

तमसो मा ज्योतिर्गमय

SANTINIKETAN
VISWA BHARATI
LIBRARY

252.2

J181

V. 2

96595

नालन्दा - देवनागरी - पालि - गन्थमालाय

सुत्तपिटके

मज्झिमनिकायपालि

(२. मज्झिमपण्णासकं)

संसोधको

महापण्डितो राहुलसङ्घिच्छानो

पधानसंसोधको

भिवखु जगदीसकस्सयो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

पकासिता

बु० २५०२

१९५८

वि० २०१५

THE
MAJJHIMA NIKĀYA
(2. MAJJHIMA PANNĀSAKAM)

Editor
MAHAPANDITA RAHULA SANKTRITYAYANA

General Editor
BIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hinayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinsky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote: "The whole life of my wife and all of mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *tṛṣṇā* or *taṇhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffer-

ing. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action. Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramaṇīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words : "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādaṭṭhānā
 veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the outer conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love

and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇaṃ paramaṃ sukhaṃ : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself”. Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

मज्झिमनिकयपालि

(मज्झिमपण्णासकं)

सूची

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
१. कन्दरकसुत्तं	३	§ २. आनन्दो धम्मदेसनाय अनुञ्जातो	२१
§ १. कन्दरकपरिव्वाजकस्स उदानं	३	§ ३. सेखो पाटिपदो	२१
§ २. गहनं हेतं यदिदं मनुस्सा	४	(१) सीलसम्पन्नो होति	२१
§ ३. चत्तारो पुग्गलो	५	(२) इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति	२२
§ ४. चतुन्नं पुग्गलानं वित्थार- देसना	७	(३) भोजने मत्तञ्जू होति	२२
(क) अत्तन्तपो पुग्गलो	७	(४) जागरियं अनुयुत्तो होति	२२
(ख) परन्तपो पुग्गलो	८	(५) सत्तहि सद्धम्मेहि समन्ना- गतो होति	२३
(ग) अत्तन्तपो च परन्तपो च पुग्गलो	८	§ ४. अपुच्चण्डताय समापन्नो	२४
(घ) नेवत्तन्तपो न परन्तपो पुग्गलो	९	§ ५. विज्जाचरणसम्पन्नो	२५
२. अट्ठकनागरसुत्तं	१५	४. पोतलियसुत्तं	२७
§ १. दसमस्स गहपतिस्स पञ्चो	१५	§ १. गहपतिनो वोहारसमु- च्छेदो	२७
§ २. आयस्मतो आनन्दस्स पञ्चविसज्जना	१६	§ २. अरियविनये वोहार- समुच्छेदो	२८
§ ३. दसमस्स गहपतिस्स पसादो	१८	(१) पाणातिपातो पहातब्बो	२९
३. सेखसुत्तं	७२	(२) अदिन्नादानं पहातब्बं	२९
§ १. सक्क्यानं नवं सन्थागारं	२०	(३) मुसावादो पहातब्बो	३०
	म० २	(४) पिसुणा वाचा पहातब्बा	३०
		(५) गिद्धिलोभो पहातब्बो	३१
		(६) निन्दारोसो पहातब्बो	३१
		(७) कोधूपायासो पहातब्बो	३२
		(८) अतिमानो पहातब्बो	३२

	पिटृङ्का		पिटृङ्का
§ ३. सव्येन सव्यं वोहार- समुच्छेदो	३३	§ ३. गोवतिकस्स उपासकत्त- पटिजानना	६५
अट्टिकङ्कलूपमा कामा	३३	§ ४. कुक्कुरवतिकस्स उप- सम्पदा	६५
मंसपेसूपमा कामा	३४	८. अभयराजकुमारसुत्तं	६७
तिणुकूपमा कामा	३४	§ १. ननु तथागतो अप्पियं भासेय्य	६७
अङ्गारकासूपमा कामा	३५	§ २. अनुकम्पाय अप्पियं पि भासेय्य	७०
सुपिनकूपमा कामा	३५	§ ३. ननु ठानसोवेतं तथागतं पटिभाति	७०
याचितकूपमा कामा	३५	९. बहुवेदनियसुत्तं	७२
मखफलूपमा कामा	३६	§ १. कतिवेदना—तिस्सो वा द्वे वा	७२
§ ४. पोतलिगहपतिस्स उपार्स- कत्तपटिवेदना	३७	§ २. परिगयदेसिता वेदना	७३
५. जीवकसुत्तं	४३	§ ३. पणीतपणीततरानि सुखानि	७४
§ १. तिकोटिपरिसुद्धं मंसं	३९	१०. अपण्णकसुत्तं	७७
§ २. मेत्ताविहारी अनवज्जं आहारं आहारेति	३९	§ १. अपण्णको धम्मो	७७
§ ३. करुणा-मुदिता-उपेक्षा- विहारी अनवज्जं आहारं आहारेति	४०	§ २. चत्तारो पुग्गला तस्सुद्धानं	८९
§ ४. पञ्चहि ठानेहि अपुज्जं	४२	११. अम्बलट्टिकराहुलोवादसुत्तं	९२
६. उपालिसुत्तं	४३	§ १. तुच्छउदकाधानूपमो मुसा- वादी	९२
७. कुक्कुरवतिकसुत्तं	६१	§ २. पच्चवेक्खित्वा कम्मं कातब्बं	९४
§ १. गोकुक्कुरवतिकानं गतियो	६१	१२. महाराहुलोवादसुत्तं	१००
§ २. भगवता पवेदितानि चत्तारि कम्मानि	६३	§ १. पञ्चसु खन्धेसु अनत्त- भावना	१००
(१) कण्हं कम्मं	६४		
(२) सुक्कं कम्मं	६४		
(३) कण्हसुक्कं कम्मं	६४		
(४) अकण्हसुक्कं कम्मं	६५		

	पिठङ्का
§ २. पञ्चसु धातुसु अनत्त- भावना	१०१
§ ३. पठवीसमा भावना	१०३
§ ४. आपोसमा भावना	१०३
§ ५. तेजोसमा भावना	१०३
§ ६. वायोसमा भावना	१०४
§ ७. आकाससमा भावना	१०४
§ ८. चत्तारो ब्रह्मविहारा	१०४
§ ९. आनापानभावना	१०५
१३. चूळमालुक्यसुत्तं	१०७
§ १. मालुक्यपुत्तस्स अव्याकत- पञ्हा	१०७
§ २. सल्लविद्धपुरिस्स उपमा	११०
§ ३. कस्मा अव्याकतं	१११
१४. महामालुक्यसुत्तं	११४
§ १. पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि	११४
§ २. ओरम्भागियसंयोजन- पहानपटिपदा	११५
§ ३. चेतोविमुत्ति पञ्जा- विमुत्ति	११९
१५. भद्दालिसुत्तं	१२०
§ १. एकासनभोजने भद्दा- लिस्स अनुस्साहो	१२०
§ २. सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी	१२३
§ ३. आपत्तिबहुला च अना- पत्तिबहुला च	१२६

	पिठङ्का
§ ४. अस्साजानीयूपमो भिक्षु	१२८
१६. लट्ठकिकोपमसुत्तं	१३१
§ १. उदायिस्स भगवति पसादो	१३१
§ २. मोघपुरिसानं सिक्खा- कामानं च नानाकरणं	१३३
§ ३. चत्तारो पुग्गला	१३७
§ ४. सब्बसंयोजनप्पहानं	१३८
१७. चातुमसुत्तं	१४१
§ १. भगवता भिक्षू पणा- मिता	१४१
§ २. चत्तारि पब्बजित- भयानि	१४४
ऊमिभयं	१४४
कुम्भीलभयं	१४५
आवट्टभयं	१४६
सुसुकाभयं	१४७
१८. नळकपानसुत्तं	१४८
§ १. अनुरुद्धं उद्दिस्स भगवतो ओवादो	१४८
§ २. कालङ्कते उपपत्तीसु व्याकरणं	१५०
१९. गोलियानिसुत्तं	१५६
§ १. आरज्जिकपटिपत्तियं सारिपुत्तस्स ओवादो	१५६
सगारवेन भवितब्बं	१५६
आसनकुसलेन भवितब्बं	१५६

पिट्ठङ्का	पिट्ठङ्का
आभिसमाचरिको धम्मो	§ ३. अनुपुव्वपटिपदा अञ्जा-
जानितव्वो १५७	राधना १७०
यथाकालं पविसितव्वं	तस्सुद्धानं ७२
पटिक्कमितव्वं १५७	२१. तेविज्जवच्छसुत्तं १७३
न कुलेसु चारित्तं आप-	§ १. भगवतो सव्वञ्जुता १७३
ज्जितव्वं १५७	तेविज्जो भगवा १७४
अनुद्धतेन भवितव्वं १५८	§ २. अञ्जतित्थियानं गति १७४
अमुखरेन भवितव्वं १५८	२२. अग्गिधच्छगोत्तसुत्तं १७६
सुवचेन भवितव्वं १५८	§ १. तथागतो दिट्ठिगतानि
इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेण भवि-	अनुपगतो १७६
तव्वं १५८	§ २. सव्वमञ्जितानं खया
भोजनेन मत्तञ्जुना भवि-	विमुत्तो १७९
तव्वं १५९	§ ३. निव्वुत्तगो व तथागतो १८०
जागरियं अनुयुत्तेन भवि-	§ ४. सारे पतिट्ठितं पावचनं १८२
तव्वं १५९	२३. महावच्छगोत्तसुत्तं -१८४
आरद्धविरियेन भवितव्वं १५९	§ १. कुसलाकुसलानं सङ्खित्त-
उपट्ठितस्सतिना भवि-	देसना १८४
तव्वं १५९	§ २. सावकसाविकानं आरा-
समाहितेन भवितव्वं १६०	धना १८५
पञ्चवता भवितव्वं १६०	§ ३. वच्छगोत्तस्स पव्वज्जा
धम्म-विनये योगो १६०	उपसम्पदा १८९
आरुप्पे योगो करणीयो १६०	§ ४. महिद्धिको वच्छगोत्तो
उत्तरिमनुस्सधम्मो योगो	भिक्षु १९२
करणीयो १६१	२४. दीघनखसुत्तं १९३
२०. कीटागिरिसुत्तं १६२	§ १. खमतिनक्खमति १९३
§ १. रत्तिभोजनाविरमणे	§ २. भगवतो अनिच्चदेसना १९५
भिक्षूनं अनुस्साहो १६२	§ ३. धम्मनं अभिञ्जापहानं १९६
§ २. अप्पमादेन करणीयं	
अकरणीयं १६७	

	पिट्ठङ्का
२५. मागण्डियसुत्तं	१९८
§ १. भूनहुनो समणो गोतमो	१९८
§ २. अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो	१००
§ ३. कतमं आरोग्यं कतमं निब्बानं	२०६
§ ४. मागण्डियस्स पव्वज्जा	२१०
२६. सन्दकसुत्तं	२११
§ १. चत्तारो अब्रह्मचरिय- वासा	२११
§ २. चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि	२१७
§ ३. तथागतो किंवादी	२२०
२७. महासकुलुदायिसुत्तं	२२४
§ १. गणाचरियेसु को सावक- सक्कतो	२२४
§ २. उदायिमत्तं निराकत्तं	२२८
§ ३. बुद्धे पञ्च धम्मा	२३२
(१) परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो	२३२
(२) अभिञ्जाय धम्मं देसेति	२३२
(३) परमेन पञ्चाक्खन्धेन समन्नागतो	२३३
(४) अरियसच्चदेसना	२३३
(५) सावका अभिञ्जावोसान- पारमिप्पत्ता	२३४
२८. समणमुण्डिकसुत्तं	२४७
§ १. उग्गाहमानस्स परि- व्वाजकस्स वादो	२४७
§ २. सम्पन्नकुसलस्स पुरिस- पुगलस्स दस धम्मा	२४९

	पिट्ठङ्का
२९. चूळसकुलुदायिसुत्तं	२५५
§ १. सततं समितं सब्बञ्जुता	२५५
§ २. पुब्बन्तापरन्तपञ्ह- विस्सज्जने समत्थो	२५७
§ ३. अयं परमो वण्णो	२५८
§ ४. एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरिया	२६१
§ ५. उदायिस्स पव्वज्जा	२६५
३०. वेखनसुत्तं	२६७
§ १. अयं परमो वण्णो	२६७
§ २. मणिवेलुरियवण्णो अत्ता होति	२६८
§ ३. कामसुखा कामग्गसुखं अग्गं	२६८
तस्सुदानं	२७०
३१. घटिकारसुत्तं	२७१
§ १. वेगळिङ्गे भगवा कस्सपो	२७१
§ २. वाराणसियं भगवा कस्सपो	२७५
§ ३. घटिकारस्स कुम्भकारस्स गुणा	२७७
३२. रट्टपालसुत्तं	२८१
§ १. रट्टपालपव्वज्जा	२८१
§ २. रट्टपालेन मातापितुन्नं उद्दस्सनं	२८६
§ ३. चत्तारि पारिजुञ्जानि	२८९
§ ४. भगवता उद्दिट्ठा चत्तारो धम्मुद्देसा	२९२

	पिटुङ्का
३३. मखादेवसुत्तं	३००
§ १. मिथिलायं राजा मखा- देवो	३००
§ २. रज्जो मखादेवस्स पुत्त- पुत्तका	३०२
§ ३. निमि राजा तेसं पच्छि- मको	३०४
§ ४. तथागतो व राजा मखादेवो अहोसि	३०८
३४. मधुरसुत्तं	३१०
§ १. धनलब्भा यस्सकस्सचि मनापचारिता	३१०
§ २. सुगति दुग्गति वा कम्म- विनिवद्धा	३१२
§ ३. रज्जो माधुरस्स उपा- सकत्तपटिवेदनं	३१६
३५. बोधिराजकुमारसुत्तं	३१८
§ १. राजकुमारपासादे भगवा निमन्तितो	३१८
§ २. बोधिसत्तचरिया आळारो कालामो	३२०
उदको रामपुत्तो	३२२
उरुवेलायं दुक्करचरिया	३२३
सम्मासम्बोधि	३३१
§ ३. ब्रह्मयाचना	३३२
§ ४. धम्मचक्कपवत्तनं	३३५
§ ५. पञ्च पधानियङ्गानि	३३९
§ ६. बोधिराजकुमारस्स उपा- सकत्तपटिवेदनं	३४२

	पिटुङ्का
३६. अङ्गुलिमालसुत्तं	३४४
§ १. अङ्गुलिमालपव्वज्जा	३४४
§ २. भगवतो पच्छासमणो अङ्गुलिमालो	३४६
§ ३. मूळहगव्भाय इत्थिया सोत्थिभावो	३४८
§ ४. अरहा आयस्मा अङ्गुलि- मालो	३४९
३७. पियजातिकसुत्तं	३५२
§ १. गहपतिपुत्तकालकिरिया- वत्थु	३५२
§ २. पसेनदिस्स मल्लिकाय पुच्छा	३५३
§ ३. मल्लिकाय धम्मी कथा	३५६
३८. बाहितिकमुत्तं	३५९
§ १. ओपारम्भो काय-वच्ची- मनोसमाचारो	३५९
§ २. अनोपारम्भो काय-वच्ची- मनोसमाचारो	३६२
§ ३. कोसलरज्जो अत्तमनता	३६२
§ ४. भगवतो अनुमोदना	३६४
३९. धम्मचेतियसुत्तं	३६५
§ १. कोसलरज्जो भगवति निपच्चकारो	३६५
§ २. कोसलरज्जो भगवति धम्मन्वयो	३६७
भिक्षूसु समगता	३६७
भिक्षूनं हट्ठपहट्ठता	३६८
भिक्षूपरिसा सुविनीता	३६९

	पिटृङ्का
वादरोपनका पण्डिता	
सावका सम्पज्जन्ति ३६९	
थपतीनं भगवति सद्धा ३७१	
४०. कण्णकत्थलसुत्तं	३७३
§ १. रज्जो सव्वज्जुतं	
आरब्भ पुच्छा	३७३
§ २. चातुवणिसुद्धिपुच्छा	३७५
§ ३. अधिदेवं पुच्छा	३७८
§ ४. अधिब्रह्मं पुच्छा	३८०
तस्सुद्धानं	३८१
४१. ब्रह्मायुसुत्तं	३८२
§ १. महापुरिसलक्खणसम-	
न्नागतो भगवा	३८२
§ २. ब्रह्मायुब्राह्मणस्स भग-	
वति निपच्चकारो	३८९
§ ३. ब्रह्मायुब्राह्मणस्स अना-	
गामिता	३९३
४२. सेलसुत्तं	३९६
§ १. केणियेन जटिलेन भगवा	
निमन्तितो	३९६
§ २. सेलब्राह्मणस्स भगवति	
पसादो	३९७
§ ३. सेलब्राह्मणपव्वज्जा	४००
§ ४. सपरिसस्स सेलस्स अरह-	
त्तलाभो	४०२
४३. अस्सलायनसुत्तं	४०३
§ १. अस्सलायनस्स जाति-	
वादो निराकतो	४०३
§ २. असितदेवलइसिवत्थु	४११

	पिटृङ्का
४४. घोटमुखसुत्तं	४१४
§ १. आयस्मतो उदेनस्स धम्म-	
देसना	४१४
चत्तारो पुग्गला	४१५
द्वे परिसा	४१६
(१) अत्तन्तपो अत्तपरितापना-	
नुयोगमनुयुत्तो	४१८
(२) परन्तपो परपरितापना-	
नुयोगमनुयुत्तो	४१९
• (३) अत्तन्तपो च अत्तपरि-	
तापनानुयोगमनुयुत्तो,	
परन्तपो च परपरि-	
तापनानुयोगमनु-	
युत्तो	४१९
(४) नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-	
नानुयोगमनुयुत्तो, न	
परन्तपो न परपरि-	
तापनानुयोगमनुयुत्तो	४२०
§ २. घोटमुखस्स ब्राह्मणस्स	
सरणगमनं	४२४
४५. चङ्कीसुत्तं	४२७
§ १. चङ्की ब्राह्मणो भगवन्त-	
मुपसङ्कमि	४२७
§ २. भारद्वाजपुच्छावि-	
• सज्जनं	४३१
(१) इदमेव सच्चं मोघमज्जं	४३२
(२) कित्तावता सच्चानुरक्खणा	
होति	४३४
(३) कित्तावता सच्चानुबोधो	
होति	४३५

	पिटृङ्का		पिटृङ्का
(८) कित्तावता सच्चानुपत्ति होति	४३७	§ २. अन्धवेणूपमा ब्राह्मणा	४७१
§ ३. भारद्वाजसरणगमनं	४३९	§ ३. उत्तरिमनुस्सधम्मानं सच्छिकिरिया	४७३
४६. एसुकारीसुत्तं	४४१	§ ४. अनुकम्पजातिका समणा सेट्ठा	४७६
§ १. चतस्सो पारिचरिया	४४१	§ ५. ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो	४७८
§ २. चत्तारि धनानि	४४३	§ ६. सुभस्स माणवस्स सरण- गमनं	४८०
४७. धनञ्जानिसुत्तं	४४९	५०. सङ्गारवसुत्तं	४८२
§ १. सारिपुत्त-धनञ्जानि- ब्राह्मणवत्थु	४४९	§ १. सङ्गारव-धनञ्जानी- वत्थु	४८२
§ २. अधम्मचारी निरया न मुच्चति	४५१	§ २. दिट्ठधम्माभिञ्जादोसान- पारमिप्पत्तो भगवा	४८३
§ ३. अधम्मचारि-धम्म- चारीसु कतमो सेय्यो	४५४	बोधिसत्तचरिया	४८४
§ ४. ब्रह्मसहव्यताय मग्गो	४५७	तिस्सो अस्सुतपुब्बा	४८७
४८. वासेट्ठसुत्तं	४६२	उपमा	४९०
§ १. वासेट्ठ-भारद्वाजानं माण- वानं अन्तरकथा	४६२	अप्पाणकं ज्ञानं	४९०
§ २. जातिवादं आरब्ध भगवतो देसना	४६३	सव्वसो आहारुपच्छेदो	४९२
§ ३. वासेट्ठ-भारद्वाजानं सरणगमनं	४६८	बोधिलाभो	४९५
४९. सुभसुत्तं	४६९	§ ३. देवानं अत्थिता	४९६
§ १. गहट्ठपब्बजितकम्मट्ठानेसु विभज्जवाक्खे	४६९	§ ४. सङ्गारवस्स माणवस्स सरणगमनं	४९७
		तस्सुद्धानं	४९७

॥ सापेटके
॥ जिभमनिकायो
(मज्झिमपण्णासकं)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

गोमभमनिकायपालि

मज्झिमे पण्णासकं

१. कन्दरकउत्तं

§ १. कन्दरकपरिब्बाजकस्स उदानं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा चम्पायं विहरति गग्ग-
राय पोक्खरणिआ तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । अथ खो पेस्सो च
हत्थारोहपुत्तो कन्दरको च परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु;
उपसङ्कमित्वा पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । कन्दरको अपन परिब्बाजको भगवता सद्धि सम्मोदि । 5
सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं
ठितो खो कन्दरको परिब्बाजको तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनु-
विलोकेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो
गोतम, यावज्जिचदं भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो !
ये पि ते, भो गोतम, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते 10
पि भगवन्तो एतपरमं येव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेसुं — सेय्यथापि
एतरहि भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो । ये पि ते,
भो गोतम, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते पि
भगवन्तो एतपरमं येव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेस्सन्ति — सेय्यथापि
एतरहि भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो” ति । 15

B. 1

२. “एवमेतं, कन्दरक, एवमेतं, कन्दरक । ये पि ते, कन्दरक,
अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते पि भगवन्तो एतपरमं
येव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेसुं — सेय्यथापि एतरहि मया सम्मा

B. 2

भिक्षुसङ्घो पटिपादितो । ये पि ते, कन्दरक, भविस्सन्ति अनागत-
मद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते पि भगवन्तो एतपरमं येव सम्मा
भिक्षुसङ्घं पटिपादेस्सन्ति - सेय्यथापि एतरहि मया सम्मा भिक्षु-
सङ्घो पटिपादितो ।

- 5 "सन्ति हि, कन्दरक, भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे अरहन्तो
खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था
परिक्खीणभवसंयोजना सम्मदञ्जाविमुत्ता । सन्ति हि', कन्दरक,
भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे सेक्खा' सन्ततसीला सन्ततवुत्तिनो निपका
निपकवुत्तिनो; ते चतूसु' सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरन्ति ।
R.I 340 10 कतमेसु चतूसु ? इध, कन्दरक, भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेद-
नासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्सं; चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति
15 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं" ति ।

§ २. गहनं हेतं यदिदं मनुस्सा

३. एवं वुत्ते, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवन्तं एतदवोच -
"अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! याव सुपञ्जत्ता चिमे, भन्ते",
भगवता' चत्तारो सतिपट्टाना सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं"
समतिककमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय' जायस्स अधिगमाय
20 निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । मयं पि हि, भन्ते, गिही ओदातवसना
कालेन कालं इमेसु चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहराम । इध
मयं, भन्ते, काये कायानुपस्सिनो" विहराम आतापिनो सम्पजाना
सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदनानुपस्सिनो
विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झा-
B. 3 25 दोमनस्सं; चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सति-

१. पन - सी०, स्या०, रो० । २. सेक्खा - सी०, स्या०, रो० । ३. चतूसु - सी०, रो० ।
४-४. स्या० पोत्थके नत्थि । ५. परिद्वानं - सी०, रो० । ६. अत्थगमाय - रो० । ७. काया-
नुपस्सी - सी०, रो० ।

मन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! यावञ्चिदं, भन्ते, भगवा एवं मनुस्सगहने एवं मनुस्सकसटे^१ एवं मनुस्ससाठेय्ये वत्तमाने सत्तानं हिताहितं जानाति । गहनञ्हेतं, भन्ते, यदिदं मनुस्सा; उत्तानकञ्हेतं, भन्ते, यदिदं पसवो । अहं हि, भन्ते, प्होमि हत्थिदम्मं सारेतुं । यावत्केन अन्तरेन चम्पं गतागतं करिस्सति सब्बानि तानि साठेय्यानि कूटेय्यानि वङ्केय्यानि जिम्हेय्यानि पातुकरिस्सति । अम्हाकं पन, भन्ते, दासा ति वा पेस्सा ति वा कम्मकरा ति वा अञ्जथा व' कायेन समुदाचरन्ति अञ्जथा व वाचाय अञ्जथा व नेसं चित्तं होति । 10 अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! यावञ्चिदं^२, भन्ते, भगवा एवं मनुस्सगहने एवं मनुस्सकसटे एवं मनुस्ससाठेय्ये वत्तमाने सत्तानं हिताहितं जानाति । गहनञ्हेतं, भन्ते, यदिदं मनुस्सा; उत्तानकञ्हेतं, भन्ते, यदिदं पसवो" ति ।

§ ३. चत्तारो पुगला

४. "एवमेतं, पेस्स, एवमेतं, पेस्स । गहनञ्हेतं, पेस्स, 15 यदिदं मनुस्सा; उत्तानकञ्हेतं, पेस्स, यदिदं पसवो । चत्तारो मे, पेस्स, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे चत्तारो ? इध, पेस्स, एकच्चो पुगलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; इध पन, पेस्स, एकच्चो पुगलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; इध पन, पेस्स, एकच्चो पुगलो अत्तन्तपो च होति अत्त- 20 परितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; इध पन, पेस्स, एकच्चो पुगलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखपटिसंवेदी^३ ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमेसं, पेस्स, चतुन्नं पुगलानं कतमो ते पुगलो चित्तं आराधेती" ति ? 25

"य्वायं, भन्ते, पुगलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयं मे पुगलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भन्ते, पुगलो

B. 4

परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयं पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति ।

R. 342

योपायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो पर-
न्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयं पि मे पुग्गलो चित्तं नारा-
धेति । यो च खो अयं, भन्ते, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अनत्त-
न्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
पटिसंवेदी^१ ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति—अयमेव मे पुग्गलो चित्तं
आराधेती” ति ।

५. “कस्मा पन ते, पेस्स, इमे तयो पुग्गला चित्तं नारा-
धेन्ती” ति ?

“ध्वायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनु-
युत्तो सो अत्तानं सुखकामं दुक्खपटिकूलं^२ आतापेति परितापेति—
इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भन्ते, पुग्गलो पर-
न्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो परं सुखकामं दुक्खपटिकूलं^३
आतापेति परितापेति—इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति ।
योपायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो पर-
न्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानं च परं च सुखकामं^४
दुक्खपटिकूलं^५ आतापेति परितापेति—इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं
नाराधेति । यो च खो अयं, भन्ते, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्त-
न्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति; सो^६ अत्तानं च परं च सुख-
कामं दुक्खपटिकूलं नेव आतापेति न परितापेति—इमिना मे अयं
पुग्गलो चित्तं आराधेति । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहु-
किच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्स दानि त्वं, पेस्स, कालं मज्जसी” ति ।

अथ खो पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा

१. सुखपटिसंवेदी—म० । २. ०पटिकूलं—सी०, स्या०, रो० । ३. सुखकामे—
सी०, रो० । ४. दुक्खपटिकूले—सी०, रो० । ५-५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

§ ४. चतुस्रं पुगलानं वित्थारदेसना

६. अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते पेस्से हत्थारोहपुत्ते भिक्खू आमन्तेसि — “पण्डितो, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो; महापञ्जो, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो ! सचे, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोह- 5 पुत्तो मुहुत्तं निसीदेय्य यावस्साहं इमे चत्तारो पुगले वित्थारेण विभजिस्सामि” ; महता अत्थेण संयुत्तो अभविस्स^१ । अपि च, भिक्खवे, एतावता पि पेस्सो हत्थारोहपुत्तो महता अत्थेण संयुत्तो” ति ।

B. 5

“एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगैत, कालो, यं भगवा इमे चत्तारो पुगले वित्थारेण विभजेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू 10 धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

(क) अत्तन्तपो पुगलो

७. “कतमो च, भिक्खवे, पुगलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानु- 15 योगमनुयुत्तो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अचेलको होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो^२ नएहिभद्दन्तिको नतिट्ठभद्दन्तिको; नाभिहटं^३ न उद्दिस्सकत्तं न निमन्तनं सादियति; सो न कुम्भीमुखा^४ पटिग्गण्हाति न कळोपिमुखा पटिग्गण्हाति^५ न एल्लकमन्तरं^६ न दण्डमन्तरं न मुसलमन्तरं न द्वित्रं भुञ्जमानानं न गळिभिनिया न पायमानाय न 20 पुरिसन्तरगताय न सङ्कित्तीसु न यत्थ सा उपट्ठितो होति न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी; न मच्छं न मंसं न सुरं^७ न मेरयं न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको, सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकस्सा

१. विभजामि — सी०, रो० । २. अगमिस्स — सी०, रो० । ३. हत्थावलेखनो — सी०, स्या० । ४. नाभिहत्तं — स्या० । ५. कुम्भीमुखा — सी०, रो० । ६. पतिग्गण्हाति — सी०, रो० । ७. एल्लकमन्तरं — स्या० ।

R. 343

B. ४

पि दत्तिया यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति, सत्तहि पि दत्तीहि यापेति; एकाहिकम्पि आहारं आहारेति, द्वीहिकम्पि^१ आहारं आहारेति, सत्ताहिकम्पि आहारं आहारेति—इति एवरूपं अद्धमासिकं^२ परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति। सो साकभक्खो वा
 ५ होति, सामाकभक्खो वा होति, नीवारभक्खो वा होति, दद्धुलभक्खो वा होति, हटभक्खो वा होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिञ्जाकभक्खो वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमय-
 भक्खो वा होति; वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी। सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि धारेति, छवदुस्सानि पि धारेति,
 १० पंसुकूलानि पि धारेति, तिरीटानि पि धारेति, अजिनं पि धारेति, अजिनक्खिपं पि धारेति, कुसचीरं पि धारेति, वाकचीरं पि धारेति, फलकचीरं पि धारेति, केसकम्बलं पि धारेति, वाळकम्बलं^३ पि धारेति, उलूकपक्खं^४ पि धारेति; केसमस्सुलोचको पि होति, केसमस्सुलोचनानु-
 योगमनुयुत्तो, उब्भट्टको पि होति आसनपटिक्खित्तो, उक्कुटिको पि
 १५ होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिको पि होति कण्टका-
 पस्सये सेय्यं कप्पेति; सायततियकं पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति—इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स^५ आतापनपरितापनानु-
 योगमनुयुत्तो विहरति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो।

(ख) परन्तपो पुग्गलो

२० ८. “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानु-
 योगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको साकुणिको मागविको लुद्धो मच्छयातको चोरो चोरघातको गोघातको बन्धनागारिको ये वा पनञ्जे पि केचि कुरुरकम्मन्ता। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो।

(ग) अत्तन्तपो च परन्तपो च पुग्गलो

२५ ९. “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरिताप-
 नानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध,

१. द्वाहिकं—सी०। २. अद्धमासिकं—म०। ३. वाल०—स्या०, रो०। ४. उलूक-
 पक्खं—स्या०।

भिक्षवे, एकच्चो पुगलो राजा वा होति खत्तियो मुद्धावसितो
 ब्राह्मणो वा महासालो^१। सो पुरत्थिमेन नगरस्स नवं सन्थागारं
 कारापेत्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा खराजिनं निवासेत्वा सप्पितेलेन कायं
 अढभञ्जित्वा मगविसाणेन^२ पिट्ठिं कण्डुवमानो नवं सन्थागारं पविसति
 सद्धिं महेसिया ब्राह्मणेन च पुरोहितेन। सो तत्थ अनन्तरहिताय^५
 भूमिया हरितुपलत्ताय^३ सेय्यं कप्पेति। एकस्साय गाविया सरूप-
 वच्छाय यं एकस्मिं थने खीरं होति तेन राजा यापेति, यं दुतियस्मि
 थने खीरं होति तेन महेसी यापेति, यं ततियस्मि थने खीरं होति
 तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति, यं चतुर्थस्मि थने खीरं होति तेन
 अग्गि जुहति^४, अवसेसेन वच्छको यापेति। सो एवमाह—‘एत्तका^{१०}
 उसभा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय,
 एत्तका वच्छतरियो हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका अजा हञ्जन्तु
 यञ्जत्थाय, एत्तका उरुभा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय एत्तका^{१५} अस्सा
 हञ्जन्तु यञ्जत्थाय’, एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका
 दब्भा^{१५} लूयन्तु बरिहिसत्थाया” ति। ये पिस्स ते होन्ति दासा ति वा
 पेस्सा ति वा कम्मकरा ति वा ते पि दण्डतज्जिता भयतज्जिता
 अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति। अयं वुच्चति, भिक्षवे,
 पुगलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च पर-
 रितापनानुयोगमनुयुत्तो।

B. 344

B. 7

(घ) नेवत्तन्तपो न परन्तपो पुगलो

१०. “कतमो च, भिक्षवे, पुगलो नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-^{२०}
 नानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अन-
 त्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
 पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति? इध, भिक्षवे, तथागतो लोके
 उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू
 अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो^{२५} भगवा। सो
 इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं
 सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति। सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं

१. महासालो—सी०। २. मगविसाणेन—सी०, स्या०। ३. हरितुपत्ताय—सी०,
 रो०। ४. जुहन्ति—सी०, रो०। ५-५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ६. दब्बा—सी०,
 स्या०। ७. परिसन्थाया—स्या०।

मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सव्यञ्जनं, केवलपरिपुणं
परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपति-
पुत्तो वा अञ्जतरस्मि वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा
तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन 'सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति
5 पटिसञ्चिक्खति - 'सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पव्वज्जा ।
नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुणं एकन्तपरिसुद्धं सद्ध-
लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजेय्यं' ति । सो अपरेन
समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय, महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं
R. 345, 10 वा जातिपरिवट्टं पहाय, महन्तं वा जातिपरिवट्टं पहाय, केसमस्सुं
B. 8 ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं
पव्वजति ।

११. "सो एवं पव्वजितो समानो भिक्खूनं सिक्खासाजीव-
समापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहित-
15 दण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।
अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी
दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति । अब्रह्मचरियं
पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । मुसा-
वादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो
20 थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय
वाचाय पटिविरतो होति, इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं
भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय - इति
भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समगगारामो समगरतो
समगगनन्दी समगगकरणिं वाचं भासिता होति । फरुसं वाचं पहाय
25 फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेम-
नीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं
भासिता होति । सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति
कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवति
वाचं भासिता कालेन सापदेसं परियन्तवति अत्थसंहितं । सो बीज-
30 गामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति, एकभक्तिको होति रत्तू-
परतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसकदस्सना पटि-

विरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो
 होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजतपटि-
 ग्गहणा पटिविरतो होति । आमकधञ्जपटिग्गहणा पटिविरतो होति ।
 आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो^१ होति । इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा^२
 पटिविरतो होति । दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो होति । अजेळक- 5
 पटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा^३ पटिविरतो होति । खेत्तवत्थु-
 पटिग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो
 होति । कयविककया पटिविरतो होति । तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटि-
 विरतो होति । उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । 10
 छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

B. 9,
R. 346

“सो सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरि-
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति
 —सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारो व डेति ।
 एवमेव भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरि- 15
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति ।
 सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं
 पटिसंवेदेति ।

१२. “सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानु-
 व्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं 20
 अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय
 पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति ।
 सोतेन सद्दं सुत्वा ...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा ...पे०... जिब्हाय रसं
 सायित्वा ...पे०... कायेन फोढुब्बं फुसित्वा ...पे०... मनसा धम्मं विञ्जाय
 न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनि- 25
 न्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा
 अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनि-
 न्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेण समन्ना-
 गतो अज्झत्तं अब्बासेकसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

B. 10

१३. “सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमाय' च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो', इमिना च अरियेन इन्द्रिय-संवरेण समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजञ्जेण समन्नागतो
 10 विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपात-पटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा । सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेण चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति, व्यापादपदोसं पहाय
 15 अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति; थीनमिद्धं' पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति; उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति; विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति
 20 अकथं कथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

R. 347

“सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषु सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो
 25 एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज

विहरति । सुखस्स च पहाणा दुक्खस्स च पहाणा पुब्बेव सोमनस्स-
दोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

१४. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते’, पुब्बेनिवासा- 5
नुस्सतिआणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं
अनुस्सरति, सेय्यथीदं^१— एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि
जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो
वीसं^२ पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं^३ पि जातियो पञ्चासं
पि जातियो जातिसतं पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्सं पि अनेके पि 10
संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं
एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी
एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं^४; तत्रापासिं
एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी
एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देसं 15
अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

B. 11

R. 348

१५. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चतूप-
पातआणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उप्पज्जमाने हीने पणीते 20
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगमे सत्ते पजानाति — ‘इमे
वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्ना-
गता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका
मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं
दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप्पन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता काय- 25
सुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्ना-
गता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना,
ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ ति । इति

१. आनेज्जप्पत्ते—सी०, रो० । २. सेय्यथिदं—म० । ३. वीसति—सी०, रो० ।
४. चत्तालीसं—स्या०; चत्तारीसं—सी०, रो० । ५. उप्पादि—सी०, रो० ।

दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति
चवमाने उप्पज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते
यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

१६. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
5 विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं
खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं
पजानाति; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘अयं
दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘इमे आसवा’ ति यथाभूतं पजा-
10 नाति; ‘अयं आसवसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘अयं आसव-
निरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’
ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि
चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि
चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा
15 जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति
पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरि-
तापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरित्तापनानुयोगमनुयुत्तो ।
सो अत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो
सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती” ति ।

20 १७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
अभिनन्दं ति ।

२. अट्टकनागरसुत्तं

§ १. दसमस्स गहपतिस्स पञ्चो

१. एवं मे सुतं। एकं समयं आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति बेलुवगामके^१। तेन खो पन समयेन दसमो गहपति अट्टकनागरो पाटलिपुत्तं^२ अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन। अथ खो दसमो गहपति अट्टकनागरो येन कुक्कुटारामो येन अञ्जतरो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि।^६ एकमन्तं निसिन्नो खो दसमो गहपति अट्टकनागरो तं भिक्खुं एतदवोच—“कहं नु खो, भन्ते, आयस्मा आनन्दो एतरहि विहरति? दस्सनकामा हि मयं तं आयस्मन्तं आनन्दं” ति।

“एसो, गहपति, आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति बेलुवगामके” ति।^{१०}

अथ खो दसमो गहपति अट्टकनागरो पाटलिपुत्ते तं करणीयं तीरेत्वा येन वेसाली येन बेलुवगामको येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि।

२. एकमन्तं निसिन्नो खो दसमो गहपति अट्टकनागरो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच—“अत्थि नु खो, भन्ते आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तं चेव^३ चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तं च अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती” ति?^{२०}

B. 13

20

“अत्थि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तं चेव चित्तं विमुच्चति,

B. 350

अपरिक्खीणा च आसवा परिकखयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तं च अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती” ति ।

“कतमो पन, भन्ते आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स
६ आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तं चेव चित्तं विमुच्चति,
अपरिक्खीणा च आसवा परिकखयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तं च अनुत्तरं
योगक्खेमं अनुपापुणाती” ति ?

§ २. आयस्मतो आनन्दस्स पञ्चविसज्जना

३. “इध, गहपति, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च
अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं
१० ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘इदं पि
पठमं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं । यं खो पन किञ्चि अभि-
सङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो
तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति,
तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं
१५ परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिभिब्बायी अनावत्तिधम्मो
तस्मा लोका । अयं पि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता
अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स
आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तं चेव चित्तं विमुच्चति,
अपरिक्खीणा च आसवा परिकखयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तं च अनुत्तरं
२० योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

४. “पुन च परं, गहपति, भिक्खु वितवकविचारानं वूपसमा
अज्झत्तं सम्पसादनं ...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो
इति पटिसञ्चिक्खति — इदं पि खो दुतियं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभि-
सञ्चेतयितं ...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

351

14 25

“पुन च परं, गहपति, भिक्खु पीतिया च विरागा ...पे०...
ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — इदं
पि खो ततियं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं ...पे०... अनुत्तरं
योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च परं, गहपति, भिक्खु सुखस्स च पहाना ...पे०...

चतुर्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — इदं पि खो चतुर्थं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं ...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च परं, गहपति, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुर्थं । 5 इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यावज्जेन^१ फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो मेत्ताचेतोविमुत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’ ति पजानाति । 10 सो तत्थ ठितो ...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च परं, गहपति, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा ...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुर्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा 15 विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यावज्जेन फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो उपेक्खा चेतोविमुत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो तत्थ ठितो ...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति । 20

“पुन च परं, गहपति, भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं, अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो आकासानञ्चायतनसमापत्ति 25 अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो तत्थ ठितो ...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च परं, गहपति, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाणं’ ति विज्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज

B. 15

१. चतुर्थं — सी०, रो० । २. अब्यावज्जेन — सी०, स्या० ।

विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो विज्जाणञ्चायतनसमापत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो तत्थ ठितो ...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

- 5 “पुन च परं, गहपति, भिक्खु सब्बसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो आकिञ्चञ्जायतनसमापत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’ ति पजानाति ।
- 10 सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति; नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्ति-धम्मो तस्मा लोका । अयं पि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो
- 15 अप्पमतस्स आतापिनो पहिततस्स विहरतो अविमुत्तं चेव चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिकखयं गच्छन्ति, अननुपपत्तं च अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती” ति ।

§ ३. दसमस्स गहपतिस्स पसादो

५. एवं वुत्ते, दसमो गहपति अट्ठकनागरो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सेय्यथापि, भन्ते आनन्द, पुरिसो एकं निधिमुखं गवेसन्तो
- 353 20 सकिदेव एकादस निधिमुखानि अधिगच्छेय्य; एवमेव खो अहं, भन्ते, एकं अमतद्वारं गवेसन्तो सकिदेव एकादस अमतद्वारानि अलत्थं भावनाय’ । सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसस्स अगारं एकादसद्वारं, सो तस्मिं अगारे आदित्ते एकमेकेन पि द्वारेन सक्कुणेत्य अत्तानं सोत्थिं कातुं; एवमेव खो अयं, भन्ते, इमेसं एकादसन्नं अमतद्वारानं एकमे-
- 25 केन पि अमतद्वारेन सक्कुणिस्सामि^१ अत्तानं सोत्थिं कातुं । इमेहि नाम, भन्ते, अञ्जतित्थिया आचरियस्स आचरियधनं परियेसिस्सन्ति, किमङ्ग^३ पनाहं आयस्मतो आनन्दस्स पूजं न करिस्सामी” ति !
- 16.

१. सवनाय — स्या०, रो०; सवणाय — सी० । २. सक्खिस्सामि — स्या० । ३. कि — सी०, रो० ।

अथ खो दसमो गहपति अट्टकनागरो पाटलिपुत्तकं च वेसालिकं च भिक्खुसङ्घं सन्निपातेत्वा^१ पणीतेन खादनीयेन^२ भोजनीयेन^३ सहत्या सन्तप्पेसि सम्पवारेसि, एकमेकं च भिक्खुं पच्चेकं दुस्सयुगेन अच्छादेसि, आयस्मन्तं^४ च आनन्दं तिचीवरेण अच्छादेसि, आयस्मतो च आनन्दस्स पञ्चसतविहारं^५ कारापेसी ति ।

---

१. सन्निपातापेत्वा – सी०, रो० । २-२. खादनियेन भोजनियेन – रो० । ३. पञ्चसतं विहारं – सी०, स्या०, रो० ।

३. सेखसुत्तं

§ १. सक्यानं नवं सन्थागारं

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति
कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे। तेन खो पन समयेन कापिलवत्थवानं
सक्यानं नवं सन्थागारं अचिरकारितं होति अनज्झावुत्थं^१ समणेन वा
ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन। अथ खो कापिलवत्थवा सक्या
५ येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो कापिलवत्थवा सक्या भगवन्तं
एतदवोचुं—“इध, भन्ते, कापिलवत्थवानं सक्यानं नवं सन्थागारं
अचिरकारितं अनज्झात्थं समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा
मनुस्सभूतेन। तं, भन्ते, भगवा पठमं परिभुञ्जतु। भगवता पठमं
१० परिभुत्तं पच्छा कापिलवत्थवा सक्या परिभुञ्जिस्सन्ति। तदस्स
कापिलवत्थवानं सक्यानं दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति। अधिवासेसि
भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो कापिलवत्थवा सक्या भगवतो अधि-
वासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
येन नवं सन्थागारं तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरिं
१५ सन्थागारं सन्थरित्वा आसनानि पञ्चापेत्वा^२ उदकमणिकं पतिट्ठापेत्वा^३
तेलप्पदीपं आरोपेत्वा^४ येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु। एकमन्तं ठित्ता खो कापिल-
वत्थवा सक्या भगवन्तं एतदवोचुं—“सब्बसन्थरिं सन्थतं, भन्ते,
सन्थागारं, आसनानि पञ्जत्तानि, उदकमणिको पतिट्ठापितो^५, तेलप्प-
२० दीपो आरोपितो। यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मञ्जती”ति।
अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन
सन्थागारं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पादे पक्खालेत्वा सन्थागारं
पविसित्वा मज्झिमं थम्भं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि।

१. अनज्झावुत्ठं—म०; अनज्झावुत्ठुपुब्बं—स्या०।

२. पञ्चपेत्वा—म०।

३. उपट्ठपेत्वा—म०। ४. उपट्ठापितो—म०।

भिक्षुसङ्घो पि खो पादे पक्खालेत्वा सन्थागारं पविसित्वा पच्छिमं भित्तिं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि, भगवन्तं येव पुरक्खत्वा^१। कापिलवत्थवा पि खो सक्या पादे पक्खालेत्वा सन्थागारं पविसित्वा पुरत्थिमं भित्तिं निस्साय पच्छिमीभिमुखा^२ निसीदिंसु, भगवन्तं येव पुरक्खत्वा।

§ २. आनन्दो धम्मदेसनाय अनुञ्जातो

अथ खो भगवा कापिलवत्थवे सक्ये^३ बहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “पटिभातु तं, आनन्द, कापिलवत्थवानं सक्यान् सेखो पाटिपदो। पिट्ठि^४ मे^५ आगिलायति; तमहं आयमिस्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। 10
अथ खो भगवा चतुग्गुणं^६ सङ्घाटिं पञ्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि, पादे^७ पादं अच्चाधाय, सतो सम्पजानो, उट्ठानसञ्जं मनसि करित्वा।

§ ३. सेखो पाटिपदो

२. अथ खो आयस्मा आनन्दो महानामं सक्यं^८ आमन्तेसि — “इध, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति, इन्द्रियेसु 15
गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तञ्जू होति, जागरियं अनुयुत्तो होति, सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति, चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं^९ दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी।

(१) सीलसम्पन्नो होति

३. “कथं च, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति? 20 R. 355
इध, महानाम, अरियसावको सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सवी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु। एवं खो, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति।

१. पुरक्खत्वा — म०। २. पच्छामुखा — सी०, रो०। ३. सक्ये — रो०। ४-४. पिट्ठिमे — सी०, रो०। ५. चतुग्गुणं — स्या०। ६. पादेन — स्या०। ७. सक्यं — स्या०। ८. अभिचेतसिकानं — सी०, रो०।

(२) इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति

B. 18

- “कथं च, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ?
 इध, महानाम, अरियसावको चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही
 होति नानुव्यञ्जनग्गाही; यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं
 विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं
 5 तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति चक्खुन्द्रियं; चक्खुन्द्रिये संवरं
 आपज्जति । सोतेन सहं सुत्वा ...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा ...पे०...
 जिह्वाय रसं सायित्वा ...पे०... कायेन फोटुब्बं फुसित्वा ...पे०...
 मनसा धम्मं विञ्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्जनग्गाही;
 यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा
 10 पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति;
 रक्खति मनिन्द्रियं; मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । एवं खो, महानाम,
 अरियसावको इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ।

(३) भोजने मत्तञ्जू होति

- “कथं च, महानाम, अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति ?
 इध, महानाम, अरियसावको पटिसङ्खा योनिसो आहारं आहारंति —
 15 ‘नेव दवाय न मण्डनाय न विभूसनाय; यावदेव इमस्स कायस्स
 ठितिया यापनाय विहिसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गहाय । इति पुराणं
 च वेदनं पटिहङ्खामि, नवं च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे
 भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ ति । एवं खो, महानाम,
 अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति ।

(४) जागरियं अनुयुत्तो होति

- 20 “कथं च, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो
 होति ? इध, महानाम, अरियसावको दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय
 आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति; रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन
 निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति; रत्तिया मज्झिमं
 यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति, पादे पादं अच्चाधाय,
 25 सतो सम्पजानो, उट्ठानसञ्चं मनसि करित्वा; रत्तिया पच्छिमं यामं
 पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परि-
 सोधेति । एवं खो, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो होति ।

(५) सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति

४. “कथं च, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति? इध, महानाम, अरियसावको सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधि — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जा-
चरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति । हिरिमा होति, हिरीयति कायदुच्च-
रितेन वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन, हिरीयति पापकानं अकुसलानं
धम्मानं समापत्तिया । ओत्तप्पी’ होति, ओत्तप्पति कायदुच्चरितेन
वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन, ओत्तप्पति पापकानं अकुसलानं
धम्मानं समापत्तिया । बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो । ये ते
धम्मा आदिकल्याणा मज्जेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्था
सव्यञ्जना केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति तथारूपास्स
धम्मा बहुस्सुता होन्ति धता’ वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता
दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । आरद्धविरियो’ विहरति अकुसलानं धम्मानं
पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दब्धपरवकमो
अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । सतिमा होति, परमेन सतिनेपक्केन
समन्नागतो, चिरकतं पि चिरभासितं पि सरिता अनुस्सरिता । पञ्चवा
होति, उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्नागतो, अरियाय निब्बेधिकाय
सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । एवं खो, महानाम, अरियसावको सत्तहि
सद्धम्मेहि समन्नागतो होति ।

R. 356

B. 19

10

15

25

५. “कथं च, महानाम, अरियसावको चतुन्नं ज्ञानानं
आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छ-
लाभी अकसिरलाभी? इध, महानाम, अरियसावको त्रिविच्चेव
कामेहि ... पे० ... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, वितक्कविचारानं
वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं ... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति,
पीतिया च विरागा ... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, सुखस्स च
पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा ...
चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, महानाम, अरियसावको

चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी
होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ।

§ ४. अपुच्चण्डताय समापन्नो

R. 357 5 ६. “यतो खो, महानाम, अरियसावको एवं सीलसम्पन्नो
होति, एवं इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, एवं भोजने मत्तञ्जू होति, एवं
जागरियं अनुयुत्तो होति, एवं सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति,
एवं चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकाम-
लाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अयं वुच्चति, महानाग,
अरियसावको सेखो पाटिपदो ।

B. 20 “अपुच्चण्डताय’ समापन्नो, भव्वो^१ अभिनिब्भिदाय, भव्वो
10 सम्बोधाय, भव्वो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । सेय्यथापि,
महानाम, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानस्सु^३
कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि सम्मा परिसेदितानि सम्मा परि-
भावितानि, किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य –
‘अहो वतिमे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा
15 अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भज्जेय्यु’ ति, अथ खो
भव्वा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा
अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भज्जितुं । एवमेव खो,
महानाम, यतो अरियसावको एवं सीलसम्पन्नो होति, एवं इन्द्रियेसु
गुत्तद्वारो होति, एवं भोजने मत्तञ्जू होति, एवं जागरियं अनुयुत्तो
20 होति, एवं सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति, एवं चतुन्नं ज्ञानानं
आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छ-
लाभी अकसिरलाभी, अयं वुच्चति, महानाम, अरियसावको सेखो
पाटिपदो अपुच्चण्डताय समापन्नो, भव्वो अभिनिब्भिदाय, भव्वो
सम्बोधाय, भव्वो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय ।

25 ७. “स खो सो, महानाम, अरियसावको इमं येव अनुत्तरं
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति,
सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं सउद्देसं

अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, अयमस्स पठमाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको इमं येव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे ५
दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, अयमस्स दुतिया-
भिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको इमं येव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं
पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज १० R. 358
विहरति, अयमस्स ततियाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव
अण्डकोसम्हा ।

§ ५. विज्जाचरणसम्पन्नो

८. “यम्पि, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेसु
गुत्तद्वारो होति इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरिय- १५
सावको भोजने मत्तञ्जू होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि,
महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो होति, इदम्पिस्स होति
चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्महि समन्ना-
गतो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरिय-
सावको चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं २०
निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, इदम्पिस्स होति
चरणस्मिं ।

“यं च खो, महानाम, अरियसावको अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं द्वे पि जातियो...पे०... इति
साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, इदम्पिस्स होति २५
विज्जाय; यम्पि, महानाम, अरियसावको दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, इदम्पिस्स

होति विज्जाय। यम्पि, महानाम, अरियसावको आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति, इदम्पिस्स होति विज्जाय।

अयं वुच्चति, महानांम, अरियसावको विज्जासम्पन्नो इति
६ पि चरणसम्पन्नो इति पि विज्जाचरणसम्पन्नो इति पि।

९. “ब्रह्मनापेसा, महानाम, सनङ्कुमारेन गाथा भासिता—

‘खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं ये गोत्तपटिसारिनो।

विज्जाचरणसम्पन्नो सो सेट्ठो देवमानुसे’ ति॥

सा खो पनेसा, महानाम, ब्रह्मना सनङ्कुमारेन गाथा सुगीता नो दुग्गीता,
१० सुभासिता नो दुब्भासिता, अत्थसंहिता नो अनत्थसंहिता, अनुमता भगवता” ति।

B. 22

अथ खो भगवा उट्ठुहत्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—
“साधु साधु, आनन्द, साधु खो त्वं, आनन्द, कापिलवत्थवानं सक्क्यानं सेखं पाटिपदं अभासी” ति।

R. 359 15

१०. इदमवोचायस्मा आनन्दो। समनुञ्जो सत्था अहोसि।
अत्तमना कापिलवत्थवा सक्कया आयस्मतो आनन्दस्स भासितं अभिनन्दुं ति।

४. पोतलियसुत्तं

§ १. गहपतिनो वोहारसमुच्छेदो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु विहरति आपणं नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपणं पिण्डाय पाविसि । आपणे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो येनञ्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा^१ अञ्ज- ५ तरस्मि रुक्खमूले दिवाविहारं^२ निसीदि । पोतलियो पि खो गहपति सम्पन्ननिवासनपावुरणो^३ छत्तुपाहनाहि जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन सो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा^४ तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा १० एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो पोतलियं गहपतिं भगवा एतद- वोच—“संविज्जन्ति^५ खो, गहपति, आसनानि; सचे आकङ्खसि निसीदा” ति । एवं वुत्ते, पोतलियो गहपति “गहपतिवादेन मं समणो गोतमो समुदाचरती” ति कुपितो अनत्तमनो तुण्ही अहोसि । दुतियं पि खो भगवा ...पे०... ततियं पि खो भगवा पोतलियं गहपतिं एतद- १५ वोच—“संविज्जन्ति खो, गहपति, आसनानि; सचे आकङ्खसि निसीदा” ति । एवं वुत्ते, पोतलियो गहपति गहपतिवादेन मं समणो गोतमो समुदाचरती” ति कुपितो अनत्तमनो भगवन्तं एतदवोच— “तयिदं, भो गोतम, नच्छन्नं, तयिदं नप्पतिरूपं^६, यं मं त्वं गहपति- वादेन समुदाचरसी” ति ।

R. 360

20

“ते पि ते, गहपति, आकारा, ते लिङ्गा, ते निमित्ता यथा तं गहपतिस्सा” ति ।

B. 23

१. अज्झोगाहेत्वा — सी०, स्या०; अज्झोगाहित्वा — रो० । २. रो० पोत्यके नत्थि । ३. ०पापुरणो — सी०, स्या० । ४. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ५. संविज्जन्ते — सी०, रो० । ६. नप्पटिरूपं — स्या० ।

“यथा हि पन मे, भो गोतम, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना” ति ।

“यथा कथं पन ते, गहपति, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना” ति ?

5 “इध मे, भो गोतम, यं अहोसि धनं वा धञ्जं वा रजतं वा जातरूप वा सब्बं तं पुत्तानं दायज्जं निव्यातं, तत्थाहं अनोवादी अनुपवादी घासच्छादनपरमो विहरामि । एवं खो मे, भो गोतम, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना” ति ।

10 “अञ्जथा खो त्वं, गहपति, वोहारसमुच्छेदं वदसि’, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होती” ति ।

“यथा कथं पन, भन्ते, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होति ? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होती” ति ।

15 “तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि-स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि ।

§ २. अरियविनये वोहारसमुच्छेदो

२. भगवा एतदवोच — “अट्ठ खो इमे, गहपति, धम्मा अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति । कतमे अट्ठ ? अपाणाति-पातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो; दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादानं
20 पहातब्बं; सच्चवाचं निस्साय मुसावादो पहातब्बो; अपिसुणं वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा; अगिद्विलोभं निस्साय गिद्विलोभो पहातब्बो; अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो; अकोधुपायासं^१ निस्साय कोधुपायासो पहातब्बो; अनतिमानं निस्साय अतिमानो पहातब्बो । इमे खो, गहपति, अट्ठ धम्मा सङ्खित्तेन वुत्ता, वित्थारेन
20 अविभत्ता, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ती” ति ।

“येमे, भन्ते, भगवता अट्ठ धम्मा सङ्खित्तेन वुत्ता, वित्थारेन अविभक्ता, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति, साधु मे, भन्ते, भगवा इमे अट्ठ धम्मे वित्थारेन विभजतु अनुकम्पं उपादाया” ति ।

“तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि- 5
स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्च-
स्सोसि । भगवा एतदवोच —

(१) पाणातिपातो पहातब्बो

३. “अपाणातिपातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो” ति 10
इति खो पनेतं वुत्तं किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरिय-
सावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु
पाणातिपाती अस्सं तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो ।
अहं चेव खो पन पाणातिपाती अस्सं, अत्ता पि मं उपवदेय्य पाणाति-
पातपच्चया, अनुविच्चा’ पि मं विञ्जू’ गरहेय्युं पाणातिपातपच्चया,
कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा पाणातिपातपच्चया । 15
एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं पाणातिपातो । ये च
पाणातिपातपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, पाणातिपाता
पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अपाणा-
तिपातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो ति — इति यं तं वुत्तं इदमेतं
पटिच्च वुत्तं’ । 20

B. 24,
R. 361

(२) अदिन्नादानं पहातब्बं

४. “दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादानं पहातब्बं” ति इति
खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु अदिन्नादायी
अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अहं चेव
खो पन अदिन्नादायी अस्सं, अत्ता पि मं उपवदेय्य अदिन्नादानपच्चया, 25

अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं अदिन्नादानपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा अदिन्नादानपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं अदिन्नादानं। ये च अदिन्नादानपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा अदिन्नादाना पटिविरतस्स
 5 एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति। दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादानं पहातब्बं ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं'।

(३) मुसावादो पहातब्बो

५. “‘सच्चवाचं निस्साय मुसावादो पहातब्बो’ ति इति खो पनेतं वुत्तं किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति - ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतुमुसावादी अस्सं
 10 तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहं चेव खो पन मुसावादी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य मुसावादपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं मुसावादपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा मुसावादपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं मुसावादो। ये च मुसावादपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा
 15 विघातपरिळाहा, मुसावादा पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति। सच्चवाचं निस्साय मुसावादो पहातब्बो ति - इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’।

B. 25,
R. 302

(४) पिसुणा वाचा पहातब्बा

६. “‘अपिसुणं वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा’ ति इति खो पनेतं वुत्तं किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति - ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु
 20 पिसुणवाचो’ अस्सं तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहं चेव खो पन पिसुणवाचो अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य पिसुणवाचापच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं पिसुणवाचापच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा पिसुणवाचापच्चया।
 25 एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं पिसुणा वाचा। ये च पिसुणवाचापच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, पिसुणाय

वाचाय पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति ।
अपिसुणं वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा ति — इति यं तं
वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं' ।

(५) गिद्धिलोभो पहातब्बो

७. “‘अगिद्धिलोभं निस्साय गिद्धिलोभो पहातब्बो’ ति इति
खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? इध, गहपति, अरियसावको 5
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु गिद्धिलोभी
अस्सं तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अहं चेव
खो पन गिद्धिलोभी अस्सं, अत्ता पि मं उपवदेय्य गिद्धिलोभपच्चया,
अनुविच्चा पि मं विञ्जू गरहेय्युं गिद्धिलोभपच्चया, कायस्स भेदा
परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा गिद्धिलोभपच्चया । एतदेव खो पन 10
संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं गिद्धिलोभो । ये च गिद्धिलोभपच्चया
उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, गिद्धिलोभा पटिविरतस्स’ एवंस
ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अगिद्धिलोभं निस्साय गिद्धिलोभो
पहातब्बो ति — इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’ ।

(६) निन्दारोसो पहातब्बो

८. “‘अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो’ ति इति 15
खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं ? इध, गहपति, अरियसावको
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु निन्दारोसी
अस्सं तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अहं चेव
खो पन निन्दारोसी अस्सं, अत्ता पि मं उपवदेय्य निन्दारोसपच्चया,
अनुविच्चा पि मं विञ्जू गरहेय्युं निन्दारोसपच्चया, कायस्स भेदा 25
परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा निन्दारोसपच्चया । एतदेव खो पन
संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं निन्दारोसो । ये च निन्दारोसपच्चया
उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, अनिन्दारोसिस्स एवंस ते
आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो
पहातब्बो ति — इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’ । 20

B. 26,

R. 363

(७) कोधूपायासो पहातब्बो

९. “‘अवकोधूपायासं निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो’ ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति—‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु कोधूपायासी अस्सं तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो।
 ५ अहं चेव खो पन कोधूपायासी अस्सं, अत्ता पि मं उपवदेय्य कोधूपायासपच्चया, अनुविच्चा पि मं विञ्जू गरहेय्युं कोधूपायासपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा कोधूपायासपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं कोधूपायासो। ये च कोधूपायासपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, अवकोधूपाया-
 १० सिस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति। अवकोधूपायासं निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो ति—इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’।

(८) अतिमानो पहातब्बो

१०. “‘अनतिमानं निस्साय अतिमानो पहातब्बो’ ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको
 १५ इति पटिसञ्चिक्खति—‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु अतिमानी अस्सं तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहं चेव खो पन अतिमानी अस्सं, अत्ता पि मं उपवदेय्य अतिमानपच्चया, अनुविच्चा पि मं विञ्जू गरहेय्युं अतिमानपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा अतिमानपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं
 २० एतं नीवरणं यदिदं अतिमानो। ये च अतिमानपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, अनतिमानिस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति। अनतिमानं निस्साय अतिमानो पहातब्बो ति—इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’।

B. 27,

R. 364

११. “इमे खो, गहपति, अट्ठ धम्मा सङ्घित्तेन वुत्ता, वित्थारेन विभक्ता, ये अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति; न त्वेव ताव अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होती” ति।

§ ३. सब्बेन सब्बं वोहारसमुच्छेदो

१२. “यथा कथं पन, भन्ते, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होती” ति।

“तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि- 5
स्सामी” ति। “एवं, भन्ते” ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच—

अट्टिकङ्कलूपमा कामा

१३. “सेय्यथापि, गहपति, कुक्कुरो जिघच्छादुब्बल्यपरेतो गोघातकसूनं पच्चुपट्टितो अस्स। तमेनं दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा अट्टिकङ्कलं सुनिक्कन्तं निक्कन्तं निम्मसं 10
लोहितमक्खितं उपसुम्भेय्यं। तं किं मज्झसि, गहपति, अपि नु खो सो कुक्कुरो अमुं अट्टिकङ्कलं सुनिक्कन्तं निक्कन्तं निम्मसं लोहितमक्खितं पलेहन्तो जिघच्छादुब्बल्यं पटिविनेय्या” ति?

“नो हेतं, भन्ते”।

“तं किस्स हेतु”?

15

“अदुं हि, भन्ते, अट्टिकङ्कलं सुनिक्कन्तं निक्कन्तं निम्मसं लोहितमक्खितं। यावदेव पन सो कुक्कुरो किलमतस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति—
‘अट्टिकङ्कलूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, 20
आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा, यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता यत्थ सब्बसो लोकामिसूपादाना” अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्खं भावेति।

१. गोघातकसूनं—सी० । २. सुनिक्कन्तं—सी०, स्या०, रो० । ३. लोहितमक्खितं—सी० । ४. उपच्छुम्भेय्य—सी०, रो०; उपच्छूम्भेय्य—स्या० । ५. पल्लिखादन्तो—रो०; पल्लिखादन्तो—सी० । ६. भिय्यो—सी० । ७. लोकामिसूपादाना—स्या०, रो० । ८. तमेवूपेक्खं—सी०, रो० ।

मंसपेसूपमा कामा

B. 28

१४. “सेय्यथापि, गहपति, गिज्झो वा कङ्को^१ वा कुललो वा मंसपेसि आदाय उड्ढियेय्य^२। दमेनं गिज्झा पि कङ्का पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेय्युं विस्सज्जेय्युं^३। तं किं मज्जसि, गहपति, सचे सो गिज्झो वा कङ्को वा कुललो वा तं मंसपेसि न ५ खिप्पमेव पटिनिस्सज्जेय्य, सो ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

R. 305

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘मंसपेसूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो १० एत्थ भिय्यो’ ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्त-सिता यत्थ सब्बसो लोकामिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्जन्ति तमेवूपेक्खं भावेति ।

तिणुकूपमा कामा

१५. “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो आदित्तं तिणुकं आदाय १५ पटिवातं गच्छेय्य । तं किं मज्जसि, गहपति, सचे सो पुरिसो तं आदित्तं तिणुकं न खिप्पमेव पटिनिस्सज्जेय्य तस्स सा आदित्ता तिणुक्का हत्थं वा दहेय्य^४ बाहुं वा दहेय्य अज्जतरं वा अज्जतरं वा अङ्गपच्चङ्गं दहेय्य, सो ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं” ति ?

20

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘तिणुकूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा ...पे०... तमेवूपेक्खं भावेति ।

१. कङ्को - स्या० । २. उड्ढियेय्य - स्या०, रो०; उड्ढियेय्य - सी० । ३. विराजेय्युं - सी०, स्या०, रो० । ४. डहेय्य - स्या० ।

अङ्गारकासूपमा कामा

१६. “सेय्यथापि, गहपति, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा, पूरा अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमानं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिक्कूलो। तमेनं द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासु उपकङ्क्युं। तं किं मञ्जसि, गहपति, अपि नु सो पुरिसो इति चिति चेव कायं सन्नामेय्या” ति ?

“एवं, भन्ते”।

“तं किस्स हेतु” ?

“विदितञ्चिह, भन्ते, तस्स पुरिसस्स इमं च अहं अङ्गारकासु पपत्तिस्सामि, ततोनिदानं मरणं वा निगच्छिस्सामि मरणमत्तं वा दुक्खं” ति।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अङ्गारकासूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा ...पे० ... तमेवूपेक्खं भावेति।

15

सुपिनकूपमा कामा

१७. “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो सुपिनकं पस्सेय्य आराम-रामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणिरामणेय्यकं। सो पटिबुद्धो न किञ्चि पटिपस्सेय्य’। एवमेव खो, गहपति, अरिय-सावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सुपिनकूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति ...पे०... तमेवूपेक्खं भावेति।

B. 29

20

याचितकूपमा कामा

“सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो याचितकं भोगं याचित्वा यानं वा पोरिसेय्यं पवरमणिकुण्डलं। सो तेहि याचितकेहि भोगेहि पुरक्खतो परिवुतो अन्तरापणं पटिपज्जेय्य। तमेनं जनो दिस्वा एवं

R. 366

१. पस्सेय्य — सी०, स्या०, रो०। २-२. यानं वा पोरिसेय्यं — सी०; यानं पोरिसेय्यं — रो०; यानं ओरोपेय्य — स्या०।

वदेय्य - 'भोगी वत, भो, पुरिसो; एवं किर भोगिनो भोगानि भुञ्जन्ती' ति । तमेनं सामिका यत्थ यत्थेव पस्सेय्युं तत्थ तत्थेव सानि' हरेय्युं । तं किं मञ्जसि, गहपति, अलं नु खो तस्स पुरिसस्स अञ्जथत्ताया" ति ?

5 "एवं, भन्ते" ।

"तं किस्स हेतु" ?

"सामिनो हि, भन्ते, सानि हरन्ती" ति । "एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति - 'याचितकूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो' ति ...पे०...
10 तमेवूपेक्खं भावेति ।

रुक्खफलूपमा कामा

१८. "सेय्यथापि, गहपति, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे तिब्बो वनसण्डो । तत्रस्स रुक्खो सम्पन्नफलो च उप्पन्नफलो च, न चस्सु कानिचि फलानि भूमियं पतितानि । अथ पुरिसो आगच्छेय्य फलत्थिको फलगवेसी फलपरियेसनं चरमानो । सो तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा तं रुक्खं पस्सेय्य सम्पन्नफलं च उप्पन्नफलं च । तस्स
15 एवमस्स - 'अयं खो रुक्खो सम्पन्नफलो च उप्पन्नफलो च, नत्थि च कानिचि फलानि भूमियं पतितानि । जानामि खो पनाहं रुक्खं आरोहितुं' । यन्नूनाहं इमं रुक्खं आरोहित्वा यावदत्थं च खादेय्य उच्छङ्गं च पूरेय्य' ति । सो तं रुक्खं आरोहित्वा यावदत्थं च खादेय्य उच्छङ्गं च पूरेय्य । अथ दुतियो पुरिसो आगच्छेय्य फलत्थिको फल-
20 गवेसी फलपरियेसनं चरमानो तिण्हं कुठारिं' आदाय । सो तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा तं रुक्खं पस्सेय्य सम्पन्नफलं च उप्पन्नफलं च । तस्स एवमस्स - 'अयं खो रुक्खो सम्पन्नफलो च उप्पन्नफलो च, नत्थि च कानिचि फलानि भूमियं पतितानि । न खो पनाहं जानामि रुक्खं आरोहितुं । यन्नूनाहं इमं रुक्खं मूलतो छेत्वा यावदत्थं च खादेय्य
25 उच्छङ्गं च पूरेय्य' ति । सो तं रुक्खं मूलतो व छिन्देय्य । तं किं

B. 30

१. सामिका सानि - स्या० । २. अभिरुग्घितुं - स्या०; आरुहितुं - सी० । ३. कुठारि - स्या० । ४. उपपन्नफलं - सी०, रो०, म० ।

मञ्जसि, गहपति, अमुको यो सो पुरिसो पठमं रुक्खं आरुब्बहो सचे सो न खिप्पमेव ओरोहेय्य' तस्स सो रुक्खो पपतन्तो हत्थं वा भञ्जेय्य पादं वा भञ्जेय्य अञ्जतरं वा अञ्जतरं वा अङ्गपच्चङ्गं भञ्जेय्य, सो ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य भरणमत्तं वा दुक्खं" ति ?

R. 367

“एवं, भन्ते” ।

5

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘रुक्खफलूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्त-सिता यत्थ सब्बसो लोकामिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्खं भावेति ।

10

१९. “स खो सो, गहपति, अरियसावको इमं येव' अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

15

“स खो सो, गहपति, अरियसावको इमं येव अनुत्तरं उपेक्खा-सतिपारिसुद्धिं आगम्म दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते ...पे०... यथाक्कम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको इमं येव अनुत्तरं उपेक्खा-सतिपारिसुद्धिं आगम्म आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावता खो, गहपति, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति ।

20

§ ४: पोतलिगहपतिस्स उपासकत्तपटिवेदना

२०. “तं किं मञ्जसि, गहपति, यथा अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति, अपि नु त्वं एवरूपं वोहारसमुच्छेदं अत्तनि समनुपस्ससी” ति ?

B. 31

- “को चाहं, भन्ते, को च अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो ! आरका अहं, भन्ते, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदा । मयं हि, भन्ते, पुब्बे अञ्जतित्थिये परिब्बाजके अनाजानीयेव समाने आजानीया ति
- 5 अमञ्जिम्ह, अनाजानीयेव समाने आजानीयभोजनं भोजिम्ह, अनाजानीयेव समाने आजानीयठाने' ठपिम्ह; भिक्खू पन मयं भन्ते आजानीयेव समाने अनाजानीया ति अमञ्जिम्ह, आजानीयेव समाने अनाजानीयभोजनं भोजिम्ह, आजानीयेव समाने अनाजानीयठाने ठपिम्ह : इदानि पन मयं, भन्ते, अञ्जतित्थिये परिब्बाजके अनाजानी-
- 10 येव समाने अनाजानीया ति जानिस्साम, अनाजानीयेव समाने अनाजानीयभोजनं भोजेस्साम, अनाजानीयेव समाने अनाजानीयठाने ठपेस्साम^१ । भिक्खू पन मयं, भन्ते, आजानीयेव समाने आजानीया ति जानिस्साम आजानीयेव समाने आजानीयभोजनं भोजेस्साम, आजानीयेव समाने आजानीयठाने ठपेस्साम । अजनेसि वत मे, भन्ते,
- 15 भगवा समणेसु समणप्पेमं, समणेसु समणप्पसादं, समणेसु समणगारवं । अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति; एवमेवं खो, भन्ते, भगवता अनेकपरियायेन
- 20 धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

— १० : —

५. जीवकसुत्तं

§ १. तिकोटिपरिसुद्धं मंसं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति जीवकस्स कोमारभच्चस्स अम्बवने। अथ खो जीवको कोमारभच्चो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो जीवको कोमारभच्चो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भन्ते — ‘समणं गोतमं उद्दिस्स पाणं आरभन्ति, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्सकतं’ मंसं परिभुञ्जति पटिच्चकम्मं’ ति। ये ते, भन्ते, एवमाहंसु — ‘समणं गोतमं उद्दिस्स पाणं आरभन्ति, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्सकतं मंसं परिभुञ्जति पटिच्चकम्मं’ ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छती” ति ?

R. 32

२. “ये ते, जीवक, एवमाहंसु — ‘समणं गोतमं उद्दिस्स पाणं आरभन्ति, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्सकतं मंसं परिभुञ्जति पटिच्चकम्मं’ ति न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च मं ते असता अभूतेन। तीहि खो अहं, जीवक, ठानेहि मंसं अपरिभोगं ति वदामि। दिट्ठं, सुतं, परिसङ्कितं — इमेहि खो अहं, जीवक, तीहि ठानेहि मंसं अपरिभोगं ति वदामि। तीहि खो अहं, जीवक, ठानेहि मंसं परिभोगं ति वदामि। अदिट्ठं, असुतं, अपरिसङ्कितं — इमेहि खो अहं, जीवक तीहि ठानेहि मंसं परिभोगं ति वदामि।

R. 369

§ २. मेत्ताविहारी अनवज्जं आहारं आहारेति

३. “इध, जीवक, भिक्खु अञ्जतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं^१। इति उद्धमधो

१. उद्दिस्सकटं — सी०, रो०। २. चतुत्थि — सी०, रो०।

- तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय' सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा
विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बावज्जेन' फरित्वा विहरति ।
तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा स्वातनाय भत्तेन
निमन्तेति । आकङ्खमानो व, जीवक, भिक्खु अधिवासेति । सो
5 तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं तेनुपसङ्कमति; उप-
सङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो गहपति वा गहपतिपुत्तो
वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसति । तस्स न एवं होति — 'साधु वत
मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या'
10 ति ! 'अहो वत मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आयतिं पि
एवरूपेन पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या' ति— एवं पिस्स न होति ।
सो तं पिण्डपातं अगधितो' अमुच्छित्तो अनज्झोपन्नो' आदीनवदरसावी
निस्सरणपञ्जो परिभुज्जति । तं किं मज्झसि, जीवक, अपि नु
सो भिक्खु तस्मिं समये अत्तव्यावाधाय वा चेतेति, परव्यावाधाय वा
15 चेतेति, उभयव्यावाधाय वा चेतेती" ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु सो, जीवक, भिक्खु तस्मिं समये अनवज्जं येव आहारं
आहारेती” ति ?

- “एवं, भन्ते । सुतं मेतं, भन्ते — 'ब्रह्मा मेत्ताविहारी' ति । तं
20 मे इदं, भन्ते, भगवा सक्खिदिट्ठो; भगवा हि, भन्ते, मेत्ताविहारी” ति ।

R. 370

“येन खो, जीवक, रागेन येन दोसेन येन मोहेन व्यापादवा
अस्स सो रागो सो दोसो सो मोहो तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो
तालावत्थुकतो' अनभावङ्गतो' आयतिं अनुप्पादधम्मो । सचे खो ते,
जीवक, इदं सन्धाय भासितं अनुजानामि ते एतं” ति ।

25

“एतदेव खो पन मे, भन्ते, सन्धाय भासितं” ।

§ ३. करुणा-मुदिता-उपेक्खाविहारी अनवज्जं आहारं आहारेति

४. “इध, जीवक, भिक्खु अज्जतरं गामं वा निगमं वा

१. सब्बत्थताय — सी०, स्या० । २. अब्बावज्जेन — सी०, स्या० । ३. परिविसति —
सी०, स्या०, रो० । ४. अगधितो — स्या० । ५. अनज्झोपन्नो — स्या० । ६. तालावत्थुकतो — सी० ।
७. अनभावक्तो — सी०, रो०; अनभावङ्गतो — स्या० ।

उपनिस्साय विहरति । सो करुणासहगतेन चेतसा ... पे० ... मुदिता-
 सहगतेन चेतसा ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति,
 तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं
 सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन
 महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । तमेनं 5
 गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा स्वातनाय भत्तेन
 निमन्तेति । आकङ्खमानो व, जीवक, भिक्खु अधिवासेति । सो तस्सा
 रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन
 तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं तेनुपसङ्कमति;
 उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो गहपति वा 10
 गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसति । तस्स न एवं
 होति — ‘साधु वत मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्ड-
 पातेन परिविसेय्या’ ति ! ‘अहो वत मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा
 आयतिं पि एवरूपेन पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या’ ति — एवं
 पिस्स न होति । सो तं पिण्डपातं अगथितो अमुच्छित्तो अनज्झोपन्नो 15
 आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्जो परिभुञ्जति । तं किं मञ्जसि,
 जीवक, अपि नु सो भिक्खु तस्मिं समये अत्तव्यावाधाय वा चेतेति,
 परव्यावाधाय वा चेतेति, उभयव्यावाधाय वा चेतेति” ?

B. 34

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु सो, जीवक, भिक्खु तस्मिं समये अनवज्जं येव आहारं 20
 आहारेती” ति ?

“एवं, भन्ते । सुतं मेतं, भन्ते — ‘ब्रह्मा उपेक्खाविहारी’ ति ।
 तं मे इदं, भन्ते, भगवा सक्खिदिट्ठो ; भगवा हि, भन्ते, उपेक्खा-
 विहारी” ति ।

“येन खो, जीवक, रागेन येन दोसेन येन मोहेन विहेसवा’ 25
 अस्स अरतिवा अस्स पटिघवा अस्स सो रागो सो दोसो सो मोहो
 तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं
 अनुप्पादधम्मो । सचे खो ते, जीवक, इदं सन्धाय भासितं, अनु-
 जानामि ते एतं” ति ।

R. 371

“एतदेव खो पन मे, भन्ते, सन्धाय भासितं” ।

§ ४. पञ्चहि ठानेहि अपुञ्जं

५. “यो खो, जीवक, तथागतं वा तथागतसावकं वा उद्दिस्स पाणं आरभति सो पञ्चहि ठानेहि बहुं अपुञ्जं पसवति । यं पि सो, गहपति, एवमाह — ‘गच्छथ, अमुकं नाम पाणं आनेथा’ ति,
 5 इमिना पठमेन ठानेन बहुं अपुञ्जं पसवति । यं पि सो पाणो गल-
 प्पवेठकेन’ आनीयमानो दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, इमिना दुतियेन
 ठानेन बहुं अपुञ्जं पसवति । यं पि सो एवमाह — ‘गच्छथ इमं पाणं
 आरभथा’ ति, इमिना ततियेन ठानेन बहुं अपुञ्जं पसवति । यं पि
 सो पाणो आरभियमानो दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, इमिना चतुत्थेन
 10 ठानेन बहुं अपुञ्जं पसवति । यं पि सो तथागतं वा तथागतसावकं वा
 अकप्पियेन आसादेति, इमिना पञ्चमेन ठानेन बहुं अपुञ्जं पसवति ।
 यो खो, जीवक, तथागतं वा तथागतसावकं वा उद्दिस्स पाणं आरभति
 सो इमेहि पञ्चहि ठानेहि बहुं अपुञ्जं पसवती” ति ।

६. एवं वुत्ते, जीवको कोमारभच्चो भगवन्तं एतदवोच —
 15 “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! कप्पियं वत, भन्ते, भिक्खू आहारं
 आहारेन्ति; अनवज्जं वत, भन्ते, भिक्खू आहारं आहारेन्ति ।
 अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते ...पे०... उपासकं मं भगवा धारेतु
 अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

B. 35

— : ० : —

६. उपासिसुत्तं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा नाळन्दायं विहरति पावारिकम्बवने। तेन खो पन समयेन निगण्ठो' नातपुत्तो' नाळन्दायं' पटिवसति महत्तिया निगण्ठपरिसाय सद्धिं। अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो नाळन्दायं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवकन्तो येन पावारिकम्बवनं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा 5 भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं' वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितं खो दीघतपस्सिं निगण्ठं भगवा एतदवोच - "संविज्जन्ति' खो, तपस्सी, आसनानि; सचे आकङ्खसि निसीदा" ति। एवं वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो दीघतपस्सिं निगण्ठं 10 भगवा एतदवोच - "कति पन, तपस्सि, निगण्ठो नातपुत्तो कम्मनि पञ्जापेति' पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया" ति ?

"न खो, आवुसो गोतम, आचिण्णं निगण्ठस्स नातपुत्तस्स 'कम्मं, कम्मं' ति पञ्जापेतुं; 'दण्डं, दण्डं' ति खो, आवुसो गोतम, आचिण्णं निगण्ठस्स नातपुत्तस्स पञ्जापेतुं" ति। 15

"कति पन, तपस्सि, निगण्ठो नातपुत्तो दण्डानि पञ्जापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया" ति ?

"तीणि' खो, आवुसो गोतम, निगण्ठो नातपुत्तो दण्डानि पञ्जापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया ति, सेय्यथीदं - कायदण्डं, वचीदण्डं, मनोदण्डं" ति। 20

"किं पन, तपस्सि, अञ्जदेव कायदण्डं, अञ्जं वचीदण्डं, अञ्जं मनोदण्डं" ति ?

१-१. निगन्थो नाटपुत्तो - स्या०; ०नाटपुत्तो - म०। २. नाळन्दायं - सी०। ३. साराणीयं - म०। ४. संविज्जन्ते - सी०, रो०। ५. पञ्जापेति - म०। ६. तीनि - सी०। ७. सेय्यथिदं - म०।

“अञ्जदेव, आवुसो गोतम, कायदण्डं, अञ्जं वचीदण्डं, अञ्जं मनोदण्डं” ति ।

13. 36 5 “इमेसं पन, तपस्सि, तिण्णं दण्डानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिट्ठानं कतमं दण्डं निगण्ठो नातपुत्तो महासावज्जतरं पञ्जापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, यदि वा कायदण्डं, यदि वा वचीदण्डं, यदि वा मनोदण्डं” ति ?

“इमेसं खो, आवुसो गोतम, तिण्णं दण्डानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिट्ठानं कायदण्डं निगण्ठो नातपुत्तो महासावज्जतरं पञ्जापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो 10 तथा वचीदण्डं, नो तथा मनोदण्डं” ति ।

“कायदण्डं ति, तपस्सि, वदेसि” ?

“कायदण्डं ति, आवुसो गोतम, वदामि” ।

“कायदण्डं ति, तपस्सि, वदेसि” ?

“कायदण्डं ति, आवुसो गोतम, वदामि” ।

15 “कायदण्डं ति, तपस्सि, वदेसि” ?

“कायदण्डं ति, आवुसो गोतम, वदामी” ति ।

R. 373 2. इतिह भगवा दीघतपस्सिं निगण्ठं इमस्मिं कथावत्थुस्मिं यावततियकं पटिट्ठापेसि । एवं वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो भगवन्तं एतदवोच — “त्वं पनावुसो गोतम, कति दण्डानि पञ्जपेसि पापस्स 20 कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया” ति ?

“न खो, तपस्सि, आचिण्णं तथागतस्स ‘दण्डं, दण्डं’ ति पञ्जापेतुं; ‘कम्मं, कम्मं’ ति खो, तपस्सि, आचिण्णं तथागतस्स पञ्जापेतुं” ति ?

25 “त्वं पनावुसो गोतम, कति कम्मानि पञ्जपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया” ति ?

“तीणि खो अहं, तपस्सि, कम्मानि पञ्जपेमि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, सेय्यथीदं — कायकम्मं, वचीकम्मं, मनोकम्मं” ति ।

30 “किं पनावुसो गोतम, अञ्जदेव कायकम्मं, अञ्जं वचीकम्मं, अञ्जं मनोकम्मं” ति ?

“अञ्जदेव, तपस्सि, कायकम्मं, अञ्जं वचीकम्मं, अञ्जं मनोकम्मं” ति ।

“इमेसं पनावुसो गोतम, तिण्णं कम्मानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिट्ठानं कतमं कम्मं महासावज्जतरं पञ्जपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, यदि वा कायकम्मं, 5 यदि वा वचीकम्मं, यदि वा मनोकम्मं” ति ?

“इमेसं खो अहं, तपस्सि, तिण्णं कम्मानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिट्ठानं मनोकम्मं महासावज्जतरं पञ्जपेमि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा कायकम्मं, नो तथा वचीकम्मं” ति । 10

“मनोकम्मं ति, आवुसो गोतम, वदेसि” ?

“मनोकम्मं ति, तपस्सि, वदामि” ।

“मनोकम्मं ति, आवुसो गोतम, वदेसि” ?

“मनोकम्मं ति, तपस्सि, वदामि” ।

“मनोकम्मं ति, आवुसो गोतम, वदेसि” ? 15

“मनोकम्मं ति, तपस्सि, वदामी” ति ।

इतिह दीघतपस्सी निगण्ठो भगवन्तं इमस्मिं कथावत्थुस्मिं याक्खत्ते^१ पटिट्ठापेत्वा उट्ठायासना येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुप-सङ्गमि ।

३. तेन खो पन समयेन निगण्ठो नातपुत्तो महत्तिया 20 B. 37
गिहिपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति बालकिनिया परिसाय' उपालि-
पमुखाय । अद्दसा खो निगण्ठो नातपुत्तो दीघतपस्सिं निगण्ठं दूरतो व
आगच्छन्तं; दिस्वान दीघतपस्सिं निगण्ठं एतदवोच—“हन्द, कुतो
नु त्वं, तपस्सि, आगच्छसि दिवा दिवस्सा” ति ?

“इतो हि खो अहं, भन्ते, आगच्छामि समणस्स गोतमस्स 25
सन्तिका” ति ।

“अहु पन ते, तपस्सि, समणेन गोतमेन सद्धिं कोचिदेव
कथासल्लापो” ति ?

“अहु खो मे, भन्ते, समणेन गोतमेन सद्धिं कोचिदेव कथा-
सल्लापो” ति ।

“यथा कथं पन ते, तपस्सि, अहु समणेन गोतमेन सद्धिं
कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

- 5 अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो यावतका अहोसि भगवता
सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं निगण्ठस्स नातपुत्तस्स आरोचेसि । एवं
वुत्ते, निगण्ठो नातपुत्तो दीघतपस्सिं निगण्ठं एतदवोच — “साधु
साधु, तपस्सि ! यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं
आजानन्तेन एवमेवं दीघतपस्सिना निगण्ठेन समणस्स गोतमस्स
10 व्याकतं । किं हि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स
कायदण्डस्स उपनिधाय ! अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो
पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा
वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति ।

- 15 ४. एवं वुत्ते, उपालि गहपति निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच —
“साधु साधु, भन्ते दीघतपस्सि^१ ! यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव
सत्थुसासनं आजानन्तेन एवमेवं भदन्तेन तपस्सिना समणस्स गोतमस्स
व्याकतं । किं हि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स
कायदण्डस्स उपनिधाय ! अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो
पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा
20 वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो । हन्द चाहं, भन्ते, गच्छामि समणस्स
गोतमस्स इमं पि कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेस्सामि । सचे मे समणो
गोतमो तथा पतिट्ठिस्सति^३ यथा भदन्तेन तपस्सिना पतिट्ठापितं;
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो दीघलोमिकं एळकं लोमेसु गहेत्वा
आकड्ढेय्य परिकड्ढेय्य सम्परिकड्ढेय्य, एवमेवाहं समणं गोतमं वादेन वादं
13, 38 25 आकड्ढिस्सामि परिकड्ढिस्सामि सम्परिकड्ढिस्सामि । सेय्यथापि नाम
बलवा^४ सोण्डिकाकम्मकारो^५ महन्तं सोण्डिकाकिलञ्जं गम्भीरे उदकरहदे
पक्खिपित्वा कण्णे गहेत्वा आकड्ढेय्य परिकड्ढेय्य सम्परिकड्ढेय्य, एवमेवाहं
समणं गोतमं वादेन वादं आकड्ढिस्सामि परिकड्ढिस्सामि सम्परि-

१. एवमेव-म० । २. तपस्सी-सी०, रो० । ३. पतिट्ठिस्सति - सी०, रो० ।

४. बलवा पुरिसो - स्या० । ५. सोण्डिकाकम्मकारो - सी०, रो० ।

कङ्ठिस्सामि । सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाधुत्तो वालं^१ कण्णे गहेत्वा ओधुनेय्य निद्धुनेय्य निप्फोटेय्य^२, एवमेवाहं समणं गोतमं वादेन वादं ओधुनिस्सामि निद्धुनिस्सामि निप्फोटेस्सामि । सेय्यथापि नाम कुञ्जरो सट्ठिहायनो गम्भीरं पोक्खरणिं^३ ओगाहेत्वा साणधोविकं नाम कीळितजातं कीळति, एवमेवाहं समणं गोतमं साणधोविकं मञ्जे 5 कीळितजातं कीळिस्सामि । हन्द चाहं, भन्ते, गच्छामि समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेस्सामी” ति ।

R. 375

“गच्छ त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेहि । अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा” ति ।

10

५. एवं वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नातपुत्तं एतद-वोच — “न खो मेतं, भन्ते, रुच्चति यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्य । समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी आवट्टुनिं मायं जानाति याय अञ्जतित्थियानं सावके आवट्टेती” ति ।

“अट्टानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति 15 समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । ठानं च खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । गच्छ, त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरो-पेहि । अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा” ति ।

20

दुतियं पि खो दीघतपस्सी ...पे०... ततियं पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच — “न खो मेतं, भन्ते, रुच्चति यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्य । समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी आवट्टुनिं मायं जानाति याय अञ्जतित्थियानं सावके आवट्टेती” ति ।

25

“अट्टानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । ठानं च खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । गच्छ त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरो-

B. 39

पेहि। अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा” ति।

R. 376 5 “एवं, भन्ते” ति खो उपालि गहपति निगण्ठस्स नातपुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठं नातपुत्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन पावारिकम्बवनं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो उपालि गहपति भगवन्तं एतदवोच—“आगमा नु खिध, भन्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो” ति ?

“आगमा खिध, गहपति, दीघतपस्सी निगण्ठो” ति।

10 “अहु खो पन ते, भन्ते, दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

“अहु खो मे, गहपति, दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो” ति।

15 “यथा कथं पन ते, भन्ते, अहु दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

अथ खो भगवा यावतको अहोसि दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं उपालिस्स गहपतिस्स आरोचेसि।

20 ६. एवं वुत्ते, उपालि गहपति भगवन्तं एतदवोच—“साधु साधु, भन्ते तपस्सी !” यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं आजानन्तेन एवमेवं दीघतपस्सिना निगण्ठेन भगवतो ब्याकतं। किं हि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स कायदण्डस्स उपनिधाय ? अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति।

25 “सच्चे खो त्वं, गहपति, सच्चे पतिट्ठाय मन्तेय्यासि सिया नो एत्थ कथासल्लापो” ति।

“सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो” ति।

७. “तं किं मञ्जसि, गहपति, इधस्स निगण्ठो आबाधिको दुक्खितो बाब्बहिलानो सीतोदकपटिक्खितो उण्होदकपटिसेवी। सो सीतोदकं अलभमानो कालङ्कुरेय्य। इमस्स पन, गहपति, निगण्ठो नातपुत्तो कत्थूपपत्तिं पञ्जापेती”^{*} ति ?

“अत्थि, भन्ते, मनोसत्ता नाम देवा तत्थ सो उपपज्जति। ६
“तं किस्स हेतु” ? असु हि, भन्ते, मनोपटिबद्धो कालङ्कुरोती” ति।

B. 40

“मनसि^१ करोहि, गहपति,^२ मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि। न खो ते सन्धियति^३ पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं। भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा—‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय भन्तेस्सामि, होतु नो एत्थ कथासल्लापो,’” ति। 10

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति।

८. “तं किं मञ्जसि, गहपति, इधस्स निगण्ठो नातपुत्तो चातुयामसंवरसंवृतो सब्बवारिवारितो सब्बवारियुतो^१ सब्बवारिधुतो 15
सब्बवारिफुटो। सो अभिक्कमन्तो पटिक्कमन्तो बहु खुद्दके पाणे सङ्घातं आपादेति। इमस्स पन, गहपति, निगण्ठो नातपुत्तो कं विपाकं पञ्जापेती” ति ?

R. 377

“असञ्चेतनिकं, भन्ते, निगण्ठो नातपुत्तो नो महासावज्जं पञ्जापेती” ति।

20

“सचे पन, गहपति, चेतती” ति ?

“महासावज्जं, भन्ते, होती” ति।

“चेतनं पन, गहपति, निगण्ठो नातपुत्तो किस्मिं पञ्जापेती” ति ?

“मनोदण्डस्मिं, भन्ते” ति।

25

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि। न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा

१-१. गहपति गहपति मनसि करोहि—स्या०; गहपति गहपति—सी०, रो०।
२. सन्धीयति—सी०, रो०। ३. सब्बवारियुतो—म०।

पुरिमं । भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा — ‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो’” ति ।

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाहु, अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया,
5 नो तथा वच्चीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति ।

१. “तं किं मञ्जसि, गहपति, अयं नाळन्दा इद्धा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा” ति ?

“एवं, भन्ते, अयं नाळन्दा इद्धा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा” ति ।

10 “तं किं मञ्जसि, गहपति, इध पुरिसो आगच्छेय्य उक्खित्ता-
सिको । सो एवं वदेय्य — ‘अहं यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं करि-
स्सामी’ ति । तं किं मञ्जसि, गहपति, पहोति नु खो सो पुरिसो
B. 41 यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन
15 एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं कातुं” ति ?

“दस पि, भन्ते, पुरिसा, वीसं^१ पि, भन्ते, पुरिसा, तिसं पि,
भन्ते, पुरिसा, चत्तारीसं^२ पि, भन्ते, पुरिसा, पञ्चासं पि, भन्ते, पुरिसा
नप्पहोन्ति यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन
मुहुत्तेन एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं कातुं । किं हि सोभति एको
20 छवो पुरिसो” ति !

“तं किं मञ्जसि, गहपति, इध आगच्छेय्य समणो वा
ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो । सो एवं वदेय्य — ‘अहं इमं
नाळन्दं एकेन मनोपदोसेन भस्मं करिस्सामी’ ति । तं किं मञ्जसि,
गहपति, पहोति नु खो सो समणो वा ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतो-
R. 378 25 वसिप्पत्तो इमं नाळन्दं एकेन मनोपदोसेन भस्मं कातुं” ति ?

“दस पि, भन्ते, नाळन्दा, वीसं पि नाळन्दा, तिसं पि नाळन्दा,
चत्तारीसं पि नाळन्दा, पञ्चासं पि नाळन्दा पहोति सो समणो वा
ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो^३ एकेन मनोपदोसेन भस्मं कातुं ।
किं हि सोभति एका छवा नाळन्दा” ति !

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि। न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं। भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा—‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो’” ति।

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डो व 6
महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया,
नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति।

१०. “तं किं मज्झसि, गहपति, सुतं ते दण्डकारञ्जं^१
कालिङ्गारञ्जं^२ मेज्जारञ्जं^३ मातङ्गारञ्जं^४ अरञ्जं^५ अरञ्जभूतं^६” ति ?

“एवं, भन्ते, सुतं मे दण्डकारञ्जं कालिङ्गारञ्जं मेज्जारञ्जं 10
मातङ्गारञ्जं अरञ्जं अरञ्जभूतं” ति।

“तं किं मज्झसि, गहपति, किन्ति ते सुतं केन तं दण्डका-
रञ्जं कालिङ्गारञ्जं मेज्जारञ्जं मातङ्गारञ्जं अरञ्जं अरञ्ज-
भूतं” ति ?

“सुतं मेतं, भन्ते, इसीनं मनोपदोसेन तं दण्डकारञ्जं 15
कालिङ्गारञ्जं मेज्जारञ्जं मातङ्गारञ्जं अरञ्जं अरञ्जभूतं” ति।

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि। न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं। भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा—‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो’” ति। 20

११. “पुरिमेनेवाहं,” भन्ते, ओपम्मेन भगवतो अत्तमनो 25
अभिरद्धो। अपि चाहं इमानि भगवतो विचित्रानि^७ पञ्चपटिभानानि^८
सोतुकामो एवाहं भगवन्तं पच्चनीकं^९ कातब्बं^{१०} अमज्झिस्सं^{११}। अभि-
वकन्तं, भन्ते, अभिवकन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा
उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हुस्स वा मग्गं आचिव्वेय्य, 25
अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य—चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति,
एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं, भन्ते,

B. 42

१. खो त्वं—स्या०। २. दण्डकीरञ्जं—म०। ३. कालिङ्गारञ्जं—सी०।
४. मेज्जारञ्जं—म०। ५. पुरिमेनाहं—स्या०। ६. विचित्तानि—स्या०। ७. पञ्चापटिभा-
णानि—स्या०। ८-८. पच्चनीकातब्बं—सी०, स्या०, रो०। ९. अवमज्झिस्सं—स्या०

R. 379

भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

१२. “अनुविच्चकारं खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती” ति ।

- 5 “इमिनापाहं, भन्ते, भगवतो भिय्योसो^१ मत्ताय^२ अत्तमनो अभिरद्धो यं मं भगवा एवमाह—‘अनुविच्चकारं खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होति’ ति । मं हि, भन्ते, अज्जतित्थिया सावकं लभित्वा केवलकप्पं नाळन्दं पटाकं परिहरेय्युं—‘उपालि अम्हाकं गहपति सावकत्तं उपगतो’ ति ।
- 10 अथ च पन मं भगवा एवमाह—‘अनुविच्चकारं खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती’ ति । एसाहं, भन्ते, दुतियं पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

१३. “दीघरत्तं खो ते, गहपति, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं येन नेसं उपगतानं पिण्डकं^३ दातब्बं मज्जेय्यासी” ति ।

- “इमिनापाहं, भन्ते, भगवतो भिय्योसो मत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो यं मं भगवा एवमाह—‘दीघरत्तं खो ते, गहपति, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं येन नेसं उपगतानं पिण्डकं दातब्बं मज्जेय्यासी’ ति । सुतं मेतं, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह—‘मय्हमेव दानं दातब्बं,
- 20 नाज्जेसं दानं दातब्बं; मय्हमेव सावकानं दानं दातब्बं, नाज्जेसं सावकानं दानं दातब्बं; मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, नाज्जेसं दिन्नं महप्फलं; मय्हमेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, नाज्जेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं’ ति । अथ च पन मं भगवा निगण्ठेसु पि दाने समादपेति । अपि च, भन्ते, मयमेत्थ कालं जानिस्साम । एसाहं, भन्ते, ततियं
- 25 पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

B. 43

१४. अथ खो भगवा उपालिस्स गहपतिस्स अनुपुब्बि^४ कथं^५ कथेसि, सेय्यथीदं—दानकथं सीलकथं सग्गकथं, कामानं आदीनवं

१. इमिना पहं—सी०, रो० । २-२. भिय्योसोमत्ताय—रो० । ३. पिण्डपातं—स्या० । ४-४. अनुपुब्बिकथं—स्या०, कं०; आनुपुब्बिकथं—रो०; आनुपुब्बीकथं—सी० ।

ओकारं सङ्कलेसं, नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि। यदा भगवा
 अञ्जासि उपालिं गहपतिं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं
 उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं
 पकासेसि — दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं। सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं
 अपगतकालकं^१ सम्मदेव रजनं पटिग्गण्हेय्यं^२, एवमेव उपालिस्स 5
 गहपतिस्स तस्मिं येव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि —
 यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं^३ ति। अथ खो उपालि
 गहपति दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाब्धधम्मो तिण्ण-
 विचिकिच्छो विगतकथङ्कथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो^४ सत्थुसासने
 भगवन्तं एतदवोच — “हन्द च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम, बहुकिच्चा 10
 मयं बहुकरणीया” ति।

“यस्सदानि त्वं, गहपति, कालं मञ्जसी” ति।

१५. अथ खो उपालि गहपति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
 अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन
 सकं निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा दोवारिकं आमन्तेसि — 15
 “अज्जतग्गे, सम्म दोवारिक, आवरामि द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं,
 अनावटं द्वारं भगवतो^५ भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं उपासिकानं।
 सचे कोचि निगण्ठो आगच्छति तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — “तिट्ठ,
 भन्ते, मा पाविसि। अज्जतग्गे उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स
 सावकत्तं उपगतो। आवटं द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं 20
 भगवतो भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं उपासिकानं। सचे ते,
 भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहरिस्सन्ती”, ति।

“एवं, भन्ते” ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स पच्चस्सोसि।

१६. अस्सोसि खो दीघतपस्सी निगण्ठो — “उपालि किर
 गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो” ति। अथ खो 25
 दीघतपस्सी निगण्ठो येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
 मित्वा निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भन्ते, उपालि किर
 गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो” ति।

१. अपगतकालकं — सी०। २. पतिग्गण्हेय्य — सी०, रो०। ३. अपरपच्चयो — स्या०।

४. भगवतो सावकानं — स्या०।

B. 44

“अट्टानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । ठानं च खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या” ति ।

R. 381

दुतियं पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो ...पे०... ततियं पि खो
५ दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच—सुतं मेतं, भन्ते ...
उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या ति ।

“हन्दाहं, भन्ते, गच्छामि याव जानामि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो यदि वा नो” ति ।

“गच्छ त्वं, तपस्सि, जानाहि यदि वा उपालि गहपति
१० समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो यदि वा नो” ति ।

१७. अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो येन उपालिस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो दोवारिको दीघतपस्सिं निगण्ठं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान दीघतपस्सिं निगण्ठं एतदवोच—
“तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि । अज्जतग्गे उपालि गहपति समणस्स
१५ गोतमस्स सावकत्तं उपगतो । आवटं द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं भगवतो भिक्खूनां भिक्खुनीनां उपासकानं उपासिकानं । सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहारिस्सन्ती” ति ।

“न मे, आवुसो, पिण्डकेन अत्थो” ति वत्वा ततो पटि-
२० निवत्तित्वा येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच—“सच्चं येव खो, भन्ते, यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो । एतं खो ते अहं, भन्ते, नालत्थं न खो मे”, भन्ते, रुच्चति यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्य । समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी
२५ आवट्टनिं मायं जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेती ति । आवट्टो खो ते, भन्ते, उपालि गहपति समणेन गोतमेन आवट्टनिया मायाया” ति ।

“अट्टानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति

समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । ठानं च खो एतं विज्जति
 यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या” ति ।
 दुतियं पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच –
 सच्चं येव, भन्ते ...पे०... उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उप-
 गच्छेय्या ति । ततियं पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं एतदवोच 5
 –सच्चं येव खो, भन्ते ...पे०... उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं
 उपगच्छेय्या ति । हन्द चाहं, तपस्सि, गच्छामि याव चाहं सामं येव
 जानामि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं
 उपगतो यदि वा नो ति ।

R. 382

B. 45

अथ खो निगण्ठो नातपुत्तो महितिया निगण्ठपरिसाय सद्धिं 10
 येन उपालिस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो दोवा-
 रिको निगण्ठं नातपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान निगण्ठं
 नातपुत्तं एतदवोच – “तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि । अज्जतग्गे उपालि
 गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो । आवटं द्वारं निगण्ठानं
 निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं भगवतो भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं 15
 उपासिकानं । सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ,
 एत्थेव ते आहरिस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, सम्म दोवारिक, येन उपालि गहपति तेनुपसङ्कम; 20
 उपसङ्कमित्वा उपालिं गहपतिं एवं वदेहि – ‘निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो
 महितिया निगण्ठपरिसाय सद्धिं बहिद्वारकोट्टके ठितो; सो ते दस्सन-
 कामो”, ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो दोवारिको निगण्ठस्स नातपुत्तस्स पटि-
 स्सुत्वा येन उपालि गहपति तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उपालिं
 गहपतिं एतदवोच – “निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो महितिया निगण्ठ-
 परिसाय सद्धिं बहिद्वारकोट्टके ठितो; सो ते दस्सनकामो” ति । 25

“तेन हि, सम्म दोवारिक, मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि
 पञ्चापेही” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स
 पटिस्सुत्वा मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि पञ्चापेत्वा येन उपालि

गहपति तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उपालिं गहपतिं एतदवोच—
“पञ्जत्तानि खो, भन्ते, मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि। यस्स-
दानि कालं मञ्जसी” ति।

R. 383

१८. अथ खो उपालि गहपति येन मज्झिमा द्वारसाला
५ तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा यं तत्थ आसनं अगं च सेट्ठं च
उत्तमं च पणीतं च तत्थ सामं निसीदित्वा दोवारिकं आमन्तेसि—
“तेन हि, सम्म दोवारिक, येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कम;
उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नातपुत्तं एवं वदेहि—‘उपालि, भन्ते, गहपति
एवमाह—पविस किर, भन्ते, सचे आकङ्खसी’”, ति।

१० “एवं, भन्ते” ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स
पटिस्सुत्वा येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच—“उपालि, भन्ते, गहपति एवमाह—‘पविस
किर, भन्ते, सचे आकङ्खसी’” ति।

B. 46

अथ खो निगण्ठो नातपुत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धिं
१५ येन मज्झिमा द्वारसाला तेनुपसङ्कमि। अथ खो उपालि गहपति—
यं सुदं पुब्बे^१ यतो पस्सति निगण्ठं नातपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं
दिस्वान ततो पच्चुगन्त्वा यं तत्थ आसनं अगं च सेट्ठं च उत्तमं
च पणीतं च तं उत्तरासङ्गेन सम्मज्जित्वा^२ परिगगहेत्वा निसीदापेति
सो—दानि यं तत्थ आसनं अगं च सेट्ठं च उत्तमं च पणीतं च
२० तत्थ सामं निसीदित्वा निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच—“संविज्जति खो,
भन्ते, आसनानि; सचे आकङ्खसि, निसीदा” ति। एवं वुत्ते, निगण्ठो
नातपुत्तो उपालिं गहपतिं एतदवोच—“उम्मत्तोसि त्वं, गहपति,
दत्तोसि त्वं, गहपति! ‘गच्छामहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स वादं
आरोपेस्सामी’ ति गन्त्वा^३ महतासि वादसङ्घाटेन पटिमुक्को आगतो।
२५ सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो अण्डहारको गन्त्वा उब्भतेहि अण्डेहि
आगच्छेय्य, सेय्यथा वा पन गहपति पुरिसो अक्खिक्कहारको गन्त्वा
उब्भतेहि अक्खीहि आगच्छेय्य; एवमेव खो त्वं, गहपति, ‘गच्छामहं,
भन्ते, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेस्सामी’ ति गन्त्वा महतासि

१. पुब्बेव—सी०, रो०। २. पमज्जित्वा—सी०, रो०; संमज्जित्वा—स्या०।

३. गन्त्वान—स्या०।

वादसङ्घाटेन पटिमुक्को आगतो । आवट्टोसि खो त्वं, गहपति, समणेन
गोतमेन आवट्टनिया मायाया” ति ।

१९. “भट्ठिका, भन्ते, आवट्टनी माया; कल्याणी, भन्ते,
आवट्टनी माया; पिया मे, भन्ते, जातिसालोहिता इमाय आवट्टनिया
आवट्टेय्युं; पियानं पि मे अस्स जातिसालोहितानं दीघरत्तं हिताय 5
सुखाय; सब्बे चे पि भन्ते खत्तिया इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं
सब्बेसानं पिस्स^१ खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सब्बे चे पि
भन्ते ब्राह्मणा ...पे०... वेस्सा ...पे०... सुद्धा इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं
सब्बेसानं पिस्स सुद्धानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सदेवको चे पि,
भन्ते, लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा 10
इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं सदेवकस्स पिस्स लोकस्स समारकस्स
सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दीघरत्तं हिताय
सुखाया ति । तेन हि, भन्ते, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पिधेकच्चे
विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति^२ ।

R. 384

२०. “भूतपुब्बं, भन्ते, अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स जिणस्स 15
वुड्डस्स^३ महल्लकस्स दहरा माणविका पजापती अहोसि गग्भिनी
उपविजञ्जा । अथ खो, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं एतदवोच —
‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेहि, यो मे
कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ ति । एवं वुत्ते, भन्ते, सो
ब्राह्मणो तं माणविकं एतदवोच — ‘आगमेहि ताव, भोति, याव 20
विजायति’ । सचे त्वं, भोति, कुमारकं विजायिस्ससि, तस्सा ते अहं
आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेस्सामि,^४ यो ते कुमारकस्स
कीळापनको भविस्सति । सचे पन त्वं, भोति, कुमारिकं विजायिस्ससि,
तस्सा ते अहं आपणा मक्कटच्छापिकं किणित्वा आनेस्सामि, या ते
कुमारिकाय कीळापनिका भविस्सती’ ति । दुतियं पि खो, भन्ते, सा 25
माणविका ...पे०... ततियं पि खो, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं
एतदवोच — ‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा
आनेहि, यो मे कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ ति । अथ खो,

B. 47

१. पस्स — सी०, रो० । २. जानन्ति — स्या० । ३. वुड्डस्स — सी०, रो० । ४. विजा-
यसि — सी०, स्या०, रो० । ५. आनिस्सामि — सी०, स्या०, रो० ।

R. 385

भन्ते, सो ब्राह्मणो तस्सा माणविकाय सारत्तो पटिबद्धचित्तो आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेत्वा तं माणविकं एतदवोच - 'अयं ते, भोति, आपणा मक्कटच्छापको किणित्वा आनीतो, यो ते कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती' ति। एवं वुत्ते, भन्ते, सा माणविका तं
 5 ब्राह्मणं एतदवोच - 'गच्छ त्वं, ब्राह्मण, इमं मक्कटच्छापकं आदाय येन रत्तपाणिं रजतपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा रत्तपाणिं रजकपुत्तं एवं वदेहि - इच्छामहं सम्म, रत्तपाणि, इमं मक्कटच्छापकं पीतावलेपनं नाम रङ्गजातं रजितं आकोटितपच्चाकोटितं उभतोभागविमट्ठं' ति।

- 10 "अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो तस्सा माणविकाय सारत्तो पटिबद्धचित्तो तं मक्कटच्छापकं आदाय येन रत्तपाणिं रजकपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा रत्तपाणिं रजकपुत्तं एतदवोच - 'इच्छामहं, रत्तपाणि, इमं मक्कटच्छापकं पीतावलेपनं नाम रङ्गजातं रजितं आकोटितपच्चाकोटितं उभतोभागविमट्ठं' ति। एवं वुत्ते, भन्ते, रत्तपाणिं रजकपुत्तो तं ब्राह्मणं एतदवोच - 'अयं खो ते, भन्ते, मक्कटच्छापको रङ्गक्खमो हि खो, नो आकोटनक्खमो, नो विमज्जनक्खमो' ति। एवमेव खो, भन्ते, बालानं निगण्ठानं वादो रङ्गक्खमो हि खो बालानं नो पण्डितानं, नो अनुयोगक्खमो, नो विमज्जनक्खमो। अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो अपरेण समयेन नवं
 15 दुस्सयुगं आदाय येन रत्तपाणिं रजकपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा रत्तपाणिं रजकपुत्तं एतदवोच - 'इच्छामहं सम्म, रत्तपाणि, इमं नवं दुस्सयुगं पीतावलेपनं नाम रङ्गजातं रजितं आकोटितपच्चाकोटितं उभतोभागविमट्ठं' ति। एवं वुत्ते, भन्ते, रत्तपाणिं रजकपुत्तो तं ब्राह्मणं एतदवोच - 'इदं खो ते, भन्ते, नवं दुस्सयुगं रङ्गक्खमं चैव
 20 आकोटनक्खमं च विमज्जनक्खमं चा' ति। एवमेव खो, भन्ते, तस्स भगवतो वादो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स रङ्गक्खमो चैव पण्डितानं नो बालानं, अनुयोगक्खमो च विमज्जनक्खमो चा ति।

B. 48

"सराजिका खो", गहपति, परिसा एवं जानाति - 'उपालि

१. रत्तपाणी - सी०, स्या०। २. रज्जितं - सी०, रो०। ३. आकोटितपच्चाकोटितं - स्या०। ४. खो तं - सी०, स्या०, रो०।

गहपति निगण्ठस्स नातपुत्तस्स सावको' ति । कस्स तं, गहपति, सावकं धारेमा'' ति ?

एवं वुत्ते, उपालि गहपति उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा निगट्ठं नातपुत्तं एतद-
वोच — “तेन हि, भन्ते, सुणोहि यस्साहं सावको ति—

R. 386

5

२१. ‘धीरस्स विगतमोहस्स, पभिन्नखीलस्स’ विजितविजयस्स ।
अनीघस्स^१ सुसमचित्तस्स, बुद्धसीलस्स^२ साधुपञ्चस्स ।
वेसमन्तरस्स^३ विमलस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘अकथङ्कथिस्स तुसितस्स, वन्तलोकामिसस्स मुदितस्स ।
कतसमणस्स मनुजस्स, अन्तिमसारीरस्स^४ नरस्स । 10
अनोपमस्स विरजस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘असंसयस्स कुसलस्स, वेनयिकस्स सारथिवरस्स ।
अनुत्तरस्स रुचिरधम्मस्स, निक्कल्लस्स पभासकस्स^५ ।
मानच्छिदस्स वीरस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘निसभस्स अप्पमेय्यस्स, गम्भीरस्स मोनपत्तस्स । 15
खेमङ्करस्स वेदस्स, धम्मट्ठस्स संवुत्तस्स^६ ।
सङ्गानिगस्स मुत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘नागस्स पन्तसेनस्स, खीणसंयोजनस्स मुत्तस्स ।
पटिमन्तकस्स^७ धोनस्स,^८ पन्नधजस्स वीतरागस्स ।
दन्तस्स निप्पपञ्चस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥ 20

B. 49

‘इसिसत्तमस्स अकुहस्स, तेविज्जस्स ब्रह्मपत्तस्स ।
नहातकस्स^९ पदकस्स, पस्सद्धस्स विदितवेदस्स ।
पुरिन्ददस्स सक्कस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
‘अरियस्स भावितत्तस्स, पत्तिपत्तस्स वेय्याकरणस्स ।

१. पभिन्नखिलस्स — रो० । २. अनीघस्स — स्या०, रो० । ३. बुद्धसीलस्स — स्या० ।
४. वेसमन्तरस्स — सी०, रो० । ५. अन्तिमसारीरस्स — स्या० । ६. पभासकरस्स — सी०,
स्या०, रो० । ७. सुसंवुत्तस्स — स्या० । ८. पटिमन्तस्स — कं० । ९. मोनस्स — स्या० ।
१०. नहातकस्स — सी० रो० ।

- सतिमती विपस्सिस्स, अनभिनतस्स^१ नो अपनतस्स^२ ।
 अनेजस्स^३ वसिप्पत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
 'समुग्गतस्स'^४ ज्ञायिस्सु, अननुगतन्तरस्स सुद्धस्स ।
 असितस्स हितस्स,^५ पविवित्तस्स अग्गप्पत्तस्स ।
 ५ तिण्णस्स तारयन्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
 'सन्तस्स भूरिपञ्जस्स, महापञ्जस्स वीतलोभस्स ।
 तथागतस्स सुगतस्स, अप्पटिपुग्गलस्स असमस्स ।
 विसारदस्स निपुणस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
 'तण्हच्छिदस्स बुद्धस्स, वीतधूमस्स अनुपलित्तस्स ।
 १० आहुनेय्यस्स यक्खस्स, उत्तमपुग्गलस्स अतुलस्स ।
 महतो यसग्गपत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मी' ति ॥

R. 387

२२. “कदा सञ्जूब्हा पन ते, गहपति, इमे समणस्स गोतमस्स वण्णा” ति ?

- “सेय्यथापि, भन्ते, नानापुष्फानं महापुष्फरासि, तमेनं
 १५ दक्खो मालाकारो वा मालाकारन्तेवासी वा विचित्तं^६ मालं^७ गन्थेय्य;
 एवमेव खो, भन्ते, सो भगवा अनेकवण्णो अनेकसतवण्णो । को हि,
 भन्ते, वण्णारहस्स वण्णं न करिस्सती” ति ?

२३. अथ खो निगण्ठस्स नातपुत्तस्स भगवतो सक्कारं असह-
 मानस्स तत्थेव उण्हं लोहितं मुखतो उग्गच्छी^८ ति ।

—:०:—

१. अनभिणतस्स - स्या० । २. अपणतस्स - स्या० । ३. अनिजस्स - स्या० । ४. सम्मगतस्स - सी०, स्या०, रो० । ५. अप्पहीनस्स - सी०, रो०; अप्पभीतस्स - स्या० । ६ - ६. विचित्रमालं - स्या०; विचित्रं मालं - सी०, रो० । ७. उग्गच्छी - सी०, स्या०, रो० ।

७. कुक्कुरवतिकसुत्तं^१

§ १. गोकुक्कुरवतिकानं गतियो

B. 50

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा कोलियेसु^२ विहरति हलिद्वसनं^३ नाम कोलियानं निगमो। अथ खो पुण्णो च कोलियपुत्तो गोवतिको^४ अचेलो च सेनियो कुक्कुरवतिको येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। अचेलो पन सेनियो कुक्कुरवतिको 5 भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा कुक्कुरो व पलिकुज्जित्वा^५ एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं एतदवोच—“अयं, भन्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको दुक्करकारको छमानिक्खित्तं भोजनं भुञ्जति। तस्स तं कुक्कुरवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं। तस्स का 10 गति, को अभिसम्परायो” ति ?

“अलं, पुण्ण, तिट्ठतेतं; मा मं एतं पुच्छी” ति।

दुतियं पि खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको ...पे०... ततियं पि खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं एतदवोच—“अयं, भन्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको दुक्करकारको छमानिक्खित्तं 15 भोजनं^६ भुञ्जति। तस्स तं कुक्कुरवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं। तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

२. “अद्धा खो ते अहं, पुण्ण, न लभामि। अलं, पुण्ण, तिट्ठतेतं; मा मं एतं पुच्छी ति; अपि च त्याहं व्याकरिस्सामि। इध, पुण्ण, एकच्चो कुक्कुरवतं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, 20 कुक्कुरसीलं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरचित्तं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुराकप्पं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं।

R. 388

१. कुक्कुरोवादसुत्तं—स्या० । २. कोलियेसु—रो० । ३. हलिद्वसनं—सी० । ४. गोवत्तिको—स्या० । ५. पलिकुज्जित्वा—सी०; पलिकुण्ठित्वा—स्या०, कं० । ६. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

B. 51

सो कुक्कुरवतं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरसीलं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरचित्तं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुराकप्पं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं कायस्स भेदा परं मरणा कुक्कुरानं सहव्यतं उपपज्जति । सच्चै खो पनस्स एवंदिट्ठि होति —
 5 'इमिनाहं सीलेन वा वतेन' वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा' ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छा-
 दिट्ठिस्स खो अहं, पुण्ण, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं
 वा तिरच्छानयोनिं वा । इति खो, पुण्ण, सम्पज्जमानं कुक्कुरवतं
 कुक्कुरानं सहव्यतं उपनेति, विपज्जमानं निरयं" ति ।

10 एवं वुत्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि । अथ खो भगवा पुण्णं कोलियपुत्तं गोवतिकं एतदवोच —
 "एतं खो ते अहं, पुण्ण, नालत्थं । अलं, पुण्ण, तिट्ठतेतं; मा मं एतं
 पुच्छी" ति ।

"नाहं, भन्ते, एतं रोदामि यं मं भगवा एवमाह; अपि च
 15 मे इदं, भन्ते, कुक्कुरवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं^१ । अयं, भन्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको । तस्स तं गोवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । तस्स का गति, को अभिसम्परायो" ति ?

"अलं, सेनिय, तिट्ठतेतं; मा मं एवं पुच्छी" ति ।

दुतियं पि खो अचेलो सेनियो ...पे०... ततियं पि खो अचेलो
 20 सेनियो कुक्कुरवतिको भगवन्तं एतदवोच — "अयं, भन्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको । तस्स तं गोवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । तस्स का गति, को अभिसम्परायो" ति ?

३. "अद्धा खो ते अहं, सेनिय, न लभामि । अलं, सेनिय, तिट्ठतेतं; मा मं एतं पुच्छी ति; अपि च त्याहं ब्याकरि-
 25 स्सामि । इध, सेनिय, एकच्चो गोवतं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोसीलं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोचित्तं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गवाकप्पं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं । सो गोवतं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोसीलं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं,

गोचित्तं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गवाकप्पं भावेत्वा परिपुण्णं
 अब्बोकिण्णं कायस्स भेदा परं मरणा गुन्नं सहब्यतं उपपज्जति ।
 सचे खो पनस्स एवंदिट्ठि होति—‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा
 तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवञ्जतरो वा’ ति,
 सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिस्स खो अहं, सेनिय, द्विन्नं 5
 गतीनं अञ्जतरं गतिं वदामि—निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा । इति
 खो, सेनिय, सम्पज्जमानं गोवतं गुन्नं सहब्यतं उपनेति, विपज्जमानं
 निरयं” ति ।

R. 389

एवं वुत्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको परोदि, अस्सूनि
 पवत्तेसि । अथ खो भगवा अचेलं सेनियं कुक्कुरवतिकं एतदवोच— 10
 “एतं खो ते अहं, सेनिय, नालत्थं । अलं, सेनिय, तिट्ठतेतं; मा मं
 एतं पुच्छी” ति ।

B. 52

“नाहं, भन्ते, एतं रोदामि यं मं भगवा एवमाह; अपि च
 मे इदं, भन्ते, गोवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । एवं पसन्नो अहं,
 भन्ते, भगवति; प्होति भगवा तथा धम्मं देसेतुं यथा अहं चेविमं 15
 गोवतं पजहेय्यं, अयं चेव अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको तं कुक्कुरवतं
 पजहेय्या” ति ।

“तेन हि, पुण्ण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि-
 स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवतो 20
 पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच—

§ २. भगवता पवेदितानि चत्तारि कम्मानि

४. “चत्तारिमानि, पुण्ण, कम्मानि मया सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, पुण्ण, कम्मं
 कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, पुण्ण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि,
 पुण्ण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं; अत्थि, पुण्ण, कम्मं अकण्हं 25
 असुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं, कम्मक्खयाय संवत्तति ।

(१) कण्हं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, पुण्ण, एकच्चो सव्यावज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्यावज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सव्यावज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्यावज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्यावज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं सव्यावज्झं लोकं उपपन्नं समानं सव्यावज्झा फस्सा फुसन्ति । सो सव्यावज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सव्यावज्झं वेदनं वेदेति एकन्त-
 ५ दुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स उपपत्तिं होति; यं करोति तेन उपपज्जति, उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवंपाहं, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । इदं वुच्चति,
 १० पुण्ण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

R. 390

(२) सुक्कं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, पुण्ण, एकच्चो अव्यावज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अव्यावज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो अव्या-
 १५ वज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अव्यावज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा अव्यावज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं अव्यावज्झं लोकं उपपन्नं समानं अव्यावज्झा फस्सा फुसन्ति । सो अव्यावज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अव्यावज्झं वेदनं वेदेति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स उपपत्तिं होति; यं करोति तेन उपपज्जति, उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवंपाहं, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि ।
 २० इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

B. 53

(३) कण्हसुक्कं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, पुण्ण, एकच्चो सव्यावज्झं पि अव्यावज्झं पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्यावज्झं पि अव्यावज्झं पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति,
 २५

सव्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सव्या-
 वज्झं पि अब्याबज्झं पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्झं पि
 अब्याबज्झं पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्झं पि अब्याबज्झं
 पि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सव्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि लोकं
 उपपज्जति । तमेनं सव्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि लोकं उपपन्नं समानं 5
 सव्याबज्झा पि अब्याबज्झा पि फस्सा फुसन्ति । सो सव्याबज्झेहि पि
 अब्याबज्झेहि पि फस्सेहि फुट्ठो समानो सव्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि
 वेदनं वेदेति वोकिणसुखदुक्खं, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च
 देवा एकच्चे च विनिपातिका । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स
 उपपत्तिं होति; यं करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेनं फस्सा 10
 फुसन्ति । एवंपाहं, पुण्ण, 'कम्मदायादा सत्ता' ति वदामि । इदं वुच्चति,
 पुण्ण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

(४) अकण्हअसुक्कं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्मं अकण्हं असुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं,
 कम्मक्खयाय^१ संवत्तति? तत्र, पुण्ण, यमिदं कम्मं कण्हं कण्हविपाकं
 तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं कम्मं सुक्कविपाकं तस्स पहानाय 15
 या चेतना, यमिदं कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं तस्स पहानाय
 या चेतना — इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्मं अकण्हं असुक्कं अकण्हअसुक्क-
 विपाकं, कम्मक्खयाय संवत्तती ति । इमानि खो, पुण्ण, चत्तारि
 कम्मानी मया सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदितानी” ति ।

R. 391

§ ३. गोवतिकस्स उपासकत्तपटिजानना

५. एवं वुत्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं 20
 एतदवोच — “अभिव्वन्तं, भन्ते, अभिव्वन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि,
 भन्ते ...पे०... उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं
 गतं” ति ।

§ ४. कुक्कुरवतिकस्स उपसम्पदा

६. अचेलो पन सेनियो कुक्कुरवतिको भगवन्तं एतदवोच —
 “अभिव्वन्तं, भन्ते, अभिव्वन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि भन्ते ...पे०... 25

B. 54

१. कम्मं कम्मक्खयाय — सी०, रो० ।

पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
सङ्घं च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पव्वज्जं, लभेय्यं
उपसम्पदं” ति ।

“यो खो, सेनिय, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये
५ आकङ्खति पव्वज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं सो चत्तारो मासे परिवसति ।
चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पव्वाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति
भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुगलवेमत्तता विदिता” ति ।

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आ-
कङ्खन्ता पव्वज्जं आकङ्खन्ता उपसम्पदं ते चत्तारो मासे परिवसन्ति
१० चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पव्वाजेन्ति उपसम्पादेन्ति
भिक्खुभावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि । चतुन्नं
वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पव्वाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खु-
भावाया” ति ।

७. अलत्थ खो अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको भगवतो सन्तिके
१५ पव्वज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा सेनियो
R. 392 एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव –
यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जन्ति
तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा
सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं,
२० कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अबभञ्जासि । अञ्जतरो खो
पनायस्मा सेनियो अरहतं अहोसी ति ।

—:०:-

८. अभयराजकुमारसुतं

§ १. ननु तथागतो अप्पियं भासेय्य

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो अभयो राजकुमारो येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नातपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो अभयं राजकुमारं निगण्ठो नातपुत्तो एतदवोच—“एहि त्वं, राजकुमार, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेहि। एवं ते कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगच्छिस्सति”—
'अभयेन राजकुमारेण समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादो आरोपितो'” ति।

B. 55

“यथा कथं पनाहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादं आरोपेस्सामी” ति ?

10

“एहि त्वं, राजकुमार, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा समणं गोतमं एवं वदेहि—‘भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ ति ? सचे ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं व्याकरोति—‘भासेय्य, राजकुमार, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ ति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि—‘अथ किं चरहि ते, भन्ते, पुथुज्जनेन नानाकरणं ? पुथुज्जनो हि तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ ति। सचं पन ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं व्याकरोति—
'न, राजकुमार, तथागतो तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ ति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि—‘अथ किं चरहि ते, भन्ते, देवदत्तो व्याकतो—आपायिको देवदत्तो, नेरयिको देवदत्तो, कप्पट्ठो देवदत्तो, अतेकिच्छो देवदत्तो ति ? ताय च पन ते वाचाय देवदत्तो कुपितो अहोसि अनत्तमनो’ ति। इमं खो ते, राजकुमार,

15

20

R. 393

समणो गोतमो उभतोकोटिकं पञ्चं पुट्ठो समानो नेव सक्खिति^१
उग्गिलितुं न सक्खिति ओगिलितुं। सेय्यथापि नाम पुरिसस्स
अयोसिङ्घाटकं कण्ठे विलगं, सो नेव सक्कुण्येय्य उग्गिलितुं न
सक्कुण्येय्य ओगिलितुं; एवमेव खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो
५ इमं उभतोकोटिकं पञ्चं पुट्ठो समानो नेव सक्खिति उग्गिलितुं
न सक्खिति ओगिलितुं” ति।

“एवं, भन्ते” ति खो अभयो राजकुमारो निगण्ठस्स नात-
पुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठं नातपुत्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं
कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
१० एकमन्तं निसीदि।

२. एकमन्तं निसिन्नस्स खो अभयस्स राजकुमारस्स सुरियं^२
उल्लोकेत्वा^३ एतदवोच – “अकालो खो अज्ज भगवतो वादं आरो-
पेतुं। स्वे दानाहं सके निवेसने भगवतो वादं आरोपेस्सामी” ति
भगवन्तं एतदवोच – “अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय अत्त-
१५ चतुन्थो भत्तं” ति। अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो
अभयो राजकुमारो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना
भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि। अथ खो भगवा
तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
येन अभयस्स राजकुमारस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
२० पञ्जत्ते आसने निसीदि। अथ खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं
पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि। अथ
खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं
नाचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि।

३. एकमन्तं निसिन्नो खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं
२५ एतदवोच – “भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो तं वाचं या सा वाचा
परेसं अप्पिया अमनापा” ति?

“न ख्वेत्य, राजकुमार, एकंसेना” ति।

“एत्थ, भन्ते, अनस्सुं निगण्ठा” ति।

“किं पन त्वं, राजकुमार, एवं वदेसि — ‘एत्थ, भन्ते, अनस्सुं निगण्ठा’” ति ?

“इधाहं”, भन्ते, येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा निगण्ठं नातपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं
निसिन्नं खो मं, भन्ते, निगण्ठो नातपुत्तो एतदवोच — ‘एहि त्वं, 5
राजकुमार, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेहि । एवं ते कल्याणो
कित्तिसद्दो अब्भुगच्छिस्सति — अभयेन राजकुमारेण समणस्स
गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादो आरोपितो’ ति ।
एवं वुत्ते, अहं, भन्ते, निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोचं — ‘यथा कथं पनाहं,
भन्ते, समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादं 10
आरोपेस्सामी’ ति ?

‘एहि त्वं, राजकुमार, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम;
उपसङ्कमित्वा समणं गोतमं एवं वदेहि — भासेय्य नु खो, भन्ते,
तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा ति ? सचे
ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो^१ एवं व्याकरोति — भासेय्य, राज- 15
कुमार, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा ति,
तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — अथ किं चरहि ते, भन्ते, पुथुज्जनेन
नानाकरणं ? पुथुज्जनो पि हि तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं
अप्पिया अमनापा ति । सचे पन ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं
व्याकरोति — न, राजकुमार, तथागतो तं वाचं भासेय्य या सा वाचा 20
परेसं अप्पिया अमनापा ति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — अथ किं
चरहि ते, भन्ते, देवदत्तो व्याकतो — आपायिको देवदत्तो, नेरयिको
देवदत्तो, कप्पट्ठो देवदत्तो, अतेकिच्छो देवदत्तो ति ? तायं च पन ते
वाचाय देवदत्तो कुपितो अहोसि अनत्तमनो ति । इमं खो ते,
राजकुमार, समणो गोतमो उभतोकोटिकं पञ्चं पुट्ठो समानो नेव 25
सक्खति उग्गिलितुं न सक्खति ओगिलितुं । सेय्यथापि नाम पुरिसस्स
अयोसिङ्घाटकं कण्ठे विलगं, सो नेव सक्कुणेय्य उग्गिलितुं न
सक्कुणेय्य ओगिलितुं; एवमेव खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो
इमं उभतोकोटिकं पञ्चं पुट्ठो समानो नेव सक्खति उग्गिलितुं न
सक्खति ओगिलितुं” ति । 30

§ २. अनुकम्पाय अप्पियं पि भासेय्य

R. 395

४. तेन खो पन समयेन दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको अभयस्स राजकुमारस्स अङ्गे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा अभयं राजकुमारं एतदवोच — “तं किं मञ्जसि, राजकुमार, सचायं कुमारो तुय्हं वा पमादमन्वाय धातिया वा पमादमन्वाय वा कट्ठं वा कठलं वा मुखे आहरेय्य, किन्ति नं करेय्यासी” ति ?

“आहरेय्यस्साहं, भन्ते । सचे, भन्ते, न सक्कुणेय्यं आदिकेनेव आहत्तुं,^१ वामेन हत्थेन सीसं परिग्गहेत्वा^२ दक्खिणेन हत्थेन वङ्कङ्गुलिं करित्वा सलोहितं पि आहरेय्यं । तं किस्स हेतु ? अत्थि मे, भन्ते, कुमारे अनुकम्पा” ति ।

10 “एवमेव खो, राजकुमार, यं तथागतो वाचं जानाति अभूतं अतच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं अप्पिया अमनापा, न तं तथागतो वाचं भासति । यं पि तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं अप्पिया अमनापा, तं पि तथागतो वाचं न भासति । यं च खो तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अत्थसंहितं
15 सा च परेसं अप्पिया अमनापा, तत्र कालञ्जू तथागतो होति तस्सा वाचाय वेय्याकरणाय । यं तथागतो वाचं जानाति अभूतं अतच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं पिया मनापा, न तं तथागतो वाचं भासति । यं पि तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं पिया मनापा तं पि तथागतो वाचं न भासति । यं च
20 तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अत्थसंहितं सा च परेसं पिया मनापा, तत्र कालञ्जू तथागतो होति तस्सा वाचाय वेय्याकरणाय । तं किस्स हेतु ? अत्थि, राजकुमार, तथागतस्स सत्तेसु अनुकम्पा” ति ।

B. 58

§ ३. ननु ठानसोवेतं तथागतं पटिभाति

५. “ये मे, भन्ते, खत्तिपपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपति पण्डिता पि समणपण्डिता पि पञ्चं अभिसङ्खरित्वा तथागतं उपसङ्कमित्वा पुच्छन्ति, पुब्बेव नु खो, भन्ते, भगवतो चेतसो परिवितक्कितं होति ‘ये मं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छिस्सन्ति तेसाहं एवं

पुट्ठो एवं व्याकरिस्सामी' ति, उदाहु ठानसोवेतं तथागतं पटिभाती' ति ?

“तेन हि, राजकुमार, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, राजकुमार, कुसलो त्वं रथस्स अङ्गपच्चङ्गानं” ति ?

5

“एवं, भन्ते, कुसलो अहं रथस्स अङ्गपच्चङ्गानं” ति ।

“तं किं मज्जसि, राजकुमार, ये तं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छेय्युं — ‘किं नामिदं रथस्स अङ्गपच्चङ्गं’ ति ? पुब्बेव नु खो ते एतं चेतसो परिवित्तिकितं अस्स ‘ये मं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छिस्सन्ति तेसाहं एवं पुट्ठो एवं व्याकरिस्सामी’ ति, उदाहु ठानसोवेतं पटिभासेय्या” ति ?

R. 396

10

“अहं हि, भन्ते, रथिको सज्जातो कुसलो रथस्स अङ्गपच्चङ्गानं । सब्बानि मे रथस्स अङ्गपच्चङ्गानि सुविदितानि । ठानसोवेतं मं पटिभासेय्या” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये ते खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि पञ्चं अभिसङ्खरित्वा तथागतं उपसङ्कमित्वा पुच्छन्ति,^१ ठानसोवेतं तथागतं पटिभाति तं किस्स हेतु ? सा हि, राजकुमार, तथागतस्स धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता ठानसोवेतं तथागतं पटिभाती” ति ।

15

६. एवं वुत्ते, अभयो राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते ...पे०... अज्जतगगे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

20

—:०:—

६. बहुवेदनियसुतं'

§ १. कति वेदना – तिस्सो वा द्वे वा

B. 59

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येनायस्मा उदायी^१ तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं उदायिं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो
5 थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच – “कति नु खो, भन्ते उदायि, वेदना वुत्ता भगवता” ति ?

R. 397

“तिस्सो खो, थपति,^२ वेदना वुत्ता भगवता। सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति।

10 एवं^३ वुत्ते, पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच – “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता; द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना। यायं, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मिं एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति।
दुतियं पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्गं थपति एतदवोच – “न
15 खो, गहपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता; तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता। सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति।
दुतियं पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच – “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता; द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा
20 वेदना। यायं, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मिं एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति। ततियं पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्गं थपति एतदवोच – “न खो, थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता; तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता। सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा

१. बहुवेदनीयसुतं – म०। २. उदायि – सी०, रो०। ३. गहपति – स्या०, रो०।
४-४. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि।

वेदना—इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति। ततियं
 पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच—“न खो,
 भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता, द्वे वेदना वुत्ता भगवता
 —सुखा वेदना, दुक्खा वेदना। यायं, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना
 सन्तस्मिं एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति। नेव खो सक्खि’ 5
 आयस्मा उदायी पञ्चकङ्गं थपतिं सञ्जापेतुं न पनासक्खि पञ्चकङ्गो
 थपति आयस्मन्तं उदायिं सञ्जापेतुं।

§ २. परियायदेसिता वेदना

२. अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो उदायिस्स
 पञ्चकङ्गेन थपतिना सद्धिं इमं कथासल्लापं। अथ खो आयस्मा
 आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं 10 B. 60
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
 आनन्दो यावतको अहोसि आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्गेन थपतिना
 सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि। एवं वुत्ते, भगवा
 आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच—“सन्तञ्जेव खो, आनन्द, परियायं
 पञ्चकङ्गो थपति उदायिस्स नाब्भनुमोदि, सन्तञ्जेव च पन परियायं 15
 उदायी पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स नाब्भनुमोदि। द्वेपानन्द, वेदना वुत्ता
 मया परियायेन, तिस्सो पि वेदना वुत्ता मया परियायेन,^१ पञ्च पि वेदना
 वुत्ता मया परियायेन, छ पि वेदना वुत्ता मया परियायेन, अट्टारस
 पि वेदना वुत्ता मया परियायेन, छत्तिंस^२ पि^३ वेदना वुत्ता मया
 परियायेन, अट्टसतं^४ पि वेदना वुत्ता^५ मया परियायेन। एवं परियाय- 20
 देसितो खो, आनन्द, मया धम्मो। एवं परियायदेसिते खो, आनन्द,
 मया धम्मो ये अञ्जमञ्जस्स सुभासितं सुलपितं न समनुजानिस्सन्ति
 न समनुमञ्जिस्सन्ति न समनुमोदिस्सन्ति तेसमेतं पाटिकङ्खं—
 भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता
 विहरिस्सन्ति। एवं परियायदेसितो खो, आनन्द, मया धम्मो। एवं 25
 परियायदेसिते खो, आनन्द, मया धम्मो ये अञ्जमञ्जस्स सुभासितं

R. 398

25

१. असक्खि—सी०, स्या०, रो०। २ ‘चतस्सो पि वेदना वुत्ता मया परियायेन’ इति
 अधिको पाठो स्या० पोत्यके दिस्सति। ३-३. छत्तिंसापि—सी०, स्या०, रो०। ४-४. अट्टसतं
 वेदनासतं पि वुत्तं—सी०, रो०।

सुलपितं समनुजानिस्सन्ति समनुमज्जिस्सन्ति समनुमोदिस्सन्ति
तेसमेतं पाटिकङ्खं – समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता
अज्जमज्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरिस्सन्ति ।

§ ३. पणीतपणीततरानि सुखानि

३. “पञ्च खो इमे, आनन्द, कामगुणा । कतमे पञ्च ?
५ चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता
रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा ...पे०... धानविज्जेय्या गन्धा ...पे०...
जिह्वाविज्जेय्या रसा ...पे०... कायविज्जेय्या फोटुव्वा इट्ठा कन्ता
मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया – इमे खो, आनन्द, पञ्च
कामगुणा । यं खो, आनन्द, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति
१० सुखं सोमनस्सं इदं वुच्चति कामसुखं ।

- “यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य – ‘एतपरमं सत्ता सुखं सोमनस्सं
पटिसंवेदेन्ती’ ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु ? अत्थानन्द,
एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च । कतमञ्चान
नन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ?
१५ इधानन्द, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि
...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो आनन्द एतम्हा
सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

B. 61

R. 399

- “यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य – ‘एतपरमं सत्ता सुखं
सोमनस्सं पटिसंवेदेन्ती’ ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु ?
२० अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं
च । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च
पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०...
दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा
अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

- २५ “यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य ...पे०... कतमञ्चानन्द, एतम्हा
सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु
पीतिया च विरागा ...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं
खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य ...पे०... कतमञ्चानन्द, एतम्हा

सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु सुखस्स च पहाना ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य ...पे०... कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, 5 भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा, पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा', नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा 'अनन्तो 'आकासो' ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य ...पे०... कतमञ्चानन्द, एतम्हा 10 सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म 'अनन्तं विञ्जाणं' ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य ...पे०... कतमञ्चानन्द, एतम्हा 15 सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य ...पे०... कतमञ्चानन्द, एतम्हा 20 सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य — 'एतपरमं सत्ता सुखं सोम- 25 नस्सं पटिसंवेदेन्ती' ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्ज्ञानासञ्चायतनं समतिक्कम्म

B. 62,
R. 400

सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

४. “ठानं खो पनेतं, अणन्द, विज्जति यं अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं वदेय्युं — ‘सञ्जावेदयितनिरोधं समणो गोतमो आह; तं च सुखस्मिं पञ्जापेति’ । तयिदं किं सु, तयिदं कथंसू’ ति ? एवं-
 5 वादिनो, आनन्द, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘न खो, आवुसो, भगवा सुखं येव वेदनं सन्धाय सुखस्मिं पञ्जापेति; अपि च, आवुसो, यत्थ यत्थ सुखं उपलब्भति यहिं यहिं तं तं तथागतो सुखस्मिं पञ्जापेती’” ति ।

- 10 ५. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्सा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

१०. अपण्णकसुत्तं

§ १. अपण्णको धम्मो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन साला' नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं सालं अनुप्पत्तो । तं खो पन गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मा-सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्म-सारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सव्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्म-चरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती” ति । अथ खो सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु; सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु ।

R. 401,
B. 63

15

20

२. एकमन्तं निसिन्ने खो सालेय्यके ब्राह्मणगहपतिके भगवा एतदवोच — “अत्थि पन वो, गहपतयो, कोचि मनापो सत्था यस्मि वो आकारवती सद्धा पटिलद्धा” ति ?

“नत्थि खो नो, भन्ते, कोचि मनापो सत्था यस्मिं नो आकारवती सद्धा पटिलद्धा” ति ।

“मनापं वो, गहपतयो, सत्थारं अलभन्तेहि अयं अपपण्णको धम्मो समादाय वत्तिव्वो। अपण्णको हि, गहपतयो, धम्मो समत्तो समादिन्नो, सो वो भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय। कतमो च, गहपतयो, अपण्णको धम्मो ?

३. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवदिट्ठिनो—‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकट-
दुक्कटानं’ कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका; नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मगता सम्मा पटिपन्ना ये इमं च लोकं
परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति। तेसं येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा।
ते एवमाहंसु—‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकट-
दुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका;
अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मगता सम्मा पटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति। तं किं मञ्जथ, गहपतयो—‘ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजुविपच्चनीकवादा’” ति ?

“एवं, भन्ते”।

४. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवदिट्ठिनो—‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं...पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति तेसमेतं पाटिकङ्खं यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं। इमे तयो कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा^१ यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनो-
दुच्चरितं—इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति। तं किस्स हेतु ? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं सङ्किलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं। सन्तं येव खो पन परं लोकं ‘नत्थि परो

१. सुकतदुक्कटानं—म०। २. अभिनिव्वज्जेत्वा—स्या०, कं०; अभिनिव्विज्जित्वा—इति पि।

लोको' तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति मिच्छादिट्ठि । सन्तं येव खो पन परं लोकं 'नत्थि परो लोको' ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति मिच्छासङ्कप्पो । सन्तं येव खो पन परं लोकं 'नत्थि परो लोको' ति वाचं भासति; सास्स होति मिच्छावांचा । सन्तं येव खो पन परं लोकं 'नत्थि परो लोको' ति आह; ये ते अरहन्तो परलोकविदुनो तेसमयं पच्चनीकं करोति । सन्तं येव खो पन परं लोकं 'नत्थि परो लोको' ति परं सञ्जापेति; सास्स होति असद्वम्मसञ्जत्ति^१ । ताय च पन असद्वम्मसञ्जत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्यं पहीनं होति, दुस्सील्यं पच्चुपट्ठितं — अयं च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा अरियानं पच्चनीकता असद्वम्मसञ्जत्ति अत्तुक्कंसना परवम्भना । एवमस्सिमे^३ अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठिपच्चया ।

5

10

B. 65,
R. 40.

15

20

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सचे खो नत्थि परो लोको एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा’^{*} सोत्थिमत्तानं करिस्सति; सचे खो अत्थि परो लोको एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु परो लोको, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं गारय्हो — ‘दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छादिट्ठि नत्थिक्वादो’ ति । सचे खो अत्थेव परो लोको, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो^४ — यं च दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं गारय्हो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो दुस्समत्तो समादिन्नो, एकंतं फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति कुसलं ठानं ।

25

५. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि दिन्नं ...पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति तेसमेतं पाटिकङ्खं यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं । इमे तयो अकुसले धम्मे

१. सञ्जापेति — सी०, स्या०, रो०; पञ्जापेति — इति पि । २. असद्वम्मसञ्जत्ति — इति पि । ३. एवं सिमे — सी०, स्या०, रो०, कं० । * . ‘परं मरणा’ इति अधिको पाठो स्या० पोत्थके दिस्सति । ४. कलिग्गहो — स्या० ।

- अभिनवज्जेत्वा यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं -
 इमे तयो कुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु ? पस्सन्ति
 हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं
 सङ्किलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तं
 ५ येव खो पन परं लोकं 'अत्थि परो लोको' तिस्स दिट्ठि होति;
 सास्स होति सम्मादिट्ठि । सन्तं येव खो पन परं लोकं 'अत्थि परो
 लोको' ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो । सन्तं येव खो
 पन परं लोकं 'अत्थि परो लोको' ति वाचं भासति; सास्स होति
 सम्मावाचा । सन्तं येव खो पन परं लोकं 'अत्थि परो लोको' ति
 १० आह; ये ते अरहन्तो परलोकविदुनो तेसमयं न पच्चनीकं करोति ।
 सन्तं येव खो पन परं लोकं 'अत्थि परो लोको' ति परं सञ्जापेति;
 सास्स होति सद्धम्मसञ्जत्ति । ताय च पन सद्धम्मसञ्जत्तिया
 नेयत्तानुक्कंसेति न परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्यं
 पहीनं होति, सुसील्यं पच्चुपट्ठितं - अयं च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो
 १५ सम्मावाचा अरियानं अपच्चनीकता सद्धम्मसञ्जत्ति अनत्तुक्कंसना
 अपरवम्भना । एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मा-
 दिट्ठिपच्चया ।

- “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिववत्ति -
 'सचे खो अत्थि परो लोको, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा
 २० परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु
 परो लोको, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च
 पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो - सीलवा
 पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि अत्थिकवादो' ति । सचे खो अत्थेव परो
 लोको, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो - यं च
 २५ दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा
 सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो
 सुसमत्तो समादिन्नो, उभयंसं फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति अकुसलं
 ठानं ।

६. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवं-

दिट्ठिनो – ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचा-
 पयतो’, सोचयतो सोचापयतो^१, किलमतो^२ किलमापयतो^३, फन्दतो
 फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो^४, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो,
 निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं
 गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो^५ न करीयति पापं। खुरपरियन्तेन ^६
 चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविद्या^७ पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं
 करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो। दक्खिणं
 चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो,
 पचन्तो पाचेन्तो; नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो।
 उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजा- ^{१०}
 पेन्तो^८; नत्थि ततोनिदानं पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स आगमो। दानेन
 दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति।
 तेसं येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजु- ^{B. 405}
 विपच्चनीकवादा ते एवमाहंसु – ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो,
 पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, ^{१५} ^{B. 67}
 फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं
 छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो,
 परदारं गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो करीयति पापं। खुरपरियन्तेन
 चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविद्या पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं
 करेय्य, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो। दक्खिणं ^{२०}
 चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो,
 पचन्तो पाचेन्तो; अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो।
 उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजा-
 पेन्तो; अत्थि ततोनिदानं पुञ्जं, अत्थि पुञ्जस्स आगमो। दानेन
 दमेन संयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुञ्जं, अत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति। ^{२५}
 तं किं मञ्जथ, गहपतयो, ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजु-
 विपच्चनीकवादा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

१. पाचयतो – सी०, रो०; पचापयतो – स्या० । २. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
 ३-३ किलमयतो – सी०, रो० । ४. पाणमतिमापयतो – सी०, रो०; ० पातापयतो – स्या० ।
 ५. करतो – सी०, रो० । ६. पथविद्या – म० । ७. याजेन्तो – सी०, रो० ।

७. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो’ सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिघ्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो, 5 निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो न करीयति पापं। खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो। दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो ...पे०... दानेन दमेन संयमेन 10 सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति तेसमेतं पाटिकञ्चं यमिदं कायमुच्चरितं, वचीमुच्चरितं, मनोसुचरितं। इमे तयो कुमले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं – इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति। तं किस्स हेतु? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलानं 15 धम्मानं आदीनवं ओकारं सङ्किलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं। सन्तं येव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति मिच्छादिट्ठि। सन्तं येव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति मिच्छासङ्कप्पो। सन्तं येव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ ति वाचं 20 भासति; सास्स होति मिच्छावाचा। सन्तं येव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ ति आह, ये ते अरहन्तो किरियवादा तेसमयं पच्चनीकं करोति। सन्तं येव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ ति परं सञ्जापेति; सास्स होति असद्वम्मसञ्जत्ति। ताय च पन असद्वम्मसञ्जत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति। इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्यं 25 पहीनं होति, दुस्सील्यं पच्चुपट्ठितं – अयं च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा अरियानं पच्चनीकता असद्वम्मसञ्जत्ति अत्तुक्कंसना परवम्भना। एवमस्सिमे अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठिपच्चया।

B. 68

R. 406

- 30 “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘सचे खो नत्थि किरिया, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा

सोत्थिमत्तानं करिस्सति; सचे खो अत्थि किरिया एवमयं भवं
 पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
 निरयं उपपज्जिस्सति। कामं खो पन माहु किरिया, होतु नेसं भवतं
 समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो
 दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं गारय्हो—दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छा- 5
 दिट्ठि अकिरियवादो' ति। सचे खो अत्थेव किरिया, एवं इमस्स
 भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो—यं च दिट्ठेव धम्मे
 विञ्जूनं गारय्हो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं
 विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति। एवमस्सायं अपण्णको धम्मो
 दुस्समत्तो समादिन्नो, एकंसं फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति कुसलं ठानं। 10

८. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो
 एवंदिट्ठिनो—‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचा-
 पयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो
 फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो,
 निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं 15
 गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो करीयति पापं। खुरपरियन्तेन चे
 पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं
 करेय्य, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो। दक्खिणं
 चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो,
 पचन्तो पाचेन्तो, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो। 20
 उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजा-
 पेन्तो, अत्थि ततोनिदानं पुञ्जं, अत्थि पुञ्जस्स आगमो। दानेन
 दमेन संयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुञ्जं, अत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति
 तेसमेतं पाटिकङ्खं यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनो-
 दुच्चरितं। इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायसुचरितं, 25
 वचीसुचरितं, मनोसुचरितं—इमे तयो कुसले धम्मे समादाय वत्ति-
 स्सन्ति। तं किस्स हेतु? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुस-
 लानं धम्मानं आदीनवं ओकारं सङ्किलेसं, कुसलानं धम्मानं
 नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं। सन्तं येव खो पन किरियं ‘अत्थि
 किरिया’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति सम्मादिट्ठि। सन्तं येव 30
 खो पन किरियं ‘अत्थि किरिया’ ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति

- सम्मासङ्कप्पो। सन्तं येव खो पन किरियं 'अत्थि किरिया' ति वाचं भासति; सास्स होति सम्मावाचा। सन्तं येव खो पन किरियं 'अत्थि किरिया' ति आह; ये ते अरहन्तो किरियवादा तेसमयं न पच्चनीकं करोति। सन्तं येव खो पन किरियं 'अत्थि किरिया' ति
- R. 407 6 परं सञ्जापेति; सास्स होति सद्वम्मसञ्जत्ति। ताय च पन सद्वम्म-सञ्जत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्यं पहीनं होति, सुसील्यं पच्चुपट्ठितं—अयं च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियानं अपच्चनीकता सद्वम्मसञ्जत्ति अनत्तुक्कंसना अपरवम्भना। एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति
- 10 सम्मादिट्ठिपच्चया।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति—‘सचे खो अत्थि किरिया, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सति। कामं खो पन माहु किरिया, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च

16 पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो—सीलवा पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि किरियवादो’ ति। सचे खो अत्थेव किरिया, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो—यं च दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सति। एवमस्सायं अपण्णको धम्मो सुसमत्तो समा-

20 दिन्नो, उभयंसं फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति अकुसलं ठानं।

B. 70

९. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; अहेतू अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति। नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति। नत्थि बलं, नत्थि

25 विरियं^१, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो; सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अवला अविरिया नियति-सङ्गतिभावपरिणता छस्सेवाभिजातीसु^२ सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ ति। तेसं येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजु-विपच्चनीकवादा। ते एवमाहंसु—‘अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं

सङ्किलेसाय; सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि हेतु,
 अत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसु-
 ज्जन्ति । अत्थि बलं, अत्थि विरियं, अत्थि पुरिसथामो, अत्थि
 पुरिसपरक्कमो; न^१ सब्बे सत्ता सब्बं पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा
 अवसा^२ अबला अविरिया^३ नियतिसङ्गतिभावपरिणता^४ छस्वेवाभि- ५
 जातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती' ति । तं किं मञ्जथ, गहपतयो, ननुमे
 समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स^५ उजुविपच्चनीकवादा' ति ?

R. 408

“एवं, भन्ते” ।

१०. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो
 एवंदिट्ठिनो – ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; अहेतू 10
 अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं
 विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्जन्ति । नत्थि बलं, नत्थि
 विरियं, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो; सब्बे सत्ता सब्बे
 पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियति-
 सङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती' ति 15
 तेसमेतं पाटिकङ्खं – यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं ।
 इमे तयो कुसले धम्मो अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायदुच्चरितं, वची-
 दुच्चरितं, मनोदुच्चरितं – इमे तयो अकुसले धम्मो समादाय
 वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु ? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 पस्सन्ति अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं सङ्किलेसं, कुसलानं 20
 धम्मानं नेक्खम्मो आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तं येव खो पन हेतुं
 ‘नत्थि हेतू’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्सा होति मिच्छादिट्ठि । सन्तं
 येव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति मिच्छा-
 सङ्कप्पो । सन्तं येव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ ति वाचं भासति;
 सास्स होति मिच्छावाचा । सन्तं येव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ ति 25
 आह; ये ते अरहन्तो हेतुवादा तेसमयं पच्चनीकं करोति । सन्तं
 येव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ ति परं सञ्जापेति; सास्स होति
 असद्धम्मसञ्जत्ति । ताय च पन असद्धम्मसञ्जत्तिया अत्तानुवकंसेति,
 परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्यं पहीनं होति, दुस्सील्यं

B. 71

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २-२. सबसा सबला सविरिया – स्या० । ३. नियतिसङ्गति-
 सभावपरिणता – सी० । ४. अञ्जमञ्जं – स्या० ।

पच्चुपट्ठितं—अयं च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कपो मिच्छावाचा
अग्रियानं पच्चनीकता असद्धम्मसञ्जति अत्तानुवकंसना^१ परवम्भना ।
एवमस्मिमे अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठि-
पच्चया ।

- 5 “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति—
‘सचे खो नत्थि हेतु, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं
मरणा मोत्थिमत्तानं करिस्सति; सचे खो अत्थि हेतु, एवमयं भवं
पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
निरयं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु हेतु, होतु नेमं भवतं
10 समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो
दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं गारय्हो—दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छा-
दिट्ठि^२ अहेतुक्वादो^३’ ति । सचे खो अत्थेव हेतु, एवं इमस्स भोतो
पुरिसपुग्गलस्म उभयत्थ कलिगहो—यं च दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं
गारय्हो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
15 निरयं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो दुस्समतो
समादिन्नो, एकंसं फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति कुसलं ठानं ।

R. 499

B. 72

११. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो
एवंदिट्ठिनो—‘अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; सहेतू
सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं
20 विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । अत्थि बलं, अत्थि
विरियं, अत्थि पुरिसयामो, अत्थि पुरिसपरक्कमो; न सब्बे सत्ता
सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अवला अविरिया
नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’
ति तेसमेतं पाटिकङ्खं यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनो-
25 दुच्चरितं । इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं काय-
सुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं—इमे तयो कुसले धम्मे समादाय
वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं सङ्किलेसं, कुसलानं धम्मानं
नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तं येव खो पन हेतुं ‘अत्थि

१. अतुक्कंसना—सी०, रो० । २. मिच्छादिट्ठि—स्या० । ३. अहेतुवादो—सी०
रो० ।

हेतू' तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति सम्मादिट्ठि। सन्तं येव खो पन हेतुं 'अत्थि हेतू' ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो। सन्तं येव खो पन हेतुं 'अत्थि हेतू' ति वाचं भासति; सास्स होति सम्मावाचा। सन्तं येव खो पन हेतुं 'अत्थि हेतू' ति आह, ये ते अरहन्तो हेतुवादा तेसमयं न पच्चनीकं करोति। सन्तं येव खो 5 पन हेतुं 'अत्थि हेतू' ति परं सञ्जापेति; सास्स होति सद्धम्म-सञ्जति। ताय च पन सद्धम्मसञ्जत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति। इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्यं पहीनं होति, सुसील्यं पच्चुपट्ठितं—अयं च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियानं अपच्चनीकता सद्धम्मसञ्जति अनत्तुक्कंसना अपरवम्भना। एवमस्सिमे 10 अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मादिट्ठिपच्चया।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति—‘सचे खो अत्थि हेतु, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति। कामं खो पन माहु हेतु, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं 15 पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो—सीलवा पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि हेतुवादो’ ति। सचे खो अत्थि’ हेतु, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो—यं च दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप-पज्जिस्सति। एवमस्सायं अपण्णको धम्मो सुसमत्तो समादिन्नो, उभयंसं 20 फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति अकुसलं ठानं।

R. 410

१२. ‘सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘नत्थि सब्बसो आरुप्पा’ ति। तेसं येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा। ते एव-माहंसु—‘अत्थि सब्बसो आरुप्पा’ ति। तं किं मञ्जथ, गहपतयो, 25 ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजुविपच्चनीकवादा’ ति?

“एवं, भन्ते”।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति—‘ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—नत्थि सब्बसो

B. 73

आरुप्पा ति, इदं मे अदिट्ठं; ये पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – अत्थि सब्बसो आरुप्पा ति, इदं मे अविदितं ।
 अहं चेव खो पन अजानन्तो अपस्सन्तो एकंसेन आदाय वोहरेय्यं –
 इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं ति, न मेतं अस्स पतिरूपं । ये खो ते भोन्तो
 ६ समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो आरुप्पा ति,
 सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं विज्जति – ये
 ते देवा रूपिनो मनोमया, अपण्णकं मे तत्रूपपत्ति भविस्सति । ये पन
 ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – अत्थि सब्बसो
 १० आरुप्पा ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं
 विज्जति – ये ते देवा अरूपिनो सञ्जामया, अपण्णकं मे तत्रूपपत्ति
 भविस्सति । दिस्सन्ति^१ खो पन रूपाधिकरणं^२ दण्डादान-सत्था-
 दान-कलह-विग्गह-विवाद-तुवंतुवं-पेसुञ्ज-मुसावादा । नत्थि खो पनेतं
 सब्बसो अरूपे^३ ति । सो इति पटिसङ्खाय रूपानं येव निव्विदाय
 विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

१३. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो
 एवंदिट्ठिनो – ‘नत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ ति । तेसं येव खो, गहपतयो,
 समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा । ते एव-
 १८. ४११ माहंसु – ‘अत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ ति । तं किं मञ्जथ, गहपतयो,
 ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजुविपच्चनीकवादा” ति ?

२० “एवं, भन्ते” ।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘ये
 खा ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो
 भवनिरोधो ति, इदं मे अदिट्ठं; ये पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – अत्थि सब्बसो भवनिरोधो ति, इदं मे
 २५ अविदितं । अहं चेव खो पन अजानन्तो अपस्सन्तो एकंसेन आदाय
 वोहरेय्यं – इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं ति, न मेतं अस्स पतिरूपं । ये
 खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो
 भवनिरोधो ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं
 विज्जति – ये ते देवा अरूपिनो सञ्जामया अपण्णकं मे तत्रूपपत्ति

भविस्सति । ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो —
 अत्थि सब्बसो भवनिरोधो ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं
 वचनं, ठानमेतं विज्जति — यं दिट्ठेव धम्मं परिनिब्बायिस्सामि । ये
 खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — नत्थि सब्बसो
 भवनिरोधो ति, तेसमयं दिट्ठि सारागाय^१ सन्तिके, संयोगाय सन्तिके, ५
 अभिनन्दनाय सन्तिके, अज्झोसानाय सन्तिके, उपादानाय सन्तिके ।
 ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — अत्थि
 सब्बसो भवनिरोधो ति, तेसमयं दिट्ठि असारगाय सन्तिके, असंयोगाय
 सन्तिके, अनभिनन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादा-
 नाय सन्तिके^२ ति । सो इति पटिसङ्ख्खाय भवानं येव निब्बिदाय विरागाय १०
 निरोधाय पटिपन्नो होति ।

§ २. चत्तारो पुग्गला

१४. “चत्तारोमे, गहपतयो, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना
 लोकस्मिं । कतमे चत्तारो ? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो
 होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो
 परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो १५
 पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च
 परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो
 होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोग-
 मनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो R. 412
 निब्बुतो सीतीभूतो^३ सुखपटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । २०

१५. “कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरि-
 तापनानुयोगमनुयुत्तो ? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो अचेलको
 होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो ... पे०^१ ... इति एवरूपं अनेकविहितं
 कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति,
 गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । २५

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानु-
 योगमनुयुत्तो ? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति

१. सारागाय — स्या०, कं० । २. सीतीभूतो — सी०, रो० । ३. यथा कन्दरकमुत्ते
 वित्थारितं तथा वित्थारेतब्बं ।

मूकरिको ...पे०... ये वा पनञ्जे पि केचि कुरुरकम्मन्ता । अयं वुच्चति,
गहपतयो, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापना-
नुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध,
५ गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्धावसित्तो
...पे०...ते पि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना' परि-
कम्मगानि करोन्ति । अयं वुच्चति, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो च
अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-
१० नानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; सो
अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो
सुखपटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति? इध, गहपतयो, तथागतो
लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो ...पे०... सो इमे पञ्च नीवरणे
पहाय चेतसो उपविकलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि
१५ विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं
सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं
पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं ...पे०... ततियं ज्ञानं ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरति ।

२० “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतूपविकलेसे मुदुभूतं कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते' पुब्बेनिवासा-
नुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं
अनुस्सरति सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे०... इति
साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सो एवं
R. 413 25 समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपविकलेसे मुदुभूते
कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभि-
निन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते
पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते
B. 76 दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे

परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आने-
 ज्जप्पते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो 'इदं
 दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... अयं आसवनिरोधगाभिनी
 पटिपदा ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो, एवं पस्सतो
 कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, ५
 अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं
 होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं
 इत्तत्थाया' ति पजानाति । अयं वुच्चति, गहपतयो, पुगलो नेवत्त-
 न्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानु-
 योगमनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो 10
 निब्बुतो सीतीभूतो सुखपटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती" ति ।

१६. एवं वुत्ते, सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं एतद-
 वोचुं — "अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि,
 भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य,
 मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य 15
 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेक-
 परियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम
 धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे
 पाणुपेतं^१ सरणं^२ गते^३" ति ।

गहपतिवग्गो निद्रितो पठमो ।

तस्सुद्धानं

कन्दर-नागर-सेखवतो* च
 पोतलियो पुन जीवकभच्चो ।
 उपालिदमथो^४ कुक्कुरअभयो^५
 बह्वेदनीयापण्णकतो^६ दसमो^६ ॥

20

-:०:-

१. दक्खन्ती — सी०, रो० । २. पाणुपेते — सी०, स्या०, रो० । ३-३. सरणगते — सी०,
 रो० । ४. कन्दरनागरसंवरो — स्या० । ५-५. उपालिदमो तथा कुक्कुरो अभयो — स्या० ।
 ६-६. बह्वेदनियो पि च अपण्णकतादसमो पठमो पवरो वग्गो च — स्या० ।

११. अम्बलट्टिकराहुलोवादसुतं

§ १. तुच्छउदकाधानूपमो मुसावादी

B. 77,
R. 414

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा राहुलो अम्बलट्टिकायं विहरति । अथ खो भगवा सायण्हसमयं^१ पतिसल्लाना^२ वुट्ठितो येन अम्बलट्टिका येनायस्मा राहुलो तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान आसन्नं पञ्चापेसि^३, उदकं च पादानं । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज पादे पक्खालेसि । आयस्मा पि खो राहुलो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

२. अथ खो भगवा परित्तं उदकावसेसं उदकाधाने ठपेत्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, इमं परित्तं उदकावसेसं उदकाधाने ठपितं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवं परित्तं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजान-मुसावादे लज्जा” ति । अथ खो भगवा परित्तं उदकावसेसं छडुत्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, परित्तं उदकावसेसं छडितं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवं छडितं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजान-मुसावादे लज्जा” ति ।

३. अथ खो भगवा तं उदकाधानं निक्कुज्जित्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, इमं उदकाधानं निक्कुज्जितं” ति ?

१. सायण्हसमयं — रो० । २. पतिसल्लाना — सी० । ३. पञ्चापेसि — सी० । ४. तं परित्तं — सी०, स्या० ।

“एवं, भन्ते” ।

“एवं निक्कुज्जितं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा” ति ।

अथ खो भगवा तं उदकाधानं उक्कुज्जित्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि—“पस्ससि नो त्वं, राहुल, इमं उदकाधानं रित्तं” 5 तुच्छं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवं रित्तं तुच्छं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा ति । सेय्यथापि, राहुल, रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा^१ अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि 10 पि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति, पुरिमेन पि कायेन कम्मं करोति, पच्छिमेन पि कायेन कम्मं करोति, सीसेन पि कम्मं करोति, कण्णेहि पि कम्मं करोति, दन्तेहि पि कम्मं करोति, नङ्गुट्ठेन पि कम्मं करोति; रक्खतेव सोण्डं । तत्थ हत्थारोहस्स 15 एवं होति—‘अयं खो रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति ...पे०... नङ्गुट्ठेन पि कम्मं करोति; रक्खतेव सोण्डं । अपरिच्चत्तं खो रञ्जो नागस्स जीवितं’ ति । यतो खो, राहुल, रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहि 20 कम्मं करोति ...पे०... नङ्गुट्ठेन पि कम्मं करोति, सोण्डाय पि कम्मं करोति, तत्थ हत्थारोहस्स एवं होति—‘अयं खो रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति, पुरिमेन पि कायेन कम्मं करोति, पच्छिमेन पि कायेन कम्मं करोति, सीसेन 25 पि कम्मं करोति, कण्णेहि पि कम्मं करोति, दन्तेहि पि कम्मं करोति, नङ्गुट्ठेन पि कम्मं करोति, सोण्डाय पि कम्मं करोति । परिच्चत्तं खो रञ्जो नागस्स जीवितं । नत्थि दानि किञ्चि रञ्जो नागस्स अकरणीयं’ ति । एवमेव खो, राहुल, यस्स कस्सचि सम्पजानमुसावादे

B. 78

R. 415

20

25

नत्थि लज्जा, नाहं तस्स किञ्चि पापं' अकरणीयं ति वदामि।
तस्मातिह ते, राहुल, 'हस्सा पि न मुसा भणिस्सामी' ति - एवं हि
ते, राहुल, सिक्खितव्वं।

§ २. पच्चवेक्खित्वा कम्मं कातव्वं

३. "तं किं मञ्जसि, राहुल, किमत्थियो आदामो" ति ?

५ "पच्चवेक्खणत्थो, भन्ते" ति।

"एवमेव खो, राहुल, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायेन
कम्मं कातव्वं, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वाचाय कम्मं कातव्वं,
पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनसा कम्मं कातव्वं। यदेव त्वं,
राहुल, कायेन कम्मं कत्तुकामो अहोसि तदेव ते कायकम्मं पच्च-
१० वेक्खितव्वं - 'यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं कत्तुकामो इदं मे
कायकम्मं अत्तव्यावाधाय पि संवत्तेय्य, परव्यावाधाय पि संवत्तेय्य,
उभयव्यावाधाय पि संवत्तेय्य - अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं
दुक्खविपाकं' ति ? सचे त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि
- 'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं कत्तुकामो इदं मे कायकम्मं अत्त-
B. 79 15 व्यावाधाय पि संवत्तेय्य, परव्यावाधाय पि संवत्तेय्य, उभयव्यावाधाय
पि संवत्तेय्य - अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति,
B. 116 एवरूपं ते, राहुल, कायेन कम्मं सहसक्कं न करणीयं। सचे पन त्वं,
राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि - 'यं खो अहं इदं कायेन
कम्मं कत्तुकामो इदं मे कायकम्मं नेवत्तव्यावाधाय पि संवत्तेय्य, न
20 परव्यावाधाय पि संवत्तेय्य, न उभयव्यावाधाय पि संवत्तेय्य - कुसलं
इदं कायकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, एवरूपं ते, राहुल, कायेन
कम्मं करणीयं।

"करोन्तेन पि ते, राहुल, कायेन कम्मं तदेव ते कायकम्मं
पच्चवेक्खितव्वं - 'यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं करोमि इदं मे
25 कायकम्मं अत्तव्यावाधाय पि संवत्तति, परव्यावाधाय पि संवत्तति,
उभयव्यावाधाय पि संवत्तति - अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं
दुक्खविपाकं' ति ? सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जाने-
य्यासि - 'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं करोमि इदं मे कायकम्मं

अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभय-
 ब्याबाधाय पि संवत्तति—अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति,
 पटिसंहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं कायकम्मं । सचे पन त्वं, राहुल,
 पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि—'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं
 करोमि इदं मे कायकम्मं नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, न परब्या- 5
 बाधाय पि संवत्तति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तति—कुसलं इदं
 कायकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, अनुपदज्जेयासि त्वं, राहुल,
 एवरूपं कायकम्मं ।

“कत्वा पि ते, राहुल, कायेन कम्मं तदेव ते कायकम्मं
 पच्चवेक्खितव्वं—'यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासि इदं 10
 मे कायकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति,
 उभयब्याबाधाय पि संवत्तति—अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं
 दुक्खविपाकं' ति? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जाने-
 य्यासि—'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासि इदं मे कायकम्मं
 अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभयब्याबाधाय 15
 पि संवत्तति—अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति,
 एवरूपं ते, राहुल, कायकम्मं सत्थरि वा विञ्जूसु वा सब्रह्मचारीसु
 देसेतव्वं, विवरितव्वं, उत्तानीकातव्वं'; देसेत्वा विवरित्वा उत्तानी-
 कत्वा आयतिं संवरं आपज्जितव्वं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्च-
 वेक्खमानो एवं जानेय्यासि—'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासि 20
 इदं मे कायकम्मं नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, न परब्याबाधाय पि
 संवत्तति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तति—कुसलं इदं कायकम्मं
 सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, तेनेव त्वं, राहुल, पीतिपामोज्जेन^१ विह-
 रेय्यासि अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मेसु ।

B. 80

R. 417

20

25

४. “यदेव त्वं, राहुल, वाचाय कम्मं कत्तुकामो अहोसि
 तदेव ते वचीकम्मं पच्चवेक्खितव्वं—'यं नु खो अहं इदं वाचाय
 कम्मं कत्तुकामो इदं मे वचीकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तेय्य,
 परब्याबाधाय पि संवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय पि संवत्तेय्य—अकुसलं
 इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति? सचे त्वं, राहुल, पच्च-

वेक्खमानो एवं जानेय्यासि—‘यं खो अहं इदं वाचाय कम्मं कत्तुकामो
इदं मे वचीकम्मं अत्तव्यावाधाय पि संवत्तेय्य, परव्यावाधाय पि
संवत्तेय्य, उभयव्यावाधाय पि संवत्तेय्य—अकुसलं इदं वचीकम्मं
दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’ ति, एवरूपं ते, राहुल, वाचाय कम्मं ससक्कं
5 न करणीयं। सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि—
‘यं खो अहं इदं वाचाय कम्मं कत्तुकामो इदं मे वचीकम्मं नेवत्त-
व्यावाधाय पि संवत्तेय्य, न परव्यावाधाय पि संवत्तेय्य, न उभय-
व्यावाधाय पि संवत्तेय्य—कुसलं इदं वचीकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं’
ति, एवरूपं ते, राहुल, वाचाय कम्मं करणीयं।

10 “करोन्तेन पि, राहुल, वाचाय कम्मं तदेव ते वचीकम्मं
पच्चवेक्खितब्बं—‘यं नु खो अहं इदं वाचाय कम्मं करोमि इदं मे
वचीकम्मं अत्तव्यावाधाय पि संवत्तति, परव्यावाधाय पि संवत्तति,
उभयव्यावाधाय पि संवत्तति—अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं
दुक्खविपाकं’ ति? सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं
15 जानेय्यासि—‘यं खो अहं इदं वाचाय कम्मं करोमि इदं मे वचीकम्मं
अत्तव्यावाधाय पि संवत्तति, परव्यावाधाय पि संवत्तति, उभयव्यावाधाय
पि संवत्तति—अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’ ति,
पटिसंहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं वचीकम्मं। सचे पन त्वं, राहुल,
पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि—‘यं खो अहं इदं वाचाय कम्मं
20 करोमि इदं मे वचीकम्मं नेवत्तव्यावाधाय पि संवत्तति, न परव्यावाधाय
पि संवत्तति, न उभयव्यावाधाय पि संवत्तति—कुसलं इदं वचीकम्मं
सुखुद्रयं सुखविपाकं’ ति, अनुपदज्जेय्यासि, त्वं राहुल, एवरूपं वची-
कम्मं।

B. 81

20

R. 418

“कत्वा पि ते, राहुल, वाचाय कम्मं तदेव ते वचीकम्मं
25 पच्चवेक्खितब्बं—‘यं नु खो अहं इदं वाचाय कम्मं अकासि इदं
मे वचीकम्मं अत्तव्यावाधाय पि संवत्तति’, परव्यावाधाय पि संवत्तति,
उभयव्यावाधाय पि संवत्तति, अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं
दुक्खविपाकं’ ति? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जाने-
य्यासि—‘यं खो अहं इदं वाचाय कम्मं अकासि इदं मे वचीकम्मं

अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभय-
 ब्याबाधाय पि संवत्तति — अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’
 ति, एवरूपं ते. राहुल, वचीकम्मं सत्थरि वा विञ्जूसु वा सब्रह्म-
 चारीसु देसेतब्बं, विवरितब्बं, उत्तानीकातब्बं’; देसेत्वा विवरित्वा
 उत्तानीकत्वा आयतिं संवरं आपज्जितब्बं। सचे पन त्वं, राहुल, 6
 पञ्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं वाचाय कम्मं
 अकासिं इदं मे वचीकम्मं नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, न पर-
 ब्याबाधाय पि संवत्तति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तति — कुसलं इदं
 वचीकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं’ ति, तेनेव त्वं, राहुल, पीति-
 पामोज्जेन विहरेय्यासि अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मेसु। 10

५. “यदेव त्वं, राहुल, मनसा कम्मं कत्तुकामो अहोसि
 तदेव ते मनोकम्मं पञ्चवेक्खितब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं मनसा
 कम्मं कत्तुकामो इदं मे मनोकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तेय्य,
 परब्याबाधाय पि संवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय पि संवत्तेय्य — अकुसलं
 इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’ ति? सचे त्वं, राहुल, पञ्च- 15
 वेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं कत्तुकामो
 इदं मे मनोकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तेय्य, परब्याबाधाय पि
 संवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय पि संवत्तेय्य — अकुसलं इदं मनोकम्मं
 दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’ ति, एवरूपं ते, राहुल, मनसा कम्मं ससक्कं न
 करणीयं। सचे पन त्वं, राहुल, पञ्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — 20
 ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं कत्तुकामो इदं मे मनोकम्मं’
 नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तेय्य, न परब्याबाधाय पि संवत्तेय्य, न
 उभयब्याबाधाय पि संवत्तेय्य — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुख-
 विपाकं’ ति, एवरूपं ते, राहुल, मनसा कम्मं करणीयं। B. 82 R. 419

“करोन्तेन पि ते, राहुल, मनसा कम्मं तदेव ते मनोकम्मं 25
 पञ्चवेक्खितब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे
 मनोकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति,
 उभयब्याबाधाय पि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं
 दुक्खविपाकं’ ति? सचे पन त्वं, राहुल, पञ्चवेक्खमानो एवं

जानेय्यासि — 'यं खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं अत्तव्याबाधाय पि संवत्तति, परव्याबाधाय पि संवत्तति, उभयव्याबाधाय पि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति, पटिसंहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं मनोकम्मं । सचे
 ५ पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — 'यं खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं नेवत्तव्याबाधाय पि संवत्तति, न परव्याबाधाय पि संवत्तति, न उभयव्याबाधाय पि संवत्तति — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, अनुपदज्जेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं मनोकम्मं ।

10 "कत्वा पि ते, राहुल, मनसा कम्मं तदेव ते मनोकम्मं पच्चवेक्खितव्वं — 'यं नु खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासि इदं मे मनोकम्मं अत्तव्याबाधाय पि संवत्तति', परव्याबाधाय पि संवत्तति, उभयव्याबाधाय पि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति ? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि
 15 — 'यं खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासि इदं मे मनोकम्मं अत्तव्याबाधाय पि संवत्तति, परव्याबाधाय पि संवत्तति, उभयव्याबाधाय पि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति, एवरूपं^१ पन^२ ते, राहुल, मनोकम्मं^३ अट्ठीयितव्वं^४ हरायितव्वं जिगुच्छितव्वं; अट्ठीयित्वा हरायित्वा जिगुच्छित्वा आयतिं
 20 संवरं आपज्जितव्वं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — 'यं खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासि इदं मे मनोकम्मं नेवत्तव्याबाधाय पि संवत्तति, न परव्याबाधाय पि संवत्तति, न उभयव्याबाधाय पि संवत्तति — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, तेनेव त्वं, राहुल, पीतिपामोज्जेन विहरेय्यासि अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मसेसु ।

B. 83

R. 420 25

६. "ये हि केचि, राहुल, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्मं परिसोधेसुं, वचीकम्मं परिसोधेसुं, मनोकम्मं परिसोधेसुं, सब्बे ते एवमेवं^५ पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेसुं,

१. संवत्ति — सी०, रो० । २. एवरूपे — सी०, स्या०, रो० । ३. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ४. मनोकम्मे — सी०, स्या०, रो० । ५. अट्ठीयितव्वं — स्या०, रो० । ६. एवमेव — स्या० ।

पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा वचीकम्मं परिसोधेसुं, पञ्चवेक्खित्वा
 पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधेसुं । ये पि हि केचि, राहुल,
 अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्मं परिसोधेस्सन्ति,
 वचीकम्मं परिसोधेस्सन्ति, मनोकम्मं परिसोधेस्सन्ति, सब्बे ते एवमेवं
 पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेस्सन्ति, पञ्च- 5
 वेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा वचीकम्मं परिसोधेस्सन्ति, पञ्चवेक्खित्वा
 पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधेस्सन्ति । ये पि हि केचि, राहुल,
 एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्मं परिसोधेन्ति, वचीकम्मं
 परिसोधेन्ति, मनोकम्मं परिसोधेन्ति, सब्बे ते एवमेवं पञ्चवेक्खित्वा
 पञ्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेन्ति, पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा 10
 वचीकम्मं परिसोधेन्ति, पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्मं
 परिसोधेन्ति । तस्मातिह, राहुल, 'पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा
 कायकम्मं परिसोधेस्सामि', पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा वचीकम्मं
 परिसोधेस्सामि, पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधे-
 स्सामी' ति—एवं हि ते, राहुल, सिक्खितब्बं" ति । 15

७. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०:—

१२. महाराहुलोवादुत्तं

§ १. पञ्चसु खन्धेषु अनत्तभावना

B. 84,
R. 421

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसि । आयस्मा पि
खो राहुलो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय भगवन्तं पिट्ठितो
६ पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा अपलोकेत्वा आयस्मन्तं राहुलं
आमन्तेसि — “यं किञ्चि, राहुल, रूपं — अतीतानागतपच्चुप्पन्नं
अज्झत्तं वा बहिद्वा वा ओल्लारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं
वा यं दूरे सन्तिके वा — सब्बं रूपं ‘नेतं भम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्वं” ति ।

10 “रूपमेव नु खो, भगवा, रूपमेव नु खो, भगवा” ति ?

“रूपं पि, राहुल, वेदना पि, राहुल, सञ्जा पि, राहुल,
सङ्खारा पि, राहुल, विज्जाणं पि, राहुला” ति ।

अथ खो आयस्मा राहुलो “को नुज्ज” भगवता सम्मुखा
ओवादेन ओवदितो गापं पिण्डाय पविसिस्सती” ति ततो पटि-
15 निव्रत्तित्वा अज्झतरस्मिं रुक्खमूले निसीदि पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं
कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । अद्दसा खो आयस्मा
सारिपुत्तो आयस्मन्तं राहुलं अज्झतरस्मिं रुक्खमूले निसिन्नं पल्लङ्कं
आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । दिस्वान
आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “आनापानस्सति”, राहुल, भावनं
20 भावेहि । आनापानस्सति, राहुल, भावना भाविता बहुलीकता
महप्फला होति महानिसंसा” ति ।

१. पुब्बण्हसमयं — रो० । २. नज्ज — म० । ३. आनापानस्सति — स्या०, रो०; आणा-
पाणस्सति — सी० ।

§ २. पञ्चसु धातुसु अनन्तभावना

२. अथ खो आयस्मा राहुलो सायण्हसमयं^१ पटिसल्लानां^२ वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; "उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच—“कथं भाविता नु खो, भन्ते, आनापानस्सति, कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा” ति ?

5

“यं किञ्चि, राहुल, अज्झत्तं पच्चत्तं कक्खळं^३ खरिगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं^४—केसा लोमा नखा दन्ता तच्चो मंसं न्हारु^५ अट्ठि^६ अट्ठिमिञ्जं^७ वक्कं हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं, यं वा पनञ्जं पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं उपादिन्नं—अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका पठवीधातु^८। या चेव खो पन अज्झत्तिका पठवीधातु या च बाहिरा पठवीधातु, पठवीधातुरेवसा। तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति—एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा पठवीधातुया निब्बिन्दति, पठवीधातुया चित्तं विराजेति।

10

R. 422

15

३. “कतमा च, राहुल, आपोधातु? आपोधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा। कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका आपोधातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं आपो आपोगतं उपादिन्नं, सय्यथीदं—पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो^९ सिङ्घाणिका^{१०} लसिका मुत्तं, यं वा पनञ्जं पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं आपो आपोगतं उपादिन्नं—अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका आपोधातु। या चेव खो पन अज्झत्तिका आपोधातु या च बाहिरा आपोधातु आपोधातुरेवसा। तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति—एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आपोधातुया निब्बिन्दति, आपोधातुया चित्तं विराजेति।

20

B. 85

१. सायण्हसमयं—रो०, म०। २. पटिसल्लाना—सी०। ३. कक्खळं—सी०। ४. सेय्यथीदं—म०। ५. न्हारु—रो०; न्हारु—सी०। ६. अट्ठी—स्या०, रो०। ७. अट्ठिमिञ्जा—सी०, रो०। ८. पठवीधातु—म०। ९. खेळो—सी०। १०. सिङ्घाणिका—सी०।

४. “कतमा च, राहुल, तेजोधातु? तेजोधातु सिया अज्झ-
 त्तिका, सिया बाहिरा। कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका तेजोधातु?
 यं अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं—यन च
 सन्तप्पति येन च जीरीयति^१ येन च परिड्य्हति येन च असितपीत-
 ५ खायितसायितं सम्मा परिणामं गच्छति, यं वा पनञ्जं पि किञ्चि
 अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उपादिन्नं—अयं वुच्चति, राहुल,
 अज्झत्तिका तेजोधातु। या चेव खो पन अज्झत्तिका तेजोधातुया
 च बाहिरा तेजोधातु तेजोधातुरेवेसा। तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न
 मेसो अत्ता’ ति—एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं। एवमेतं
 १० यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा तेजोधातुया निव्विन्दति, तेजोधातुया
 चित्तं विराजेति।

५. “कतमा च, राहुल, वायोधातु? वायोधातु सिया
 अज्झत्तिका, सिया बाहिरा। कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु?
 यं अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं—उद्धङ्गमा
 १५ वाता, अधोगमा वाता, कुच्छिसया वाता, कोट्टसया^२ वाता, अङ्गम-
 ज्जानुसारिणो वाता, अस्सासो पस्सासो, इति यं वा पनञ्जं पि
 किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं उपादिन्नं—अयं वुच्चति,
 राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु। या चेव खो पन अज्झत्तिका वायो-
 धातु या च बाहिरा वायोधातु वायोधातुरेवेसा। तं ‘नेतं मम,
 २० नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति—एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय
 दट्ठब्बं। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा वायोधातुया निव्वि-
 न्दति, वायोधातुया चित्तं विराजेति।

६. “कतमा च, राहुल, आकासधातु? आकासधातु सिया
 अज्झत्तिका, सिया बाहिरा। कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका आकास-
 २५ धातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं आकासं आकासगतं उपादिन्नं, सेय्यथीदं—
 कण्णच्छिद्दं नासच्छिद्दं मुखद्वारं, येन च असितपीतखायितसायितं
 अज्झोहरति, यत्थ च असितपीतखायितसायितं सन्तिट्ठति,
 येन च असितपीतखायितसायितं अधोभागं निक्खमति, यं वा
 पनञ्जं पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं आकासं आकासगतं,

R. 423, 20
B. 86

अघं^१ अघगतं, विवरं विवरगतं, असम्फुट्टं, मंसलोहितेहि^२ उपादिन्नं^३ — अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका आकासधातु । या चेव खोपन अज्झत्तिका आकासधातु या च बाहिरा आकासधातु आकासधातुरेवेसा । तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति — एवमेतं यथाभूतं सम्म-
प्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आकास- 5
धातुया चित्तं^४ निब्बिन्दति, आकासधातुया चित्तं विराजेति ।

§ ३. पठवीसमा भावना

७. “पठवीसमं,^५ राहुल, भावनं भावेहि । पठवीसमं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, पठविया सुचिं पि निक्खि-
पन्ति, असुचिं पि निक्खिपन्ति, गूथगतं पि निक्खिपन्ति, मुत्तगतं पि 10
निक्खिपन्ति, खेळगतं पि निक्खिपन्ति, पुब्बगतं पि निक्खिपन्ति, लोहितगतं पि निक्खिपन्ति, न च तेन पठवी अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा ; एवमेव खो त्वं, राहुल, पठवीसमं भावनं भावेहि । पठवीसमं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । 15

§ ४. आपोसमा भावना

८. “आपोसमं, राहुल, भावनं भावेहि । आपोसमं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, आपस्मिं सुचिं पि धोवन्ति, असुचिं पि धोवन्ति, गूथगतं पि धोवन्ति, मुत्तगतं पि धोवन्ति, खेळगतं पि धोवन्ति, पुब्बगतं पि धोवन्ति, लोहितगतं पि धोवन्ति, न च तेन 20
आपो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा ; एवमेव खो त्वं, राहुल, आयोसमं भावनं भावेहि । आपोसमं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

B. 87,
R. 424

§ ५. तेजोसमा भावना

९. “तेजोसमं, राहुल, भावनं भावेहि । तेजोसमं हि ते, राहुल,

१-१. रो०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । २. अज्झत्तं उपादिन्नं — स्या० । ३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ४. पथवीसमं — म० ; पठविसमं — स्या० ।

भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय
ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, तेजो सुचिं पि दहति^१, असुचिं पि
दहति, गूथगतं पि दहति, मुत्तगतं पि दहति, खेळगतं पि दहति,
पुब्बगतं पि दहति, लोहितगतं पि दहति, न च तेन तेजो अट्ठीयति वा
६ हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेव खो त्वं, राहुल, तेजोसमं
भावनं भावेहि । तेजोसमं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना
मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

§ ६. वायोसमा भावना

१०. “वायोसमं, राहुल, भावनं भावेहि । वायोसमं हि ते, राहुल,
भावनं^३ भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय
१० ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, वायो सुचिं पि उपवायति, असुचिं
पि उपवायति, गूथगतं पि उपवायति, मुत्तगतं पि उपवायति, खेळगतं
पि उपवायति, पुब्बगतं पि उपवायति, लोहितगतं पि उपवायति, न
च तेन वायो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेव खो
त्वं, राहुल, वायोसमं भावनं भावेहि । वायोसमं हि ते, राहुल, भावनं
१५ भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

§ ७. आकाससमा भावना

११. “आकाससमं, राहुल, भावनं भावेहि । आकाससमं हि ते,
राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न
परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, आकासो न कत्थञ्चि पति-
ठ्ठितो; एवमेव खो त्वं, राहुल, आकाससमं भावनं भावेहि । आकास-
२० समं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा
चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

§ ८. चत्तारो ब्रह्मविहारा

१२. “मेत्तं, राहुल, भावनं भावेहि । मेत्तं हि ते, राहुल, भावनं
भावयतो यो व्यापादो सो पहीयिस्सति^३ । करुणं, राहुल, भावनं
भावेहि । करुणं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो या विहेसा सा

पहीयिस्सति । मुदितं, राहुल, भावनं भावेहि । मुदितं हि ते, राहुल,
 भावनं भावयतो या अरति सा पहीयिस्सति । उपेक्खं, राहुल, भावनं
 भावेहि । उपेक्खं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो यो पटिघो सो
 पहीयिस्सति । असुभं, राहुल, भावनं भावेहि । असुभं हि ते, राहुल,
 भावनं भावयतो यो रागो सो पहीयिस्सति । अनिच्चसञ्जं, राहुल, 5
 भावनं भावेहि । अनिच्चसञ्जं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो
 यो अस्मिमानो सो पहीयिस्सति ।

B. 88

R. 425

§ ९. आनापानभावना

१३. “आनापानस्सति, राहुल, भावनं भावेहि । आना-
 पानस्सति हि ते, राहुल, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा ।
 कथं भाविता च, राहुल, आनापानस्सति, कथं बहुलीकता महप्फला 10
 होति महानिसंसा ? इध, राहुल, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो
 वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्गं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणि-
 धाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व अस्ससति सतो व
 पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ ति पजानाति,
 दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ ति पजानाति; रस्सं वा 15
 अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ ति पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं
 पस्ससामी’ ति पजानाति । ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति
 सिक्खति; ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति;
 ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं
 कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति । ‘पीतिप्पटिसंवेदी अस्स- 20
 सिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पीतिप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति
 सिक्खति; ‘सुखप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘सुख-
 प्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी
 अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी पस्स-
 सिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति 25
 सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति;
 ‘चित्तप्पटिसंवेदी’ अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘चित्तप्पटिसंवेदी
 पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘अभिप्पमोदयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ ति

१. चित्तपटिसंवेदी - सी०, स्या०, रो० ।

B. 89

- सिक्खति; 'अभिप्पमोदयं चित्तं पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति;
 'समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'समादहं चित्तं पस्स-
 सिस्सामी' ति सिक्खति; 'विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी' ति
 सिक्खति; 'विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'अनिच्चा-
 8 नुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'अनिच्चानुपस्सी पस्ससिस्सामी'
 ति सिक्खति; 'विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति;
 'विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'निरोधानुपस्सी अस्स-
 सिस्सामी' ति सिक्खति; 'निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति;
 'पटिनिस्सगानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति; 'पटिनिस्सग्गा-
 10 नुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति ।

R. 436

“एवं भाविता खो, राहुल, आनापानस्सति, एवं बहुलीकता
 महप्फला होति महानिसंसा । एवं भाविताय, राहुल, आनापान-
 स्सतिया, एवं बहुलीकताय ये पि ते चरिमका अस्सासा' ते पि
 विदिता व निरुज्झन्ति नो अविदिता” ति ।

- 15 १४. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

— :०: —

१३. चूलमालुक्क्यसुत्तं

§ १. मालुक्क्यपुत्तस्स अब्याकतपञ्चा

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। अथ खो आयस्मतो मालुक्क्य-पुत्तस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स^१ एवं चेतसो परिवित्तवको उदपादि — “यानिमानि दिट्ठिगतानि भगवता अब्याकतानि ठपितानि पटिक्खित्तानि — ‘सस्सतो लोको’ ति पि, ‘असस्सतो लोको’ ति पि, 5
‘अन्तवा लोको’ ति पि, ‘अनन्तवा लोको’ ति पि, ‘तं जीवं तं सरीरं’ ति पि, ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ ति पि, ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति पि, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ ति पि, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि — तानि मे भगवा न व्याकरोति। 10
यानि मे भगवा न व्याकरोति तं मे न रुच्चति, तं मे नक्खमति। सोहं भगवन्तं उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पुच्छिस्सामि। सचे मे भगवा व्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ ति वा ‘असस्सतो लोको’ ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा — एवाहं भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि; नो चे मे भगवा व्याकरिस्सति 15 B. 90.
— ‘सस्सतो लोको’ ति वा ‘असस्सतो लोको’ ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा — एवाहं सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी” ति।

२. अथ खो आयस्मा मालुक्क्यपुत्तो सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि- 20
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मालुक्क्य-पुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

३. “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो

१. चूलमालुक्क्यसुत्तं—रो०; चूलमालुक्क्यसुत्तं सी०; चूलमालुक्क्योवादसुत्तं—
स्या०। २. पटिसल्लीनस्स—सी०।

- परिवितक्को उदपादि — यानिमानि दिट्ठिगतानि भगवता अब्याकतानि
ठपितानि पटिक्खित्तानि — ‘सस्सतो लोको’ ति पि, ‘असस्सतो लोको’
ति पि ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति पि —
तानि मे भगवा न व्याकरोति । यानि मे भगवा न व्याकरोति तं
5 मे न रुच्चति, तं मे नक्खमति । सोहं भगवन्तं उपसङ्कमित्वा
एतमन्थं पुच्छिस्सामि । सचे मे भगवा व्याकरिस्सति — ‘सस्सतो
लोको’ ति वा, ‘असस्सतो लोको’ ति वा ...पे०... नेव होति न न होति
तथागतो परं मरणा ति वा — एवाहं भगवति, ब्रह्मचरियं चरि-
स्सामी । नो चे मे भगवा व्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ ति वा,
10 ‘असस्सतो लोको’ ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा — एवाहं सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी ति ।
सचे भगवा जानाति — ‘सस्सतो लोको’ ति, ‘सस्सतो लोको’ ति मे
भगवा व्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘असस्सतो लोको’ ति,
‘असस्सतो लोको’ ति मे भगवा व्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति —
15 ‘सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा’, अजानन्तो खो पन
अपस्सन्तो एतदेव उजुक्कं होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’
ति । सचे भगवा जानाति — ‘अन्तवा लोको’ ति, ‘अन्तवा लोको’
ति मे भगवा व्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘अनन्तवा लोको’
ति, ‘अनन्तवा लोको’ ति मे भगवा व्याकरोतु । नो चे भगवा
20 जानाति — ‘अन्तवा लोको ति वा अनन्तवा लोको ति वा’, अजानन्तो
खो पन अपस्सतो एतदेव उजुक्कं होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’
ति । सचे भगवा जानाति — ‘तं जीवं तं सरीरं’ ति, ‘तं जीवं तं
सरीरं’ ति मे भगवा व्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘अञ्जं जीवं
अञ्जं सरीरं’ ति, ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ ति मे भगवा व्याकरोतु ।
25 नो चे भगवा जानाति — ‘तं जीवं तं सरीरं ति वा अञ्जं जीवं अञ्जं
सरीरं ति वा’, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुक्कं होति
यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’ ति । सचे भगवा जानाति — ‘होति
तथागतो परं मरणा’ ति, ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति मे भगवा
व्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘न होति तथागतो परं मरणा’
30 ति, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति मे भगवा व्याकरोतु । नो चे
भगवा जानाति — ‘होति तथागतो परं मरणा ति वा न होति तथा-

B. 91

R. 428

गतो परं मरणा ति वा', अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुकं
 होति यदिदं—'न जानामि न पस्सामी' ति। सचे भगवा जानाति—
 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति, 'होति च न च होति
 तथागतो परं मरणा' ति मे भगवा व्याकरोतु; सचे भगवा जानाति
 —'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति, 'नेव होति न न
 होति तथागतो परं मरणा' ति मे भगवा व्याकरोतु। नो चे भगवा
 जानाति—'होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा नेव
 होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा', अजानतो खो पन
 अपस्सतो एतदेव उजुकं होति यदिदं—'न जानामि, न पस्सामी'
 ति।

10

४. "किं नु ताहं, मालुक्यपुत्त, एवं अवचं—'एहि त्वं,
 मालुक्यपुत्त, मयि ब्रह्मचरियं चर, अहं ते व्याकरिस्सामि—सस्सतो
 लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा
 लोको ति वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अज्जं जीवं अज्जं सरीरं ति
 वा, होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं
 मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा,
 नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा' " ति ?

15

"नो हेतं, भन्ते"।

"त्वं वा पन मं एवं अवच—'अहं, भन्ते, भगवति ब्रह्म-
 चरियं चरिस्सामि, भगवा मे व्याकरिस्सति—सस्सतो लोको ति वा,
 असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति
 वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अज्जं जीवं अज्जं सरीरं ति वा,
 होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं मरणा ति
 वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा, नेव होति
 न न होति तथागतो परं मरणा ति वा' " ति ?

25

"नो हेतं, भन्ते"।

"इति किर, मालुक्यपुत्त, नेवाहं तं वदामि—'एहि त्वं,
 मालुक्यपुत्त, मयि ब्रह्मचरियं चर, अहं ते व्याकरिस्सामि—सस्सतो लोको
 ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे० ...नेव होति न न होति तथा-
 गतो परं मरणा ति वा' ति; न पि किर मं त्वं वदेसि—'अहं,

30

भन्ते, भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि, भगवा म व्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा ...पे० ... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा' ति । एवं सन्ते, मोघपुरिस, को सन्तो कं पच्चाचिक्खसि ?

§ २. सल्लविद्धपुरिसस्स उपमा

- ५ १. “यो खो, मालुक्यपुत्त, एवं वदेय्य — ‘न तावाहं भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि याव मे भगवा न व्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा’ ति, अब्बाकतमेव तं, मालुक्यपुत्त, तथा-
R. 429 गतेन अस्स, अथ सो पुग्गलो कालं करेय्य । सेय्यथापि, मालुक्यपुत्त,
10 पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाब्हपलेपनेन । तस्स मित्ता-
मच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठपेय्युं । सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमिह विद्धो, खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव
15 न तं पुरिसं जानामि येनमिह विद्धो, एवंनामो एवंगोत्तो इति वा’ ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमिह विद्धो, दीघो वा रस्सो वा मज्झिमो वा’ ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमिह विद्धो, काळो वा सामो वा मङ्गुरच्छवी^१ वा’
20 ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमिह विद्धो, अमुक्स्मि^२ गामे वा निगमे वा नगरे वा’ ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं धनुं जानामि येनमिह विद्धो, यदि वा चापो यदि वा कोदण्डो’ ति, सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न
B. 93 तं जियं जानामि यायमिह विद्धो, यदि वा अक्कस्स यदि वा सण्हस्स^३ यदि वा न्हारुस्स^४ यदि वा मरुवाय यदि वा खीरपण्णिनो’ ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं कण्डं

१. कालो — सी० । २. मङ्गुरच्छवि — रो० । ३. अमुक्स्मि — सी०, स्या०, रो० ।

४. सण्हस्स — सी०, स्या०, रो० । ५. न्हारुस्स — सी०, रो० ।

जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा गच्छं^१ यदि वा रोपिमं^२ ति; सो
 एवं वदेय्य — 'न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं कण्डं
 जानामि येनम्हि विद्धो, यस्स पत्तेहि वाजितं यदि वा गिज्झस्स यदि
 वा कङ्कस्स यदि वा कुललस्स^३ यदि वा मोरस्स यदि वा सिथिल-
 हनुनो^४ ति; सो एवं वदेय्य — 'न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि 5
 याव न तं कण्डं जानामि येनम्हि विद्धो, यस्स न्हारुना परिक्खत्तं
 यदि वा गवस्स यदि वा महिसस्स^५ यदि वा भेरवस्स^६ यदि वा
 सेम्हारस्सा' ति; सो एवं वदेय्य — 'न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि
 याव न तं सल्लं^७ जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा सल्लं यदि वा
 खुरप्पं यदि वा वेकण्डं^८ यदि वा नाराचं यदि वा वच्छदन्तं यदि वा 10
 करवीरपत्तं' ति — अञ्जातमेव तं, मालुक्यपुत्त, तेन पुरिसेन अस्स,
 अथ सो पुरिसो कालं करेय्य। एवमेव खो, मालुक्यपुत्त, यो एवं
 वदेय्य — 'न तावाहं भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि याव मे भगवा
 न व्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा
 ...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा' ति—अब्या- 15
 कृतमेव तं, मालुक्यपुत्त, तथागतेन अस्स, अथ सो पुग्गलो कालं
 करेय्य।

R. 430

§ ३. कस्मा अब्याकृतं

६. "'सस्सतो लोको' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्म-
 चरियवासो अभविस्सा ति, एवं 'नो असस्सतो लोको' ति, मालुक्य-
 पुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एवं पि 'नो सस्सतो 20
 लोको' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'असस्सतो लोको' ति
 वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति, अत्थि जरा, अत्थि मरणं, सन्ति
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा; येसाहं दिट्ठेव धम्मे निघातं
 पञ्जापेमि। 'अन्तवा लोको' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्म-
 चरियवासो अभविस्सा ति, एवं 'नो अन्तवा लोको' ति, मालुक्यपुत्त, 25
 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एवं पि 'नो अन्तवा

B. 94

१. कच्छं—सी०, रो०। २. कुललस्स—सी०। ३. सिथिलहनुनो—सी०।
 ४. महिसस्स—सी०, स्या०, रो०। ५. रोवस्स—सी०, स्या०, रो०। ६. कण्डं—स्या०।
 ७. वेकणं—स्या०।

- लोको' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'अन्तवा लोको' ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति, अत्थि जरा, अत्थि मरणं, सन्ति सोकपरि-
 देवदुक्खदोमनस्सुपायासा; येसाहं दिट्ठेव धम्मं निघातं पञ्जापेमि।
 'तं जीवं तं सरीरं' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो
 5 अभविस्सा ति, एवं 'नो अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं' ति, मालुक्यपुत्त,
 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एवं पि 'नो तं जीवं तं
 सरीरं' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं
 ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति ...पे०... निघातं पञ्जापेमि।
 'होति तथागतो परं मरणा' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-
 10 वासो अभविस्सा ति, एवं 'नो न होति तथागतो परं मरणा' ति,
 मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एवं पि
 'नो होति तथागतो परं मरणा' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति,
 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति
 ...पे० ...येसाहं दिट्ठेव धम्मं निघातं पञ्जापेमि। 'होति च न च
 15 होति तथागतो परं मरणा' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-
 वासो अभविस्सा ति, एवं 'नो नेव होति न न होति तथागतो
 परं मरणा' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा
 ति, एवं पि 'नो होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति,
 मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'नेव होति न न होति तथागतो परं
 20 मरणा' ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति ...पे०... येसाहं दिट्ठेव धम्मं
 निघातं पञ्जापेमि।

७. "तस्मातिह, मालुक्यपुत्त, अब्याकतं च मे अब्याकततो
 धारेथ; व्याकतं च मे व्याकततो धारेथ। किं च, मालुक्यपुत्त,
 मया अब्याकतं? 'सस्सतो लोको' ति मालुक्यपुत्त, मया अब्याकतं;
 25 'असस्सतो लोको' ति—मया अब्याकतं; 'अन्तवा लोको' ति—मया
 अब्याकतं; 'अनन्तवा लोको' ति—मया अब्याकतं; 'तं जीवं तं
 सरीरं' ति—मया अब्याकतं; 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं' ति—मया
 अब्याकतं; 'होति तथागतो परं मरणा' ति—मया अब्याकतं; 'न
 होति तथागतो परं मरणा' ति—मया अब्याकतं; 'होति च न च
 30 होति तथागतो परं मरणा' ति—मया अब्याकतं; 'नेव होति न न
 होति तथागतो परं मरणा' ति—मया अब्याकतं। कस्मा चेत्तं,

मालुक्यपुत्त, मया अव्याकृतं? न हेतं, मालुक्यपुत्त, अत्थसंहितं^१ न आदिब्रह्मचरियकं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न. निब्बानाय संवत्तति। तस्मा तं मया अव्याकृतं।

“किं च, मालुक्यपुत्त, मया व्याकृतं? ‘इदं दुक्खं’ ति, मालुक्य- 5 पुत्त, मया व्याकृतं; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति—मया व्याकृतं; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति—मया व्याकृतं; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति—मया व्याकृतं। कस्मा चेत्तं, मालुक्यपुत्त, मया व्याकृतं? एतं हि, मालुक्यपुत्त, अत्थसंहितं एतं आदिब्रह्मचरियकं निब्बिदाय^२ विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय 10 संवत्तति। तस्मा तं मया व्याकृतं। तस्मातिह, मालुक्यपुत्त, अव्याकृतं च मे अव्याकृततो धारेथ; व्याकृतं च मे व्याकृततो धारेथा” ति।

R. 432

८. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

15

—:०:—

१. अत्थसञ्चितं—स्या०। २. एतं निब्बिदाय—सी०, स्या०, रो०।

१४. महामालुक्क्यसुत्तं

§ १. पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि
— “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं।
भगवा एतदवोच— “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया देसितानि
५ पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी” ति ?

एवं वुत्ते, आयस्मा मालुक्क्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच— “अहं
खो, भन्ते, धारेमि भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयो-
जनानी” ति।

“यथा कथं पन त्वं, मालुक्क्यपुत्त, धारेसि मया देसितानि
१० पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी” ति ?

B. 96

“सक्कायदिट्ठिं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयो-
जनं देसितं धारेमि; विचिकिच्छं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भा-
गियं संयोजनं देसितं धारेमि; सीलब्बतपरामासं खो अहं, भन्ते,
भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि; कामच्छन्दं खो अहं,
१५ भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि; व्यापादं खो
अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि। एवं खो
अहं, भन्ते, धारेमि भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयो-
जनानी” ति।

“कस्स खो नाम त्वं, मालुक्क्यपुत्त, इमानि^१ एवं^२ पञ्चोरम्भा-
२० गियानि संयोजनानि देसितानि धारेसि ? ननु, मालुक्क्यपुत्त, अञ्ज-
तित्थिया परिब्बाजका इमिना तरुणूपमेन उपारम्भेन उपारम्भि-
स्सन्ति ? दहरस्स हि, मालुक्क्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्य-

१. महामालुक्क्यसुत्तं—सी०, रो०; महामालुक्क्योवादसुत्तं—स्या०। २-२. मया
इमानि एवं—स्या०; मया एवं—सी०, रो०।

कस्स सक्कायो ति पि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति सक्काय-
 दिट्ठि? अनुसेति त्वेवस्स सक्कायदिट्ठानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्य-
 पुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स धम्मा ति पि न होति,
 कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति धम्मेसु विचिकिच्छा? अनुसेति त्वेवस्स
 विचिकिच्छानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स 5
 उत्तानसेय्यकस्स सीला ति पि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति
 सीलेसु सीलब्बतपरामासो? अनुसेति त्वेवस्स सीलब्बतपरामासा-
 नुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स
 कामा ति पि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति कामेसु कामच्छन्दो?
 अनुसेति त्वेवस्स कामरागानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स 10
 मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सत्ता ति पि न होति, कुतो पनस्स
 उप्पज्जिस्सति सत्तेसु ब्यापादो? अनुसेति त्वेवस्स ब्यापादानुसयो।
 ननु, मालुक्यपुत्त, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका इमिना तरूणूपमेन उपा-
 रम्भेन उपारम्भस्सन्ती” ति?

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “एतस्स, 15
 भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो यं भगवा पञ्चोरम्भागियानि
 संयोजनानि देसेय्य। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति।

“तेन हानन्द, सुणाहि’, साधुकं मनसि करोहि; भासि-
 स्सामी” ति।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। 20
 भगवा एतदवोच —

§ २. ओरम्भागियसंयोजनपहानपटिपदा

२. “इधानन्द, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी
 अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी
 सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो सक्कायदिट्ठि-
 परियुट्ठितेन चेतसा विहरति सक्कायदिट्ठिपरेतेन; उप्पन्नाय च सक्काय- 25
 दिट्ठिया निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सा सक्कायदिट्ठि
 थामगता अप्पटिविनीता ओरम्भागियं संयोजनं। विचिकिच्छापरि-

R. 434

- युद्धितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरतेन; उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सा विचिकिच्छा थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं। सीलव्वतपरामासपरियुद्धितेन चेतसा विहरति सीलव्वतपरामासपरतेन; उप्पन्नस्स च
- 5 सीलव्वतपरामासस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो सीलव्वतपरामासो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं। कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति कामरागपरतेन; उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो कामरागो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं। व्यापादपरियुद्धितेन
- 10 चेतसा विहरति व्यापादपरतेन; उप्पन्नस्स च व्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो व्यापादो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं।

३. “सुतथा च खो, आनन्द, अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसानं दस्सावी
- 15 सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न सक्कायदिट्ठिपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न सक्कायदिट्ठिपरतेन; उप्पन्नाय च सक्कायदिट्ठिया निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सा सक्कायदिट्ठि सानुसया पहीयति। न विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरतेन; उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं
- 20 पजानाति। तस्स सा विचिकिच्छा सानुसया पहीयति। न सीलव्वतपरामासपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न सीलव्वतपरामासपरतेन; उप्पन्नस्स च सीलव्वतपरामासस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो सीलव्वतपरामासो सानुसयो पहीयति। न कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न कामरागपरतेन; उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो कामरागो सानुसयो
- 25 पहीयति। न व्यापादपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न व्यापादपरतेन; उप्पन्नस्स च व्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो व्यापादो सानुसयो पहीयति।

B. 98

४. “यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं

संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं अनागम्म पञ्चोरम्भागियानि
 संयोजनानि अस्सति वा दक्खति' वा पजहिस्सति वा ति—नेतं ठानं
 विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो तचं
 अच्छेत्वा फेग्गुं अच्छेत्वा सारच्छेदो भविस्सती ति—नेतं ठानं विज्जति;
 एवमेव खो, आनन्द, यो मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं 5
 संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं अनागम्म पञ्चोरम्भागियानि
 संयोजनानि अस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वा ति—नेतं ठानं
 विज्जति ।

“यो च खो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भा-
 गियानं संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं आगम्म पञ्चोरम्भा- 10 R. 435
 गियानि संयोजनानि अस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वा ति—
 ठानमेतं विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो
 सारवतो तचं छेत्वा फेग्गुं छेत्वा सारच्छेदो भविस्सती ति—ठानमेतं
 विज्जति; एवमेव खो, आनन्द, यो मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओर-
 म्भागियानं संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं आगम्म पञ्चो- 15
 रम्भागियानि संयोजनानि अस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वा
 ति—ठानमेतं विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उद-
 कस्स समतित्तिका काकपेय्या, अथ दुब्बलको पुरिसो आगच्छेय्य
 —‘अहं इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना
 पारं गच्छिस्सामी’ ति; सो न सक्कुणेय्य गङ्गाय नदिया तिरियं 20
 बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं गन्तुं । एवमेव खो, आनन्द, येसं
 केसञ्चि सक्कायनिरोधाय धम्मे देसियमाने चित्तं न पक्खन्दति नप्प-
 सीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति । सेय्यथापि सो दुब्बलको पुरिसो
 एवमेते^१ दट्ठब्बा । सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स
 समतित्तिका काकपेय्या, अथ बलवा पुरिसो आगच्छेय्य —‘अहं 25
 इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं
 गच्छिस्सामी’ ति; सो सक्कुणेय्य गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं
 छेत्वा सोत्थिना पारं गन्तुं । एवमेव खो, आनन्द, येसं केसञ्चि
 सक्कायनिरोधाय धम्मे देसियमाने चित्तं पक्खन्दति पसीदति

B. 99

सन्तिद्वृत्ति विमुच्चति । सेय्यथापि सो बलवा पुरिसो एवमेते दद्वृत्वा ।

५. “कतमो चानन्द, मग्गो, कतमा पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ? इधानन्द, भिक्खु उपधिविवेका अकुसलानं धम्मानं पहाना’ सव्वसो कायदुट्ठुल्लानं पटिप्पस्सद्विया विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिमुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति’ । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय धानुया चित्तं उपसंहरति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सव्वसङ्खारसमथो सव्वपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो’ विरागो निरोधो निव्वानं’ ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति ; नो चे आसवानं खयं पापुणाति तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिव्वायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ।

- “पुन च परं, आनन्द, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०...दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ...पे०... ततियं ज्ञानं ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं ...पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ।

- २५ “पुन च परं, आनन्द, भिक्खु सव्वसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा’ नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं

१. पहाणा — सी० । २-२. पठमज्ज्ञानं — सी० । ३. पटिवापेति — स्या० । ४. तण्हाक्खयो — सी०, स्या०, रो० । ५. अत्यगमा — रो० ।

...पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय।

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विञ्जाणं’ ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति। सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं 5 विञ्जाणगतं ...पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय।

“पुन च परं, आनन्द, भिक्खु सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज 10 विहरति। सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विञ्जाणगतं ...पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाया” ति।

R. 437

§ ३. चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति

६. “एसो चे, भन्ते, मग्गो एसा पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं 15 संयोजनानं पहानाय, अथ किञ्चरहि इधेकच्चे भिक्खू चेतोविमुत्तिनो एकच्चे भिक्खू पञ्चाविमुत्तिनो” ति?

“एत्थ खो पन तेसाहं, आनन्द, इन्द्रियवेमत्ततं वदामी” ति।

७. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

20

१५. भद्दालिसुत्तं

§ १. एकासनभोजने भद्दालिस्स अनुस्साहो

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच – “अहं खो, भिक्खवे, एकासनभोजनं भुञ्जामि; B. 101 5 एकासनभोजनं खो, अहं, भिक्खवे, भुञ्जमानो अप्पावाधतं च सञ्जानामि अप्पातङ्कतं च लहुट्ठानं च वलं च फासुविहारं च। एथ, तुम्हे पि, भिक्खवे, एकासनभोजनं भुञ्जथ; एकासनभोजनं खो, भिक्खवे, तुम्हे पि भुञ्जमाना अप्पावाधतं च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कतं च लहुट्ठानं च वलं च फासुविहारं चा” ति। एवं वुत्ते, आयस्मा 10 भद्दालि भगवन्तं एतदवोच -- “अहं खो, भन्ते, न उस्सहामि एकासनभोजनं भुञ्जितुं; एकासनभोजनञ्चि मे, भन्ते, भुञ्जतो सिया कुक्कुच्चं, सिया विप्पटिसारो” ति।

“तेन हि त्वं, भद्दालि, यत्थ निमन्तितो अस्ससि तत्थ एकदेसं भुञ्जित्वा एकदेसं नीहरित्वा पि भुञ्जेय्यासि। एवं पि खो त्वं, R. 438 15 भद्दालि, भुञ्जमानो एकासनो यापेस्ससी” ति।

“एवं पि खो अहं, भन्ते, न उस्सहामि भुञ्जितुं; एवं पि हि, भन्ते, भुञ्जतो सिया कुक्कुच्चं, सिया विप्पटिसारो” ति।

अथ खो आयस्मा भद्दालि भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने^१ भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि। अथ 20 खो आयस्मा भद्दालि सब्बं तं तेमासं न भगवतो सम्मुखीभावं अदासि, यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी।

२. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति – निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्क-

मिस्सती ति । अथ खो आयस्मा भद्दालि येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं
साराणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो
आयस्मन्तं भद्दालि ते भिक्खू एतदवोचुं — “इदं खो, आवुसो भद्दालि,
भगवतो चीवरकम्मं करीयति । निट्ठितचीवरो भगवा तेमासन्चयेन^२
चारिकं पक्कमिस्सति । इद्धावुसो भद्दालि, एतं देसकं^३ साधुकं
मनसि करोहि; मा ते पच्छा दुक्करतरं अहोसी” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा भद्दालि तेसं भिक्खूनं पटि-
स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भद्दालि भगवन्तं^{१०}
एतदवोच — “अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथावालं यथामूळ्हं
यथाअकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे
सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । तस्स मे, भन्ते, भगवा
अच्चयं अच्चयतो पटिगण्हातु आर्यति संवराया” ति ।

“तग्घ त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथावालं यथामूळ्हं^{१५} B. 102
यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे
सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । समयो पि खो ते, भद्दालि,
अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘भगवा खो सावत्थियं विहरति, भगवा पि
मं जानिस्सति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरि-
पूरकारी’ ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि ।^{२०}
समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो
भिक्खु सावत्थियं वस्सं उपगता, ते पि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि
नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ ति । अयं पि खो
ते भद्दालि समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि,
अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो भिक्खुनियो सावत्थियं वस्सं^{२५}
उपगता, ता पि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने
सिक्खाय अपरिपूरकारी’ ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटि-
विद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि
— ‘सम्बहुला खो उपासका सावत्थियं पटिवसन्ति, ते पि मं जानि-

- स्सन्ति - भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी' ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि - 'सम्बहुला खो उपासिका सावत्थियं पटिवसन्ति, ता पि मं जानिस्सन्ति - भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी' ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोमि - 'सम्बहुला खो नानातिथिया समणब्राह्मणा सावत्थियं वस्सं उपगता, ते पि मं जानिस्सन्ति - भद्दालि नाम भिक्खु समणस्स गोतमस्स सावको श्रेयञ्जतरो सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी' ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसी" ति ।

“अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूढं यथा-अकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसिं । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिगण्हानुं आयाति संवराया” ति ।

- 16 “तघ त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूढं यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पञ्जापियमाने, भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । तं किं मञ्जसि, भद्दालि, इधस्स भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, तमहं एवं वदेय्यं - ‘एहि मे त्वं, भिक्खु, पङ्के सङ्कमो होही” ति, अपि नु खो सो सङ्कमेय्य वा
B. 103
20 अञ्जेन वा कायं सन्नामेय्य, ‘नो’ ति वा वदेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

- “तं किं मञ्जसि, भद्दालि, इधस्स भिक्खु पञ्जाविमुत्तो कायसक्खिं^१ दिट्ठिप्पत्तो सद्धानुसारी धम्मानुसारी, तमहं एवं वदेय्यं - ‘एहि मे त्वं, भिक्खु, पङ्के सङ्कमो होही” ति, अपि नु
25 खो सो सङ्कमेय्य वा अञ्जेन वा कायं सन्नामेय्य, ‘नो’ ति वा वदेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, भद्दालि, अपि नु त्वं, भद्दालि, तस्मिं समये

१. पतिगण्हानु - सी०, रो० । २. होती - स्या० । ३. कायसक्खी - स्या०, रो० ।

उभतोभागविमुत्तो वा होसि पञ्जाविमुत्तो वा कायसक्खि वा दिट्ठि-
प्पत्तो वा सद्धाविमुत्तो वा धम्मानुसारी वा सद्धानुसारी वा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु त्वं, भद्दालि, तस्मिं समये रित्तो तुच्छो अपरद्धो” ति ?

“एवं, भन्ते । अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं 5
यथामूब्धं यथाअकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने
भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसिं । तस्स मे, भन्ते,
भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयतिं संवराया” ति ।

“तग्घ त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूब्धं
यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे 10
सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । यतो च खो त्वं, भद्दालि,
अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं
पटिग्गण्हाम । वुद्धिहेसा, भद्दालि, अरियस्स विनये यो अच्चयं
अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आयतिं संवरं आपज्जति ।

§ २. सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी

३. “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय” 15
अपरिपूरकारी होति । तस्स एवं होति — ‘यन्नूनाहं विवित्तं सेनासनं
भजेय्यं अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं
अब्भोकासं पलालपुञ्जं । अप्पेव नामाहं उत्तरिमनुस्सधम्मा^१
अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरेय्यं’ ति । सो विवित्तं सेनासनं
भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं 20
अब्भोकासं पलालपुञ्जं । तस्स तथावूपकट्टस्स विहरतो सत्था पि
उपवदति, अनुविच्च पि विञ्जू सव्वह्यचारी उपवदन्ति, देवता पि
उपवदन्ति, अत्ता पि अत्तानं उपवदति । सो सत्थारा पि उपवदितो,
अनुविच्च पि विञ्जूहि सव्वह्यचारीहि उपवदितो, देवताहि पि उप-
वदितो, अत्तना पि अत्तानं^३ उपवदितो न उत्तरिमनुस्सधम्मा 25
अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरोति । तं किस्स हेतु ? एवञ्हेतं,^४
भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारिस्स ।

१. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २. उत्तरि०—स्या०, रो० । ३. अत्ता—स्या० ।

४. एवञ्हि तं—म० ।

R. 441

४. “इथ पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी होति । तस्स एवं होति — ‘यन्नूनाहं विवित्तं सेनासनं भजेय्यं अरञ्जं रुक्खमूलं पट्ठतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । अप्पेव नामाहं उत्तरिमनुस्सवम्मा अल-
 5 मरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरेय्यं’ ति । सो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पट्ठतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । तस्स तथावूपकट्टस्स विहरतो सत्था पि न उपवदति, अनुविच्च पि विञ्जू सव्रह्मचारी न उपवदन्ति, देवता पि न उपवदन्ति, अत्ता पि अत्तानं न उपवदति । सो सत्थारा पि
 10 अनुपवदितो, अनुविच्च पि विञ्जूहि सव्रह्मचारीहि अनुपवदितो, देवताहि पि अनुपवदितो, अत्तना पि अत्तानं अनुपवदितो उत्तरि-
 मनुस्सवम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरोति । सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं^१ ज्ञानं^२ उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु ?
 15 एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

५. “पुन च परं, भद्दालि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु ? एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

B. 106

- 20 “पुन च परं, भद्दालि, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति, सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु ? एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

- 25 “पुन च परं, भद्दालि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना^३ पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा^४ अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु ? एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते’ पुब्बेनिवासानुस्सतिञ्जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं—एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । तं किस्स हेतु ? एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

R. 442

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चतूपपातञ्जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति—‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता ...पे०... विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता... पे०... सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना’ ति इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन ...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । तं किस्स हेतु ? एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

20 B. 106

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयञ्जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘इमे आसवा’ ति यथाभूतं पजानाति ‘अयं आसवसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति,^१ भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति,

25

१. आनेज्जप्पत्ते—सी०, रो० । २. एत्थ ‘दिट्ठासवा पि चित्तं विमुच्चति’ इति अधिको पाठो स्या० पोत्थके अत्थि ।

वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति।
तं किस्स हेतु? एवञ्हेतं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने
सिक्खाय परिपूरकारिस्सा" ति।

§ ३. आपत्तिबहुला च अनापत्तिबहुला च

६. एवं वृत्ते, आयस्मा भद्दालि भगवन्तं एतदवोच—“को
५ नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन मिथेकच्चं भिक्खुं पसय्ह'
पसय्ह' कारणं करोन्ति? को पन, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन
मिथेकच्चं भिक्खुं नो तथा पसय्ह पसय्ह कारणं करोन्ती" ति?

“इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अभिण्हापत्तिको होति
आपत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्जं पटिचरति,
१० बहिद्धा कथं अपनामेति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति,
न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो
अत्तमनो होति तं करोमी' ति नाह। तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं
होति—अयं खो, आवुसो, भिक्खु अभिण्हापत्तिको आपत्तिबहुलो।
सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्जं पटिचरति, बहिद्धा कथं अप-
१५ नामेति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति,
R, 443 न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो अत्तमनो होति तं
करोमी' ति नाह। साधु वतायस्मन्तो इमस्स भिक्खुनो तथा तथा
उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसमेय्या ति।
तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति
२० यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसम्मति।

७. “इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अभिण्हापत्तिको
होति आपत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्जं पटि-
चरति, बहिद्धा कथं न अपनामेति, न कोपं च दोसं च अप्पच्चयं
च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, 'येन
२५ सङ्घो अत्तमनो होति तं करोमी' ति आह। तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं
B. 107 एवं होति—अयं खो, आवुसो, भिक्खु अभिण्हापत्तिको आपत्ति-
बहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्जं पटिचरति, बहिद्धा कथं
न अपनामेति, न कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, सम्मा

वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो अत्तमनो होति तं करोमी' ति आह। साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसमेय्या ति। तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसम्मति।

5

८. "इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अधिच्चापत्तिको होति अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्जं पटिचरति, बहिद्धा कथं अपनामेति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो अत्तमनो होति तं करोमी' ति नाह। तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति - अयं खो, आवुसो, भिक्खु अधिच्चापत्तिको अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्जं पटिचरति, बहिद्धा कथं अपनामेति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो अत्तमनो होति तं करोमी' ति नाह। साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसमेय्या ति। तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसम्मति।

10

15

R. 444

९. "इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अधिच्चापत्तिको होति अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्जं पटिचरति, न बहिद्धा कथं अपनामेति, न कोपं च न दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो अत्तमनो होति तं करोमी' ति आह। तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति - अयं खो, आवुसो, भिक्खु अधिच्चापत्तिको अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्जं पटिचरति, न बहिद्धा कथं अपनामेति, न कोपं च न दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, 'येन सङ्घो अत्तमनो होति तं करोमी' ति आह। साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसमेय्या ति।

20

25

B. 108

तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं विप्पमेव वूपसम्मति।

१०. “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन। तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — ‘अयं खो, आवुसो, भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन। सचे मयं इमं भिक्खुं पसय्ह पसय्ह कारणं करिस्साम — मा यं पिस्स तं सद्धामत्तकं पेममत्तकं तम्हा पि परिहायी’ ति। सेय्यथापि, भद्दालि, पुरिस्स एकं चक्खुं, तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता तं एकं चक्खुं रक्खेय्युं — ‘मा यं पिस्स तं एकं चक्खुं तम्हा पि परिहायी’ ति; एवमेव खो, भद्दालि, इधेकच्चो भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन। तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एव होति — ‘अयं खो, आवुसो, भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन। सचे मयं इमं भिक्खुं पसय्ह पसय्ह कारणं करिस्साम — मा यं पिस्स तं सद्धामत्तकं पेममत्तकं तम्हा पि परिहायी’ ति। अयं खो, भद्दालि, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चं भिक्खुं नो तथा पसय्ह पसय्ह कारणं करोन्ती” ति।

§ ४. अस्साजानीयूपमो भिक्खु

R. 445

११. “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन पुब्बे अप्पतरानि चेव सिक्खापदानि अहेसुं बहुतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहिंसु? को पन, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन एतरहि बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ती” ति?

- २० “एवमेतं, भद्दालि, होति सत्तेसु हायमानेसु, सद्धम्मे अन्तर-धायमाने, बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ती ति। न ताव, भद्दालि, सत्था सावकानं सिक्खापदं पञ्जापेति याव न इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्घे पातुभवन्ति। यतो च खो, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्घे पातुभवन्ति, अथ सत्था सावकानं सिक्खापदं पञ्जापेति तेसं येव आसवट्टानीयानं धम्मानं पटिघाताय। न ताव, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्घे पातुभवन्ति याव न सङ्घो महत्तं पत्तो होति। यतो च खो, भद्दालि, सङ्घो महत्तं पत्तो होति, अथ इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्घे पातुभवन्ति। अथ सत्था सावकानं सिक्खापदं पञ्जापेति

B. 109

तेसं येव आसवट्टानीयानं धम्मानं पटिघाताय । न ताव, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्खे पातुभवन्ति याव न सङ्खो लाभगं पत्तो होति, यसगं पत्तो होति, बाहुसच्चं पत्तो होति, रत्तञ्जुतं पत्तो होति । यतो च खो, भद्दालि, सङ्खो रत्तञ्जुतं पत्तो होति, अथ इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्खे पातुभवन्ति, अथ सत्था सावकानं सिक्खापदं पञ्जापेति तेसं येव आसवट्टानीयानं धम्मानं पटिघाताय । 6

१२. “अप्पका खो तुम्हे, भद्दालि, तेन समयेन अहुवत्थ यदा खो अहं आजानीयसुसूपमं धम्मपरियायं देसेसिं । तं सरसि भद्दाली” ति ? 10

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तत्र, भद्दालि, कं हेतुं पच्चेसी” ति ?

“सो हि नूनाहं, भन्ते, दीघरत्तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरि- पूरकारी अहोसिं” ति ।

“न खो, भद्दालि, एसेव हेतु, एस पच्चयो । अपि च मे त्वं, भद्दालि, दीघरत्तं चेतसा चेतोपरिच्च विदितो — ‘न चायं मोघपुरिसो मया धम्मे देसियमाने अट्ठि कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणाती’ ति । अपि च ते अहं, भद्दालि, आजानीयसुसूपमं धम्मपरियायं देसिस्सामि । तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” 15 20 R. 446 ति खो आयस्मा भद्दालि भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

१३. “सेय्यथापि, भद्दालि, दक्खो अस्सदमको भद्रं अस्सा- जानीयं लभित्वा पठमेनेव मुखाधाने कारणं कारेति । तस्स मुखाधाने कारणं कारियमानस्स होन्ति येव विसूकायितानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि, यथा तं अकारितपुब्बं कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि भद्रो अस्साजानीयो अभिण्ह- कारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेनं अस्स- दमको उत्तरि कारणं कारेति युगाधाने । तस्स युगाधाने कारणं कारियमानस्स होन्ति येव विसूकायितानि विसेवितानि विप्फन्दितानि 25 30

B. 110

कानिचि कानिचि यथा तं अकारितपुब्बं कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेनं अस्सदमको उत्तरि कारणं
 8 कारेति अनुत्तमे मण्डले खुरकासे^१ धावे दवत्ते^२ राजगुणे राजवंसे उत्तमे जवे उत्तमे हये उत्तमे साखल्ये । तस्स उत्तमे जवे उत्तमे हये उत्तमे साखल्ये कारणं कारियमानस्स होन्ति येव विसूकायितानि विसेवितानि विष्फन्दितानि कानिचि कानिचि यथा तं अकारितपुब्बं कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं
 10 ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेनं अस्सदमको उत्तरि वणिण्यं च पाणियं^३ च अनुप्पवेच्छति । इमेहि खो, भद्दालि, दसहङ्गेहि समन्नागतो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो रज्जो अङ्गन्तेव^४ सङ्ख्यं^५ गच्छति ।

15 “एवमेव खो, भद्दालि, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि दसहि ? इध, भद्दालि, भिक्खु असेखाय^६ सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन
 20 सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआयामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मासतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआणेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्माविमुत्तिया समन्नागतो होति — इमेहि खो, भद्दालि, दसहि धम्मेहि समन्नागतो
 25 भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा” ति ।

R. 447

१४. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा भद्दालि भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०:—

१. खुरकाये — सी०, रो० । २. रवत्ये — सी०, स्या०, रो० । ३. वलियं — सी०, रो० ; बलियं — स्या० । ४. अङ्गन्तेव — स्या० । ५. सङ्खं — सी०, रो० । ६. असेक्खाय — सी० ।

१६. लटुकिकोपमसुत्तं

§ १. उदायिस्स भगवति पसादो

B. 111

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु विहरति
आपणं नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं^१
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपणं पिण्डाय पाविसि । आपणे
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येनञ्जतरो वनसण्डो
तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा^२ अञ्जतरस्मिं 5
रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । आयस्मा पि खो उदायी^३ पुब्बण्हसमयं
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपणं पिण्डाय पाविसि । आपणे
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन सो वनसण्डो
तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा अञ्जतरस्मिं
रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो आयस्मतो उदायिस्स 10
रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स^४ एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि –
“बहुन्नं वत नो भगवा दुक्खधम्मानं अपहत्ता, बहुन्नं वत नो भगवा
सुखधम्मानं उपहत्ता; बहुन्नं वत नो भगवा अकुसलानं धम्मानं
अपहत्ता, बहुन्नं वत नो भगवा कुसलानं धम्मानं उपहत्ता” ति ।

अथ खो आयस्मा उदायी सायण्हसमयं^५ पटिसल्लाना वुट्ठितो 15
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उदायी भगवन्तं
एतदवोच – “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं
चेतसो परिवितक्को उदपादि – ‘बहुन्नं वत नो भगवा दुक्खधम्मानं
अपहत्ता, बहुन्नं वत नो भगवा सुखधम्मानं उपहत्ता; बहुन्नं वत नो 20
भगवा अकुसलानं धम्मानं अपहत्ता, बहुन्नं वत नो भगवा कुसलानं
धम्मानं उपहत्ता’ ति । मयं हि, भन्ते, पुब्बे सायं चेव भुञ्जाम पातो च

R. 448

१. पुब्बण्हसमयं – रो० । २. अज्झोगाहेत्वा – रो०; अज्झोगहेत्वा – सी०, स्या० ।
३. उदायि – सी० । ४. पटिसल्लीनस्स – सी०, रो० । ५. बहून्नं – म० । ६. सायण्हसमयं
– रो०. म० ।

B. 112

दिवा च विकाले। अहु खो सो, भन्ते समयो यं भगवा भिक्खू
 आमन्तेसि - 'इद्धं तुम्हे, भिक्खवे, एवं दिवाविकालभोजनं पजहथा'
 ति। तस्म मय्हं, भन्ते, अहुदेव^१ अञ्जयत्तं, अहुदेव दोमनस्सं - 'यं
 5 पि नो सद्धा गहपनिका दिवा विकाले पणीतं खादनीयं भोजनीयं
 देन्ति तस्म पि नो भगवा पहानमाह, तस्स पि नो सुगतो
 पटिनिस्सग्गमाहा' ति। ते मयं, भन्ते, भगवति पेमं च गारवं च
 हिरिं च ओत्तप्पं च सम्पस्समाना एवं तं दिवाविकालभोजनं
 पजहिम्हा। ते मयं, भन्ते, सायं चैव भुञ्जाम पातो च। अहु
 10 खो सो, भन्ते, समयो यं भगवा भिक्खू आमन्तेसि - 'इद्धं तुम्हे,
 भिक्खवे, एकं रत्तिं विकालभोजनं पजहथा' ति। तस्स मय्हं,
 भन्ते, अहुदेव अञ्जयत्तं अहुदेव दोमनस्सं - 'यं पि नो इमेसं
 द्वित्रं भत्तानं पणीतसद्धाततरं तस्स पि नो भगवा पहानमाह, तस्स
 पि नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा' ति। भूतपुब्बं, भन्ते, अञ्जतरो
 पुरिसो दिवा सूपेय्यं लभित्वा^२ एवमाह - 'हन्द च इमं निक्खिपथ,
 15 सायं सब्बेव समग्गा भुञ्जिस्सामा' ति। या काचि, भन्ते, सद्धतियो
 सब्बा ता रत्तिं, अप्पा दिवा। ते मयं, भन्ते, भगवति पेमं च
 गारवं च हिरिं च ओत्तप्पं च सम्पस्समाना एवं तं रत्तिं विकाल-
 भोजनं पजहिम्हा। भूतपुब्बं, भन्ते, भिक्खू रत्तन्धकारतिमिसायं
 पिण्डाय चरन्ता चन्दनिकं पि पविसन्ति, ओल्लिगल्ले^३ पि पपतन्ति,
 20 कण्टकावाटं^४ पि आरोहन्ति, सुत्तं पि गाविं आरोहन्ति, माणवेहि^५ पि
 समागच्छन्ति कतकम्मेहि पि अकतकम्मेहि पि, मातुगामो पि ते
 असद्धम्मेन निमन्तेति। भूतपुब्बाहं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसायं
 पिण्डाय चरामि। अद्दसा खो मं, भन्ते, अञ्जतरा इत्थी^६ विज्जन्त-
 रिकाय भाजनं धोवन्ती। दिस्वा मं भीता विस्सरमकासि -- 'अब्भुम्मे'
 25 पिसाचो वत मं' ति! एवं वुत्ते, अहं, भन्ते, तं इत्थिं एतदवोचं -
 'नाहं, भगिनि, पिसाचो; भिक्खु पिण्डाय ठितो' ति।

B. 449

'भिक्खुस्स आतुमारी', भिक्खुस्स मातुमारी! वरं ते,

१. अहु - सी०, रो०। २. लभित्वा पजापति - स्या०। ३. ओल्लिगल्ले - स्या०,
 रो०। ४. कण्टकवट्टं - सी०, रो०; कण्टकराजि - स्या०। ५. मानवेहि - सी०, रो०।
 ६. इत्थि - सी०। ७. अब्भुम्मे - म०। ८. आतु मारि - स्या०, रो०; आतुमारि -
 सी०। ९. मातु मारि - स्या०, रो०; मातुमारि - सी०।

भिक्षु, तिण्हेन गोविकत्तनेन^१ कुच्छि परिकन्तो, न त्वेव वरं^२ यं रत्तन्धकारतिमिसायं कुच्छिहेतु पिण्डाय चरसी^३ ति।

“तस्स मय्हं, भन्ते, तदनुस्सूरतो एवं होति — ‘बहुन्नं वत नो भगवा दुक्खधम्मानं अपहत्ता, बहुन्नं वत नो भगवा सुखधम्मानं उपहत्ता; बहुन्नं वत नो भगवा अकुसलानं धम्मानं अपहत्ता, 5 बहुन्नं वत नो भगवा कुसलानं धम्मानं उपहत्ता’ ति।

§ २. मोघपुरिसानं सिक्खाकामानं च नानाकरणं

२. “एवमेव पनुदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पज-
हथा’ ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स
ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति। ते तं चेव नप्पजहन्ति,
मयि च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति^४। ये च भिक्षू सिक्खाकामा तेसं 10 B. 113
तं, उदायि, होति बलवं बन्धनं, दब्बहं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं
बन्धनं, थूलो^५, कलिङ्गरो^६ — सेय्यथापि, उदायि, लटुकिका^७ सकुणिका
पूतिलताय बन्धनेन बद्धा^८ तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा
आगमेति। यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — ‘येन सा लटुकिका
सकुणिका पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं 15
वा आगमेति, तं हि तस्सा अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं
बन्धनं, असारकं बन्धनं’ ति; सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो
वदेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते। येन सा, भन्ते, लटुकिका सकुणिका
पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा 20
आगमेति, तं हि तस्सा बलवं बन्धनं, दब्बहं बन्धनं, थिरं बन्धनं
अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो” ति।

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पजहथा’ ति
मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओर-
मत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति ? ते तं चेव नप्पजहन्ति, मयि 25
च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति। ये च भिक्षू सिक्खाकामा तेसं तं, उदायि,

१. गोविकत्तनेन — सी०, रो०। २. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि। ३. या — सी०,
रो०। ४. चरसा — सी०, रो०। ५. उपट्ठापेन्ति — स्या०। ६. थुल्लो — सी०। ७. कलि-
ङ्गरो — स्या०, रो०। ८. लटुकिका — स्या०। ९. बन्धा — स्या०।

होति बलवं बन्धनं, दब्धं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो ।

R. 450

३. “इध पनुदायि, एकच्चे कुलपुत्ता ‘इदं पजहथा’ ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु – ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह, यस्स नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ ति ? ते तं चेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते तं पहाय अप्पोस्सुक्का पन्नलोमा परदवुत्ता’ मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेसं तं, उदायि, होति अवलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं –
- 10 सेय्यथापि, उदायि, रज्जो नागो ईसादन्तो उरुब्बहा^१ अभिजातो सङ्गामावचरो दब्धेहि वरत्तेहि^२ बन्धनेहि बद्धो ईसकं येव कायं सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा^३ येन कामं पक्कमति । यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य – ‘येहि सो रज्जो नागो ईसादन्तो उरुब्बहा अभिजातो सङ्गामावचरो दब्धेहि वरत्तेहि
- 15 बन्धनेहि बद्धो ईसकं येव कायं सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा येन कामं पक्कमति, तं हि तस्स बलवं बन्धनं, दब्धं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ ति ; सम्मा^४ नु^४ खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या” ति ?

B. 111

- “नो हेतं, भन्ते । येहि सो, भन्ते, रज्जो नागो ईसादन्तो
- 20 उरुब्बहा अभिजातो सङ्गामावचरो दब्धेहि वरत्तेहि बन्धनेहि बद्धो ईसकं येव कायं सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा येन कामं पक्कमति, तं हि तस्स अवलं बन्धनं... पे० ... असारकं बन्धनं” ।

- “एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे कुलपुत्ता ‘इदं पजहथा’ ति
- 25 मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु – ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह, यस्स नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ ति ? ते तं चेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते तं पहाय अप्पोस्सुक्का

१. परदत्तवुत्ता – म० । २. उब्बुल्लहवा – सी०, रो० । ३. वारत्तेहि – सी०, रो० । ४. सम्पदालेत्वा – सी० । ५-५. सम्मन्नु – सी०, रो० ।

पन्नलोमा परदवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेसं तं, उदायि,
होति अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं ।

“सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दल्लिदो^१ अस्सको अनाळ्हियो^२;
तस्सस्स एकं अगारकं ओलुग्गविलुग्गं काकातिदायिं न परमरूपं, एका
खटोपिका^३ ओलुग्गविलुग्गा न परमरूपा, एकिस्सा कुम्भिया धञ्जसम- 5 R. 451
वापकं न परमरूपं, एका जायिका न परमरूपा । सो आरामगतं भिक्खुं
पस्सेय्य सुधोतहत्थपादं मनुञ्जं भोजनं भुत्ताविं सीताय छायाय
निसिन्नं अधिचित्ते युत्तं । तस्स एवमस्स — ‘सुखं वत, भो, सामञ्जं,
आरोग्यं’ वत, भो, सामञ्जं ! सो वतस्सं योहं केसमस्सु ओहारेत्वा
कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा अनगारियं पब्बज्जेय्यं’ ति । 10
सो न सक्कुणेय्य एकं अगारकं ओलुग्गविलुग्गं काकातिदायिं
न परमरूपं पहाय, एकं खटोपिकं ओलुग्गविलुग्गं न परमरूपं पहाय,
एकिस्सा कुम्भिया धञ्जसमवापकं न परमरूपं पहाय, एकं जायिकं
न परमरूपं पहाय केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छा-
देत्वा अगारस्सा अनगारियं पब्बजितुं । यो नु खो, उदायि, एवं 15
वदेय्य — ‘येहि सो पुरिसो बन्धनेहि बद्धो ... पे० ... तं हि तस्स अबलं
बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं’ ति; सम्मा नु
खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या” ति ?

B. 115

“नो हेतं, भन्ते । येहि सो, भन्ते, पुरिसो बन्धनेहि बद्धो,
न सक्कोति एकं अगारकं ओलुग्गविलुग्गं काकातिदायिं न परमरूपं 20
पहाय, एकं खटोपिकं ओलुग्गविलुग्गं न परमरूपं पहाय, एकिस्सा
कुम्भिया धञ्जसमवापकं न परमरूपं पहाय, एकं जायिकं न परमरूपं
पहाय केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा
अनगारियं पब्बजितुं; तं हि तस्स बलवं बन्धनं, दब्बहं बन्धनं, थिरं
बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो” ति । 25

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पजहथा’
ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स
ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति ? ते तं चेव नप्पजहन्ति,

१. दल्लिदो — म० । २. अनाळ्हियो — स्या० । ३. कळोपिका — स्या० । ४. आरूय्यं —
रो० ।

R. 452

- मयि च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा तेसं तं,
 उदायि, होति बलवं बन्धनं, दब्धं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं
 बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो' । सेय्यथापि, उदायि, गहपति वा गहपति-
 पुत्तो वा अद्धो' महद्धनो महाभोगो, नेकानं निक्खगणानं चयो, नेकानं
 ५ धञ्जगणानं चयो, नेकानं खेत्तगणानं चयो, नेकानं वत्थुगणानं चयो,
 नेकानं भरियगणानं चयो, नेकानं दासगणानं चयो, नेकानं दासि-
 गणानं चयो; सो आरामगतं भिक्खुं पस्सेय्य सुधोतहत्थपादं मनुञ्जं
 भुत्तावि सीताय छायाय निसिन्नं अधिचित्ते युत्तं । तस्स एवमस्स —
 सुखं वत, भो, सामञ्जं, आरोग्यं वत, भो, सामञ्जं ! सो वतस्सं
 १० योहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
 अनगारियं पव्वज्जेय्यं' ति । सो सक्कुणेय्य नेकानि निक्खगणानि
 पहाय, नेकानि धञ्जगणानि पहाय, नेकानि खेत्तगणानि पहाय,
 नेकानि वत्थुगणानि पहाय, नेकानि भरियगणानि पहाय, नेकानि
 दासगणानि पहाय, नेकानि दासिगणानि पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा
 १५ कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजितुं ।
 यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — 'येहि सो गहपति वा गहपतिपुत्तो
 वा बन्धनेहि बद्धो, सक्कोति नेकानि निक्खगणानि पहाय...पे०...
 अगारस्मा अनगारियं पव्वजितुं, तं हि तस्स बलवं बन्धनं, दब्धं
 बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो' ति; सम्मा नु
 २० खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या" ति ?

B. 116

“नो हेतं, भन्ते । येहि सो, भन्ते, गहपति वा गहपतिपुत्तो
 वा बन्धनेहि बद्धो, सक्कोति नेकानि निक्खगणानि पहाय...पे०...
 अगारस्मा अनगारियं पव्वजितुं; तं हि तस्स अवलं बन्धनं, दुब्बलं
 बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं” ति ।

25

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे कुलपुत्ता 'इदं पजहथा' ति
 मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — 'किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओर-
 मत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह यस्स, नो सुगतो
 पटिनिस्सग्गमाहा' ति ? ते तं चेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चयं
 उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते तं पहाय अप्पोस्सुक्का

R. 453

पन्नलोमा परदवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेसं तं, उदायि, होति अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं ।

§ ३. चत्तारो 'पुगला

४. “चत्तारोमे, उदायि, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इधुदायि, एकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं 5 उपधिपटिनिस्सग्गाय उपधिपटिसंयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति । सो ते अधिवासेति, नप्पजहति, न विनोदेति, न व्यन्तीकरोति,^१ न अनभावं गमेति । इमं खो अहं, उदायि, पुगलं 'संयुत्तो' ति वदामि नो 'विसंयुत्तो' । तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुगले विदिता । 10

“इध पनुदायि, एकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय उपधिपटिसंयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति । सो ते नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, व्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । इमं पि खो अहं, उदायि, पुगलं 'संयुत्तो' ति वदामि नो 'विसंयुत्तो' । 15 B. 117 तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुगले विदिता ।

“इध पनुदायि, एकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उपधिपटिसंयुत्ता 20 सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति; दन्धो, उदायि, सतुप्पादो । अथ खो नं खिप्पमेव पजहति, विनोदेति, व्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दिवससन्तत्ते^२ अयोकटाहे द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य; दन्धो, उदायि, उदकफुसितानं निपातो । अथ खो नं खिप्पमेव परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य । 25 एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उपधिपटिसंयुत्ता

१. व्यन्तिकरोति - रो० । २. दिवसं सन्तत्ते - म० ।

R. 454

सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति; दन्धो, उदायि, सतुप्पादो। अथ खो नं खिप्पमेव पजहति, विनोदेति, व्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति। इमं पि खो अहं, उदायि, पुग्गलं 'संयुत्तो' ति वदामि नो 'विसंयुत्तो'। तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुग्गले विदिता।

- ५ “इध पनुदायि, एकच्चो पुग्गलो 'उपधि दुक्खस्स मूलं' ति - इति विदित्वा निरुपधि' होति, उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो। इमं खो अहं, उदायि, पुग्गलं 'विसंयुत्तो' ति वदामि नो 'संयुत्तो' ति। तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुग्गले विदिता। इमे^१ खो, उदायि, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं^२।

§ ४. सब्बसंयोजनप्पहानं

- १० १. “पञ्च खो इमे, उदायि, कामगुणा। कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सट्ठा ...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा ... जिह्वा-विज्जेय्या रसा ... कायविज्जेय्या फोटुब्बा ... इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया। इमे खो, उदायि, पञ्च कामगुणा।
- १५ यं खो, उदायि, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं इदं वुच्चति कामसुखं निब्बहसुखं^३ पृथुज्जनसुखं अनरियसुखं, न सेवितब्बं,^४ न भावेतब्बं, न बहुलीकातब्बं; 'भायितब्बं एतस्स सुखस्सा' ति वदामि।

B. 118

- “इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं
- २० उपसम्पज्ज विहरति, वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, पीतिया च विरागा ...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, सुखस्स च पहाना ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। इदं वुच्चति नेक्खम्मसुखं पविवेकसुखं^५ उपसमसुखं सम्बोध-सुखं^६, आसेवितब्बं, भावेतब्बं, बहुलीकातब्बं; 'न भायितब्बं एतस्स
- २५ सुखस्सा' ति वदामि।

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदं खो अहं, उदायि, इज्जितस्मिं वदामि।

१. निरुपधी - स्या०। २-२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ३. मीब्बहसुखं - सी०, रो०। ४. आसेवितब्बं - स्या०, रो०। ५. विवेकसुखं - स्या०। ६. सम्बोधिसुखं - स्या०।

किं च तत्थ इञ्जितस्मिं? यदेव तत्थ वितक्कविचारान् अनिरुद्धा
 होन्ति इदं तत्थ इञ्जितस्मिं। इधुदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं
 वूपसमा ...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदं पि खो अहं,
 उदायि, इञ्जितस्मिं वदामि। किं च तत्थ इञ्जितस्मिं? यदेव
 तत्थ पीतिसुखं अनिरुद्धं होति इदं तत्थ इञ्जितस्मिं। इधुदायि, 5
 भिक्खु पीतिया च विरागा ...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति;
 इदं पि खो अहं, उदायि, इञ्जितस्मिं वदामि। किं च तत्थ इञ्जि-
 तस्मिं? यदेव तत्थ उपेक्खासुखं अनिरुद्धं होति इदं तत्थ इञ्जितस्मिं।
 इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज
 विहरति; इदं खो अहं, उदायि, अनिञ्जितस्मिं वदामि। 10

R. 455

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं
 उपसम्पज्ज विहरति; इदं खो अहं, उदायि, ‘अनलं’ ति वदामि,
 ‘पजह्था’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति वदामि। को च तस्स
 समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०...
 दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदं पि 15
 खो अहं, उदायि, ‘अनलं’ ति वदामि, ‘पजह्था’ ति वदामि, ‘समति-
 क्कमथा’ ति वदामि। को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु
 पीतिया च विरागा ...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, अयं
 तस्स समतिक्कमो; इदं पि खो अहं, उदायि, ‘अनलं’ ति वदामि,
 ‘पजह्था’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति वदामि। को च तस्स 20
 समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना ...पे०... चतुत्थं
 ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदं पि खो अहं,
 उदायि, ‘अनलं’ ति वदामि, ‘पजह्था’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति
 वदामि। को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो
 रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा^१ नानत्तसञ्ज्ञानं 25
 अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज
 विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदं पि खो अहं, उदायि, ‘अनलं’
 ति वदामि, ‘पजह्था’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति वदामि। को
 च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चा-

B. 119

- यतनं समतिक्कम्म 'अनन्तं विज्जाणं' ति विज्जाणञ्चायतनं
 उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदं पि खो अहं,
 उदायि, 'अनलं' ति वदामि, 'पजहथा' ति वदामि, 'समतिक्कमथा' ति
 वदामि। को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो
 ५ विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्जायतनं
 उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदं पि खो अहं,
 उदायि, 'अनलं' ति वदामि, 'पजहथा' ति वदामि, 'समतिक्कमथा' ति
 वदामि। को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो
 R. 456 आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज
 10 विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदं पि खो अहं, उदायि,
 'अनलं' ति वदामि, 'पजहथा' ति वदामि, 'समतिक्कमथा' ति वदामि।
 को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्जा-
 नासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज
 विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इति खो अहं, उदायि, नेवसञ्जा-
 15 नासञ्जायतनस्स पि पहानं वदामि। पस्ससि नो त्वं, उदायि, तं
 संयोजनं अणुं वा थूलं वा यस्साहं नो पहानं वदामी" ति?

“नो हेतं, भन्ते” ति।

६. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा उदायी भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति।

—:०:—

१७. चातुमसुतं

§ १. भगवता भिक्खू पाणमिता

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा चातुमायं विहरति आमलकीवने। तेन खो पन समयेन सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि' पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुमं अनुप्पत्तानि होन्ति भगवन्तं दस्सनाय। ते च आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामय- 5 माना उच्चासद्दा महासद्दा अहेसुं। अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि - “के पनेते, आनन्द, उच्चासद्दा महासद्दा, केवट्टा मञ्जे मच्छविलोपे” ति ?

“एतानि, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुमं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय। ते आगन्तुका 10 B. 120 भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्दा महासद्दा” ति।

“तेनहानन्द, मम वचनेन ते भिक्खू आमन्तेहि - ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती’” ति।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा 15 येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच - “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती” ति। “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्क- R. 457 मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच - “किं नु तुम्हे, भिक्खवे, उच्चासद्दा 20 महासद्दा, केवट्टा मञ्जे मच्छविलोपे” ति ?

“इमानि, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि

भिक्षुसतानि चातुमं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय । तेमे आगन्तुका भिक्षू नेवासिकेहि भिक्षूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्चापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्दा महासद्दा” ति ।

“गच्छथ, भिक्षव्वे, पणामेमिबो, न वो मम सन्तिके वत्थव्वं” ति ।

- 5 “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्षू भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठाया-
सना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा
पत्तचीवरमादाय पक्कमिंसु । तेन खो पन समयेन चातुमेय्यका सक्या
सन्थागारे सन्निपतिता होन्ति केनचिदेव करणीयेन । अद्दसंसु^१ खो
चातुमेय्यका सक्या ते भिक्षू दूरतो व आगच्छन्ते; दिस्वान येन ते
10 भिक्षू तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा ते भिक्षू एतदवोचुं – “हन्द,
कहं पन तुम्हे आयस्मन्तो गच्छथा” ति ?

“भगवता खो, आवुसो, भिक्षुसङ्घो पणामितो” ति ।

- “तेनहायस्मन्तो मुहुत्तं निसीदथ, अप्पेव नाम मयं सककुण्णय्याम
भगवन्तं पसादेतुं” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्षू चातुमेय्यकानं
15 सक्यानं पच्चस्सोसुं । अथ खो चातुमेय्यका सक्या येन भगवा तेनुपसङ्क-
मिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एक-
मन्तं निसिन्ना खो चातुमेय्यका सक्या भगवन्तं एतदवोचुं – “अभिनन्दतु,
भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घं । सेय्य-
थापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुगगहितो^२, एवमेव भगवा
B. 121
20 एतरहि अनुगण्हातु भिक्षुसङ्घं । सन्तेत्थ, भन्ते, भिक्षू नवा अचिर-
पव्वजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं भगवन्तं दस्सनाय अ-
लभन्तानं सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, बीजानं
तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो; एव-
मेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्षू नवा अचिरपव्वजिता अधुनागता इमं
R. 458
25 धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं, सिया
विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स
सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो; एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्षू
नवा अचिरपव्वजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं अपस्स-
न्तानं सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो । अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा

भिक्षुसङ्घं; अभिवदतु भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घं । सेय्यथापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुग्हितो, एवमेव भगवा एतरहि अनुगण्हातु भिक्षुसङ्घं” ति ।

२. अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्क-
मञ्जाय – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं^१ वा बाहं पसारेय्य, 5
पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव^२ – ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो
पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकसं उत्तरासङ्गं करित्वा
येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच – “अभिनन्दतु,
भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घं । सेय्य-
थापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुग्हितो^३, एवमेव भगवा 10
एतरहि अनुगण्हातु^४ भिक्षुसङ्घं । सन्तेत्थ, भन्ते, भिक्षू नवा अचिर-
पब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं
सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, बीजानं तरु-
णानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो; एवमेव
खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्षू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्म- 15
विनयं, तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं, सिया
विपरिणामो । सेय्यथापि भन्ते, वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स
सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो; एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ
भिक्षू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं
अपस्सन्तानं सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो । अभिनन्दतु, भन्ते, 20
भगवा भिक्षुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घं । सेय्यथापि,
भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुग्हितो, एवमेव भगवा एतरहि
अनुगण्हातु भिक्षुसङ्घं” ति । R. 459

३. असांखिसु खो चातुमेय्यका च सक्या ब्रह्मा च सहम्पति
भगवन्तं पसादेतुं बीजूपमेन च तरुणूपमेन च । अथ खो आयस्मा महा- 25
मोग्गल्लानो भिक्षू आमन्तेसि – “उट्ठेयावुसो^५, गण्हथ^६ पत्तचीवरं । पसा-
दितो भगवा चातुमेय्यकेहि च सक्येहि^७ ब्रह्मना च सहम्पतिना
बीजूपमेन च तरुणूपमेन चा” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्षू आय-

१. समिञ्जितं – सी०, स्या० । २. एवमेवं – सी०, रो० । ३. अनुग्हितो – सी०,
रो० । ४. अनुगण्हातु – सी०, रो० । ५. उट्ठेयावुसो – सी०, रो० । ६. गण्हथ – सी०,
रो० । ७. सक्येहि – रो० ।

स्मतो महामोग्गल्लानस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना पत्तचीवरमादाय येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “किन्ति ते, सारिपुत्त, अहोसि मया भिक्खुसङ्घे पणामिते” ति ?

५ “एवं खो मे, भन्ते, अहोसि — ‘भगवता भिक्खुसङ्घो पणामितो । अप्पोस्सुक्को दानि भगवा दिट्ठधम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरिस्सति, मयं पि दानि अप्पोस्सुक्का दिट्ठधम्मसुखविहारमनुयुत्तो विहरिस्सामा” ति ।

“आगमेहि त्वं, सारिपुत्त, आगमेहि त्वं, सारिपुत्त, दिट्ठधम्मसुख-
१० विहारं” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं आमन्तेसि — “किन्ति ते, मोग्गल्लान, अहोसि मया भिक्खुसङ्घे पणामिते” ति ?

“एवं खो मे, भन्ते, अहोसि — ‘भगवता भिक्खुसङ्घो पणामितो । अप्पोस्सुक्को दानि भगवा दिट्ठधम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरिस्सति,
१५ अहं च दानि आयस्मा च सारिपुत्तो भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामा” ति ।

“साधु साधु, मोग्गल्लान ! अहं वा हि, मोग्गल्लान, भिक्खु-
सङ्घं परिहरेय्यं सारिपुत्तमोग्गल्लाना वा” ति ।

§ २. चत्तारि पब्बजितभयानि

४. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “चत्तारिमानि, भिक्खवे, भयानि उदकोरोहन्ते पाटिकङ्खितव्वानि । कतमानि चत्तारि ?
२० ऊमिभयं, कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं — इमानि, भिक्खवे, चत्तारि भयानि उदकोरोहन्ते पाटिकङ्खितव्वानि । एवमेव खो, भिक्खवे, चत्तारिमानि भयानि इधेकच्चे पुग्गले इमस्मिं धम्मविनये अगारस्सा अनगारियं पब्बजिते पाटिकङ्खितव्वानि । कतमानि चत्तारि ? ऊमिभयं, कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं ।

B. 123

R. 400

ऊमिभयं

२५ ५. “कतमं च, भिक्खवे, ऊमिभयं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो

कुलपुत्तो सद्धा अगारस्समा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-
 सेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्वन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा’ ति । तमेनं तथा पब्बजितं समानं
 सब्रह्मचारी ओवदन्ति, अनुसासन्ति — ‘एवं ते अभिक्कमितब्बं, एवं ते
 पटिक्कमितब्बं, एवं ते आलोकितब्बं, एवं ते विलोकितब्बं, एवं ते
 समिञ्जितब्बं, एवं ते पसारितब्बं, एवं ते सङ्घाटिपत्तचीवरं धारे-
 तब्बं’ ति । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना
 अञ्जे ओवदाम, अनुसासाम । इमे पनम्हाकं पुत्तमत्ता मञ्जे, नत्तमत्ता
 मञ्जे, अम्हे ओवदितब्बं अनुसासितब्बं मञ्जन्ती’ ति । सो सिक्खं
 पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ऊमिभयस्स भीतो
 सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘ऊमिभयं’ ति खो, भिक्खवे,
 कोधुपायासस्सेतं अधिवचनं ।

कुम्भीलभयं

६. “कतमं च, भिक्खवे, कुम्भीलभयं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
 कुलपुत्तो सद्धा अगारस्समा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि
 जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-
 सेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्वन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा’ ति । तमेनं तथा पब्बजितं समानं
 सब्रह्मचारी ओवदन्ति अनुसासन्ति — ‘इदं ते खादितब्बं, इदं ते न खादि-
 तब्बं; इदं ते भुञ्जितब्बं, इदं ते न भुञ्जितब्बं; इदं ते सायितब्बं, इदं
 ते न सायितब्बं; इदं ते पातब्बं, इदं ते न पातब्बं; कप्पियं ते खादितब्बं,
 अकप्पियं ते न खादितब्बं; कप्पियं ते भुञ्जितब्बं, अकप्पियं ते न भुञ्जि-
 तब्बं; कप्पियं ते सायितब्बं, अकप्पियं ते न सायितब्बं; कप्पियं ते
 पातब्बं, अकप्पियं ते न पातब्बं; काले ते खादितब्बं, विकाले ते न खादि-
 तब्बं; काले ते भुञ्जितब्बं, विकाले ते न भुञ्जितब्बं; काले ते सायि-
 तब्बं, विकाले ते न सायितब्बं; काले ते पातब्बं, विकाले ते न पातब्बं’
 ति । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना यं इच्छाम
 तं खादाम, यं न इच्छाम न तं खादाम; यं इच्छाम तं भुञ्जाम, यं न

- इच्छाम न तं भुञ्जाम; यं इच्छाम तं सायाम, यं न इच्छाम न तं सायाम; यं इच्छाम तं पिवाम^१, यं न इच्छाम न तं पिवाम; कप्पियं पि खादाम, अकप्पियं पि खादाम; कप्पियं पि भुञ्जाम, अकप्पियं पि भुञ्जाम; कप्पियं पि सायाम, अकप्पियं पि सायाम; कप्पियं पि पिवाम, अकप्पियं पि पिवाम; काले पि खादाम, विकाले पि खादाम; काले पि भुञ्जाम विकाले पि भुञ्जाम; काले पि सायाम, विकाले पि सायाम; काले पि पिवाम, विकाले पि पिवाम। यं पि नो सद्धा गहपतिका दिवा विकाले पणीतं खादनीयं^२ भोजनीयं^३ देन्ति तत्थ पिमे मुखावरणं मञ्जे करोन्ती^४ ति। सो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, कुम्भीलभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो। 'कुम्भीलभयं' ति खो, भिक्खवे, ओदरिकत्तस्सेतं अधिवचनं।

आवट्टभयं

७. "कतमं च, भिक्खवे, आवट्टभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति - 'ओतिण्णोम्हि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खकखन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा' ति। सो एवं पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमयं^५ निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति। अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अनुपट्ठिताय सतिया असंवुतेहि इन्द्रियेहि सो तत्थ पस्सति गहपतिं वा गहपतिपुत्तं वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितं समङ्गीभूतं^६ परिचारयमानं^७। तस्स एवं होति - 'मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना पञ्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारिम्हा'। संविज्जन्ति^८ खो पन मे कुले भोगा। सक्का भोगे च भुञ्जितुं पुञ्जानि च कातुं' ति। सो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, आवट्टभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो। 'आवट्टभयं' ति खो, भिक्खवे, पञ्चन्नेतं कामगुणानं अधिवचनं।

१. पिपाम - सी०, रो०। २-२. खादनीयं भोजनीयं - रो०। ३. पुब्बण्हसमयं - रो०। ४. समङ्गीभूतं - रो०। ५. परिचारयमानं - स्या०। ६. परिचारिम्ह - सी०, रो०। ७. संविज्जन्ते - सी०, स्या०, रो०।

सुसुकाभयं

B. 125,
R. 402

८. “कतमं च, भिक्खवे, सुसुकाभयं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोमिह जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा’ ति । सो एवं पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमयं 5 निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अनुपट्ठिताय सतिया असंवुत्तेहि इन्द्रियेहि सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुत्तं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पारुत्तं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसेन चित्तेन सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, 10 भिक्खवे, सुसुकाभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘सुसुकाभयं’ ति खो, भिक्खवे, मातुगामस्सेतं अधिवचनं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानि, इधेकच्चे पुग्गले इमस्मि धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजिते पाटिकह्वितब्बानी” ति ।

९. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभि- 15 नन्दुं ति ।

१८. नलकपानसुत्तं

§ १. अनुरुद्धं उद्दिस्स भगवतो ओवादो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति नलक-
पाने पलासवने । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिञ्जाता अभि-
ञ्जाता कुलपुत्ता भगवन्तं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता
होन्ति – आयस्मा च अनुरुद्धो, आयस्मा च भद्दियो^१, आयस्मा च किमिलो^२,
५ आयस्मा च भग्गु^३, आयस्मा च कोण्डञ्जो^४, आयस्मा च रेवतो^५, आयस्मा
च आनन्दो, अञ्जे च अभिञ्जाता अभिञ्जाता कुलपुत्ता । तेन खो पन
समयेन भगवा भिक्खुसङ्घपरिवृतो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ
खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि – “ये ते, भिक्खवे,
कुलपुत्ता ममं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, कच्चि ते,
१० भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ? एवं वुत्ते, ते भिक्खू तुण्ही
अहेसुं । दुतियं पि खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि –
“ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता ममं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं
पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ?
दुतियं पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । ततियं पि खो भगवा ते कुलपुत्ते
१५ आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि – “ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता ममं उद्दिस्स
सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू
अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ? ततियं पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं ।

२. अथ खो भगवतो एतदहोसि – “यन्नूनाहं ते कुलपुत्ते
पुच्छेय्यं” ति ! अथ खो भगवा आयस्मन्तं अनुरुद्धं आमन्तेसि – “कच्चि
२० तुम्हे, अनुरुद्धा, अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ?

“तग्घ मयं, भन्ते, अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ।

“साधु साधु, अनुरुद्धा ! एतं खो, अनुरुद्धा, तुम्हाकं पतिरूपं^६
कुलपुत्तानं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं यं तुम्हे अभिरमेय्याथ

१. नन्दियो – सी०, रो० । २. किम्बिलो – सी०, स्या०, रो० । ३. भग्गु – स्या० ।
४. कुण्डधानो – सी०, रो० । ५. रेवतो – स्या० । ६. पटिरूपं – स्या० ।

ब्रह्मचरिये । ये तुम्हे अनुरुद्धा, भद्रेन योव्वनेन समन्नागता पठमेन वयसा सुसुकाळकेसा^१ कामे परिभुज्जेय्याथ तेन तुम्हे, अनुरुद्धा, भद्रेन पि योव्वनेन समन्नागता पठमेन वयसा, सुसुकाळकेसा अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता । ते च खो पन तुम्हे, अनुरुद्धा, नेव राजाभिनीता अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता, न चोराभिनीता अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता, न इणट्ठा अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता, न भयट्ठा अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता, नाजीविकापकता अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा ति — ननु तुम्हे, अनुरुद्धा, एवं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवं पव्वजितेन च पन, अनुरुद्धा, कुलपुत्तेन किमस्स करणीयं ? विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुखं नाधिगच्छति अञ्जं वा ततो सन्ततरं । तस्स अभिज्झा पि चित्तं परियादाय तिट्ठति, व्यापादो पि चित्तं परियादाय तिट्ठति, थीनमिद्धं^२ पि चित्तं परियादाय तिट्ठति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पि चित्तं परियादाय तिट्ठति, विचिकिच्छा पि चित्तं परियादाय तिट्ठति, अरती^३ पि चित्तं परियादाय तिट्ठति, तन्दी पि चित्तं परियादाय तिट्ठति । विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुखं नाधिगच्छति अञ्जं वा ततो सन्ततरं ।

“विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुखं अधिगच्छति अञ्जं वा” ततो सन्ततरं । तस्स अभिज्झा पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, व्यापादो पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, थीनमिद्धं पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, विचिकिच्छा पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, अरती पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, तन्दी पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति । विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुखं अधिगच्छति अञ्जं वा ततो सन्ततरं ।

१. सुसुकाळकेसा — सी० ।

२. थीनमिद्धं — म० ।

३. अरति — स्या०, रो०

४. च — रो० ।

३. “किन्ति वो, अनुरुद्धा, मयि होति — ‘ये आसवा सङ्किलेसिका पोनोब्भविका’ सदरा दुक्खविपाका आर्याति जातिजरामरणिया, अप्पहीना ते तथागतस्स; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेती” ति ?

5 “न खो नो, भन्ते, भगवति एवं होति — ‘ये आसवा सङ्किलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आर्याति जातिजरामरणिया, अप्पहीना ते तथागतस्स; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेती’ ति । एवं खो नो, भन्ते, भगवति होति — ‘ये आसवा सङ्किलेसिका
10 पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आर्याति जातिजरामरणिया, पहीना ते तथागतस्स; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेती” ति ।

“साधु साधु, अनुरुद्धा ! तथागतस्स, अनुरुद्धा, ये आसवा सङ्किलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आर्याति जातिजरामरणिया,
15 पहीना ते उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता^१ आर्याति अनुप्पादधम्मा । सेय्यथापि, अनुरुद्धा, तालो मत्थकच्छिन्नो^२ अभव्वो पुनविरुब्धिया; एवमेव खो, अनुरुद्धा, तथागतस्स ये आसवा सङ्किलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आर्याति जातिजरामरणिया, पहीना ते उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा;
20 तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेति ।

§ २. कालङ्कते उपपत्तीसु व्याकरणं

४. “तं किं मज्जसि, अनुरुद्धा, कं अत्थवसं सम्पस्सामानो तथागतो सावके अब्भतीते कालङ्कते^३ उपपत्तीसु^४ व्याकरोति — असु अमुत्र उपपन्नो^५; असु अमुत्र उपपन्नो” ति ?

R. 465 25

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-

१. पोनोभविका — सी०, रो० । २. अनभावकता — सी०, रो०; अनभावङ्कता — स्या० । ३. मत्थकाच्छिन्नो — रो० । ४. कालकते — स्या०, रो० । ५. उपपत्तिषु — रो० । ६. उपपन्नो — स्या० ।

सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खु धारेस्सन्ती” ति ।

“न खो, अनुरुद्धा, तथागतो जनकुहनत्थं न जनलपनत्थं न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं न ‘इति मं जनो जानातू’ ति सावके अब्भतीते कालङ्कते उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, 5 असु अमुत्र उपपन्नो’ ति । सन्ति च खो, अनुरुद्धा, कुलपुत्ता सद्धा उळारवेदा उळारपामोज्जा’ । ते तं सुत्वा तदत्थाय चित्तं उपसंहरन्ति । तेसं तं, अनुरुद्धा, होति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

५. “इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो; 10 सो भगवता व्याकतो — अञ्जाय सण्ठही’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो’ वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंधम्मो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंपञ्जो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंविहारी सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं 15 उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो; 20 सो भगवता व्याकतो — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवं- 25 सीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंधम्मो ...पे०... एवंपञ्जो... एवंविहारी ... एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

B. 129

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो; 25 सो भगवता व्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिकखया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा —

R. 466

‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंधम्मो ...पे०... एवं-
पञ्चो...एवंविहारी...एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो
तस्स सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्चं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं
उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

5 “इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो;
सो भगवता व्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो अविनि-
पातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा
सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि
इति पि, एवंधम्मो ...पे०... एवंपञ्चो... एवंविहारी... एवंविमुत्तो सो
10 आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्धं च सीलं च सुतं च चागं
च पञ्चं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं पि खो,
अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

६. “इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी
कालङ्कता; सा भगवता व्याकता — अञ्जाय सण्ठही’ ति । सा खो पनस्स
15 भगिनी सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी
अहोसि इति पि, एवंधम्मा सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंपञ्चा सा
भगिनी अहोसि इति पि, एवंविहारिनी’ सा भगिनी अहोसि इति पि,
एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्सा सद्धं च सीलं
च सुतं च चागं च पञ्चं च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं
B. 130 20 पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी काल-
ङ्कता; सा भगवता व्याकता — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं
परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा
लोका’ ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुता
25 वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंधम्मा ...पे०...
एवंपञ्चा एवंविहारिनी एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति ।
सा तस्सा सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्चं च अनुस्सरन्ती तदत्थाय
चित्तं उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो
होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी कालङ्कता, सा भगवता व्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंधम्मा ...पे०... एवंपञ्जा ५ एवंविहारिनी एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्मा सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी काल- 10 ङ्कता; सा भगवता व्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंधम्मा एवंपञ्जा एवंविहारिनी एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्सा सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं 15 च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

R. 467

७. “इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको कालङ्कतो; सो भगवता व्याकतो — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा 20 लोका’ ति । सो खो पनस्स आयस्सा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्सा अहोसि इति पि, एवंधम्मो सो आयस्सा अहोसि इति पि, एवंपञ्चो सो आयस्सा अहोसि इति पि, एवंविहारी सो आयस्सा अहोसि इति पि, एवंविमुत्तो सो आयस्सा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्धं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं 25 उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, उपासकस्स फासुविहारो होति ।

B. 131

“इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको काल- ङ्कतो; सो भगवता व्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोस- मोहानं तनुत्ता सकदागामी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं

करिस्सती' ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्स-
वस्सुतो वा — 'एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवंधम्मो एवं-
पञ्जो एवंविहारी एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी' ति । सो
तस्स सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं
उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, उपासकस्स फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — 'इत्थन्नामो उपासको काल-
ङ्कतो; सो भगवता व्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोता-
पन्नो अविनिपातधम्मो नित्यतो सम्बोधिपरायणो' ति । सो खो पनस्स
आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — 'एवंसीलो सो आयस्मा
10 अहोसि इति पि, एवंधम्मो एवंपञ्जो एवंविहारी एवंविमुत्तो सो
आयस्मा अहोसि इति पी' ति । सो तस्स सद्धं च सीलं च सुतं
च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं
पि खो, अनुरुद्धा उपासकस्स फासुविहारो होति ।

८. “इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — 'इत्थन्नामा उपासिका
15 कालङ्कता; सा भगवता व्याकता — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं
परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा
लोका' ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता
वा — 'एवंसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंधम्मा एवंपञ्जा एवं-
विहारिनी एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी' ति । सा तस्सा सद्धं
R. 468
B. 132 20 च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं
उपसंहरति । एवं पि, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — 'इत्थन्नामा उपासिका काल-
ङ्कता; सा भगवता व्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोस-
मोहानं तनुत्ता सकदागामिनी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं
25 करिस्सती' ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्स-
वस्सुता वा — 'एवंसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंधम्मा एवं-
पञ्जा एवंविहारिनी एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी' ति । सा
तस्सा सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्ती तदत्थाय
चित्तं उपसंहरति । एवं पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो
30 होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — ‘इत्थन्नामा उपासिका काल-
 ङ्कृता; सा भगवता व्याकृता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना
 अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ ति । सा खो पनस्सा
 भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी
 अहोसि इति पि, एवंधम्मा सा भगिनी अहोसि इति पि, एवंपञ्जा सा 5
 भगिनी अहोसि इति पि, एवंविहारिनी सा भगिनी अहोसि इति पि,
 एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्सा सद्धं च सीलं च
 सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवं
 पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति ।

“इति खो, अनुरुद्धा, तथागतो न जनकुहनत्थं न जनलपनत्थं 10
 न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं न ‘इति मं जनो जानातृ’ ति सावके
 अब्भतीते कालङ्कृते उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु
 अमुत्र उपपन्नो’ ति । सन्ति च खो, अनुरुद्धा, कुलपुत्ता सद्धा उल्लारवेदा
 उल्लारपामोज्जा । ते तं सुत्वा तदत्थाय चित्तं उपसंहरन्ति । तेसं तं,
 अनुरुद्धा, होति दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति । 15

९. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा अनुरुद्धो भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

१६. गोलियानिसुत्तं

§ १. आरञ्जिकपटिपत्तियं सारिपुत्तस्स ओवादो

R. 469,
B. 133

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन गोलियानि^१ नाम भिक्खु आरञ्जिको^२ पदरसमाचारो^३ सङ्घमज्जे ओसटो होति केनचिदेव करणीयेन । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो गोलियानि भिक्खुं आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि —

सगारवेन भवितब्बं

२. “आरञ्जिकेनावुसो”, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सब्रह्मचारीसु^४ सगारवेन भवितब्बं सप्पतिस्सेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो सब्रह्मचारीसु अगारवो होति अप्पतिस्सो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन, यो अयमायस्मा सब्रह्मचारीसु अगारवो होति अप्पतिस्सो’^५ ति — तस्स^६ भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सब्रह्मचारीसु सगारवेन भवितब्बं सप्पतिस्सेन ।

आसनकुसलेन भवितब्बं

३. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन आसनकुसलेन भवितब्बं — इति थेरे च भिक्खू नानुपखज्ज निसीदि-
१५ स्सामि नवे च भिक्खू न आसनेन पटिबाहिस्सामी ति । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो न आसनकुसलो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन, यो अयमायस्मा आसनकुसलो न होती’ ति — तस्स भवन्ति

१. गोलिस्सानिसुत्तं — स्या० ; गुलिस्सानिसुत्तं — सी०, रो० । २. गोलिस्सानि — स्या० ; गुलिस्सानि — सी०, रो० । ३. आरञ्जिको — सी०, स्या०, रो० । ४. पदसमाचारो — म० । ५. आरञ्जिकेनावुसो — सी० । ६. सब्रह्मचारिसु — रो० । ७-७. अप्पतिस्सोतिस्स — सी०, रो० ।

वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्षुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन
आसनकुसलेन भवितव्वं ।

आभिसमाचारिको धम्मो जानितव्वो

४. “आरञ्जिकेनावुसो”, भिक्षुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन
आभिसमाचारिको पि धम्मो जानितव्वो । सचे, आवुसो, आरञ्जिको
भिक्षु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो आभिसमाचारिकं पि धम्मं न जानाति, ६
तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे
सेरिविहारेन यो अयमायस्मा आभिसमाचारिकं पि धम्मं न जानाती’
ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्षुना सङ्घगतेन
सङ्घे विहरन्तेन आभिसमाचारिको पि धम्मो जानितव्वो’ ।

B. 134

यथाकालं पविसितव्वं पटिक्कमितव्वं

५. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्षुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन 10
नातिकालेन गामो पविसितव्वो नातिदिवा’ पटिक्कमितव्वं । सचे,
आवुसो, आरञ्जिको भिक्षु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो अतिकालेन गामं
पविसति अतिदिवा’ पटिक्कमति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सा-
यस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा
अतिकालेन गामं पविसति अतिदिवा पटिक्कमती’ ति — तस्स’ भवन्ति 15
वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्षुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन
नातिकालेन गामो पविसितव्वो, नातिदिवा पटिक्कमितव्वं ।

न कुलेसु चारित्तं आपज्जितव्वं

६. “आरञ्जिकेनावुसो भिक्षुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन
न पुरेभत्तं पच्छाभत्तं कुलेसु चारित्तं आपज्जितव्वं । सचे, आवुसो,
आरञ्जिको भिक्षु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो पुरेभत्तं पच्छाभत्तं कुलेसु 20
चारित्तं आपज्जति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘अयं नूनिमस्सायस्मतो
आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन विहरतो विकालचरिया
बहुलीकता, तमेनं सङ्घगतं पि समुदाचरती’ ति — तस्स भवन्ति

R. 470

वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन न पुरेभत्तं पच्छाभत्तं कुलेसु चारित्तं आपज्जितब्बं ।

अनुद्धतेन भवितब्बं

७. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अनुद्धतेन भवितब्बं अचपलेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घ-
गतो सङ्घे विहरन्तो उद्धतो होति चपलो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘इदं नूनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन विहरतो उद्धच्चं चापल्यं बहुलीकत्तं, तमेनं सङ्घगतं पि समुदाचरती’ ति – तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अनुद्धतेन भवितब्बं अचपलेन ।

अमुखरेन भवितब्बं

B. 135 10

८. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अमुखरेन भवितब्बं अविकिण्णवाचेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो मुखरो होति विकिण्णवाचो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा मुखरो विकिण्णवाचो’ ति – तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अमुखरेन भवितब्बं अविकिण्णवाचेन ।

सुवचेन भवितब्बं

९. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सुवचेन भवितब्बं कल्याणमित्तेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो दुब्बचो होति पापमित्तो, तस्स भवन्ति वत्तारो ।
२० ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा दुब्बचो पापमित्तो’ ति – तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सुवचेन भवितब्बं कल्याणमित्तेन ।

इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेण भवितब्बं

१०. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेण

भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो' होति', तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन भवितब्बं ।

R. 471

5

भोजने मत्तञ्जुना भवितब्बं

११. "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना भोजने मत्तञ्जुना भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भोजने अमत्तञ्जू होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा भोजने अमत्तञ्जू' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना भोजने मत्तञ्जुना' भवितब्बं ।

10

जागरियं अनुयुत्तेन भवितब्बं

१२. "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना जागरियं अनुयुत्तेन भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु जागरियं अननुयुत्तो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा जागरियं अननुयुत्तो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना जागरियं अनुयुत्तेन भवितब्बं ।

B. 136

15

आरद्धविरियेन भवितब्बं

१३. "आरञ्जिकेनावुसो भिक्खुना आरद्धविरियेन' भवितब्बं । सचे आवुसो आरञ्जिको भिक्खु कुसीतो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा कुसीतो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना आरद्धविरियेन भवितब्बं ।

20

उपट्ठितस्सतिना भवितब्बं

१४. "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना उपट्ठितस्सतिना'

१-१. गुत्तद्वारो न होति - स्या० । २. अमत्तञ्जू होति - सी०, स्या० । ३. मत्तञ्जू - स्या० । ४. ०वीरियेन - म० । ५. उपट्ठितसतिना - सी०, स्या०, रो० ।

भवितव्वं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु मुट्ठस्सती होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा मुट्ठस्सती' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना उपट्ठितस्सतिना भवितव्वं ।

समाहितेन भवितव्वं

- ६ १५. "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना समाहितेन भवितव्वं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु असमाहितो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा असमाहितो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना समाहितेन भवितव्वं ।

पञ्जवता भवितव्वं

- 10 R. 472 १६. "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना पञ्जवता' भवितव्वं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु दुप्पञ्जो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा दुप्पञ्जो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना पञ्जवता भवितव्वं ।

धम्म-विनये योगो

- 15 B. 137 १७. आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना अभिधम्मे अभिविनये योगो करणीयो । सन्तावुसो, आरञ्जिकं भिक्खुं अभिधम्मे अभिविनये पञ्हं पुच्छितारो । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु अभिधम्मे अभिविनये पञ्हं पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा अभिधम्मे अभिविनये पञ्हं पुट्ठो न सम्पायती' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना अभिधम्मे अभिविनये योगो करणीयो ।

आरुप्पे योगो करणीयो

१८. "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना ये ते सन्ता विमोक्खा' अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ योगो करणीयो । सन्तावुसो, आरञ्जिकं

भिक्षुं ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पञ्हं' पुच्छितारो । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्षु ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पञ्हं पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पणिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पञ्हं पुट्ठो न सम्पायति' ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्षुना ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ योगो करणीयो ।

उत्तरिमनुस्सधम्मो योगो करणीयो

१९. “आरज्जिकेनावुसो, भिक्षुना उत्तरिमनुस्सधम्मो योगो करणीयो । सन्तावुसो, आरज्जिकं भिक्षुं उत्तरिमनुस्सधम्मो पञ्हं पुच्छितारो । सचे आवुसो, आरज्जिको भिक्षु उत्तरिमनुस्सधम्मो पञ्हं पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पणिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मो यस्सत्थाय पब्बजितो तमत्थं न जानाती' ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्षुना उत्तरिमनुस्सधम्मो योगो करणीयो” ति ।

10

15

२०. एवं वुत्ते, आयस्मो महामोग्गल्लानो^१ आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “आरज्जिकेनेव नु खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्षुना इमे धम्मा समादाय वत्तितब्बा उदाहु गामन्तविहारिना पी” ति ?

R. 473

“आरज्जिकेना पि खो, आवुसो मोग्गल्लान, भिक्षुना इमे धम्मा समादाय वत्तितब्बा पगेव गामन्तविहारिना” ति ।

20

-: ० :-

२०. कीटागिरिसुत्तं

§ १. रत्तिभोजनाविरमणे भिक्खून् अनुस्साहो

B. 138

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कासीसु चारिकं चरति मंहता
भिक्खुसङ्घेन सद्धि । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अहं खो,
भिक्खवे, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जामि । अञ्जत्र खो पनाहं, भिक्खवे,
रत्तिभोजना भुञ्जमानो अप्पाबाधतं च सञ्जानामि अप्पातङ्कतं च
८ लहुट्टानं च बलं च फासुविहारं च । एथ, तुम्हे पि, भिक्खवे, अञ्जत्रेव
रत्तिभोजना भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पन, भिक्खवे, तुम्हे पि रत्तिभोजना
भुञ्जमाना अप्पाबाधतं च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं च
बलं च फासुविहारं चा” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो
पच्चस्सोसुं । अत्र खो भगवा कासीसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन
10 कीटागिरि नाम कासीनं निगमो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा कीटा-
गिरिस्मिं विहरति कासीनं निगमे ।

२. तेन खो पन समयेन अस्सजिपुनब्बसुका नाम भिक्खू कीटा-
गिरिस्मिं आवासिका होन्ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन अस्सजि-
पुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्कमिस्सु; उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके
15 भिक्खू एतदवोचुं — “भगवा खो, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना
भुञ्जति भिक्खुसङ्घो च । अञ्जत्र खो पनावुसो, रत्तिभोजना
भुञ्जमाना अप्पाबाधतं च सञ्जानन्ति अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं च
बलं च फासुविहारं च । एथ, तुम्हे पि, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना
भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पनावुसो, तुम्हे पि रत्तिभोजना भुञ्जमाना
20 अप्पाबाधतं च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं च बलं च फासु-
विहारं चा” ति । एवं वुत्ते, अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू ते भिक्खू
एतदवोचुं — “मयं खो, आवुसो, सायं चेव भुञ्जाम पातो च दिवा
च विकाले । ते मयं सायं चेव भुञ्जमाना पातो च दिवा च विकाले
अप्पाबाधतं च सञ्जानाम अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं च बलं च फासुविहारं

R. 474

च । ते मयं किं सन्दिट्टिकं हित्वा कालिकं अनुधाविस्साम ! सायं चेव मयं भुज्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले” ति ।

B. 139

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिसु अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू सञ्जा-
पेतुं, अथ येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं 5
एतदवोचुं — “इध मयं, भन्ते, येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्ग-
मिम्ह” ; उपसङ्गमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोचुम्ह” — “भगवा
खो, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जति भिक्खुसङ्घो च; अञ्जत्र
खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतं च सञ्जानन्ति
अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं च बलं च फासुविहारं च । एथ, तुम्हे पि, आवुसो, 10
अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जथ । अञ्जत्र खो पनावुसो, तुम्हे पि रत्ति-
भोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतं च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कतं च लहु-
ट्टानं च बलं च फासुविहारं चा’ ति । एवं वुत्ते, भन्ते, अस्सजिपुनब्बसुका
भिक्खू अम्हे एतदवोचुं — ‘मयं खो, आवुसो, सायं चेव भुज्जाम पातो
च दिवा च विकाले । ते मयं सायं चेव भुज्जमाना पातो च दिवा च 15
विकाले अप्पाबाधतं च सञ्जानाम अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं च बलं च
फासुविहारं च । ते मयं किं सन्दिट्टिकं हित्वा कालिकं अनुधाविस्साम !
सायं चेव मयं भुज्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले’ ति । यतो खो मयं,
भन्ते, नासक्खिम्ह” अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू सञ्जापेतुं, अथ मयं एत-
मत्थं भगवतो आरोचेमा” ति । 20

३. अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं,
भिक्खु, मम वचनेन अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू आमन्तेहि — ‘सत्था
आयस्मन्ते आमन्तेती’ ” ति । “एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु
भगवतो पटिस्सुत्वा येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोच — “सत्था 25
आयस्मन्ते आमन्तेती” ति । “एवमावुसो” ति खो अस्सजिपुनब्ब-
सुका भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु;
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं
निसिन्ने खो अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू भगवा एतदवोच — “सच्चं किर,

R. 475

B. 140

- भिक्षवे, सम्बहुला भिक्षू तुम्हे उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं – ‘भगवा
 खो, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जति भिक्षुसङ्घो च । अञ्जत्र
 खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुञ्जमाना अप्पावाधतं च सञ्जानन्ति
 ८ अप्पातङ्कतं च लहुट्ठानं च बलं च फासुविहारं च । एथ, तुम्हे पि, आवुसो,
 अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पनावुसो, तुम्हे पि रत्ति-
 भोजना भुञ्जमाना अप्पावाधतं च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कतं च लहुट्ठानं
 च बलं च फासुविहारं चा’ ति । एवं वुत्ते किर, भिक्षवे, तुम्हे ते भिक्षू
 एवं अवचुत्थ – ‘मयं खो पनावुसो, सायं चेव भुञ्जाम पातो च दिवा
 च विकाले । ते मयं सायं चेव भुञ्जमाना पातो च दिवा च विकाले
 10 अप्पावाधतं च सञ्जानाम अप्पातङ्कतं च लहुट्ठानं च बलं च फासु-
 विहारं च । ते मयं किं सन्दिट्ठिकं हित्वा कालिकं अनुधाविस्साम !
 सायं चेव मयं भुञ्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले’ ” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

४. “किं नु मे तुम्हे, भिक्षवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ
 15 यं किञ्चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खम-
 सुखं वा तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभि-
 वड्ढन्ती” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

- “ननु मे तुम्हे, भिक्षवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ
 20 इधेकच्चस्स यं एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो’ अकुसला धम्मा अभि-
 वड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं
 वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति,
 इध पनेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परि-
 हायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खम-
 25 सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा
 परिहायन्ति, इध पनेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो
 अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

५. “साधु, भिक्खवे ! मया चेतं, भिक्खवे, अञ्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं’ पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं सुखं वेदनं पजहथा’ ति वेदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं^३ अभ- 5
विस्सा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं’ पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, 10 R. 476
तस्माहं ‘एवरूपं सुखं वेदनं पजहथा’ ति वदामि । मया चेतं, भिक्खवे, अञ्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं सुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, 15
पतिरूपं अभविस्सा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, 20
तस्माहं ‘एवरूपं सुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदामि ।

६. “मया चेतं, भिक्खवे, अञ्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं पजहथा’ ति 25
वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया ज्ञातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पञ्ञाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, तस्माहं ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं पजहथा’ ति वदामि। मया चेतं,
 5 भिक्खवे, अञ्ञातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पञ्ञाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा” ति ?

10 “नो हेतं, भन्ते”।

“यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया ज्ञातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पञ्ञाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, तस्माहं ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदामि।

15 ७. “मया चेतं, भिक्खवे, अञ्ञातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पञ्ञाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं पजहथा’ ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभ-
 20 विस्सा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते”।

“यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया ज्ञातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पञ्ञाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परि-
 25 हायन्ती’ ति, तस्माहं ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं पजहथा’ ति वदामि। मया चेतं, भिक्खवे, अञ्ञातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पञ्ञाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति
 30 वदेय्यं; अपि नू मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया ज्ञातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, तस्माहं ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ 5 R. 477 ति वदामि ।

§ २. अप्पमादेन करणीयं अकरणीयं

८. “नाहं, भिक्खवे, सब्बेसं येव भिक्खूनं ‘अप्पमादेन करणीयं’ ति वदामि; न पनाहं, भिक्खवे, सब्बेसं येव भिक्खूनं ‘न अप्पमादेन करणीयं’ ति वदामि । ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीण- 10 भवसंयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता, तथारूपानाहं, भिक्खवे, भिक्खूनं ‘न अप्पमादेन करणीयं’ ति वदामि । तं किस्स हेतु? कतं तेसं अप्पमादेन । अभब्बा ते पमज्जितुं । ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू सेक्खा’ अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, तथारूपानाहं, भिक्खवे, भिक्खूनं ‘अप्पमादेन करणीयं’ ति वदामि । 15 तं किस्स हेतु? अप्पेव नामिमे आयस्मन्तो अनुलोमकानि सेनासनानि पटिसेवमाना कल्याणमित्ते भजमाना इन्द्रियानि समन्नानयमाना — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्युं ति ! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमेसं भिक्खूनं 20 अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीयं’ ति वदामि ।

९. “सत्तिमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे सत्त ? उभतोभागविमुत्तो, पञ्जाविमुत्तो, कायसक्खी, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो, धम्मानुसारी, सद्धानुसारी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो उभतोभागविमुत्तो ? इध, 25 B. 143 भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिकक्कम्मं रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा’ विहरति पञ्जाय चस्स दिस्वा आसवा

१. सेखा — स्या०, रो० । २. कायसक्खी — सी०, स्या०, रो० । ३. फस्सित्वा — सी०, रो० ।

परिक्खीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो उभतोभागविमुत्तो इमस्स खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'न अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि । तं किस्स हेतु ? कतं तस्स अप्पमादेन । अभब्बो सो पमज्जितुं ।

- 5 “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्चाविमुत्तो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा' अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्चाविमुत्तो । इमस्स पि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'न अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि । तं किस्स हेतु ? कतं तस्स अप्पमादेन । अभब्बो सो पमज्जितुं ।

R. 478

- “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो कायसक्खि ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिक्खीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो कायसक्खि । इमस्स खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि । तं किस्स हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियाणि समन्तानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि ।

- “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिक्खीणा होन्ति, तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पञ्चाय वोदिट्ठा होन्ति वोचरिता । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो । इमस्स पि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीयं' ति

वदामि। तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियाणि समन्त्रानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्तत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि।

5

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धाविमुत्तो। इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिक्खीणा होन्ति, तथागते चस्स सद्धा निविट्ठा होति मूलजाता पतिट्ठिता। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धाविमुत्तो। इमस्स पि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि। तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियाणि समन्त्रानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्तत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि।

10

15

25

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो धम्मानुसारी? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिक्खीणा होन्ति, तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पञ्जाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति, अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति, सेय्यथीदं — सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो धम्मानुसारी। इमस्स पि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि। तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियाणि समन्त्रानयमानो — यस्सत्थाय

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। २. अपरिक्खीणा — सी०, रो०। ३. सेय्यथिदं — म०।

४. वीरियिन्द्रियं — म०।

B. 145

कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं —
ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो
अप्पमादफलं सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि ।

- ५ "कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धानुसारी ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिककम्म रूपे आरुप्पा तेन
कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा
परिक्खीणा होन्ति, तथागते चस्स सद्धामत्तं होति पेममत्तं, अपि
चस्स इमे धम्मा होन्ति, सेय्यथीदं — सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सति-
१० न्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो
सद्धानुसारी । इमस्स पि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन
करणीयं' ति वदामि । तं किस्स हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा
अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो
इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा
१५ अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव
धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ! इमं
खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो
'अप्पमादेन करणीयं' ति वदामि ।

§ ३. अनुपुब्बपटिपदा अञ्जाराधना

१०. "नाहं, भिक्खवे, आदिकेनेव अञ्जाराधनं वदामि ;
R. 480 २० अपि च, भिक्खवे, अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा
अञ्जाराधना होति । कथं च, भिक्खवे, अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया
अनुपुब्बपटिपदा अञ्जाराधना होति ? इध, भिक्खवे, सद्धाजातो
उपसङ्कमति, उपसङ्कमन्तो पयिरुपासति, पयिरुपासन्तो सोतं ओदहति,
ओहितसोतो धम्मं सुणाति, सुत्वा धम्मं धारेति, धत्तानं धम्मानं
२५ अत्थं उपपरिक्खति, अत्थं उपपरिक्खतो धम्मा निज्झानं खमन्ति,
धम्मनिज्झानक्खन्तिया' सति छन्दो जायति, छन्दजातो उस्सहति,
उस्साहेत्वा' तुलेति, तुलयित्वा पदहति, पहितत्तो समानो कायेन चेव

परमसच्चं सच्छिकरोति, पञ्चाय च नं अतिविज्झ^१ पस्सति । सा
 पि नाम, भिक्खवे, सद्धा नाहोसि; तं पि नाम, भिक्खवे, उपसङ्कमनं
 नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे, पयिरुपासना नाहोसि; तं पि नाम,
 भिक्खवे, सोतावधानं नाहोसि; तं पि नाम, भिक्खवे, धम्मसवनं
 नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे, धम्मधारणा^२ नाहोसि; सा पि
 नाम, भिक्खवे, अत्थूपपरिक्खा^३ नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे,
 धम्मनिज्झानक्खन्ति नाहोसि; सो पि नाम, भिक्खवे, छन्दो नाहोसि;
 सो पि नाम, भिक्खवे, उस्साहो नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे,
 तुलना नाहोसि; तं पि नाम, भिक्खवे, पधानं नाहोसि । विप्पटि-
 पन्नात्थ, भिक्खवे, मिच्छापटिपन्नात्थ, भिक्खवे । कीव दूरेविमे, भिक्खवे,
 मोघपुरिसा अपक्कन्ता इमम्हा धम्मविनया ।

११. “अत्थि, भिक्खवे, चतुप्पदं वेय्याकरणं यस्सुद्धिट्ठस्स
 विज्झू पुरिसो नचिरस्सेव पञ्चायत्थं आजानेय्य । उद्दिसिस्सामि
 वो, भिक्खवे । आजानिस्सथ मे तं” ति ?

“के च मयं, भन्ते, के चाधम्मस्स अञ्जातारो ति ? “यो पि
 सो, भिक्खवे, सत्था आमिसगरु^४ आमिसदायादो आमिसेहि संसट्ठो
 विहरति तस्स पायं एवरूपी पणोपणविया न उपेति — ‘एवं च नो
 अस्स अथ नं करेय्याम, न च नो एवमस्स न नं करेय्यामा’ ति,
 किं पन, भिक्खवे, यं तथागतो सब्बसो आमिसेहि विसंसट्ठो विहरति ।
 सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय^५ वत्ततो
 अयमनुधम्मो होति — ‘सत्था भगवा, सावकोहमस्मि; जानाति भगवा,
 नाहं जानामी’ ति । सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय
 वत्ततो रुह्णीयं^६ सत्थुसासनं होति ओजवन्तं । सद्धस्स, भिक्खवे,
 सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो अयमनुधम्मो होति — ‘कामं
 तच्चो च न्हारु^७ च अट्ठि^८ च अवसिस्सतु, सरीरे^९ अवसुस्सतु’
 मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन
 पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ ति । सद्धस्स,

१. पटिविज्झ — सी० । २. धम्मधारणं — सी० । ३. अत्थूपपरिक्खा — स्या० ।
 ४. आमिसगरु — सी०; आमिसगरुको — स्या० । ५. परियोगाय — सी०, रो०; परियोगय्हु —
 स्या० । ६. रुह्णीयं — स्या०; रुह्नीयं — सी०, रो० । ७. न्हारु — सी०, स्या० ।
 ८. अट्ठी — रो० । ९-१०. उपसुस्सतु सरीरे — सी०; सरीरे उपसुस्सतु — रो० ।

भिक्षवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो द्विन्नं फलानं
अञ्जतरं फलं पाटिकल्लं – दिट्ठेव धम्मो अञ्जा, सति वा उपादिसेसे
अनागामिता” ति ।

B. 147

१२. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्षू भगवतो भासितं
५ अभिनन्दुं ति ।

भिक्षुवग्गो निट्ठितो दुतियो ।

तस्सुद्धान*

कुञ्जर राहुल सस्सतलोको
मालुक्यपुत्तो च भद्दालि^१ नामो ।
खुद्द^२ दिजाथ सहम्पतियाचं^३
नाळक^४ रञ्जिकिटागिरिनामो^५ ॥

—:०:—

* एत्थ रो० पोत्थके न विज्जति । १. भद्दलि – सी० । २-२. दिजखुद्दसहम्पतियाचना
- स्या० । ३. नाळकीपदरगिरिनामो असम्मो पवरो – स्या० ; नाळकरञ्जकभद्दरिनामो – सी० ।

२१. तेविज्जवच्छसुत्तं

§ १. भगवतो सब्बञ्जुता

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति
महावने कूटागारसालायं^१। तेन खो पन समयेन वच्छगोत्तो परिब्बा-
जको एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो पटिवसति। अथ खो भगवा
पुब्बण्हसमयं^२ निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं^३ पिण्डाय पाविसि।
अथ खो भगवतो एतदहोसि – “अतिप्पगो खो ताव वेसालियं 5
पिण्डाय चरितुं; यन्नूनाहं येन एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो
येन वच्छगोत्तो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्यं” ति। अथ खो भगवा
येन एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो येन वच्छगोत्तो परिब्बाजको
तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं दूरतो व
आगच्छन्तं। दिस्वान^४ भगवन्तं एतदवोच – “एतु खो, भन्ते, 10
भगवा। स्वागतं^५, भन्ते, भगवतो। चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं
परियायमकासि यदिदं इधागमनाय। निसीदतु, भन्ते, भगवा इद-
मासनं पञ्जत्तं” ति। निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने। वच्छगोत्तो पि
खो परिब्बाजको अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि।
एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – 15
“सुत्तं मेतं, भन्ते – ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसेसं
जाणदस्सनं पटिजानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स
च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं’ ति। ये ते, भन्ते, एवमाहंसु-
‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसेसं जाणदस्सनं पटि-
जानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं 20
समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं’ ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्त-
वादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं

B. 148

R. 482

१. कूळवच्छगोत्तसुत्तं – स्या०; तेविज्जवच्छगोत्तसुत्तं – सी०, रो०। २. कूटागार-
सालायं – सी०। ३. पुब्बण्हसमयं – रो०। ४. वेसालियं – सी०। ५. दिस्वा – स्या०।
६. सागतं – रो०।

व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छती” ति ?

“ये ते, वच्छ, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्ब-
दस्सावी, अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति, चरतो च मे तिष्ठतो च
5 सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं’ ति,
न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मं’ असता अभूतेना” ति ।

B. 149

२. “कथं व्याकरमाना पन मयं, भन्ते, वुत्तवादिनो चेव
भगवतो अस्साम, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स
चानुधम्मं व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं
10 ठानं आगच्छेय्या” ति ?

तेविज्जो भगवा

“तेविज्जो समणो गोतमो’ ति खो, वच्छ, व्याकरमानो
वुत्तवादी मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स
चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं
ठानं आगच्छेय्य । अहं हि, वच्छ, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहितं
15 पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं द्वे पि जातियो
...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि ।
अहं हि, वच्छ, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्क-
न्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुगते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । अहं हि,
20 वच्छ, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव
धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।

R. 483

‘तेविज्जो समणो गोतमो’ ति खो, वच्छ, व्याकरमानो
वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स
चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं
25 ठानं आगच्छेय्या” ति ।

§ २. अञ्जातित्थियानं गति

३. एवं वुत्ते, वच्छगोत्तो पारेब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —

१. मन्ते — सी०, स्या०, रो० ।

‘अत्थि नु खो, भो गोतम, कोचि गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो” ति’ ?

नत्थि खो, वच्छ, कोचि गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो” ति ।

‘अत्थि पन, भो गोतम, कोचि गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा सग्गूपगो” ति ?

न खो, वच्छ, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा सग्गूपगो” ति ।

“अत्थि नु खो, भो गोतम, कोचि आजीवको कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो” ति ? 10 B. 150

“नत्थि खो, वच्छ, कोचि आजीवको कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो” ति ।

“अत्थि पन, भो गोतम, कोचि आजीवको कायस्स भेदा सग्गूपगो” ति ? 15

“इतो खो सो, वच्छ, एकनवुतो कप्पो यमहं अनुस्सरामि, नाभिजानामि कञ्चि आजीवकं सग्गूपगं अञ्जत्र एकेन; सोपासि कम्मवादी किरियवादी” ति ।

“एवं सन्ते, भो गोतम, सुञ्जं अदुं तित्थायतनं अन्तमसो सग्गूपगेनाती” ति ? 20

“एवं, वच्छ, सुञ्जं अदुं तित्थायतनं अन्तमसो सग्गूपगेनापी” ति ।

४. इदमवोच भगवा । अत्तमेनो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

—:०:—

२२. अग्निवच्छगोत्तसुत्तं

§ १. तथागतो दिट्ठिगतानि अनुपगतो

R. 484 १. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। अथ खो वच्छगोत्तो परिव्व्राजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं
6 निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिव्व्राजको भगवन्तं एतदवोच - “किं नु खो, भो गोतम, ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - एवंदिट्ठि^१ भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति।

16 “किं पन, भो गोतम, ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति।

B. 151

15 “किं नु खो, भो गोतम, ‘अन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - ‘अन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति।

“किं पन, भो गोतम, ‘अनन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

20 “न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - ‘अनन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति।

“किं नु खो, भो गोतम, ‘तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – ‘तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति ।

“किं पन, धो गोतम, ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, ‘होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – ‘होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति ।

10

“किं पन, भो गोतम, ‘न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – ‘न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

15

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति ।

R. 485

“किं पन, भो गोतम, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति ?

20

“न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ” ति ।

२. “किं नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो” ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति – एवंदिट्ठि भवं गोतमो’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि – असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति

25

B. 152

वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, अन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - अन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, अनन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - अनन्तवा लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति - एवंदिट्ठि भवं गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि - नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं' ति वदेसि।

B. 153

“किं पन भवं गोतमो’ आदीनवं सम्पस्समानो एवं इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुपगतो” ति ?

३. “‘सस्सतो लोको’ ति खो, वच्छ, दिट्ठिगतमेतं दिट्ठिगहनं^१ दिट्ठिकन्तारो^२ दिट्ठिविसूकं दिट्ठिविप्फन्दितं दिट्ठिसंयोजनं सदुक्खं सविघातं सउपायासं सपरिळाहं, न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय^३ संवत्तति । असस्सतो लोको ति खो, वच्छ ...पे०...अन्तवा लोको ति 5
खो, वच्छ...पे०...अनन्तवा लोको ति खो, वच्छ ...पे० ... तं जीवंतं सरीरं ति खो, वच्छ ...पे० ...अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति खो, वच्छ ...पे० ...
होति तथागतो परं मरणा ति खो, वच्छ ...पे० ... न होति तथागतो परं मरणा ति खो, वच्छ ...पे० ... होति च न च होति तथागतो परं मरणा 10
ति खो, वच्छ, दिट्ठिगतमेतं दिट्ठिगहनं दिट्ठिकन्तारो दिट्ठिविसूकं दिट्ठिविप्फन्दितं दिट्ठिसंयोजनं सदुक्खं सविघातं सउपायासं सपरिळाहं, न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति । इमं खो अहं, वच्छ, आदीनवं सम्पस्समानो एवं इमानि सब्वसो दिट्ठिगतानि अनुप- 15
गतो” ति ।

R. 486

§ २. सब्वमज्झितानं खया विमुत्तो

४. “अत्थि पन भोतो गोतमस्स किञ्चि दिट्ठिगतं” ति ?

“दिट्ठिगतं ति खो, वच्छ, अपनीतमेतं तथागतस्स । दिट्ठं हेतं, वच्छ, तथागतेन — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो’^४; इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो, इति वेदनाय अत्थङ्गमो; 20
इति सञ्जा, इति सञ्जाय समुदयो, इति सञ्जाय अत्थङ्गमो; इति सङ्खारं, इति सङ्खारानं समुदयो, इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो; इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो’ ति । तस्मा तथागतो सब्वमज्झितानं सब्वमत्थितानं^५ सब्वअहङ्कारममङ्कार- 25
मानानुसयानं^६ खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा अनुपादा विमुत्तो ति वदामी” ति ।

१. दिट्ठिगहनं — सी०, स्या० । २. दिट्ठिकन्तारं — सी०, रो० । ३. निब्बानाय — सी० ।

४. अत्थङ्गमो — रो० । ५. सब्वमत्थितानं — स्या० । ६. सब्वअहिकारममिकारमानानुसयानं — सी०, रो० ।

B. 154

५. “एवं विमुत्तचित्तो पन, भो गोतम, भिक्खु, कुहिं उप-
पज्जती” ति ?

“उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“तेन हि, भो गोतम, न उपपज्जती” ति ?

5

“न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“तेन हि, भो गोतम, उपपज्जति च न च उपपज्जती” ति ?

“उपपज्जति च न च उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“तेन हि, भो गोतम, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती” ति ?

“नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

10

“एवं विमुत्तचित्तो पन, भो गोतम, भिक्खु कुहिं उपपज्जती’
ति इति पुट्ठो समानो ‘उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति
वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम, न उपपज्जती’ ति इति पुट्ठो समानो
‘न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम,
उपपज्जति च न च उपपज्जती’ ति इति पुट्ठो समानो ‘उपपज्जति
च न च उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति वदेसि । ‘तेन हि, भो
गोतम, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती’ ति इति पुट्ठो समानो ‘नेव
उपपज्जति न न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति वदेसि । एत्थाहं,
भो गोतम, अञ्ज्राणमापादिं, एत्थ सम्मोहमापादिं । या पि मे एसा
भोतो गोतमस्स पुरिमेन कथासल्लापेन अहु पसादमत्ता सा पि मे
एतरहि अन्तरहिता” ति ।

R. 487

“अलं हि ते, वच्छ, अञ्ज्राणाय, अलं सम्मोहाय । गम्भीरो
हायं^१, वच्छ, धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो
निपुणो पण्डितवेदनीयो^२, सो तथा दुज्जानो अञ्ज्रदिट्ठिकेन अञ्ज-
खन्तिकेन^३ अञ्ज्ररुचिकेन अञ्ज्रवयोगेन^४ अञ्ज्रत्राचरियकेन^५ ।

§ ३. निब्बुतगो व तथागतो

25

६. “तेन हि, वच्छ, तञ्जरेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामिं; यथा ते
खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि, वच्छ, सचे ते पुरतो

१. उपपज्जती - स्या० । २. हयं - स्या०, रो० । ३. पण्डितवेदनीयो - स्या०, रो० ।

४. अञ्ज्रखन्तिकेन - स्या० । ५. अञ्ज्रवयोगेन - स्या० । ६. अञ्ज्रत्राचरियकेन - सी०,
रो० ; अञ्ज्रत्राचरियकेन - स्या० ।

अग्निं जलेय्य, जानेय्यासि त्वं — ‘अयं मे पुरतो अग्निं जलती’ ”
ति ?

“सचे मे, भो गोतम, पुरतो अग्निं जलेय्य, जानेय्याहं — ‘अयं
मे पुरतो अग्निं जलती’ ” ति ।

“सचे पन तं, वच्छ, एवं पुच्छेय्य — ‘यो ते अयं पुरतो 5
अग्निं जलति अयं अग्निं किं पटिच्च जलती’ ति, एवं पुट्ठो त्वं, वच्छ,
किन्ति व्याकरेय्यासी’ ” ति ?

“सचे मं, भो गोतम, एवं पुच्छेय्य — ‘यो ते अयं पुरतो
अग्निं जलति अयं अग्निं किं पटिच्च जलती’ ति, एवं पुट्ठो अहं, भो
गोतम, एवं व्याकरेय्यं — ‘यो मे अयं पुरतो अग्निं जलति अयं 10 B. 155
अग्निं तिणकट्ठुपादानं पटिच्च जलती’ ” ति ।

“सचे ते, वच्छ, पुरतो सो अग्निं निब्वयेय्य, जानेय्यासि
त्वं — ‘अयं मे पुरतो अग्निं निब्वुतो’ ” ति ?

“सचे मे, भो गोतम, पुरतो सो अग्निं निब्वयेय्य, जानेय्याहं
— ‘अयं मे पुरतो अग्निं निब्वुतो’ ” ति । 15

“सचे पन तं, वच्छ, एवं पुच्छेय्य — ‘यो ते अयं पुरतो अग्निं
निब्वुतो सो अग्निं इतो कतमं दिसं गतो — पुरत्थिमं वा दक्खिणं
वा पच्छिमं वा उत्तरं वा’ ति, एवं पुट्ठो त्वं, वच्छ, किन्ति व्या-
करेय्यासी’ ” ति ?

“न उपेति, भो गोतम, यं हि सो, भो गोतम, अग्निं तिण- 20
कट्ठुपादानं पटिच्च अजलि’ तस्स च परियादाना अञ्जस्स च अनुप-
हारा अनाहारो निब्वुतो त्वेव^३ सङ्ख्यं^३ गच्छती’ ” ति ।

७. “एवमेव खो, वच्छ, येन रूपेण तथागतं पञ्चापयमानो
पञ्चापेय्य तं रूपं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं
अनभावकतं^४ आयतिं अनुप्पादधम्मं ? रूपसङ्खाविमुत्तो^५ खो, वच्छ, 25
तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्धो — सेय्यथापि महा-
समुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उप-

R. 488

१. जलती — स्या० । २. तेव — सी०, रो० । ३. सङ्खं — सी०, रो० । ४. अन-
भावङ्गतं — म० ; अनभावङ्गतं — स्या० । ५. रूपसङ्खयविमुत्तो — म० ।

पज्जति च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“याय वेदनाय तथागतं पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य सा वेदना तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता
5 आयतिं अनुप्पादधम्मा । वेदनासङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्बो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“याय सञ्जाय तथागतं पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य सा
10 सञ्जा तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सञ्जासङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्बो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“येहि सङ्खारेहि तथागतं पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य ते सङ्खारा
15 तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सङ्खारसङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्बो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जती ति
20 न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“येन विञ्जाणेन तथागतं पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य तं विञ्जाणं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावकतं
आयतिं अनुप्पादधम्मं । विञ्जाणसङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्बो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उप-
25 पज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जती च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जती न न उपपज्जती ति न उपेति” ति ।

§ ४. सारे पतिट्ठितं पावचनं

८. एवं वृत्ते, वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच—“सेय्य-

थापि, भो गोतम, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महासालक्खो^१ ।
 तस्स अनिच्चता साखापलासं^२ पलुज्जेय्य^३, तच्चपपटिका^४ पलुज्जेय्युं, फेगु^५
 पलुज्जेय्य; सो अपरेन समयेन अपगतसाखापलासो अपगततच्चपपटिको
 अपगतफेगुको सुद्धो^६ अस्स, सारे^७ पतिट्ठितो; एवमेव^८ भोतो गोतमस्स
 पावचनं अपगतसाखापलासं अपगततच्चपपटिकं अपगतफेगुकं सुद्धं, सारे ५
 पतिट्ठितं । अभिक्कन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो
 धारेत् अज्जतग्गे पाण्पेतं सरणं गतं” ति ।

R. 489

—:०:—

१. महासालक्खो—सी० । २. साखापलासा—म० । ३. पलुज्जेय्युं—म० ।
 ४. तच्चपपटिका—स्या० । ५. फेगू—म० । ६-६. सुद्धे सारे—स्या० । ७. एवमेविदं—
 रो०, सी० ।

२३. महावच्छगोत्तसुत्तं

§ १. कुसलाकुसलानं सङ्खित्तदेसना

B. 157

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुप-
गङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्खि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारा-
णीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो
५ परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच— “दीघरत्ताहं भोता गोतमेन सहकथी ।
साधु मे भवं गोतमो सङ्खित्तेन कुसलाकुसलं देसेतू” ति ।

“सङ्खित्तेन पि खो ते अहं, वच्छ, कुसलाकुसलं देसेय्यं, वित्थारे-
रेन पि खो ते अहं, वच्छ, कुसलाकुसलं देसेय्यं ; अपि च ते अहं, वच्छ,
सङ्खित्तेन कुसलाकुसलं देसेस्सामि । तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि ;
१० भासिस्सामी” ति । “एवं, भो” ति खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो
पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

२. “लोभो खो, वच्छ, अकुसलं, अलोभो कुसलं ; दोसो
खो, वच्छ, अकुसलं, अदोसो कुसलं ; मोहो खो, वच्छ, अकुसलं, अमोहो
कुसलं । इति खो, वच्छ, इमे तयो धम्मा अकुसला, तयो धम्मा
१५ कुसला ।

“पाणातिपातो खो, वच्छ, अकुसलं, पाणातिपाता वेरमणी
कुसलं ; अदिन्नादानं खो, वच्छ, अकुसलं, अदिन्नादाना वेरमणी कुसलं,
कामेसुभिच्छाचारो खो, वच्छ, अकुसलं, कामेसुभिच्छाचारा वेरमणी
कुसलं ; मुसावादो^३ खो, वच्छ, अकुसलं, मुसावादा वेरमणी कुसलं^३ ;
R. 490 20 पिसुणा वाचा खो, वच्छ, अकुसलं, पिसुणाय वाचाय वेरमणी कुसलं ;
फरुसा वाचा खो, वच्छ, अकुसलं, फरुसाय वाचाय वेरमणी कुसलं ; सम्फ-
प्पलापो खो, वच्छ, अकुसलं, सम्फप्पलापा वेरमणी कुसलं ; अभिज्झा
खो, वच्छ, अकुसलं, अनभिज्झा कुसलं ; व्यापादो खो, वच्छ, अकुसलं,

अव्यापादो कुसलं; मिच्छादिद्वि खो, वच्छ, अकुसलं सम्मादिद्वि कुसलं ।
इति खो, वच्छ, इमे दस धम्मा अकुसला, दस धम्मा कुसला ।

“यतो खो, वच्छ, भिक्खुनो तण्हा पहीना होति उच्छिन्नमूला
तालावत्थुकता अनभावकता आयति अनुप्पादधम्मा, सो होति भिक्खु
अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुपपत्तसदत्थो 5
परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो” ति ।

§ २. सावकसाविकानं आराधना

३. “तिट्ठतु भवं गोतमो । अत्थि पन ते भोतो गोतमस्स
एकभिक्खु पि सावको यो^१ आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरती” ति ?

B. 158

10

“न खो, वच्छ, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि
न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये भिक्खू मम
सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे
सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू । अत्थि पन भोतो गोतमस्स 15
एका भिक्खुनी पि साविका या आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरती” ति ?

“न खो, वच्छ एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि
न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व या भिक्खुनियो 20
मम साविका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव
धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो ।
अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासको पि सावको गिही ओदातवसनो
ब्रह्मचारी^२ यो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओप- 25
पातिको तत्थ परिनिव्वायी^३ अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका” ति ?

१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. सब्रह्मचारी—स्या० । ३. परिनिव्वायि
—सी० ।

R. 491

“न खो, वच्छ, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये उपासका मम सावका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका तत्थपरिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा
5 तस्मा लोका” ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासको पि सावको गिही ओदातवसनो कामभोगी सासन-
करो ओवादपटिकरो’ यो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथङ्कथो वेसार-
10 ज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने विहरती” ति ?

“न खो, वच्छ, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये उपासका मम सावका गिही ओदातवसना कामभोगिनो सासनकरा ओवादपटिकरा तिण्णविचिकिच्छा विगतकथङ्कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थु-
15 सासने विहरन्ती” ति ।

B. 159

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकु-
पासिका पि साविका गिहिनी’ ओदातवसना ब्रह्मचारिनी या पञ्चन्नं
20 ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बा-
यिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका” ति ?

“न खो, वच्छ, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व या उपासिका मम साविका गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो पञ्चन्नं ओम्भा-
25 गियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनियो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका” ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो, तिट्ठन्तु उपासिका गिहिनियो ओदात-

वसना ब्रह्मचारिनियो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासिका पि साविका गिहिनी ओदातवसना कामभोगिनी सासनकरा ओवादप्पतिकरा या तिण्णविच्चिकिच्छा विगतकथङ्कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थुसासने विहरती” ति ?

“न खो, वच्छ, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व या उपासिका मम साविका गिहिनियो ओदातवसना कामभोगिनियो सासनकरा ओवादप्पतिकरा तिण्णविच्चिकिच्छा विगतकथङ्कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थुसासने विहरन्ती” ति ।

४. “सचे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं येव गोतमो आराधको अभविस्स, नो च खो भिक्खू आराधका अभविसु^१; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं^२ अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको भिक्खू च आराधका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

R. 492

“सचे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविसु, नो च खो भिक्खुनियो आराधिका अभविसु; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

B. 160

20

“सचे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविसु, भिक्खुनियो च आराधिका अभविसु, नो च खो उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका अभविसु; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

25

“सचे हि भो, गोतम इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविसु, भिक्खुनियो च आराधिका

अभविमु, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका
 अभविमु, नो च खो उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो
 आराधका अभविमु; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्स
 तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको,
 5 भिक्खु च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही
 ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदातवसना
 कामभोगिनो आराधका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

“सचे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको
 अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविमु, भिक्खुनियो च आराधिका
 10 अभविमु, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका
 अभविमु, उपासका च गिही ओदातवसना कामभोगिनो आराधका
 अभविमु, नो च खो उपासिका गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो
 आराधको अभविमु; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्स तेनङ्गेन ।
 यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको, भिक्खू
 15 च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही ओदात-
 वसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदातवसना काम-
 भोगिनो आराधका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो
 आराधिका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

“सचे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको
 20 अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविमु, भिक्खुनियो च आराधिका
 अभविमु, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका
 अभविमु, उपासका च गिही ओदातवसना कामभोगिनो आराधका
 अभविमु, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो आरा-
 धिका अभविमु, नो च खो उपासिका गिहिनियो ओदातवसना काम-
 25 भोगिनियो आराधिका अभविमु; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्स
 तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो
 आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खूनियो च आराधिका, उपासका
 च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदात-
 वसना कामभोगिनो आराधका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना

ब्रह्मचारिनियो आराधिका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना कामभोगिनियो आराधिका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन।

§ ३. वच्छगोतस्स पब्बज्जा उपसम्पदा

५. “सेय्यथापि, भो गोतम, गङ्गा नदी समुद्दिन्ना समुद्पोणा समुद्वपवभारा समुद्दं आहच्च तिट्ठति, एवमेवायं भोतो गोतमस्स परिसा सगहट्ठपब्बजिता निब्बाननिन्ना निब्बानपोणा निब्बानपवभारा निब्बानं 5 आहच्च तिट्ठति। अभिक्कन्तं, भो गोतम... पे० ... एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं” ति।

“यो खो, वच्छ, अञ्जतिथियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आक- 10 ङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति। चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय; अपि च मेत्थं पुग्गलवेमत्तता विदिता” ति।

“सचे, भन्ते, अञ्जतिथियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं चत्तारो मासे परि- 15 वसन्ति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय; अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि। चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खु- भावाया” ति।

अलत्थ खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं अलत्थ उपसम्पदं। अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा वच्छगोत्तो अद्धमासूप- 20 सम्पन्नो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि- वादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वच्छगोत्तो भगवन्तं एतदवोच – “यावतकं, भन्ते, सेखेन जाणेन सेखाय विज्जाय पत्तब्बं, अनुप्पत्तं तं मया; उत्तरि च मे भगवा धम्मं देसेतू” ति।

“तेन हि त्वं, वच्छ, द्वे धम्मे उत्तरि भावेहि – समथं च 25 विपस्सनं च। इमे खो ते, वच्छ, द्वे धम्मा उत्तरि भाविता – समथो च विपस्सना च – अनेकधातु पटिवेधाय संवत्तिस्सन्ति।

१. ख्वेत्य – स्या०। २. चतुन्नं मं – सी०, रो०। ३. उत्तरि – सी०, स्या०, रो०।

४. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि।

६. “सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘अनेकविहितं इद्विद्विधं पच्चनुभवेय्यं – एको पि हुत्वा बहुधा अस्सं, बहुधा पि हुत्वा एको अस्सं; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं^१ तिरोपाकारं तिरोपव्वतं असज्जमानो गच्छेय्यं, सेय्यथापि आकासे; पठविया^२ पि उम्मुज्ज-
 ५ निमुज्जं करेय्यं, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने^३ गच्छेय्यं, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमेय्यं^४, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये^५ एवंमहिद्विके चएवंमहानुभावे पाणिना परिमसेय्यं, परिमज्जेय्यं; यावब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेय्यं’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभव्वतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

R. 495 10

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय^६ उभो सद्दे सुणेय्यं – दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके चा’ ति, तत्र तत्रेवासक्खिभव्वतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

B. 163

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘परसत्तानं परपुग्ग-
 15 लानं चेतसा चेतो परिच्च पजानेय्यं—सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानेय्यं; सदोसं वा चित्तं सदोसं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतदोसं वा चित्तं वीतदोसं चित्तं ति पजानेय्यं; समोहं वा चित्तं समोहं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतमोहं वा चित्तं वीतमोहं चित्तं ति पजानेय्यं; सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं ति पजा-
 20 नेय्यं, विक्खित्तं वा चित्तं विक्खित्तं चित्तं ति पजानेय्यं; महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तं ति पजानेय्यं, अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तं ति पजानेय्यं; सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तं ति पजानेय्यं, अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तं ति पजानेय्यं; समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तं ति पजानेय्यं, असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तं ति पजानेय्यं; विमुत्तं वा चित्तं
 25 विमुत्तं चित्तं ति पजानेय्यं, अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानेय्यं’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभव्वतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘अनेकविहितं पुब्बे-
 निवासं अनुस्सरेय्यं, सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो

१. तिरोकुट्टं – म० । २. पथविया – म०; पठवियं – स्या० । ३. अभेज्जमानो – सी० ।
 ४. सङ्कमेय्यं – स्या० । ५. चन्दिमसुरिये – म० । ६. ०मानुसकाय – स्या० ।

पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो
 वीसं^१ पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं^२ पि जातियो पञ्चासं पि
 जातियो जातिसतं पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्सं पि; अनेके पि
 संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – अमुत्रासि
 एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एव- 5
 मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि^३; तत्रापासि एवंनामो
 एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
 यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो ति; इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं
 पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं^३ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति
 सतिआयतने ।

10

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘दिब्बेन चक्खुना
 विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने
 हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं—
 इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्ना-
 गता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका 15
 मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं
 विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्ना-
 गता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं
 अनुवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा
 परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना ति; इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन 20
 अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
 सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं’ ति, तत्र तत्रेव
 सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

R. 496

B. 164

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘आसवानं खया
 अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छि- 25
 कत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यं’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि,
 सति सतिआयतने” ति ।

७. अथ खो आयस्मा वच्छगोत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा

१. वीसतिं – स्या०, रो० । २. चत्तालीसं – स्या०; चत्तारीसं – रो०, सी० ।
 ३. उप्पादि – रो०; उपपादि – सी० ।

अनुमोदित्वा उद्गायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।
 अथ खो आयस्मा वच्छगोत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो
 विहरन्तो नचिरस्सेव—यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं
 पव्वजन्ति तदनुत्तरं—ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा
 ५ सच्चिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं,
 कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो खो
 पनायस्मा वच्छगोत्तो अरूतं अहोसि ।

§ ४. महिद्धिको वच्छगोत्तो भिक्खु

८. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवन्तं दस्सनाय
 गच्छन्ति । अद्दसा खो आयस्मा वच्छगोत्तो ते भिक्खू दूरतो व गच्छन्ते^१ ।
 10 दिस्वान^२ येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच
 R. 497 — “हन्द ! कहं पन तुम्हे आयस्मन्तो गच्छथा” ति ?

“भगवन्तं खो मयं, आवुसो, दस्सनाय गच्छामा” ति ।

“तेनहायस्मन्तो मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ,
 एवं^३ च वदेथ^४ — ‘वच्छगोत्तो, भन्ते, भिक्खू भगवतो पादे सिरसा वन्दति,
 15 एवं च वदेति — परिचिण्णो मे भगवा, परिचिण्णो मे सुगतो’ ” ति ।
 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वच्छगोत्तस्स पच्चस्सोसुं ।
 अथ खो ते भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमि सु ; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भग-
 20 वन्तं एतदवोचुं — “आयस्मा, भन्ते, वच्छगोत्तो भगवतो पादे सिरसा
 वन्दति, एवं च वदेति — ‘परिचिण्णो मे भगवा, परिचिण्णो मे सुगतो’ ” ति ।

“पुब्बेव मे, भिक्खवे, वच्छगोत्तो भिक्खु चेतसा चेतो परिच्च
 विदितो — ‘तेविज्जो वच्छगोत्तो भिक्खु महिद्धिको महानुभावो’ ति ।
 B. 165 देवता पि मे एतमत्थं आरोचेसुं — ‘तेविज्जो, भन्ते, वच्छगोत्तो भिक्खु
 महिद्धिको महानुभावो’ ” ति ।

25 ९. इदमवोच भगवा । अत्तनमा ते भिक्खू भगवतो भासितं अभि-
 नन्दं ति ।

—: ० :—

२४. दीघनखसुत्तं

§ १. खमतिनक्खमति

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झ-
कूटे पब्बते^१ सूकरखतायं । अथ खो दीघनखो परिब्बाजको येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं
कथं साराणीयं^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठितो खो
दीघनखो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अहं हि, भो गोतम, एवं- 5
वादी एवंदिट्ठो^३ — ‘सब्बं मे न खमती’ ” ति ।

“या पि खो ते एसा, अग्गिवेस्सन, दिट्ठि — ‘सब्बं मे न खमती’
ति, एसा पि ते दिट्ठि न खमती” ति ?

“एसा चे मे, भो गोतम, दिट्ठि खमेय्य, तं पस्स^४ तादिसमेव,
तं पस्स तादिसमेवा” ति ।

10 R. 498

“अतो खो ते, अग्गिवेस्सन, बहू हि बहुतरा लोकस्मि ये एव-
माहंसु — ‘तं पस्स तादिसमेव, तं पस्स तादिसमेवा’ ति । ते तं चेव दिट्ठि
नप्पजहन्ति अञ्चं च दिट्ठि उपादियन्ति । अतो खो ते, अग्गिवेस्सन,
तनू हि तनुतरा लोकस्मि ये एवमाहंसु — ‘तं पस्स तादिसमेव, तं पस्स
तादिसमेवा’ ति । ते तं चेव दिट्ठि पजहन्ति अञ्चं च दिट्ठि न उपादियन्ति । 15
सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे
खमती’ ति; सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो
— ‘सब्बं मे न खमती’ ति; सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवं-
वादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकच्चं मे खमति एकच्चं मे न खमती’ ति ।
तत्रग्गिवेस्सन,^५ ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं 20
मे खमती’ ति तेसमयं दिट्ठि सारागाय सन्तिके, सञ्जोगाय सन्तिके,
अभिनन्दनाय सन्तिके अज्झोसानाय, उपादानाय सन्तिके; तत्रग्गि-

B. 166

१. स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २. साराणीयं — म० । ३. एवंदिट्ठि — म० । ४. नक्ख-
मती — म० । ५. पिस्स — स्या० । ६. तत्रग्गवेस्सन — रो० ।

वेस्सन ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘सब्बं मे न खमती’
ति तेसमयं दिट्ठि असारगाय सन्तिके, असञ्जोगाय सन्तिके, अनभि-
नन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके” ति ।

२. एवं वुत्ते, दीघनखो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच—
५ “उक्कंसेति” मे भवं गोतमो दिट्ठिगतं, समुक्कंसेति मे भवं गोतमो दिट्ठि-
गतं” ति ।

“तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—
‘एकच्चं मे खमति एकच्चं मे न खमती’ ति । या हि तेसं^१ खमति सायं
दिट्ठि सारागाय सन्तिके, संयोगाय^२ सन्तिके, अभिनन्दनाय सन्तिके,
१० अज्झोसानाय सन्तिके, उपादानाय सन्तिके; या हि तेसं न खमति
सायं दिट्ठि असारगाय सन्तिके, असंयोगाय सन्तिके, अनभिनन्दनाय
सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके । तत्रग्गिवेस्सन,
ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘सब्बं मे खमती’ ति तत्थ
विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति—‘या खो मे अयं दिट्ठि—सब्बं
१५ मे खमती’ति, इमं चे अहं दिट्ठि थामसा परामास्स^३ अभिनिविस्स
वोहरेय्यं—इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति; द्वीहि मे अस्स विग्गहो—यो
चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठी—सब्बं मे न खमती ति,
यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठी—एकच्चं मे खमति
एकच्चं मे न खमती ति—इमेहि अस्स^४ द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे
२० सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा’ । इति सो विग्गहं
च विवादं च विघातं च विहेसं च अत्तनि सम्पस्सभानो तं चेव दिट्ठि
पजहति अञ्जं च दिट्ठि न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठिनं पहानं होति,
एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सग्गो होति ।

३. “तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवं-
२५ दिट्ठिनो—‘सब्बं मे न खमती’ ति तत्थ विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चि-
क्खति—‘या खो मे अयं दिट्ठि—सब्बं मे न खमती ति, इमं चे अहं
दिट्ठि थामसा परामास्स अभिनिविस्स वोहरेय्यं—इदमेव सच्चं मोघ-
मञ्जं ति; द्वीहि मे अस्स विग्गहो—यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा

१. उक्कंसति—सी०, रो०, कं० । २. खो नेसं—सी०, रो० । ३. सञ्जोगाय—म० ।

४. परामासा—म० । ५. मे अस्स—सी०, स्या०, रो० ।

एवंवादी एवंदिट्ठी — सब्बं मे खमती ति, यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठी — एकच्चं मे खमति एकच्चं मे न खमती ति — इमेहि अस्स द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा' । इति सो विग्गहं च विवादं च विघातं च विहेसं च अत्तनि सम्पस्समानो तं चेव दिट्ठि पजहति अञ्जं च दिट्ठि न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठिनं पहानं होति, एवमेतासं दिट्ठिनं पटि- 5 निस्सग्गो होति ।

४. “तत्रगिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकच्चं मे खमति, एकच्चं मे न खमती’ ति तत्थ विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘या खो मे अयं दिट्ठि — एकच्चं मे खमति एकच्चं मे न खमती ति, इमं चे अहं दिट्ठि थामसा परामास्स अभिनिविस्स वोहरेय्यं — इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति; द्वीहि मे अस्स विग्गहो — यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठी — सब्बं मे खमती ति, यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठी — सब्बं मे न खमती ति — इमेहि अस्स द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा' । इति सो विग्गहं च विवादं च विघातं च विहेसं च अत्तनि सम्पस्समानो तं चेव दिट्ठि पजहति अञ्जं च दिट्ठि न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठिनं पहानं' होति, एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सग्गो होति । 15

§ २: भगवतो अनिच्छदेसना

५. “अयं खो पनगिवेस्सन, कायो रूपी चातुम्महाभूतिको' मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो' अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदन- विद्धंसनधम्मो, अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो समनुपस्सितब्बो । तस्मिं कायं अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो समनुपस्सतो यो कायस्मिं कायच्छन्दो' कायस्नेहो" कायन्वयता सा पहीयति । 20

“तिस्सो खो इमा, अगिवेस्सन, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा

१. पहाणं — सी० । २. चातुमहाभूतिको — म० । ३. कुम्मासूपचयो — म० ।

४. कामच्छन्दो — स्या० । ५. कायसिनेहो — स्या० ।

B. 168

वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । यस्मिं, अग्गिवेस्सन, समये सुखं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये दुक्खं वेदनं वेदेति, न अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति; सुखं येव तस्मिं समयेवेदनं वेदेति । यस्मिं, अग्गिवेस्सन, समये दुक्खं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये सुखं वेदनं वेदेति, न अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति; दुक्खे येव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । यस्मिं, अग्गिवेस्सन, समये अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये सुखं वेदनं वेदेति, न दुक्खं वेदनं वेदेति; अदुक्खमसुखं येव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । सुखा पि खो, अग्गिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा; दुक्खा पि खो, अग्गिवेस्सन, वेदना^१ अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा; अदुक्खमसुखा पि खो, अग्गिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । एवं पस्सं, अग्गिवेस्सन, सुतवा अरियसावको सुखाय पि वेदनाय निब्बिन्दति, दुक्खाय पि वेदनाय निब्बिन्दति, अदुक्खमसुखाय पि वेदनाय निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं, विमुत्तमिति जाणं होति । 'खीणा जाति, ग्वासितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । एवं विमुत्तचित्तो खो, अग्गिवेस्सन, भिक्खु न केनचि संवदति, न केनचि विवदति, यं च लोके वुत्तं तेन वोहरति, अपरामसं" ति ।

§ ३. धम्मानं अभिञ्जा पहानं

R. 501

20

६. तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो पिट्ठितो^२ होति^३ भगवन्तं बीजयमानो^४ । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि – “तेसं तेसं किर नो भगवा धम्मानं अभिञ्जा पहानमाह, तेसं तेसं किर नो सुगतो धम्मानं अभिञ्जा पटिनिस्सग्गमाह” ति । इति हिदं आयस्मतो सारिपुत्तस्स पटिसञ्चिक्खतो अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि । दीघनखस्स पन परिब्बाजकस्स विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि – “यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं”

१. स्या० पोत्यके नत्थि । २-२. निस्सिन्नो – स्या० । ३. बीजयमानो – स्या० ; बीजमानो – रो० ।

ति । अथ खो दीघनखो परिब्बाजको दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो
 परियोगाब्धधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथङ्कथो वेसारज्जप्पत्तो
 अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “अभिव्वकन्तं, भो
 गोतम, अभिव्वकन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं^१
 वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्धस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, 5 B. 169
 अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती^२ ति—
 एवमेव^३ खो भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं
 भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं
 भवं गोतमो धारेत् अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

—:०:—

१. निक्कुज्जितं — रो० । २. दक्खन्ती — सी०, रो० । ३. एवमेवं — सी०, रो० ।

२५. मागण्डियसुत्तं

§ १. भूनहुनो समणो गोतमो

R. 502

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कुरूसु विहरति कम्मास-
धम्मं^१ नाम कुरूनं निगमो, भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारे तिण-
सन्थारके^२ । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
कम्मासधम्मं पिण्डाय पाविसि । कम्मासधम्मं^३ पिण्डाय चरित्वा पच्छा-
५ भत्तं पिण्डपातपटिककन्तो येन अञ्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्गमि दिवा-
विहाराय । तं वनसण्डं अञ्जोगाहेत्वा अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवा-
विहारं निसीदि । अथ खो मागण्डियो परिव्वाजको जङ्घाविहारं अनु-
चङ्गममानो अनुविचरमानो येन भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारं
तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो मागण्डियो परिव्वाजको भारद्वाजगोत्तस्स
१० ब्राह्मणस्स अग्यागारे तिणसन्थारकं पञ्जत्तं^४ । दिस्वान भारद्वाजगोत्तं
ब्राह्मणं एतदवोच — “कस्स न्वयं^५ भोतो” भारद्वाजस्स अग्यागारे तिण-
सन्थारको पञ्जत्तो, समणसेय्यानुरूपं^६ मञ्जे^७” ति ?

“अत्थि, भो मागण्डिय, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो
१५ अब्भुगतो — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो
सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि^८’ सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो
भगवा’ ति । तस्सेसा भोतो गोतमस्स सेय्या पञ्जत्ता” ति ।

“दुद्दिट्ठं वत, भो भारद्वाज, अद्दसाम ; दुद्दिट्ठं^९ वत, भो भार-
द्वाज, अद्दसाम^{१०} ! ये मयं तस्स भोतो गोतमस्स भूनहुनो^{११}” सेय्यं अद्दसामा”
२० ति ।

१. मागण्डियसुत्तं — सी०, रो० । २. कम्मासधम्मं — रो० ; कम्मासधम्मं — सी० ।
३. तिणसन्थारके — सी०, स्या०, रो० । ४. कम्मासधम्मं — रो० ; कम्मासधम्मं — स्या० ;
कम्मासधम्मं — सी० । ५. स्या० पोत्थके नत्थि । ६. न्वयं — स्या० । ७. सम्म भोतो —
स्या० । ८. समणसेय्यानुरूपं — सी०, रो० । ९. पुरिसदम्मसारथी — सी० । १०-१०. सी०,
स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ११. भूनहुनस्स — स्या० ।

“रक्खस्सेतं, मागण्डिय, वाचं; रक्खस्सेतं, दमागण्डिय, वाचं ।
बहू हि तस्स भोतो गोतमस्स खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गह-
पति पण्डिता पि समणपण्डिता पि अभिप्पसन्ना विनीता अरिये जाये
धम्मं कुसले” ति ।

“सम्मुखा चे पि मयं, भो भारद्वाज, तं भवन्तं गोतमं पस्सेय्याम, 5
सम्मुखा पि नं वदेय्याम — ‘भूनहु समणो गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ?
एवं हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

“सचे तं भोतो मागण्डियस्स अगारु आरोचेय्यामि’ तं’ समणस्स
गोतमस्सा” ति ।

“अप्पोस्सुक्को भवं भारद्वाजो वुत्तो व नं वदेय्या” ति ।

10

२. अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अभि-
क्कन्तमानुसिकाय^१ भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स मागण्डियेन परिब्बाज-
केन सद्धि इमं कथासल्लापं । अथ खो भगवा सायण्हसमयं^२ पटिसल्लाना
वुट्ठितो येन भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारं तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा निसीदि भगवा^३ पञ्जत्ते^४ तिणसन्थारके । अथ खो भारद्वाज- 15
गोत्तो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि
सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नं खो भारद्वाजगोत्तं ब्राह्मणं भगवा एतदवोच — “अहु
पन ते, भारद्वाज, मागण्डियेन परिब्बाजकेन सद्धि” इमं येव तिणसन्थारकं
आरब्भ कोचिदेव कथासल्लापो” ति ? एवं वुत्ते, भारद्वाजगोतो ब्राह्मणो 20
संविग्गो लोमहट्ठजातो भगवन्तं एतदवोच — “एतदेव खो पन मयं
भोतो गोतमस्स आरोचेतुकामा । अथ च पन भवं गोतमो अनक्खातं^५ येव^६
अक्खासी” ति । अयं च हि^७ भगवतो भारद्वाजगोत्तेन ब्राह्मणेन
सद्धि अन्तराकथा विप्पकता होति । अथ खो मागण्डियो परिब्बाजको
जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन भारद्वाजगोत्तस्स 25
ब्राह्मणस्स अग्यागारं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता

R. 503

१-१. आरोवेय्यमेतं — सी०, रो०; आरोचेस्सामि तस्स — स्या० । २. अभिक्कन्तमानुस-
काय — स्या० । ३. सायण्हसमयं — सी०, स्या० । ४-४. पञ्जत्तेव — सी०, रो०; पञ्जत्ते —
स्या० । ५. सी० पोत्यके नत्थि । ६-६. अनक्खानयेव — सी०, रो० । ७. अकासी — सी०,
रो० । ८. हिदं — सी०, स्या०, रो० ।

सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीक्षित्वा एवम् एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो मागण्डियं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच-

B. 171

३. “चक्खुं खो, मागण्डिय, रूपारामं रूपरतं रूपसम्मुदितं ।
तं तथागतस्स दन्तं गुत्तं रक्खितं संवुतं, तस्स च संवराय धम्मं देसेति ।
इदं नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासितं - ‘भूनहु समणो गोतमो’”
ति ?

“एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासितं - ‘भूनहु समणो
गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ? एवं हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

- सोतं खो, मागण्डिय, सहारामं ...पे०... धानं खो, मागण्डिय
१० गन्धारामं ... जिब्हा खो, मागण्डिय, रसारामा रसरता रस-
सम्मुदिता । सा तथागतस्स दन्ता गुत्ता रक्खिता संवुता, तस्सा च संव-
राय धम्मं देसेति । इदं नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासितं - ‘भूनहु
समणो गोतमो’ ति ?

- “एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासितं - भूनहु समणो
१५ गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ? एवं हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

कायो खो, मागण्डिय, फोटुब्बारामो फोटुब्बरतो ...पे०...
मनो खो, मागण्डिय, धम्मारामो धम्मरतो धम्मसम्मुदितो । सो तथा-
गतस्स दन्तो गुत्तो रक्खितो संवुतो, तस्स च संवराय धम्मं देसेति । इदं
नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासितं - ‘भूनहु समणो गोतमो’ ति ?

- २० “एतदेव खो पन मे भो गोतम, सन्धाय भासितं - ‘भूनहु समणो
गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ? एवं हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

§ २. अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो

R. 504

४. “तं किं मञ्जसि, मागण्डिय - ‘इधेकच्चो चक्खुविञ्जे-
य्येहि रूपेहि परिचारितपुब्बो अस्स इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि
कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सो अपरेण समयेण रूपानं येव समुदयं
२५ च अत्थङ्गमं’ च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
विदित्वा रूपतण्हं पहाय रूपपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो

अञ्जतं वूपसन्तचित्तो विहरेय्य । इमस्स पन ते, मागण्डिय, किमस्स वचनीय' " ति ?

“न किञ्चि, भो गोतम” ।

तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, इधेकच्चो सोतविञ्जयेय्येहि सदेहि ... पे० ... घानविञ्जयेय्येहि गन्धेहि ... जिब्हाविञ्जयेय्येहि रसेहि ... काय- 5
विञ्जयेय्येहि फोटुब्बेहि परिचारितपुब्बो अस्स इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सो अपरेन समयेन फोटुब्बानं येव समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा फोटुब्बतण्हं पहाय फोटुब्बपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अञ्जतं वूपसन्तचित्तो विहरेय्य । इमस्स पन ते, मागण्डिय, किमस्स 10
वचनीयं ति ?

“न किञ्चि, भो गोतम” ।

B. 172

५. “अहं खो पन, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो' परिचारेसि चक्खुविञ्ज-
येय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि 15
रजनीयेहि, सोतविञ्जयेय्येहि सदेहि ... पे० ... घानविञ्जयेय्येहि गन्धेहि ... जिब्हाविञ्जयेय्येहि रसेहि ... कायविञ्जयेय्येहि फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । तस्स मय्हं, मागण्डिय, तयो पासादा अहेसुं — एको वस्सिको, एको हेमन्तिको, एको गिम्हिको । सो खो अहं, मागण्डिय, वस्सिके पासादे वस्सिके' चत्तारो 20
मासे निप्पुरिसेहि तुरियेहि' परिचारियमानो' न हेट्ठापासादं ओरोहामि । सो अपरेन समयेन कामानं येव समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटि-
विनोदेत्वा विगतपिपासो अञ्जतं वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अञ्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन 25
परिड्यहमाने कामे पटिसेवन्ते । सो तेसं न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । तं किस्स हेतु? या हयं, मागण्डिय, रति, अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकु-

१. समङ्गीभूतो — सी०, रो० । २. स्या० पोत्थके नत्थि । ३. तुरियेहि — म० ।

४. परिचारयमानो — म० ।

R. 506

सलेहि धम्ममेहि – अपि' दिब्बं सुखं समधिगय्ह* तिट्ठति' – ताय रतिया रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

६. “सेय्यथापि, मागण्डिय, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचा-
 ८ रेय्य चक्खुविञ्जेय्येहि रूपेहि ... पे० ... फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । सो कायेन सुचरितं चरित्वा वाचाय सुचरितं चरित्वा मनसा सुचरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य देवानं तावतिसानं सहव्यतं । सो तत्थ नन्दने वने अच्छरासङ्खपरिवुतो दिब्बेहि पञ्चहि कामगुणेहि
 10 समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेय्य । सो पस्सेय्य गहपतिं वा गहपतिपुत्तं वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितं समङ्गीभूतं परिचारियमानं । तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो देवपुत्तो नन्दने वने अच्छरासङ्खपरिवुतो दिब्बेहि पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारिय-
 मानो अमुस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा पिहेय्य, मानुसकानं वा
 15 पञ्चन्नं कामगुणानं मानुसकेहि वा कामेहि आवट्ठेय्या” ति ?

B. 173

“नो हिदं^१, भो गोतम । तं किस्स हेतु ? मानुसकेहि, भो गोतम, कामेहि दिब्बकामा अभिक्कन्ततरा च पणीततरा चा” ति ।

“एवमेव खो अहं, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसि चक्खुविञ्जेय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि,
 20 सोतविञ्जेय्येहि सदेहि ... पे० ... घानविञ्जेय्येहि गन्धेहि ... जिब्हा-विञ्जेय्येहि रसेहि ... कायविञ्जेय्येहि फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । सो अपरेन समयेन कामानं येव समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
 25 विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अञ्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडय्हमाने कामे पटिसेवन्ते, सो तेसं न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । तं किस्स हेतु ? या

R. 606

हयं, मागण्डिय, रति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि —
अपि दिब्बं सुखं समधिगय्ह तिट्ठति — ताय रतिया रममानो हीनस्स
न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

७. “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो
किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया ६
कायं परितापेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं
उपट्ठापेय्युं^१ । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य । सो तं भेसज्जं
आगम्म कुट्टेहि परिमुच्चेय्य, अरोगो अस्स सुखी सेरी सयंवसी येन-
कामङ्गमो^२ । सो अञ्जं कुट्ठि पुरिसं पस्सेय्य अरुगत्तं पक्कगत्तं किमीहि
खज्जमानं नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानं अङ्गारकासुया कायं १०
परितापेय्यं । तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो पुरिसो अमुस्स
कुट्ठिस्स पुरिसस्स पिहेय्य अङ्गारकासुया वा भेसज्जं पटिसेवनाय वा” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम । तं किस्स हेतु ? रोगे हि, भो गोतम, सति
भेसज्जेन करणीयं होति, रोगे असति न भेसज्जेन करणीयं होती” ति ।

B. 174

“एवमेव खो अहं, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो १५
पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसि, चक्खुविञ्जे-
य्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनी-
येहि, सोतविञ्जेय्येहि सट्ठेहि ... पे० ... घानविञ्जेय्येहि गन्धेहि ...
जिह्वाविञ्जेय्येहि रसेहि ... कायविञ्जेय्येहि फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि
मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । सो अपरेन समयेन २०
कामानं येव समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च
यथाभूतं विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगत-
पिपासो अज्भत्तं वृषसन्तचित्तो विहरामि । सो अञ्जे सत्ते पस्सामि
कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडय्हमाने
कामे पटिसेवन्ते । सो तेसं न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । तं किस्स २५
हेतु ? या हयं, मागण्डिय, रति, अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि
धम्मेहि — अपि दिब्बं सुखं समधिगय्ह तिट्ठति — ताय रतिया
रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

R. 507

८. “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेय्य। तस्स मित्तामच्चा वातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठापेय्युं। तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य।
 ६ सो तं भेसज्जं आगम्म कुट्टेहि परिमुच्चेय्य, अरोगो अस्स सुखी सेरी सयंवसी येनकामङ्गमो। तमेनं द्वे बलवन्तो पुरिसा नानावाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुं^१ उपकट्टेय्युं। तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो पुरिसो इति चिति चेव कायं सन्नामेय्या” ति?

“एवं, भो गोतम”।

- 10 “तं किस्स हेतु”?

“असु हि, भो गोतम, अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो चा” ति।

- “तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, इदानीव^२ नु खो सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च उदाहु पुब्बे पि
 15 सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो चा” ति?

B. 175

- “इदानी चेव, भो गोतम, सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च, पुब्बे पि सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च। असु^३ च, भो गोतम, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि
 20 विप्पतच्छमानो उपहतिन्द्रियो चेव अग्निस्मिं सुखमिति विपरीत-सञ्जं पच्चलत्था” ति।

- “एवमेव खो, मागण्डिय, अतीतं पि अद्धानं कामा दुक्ख-सम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च, अनागतं पि अद्धानं कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च, एतरहि पि
 25 पच्चुप्पन्नं अद्धानं कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महा-परिळाहा च। इमे च, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा काम-तण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन परिड्यहमाना उपहतिन्द्रिया दुक्खसम्फस्सेसु येव कामेसु सुखमिति विपरीतसञ्जं पच्चलत्थुं।

९. “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेति । यथा यथा खो^१, मागण्डिय, असु कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्प-
तच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेति तथा^२ तथास्स^३ तानि 5
वणमुखानि असुचितरानि चेव होन्ति दुग्गन्धतरानि च पूतिकतरानि
च, होति चेव काचि सातमत्ता अस्सादमत्ता – यदिदं वणमुखानं
कण्डूवनहेतु^४; एवमेव खो, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा
कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन च परिड्यहमाना कामे
पटिसेवन्ति । यथा यथा खो, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा 10
कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन च परिड्यहमाना कामे
पटिसेवन्ति तथा तथा तेसं^५ सत्तानं कामतण्हा चेव पवड्ढति, काम-
परिळाहेन च परिड्यहन्ति, होति चेव काचि सातमत्ता अस्साद-
मत्ता – यदिदं पञ्च कामगुणे पटिच्च ।

R. 508

“तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु ते दिट्ठो वा सुतो वा 15
राजा वा राजमहामत्तो वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो
परिचारियमानो कामतण्हं अप्पहाय कामपरिळाहं अप्पटिविनोदेत्वा
विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहासि वा विहरति वा
विहरिस्सति वा” ति ?

B. 176

“नो हिदं, भो गोतम” । 20

“साधु, मागण्डिय ! मया पि खो एतं, मागण्डिय, नेव
दिट्ठं न सुतं राजा वा राजमहामत्तो वा पञ्चहि कामगुणेहि सम-
प्पितो समङ्गीभूतो परिचारियमानो कामतण्हं अप्पहाय कामपरिळाहं
अप्पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहासि वा
विहरति वा विहरिस्सति वा । अथ खो, मागण्डिय, ये हि केचि 25
समणा वा ब्राह्मणा वा विगतपिपासा अज्झत्तं वूपसन्तचित्ता विहासुं^६
वा विहरन्ति वा विहरिस्सन्ति वा सब्बे ते कामानं येव समुदयं
च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं

१. हि – स्या० । २-२. तथा तथा तस्सेव – स्या० । ३. कण्डुवनहेतु – स्या० ।

४. तेसं तेसं – म० । ५. विहंसु – स्या०, रो० ; विहरिंसु – सी० ।

विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासा
अज्झत्तं वूपसन्तचित्ता विहासुं वा विहरन्ति वा विहरिस्सन्ति
वा” ति। अथ खो भगवा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुखं।

5 अट्ठङ्गिको च मग्गानं, खेमं अमतगामिनं” ति॥

§ ३. कतमं आरोग्यं कतमं निब्बानं

१०. एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको भगवन्तं एतद-
वोच — “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! याव सुभासितं
चिदं भोता गोतमेन — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुखं’
ति। मया पि खो एतं, भो गोतम, सुतं पुब्बकानं परिब्बाजकानं
10 आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं
सुखं’ ति; तयिदं, भो गोतम, समेती” ति।

“यं पन ते एतं, मागण्डिय, सुतं पुब्बकानं परिब्बाजकानं
आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं
परमं सुखं’ ति, कतमं तं आरोग्यं, कतमं तं निब्बानं” ति ?

15 एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको सकानेव सुदं गत्तानि
पाणिना अनोमज्जति — “इदं तं, भो गोतम, आरोग्यं, इदं तं
निब्बानं। अहं हि, भो गोतम, एतरहि अरोगो सुखी, न मं किञ्चि
आबाधती” ति।

११. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो; सो न
20 पस्सेय्य कण्हसुककानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिट्टुकानि^१ रूपानि, न
पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिम-
सूरिये^२। सो सुणेय्य चक्खुमतो भासमानस्स — ‘छेकं वत, भो,
ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची^३’ ति ! सो ओदातपरियेसनं
B. 177 चरेय्य। तमेनं अञ्जतरो पुरिसो तेलमसिकतेन^४ साहुळिचीरेन^५
25 वञ्चेय्य — ‘इदं ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं

१. मज्जेट्टुकानि — सी०; मज्जेट्टिकानि — स्या०, रो०। २. चन्दिमसूरिये — म०।
३. सुचिं — सी०, स्या०, रो०। ४. तेलमलिकतेन — म०। ५. साहुळिचीरेन — सी०, स्या०, रो०।

सुची' ति। सो तं पटिग्गण्हेय्य, पटिग्गहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाचं निच्छारेय्य — 'छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची' ति !

“तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो जच्चन्धो पुरिसो जानन्तो पस्सन्तो अमुं तेलमसिकतं साहुळिचीरं पटिग्गण्हेय्य, पटि- 5
गहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाचं निच्छारेय्य — 'छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची' ति उदाहु चक्खुमतो सद्दाया” ति ?

“अजानन्तो हि, भो गोतम, अपस्सन्तो सो जच्चन्धो पुरिसो अमुं तेलमसिकतं साहुळिचीरं पटिग्गण्हेय्य, पटिग्गहेत्वा 10
पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाचं निच्छारेय्य — 'छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची, ति, चक्खुमतो सद्दाया” ति ।

R. 510

“एवमेव खो, मागण्डिय, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका अजानन्ता आरोग्यं, अपस्सन्ता निब्बानं, अथ च पनिमं 15
गाथं भासन्ति —

‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुखं’ ति ।

“पुब्बकेहेसा, मागण्डिय, अरहन्तेहि सम्मासम्बुद्धेहि गाथा भासिता —

‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुखं ।

20

अट्टङ्गिको च मग्गानं, खेमं अमतगामिनं’ ति ॥

१२. “सा एतरहि अनुपुब्बेन पुथुज्जनगता” । अयं खो पन, मागण्डिय, कायो रोगभूतो गण्डभूतो सल्लभूतो अघभूतो आबाधभूतो, सो त्वं इमं कायं रोगभूतं गण्डभूतं सल्लभूतं अघभूतं आबाधभूतं —
‘इदं तं, भो गोतम, आरोग्यं, इदं तं निब्बानं’ ति वदेसि । तं हि ते, 25
मागण्डिय, अरियं चक्खुं नत्थि येन त्वं अरियेन चक्खुना आरोग्यं जानेय्यासि, निब्बानं पस्सेय्यासी” ति ।

१. पटिग्गण्हेय्य — रो०; पटिग्गण्हेय्य — सी० । २. पारुपेत्वा — सी०, रो० । ३. असु — सी०, रो०; असु सो — स्या० । ४. एसा — स्या० । ५. पुथुज्जनगाथा — म० ।

“एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स ! प्होति मे भवं गोतमो
तथा धम्मं देसेतुं यथाहं आरोग्यं जानेय्यं, निब्बानं पस्सेय्यं” ति ।

B. 178

१३. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो, पुरिसो; सो न
पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
५ पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य
मज्जिजट्टकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारक-
रूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता
भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं
करेय्य । सो तं भेसज्जं आगम्म न चक्खूनि उप्पादेय्य, न चक्खूनि
१० विसोधेय्य । तं किं मज्जसि, मागण्डिय, ननु सो वेज्जो यावदेव
किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ?

“एवं, भो गोतम” ।

“एवमेव खो, मागण्डिय, अहं चेव^१ ते धम्मं देसेय्यं — ‘इदं
तं आरोग्यं, इदं तं निब्बानं’ ति, सो त्वं आरोग्यं न जानेय्यासि,
१५ निब्बानं न पस्सेय्यासि । सो ममस्स किलमथो, सा ममस्स विहेसा” ति ।

R. 511

“एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स । प्होति मे भवं गोतमो
तथा धम्मं देसेतुं यथाहं आरोग्यं जानेय्यं, निब्बानं पस्सेय्यं” ति ।

१४. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो; सो न
पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
२० पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य
मज्जिजट्टकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारक-
रूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये । सो सुणेय्य चक्खुमतो भास-
मानस्स — ‘छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ ति !
सो ओदातपरियेसनं चरेय्य । तमेनं अज्जतरो पुरिसो तेलमसिकतेन
२५ साहुळिचीरेन वज्जेय्य — ‘इदं ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं
अभिरूपं निम्मलं सुची’ ति । सो तं पटिग्गण्हेय्य, पटिग्गहेत्वा
पारुपेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं
उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य —

विरेचनं' अधोविरेचनं अञ्जनं पञ्चञ्जनं नत्थुकम्मं । सो तं भेसज्जं
 आगम्म चक्खूनि उप्पादेय्य, चक्खूनि विसोधेय्य । तस्स सह चक्खु-
 प्पादा यो अमुस्मिं' तेलमसिकते साहुळिचीरे छन्दरागो सो पहीयेथ ।
 तं च' नं' पुरिसं अमित्ततो पि दहेय्य, पञ्चत्थिकतो पि दहेय्य, अपि च
 जीविता वोरोपेतब्बं मञ्जेय्य — 'दीघरत्तं वत, भो, अहं इमिना 5
 पुरिसेन तेलमसिकतेन साहुळिचीरेन निकतो वञ्चितो पलुद्धो — इदं
 ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची' ति । एवमेव
 खो, मागण्डिय, अहं चेव' ते धम्मं देसेय्यं — 'इदं तं आरोग्यं, इदं
 तं निब्बानं' ति । सो त्वं आरोग्यं जानेय्यासि, निब्बानं पस्सेय्यासि ।
 तस्स ते सह चक्खुप्पादा यो पञ्चसुपादानक्खन्धेसु छन्दरागो सो 10
 पहीयेथ; अपि च ते एवमस्स — 'दीघरत्तं वत, भो, अहं इमिना चित्तेन
 निकतो पलुद्धो । अहं हि रूपं येव उपादियमानो उपादियिं, वेदनं येव
 उपादियमानो उपादियिं, सञ्जं येव उपादियमानो उपादियिं,
 सङ्खारे' येव' उपादियमानो उपादियिं, विञ्जाणं येव उपादियमानो
 उपादियिं । तस्स मे उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति- 15
 पच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति;
 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

B. 179

R. 512

“एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स ! प्होति मे भवं गोतमो
 तथा धम्मं देसेतुं यथाहं इमम्हा आसना अनन्धो वुद्धेय्यं” ति ।

१५. “तेन हि त्वं, मागण्डिय, सप्पुरिसे भजेय्यासि । यतो खो त्वं, 20
 मागण्डिय, सप्पुरिसे भजिस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, सद्धम्मं सोस्ससि;
 यतो खो त्वं, मागण्डिय, सद्धम्मं सोस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, धम्मानुधम्मं
 पटिपज्जिस्ससि; यतो खो त्वं, मागण्डिय, धम्मानुधम्मं पटिपज्जिस्ससि
 ततो त्वं, मागण्डिय, सामं येव जस्ससि, सामं दक्खिस्ससि^१ — इमे
 रोगा गण्डा सल्ला; इध रोगा गण्डा सल्ला अपरिसेसा निरुज्झन्ति । 25
 तस्स मे उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो,
 जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति;
 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

१. उद्धविरेचनं — म० । २. असुकस्मि — स्या० । ३-३. चेनं — स्या० । ४. चे — म० ।

५-५. सङ्खारयेव — स्या० । ६. दक्खिस्सि — सी०, रो० ।

§ ४. मागण्डियस्स पब्बज्जा

१६. एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच—
 “अभिक्वन्तं, भो गोतम, अभिक्वन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो
 गोतम, निक्कुज्जितं^१ वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य,
 मूब्हस्स वा मग्गं आचिक्वेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य —
 ५ चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती^२ ति; एवमेव भोता गोतमेन अनेक-
 परियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि
 धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं,
 लभेय्यं उपसम्पदं” ति।

B. 180

“यो खो, मागण्डिय, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये
 10 आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परि-
 वसति; चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति,
 उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय। अपि च मेत्थ पुग्गलवेमत्तता
 विदिता” ति।

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता
 15 पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं
 अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय^३;
 अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्नं वस्सानं^४ अच्चयेन
 आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया” ति।

R. 513

अलत्थ खो मागण्डियो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके
 20 पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं। अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा
 मागण्डियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिर-
 स्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति
 तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि। ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं,
 25 कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि। अञ्जतरो खो
 पनायस्मा मागण्डियो अरहतं अहोसी ति।

—: ० :—

१. निक्कुज्जितं — रो०। २. दक्खन्ती — सी०, रो०। ३. स्या० पोत्थके नत्थि।
 ४. मं वस्सानं — सी०, रो०।

२६. सन्दकसुत्तं

§ १. चत्तारो अब्रह्मचरियवासा

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति
घोसितारामे । तेन खो पन समयेन सन्दको परिब्बाजको पिलक्ख-
गुहायं पटिवसति महितिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं पञ्चमत्तेहि
परिब्बाजकसत्तेहि । अथ खो आयस्मा आनन्दो सायण्हसमयं पटिसल्लानां
वुद्धितो भिक्खू आमन्तेसि — “आयामावुसो, येन देवकतसोब्भो” 5
तेनुपसङ्कमिस्साम गुहादस्सनाया” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू
आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । अथ खो आयस्मा आनन्दो सम्बहु-
लेहि भिक्खूहि सद्धिं येन देवकतसोब्भो तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन
समयेन सन्दको परिब्बाजको महितिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं
निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्दमहासद्दाय अनेकविहितं 10
तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथीदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं
सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं
गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं
इत्थिकथं^१ सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं^२ पुव्वपेतकथं नानत्तकथं
लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । अद्दसा खो 15
सन्दको परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान सकं
परिसं सण्ठपेसि^३ — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ ; अयं
समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति समणो आनन्दो । यावता खो पन
समणस्स गोतमस्स सावका कोसम्बियं पटिवसन्ति, अयं तेसं अञ्जतरो
समणो आनन्दो । अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्दविनीता 20
अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो ; अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्क-
मितब्बं मञ्जेय्या” ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

२. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन सन्दको परिब्बाजको

१. पतिसल्लाना — सी० । २. देवकतसोब्भो — सी०, स्या०, रो० । ३. इत्थिकथं —
स्या० । ४. ० कुम्भदासिकथं — स्या० । ५. सण्ठापेसि — म० ।

तेनुपसङ्कमि । अथ खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं
 एतदवोच—“एतु खो भवं आनन्दो, स्वागतं भोतो आनन्दस्स ।
 चिरस्सं खो भवं आनन्दो इमं परियायमकासि यदिदं इधाग-
 मनाय । निसीदतु भवं आनन्दो, इदमासनं पञ्जत्तं” ति । निसीदि
 ५ खो आयस्मा आनन्दो पञ्जत्ते आसने । सन्दको पि खो परिब्बा-
 जको अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
 निसिन्नं खो सन्दकं परिब्बाजकं आयस्मा आनन्दो एतदवोच—“कायनुत्थ,
 सन्दक, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा
 विप्पकता” ति ?

10 “तिट्ठेसा भो आनन्द, कथा याय मयं एतरहि कथाय
 सन्निसिन्ना । नेसा भोतो आनन्दस्स कथा दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि
 सवनाय । साधु वत भवन्तं येव आनन्दं पटिभातु सके आचरियके
 धम्मिकथा” ति ।

“तेन हि, सन्दक, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि-
 15 स्सामी” ति ।

B. 182

“एवं भो” ति खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मतो आनन्दस्स
 पच्चस्सोसि । आयस्मा आनन्दो एतदवोच—“चत्तारोमे, सन्दक,
 तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन अब्रह्मचरियवासा
 अक्खाता चत्तारि च अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि,
 20 यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च^१
 नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं” ति ।

R. 515

“कतमे पन ते, भो आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता
 अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासा अक्खाता, यत्थ
 विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य
 25 जायं धम्मं कुसलं” ति ।

३. “इध, सन्दक, एकच्चो सत्था एवंवादी होति एवंदिट्ठी” —
 ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकटदुक्कटानं’ कम्मानं
 फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता,

१. सागतं—सी०, रो० । २. वा—सी०, रो० । ३. एवंदिट्ठि—सी०, म० । ४. सुकट-
 दुक्कटानं—म० ।

नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा
 सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुम्महाभूतिको^१ अयं पुरिसो यदा कालं
 करोति, पठवी^२ पठवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं
 अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो 5
 वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आकासं इन्द्रियानि सङ्क्रमन्ति ।
 आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मतं आदाय गच्छन्ति, यावाळाहना^३ पदानि
 पञ्जायन्ति, कापोतकानि अट्टीनि भवन्ति, भस्सन्ताहुतियो दत्तु-
 पञ्जत्तं यदिदं दानं, तेसं तुच्छा मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवादं
 वदन्ति, बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति 10
 न होन्ति परं मरणा' " ति ।

“तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं
 खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठी — नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि
 हुतं, नत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको,
 नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, 15
 नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च
 लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुम्महा-
 भूतिको अयं पुरिसो यदा कालं करोति, पठवी पठवीकायं अनुपेति
 अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं
 अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, 20
 आकासं इन्द्रियानि सङ्क्रमन्ति । आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मतं आदाय
 गच्छन्ति, यावाळाहना पदानि पञ्जायन्ति, कापोतकानि अट्टीनि
 भवन्ति, भस्सन्ताहुतियो, दत्तुपञ्जत्तं यदिदं दानं, तेसं तुच्छा मुसा
 विलापो ये केचि अत्थिकवादं वदन्ति, बाले च पण्डिते च कायस्स
 भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा' ति । सचे इमस्स 25
 भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन^४ मे एत्थ
 वुसितं । उभो पि मयं एत्थ समसमा सामञ्जं पत्ता, यो चाहं न वदामि
 उभो कायस्स भेदा उच्छिज्जिस्साम, विनसिस्साम, न भविस्साम परं
 मरणा ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नग्गियं मुण्डियं

B. 183

25

१. चातुम्महाभूतिको — म० । २. पथवी — म० । ३. याव आळहना — स्या० । ४. अब्बु-
 सितेन — सी० ।

R. 516

उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तो
कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो जातरूपरजतं
सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि।
अभिसम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं सत्थरि ब्रह्म-
5 चरियं चरिस्सामि, 'सो अब्रह्मचरियवासो अयं' ति - इति विदित्वा
तस्मा ब्रह्मचरिया निव्विज्ज पक्कमति। अयं खो, सन्दक, तेन
भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो अब्रह्मचरिय-
वासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य,
वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं।

B. 184

10 ४. "पुन च परं, सन्दक, इधेक्कच्चो सत्था एवंवादी होति
एवंदिट्ठी - 'करोतो कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो'
सोचयतो' सोचापयतो' किलमतो किलमापयतो' फन्दतो फन्दापयतो
पाणमतिपातयतो' अदिन्नं आदियतो सन्धिं छिन्दतो निल्लोपं हरतो
एकागारिकं करोतो परिपन्थे तिट्ठतो परदारं गच्छतो मुसा भणतो
15 करतो' न करीयति' पापं। खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा
पठविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं
पापं, नत्थि पापस्स आगमो। दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य
हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छिन्दापेन्तो पचन्तो पचापेन्तो' नत्थि
ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो। उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं
20 गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो' नत्थि ततोनिदानं पुञ्जं,
नत्थि पुञ्जस्स आगमो। दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि
पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स आगमो' ति।

"तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति - अयं
खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठी - करोतो कारयतो ...पे०...
25 सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन
मे एत्थ वुसितं। उभो पि मयं एत्थ समसमा सामञ्जं पत्ता, यो चाहं
न वदामि उभिन्नं कुरुतं न करीयति पापं ति। अतिरेकं खो पनिमस्स

१. पाचयतो - सी०, रो०; पचापयतो - स्या०। २. सोचतो - स्या०। ३. सी०,
रो० पोत्यकेसु नत्थि। ४. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि। ५. पाणमतिमापयतो - सी०, रो०;
पाणमतिपातापयतो - स्या०। ६. करोतो - म०। ७. करियति - सी०। ८. पाचेन्तो -
सी०, स्या०, रो०। ९. याजेन्तो - सी०, रो०।

भोतो सत्थुनो नग्गियं मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं
 योहं पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो
 मालागन्धविलेपनं धारेन्तो जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता
 सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि। अभिसाम्परायं सोहं किं जानन्तो
 किं पस्सन्तो इमस्मिं सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि। 'सो अब्रह्म- 5
 चरियवासो अयं' ति इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज
 पक्कमति। अयं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
 सम्मासम्बुद्धेन दुतियो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विञ्जू
 पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं
 कुसलं। 10

५. "पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एवंवादी होति
 एवंदिट्ठी — 'नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; अहेतू'
 अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति; नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं
 विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति; नत्थि वलं, नत्थि
 विरियं', नत्थि पुरिसत्थामो,' नत्थि पुरिसपरक्कमो; सब्बे सत्ता 15
 सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अवला अविरिया नियति-
 सङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु' सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती' ति।

"तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — अयं
 खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठी — नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो
 सत्तानं सङ्किलेसाय ...पे०... सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, 20
 अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन मे एत्थ वुसितं। उभो पि मयं एत्थ
 समसमा सामञ्जं पत्ता, यो चाहं न वदामि उभो अहेतू अप्पच्चया
 विसुज्झिस्सामा ति। अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नग्गियं
 मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं
 अज्झावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो 25
 जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको
 भविस्सामि। अभिसाम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं
 सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि। 'सो अब्रह्मचरियवासो अयं' ति — इति

१. अहेतु — सी०, रो०। २. वीरियं — म०। ३. पुरिसत्थामो — सी०। ४. छस्सेवा-
 भिजातिषु — सी०, रो०।

विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निव्विज्ज पक्कमति । अयं खो, सन्दक,
तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियो अब्रह्म-
चरियवासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न
वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

- 5 ६. “पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एवंवादी होति
एवंदिट्ठी – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता
वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इज्जन्ति न विपरिणामेन्ति न
अज्जमज्जं व्यावाधेन्ति नालं अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय
वा सुखदुक्खाय वा । कतमे सत्त ? पठवीकायो, आपोकायो, तेजोकायो,
10 वायोकायो सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे’ – इमे सत्तकाया अकटा अकटविधा
अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इज्जन्ति
न विपरिणामेन्ति न अज्जमज्जं व्यावाधेन्ति नालं अज्जमज्जस्स
सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । तत्थ नत्थि हन्ता वा घातेता
वा सोता वा सावेता वा विज्जाता वा विज्जापेता वा । यो’ पि
15 तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति न कोचि कच्चि जीविता वोरोपेति,
सत्तन्नं त्वेव कायानमन्तरेण सत्थं विवरमनुपतति । चुद्दस खो पनि-
मानि योनिपमुखसत्तसहस्सानि’, सट्ठि’ च सत्तानि, छ च सत्तानि,
पञ्च च कम्मनो सत्तानि, पञ्च च कम्मनि, तीणि च कम्मनि,
कम्मे च अड्ढकम्मे च, द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो’,
20 अट्ठ पुरिसभूमियो, एकूनपज्जास आजीवकसते’, एकूनपज्जास
परिब्बाजकसते’, एकूनपज्जास नागावाससते, वीसे इन्द्रियसते, तिसे
निरयसते, छत्तिस रजोधातुयो, सत्त सज्जीगग्भा’, सत्त असज्जी-
गग्भा, सत्त निगण्ठिगग्भा, सत्त देवा, सत्त मानुसा, सत्त पिसाचा’,
सत्त सरा, सत्त पवुटा”, सत्त पपाता, सत्त पपातसत्तानि, सत्त सुपिना,
25 सत्त सुपिनसत्तानि, चुल्लासीति’^१ महाकप्पिनो’^२ सत्तसहस्सानि, यानि
वाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति ।

१. सत्तिमे – सी०, रो० । २. ये – सी०, रो० । ३. योनिपमुखसत्तसहस्सानि –
स्या० । ४. सट्ठि – सी०, स्या० । ५. छळाभिजातियो – सी० । ६. आजीवसते – सी०,
स्या०, रो० । ७. परिब्बाजसते – सी०, रो० । ८. सज्जीगग्भा – स्या०, रो० । ९. निगण्ठी-
गग्भा – सी०; निगन्थगग्भा – स्या० । १०. पेसाचा – सी० । ११. पमुटा – सी०; पवुटा सत्त
पासाणा – स्या० । १२. चुल्लासीति – स्या० । १३. महाकप्पिनो – सी०, रो० ।

तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा वतेन^१ वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन
वा अपरिपक्कं^२ वा कम्मं परिपाचेस्सामि, परिपक्कं वा कम्मं फुस्स
फुस्स व्यन्तिं^३ करिस्सामी^४ ति । हेवं नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परि-
यन्तकते संसारे, नत्थि हायनवड्डुने, नत्थि उक्कंसावकंसे । सेय्यथापि
नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव^५ पलेति^५, एवमेव बाले च ८
पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ती^५ ति ।

“तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं
खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठी — सत्तिमे काया अकटा अकटविधा
... पे० ... सचे पन इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ
कतं, अवुसितेन मे एत्थ वुसितं । उभो पि मयं एत्थ समसमा सामञ्जं १०
पत्ता, यो चाहं न वदामि । उभो सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं
करिस्सामा’ ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नग्गियं
मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं
अज्झावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो
जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको १५
भविस्सामि । अभिसम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं
सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि ? ‘सो अब्रह्मचरियवासो अयं’ ति —
इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । अयं खो,
सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थो
अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न २०
वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

B. 187

10

15

20

“इमे खो ते सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासा अक्खाता यत्थ विञ्जू
पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं
धम्मं कुसलं” ति ।

B. 188

R. 519

25

§ २. चत्वारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियाणि

७. “अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द ! यावञ्चिदं
तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्म-

१. वत्तेन — स्या० । २. अप्परिपक्कं — स्या० । ३-३. व्यन्तिकरिस्सामी — सी०, रो० ;
व्यन्तीकरिस्सामी — स्या० । ४. निब्बेधियमानमेव — स्या० । ५. फलेति — सी० ।

चरियवासा व समाना 'अब्रह्मचरियवासा' ति अक्खाता यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ति । कतमानि पन तानि, भो आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानि
 ५ ब्रह्मचरियानि अक्खातानि यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं" ति ?

८. "इध, सन्दक, एकच्चो सत्था सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरि-
 सेसं जाणदस्सनं पटिजानाति - 'चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च
 जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं' ति । सो सुञ्जं पि
 १० अगारं पविसति, पिण्डं पि न लभति, कुक्कुरो पि डसति', चण्डेन पि हत्थिना
 समागच्छति, चण्डेन पि अस्सेन समागच्छति, चण्डेन पि गोणेन समागच्छति,
 इत्थिया पि पुरिसस्स पि नामं पि गोत्तं पि पुच्छति, गामस्स पि निगमस्स
 पि नामं पि मग्गं पि पुच्छति । सो 'किमिदं' ति पुट्ठो समानो 'सुञ्जं मे
 अगारं पविसितब्बं अहोसि', तेन पाविसिं; 'पिण्डं मे' अलद्धब्बं अहोसि',
 १५ तेन नालत्थं^१; कुक्कुरेन डंसितब्बं अहोसि, तेनमिह दट्ठो; चण्डेन हत्थिना
 समागन्तब्बं अहोसि, तेन समागमिं^२; चण्डेन अस्सेन समागन्तब्बं अहोसि,
 तेन समागमिं; चण्डेन गोणेन समागन्तब्बं अहोसि, तेन समागमिं;
 इत्थिया पि पुरिसस्स पि नामं पि गोत्तं पि पुच्छितब्बं अहोसि, तेन पुच्छिं;
 गामस्स पि निगमस्स पि नामं पि मग्गं पि पुच्छितब्बं अहोसि, तेन^३
 २० पुच्छिं ति" । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति - अयं खो
 भवं सत्था सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति
 ... पे० ... गामस्स पि निगमस्स पि नामं पि मग्गं पि पुच्छितब्बं
 अहोसि, तेन पुच्छिं ति । सो 'अनस्सासिकं इदं ब्रह्मचरियं' ति - इति
 विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन
 २५ भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमं अनस्सासिकं
 ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य,
 वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

B. 189

R. 520

९. "पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था अनुस्सविको होति

१. डंसति - म० । २. पि - म० । ३. नालद्धं - स्या० । ४. समागमं - सी०, रो० ।
 ५-५. तेनापुच्छन्ति - सी०, रो० ।

अनुस्सवसच्चो । सो अनुस्सवेन इतिहिहिपरम्पराय' पिटकसम्पदाय धम्मं देसेति । अनुस्सविकस्स खो पन, सन्दक, सत्थुनो अनुस्सवसच्चस्स सुस्सुतं पि होति, दुस्सुतं पि होति, तथा पि होति, अञ्जथा पि होति । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — अयं खो भवं सत्था अनुस्सविको अनुस्सवसच्चो... पे० ... सो 'अनस्सासिकं इदं 5 ब्रह्मचरियं' ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज' पक्कमति' । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियं अनस्सासिकं ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

१०. "पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था तक्की होति वीमंसी । 10 सो तक्कपरियाहत्तं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं धम्मं देसेति । तक्कस्स खो पन, सन्दक, सत्थुनो वीमंसिस्स सुतक्कितं पि होति, दुत्तक्कितं पि होति, तथा पि होति, अञ्जथा पि होति । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — 'अयं खो भवं सत्था तक्की वीमंसी । सो तक्क-परियाहत्तं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं धम्मं देसेति । तक्कस्स खो पन 15 सत्थुनो वीमंसिस्स सुतक्कितं पि होति, दुत्तक्कितं पि होति, तथा पि होति, अञ्जथा पि होति' । सो 'अनस्सासिकं इदं ब्रह्मचरियं' ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियं अनस्सासिक ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो 20 च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

११. "पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था मन्दो होति मोमूहो । सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ' तत्थ' पञ्हुं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — 'एवं ति' पि मे नो, तथा ति पि मे नो, अञ्जथा 25 ति पि मे नो, नो ति पि मे नो, नो नो ति पि मे नो' ति । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — 'अयं खो भवं सत्था मन्दो मोमूहो । सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ तत्थ पञ्हुं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आप-ज्जति अमराविक्खेपं — एवं ति पि मे नो, तथा ति पि मे नो, अञ्जथा

B. 190

R. 521

१. इतिहीतिपरम्पराय — स्या० । २-२. निब्बिजापक्कमति — सी० । ३-३. तथा तथा — सी०, स्या०, रो० । ४. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

ति पि मे नो, नो ति पि मे नो, नो नो ति पि मे नो' ति । सो 'अनस्सा-
सिकं इदं ब्रह्मचरियं' ति - इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज
पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थं अनस्सासिकं ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विञ्जू
५ पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं
धम्मं कुसलं ।

“इमानि खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि यत्थ
विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं
१० धम्मं कुसलं” ति ।

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द ! यावञ्चिदं
तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सा-
सिकानेव ब्रह्मचरियानि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानी ति अक्खातानि
यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य
१५ जायं धम्मं कुसलं । सो पन, भो आनन्द, सत्था किंवादी किमक्खायी
यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य
जायं धम्मं कुसलं” ति ।

§ ३. तथागतो किंवादी

१२. “इध, सन्दक, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मा-
सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्मान्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि
२० सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ... पे० ... सो इमे पञ्च नीवरणे
पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि
विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको
एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्म-
२५ चरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

B. 191

“पुन च परं, सन्दक, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा ... पे० ...
दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि
सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं
ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“पुन च परं, सन्दक, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति ... पे० ... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

R. 522

“पुन च परं, सन्दक, भिक्खु सुखस्स च पहाना ... पे० ... 5
चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^१ पुब्बेनिवासानुस्सति- 10
जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति,
सेय्यथीदं—एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ... पे० ... इति साकारं
सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि
सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं
ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं । 15

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय
चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे,
सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि 20
सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं
ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

B. 192

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं
अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्ख- 25
समुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजा-
नाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘इमे
आसवा’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ ति यथाभूतं
पजानाति ‘अयं आसवनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसव-

निरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' 5 ति पजानाति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उळार-विसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं" ति ।

R. 523

10

१३. "यो पन सो, भो आनन्द, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो परिभुञ्जेय्य सो कामे" ति ?

"यो सो, सन्दक, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो अभव्वो सो पञ्चट्टानानि' अज्झाचरितुं । अभव्वो खीणासवो भिक्खु सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेतुं, अभव्वो खीणासवो भिक्खु अदिन्नं 15 थेय्यसङ्घातं आदातुं, अभव्वो खीणासवो भिक्खु मेथुनं धम्मं पटिसेवेतुं, अभव्वो खीणासवो भिक्खु सम्पजानमुसा भासितुं, अभव्वो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारकं कामे परिभुञ्जितुं, सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो^१ । यो सो, सन्दक, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहित-भारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो 20 अभव्वो सो इमानि पञ्चट्टानानि अज्झाचरितुं" ति ।

B. 193

25

१४. "यो पन सो, भो आनन्द, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीण-भवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं - 'खीणा मे 25 आसवा'" ति ?

"तेन हि, सन्दक, उपमं ते करिस्सामि; उपमायपिधेकच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । सेय्यथापि, सन्दक, पुरिसस्स हत्थपादा छिन्ना; तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स

१. पञ्चट्टानानि - सी०, स्या०, रो० । २. पाणे - स्या० । ३. आगारियभूतो - स्या० ।

च सततं समितं जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ति, उदाहु पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ” ति ?

“न खो, भो आनन्द, सो पुरिसो सततं समितं जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ति, अपि च खो पन नं पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ” ति ।

5

“एवमेव खो, सन्दक, यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं^१ न पच्चुपट्ठितं — ‘खीणा मे आसवा’ ति^२; अपि च खो पन^३ नं पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘खीणा मे आसवा’ ” ति ।

10

१५. “कीववहुका पन, भो आनन्द, इमस्मिं धम्मविनये निय्यातारो” ति ?

“न खो, सन्दक, एकं येव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो^४ व ये इमस्मिं धम्मविनये निय्यातारो” ति ।

15

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द ! न च नाम सधम्मोक्कंसना भविस्सति, न परधम्मवम्भना, आयतने च धम्मदेसना ताव बहुका च निय्यातारो पञ्जायिस्सन्ति । इमे पनाजीवका^५ पुत्तमताय पुत्ता अत्तानं चेव उक्कंसेन्ति, परे च वम्भेन्ति तयो चेव निय्यातारो पञ्जापेन्ति^६, सेय्यथीदं — नन्दं वच्छं, किसं सङ्किच्चं, मक्खलि गोसालं” ति ।

R. 524

20

अथ खो सन्दको परिब्बाजको सकं परिसं आमन्तेसि — “चरन्तु” भोन्तो समणे गोतमे ब्रह्मचरियवासो । न दानि सुकरं अम्हेहि लाभसक्कारसिलोके परिचचजितुं” ति । इति हिदं सन्दको परिब्बाजको सकं परिसं उय्योजेसि भगवति ब्रह्मचरिये ति ।

25

—:०:—

१-१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२. खीणा व आसवा — सी०, स्या०, रो० । ३. नं — सी०, रो० । ४. भिय्यो — सी० । ५. पनाजीविका — सी०, रो० । ६. पञ्जापेन्ति — म० । ७. चरन्तु — सी० ।

२७. महासकुलुदायिसुत्तं

§ १. गणाचरियेसु को सावकसक्कतो

B. 194,
R. II 1

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिञ्जाता अभिञ्जाता
परिव्वाजका मोरनिवापे परिव्वाजकारामे पटिवसन्ति, सेय्यथीदं —
अन्नभारो^१ वरधरो^२ सकुलुदायी^३ च परिव्वाजको अञ्जे च अभिञ्जाता
5 अभिञ्जाता परिव्वाजका । अथ खो भगवा पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि —
“अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितुं । यन्नूनाहं येन मोरनिवापो
परिव्वाजकारामो येन सकुलुदायो परिव्वाजको तेनुपसङ्कमेय्य” ति ।
अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिव्वाजकारामो तेनुपसङ्कमि । तेन
10 खो पन समयेन सकुलुदायी परिव्वाजको महितिया परिव्वाजकपरिसाय
सद्धि निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्महासद्दाय अनेकविहितं
तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथीदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं
सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं^४ सयनकथं मालाकथं
गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं
R. 2 15 इत्थिकथं^५ सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं^६ पुव्वपेतकथं नानत्तकथं
लोककवायिकं समुद्दकवायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । अद्दसा खो
सकुलुदायी परिव्वाजको भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान सक्
परिसं सण्ठपेसि^७ — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु; मा भोन्तो सद्मकत्थ ।
अयं समणो गोतमो आगच्छति; अप्पसद्दकामो खो पन सो आयस्मा
20 अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्क-
मितब्बं मञ्जेय्या” ति । अथ खो ते परिव्वाजका तुण्ही अहेसुं । अथ
खो भगवा येन सकुलुदायी परिव्वाजको तेनुपसङ्कमि । अथ खो सकुलु-

१. अनुगारो — सी०, रो० । २. वरतरो — स्या०; वरचरो — सी० । ३. सकुलुदायि
— स्या०, रो० । ४. वत्थुकथं — सी० । ५. इत्थीकथं — स्या० । ६. कुम्भदासिकथं — स्या० ।
७. सण्ठापेसि — म० ।

दायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “एतु खो, भन्ते, भगवा । स्वागतं, भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा ; इदमासनं पञ्जत्तं” ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । सकुलुदायी पि खो परिब्बाजको अञ्ज- 5 तरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सकुलु- दायि परिब्बाजकं भगवा एतदवोच —

२. “कायनुत्थ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता” ति ?

B. 195

“तिट्ठेसा, भन्ते, कथा याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना । नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि सवनाय । 10 पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि नानातित्थियानं समण- ब्राह्मणानं कुतूहलसालायं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘लाभा वत, भो, अङ्गमगधानं, सुलद्धलाभा’ वत, भो, अङ्गमगधानं ! तत्रिमे’ समणब्राह्मणा सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स राजगहं वस्सा- 15 वासं ओसटा’ । अयं पि खो पूरणो कस्सपो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स ; सो पि राजगहं वस्सावासं ओसटो । अयं पि खो मक्खलि गोसालो ...पे०... अजितो केसकम्बलो’ ... पकुद्धो’ कच्चायनो ... सञ्जयो वेलट्ठ- पुत्तो’ ... निगण्ठो’ नातपुत्तो’ सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो 20 यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स ; सो पि राजगहं वस्सावासं ओसटो । अयं पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स ; सो पि राजगहं वस्सावासं ओसटो । को नु खो इमेसं भवतं’ समणब्राह्मणानं सङ्घीनं गणीनं गणाचरियानं जातानं यसस्सीनं तित्थकरानं साधुसम्मतानं 25 बहुजनस्स सावकानं सक्कतो गरुक्कतो’ मानितो पूजितो, कं’ च पन सावका सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती’ ति ?

R. 3

१. सागतं — सी०, रो० । २. सुलद्धं — स्या०, रो० । ३. यत्रिमे — स्या० ; यत्थिमे — सी०, रो० । ४. उपगता — स्या० । ५. केसकम्बली — रो० । ६. पकुद्धो — स्या० । ७. वेलट्ठि- पुत्तो — सी०, रो० । ८. निगन्थो — स्या० । ९. नाटपुत्तो — म० ; नाथपुत्तो — सी० । १०. भग- वतं — रो० । ११. गरुक्कतो — रो० । १२. कथं — सी०, रो० ।

३. “तत्रेकच्चे एवमाहंसु – ‘अयं खो पूरणो कस्सपो सङ्घी
 चेव गणी च गणाचरियो च आतो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो
 बहुजनस्स; सो च खो सावकानं न सक्कतो न गरुक्कतो न मानितो
 न पूजितो, न च पन पूरणं कस्सपं सावका सक्कत्वा गरं कत्वा उप-
 5 निस्साय विहरन्ति। भूतपुब्बं पूरणो कस्सपो अनेकसताय परिसाय
 धम्मं देसेति’। तत्रञ्जतरो पूरणस्स कस्सपस्स सावको सद्मकासि –
 मा भोन्तो पूरणं कस्सपं एतमत्थं पुच्छित्थ; नेसो एतं जानाति; मय-
 मेतं जानाम, अम्हे एतमत्थं पुच्छित्थ; मयमेतं भवन्तानं^१ व्याकरिस्सामा
 ति। भूतपुब्बं पूरणो कस्सपो वाहा पग्गय्ह कन्दन्तो न लभति –
 10 अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्मकत्थ। नेते, भवन्ते, पुच्छन्ति,
 अम्हे एते पुच्छन्ति; मयमेतेसं व्याकरिस्सामा ति। बहु खो पन
 पूरणस्स कस्सपस्स सावका वादं आरोपेत्वा अपक्कन्ता – न त्वं
 इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि, किं
 त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि, मिच्छा पटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि
 15 सम्मापटिपन्नो, सहितं मे, असहितं ते, पुरेवचनीयं पच्छा अवच,
 पच्छावचनीयं पुरे अवच, अधिचिण्णं^२ ते विपरावत्तं, आरोपितो ते
 वादो, निग्गहितोसि, चर वादप्पमोक्खाय, निब्बेठेहि^३ वा सचे प्होसी
 ति। इति पूरणो कस्सपो सावकानं न सक्कतो न गरुक्कतो न
 मानितो न पूजितो, न च पन पूरणं कस्सपं सावका सक्कत्वा गरं
 20 कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। अक्कुट्ठो च पन पूरणो कस्सपो
 धम्मक्कोसेना’ ति।

B. 196

R. 4 “एकच्चे एवमाहंसु – ‘अयं पि खो मक्खलि गोसालो ... पे० ...
 अजितो केसकम्बलो ... पकुधो कच्चायनो ... सञ्जयो बेलट्टपुत्तो ...
 निगण्ठो नातपुत्तो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च आतो यसस्सी
 25 तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सो च खो सावकानं न सक्कतो न गरु-
 क्तो न मानितो न पूजितो, न च पन निगण्ठं नातपुत्तं सावका सक्कत्वा
 गरं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। भूतपुब्बं निगण्ठो नातपुत्तो अनेक-
 सताय परिसाय धम्मं देसेति। तत्रञ्जतरो निगण्ठस्स नातपुत्तस्स
 सावको सद्मकासि – मा भोन्तो निगण्ठं नातपुत्तं एतमत्थं पुच्छित्थ;

१. देसेसि – स्या०, रो०। २. भवतं – स्या०, रो०। ३. अविचिण्णं – सी०, रो०।
 ४. निब्बेठेहि – स्या०।

नेसो एतं जानाति; मयमेतं जानाम, अम्हे एतमत्थं पुच्छथ; मयमेतं भवन्तानं व्याकरिस्सामा ति। भूतपुब्बं निगण्ठो नातपुत्तो बाहा पग्गय्ह कन्दन्तो न लभति — अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ। नेते भवन्ते पुच्छन्ति, अम्हे एते पुच्छन्ति; मयमेतेसं व्याकरिस्सामा ति। बहु खो पन निगण्ठस्स नातपुत्तस्स सावका 5
वादं आरोपेत्वा अपक्कन्ता ... पे० ... इति निगण्ठो नातपुत्तो सावकानं न सक्कतो न गरुक्कतो न मानितो न पूजितो, न च पन निगण्ठं नातपुत्तं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। अक्कुट्ठो च पन निगण्ठो नातपुत्तो धम्मक्कोसेना' ति।

B. 197

४. “एकच्चे एवमाहंसु — ‘अयं पि खो समणो गोतमो सङ्घी 10
चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स, सो च खो सावकानं सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो, समणं च पन गोतमं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। भूतपुब्बं समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति। तत्रञ्जतरो समणस्स गोतमस्स सावको उक्कासि। तमेनाञ्जतरो 15
ब्रह्मचारी जन्नुकेन' घट्टेसि' — अप्पसद्दो आयस्मा होतु, मायस्मा सद्दमकासि, सत्था नो भगवा धम्मं देसेती' ति। यस्मिं समये समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये समणस्स गोतमस्स सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा। तमेनं महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो' पच्चुपट्ठितो होति — यं नो भगवा 20
धम्मं भासिस्सति तं नो सोस्सामा ति। सेय्यथापि नाम पुरिसो चातुम्महापथे खुद्दमधुं अनेलकं पीळेय्य। तमेनं महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो पच्चुपट्ठितो अस्स। एवमेव यस्मिं समये समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये समणस्स गोतमस्स सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा। तमेनं महा- 25
जनकायो पच्चासीसमानरूपो पच्चुपट्ठितो होति — यं नो भगवा धम्मं भासिस्सति तं नो सोस्सामा ति। ये पि समणस्स गोतमस्स सावका सब्रह्मचारीहि सम्पयोजेत्वा सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तन्ति

R. 5

B. 198

ते पि सत्थु चेव^१ वण्णवादिनो होन्ति, धम्मस्स च वण्णवादिनो होन्ति, सङ्खस्स च वण्णवादिनो होन्ति, अत्तगरहिनो येव होन्ति अनञ्ज-
गरहिनो, मयमेवम्हा^२ अलक्खिका मयं अप्पपुञ्जा ते^३ मयं एवं
स्वाक्खाते धम्मविनये पव्वजित्वा नासक्खिम्हा^४ यावजीवं परिपुण्णं
५ परिमुद्धं ब्रह्मचरियं चरितुं ति। ते आरामिकभूता वा उपासकभूता
वा पञ्चसिक्खापदे समादाय वत्तन्ति। इति समणो गोतमो सावकानं
सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो, समणं च पन गोतमं सावका
सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती^५” ति।

५. “कति पन त्वं, उदायि, मयि धम्मे समनुपस्ससि येहि
१० ममं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं
कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती^६” ति ?

§ २. उदायिमतं निराकतं

६. “पञ्च खो अहं, भन्ते, भगवति धम्मे समनुपस्सामि येहि
भगवन्त सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा
गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। कतमे पञ्च ? भगवा हि, भन्ते,
१५ अप्पाहारो, अप्पाहारताय च वण्णवादी। यं पि, भन्ते, भगवा अप्पा-
हारो, अप्पाहारताय च वण्णवादी इमं खो अहं, भन्ते, भगवति पठमं
धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति
मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति।

R. 6

“पुन च परं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन चीवरेन,
२० इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी। यं पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो
इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी इमं खो
अहं, भन्ते, भगवति दुतियं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका
सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उप-
निस्साय विहरन्ति।

२५ “पुन च परं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन पिण्डपातेन
इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी। यं पि, भन्ते, भगवा
सन्तुट्ठो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्ण-

१. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि। २. मयमेवेत्थ - सी०। ३. ये - सी०, स्या०, रो०।
४. न सक्खिम्ह - स्या०।

वादी इमं खो अहं, भन्ते, भगवति ततियं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“पुन च परं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । यं पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो 5
इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी इमं खो अहं, भन्ते, भगवति चतुत्थं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा 6
उपनिस्साय विहरन्ति ।

B. 199

“पुन च परं, भन्ते, भगवा पविवित्तो, पविवेकस्स च वण्णवादी । 10
यं पि, भन्ते, भगवा पविवित्तो, पविवेकस्स च वण्णवादी इमं खो अहं, भन्ते, भगवति पञ्चमं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा उप-
निस्साय विहरन्ति ।

“इमे खो अहं, भन्ते, भगवति पञ्च धम्मे समनुपस्सामि येहि 15
भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती” ति ।

७. “‘अप्पाहारो समणो गोतमो, अप्पाहारताय च वण्णवादी’ 20
ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका कोसकाहारा पि अड्ढकोसकाहारा^१ पि बेलुवाहारा^२ पि अड्ढ-
बेलुवाहारा पि । अहं खो पन, उदायि, अप्पेकदा इमिना पत्तेन सम- 25
तित्तिकं पि भुञ्जामि भिय्यो पि भुञ्जामि । ‘अप्पाहारो समणो गोतमो, अप्पाहारताय च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा
उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका कोसकाहारा पि अड्ढकोसकाहारा पि बेलुवाहारा पि अड्ढबेलुवाहारा पि न मं ते 30
इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं ।

R. 7

B. 200

“‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतर-
 चीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्क-
 रेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय
 विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका पंसुकूलिका लूखचीवर-
 5 धरा ते सुसाना वा सङ्कारकूटा^१ वा पापणिका^२ वा नन्तकानि उच्चि-
 नित्वा सङ्घाटिं करित्वा धारेन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा गहपति
 चीवरानि धारेमि दब्बहानि सत्थलूखानि^३ अलाबुलोमसानि^४ ।
 ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया
 च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरं करेय्युं
 10 मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि,
 मम सावका पंसुकूलिका लूखचीवरधरा ते सुसाना^५ वा सङ्कारकूटा
 वा पापणिका वा नन्तकानि उच्चिनित्वा सङ्घाटिं करित्वा धारेन्ति,
 न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा
 गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं ।

R. 8

15 “‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतर-
 पिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका
 सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय
 विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका पिण्डपातिका सपदान-
 चारिनो उञ्छासके^६ वते^७ रता, ते अन्तरघरं पविट्ठा समाना आस-
 20 नेन पि निमन्तियमाना न सादियन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा
 निमन्तने पि भुञ्जामि सालीनं ओदनं विचित्तकालकं^८ अनेकसूपं
 अनेकव्यञ्जनं । ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन पिण्डपातेन,
 इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि,
 सावका सक्करेय्युं गरं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरं कत्वा
 25 उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका पिण्डपातिका
 सपदानचारिनो उञ्छासके^६ वते रता ते अन्तरघरं पविट्ठा समाना
 आसनेन पि निमन्तियमाना न सादियन्ति, न मं ते इमिना धम्मेन

१. सङ्कारकूटा—स्या० । २. पापणिकानि—सी० । ३. यत्थलूखानि—सी०, रो०;
 सुत्तलूखानि—स्या० । ४. अलाबुलोमसानि—सी०, अलाबुलोमसानि—स्या० । ५. सुसाना
 —सी० । ६. उञ्छेपके—सी०; उच्छेपके—रो०; उच्चापके—स्या० । ७. वते—स्या० ।
 ८. विचित्तकालकं—सी० ।

सक्करेय्यं गरं करेय्यं मानेय्यं पूजेय्यं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतर-
सेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका
सक्करेय्यं गरं करेय्यं मानेय्यं पूजेय्यं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय 5
विहरेय्यं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका रुक्खमूलिका अब्भो-
कासिका, ते अट्ठमासे छन्नं न उपेन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा कूटा-
गारेसु पि विहरामि उल्लित्तावलित्तेसु निवातेसु फुसितगळेसु’ पिहित-
वातपानेसु । ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतर-
सेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका 10
सक्करेय्यं गरं करेय्यं मानेय्यं पूजेय्यं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय
विहरेय्यं, ये ते, उदायि, मम सावका रुक्खमूलिका अब्भोकासिका
ते अट्ठमासे छन्नं न उपेन्ति, न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्यं गरं
करेय्यं मानेय्यं पूजेय्यं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

B. 201

10

“‘पविवित्तो समणो गोतमो, पविवेकस्स च वण्णवादी’ ति, 15
इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्यं गरं करेय्यं मानेय्यं पूजेय्यं,
सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं, सन्ति खो पन मे, उदायि,
सावका आरञ्जिका^१ पन्तसेनासना^२ अरञ्जवनपत्थानि^३ पन्तानि
सनासनानि^४ अज्झोगाहेत्वा^५ विहरन्ति, ते अन्वद्धमासं सङ्खमज्झे
ओसरन्ति पातिमोक्खुद्देसाय । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा आकिण्णो 20
विहरामि भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि रञ्जा राज-
महामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि । ‘पविवित्तो समणो गोतमो,
पविवेकस्स च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्यं
गरं करेय्यं मानेय्यं पूजेय्यं, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं,
ये ते, उदायि, मम सावका आरञ्जिका पन्तसेनासना अरञ्ज- 25
वनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि अज्झोगाहेत्वा विहरन्ति ते
अन्वद्धमासं सङ्खमज्झे ओसरन्ति पातिमोक्खुद्देसाय, न मं ते इमिना

R. 9

25

१. फुस्सितगळेसु - रो०, फुस्सितगळेसु - सी० । २. आरञ्जिका - सी०, स्या०,
रो० । ३. पन्तानि सेनासनानि - स्या० । ४. आरञ्जवनपत्थानि - रो०; आरञ्जे वनपत्थानि
- सी० । ५. स्या० पोत्थके नत्थि । ६. अज्झोगहेत्वा - सी०, स्या०, रो० ।

धम्मेन सक्करेय्युं गहं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गहं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं।

“इति खो, उदायि, न ममं सावका इमेहि पञ्चहि धम्मेहि सक्करोन्ति गहं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गहं कत्वा उप-
५ निस्साय विहरन्ति।

§ ३. बुद्धे पञ्च धम्मा

८. “अत्थि खो, उदायि, अञ्जे च पञ्च धम्मा येहि पञ्चहि^१ धम्मेहि^२ ममं^३ सावका सक्करोन्ति गहं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गहं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। कतमे पञ्च?

(१) परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो

९. “इधुदायि, ममं सावका अधिसीले सम्भावेन्ति — ‘सीलवा
१० सगणो गोतमो परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो’ ति। यम्पुदायि^४, ममं सावका अधिसीले सम्भावेन्ति — ‘सीलवा समणो गोतमो परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो’ ति, अयं खो, उदायि, पठमो धम्मो येन ममं सावका सक्करोन्ति गहं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गहं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति।

B. 202

(२) अभिञ्जाय धम्मं देसेति

१०. “पुन च परं, उदायि, ममं सावका अभिक्कन्ते जाणदस्सने सम्भावेन्ति — ‘जानं येवाह समणो गोतमो — जानामी ति, पस्सं येवाह समणो गोतमो — पस्सामी ति; अभिञ्जाय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनभिञ्जाय; सनिदानं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनिदानं; सप्पाटिहारियं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो
२० अप्पाटिहारियं’ ति। यम्पुदायि, ममं सावका अभिक्कन्ते जाणदस्सने सम्भावेन्ति — ‘जानं येवाह समणो गोतमो — जानामी ति, पस्सं येवाह समणो गोतमो — पस्सामी ति; अभिञ्जाय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनभिञ्जाय; सनिदानं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनिदानं; सप्पाटिहारियं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। २. मम — स्या०, रो०। ३. यं पनुदायि — रो०; यम्पुदायि — स्या०।

अप्पाटिहारियं' ति, अयं खो, उदायि, दुतियो धम्मो येन ममं सावका सक्करोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

(३) परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो

११. “पुन च परं, उदायि, ममं सावका अधिपञ्जाय सम्भावेन्ति -- ‘पञ्जवा समणो गोतमो परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो; 5 तं वत अनागतं वादपथं न दक्खति, उप्पन्नं वा परप्पवादं न सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गण्हिस्सती’ ति -- नेतं ठानं विज्जति’ । तं किं मञ्जसि, उदायि, अपि नु मे सावका एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता अन्तरन्तरा कथं ओपातेय्युं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10

“न खो पनाहं, उदायि, सावकेसु अनुसासनिं पच्चासीसामि^१, अञ्जदत्थु^२ ममं येव सावका अनुसासनिं पच्चासीसन्ति । यम्पुदायि, ममं सावका अधिपञ्जाय सम्भावेन्ति -- ‘पञ्जवा समणो गोतमो परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो; तं वत अनागतं वादपथं न दक्खति, उप्पन्नं वा परप्पवादं न सहधम्मेन निग्गहितं^३ निग्गण्हिस्सती ति -- 15 नेतं ठानं विज्जति’ । अयं खो, उदायि, ततियो धम्मो येन ममं सावका सक्करोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

(४) अरियसच्चदेसना

१२. “पुन च परं, उदायि, मम सावका येन दुक्खेन दुक्खो- तिण्णा दुक्खपरेता ते मं उपसङ्कमित्वा दुक्खं अरियसच्चं पुच्छन्ति, 20 तेसाहं दुक्खं अरियसच्चं पुट्ठो ब्याकरोमि^४, तेसाहं चित्तं आराधेमि पञ्हस्स वेय्याकरणेन; ते मं दुक्खसमुदयं ... दुक्खनिरोधं ... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं पुच्छन्ति, तेसाहं दुक्खनिरोधगामिनिं^५ पटिपदं अरियसच्चं पुट्ठो ब्याकरोमि, तेसाहं चित्तं आराधेमि पञ्हस्स वेय्याकरणेन । यम्पुदायि, मम सावका येन दुक्खेन दुक्खो- 25

B. 203

१. निग्गहिस्सती -- स्या०, रो० । २. पच्चासिसामि -- सी०, स्या०, रो० । ३. अञ्जदत्थुं -- स्या० । ४. सुनिग्गहीतं -- सी०, रो०; सुनिग्गहितं -- स्या० । ५. ब्याकरोमि -- सी०, रो० । ६. ०गामिनी -- सी० ।

तिण्णा दुक्खपरेता ते मं उपसङ्कमित्वा दुक्खं अरियसच्चं पुच्छति;
तेसाहं दुक्खं अरियसच्चं पुट्ठो व्याकरोमि, तेसाहं चित्तं आराधेमि
पञ्हस्स व्याकरणेन ।

R. 11

“अयं खो, उदायि, चतुत्थो धम्मो येन ममं सावका सक्क-
5 रोन्ति गरं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरं कत्वा उपनिस्साय
विहरन्ति ।

(५) सावका अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता

१३. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटि-
पदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा
10 विनेय्य लोके अभिज्जादोमनस्सं; वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति...
चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी
सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्जादोमनस्सं । तत्र च पन मे
सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
15 यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं
जनेति, वायमति, विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति;
उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति, वायमति,
विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं
20 धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति, वायमति, विरियं आरभति, चित्तं
पग्गण्हाति, पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय
भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति, वायमति,
विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति । तत्र च पन मे सावका
बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

B. 204

25

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो इद्धिपादे भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, विरिय-

समाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्विपादं भावेति, चित्तसमाधिपधान-
सङ्खारसमन्नागतं इद्विपादं भावेति, वीर्यसङ्खारसमाधिपधानसङ्खारसमन्ना-
गतं इद्विपादं भावेति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसान-
पारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, 5
यथापटिपत्ता मे सावका पञ्चिन्द्रियाणि भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु
सद्विन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं; विरियिन्द्रियं भावेति
... पे० ... सतिन्द्रियं भावेति ... पे० ... समाधिन्द्रियं भावेति ... पे० ...
पञ्चिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं । तत्र च पन मे
सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति । 10

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपत्ता मे सावका पञ्च बलानि भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु
सद्भावलं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं; विरियबलं भावेति ... पे० ...
सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्चावलं भावेति उपसम-
गामिं सम्बोधगामिं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसान- 15
पारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपत्ता मे सावका सत्त बोज्झङ्गे भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु
सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोध-
निस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं; धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पे० ... 20
विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्विसम्बो-
ज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं
भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरि-
णामिं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, 25
यथापटिपत्ता मे सावका अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति, सम्मासङ्कप्पं भावेति, सम्मावाचं भावेति,
सम्माकम्मन्तं भावेति, सम्माआजीवं भावेति, सम्मावायामं भावेति,
सम्मासतिं भावेति, सम्मासमार्धिं भावेति । तत्र च पन मे सावका
बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति । 30

R. 12

10

15

20

25

B. 206

R. 13

१४. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपत्ता मे सावका अट्ठ विमोक्खे^१ भावेन्ति। रूपी रूपानि पस्सति, अयं पठमो विमोक्खो; अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति, अयं दुतियो विमोक्खो; सुभन्तेव अधिमुत्तो होति, अयं ततियो विमोक्खो; सब्बसो रूपसञ्जानं समतिक्कमा^२ पटिपत्तञ्जानं अत्थङ्गमानानत्तसञ्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं चतुत्थो विमोक्खो; सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विञ्जाणं’ ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं पञ्चमो विमोक्खो; सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं छट्ठो विमोक्खो; सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं सत्तमो विमोक्खो; सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, अयं अट्ठमो विमोक्खो। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

१५. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपत्ता मे सावका अट्ठ अभिभायतनानि भावेन्ति। अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि। 20 ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एवं सञ्जी होति। इदं पठमं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एवं सञ्जी होति। इदं दुतियं अभिभायतनं।

- 25 “अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एवं सञ्जी होति। इदं ततियं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्प-

माणानि सुवण्णदुब्बणानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं चतुत्थं अभिभायतनं ।

“अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । सेय्यथापि नाम उमापुप्फं^१ नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं, सेय्यथापि वा 5 पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं^२ नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं 10 पञ्चमं अभिभायतनं ।

B. 206

10 R. 14

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । सेय्यथापि नाम कणिकारपुप्फं^३ पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा 15 रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं छट्ठं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । 20 सेय्यथापि नाम बन्धुजीवकपुप्फं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । 25 इदं सत्तमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति ओदा-

१. उम्मापुप्फं—सी०, रो०; उम्मारपुप्फं—स्या० । २. ०विमट्ठं—सी; ०विमत्थं—स्या० । ३. कणिकारपुप्फं—स्या०, रो० ।

तानि ओदातवण्णानि ओदातनिभासानि ओदातनिभासानि । सेय्य-
थापि नाम ओसधितारका^१ ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना
ओदातनिभासा, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं वाराणसेय्यकं उभतोभाग-
विमट्ठं ओदातं ओदातवण्णं ओदातनिदस्सनं ओदातनिभासं; एवमेव
५ अज्झत्तं अरूपसज्जी एको वहिद्धा रूपानि पस्सति ओदातानि
ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । 'तानि
अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सज्जी होति । इदं अट्ठमं अभि-
भायतनं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता
विहरन्ति ।

B. 207

- १० १६. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका दस कसिणायतनानि भावेन्ति । पटवीकसिण-
मेको सज्जानाति उद्धमधो तिरियं अट्ठयं^२ अप्पमाणं; आपोकसिणमेको
सज्जानाति ... पे० ... तेजोकसिणमेको सज्जानाति ... वायोकसिणमेको
सज्जानाति ... नीलकसिणमेको सज्जानाति ... पीतकसिणमेको सज्जानाति
१५ ... लोहितकसिणमेको सज्जानाति ... ओदातकसिणमेको सज्जानाति ...
आकासकसिणमेको सज्जानाति ... विञ्जाणकसिणमेको सज्जानाति
उद्धमधो तिरियं अट्ठयं अप्पमाणं । तत्र च पन मे सावका बहू
अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

R. 15

१७. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटि-
२० पदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारि^३ ज्ञानानि^४ भावेन्ति । इधुदायि,
भिवखु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं
सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो
इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति^५ परिसन्देति परि-
पूरेति परिप्परति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स विवेकजेन
२५ पीतिसुखेन अप्फुटं^६ होति । सेय्यथापि, उदायि, दक्खो न्हापको^७ वा
न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हानीयचुण्णानि आकिरित्वा^८ उदकेन
परिप्फोसकं परिप्फोसकं^९ सन्नेय्य, सास्स^{१०} न्हानीयपिण्डि^{११} स्नेहानु-

१. ओसधी तारका - सी० । २. अन्वयं - स्या० । ३. चत्तारो - सी० रो० ।

४. ज्ञाने - सी०, रो० । ५. अभिसन्नेति - स्या० । ६. अप्फुटं - सी०, स्या०, रो० ।

७. न्हापको - सी०, रो० । ८. आकीरित्वा - स्या० । ९. स्या० पोत्यके नत्थि । १०. सायं -

म० । ११. न्हानियपिण्डि - स्या०; न्हानियपिण्डी - रो०; न्हानीयपिण्डी - सी० ।

गता' स्नेहपरेतो' सन्तरवाहिरा' फुटा' स्नेहेन न च पग्घरिणी'; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन च परं, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा 5
अज्झनं सम्पसादनं ... पे० ... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परि-
पूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, उदकरहदो गम्भीरो' 10
उब्भित्तोदको'; तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न दक्खिणाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, देवो च न कालेन 15
कालं सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य; अथ खो तम्हा व उदकरहदा सीता वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय्य परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चि सव्वावतो उदक- 15
रहदस्स सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स समाधिजेन पीति-
सुखेन अप्फुटं होति ।

B. 208

B. 16

“पुन च परं, उदायि, भिक्खु पीतिया च विरागा ... पे० ... 20
ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेकच्चानि 25
उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जानानि उदके संवड्डानि' उदकानुगतानि अन्तो निम्मगपोसीनि', तानि याव

१. सुभानुगता - सी०; स्नेहानुगता - स्या० । २. स्नेहापरेता - स्या०; सुभपरेता - सी० । ३. समनन्तर बाहिरा - सी० । ४. फुट्टा - स्या०; फुता - रो० । ५. पग्घरिणी - सी०; पग्घरिनी - स्या०, रो० । ६. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ७. उब्भित्तोदको - स्या० । ८. संवड्डानि - सी०, रो० । ९. निम्मगपोसितानि - सी०; निम्मगपोसितानि - स्या० ।

चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि^१ परिसन्नानि
परिपूरानि परिप्फुटानि, नास्स^२ किञ्चि सव्वावतं, उप्पलानं वा
पदुमानं वा पुण्डरीकानं वा सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स; एवमेव
खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति
५ परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स
निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति।

“पुन च परं, उदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च
पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं^३ अत्थङ्गमा^४ अदुक्खमसुखं
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं^५ ज्ञानं^६ उपसम्पज्ज विहरति। सो
१० इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति,
नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन
अप्फुटं होति। सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीसं
पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स ओदातेन
वत्थेन अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं
१५ परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि
सव्वावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति।
तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

१८. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका एवं पजानन्ति – ‘अयं खो मे कायो रूपी
२० चातुम्महाभूतिको^७ मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चु-
च्छादनपरिमहनभेदनविद्धंसनधम्मो; इदं च पन मे विञ्जाणं एत्थ
सितं एत्थ पटिबद्धं’। सेय्यथापि, उदायि, मणि वेळुरियो सुभो
जातिमा^८ अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकार-
सम्पन्नो; तत्रस्स^९ सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं
२५ वा पण्डुसुत्तं वा। तमेनं चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पच्च-
वेक्खेय्य – ‘अयं खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरि-
कम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो; तत्रिदं^{१०} सुत्तं आवुत्तं
नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा’ ति।

१. अभिसन्दानि – सी०। २. न नेसं – सी०। ३. अत्थगमा – सी०, रो०।

४-४. चतुत्थज्ज्ञानं – सी०, रो०। ५. चातुमहाभूतिको – म०। ६. जोतिमा – स्या०।

७. तत्रिदं – म०। ८. तदिदं – सी०।

एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका एवं पजानन्ति' — 'अयं खो मे कायो रूपी चातुम्महाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमहनभेदन-विद्धंसनधम्मो; इदं च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं' ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति । 5

१९. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनन्ति^१ रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं^२ । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो मुज्जम्हा ईसिकं^३ पब्बाहेय्य; तस्स एवमस्स — 'अयं मुज्जो, अयं ईसिका; अज्जो मुज्जो, अज्जा ईसिका; मुज्जम्हात्वेव ईसिका पब्बाब्हा^४' ति । सेय्यथा^५ वा पनुदायि, पुरिसो असि कोसिया पब्बाहेय्य; तस्स एवमस्स — 'अयं असि, अयं कोसि; अज्जो असि अज्जा कोसि; कोसियात्वेव असि पब्बाब्हो' ति । सेय्यथा वा, पनुदायि, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य; तस्स एवमस्स — 'अयं अहि, अयं करण्डो; अज्जो अहि, अज्जो करण्डो; करण्डात्वेव अहि उब्भतो' ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनन्ति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति । 10

B. 18

B. 210

२०. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोन्ति — एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि हुत्वा एको होन्ति^६; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं^७ तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे; पठविया^८ पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने^९ गच्छन्ति, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो^{१०}; इमे पि चन्दिमसुरिये^{११} एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति 20

१. जानन्ति — सी०, स्या०, रो० । २. अभिनिम्मिनन्ति — सी० । ३. अभिनिन्द्रियं — रो० । ४. इसीकं — रो०; इसिकं — सी० । ५. उब्बाब्हा — स्या० । ६. सेय्यथापि — सी० । ७. होति — म० । ८. तिरोकुट्टं — म० । ९. पथविया — म० । १०. अभेज्जमाने — सी० । ११. सकुणा — स्या० । १२. सूरिये — म० ।

- परिमज्जन्ति, या ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेन्ति । सेय्यथापि, उदायि, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकताय मत्तिकाय यं यदेव भाजनविकतिं आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य; सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्ते-
 5 वासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं दन्तस्मिं यं यदेव दन्तविकतिं आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य; सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं सुवण्णस्मिं यं यदेव सुवण्णविकतिं आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 10 यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोन्ति — एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि हुत्वा एको होन्ति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुडुं तिरोपाकारं तिरोपव्वतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे; पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने गच्छन्ति, सेय्यथापि पठवियं;
 R. 19 15 आकासे पि पल्लङ्गेन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति
 B. 211 परिमज्जन्ति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२१. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 20 यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्त-मानुसिकाय^१ उभो सद्दे सुणन्ति — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । सेय्यथापि, उदायि, बलवा सङ्खधमो^२ अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा^३ विज्जापेय्य; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्त-
 25 मानुसिकाय उभो सद्दे सुणन्ति — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२२. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तानं परपुगलानं चेतसा चेतो परिच्च

पजानन्ति – सरागं वा चित्तं 'सरागं चित्तं' ति पजानन्ति, वीतरागं वा चित्तं 'वीतरागं चित्तं' ति पजानन्ति; सदोसं वा चित्तं 'सदोसं चित्तं' ति पजानन्ति, वीतदोसं वा चित्तं 'वीतदोसं चित्तं' ति पजानन्ति; समोहं वा चित्तं 'समोहं चित्तं' ति पजानन्ति, वीतमोहं वा चित्तं 'वीतमोहं चित्तं' ति पजानन्ति; सङ्खित्तं वा चित्तं 'सङ्खित्तं चित्तं' ति पजानन्ति, विक्खित्तं वा चित्तं 'विक्खित्तं चित्तं' ति पजानन्ति; महग्गतं वा चित्तं 'महग्गतं चित्तं' ति पजानन्ति, अमहग्गतं वा चित्तं 'अमहग्गतं चित्तं' ति पजानन्ति; सउत्तरं वा चित्तं 'सउत्तरं चित्तं' ति पजानन्ति, अनुत्तरं वा चित्तं 'अनुत्तरं चित्तं' ति पजानन्ति; समाहितं वा चित्तं 'समाहितं चित्तं' ति पजानन्ति, असमाहितं वा चित्तं 'असमाहितं चित्तं' ति पजानन्ति; विमुत्तं वा चित्तं 'विमुत्तं चित्तं' ति पजानन्ति, अविमुत्तं वा चित्तं 'अविमुत्तं चित्तं' ति पजानन्ति ।
 सेय्यथापि, उदायि, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनक-
 जातिको^१ आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते^२ सकं
 मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सकणिकं^३ वा 'सकणिकं' ति जानेय्य^४,
 अकणिकं वा 'अकणिकं' ति जानेय्य; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता
 मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तानं परपुग्ग-
 लानं चेतसा चेतो परिच्च पजानन्ति – सरागं वा चित्तं 'सरागं
 चित्तं' ति पजानन्ति, वीतरागं वा चित्तं ... पे० ... सदोसं वा चित्तं ...
 वीतदोसं वा चित्तं ... समोहं वा चित्तं ... वीतमोहं वा चित्तं ... सङ्खित्तं
 वा चित्तं ... विक्खित्तं वा चित्तं ... महग्गतं वा चित्तं ... अमहग्गतं वा
 चित्तं ... सउत्तरं वा चित्तं ... अनुत्तरं वा चित्तं ... समाहितं वा चित्तं ...
 असमाहितं वा चित्तं ... विमुत्तं वा चित्तं ... अविमुत्तं वा चित्तं 'अविमुत्तं
 चित्तं' ति पजानन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसान-
 पारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

25

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति,
 सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो

१. मण्डनजातिको – रो० । २. उदपत्ते – सी० । ३. सकणिकङ्गं – सी० । ४. पजा-
 नेय्य – स्या० ।

पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं' पि जातियो
 तिसं पि जातियो चत्तालीसं' पि जातियो पञ्चासं पि जातियो
 जातिसत्तं पि जातिसहस्सं पि जातिसत्तसहस्सं पि, अनेके पि संवट्टकप्पे
 अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे — 'अमुत्रासि एवंनामो
 5 एवंगोतो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी' एवमायु-
 परियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं'; तत्रापासि एवंनामो
 एवंगोतो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
 यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो' ति। इति साकारं सउद्देसं अनेक-
 विहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति^१। सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो सकम्हा
 10 गामा अञ्जं गामं गच्छेय्य, तम्हा पि गामा अञ्जं गामं गच्छेय्य; सो
 तम्हा गामा सकं येव गामं पच्चागच्छेय्य; तस्स एवमस्स — 'अहं
 खो सकम्हा गामा अञ्जं गामं अगच्छिं', तत्र एवं अट्ठासि एवं
 निसीदिं एवं अभासिं एवं तुण्ही अहोसिं; तम्हा पि गामा अमुं गामं
 R. 21 अगच्छिं, तत्रा पि एवं अट्ठासि एवं निसीदिं एवं अभासिं एवं तुण्ही
 15 अहोसिं, सोम्हि तम्हा गामा सकं येव गामं पच्चागतो' ति। एवमेव
 खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे
 सावका अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति, सेय्यथीदं — एकं पि
 जातिं ... पे० ... इति साकार सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनु-
 स्सरन्ति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता
 20 विहरन्ति।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुस-
 केन सत्ते पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे,
 सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति — 'इमे वत भोन्तो सत्ता
 25 कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्च-
 रितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठि-
 कम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनि-
 पातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसूचरितेन

१. वीसति—सी०, रो०। २. चत्तारीसं—सी०, रो०; चत्तालीसं—स्या०।

३. ०पटिसंवेदी—सी०, रो०। ४. उप्पादि—सी०। ५. अनुस्सरति—म०। ६. आगच्छिं—
 स्या०, रो०; अगच्छिं—सी०।

समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्ना-
 गता अरियानं अनुपवादका सम्मदिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना,
 ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना'
 ति। इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते
 पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, 5
 सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति। सेय्यथापि', उदायि, द्वे
 अगारा सद्वारा, तत्र' चक्खुमा पुरिसो मज्झे ठितो पस्सेय्य मनुस्से
 गेहं पविसन्ते पि निक्खमन्ते पि अनुचङ्कमन्ते' पि अनुविचरन्ते पि;
 एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना
 मे सावका दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सन्ति 10
 चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते
 यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति...पे०...तत्र च पन मे सावका बहू
 अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

R. 22

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं 15
 पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ति। सेय्यथापि, उदायि, पव्वतसङ्खेपे उदकरहदो अच्छो
 विप्पसन्नो अनाविलो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य
 सिप्पिसम्बुकं' पि सक्खरकठलं पि मच्छगुम्बं पि चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि;
 तस्स एवमस्स — ‘अयं खो उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो, 20
 तत्रिमे सिप्पिसम्बुका पि सक्खरकठला पि मच्छगुम्वा पि चरन्ति पि
 तिट्ठन्ति पी’ ति। एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं
 पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं
 पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता 25
 विहरन्ति। अयं खो, उदायि, पञ्चमो धम्मो येन मम' सावका
 सक्करोन्ति गरुं' करोन्ति' मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा
 उपनिस्साय विहरन्ति।

B. 214

१. सेय्यथापस्स — सी०, रो०। २. तत्थ — सी०, रो०। ३. अनुसञ्चरन्ते — सी०,
 स्या०, रो०। ४. सिप्पिकसम्बुकं — स्या०। ५. ममं — सी०। ६-६. गरुक्करोन्ति — सी०,
 स्या०; गरुक्करोन्ति — रो०।

“इमे खो, उदायि, पञ्च धम्मा येहि ममं सावका सक्करोन्ति
 गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय
 विहरन्ती” ति ।

२३. इदमवोच भगवा । अत्तमनो सकुलुदायी परिव्वाजको
 ६ भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

२८. समणमुण्डिकसुत्तं

§ १. उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स वादो

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन उग्गाह-
मानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो^१ समयप्पवादके तिन्दुकाचीरे^२
एकसालके मल्लिकाय आरामे पटिवसति महत्तिया परिब्बाजक-
परिसाय सद्धिं पञ्चमत्तेहि^३ परिब्बाजकसत्तेहि । अथ खो पञ्चकङ्गो 5
थपति सावत्थिया निक्खमि दिवा दिवस्स भगवन्तं दस्सनाय । अथ
खो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स एतदहोसि — “अकालो खो ताव भगवन्तं
दस्सनाय; पटिसल्लीनो^४ भगवा । मनोभावनियानं पि भिक्खूनं
असमयो दस्सनाय; पटिसल्लीना मनोभावनिया भिक्खू । यन्नूनाहं 10
येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो
येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमेय्यं” ति ।
अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एक-
सालको मल्लिकाय आरामो येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समण-
मुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमि ।

R. 23

10

15

B. 215

20

तेन खो पन समयेन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिका-
पुत्तो महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति उन्नादिनिया
उच्चासद्महासद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्य-
थोदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं
अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं
यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं^५ सूरकथं
विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं
समुद्दक्खायिकं इतिभेवाभवकथं इति वा । अद्दसा खो उग्गाहमानो

१. समणमुण्डिकासुत्तं — सी०, रो० । २. समणमुण्डिकापुत्तो — सी०, रो० ।

३. तिण्डुकाचीरे — स्या० । ४. सत्तमत्तेहि — सी०; तिमत्तेहि — रो० । ५. पतिसल्लीनो —
सी०, रो० । ६. इत्थिकथं — स्या० ।

परिव्वाजको समणमुण्डिकापुत्तो पञ्चकङ्गो थपतिं दूरतो व आगच्छन्तं ।
 दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि' - "अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु,
 मा भोन्तो सद्दमकत्थ; अयं समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति
 पञ्चकङ्गो थपति । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका
 5 गिही ओदातवसना सावत्थियं पटिवसन्ति अयं तेसं अञ्जतरो
 पञ्चकङ्गो थपति । अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्द-
 विनीता अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो; अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं
 विदित्वा उपसङ्कमितब्बं मञ्जेय्या" ति । अथ खो ते परिव्वाजका
 तुण्ही अहेसुं ।

R. 24

10 २. अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन उग्गाहमानो परिव्वाजको
 समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उग्गाहमानेन परि-
 व्वाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं
 साराणीयं^३ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो
 पञ्चकङ्गं थपतिं उग्गाहमानो परिव्वाजको समणमुण्डिकापुत्तो
 15 एतदवोच - "चतूहि^४ खो अहं, गहपति,^५ धम्मेहि समन्नागतं पुरिस-
 पुग्गलं पञ्जापेमि^६ सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं
 अयोज्झं । कतमेहि चतूहि? इध, गहपति, न कायेन पापकम्मं^७
 करोति, न पापकं^८ वाचं भासति, न पापकं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति, न
 पापकं आजीवं आजीवति - इमेहि खो अहं, गहपति, चतूहि
 20 धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पञ्जापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं
 उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं" ति ।

अथ खो पञ्चकङ्गो थपति उग्गाहमानस्स परिव्वाजकस्स
 समणमुण्डिकापुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दि नप्पटिक्कोसि । अनभि-
 नन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कामि - "भगवतो सन्तिके
 25 एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामी" ति । अथ खो पञ्चकङ्गो
 थपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति यावतको

१. सण्ठापेसि - सी० । २. साराणीयं - म० । ३. चतुहि - रो० । ४. थपति -
 सी०, स्या०, रो० । ५. पञ्जापेमि - म० । ६. पापकं कम्मं - सी०, स्या०, रो० ।
 ७. पापिकं - सी०, स्या०, रो० ।

अहोसि उग्गाहमानेन परिब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धिं
कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि।

३. एवं वुत्ते, भगवा पञ्चकङ्गं थपति एतदवोच — “एवं
सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो
भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो समणो अयोज्झो, यथा 5
उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स वचनं। दहरस्स
हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स कायो ति पि न होति,
कुतो पन कायेन पापकम्मं करिस्सति, अञ्जत्र फन्दितमत्ता!
दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स वाचा ति पि
न होति, कुतो पन पापकं वाचं भासिस्सति, अञ्जत्र रोदितमत्ता! 10
दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सङ्कप्पो
ति पि न होति, कुतो पन पापकं सङ्कप्पं सङ्कप्पिस्सति, अञ्जत्र
विकूज्जितमत्ता! दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स
आजीवो ति पि न होति, कुतो पन पापकं आजीवं आजीविस्सति,
अञ्जत्र मातुथञ्जा! एवं सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो 15
उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो
समणो अयोज्झो, यथा उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिका-
पुत्तस्स वचनं।

R. 25

15

25

४. “चतूहि खो अहं, थपति, धम्मेहि समन्नागतं पुरिस-
पुगलं पञ्जापेमि न चेव सम्पन्नकुसलं न परमकुसलं न उत्तम- 20
पत्तिपत्तं समणं अयोज्झं, अपि चिमं दहरं कुमारं मन्दं उत्तानसेय्यकं
समधिगय्ह तिट्ठति। कतमेहि चतूहि? इध, थपति, न कायेन पाप-
कम्मं करोति, न पापकं वाचं भासति, न पापकं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति,
न पापकं आजीवं आजीवति — इमेहि खो अहं, थपति, चतूहि
धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुगलं पञ्जापेमि न चेव सम्पन्नकुसलं न 25
परमकुसलं न उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं, अपि चिमं दहरं कुमारं
मन्दं उत्तानसेय्यकं समधिगय्ह तिट्ठति।

§ २. सम्पन्नकुसलस्स पुरिसपुगलस्स दस धम्मा

५. “दसहि खो अहं, थपति, धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुगलं

१. विकूज्जितमत्ता — स्या०, रो०। २. मातुथञ्जा — सी०, रो०।

B. 217

पञ्चापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं ।
 इमे अकुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि । इतो-
 समुट्ठाना अकुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि । इध
 अकुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति
 5 वदामि । एवं पटिपन्नो अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति;
 तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

“इमे कुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इतोसमुट्ठाना कुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इध कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बं
 10 ति वदामि । एवं पटिपन्नो कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो
 होति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

B. 26

“इमे अकुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इतोसमुट्ठाना अकुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इध अकुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदि-
 15 तब्बं ति वदामि । एवं पटिपन्नो अकुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय
 पटिपन्नो होति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

“इमे कुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इतोसमुट्ठाना कुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इध कुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बं
 20 ति वदामि । एवं पटिपन्नो कुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो
 होति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

६. “कतमे च, थपति, अकुसला सीला ? अकुसलं कायकम्मं,
 अकुसलं वचीकम्मं, पापको आजीवो – इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला
 सीला ।

25 “इमे च, थपति, अकुसला सीला किंसमुट्ठाना ? समुट्ठानं पि
 नेसं वुत्तं । ‘चित्तसमुट्ठाना’ तिस्स वचनीयं । कतमं चित्तं ? चित्तं पि
 हि बहु^१ अनेकविधं नानप्पकारकं । यं चित्तं^२ सरागं सदोसं समोहं,
 इतोसमुट्ठाना अकुसला सीला ।

“इमे च, थपति, अकुसला सीला कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, मिच्छाजीवं पहाय सम्मा-जीवेन जीविकं^१ कप्पेति—एत्थेते अकुसला सीला अपरिसेसा 5 निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो, थपति, अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटि-पन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं^२ आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय 10 छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं प्पादाउय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय परिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । 15 एवं पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

७. “कतमे च, थपति, कुसला सीला ? कुसलं कायकम्मं कुसलं वचीकम्मं, आजीवपरिसुद्धं^३ पि खो अहं, थपति, सीलस्मि वदामि । इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सीला । 20

“इमे च, थपति, कुसला सीला किसमुट्ठाना ? समुट्ठानं पि नेसं वुत्तं । ‘चित्तसमुट्ठाना’ तिस्स वचनीयं^४ । कतमं चित्तं ? चित्तं पि हि बहुं अनेकविधं नानप्पकारकं । यं चित्तं वीतरागं वीतदोसं वीत-मोहं, इतोसमुट्ठाना कुसला सीला ।

“इमे च, थपति, कुसला सीला कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? 25 निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु सीलवा होति नो च सीलमयो, तं च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूतं पजानाति; यत्थस्स ते कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

१. जीवितं—म० । २. वीरियं—म० । ३. आजीवपरिसुद्धि—रो०, स्या०; आजीवपरिसुद्धि—सी० । ४. वचनिय्या—सी० ।

B. 219

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सीलानं निरोधाय पटि-
पन्नो होति? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं
धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं
पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
5 ...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ...पे०... उप्पन्नानं
कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय
पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति
पदहति। एवं पटिपन्नो खो, थपति, कुसलानं सीलानं निरोधाय
पटिपन्नो होति।

10 ८. “कतमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा? कामसङ्कप्पो,
व्यापादसङ्कप्पो, विहिंसासङ्कप्पो – इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला
सङ्कप्पा।

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा किंसमुट्ठाना? समुट्ठानं पि
नेसं वुत्तं। ‘सञ्जासमुट्ठाना’ तिस्स वचनीयं। कतमा सञ्जा? सञ्जा
15 पि हि बहू अनेकविधा नानप्पकारका। कामसञ्जा, व्यापादसञ्जा,
विहिंसासञ्जा – इतोसमुट्ठाना अकुसला सङ्कप्पा।

R. 28

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा कुहिं अपरिसेसा
निरुज्जन्ति? निरोधो पि नेसं वुत्तो। इध, थपति, भिक्खु विविच्चेव
कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; एत्थेते अकुसला
20 सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्जन्ति।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, अकुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय
पटिपन्नो होति? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं
धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं
पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
25 ...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ...पे०... उप्पन्नानं
कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय
भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं
पग्गण्हाति पदहति। एवं पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलानं सङ्कप्पानं
निरोधाय पटिपन्नो होति।

९. “कतमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा ? नेक्खम्मसङ्कप्पो, अब्यापादसङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पो – इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा किसमुट्ठाना ? समुट्ठानं पि नेसं वुत्तं । ‘सञ्जासमुट्ठाना’ तिस्स वचनीयं । कतमा सञ्जा ? सञ्जा 5
पि हि बहू अनेकविधा नानप्पकारका । नेक्खम्मसञ्जा, अब्यापाद-
सञ्जा, विहिंसासञ्जा – इतोसमुट्ठाना कुसला सङ्कप्पा ।

B. 220

“इमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु वितक्कविचारानं वूप-
समा ...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ; एत्थेते कुसला सङ्कप्पा 10
अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं 15
पग्गण्हाति पदहति ; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ...पे०... उप्पन्नानं
कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय
भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं
पग्गण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, कुसलानं सङ्कप्पानं
निरोधाय पटिपन्नो होति । 20

१०. “कतमेहि चाहं, थपति, दसहि धम्मेहि समन्नागतं पुरिस-
पुगलं पञ्जापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं 25
अयोज्झं ? इध, थपति, भिक्खु असेखायो ‘सम्मादिट्ठिया समन्नागतो
होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय
समन्नागतो होति, असेखेन सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन
सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो
होति, असेखाय सम्मासतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना
समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआणेन समन्नागतो होति, असेखाय

R. 29

सम्माविमुत्तिया समन्नागतो होति - इमेहि खो अहं, थपति, दसहि धम्मेहि समन्नागतं पुग्गिसपुग्गलं पञ्चापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं” ति ।

११. इदमवोच भगवा । अत्तमनो पञ्चकङ्गो थपति भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

२६. चूलसकुलुदायिसुत्त^१

§ १. सततं समितं सब्बञ्जुता

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सकुलुदायी^३ परिब्बाजको मोरनिवापे परिब्बाजकारामे पटिवसति महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धि । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं^४ पिण्डाय^५ पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अति- 5
प्पगो खो ताव राजगहे^४ पिण्डाय चरितुं । यन्नूनाहं येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्यं” ति । अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्कमि ।

B. 221

तेन खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धि निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्महा- 10
सद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथीदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भ-
ट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्क्खायिकं इति- 15
भवाभवकथं इति वा । अद्दसा खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि^५ — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्मकत्थ । अयं समणो गोतमो आगच्छति; अप्पसद्दकामो खो पन सो आयस्मा अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्कमितब्बं मञ्जेय्या” ति । अथ 20
खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

R. 30

२. अथ खो भगवा येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि । अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “एतु खो,

१. चूलसकुलुदायिसुत्तं — सी० । २. सकुलुदायि — स्या०, रो० । ३-३. येन राजगहं तेन पिण्डाय — स्या० । ४. राजगहं — सी०, रो० । ५. सण्ठपेसि — स्या० ।

भन्ते, भगवा । स्वागतं', भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा
इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा ;
इदमासनं पञ्जत्तं" ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । सकुलुदायी
पि खो परिब्बाजको अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

B. 222

- 5 एकमन्तं निसिन्नं खो सकुलुदायिं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच- "काय
नुत्थ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा
विप्पकता" ति ?

R. 31

- "तिट्ठतेसा, भन्ते, कथा याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना ।
नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि सवनाय ।
10 यदाहं, भन्ते, इमं परिसं अनुपसङ्कन्तो होमि अथायं परिसा अनेक-
विहितं तिरच्छानकथं कथेन्ती निसिन्ना होति; यदा च खो अहं,
भन्ते, इमं परिसं उपसङ्कन्तो होमि अथायं परिसा ममञ्जेव मुखं
उल्लोकेन्ती' निसिन्ना होति - 'यं नो समणो उदायी धम्मं भासिस्सति
तं सोस्सामा' ति; यदा पन, भन्ते, भगवा इमं परिसं उपसङ्कन्तो
15 होति अथाहं चेव अयं च परिसा भगवतो मुखं उल्लोकेन्ता निसिन्ना
होम - 'यं नो भगवा धम्मं भासिस्सति तं' सोस्सामा' " ति ।

३. "तेनहुदायि, तं येवेत्थ पटिभातु यथा मं पटिभासेय्यासि" ।

- "पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि सब्बञ्जू सब्ब-
दस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानमानो चरतो च मे तिट्ठतो च
20 सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं ति ।
सो मया पुब्बन्तं आरब्भ पञ्हं पुट्ठो समानो अञ्जेनञ्जं पटिचरि,
बहिद्धा कथं अपनामेसि, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पात्वाकासि ।
तस्स मय्हं, भन्ते, भगवन्तं येव आरब्भ सति' उदपादि - 'अहो
नून भगवा, अहो नून सुगतो ! यो इमेसं धम्मानं सुकुसलो' " ति ।

"को पन सो, उदायि सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं
जाणदस्सनं पटिजानमानो 'चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जाग-
रस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं' ति, यो" तया पुब्बन्तं

१. सागतं - रो० । २. ओल्लोकेन्ती - स्या० । ३. तं नो - सी०, स्या०, रो० ।
४. पीति - सी०, रो० । ५. सो - स्या० ।

आरब्भ पञ्हं पुट्ठो समानो अञ्जेनञ्जं पटिचरि, बहिद्धा कथं अपनामेसि कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पात्वाकासी” ति ?

“निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो” ति ।

§ २. पुब्बन्तापरन्तपञ्हविस्सज्जने समत्थो

४. “यो खो, उदायि, अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्य, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ... पे० ... इति साकारं सउद्देसं 5
अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्य, सो वा मं पुब्बन्तं आरब्भ पञ्हं पुच्छेय्य, तं वाहं पुब्बन्तं आरब्भ पञ्हं पुच्छेय्य; सो वा मे पुब्बन्तं आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, तस्स वाहं पुब्बन्तं आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य । B. 223

“यो खो, उदायि, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त- 10
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्य, सो वा मं अपरन्तं आरब्भ पञ्हं पुच्छेय्य, तं वाहं अपरन्तं आरब्भ पञ्हं पुच्छेय्य; सो वा मे अपरन्तं आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, तस्स वाहं अपरन्तं आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य । 15

R. 22

“अपि च, उदायि, तिठ्ठतु पुब्बन्तो, तिठ्ठतु अपरन्तो । धम्मं ते देसेस्सामि — इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उपपज्जति; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झती” ति ।

“अहं हि, भन्ते, यावतकं पि मे इमिना अत्तभावेन पच्चनुभूतं तं पि नप्पहोमि इति साकारं सउद्देसं अनुस्सरितुं, कुतो पनाहं अनेक- 20
विहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरिस्सामि, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ... पे० ... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरिस्सामि, सेय्यथापि भगवा ? अहं हि, भन्ते, एतरहि पंसुपिसाचकं पि न पस्सामि, कुतो पनाहं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सिस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते 25
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानिस्सामि, सेय्य-

१. निगन्थो — स्या० । २. नाटपुत्तो — म०; नाथपुत्तो — सी० । ३. सो — सी०, रो० ।

४. इमं — सी०, रो० ।

थापि भगवा ? यं पन मं, भन्ते, भगवा एवमाह — ‘अपि च, उदायि, तिट्ठतु पुब्बन्तो, तिट्ठतु अपरन्तो; धम्मं ते देसेस्सामि — इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति’; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्जती’ ति तं च पन मे भिय्योसोमत्ताय नं पक्खायति। अप्पेव नामाहं, भन्ते, सके आचरियके भगवतो चित्तं आराधेय्यं पञ्चस्स वेय्याकरणेना” ति ।

§ ३. अयं परमो वण्णो

५. “किन्ति पन ते, उदायि, सके आचरियके होती” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’” ति ।

B. 224 10

“यं पन ते एतं, उदायि, सके आचरियके एवं होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ति, कतमो सो परमो वण्णो” ति ?

R. 33

“यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

“कतमो पन सो परमो वण्णो^१ यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी” ति ?

“यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

“दीघा पि खो ते एसा, उदायि, फरेय्य — ‘यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि, तं च वण्णं न पञ्जापेसि^४ । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो एवं वदेय्य — ‘अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी तं इच्छामि, तं कामेमी’ ति । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणि इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणि — खत्तियी^५ वा ब्राह्मणी^६ वा वेस्सी^७ वा सुद्धी^८ वा ति ? इति पुट्ठो

२५ ‘नो’ ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपद-

१. उपपज्जति — सी०, रो० । २. यं पन न — सी० । ३-३. सो उदायि वण्णो — सी०, स्या०, रो० । ४. पञ्जापेसि — म० । ५. खत्तियि — स्या० । ६. ब्राह्मणि — स्या० । ७. वेस्सि -- स्या० । ८. सुद्धि — स्या० ।

कल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणि – एवंनामा
 एवंगोत्ता ति वा ति ...पे०... दीघा वा रस्सा वा मज्झिमा वा
 काळी' वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वा ति, अमुकस्मि गामे वा निगमे
 वा नगरे वा' ति? इति पुट्ठो 'नो' ति वदेय्य। तमेनं एवं वदेय्युं –
 'अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि तं त्वं इच्छसि कामेसी' 5
 ति? इति पुट्ठो 'आमा' ति वदेय्य।

“तं किं मज्जसि, उदायि – ननु एवं सन्ते, तस्स पुरिसस्स
 अप्पाटिहीरकत्तं भासितं सम्पज्जती” ति?

“अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकत्तं
 भासितं सम्पज्जती” ति। 10

“एवमेव खो त्वं, उदायि, 'यस्मा, भन्ते, वण्णा अज्जो वण्णो
 उत्तरितरो वा पणीतरो वा नत्थि सो परमो वण्णो' ति वदेसि, तं
 च वण्णं न पञ्चापेसी” ति।

“सेय्यथापि, भन्ते, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा' अट्ठंसो
 सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते' च' तपते' च' विरोचति' 15
 च', एवंवण्णो अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा मणि वेळुरियो सुभो
 जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च
 तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय' किमि खज्जो-
 पनको' – इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च 20
 पणीततरो चा” ति?

“य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको –
 अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि
 खज्जोपनको, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो – इमेसं उभिन्नं 25
 वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति?

B. 225

R. 34

१. काली – सी०। २. अप्पाटिहीरकं – सी०। ३. जोतिमा – स्या०। ४-४. भासति
 च – रो०; भासतेव – स्या०। ५-५. तपति च – रो०; तपतेव – स्या०। ६-६. विरोचतेव –
 स्या०। ७. ० तिमिसायं – सी०। ८. खज्जोपणको – सी०।

“य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो – अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“तं किं मज्झसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेल-
प्पदीपो, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो – इमेसं उभिन्नं
5 वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

“य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो – अयं
इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“तं किं मज्झसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महा-
अग्गिक्खन्धो, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे
10 ओसधितारका – इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो
च पणीततरो चा” ति ?

“यायं, भन्ते, रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे
ओसधितारका – अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीत-
तरो चा” ति ।

15 “तं किं मज्झसि, उदायि, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे
विगतवलाहके देवे ओसधितारका, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे^१ विद्धे
विगतवलाहके देवे अभिदो^२ अड्डुरत्तसमयं चन्दो – इमेसं उभिन्नं वण्णानं
कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

B. 226 20 “य्वायं, भन्ते, तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे
अभिदो अड्डुरत्तसमयं चन्दो – अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्त-
तरो च पणीततरो चा” ति ।

R. 35 “तं किं मज्झसि, उदायि, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे
विगतवलाहके देवे अभिदो^३ अड्डुरत्तसमयं चन्दो, यो वा वस्सानं
पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्तिक-
25 समयं^४ सुरियो – इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो
च पणीततरो चा” ति ?

“य्वायं, भन्ते, वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे

१. पण्णरसे – सी०, स्या० । २. अभिदे – सी० । ३. मज्झन्तिकसमयं – स्या०
रो०; मज्झन्तिकं समयं – सी० ।

विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सुरियो – अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिवकन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“अतो खो ते, उदायि, बहू हि बहुतरा देवा ये इमेसं चन्दिमसुरियानं आभा^१ नानुभोन्ति, त्याहं पजानामि । अथ च पनाहं न वदामि – ‘यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी’ ति । अथ च पन त्वं, उदायि, ‘य्वायं वण्णो किमिना खज्जोपनकेन निहीनतरो^२ च पत्तिकिट्टतरो^३ च सो परमो वण्णो’ ति वदेसि^४, तं च वण्णं न पञ्जापेसी” ति ।

“अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो^५ कथं” ति !

“किं पन त्वं, उदायि, एवं वदेसि – ‘अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं’” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति – ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ति । ते मयं, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनुयुज्जियमाना समनुग्गाहियमाना समनुभासियमाना रिता तुच्छा अपरद्धा” ति ।

15

§ ४. एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरिया

६. “किं पनुदायि, अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति – ‘अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया’” ति ।

20

“कतमा पन सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

“इध, भन्ते, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, अञ्जतरं वा पन तपोगुणं

B. 227

25 R. 36

१. आभाय ते – सी० । २. हीनतरो – सी० रो० । ३. किलिट्टतरो – स्या० ।

४. वदेसि – रो० । ५. सुगत – स्या० ।

समादाय वत्तति । अयं खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्त-
सुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये पाणातिपातं पहाय
पाणातिपाता पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता
5 होति सुखदुक्खी वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये अदिन्नादानं पहाय
अदिन्नादाना पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता
होति सुखदुक्खी वा” ति ?

10 “सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये कामेसुमिच्छाचारं
पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं
समये अत्ता होति सुखदुक्खी वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

15 “तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये मुसावादं पहाय
मुसावादा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति
सुखदुक्खी वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

20 “तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये अञ्जतरं तपोगुणं
समादाय वत्तति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति सुखदुक्खी
वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, अपि नु खो वोकिण्णसुखदुक्खं
पटिपदं आगम्म एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरिया होती” ति ?

25 “अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं” ति !

“किं पन त्वं, उदायि, एवं वदेसि — ‘अच्छिदं भगवा कथं,
अच्छिदं सुगतो कथं’ ” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति — ‘अत्थि एकन्त-
सुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स

सच्छिकिरियाया' ति । ते मयं, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनु-
युञ्जियमाना समनुगाहियमाना समनुभासियमाना रिक्ता तुच्छा
अपरद्धा ति' । किं पन, भन्ते, अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि
आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

R. 228

“अत्थि खो, उदायि, एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती
पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

R. 37

“कतमा पन सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स
लोकस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०... दुतियं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा ...पे० ... ततियं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरति । अयं खो सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्त-
सुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

“न खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स
सच्छिकिरियाय, सच्छिकतो हिस्स, भन्ते, एत्तावता एकन्तसुखो लोको
होती" ति ।

15

“न खास्स^१, उदायि, एत्तावता एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो
होति; आकारवती त्वेव सा पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छि-
किरियाया" ति ।

एवं वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा उन्नादिनी
उच्चासद्दमहासद्दा अहोसि—“एत्थ मयं अनस्साम साचरियका,
एत्थ मयं अनस्साम साचरियका ! न मयं इतो भिय्यो उत्तरितरं
पजानामा" ति ।

20

अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको ते परिब्बाजके अप्पसद्दे
कत्वा भगवन्तं एतदवोच—“कित्तावता पनास्स, भन्ते, एकन्तसुखो
लोको सच्छिकतो होती" ति ?

25

“इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं

उपसम्पज्ज विहरति । या' ता' देवता एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना ताहि देवताहि सद्धि सन्तिट्ठति सल्लपति साकच्छं समापज्जति । एतावता खास्स, उदायि, एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो होती" ति ।

७. "एतस्स नून, भन्ते, एकन्तस्स सुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती" ति ?

B. 229

"न खो, उदायि, एकन्तसुखस्स^१ लोकस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति । अत्थि खो, उदायि, अज्जेव धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती" ति ।

R. 38

10

"कतमे पन ते, भन्ते, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती" ति ?

15

"इधुदायि, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जावरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि^३ सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ...पे०... सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पहाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

20

"पुन च परं, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०... दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^४ पुब्बेनिवासानुस्सति-जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं - एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अयं पि खो, उदायि,

१-१. यावता - सी०, स्या०, रो० । २. एतस्स एकन्तसुखस्स - सी०, स्या०, रो० ।
३. ०सारथी - सी० । ४. आनेज्जप्पत्ते - सी०, रो० ।

धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपात-
आणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अति- 5
क्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयं पि
खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरिया-
हेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे 10
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खय- B. 230
आणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति ;
‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति ... पे०... अयं दुक्खनिरोधो ति ... अयं दुक्ख-
निरोधगामिनी पटिपदा ति ... इमे आसवा ति ... अयं आसव-
समुदयो ति ... अयं आसवनिरोधो ति ... अयं आसवनिरोधगामिनी 15 R. 39
पटिपदा ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो
कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जा-
सवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आणं होति ।
‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’
ति पजानाति । अयं पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीत- 20
तरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।
इमे खो, उदायि, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छि-
किरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती” ति ।

§ ५. उदायिस्स पब्बज्जा

८. एवं वुत्ते, सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —
“अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं” 25
वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य,
अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खमन्तो रूपानि दक्खन्ती’”

१. निक्कुज्जितं — रो० । २. दक्खन्ती — सी०, रो० ।

ति; एवमेवं^१ भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं^२” ति ।

एवं वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलुदायिं
 ५ परिब्बाजकं एतदवोचुं — “मा भवं, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चरि; मा भवं, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवासं^३ वसि । सेय्यथापि नाम उदकमणिको^४ हुत्वा उदञ्चनिको^५ अस्स, एवं सम्पद-
 मिदं^६ भोतो उदायिस्स भविस्सति । मा भवं, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चरि; मा भवं, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवासं
 १० वसी” ति । इति हिदं सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलु-
 दायिं परिब्बाजकं अन्तरायमकासि भगवति ब्रह्मचरिये ति ।

—:०:

१. एवमेव — स्या० । २. अन्तेवासिवासं — सी० । ३. मणिको — सी०, रो० ।
 ४. उद्वेकनिको — सी०, स्या०, रो०, कं० । ५. सम्पदमेतं — सी०, रो० ।

३०. वेखनससुत्तं

§ १. अयं परमो वण्णो

B. 231,
R. 40

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। अथ खो वेखनसो^१ परिब्बाजको
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि।
सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं
ठितो खो वेखनसो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके उदानं उदानेसि – 5
“अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो” ति।

“किं पन त्वं, कच्चान, एवं वदेसि – ‘अयं परमो वण्णो,
अयं परमो वण्णो’ ति? कतमो, कच्चान, सो परमो वण्णो” ति?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा
पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति। 10

“कतमो पन सो, कच्चान, वण्णो यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो
उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी” ति?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा
पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति।

“दीघा पि खो ते एसा, कच्चान, फरेय्य – ‘यस्मा, भो 15
गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो
परमो वण्णो’ ति वदेसि^२; तं च वण्णं न पञ्जपेसि। सेय्यथापि,
कच्चान, पुरिसो एवं वदेय्य – अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी
तं इच्छामि तं कामेमी ति ...पे०...।

R. 41,
B. 232

“एवमेव खो त्वं, कच्चान, ‘यस्मा, भो गोतम, वण्णा 20
अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’
ति वदेसि; तं च वण्णं न पञ्जपेसी” ति।

१. वेखनससुत्तं – सी०, रो०; वेखणससुत्तं – स्या०। २. वेखनस्सो – सी०, रो०;
वेखणसो – स्या०। ३. वदसी – सी०, रो०।

§ २. मणिवेळुरियवण्णो अत्ता होति

२. “सेय्यथापि, भो गोतम, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठमो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, एवंवण्णो अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति।

तं किं मञ्जसि, कच्चान, यो वा मणि वेळुरियो सुभो
5 जातिमा अट्ठमो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको’
...पे०... य्वायं, भो गोतम, वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतबलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सुरियो—अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा ति।

10 “अतो खो ते, कच्चान, बहू^१ हि^२ बहुतरा देवा ये इमेसं चन्दिमसुरियानं आभा नानुभोन्ति, त्याहं पजानामि। अथ च पनाहं न वदामि—‘यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो च पणीततरो च नत्थी’ ति। अथ च पन त्वं, कच्चान, ‘य्वायं वण्णो किमिना खज्जोपनकेन निहीनतरो’ च पतिकिट्ठतरो’ च सो परमो वण्णो’ ति
15 वदेसि; तं च वण्णं न पञ्जपेसि।

§ ३. कामसुखा कामगगसुखं अगं

३. “पञ्च खो इमे, कच्चान, कामगुणा। कतमे पञ्च?
चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता
रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा ...पे०... घानविञ्जेय्या गन्धा ... जिब्हा-
विञ्जेय्या रसा ... कायविञ्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा
20 कामूपसंहिता रजनीया—इमे खो, कच्चान, पञ्च कामगुणा। यं खो, कच्चान, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं इदं वुच्चति कामसुखं। इति कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामगगसुखं तत्थ अगमक्खायती” ति।

एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच—
25 “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भूतं, भो गोतम! याव सूभासितं चिदं

१. खज्जोपणको—सी०। २-२. बहुहि—सी०, रो०। ३. नीहिनतरो—स्या०; हीनतरो—सी०, रो०। ४. किलिट्ठतरो—स्या०।

भोता गोतमेन — 'कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामगसुखं तत्थ अगमक्खायती' " ति ।

“ 'कामेहि', भो गोतम, कामसुखं, कामसुखा कामगसुखं तत्थ अगमक्खायती' ति' — दुज्जानं खो एतं, कच्चान, तया अज्जदिट्ठिकेन अज्जखन्तिकेन अज्जरुचिकेन अज्जत्रयोगेन^१ अज्जत्राचरियकेन^२ 5 — कामा^३ वा कामसुखं वा कामगसुखं वा । ये खो ते, कच्चान, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता ते खो एतं जानेय्युं — कामा वा कामसुखं वा कामगसुखं वा ” ति ।

B. 234

४. एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको कुपितो अनत्तमनो 10 भगवन्तं येव खुंसेन्तो भगवन्तं येव वम्भेन्तो भगवन्तं येव वदमानो “समणो गोतमो पापितो भविस्सती” ति भगवन्तं एतदवोच — “एवमेव पनिधेकच्चे” समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्तं, अपस्सन्ता अपरन्तं अथ च पन 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया ति — पजानामा' ति^४ — पटिजानन्ति । तेसमिदं भासितं 15 हस्सकं येव सम्पज्जति, लामकं^५ येव^६ सम्पज्जति, रित्तकं येव सम्पज्जति, तुच्छकं येव सम्पज्जती” ति ।

R. 44

“ये खो ते, कच्चान, समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्तं, अपस्सन्ता अपरन्तं, 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया ति — पजानामा' ति — पटिजानन्ति; तेसं सो येव^७ 20 सहधम्मिको^८ निग्गहो होति । अपि च, कच्चान, तिट्ठतु पुब्बन्तो, तिट्ठतु अपरन्तो । एतु विज्जू पुरिसो असठो अमायावी उज्जुजातिको,^९ अहमनुसासामि अहं धम्मं देसेमि । यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो नचिरस्सेव^{१०} सामज्जेव अस्सति सामं दक्खति^{११} — एवं किर सम्मा^{१२} बन्धना विप्पमोक्खो होति, यदिदं अविज्जा बन्धना । सेय्यथापि, 25 कच्चान, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि

१-१. सी०, स्या०, रो०, कं० पोत्थकेसु नत्थि । २. अज्जत्रयोगेन — स्या० । ३. अज्जत्राचरियकेन — सी०, स्या०, रो० । ४. कामं — स्या०, रो० । ५. पनिधेके — सी०, रो० । ६-६. एत्थ 'पजानामा ति' इति पाठो रो० पोत्थके नत्थि । ७-७. नामकं येव — म० । ८. तेसायं — सी० । ९. धम्मिको — सी० । १०. उज्जुजातिको — रो० । ११. दक्खीति — सी०, रो० । १२. किरायस्मा — स्या० ।

वद्धो^१ अस्स सुत्तबन्धनेहि ; तस्स वुद्धिमन्वाय^२ इन्द्रियानं परिपाक-
मन्वाय तानि बन्धनानि मुच्चेय्युं ; सो मोक्खोम्ही ति खो जानेय्य
नो च बन्धनं । एवमेव खो, कच्चान, एतु विञ्जू पुरिसो असठो
अमायावी उज्जुजातिको, अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि ;
B. 235 5 यथानुसिट्ठं तथा पटिपज्जमानो नचिरस्सेव सामञ्जेव अस्सति,
सामं दक्खति—‘एवं किर सम्मा बन्धना विप्पमोक्खो होति, यदिदं
अविज्जा बन्धना’” ति ।

एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच—
“अभिवक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु
10 अज्जतग्गे पाणुपेतं सर्गणं गतं” ति ।

परिब्बाजकवग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं^३

पुण्डरी अगिसह^४ कथिनामो,^५
दीघनखो पुन भारद्वाजगोत्तो^६ ।
सन्दक—उदायि—मुण्डकपुत्तो,^७
मणिको तथाकच्चानो वरवग्गो ॥

—:०:—

१. वद्धो—स्या०, सी० । २. वुद्धिमन्वाय—स्या० । ३. रो० पोत्यके नत्थि ।
४-४. अगि सहकथिनामो—सी०, स्या० । ५. भण्डरगोत्तो—स्या० । ६. ० मण्डकपुत्तो—सी० ।

३१. घटिकारसुत्तं

§ १. वेगळिङ्गे भगवा कस्सपो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म अञ्ज-तरस्मिं पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “को नु खो हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन तथागता सितं पातु-करोन्ती” ति ।

B. 236.
R. 54

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमस्मिं पदेसे वेगळिङ्गं^१ नाम गामनिगमो^२ अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्गं खो, आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय विहासि । इध^३ सुदं, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-सम्बुद्धस्स आरामो अहोसि^४ । इध सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो निसिन्नो^५ भिक्खुसङ्घं ओवदती” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जापेत्वा^६ भगवन्तं एतदवोच — “तेन हि, भन्ते, भगवा निसीदतु एत्थ । अयं भूमिपदेसो द्वीहि अरहन्तेहि सम्मासम्बुद्धेहि परिभुत्तो भविस्सती” ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि —

10

15

20

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमस्मिं पदेसे वेगळिङ्गं नाम गामनिगमो अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्गं खो, आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय

१-१. उत्तरासङ्गं करित्वा — स्या० । २. वेहलिङ्गं — सी०; बेभळिङ्गं — रो०; वेभळिङ्गं — स्या० । ३. निगमो — स्या० । ४-४. सी० पोत्यके नत्थि ५. निसिन्नको — म०, सी०, रो० । ६. पञ्जपेत्वा — म० ।

R. 46

विहासि। इध सुदं, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स आरामो अहोसि। इध सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं
सम्मासम्बुद्धो निसिन्नो भिक्खुसङ्घं ओवदति।

B. 237

२. “वेगळिङ्गे खो, आनन्द, गामनिगमे घटिकारो नाम
5 कुम्भकारो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स उपट्ठाको
अहोसि अग्गुपट्ठाको। घटिकारस्स खो, आनन्द, कुम्भकारस्स जोति-
पालो नाम माणवो सहायो अहोसि पियसहायो। अथ खो, आनन्द,
घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं आमन्तेसि — ‘आयाम, सम्म
जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्क-
10 मिस्साम। साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्सा’ ति। एवं वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं
कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार। किं पन तेन मुण्डकेन
समणकेन दिट्ठेना’ ति? दुतियं पि खो, आनन्द ...पे०... ततियं पि खो,
आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं एतदवोच — ‘आयाम,
15 सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय
उपसङ्कमिस्साम। साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो
सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति। ततियं पि खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो
घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार। किं पन
तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ ति?

20 “तेन हि, सम्म जोतिपाल, सोत्तिसिनानि’ आदाय नदिं
गमिस्साम सिनायितुं’ ति।

“एवं सम्मा’ ति खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटि-
कारस्स कुम्भकारस्स पच्चस्सोसि। अथ खो, आनन्द, घटिकारो च
कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो सोत्तिसिनानि आदाय नदिं अगमंसु
25 सिनायितुं।

३. “अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं
माणवं आमन्तेसि — ‘अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो। आयाम, सम्म जोतिपाल,
कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम।

साधुसम्मत्तं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति ।
 एवं वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतद-
 वोच - 'अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन
 दिट्ठेना' ति ? दुतियं पि खो, आनन्द ... पे० ... ततियं पि खो, आनन्द,
 घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं एतदवोच - 'अयं, सम्म ५
 जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे
 आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं
 सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्गमिस्साम । साधुसम्मत्तं हि मे
 तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । ततियं पि खो,
 आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच - 'अलं, १०
 सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना' ति ?
 अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं ओवट्टिकायं'
 परामसित्वा एतदवोच - 'अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो
 अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल,
 कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्गमिस्साम । १५
 साधुसम्मत्तं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति ।
 अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो ओवट्टिकं विनिवेठेत्वा' घटिकारं
 कुम्भकारं एतदवोच - 'अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन
 समणकेन दिट्ठेकेना' ति ? अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो
 जोतिपालं माणवं सीसन्हातं' केसेसु परामसित्वा एतदवोच - 'अयं, २०
 सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे
 आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं
 सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्गमिस्साम । साधुसम्मत्तं हि मे तस्स
 भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । अथ खो, आनन्द,
 जोतिपालस्स माणवस्स एतदहोसि - 'अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं २५
 वत, भो ! यत्र हि नामायं घटिकारो कुम्भकारो इत्तरजच्चो समानो
 अम्हाकं सीसन्हातानं केसेसु परामसितव्वं मज्झिस्सति; न वतिदं
 किर ओरकं मज्जे भविस्सती' ति; घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच -
 'यावतादोहि पि, सम्म घटिकारा' ति ।

R. 47

B. 238

१. ओवट्टिकाय - सी०, स्या०, रो० । २. विनिवट्ठेत्वा - म० । ३. सीसन्हातं -
 स्या०; सीसनहातं - रो०; ससीसं नहातं - सी० ।

R. 48

‘यावतादोहि’ पि, सम्म जोतिपाल । तथा हि पन मे साधु-
सम्मत्तं तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति ।

‘तेन हि, सम्म घटिकार, मुञ्च; गमिस्सामा’ ति ।

B. 239

४. “अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो
५ च माणवो येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमिसु;
उपसङ्कमित्वा घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मा-
सम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । जोतिपालो पन माणवो
कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं
कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो,
१० आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं
एतदवोच — ‘अयं मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो ।
इमस्स भगवा धम्मं देसेत्’ ति । अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा
अरहं सम्मासम्बुद्धो घटिकारं च कुम्भकारं जोतिपालं च माणवं
धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ
१५ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो कस्सपेन
भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समा-
दपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना कस्सपं
भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिसु ।

२० ५. “अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं
कुम्भकारं एतदवोच — ‘इमं^१ नु त्वं, सम्म घटिकार, धम्मं सुणन्तो
अथ च पन अगारस्मा अनगारियं न पब्बजिस्ससी’ ति ?

‘ननु मं, सम्म जोतिपाल, जानासि, अन्धे जिण्णे मातापितरो
पोसेमी’ ति ?

२५ ‘तेन हि, सम्म घटिकार, अहं अगारस्मा अनगारियं पब्ब-
जिस्सामी’ ति ।

R. 49

“अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च
माणवो येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमिसु;
उपसङ्कमित्वा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा

१. यावेतदोहि — सी०, स्या०, रो० । २. इद्ध — सी० । ३. पब्बजसी — स्या०, रो० ।

एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अयं मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो। इमं भगवा पब्बाजेतू’ ति। अलत्थ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं। 5

§ २. बाराणसियं भगवा कस्सपो

६. “अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अचिरूपसम्पन्ने^१ जोतिपाले माणवे^२ अद्धमासूपसम्पन्ने^३ वेगळिङ्गे यथाभिरन्तं विहरित्वा येन बाराणसी तेन चारिकं पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन बाराणसी तदवसरि। तत्र सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बाराणसियं विहरति 10
इसिपतने मिगदाये। अस्सोसि खो, आनन्द, किकी^४ कासिराजा — ‘कस्सपो किर भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बाराणसि^५ अनुप्पत्तो बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये’ ति। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्रं यानं अभिरुहित्वा^६ भद्रेहि भद्रेहि यानेहि बाराणसिया निय्यासि महच्चा 15
राजानुभावेन कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय। यावतिका यानस्स भूमि यानेन गत्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो, आनन्द, किंकि कासिराजानं कस्सपो 20
भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं 25
भिक्खुसङ्घेना’ ति। अधिवासेसि खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं

B. 240

25 R. 50

१-१. अचिरूपसम्पन्नो जोतिपालो माणवो—सी०। २. अद्धमासूपसम्पन्ने—रो०; अद्धमासूपसम्पन्ने—स्या०; अद्धमासूपसम्पन्नो—सी०। ३. किंकि—स्या०। ४. बाराणसियं—सी०। ५. अभिरुहित्वा—स्या०, रो०।

सम्मासम्बुद्धो तुण्हीभावेन। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपस्स भगवतो सम्मासम्बुद्धस्स अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा तस्सा रत्तिया 5 अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा^१ पण्डुपुटकस्स^२ साळिनो विगतकाळकं अनेकसूपं अनेकव्यञ्जनं, कस्स-पस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कालं आरोचापेसि - 'कालो, भन्ते, निट्ठितं भन्तं' ति।

७. "अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो 10 पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन किकिस्स कासिरञ्जो निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्प- 15 वारेसि। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच - 'अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा वाराणसियं वस्सावासं; एवरूपं सङ्घस्स उपट्ठानं भविस्सती' ति।

20 'अलं, महाराज। अधिवुत्थो^३ मे वस्सावासो' ति। दुतियं पि खो, आनन्द ...पे०...ततियं पि खो, आनन्द, कासिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच - 'अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा वाराणसियं वस्सावासं; एवरूपं सङ्घस्स उपट्ठानं भविस्सती' ति।

'अलं, महाराज। अधिवुत्थो मे वस्सावासो' ति।

25 "अथ खो, आनन्द, किकिस्स कासिरञ्जो 'न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति' वाराणसियं वस्सावासं' ति अहुदेव अञ्जथत्तं, अहु दोमनस्सं। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा

१. पटियादेत्वा - सी०। २. पण्डुमुटिकस्स - सी०, रो०; पण्डुमुटिकस्स - स्या०।
३. अधिवुट्ठो - स्या०। ४. अधिवासेसि - स्या०।

कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अत्थि नु खो, भन्ते’, अञ्जो कोचि मया उपट्ठाकतरो’ ति ?

§ ३. घटिकारस्स कुम्भकारस्स गुणा

८. ‘अत्थि, महाराज, वेगळिङ्गं नाम गामनिगमो । तत्थ घटिकारो नाम कुम्भकारो; सो मे उपट्ठाको अग्गुपट्ठाको । तुय्हं खो पन, महाराज, न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति 5 बाराणसियं वस्सावासं ति अत्थेव अञ्जथत्तं, अत्थि दोमनस्सं । तयिदं घटिकारस्स^१ कुम्भकारस्स^२ नत्थि च न च भविस्सति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धं सरणं गतो, धम्मं सरणं गतो, सङ्खं सरणं गतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पाणाति-पाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा 10 पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, सुरामेयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो दुक्खे निक्कङ्खो, दुक्खसमुदये निक्कङ्खो, दुक्ख- 15 निरोधे निक्कङ्खो, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय निक्कङ्खो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो एकभत्तिको ब्रह्मचारी सीलवा कल्याणधम्मो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो निक्खित्त-मणिसुवण्णो अपेतजातरूपरजतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो 20 न मुसलेन^३ न सहत्था पठविं खणति^४ । यं होति कूलपलुगं वा मूसिकुक्करो^५ वा तं काजेन^६ आहरित्वा भाजनं करित्वा एवमाह — एत्थ यो इच्छति तण्डुलपटिभस्तानि^७ वा मुग्गपटिभस्तानि वा कळायपटिभस्तानि वा निक्खित्वा यं इच्छति हरतू ति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो अन्धे जिण्णे मातापितरो पोसेति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पञ्चन्नं ओरम्भागिनियानं संयोजनानं 25

B. 242

R. 52

१. ते भन्ते — सी०, रो० । २-२. घटिकारे कुम्भकारे — सी०, स्या०, रो० ।
३. पन्नमुसलो — म०, सी० । ४. खनति — स्या०, रो० । ५. यो होति मूसिकुक्कुरो — सी०; मूसिकुक्कुरो — स्या०, रो० । ६. कामेन — सी०, रो० । ७. पतिभस्तानि — स्या०; पतिभस्तानि — सी०, रो० ।

परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

९. 'एकमिदाहं, महाराज, समयं वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाहं, महाराज, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
 5 चीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुपसङ्कमिं;
 उपसङ्कमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो एतदवोचं -
 हन्द, को नु खो अयं भगवो गतो ति ?

निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपट्ठाको अन्तोकुम्भिया^१ ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जा ति ।

10 'अथ ख्वाहं, महाराज, कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्ठायासना पक्कमिं^२ । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच - को कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो ति ?

15 कस्सपो, तात, भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो ति ।

'अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि -
 लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मा-
 सम्बुद्धो एवं अभिविस्सन्थो ति । अथ खो, महाराज, घटिकारं कुम्भकारं
 20 अड्डुमासं पीतिसुखं न विजहति, सत्ताहं मातापितूनं ।

१०. 'एकमिदाहं, महाराज, समयं तत्थेव वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाहं, महाराज, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुप-
 सङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो
 25 एतदवोचं - हन्द, को नु खो अयं भगवो गतो ति ?

निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपट्ठाको अन्तो^३ कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जा ति ।

B. 243

१. भगवो - स्या० । २. अतोकुम्भिया - सी०, स्या०, रो० । ३. पक्कमिं - स्या०, रो० । ४. अतो - सी०, स्या०, रो० ।

‘अथ ख्वाहं, महाराज, कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कमि। अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच – को कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति।

5

कस्सपो, तात, भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति।

‘अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि – लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मा-
सम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो’ ति। अथ खो, महाराज, घटिकारं कुम्भ-
कारं अट्ठमासं पीतिसुखं न विजहति^१, सत्ताहं मातापितूनं^२।

10

११. ‘एकमिदाहं, महाराज, समयं तत्थेव वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि। तेन खो पन समयेन कुटि^३ ओवस्सति।
अथ ख्वाहं, महाराज, भिक्खू आमन्तेसि – गच्छथ, भिक्खवे, घटि-
कारस्स कुम्भकारस्स निवेसने तिणं जानाथा ति। एवं वुत्ते, महाराज,
ते भिक्खू मं एतदवोचुं – नत्थि खो, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स
निवेसने तिणं, अत्थि च ख्वास्स आवेसने^४ तिणच्छदनं^५ ति।

15

गच्छथ, भिक्खवे, घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसनं उत्तिणं करोथा ति।

20

‘अथ खो ते महाराज, भिक्खू घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसनं उत्तिणमकंसु। अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो ते भिक्खू एतदवोचुं – के आवेसनं उत्तिणं करोन्ती ति?

भिक्खू, भगिनि, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती ति।

25

हरथ, भन्ते, हरथ, भद्रमुखा न्ति।

‘अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो

१. अभिविस्सट्ठो – स्या०। २. विजहि – सी०, स्या०, रो०। ३. मातापितुन्नं – सी०, रो०। ४. कुटी – रो०; गन्धकुटि – सी०। ५. आवेसनं – सी०, स्या०, रो०। ६. नव-
च्छदनं – सी०।

तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच - के आवेसनं उत्तिणमकंसू ति ?

B. 244

भिक्षू, तात, कस्सपस्स किर भगवतो अरहतो सम्मा-सम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती ति।

6

R. 51

‘अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि - लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मा-सम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो ति। अथ खो, महाराज घटिकारं कुम्भकारं अट्ठमासं पीतिसुखं न विजहति, सत्ताहं मातापितूनं। अथ खो, महाराज, आवेसनं सव्वन्तं^१ तेमासं आकासच्छदनं अट्ठासि, न देवोतिवस्सि^२। एवरूपो च, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो’ ति।

‘लाभा, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स, सुलद्धा,^३ भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स यस्स भगवा एवं अभिविस्सत्थो’ ति।

१२. “अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा घटिकारस्स कुम्भकारस्स पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि पाहेसि पण्डुपुटकस्स सालिनो तदुपियं च सूपेय्यं। अथ खो ते, आनन्द, राजपुरिसा घटिकारं कुम्भकारं उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं - ‘इमानि खो, भन्ते, पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि किकिना कासिराजेन पहितानि पण्डुपुटकस्स सालिनो तदुपियं च सूपेय्यं। तानि, भन्ते, पटिग्ग-ण्हा^४’ ति।

20

‘राजा खो बहुकिच्चो बहुकरणीयो। अलं मे ! रञ्जो व होतू ति।

‘सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स - ‘अञ्जो नून तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसी’ ति। न खो पनेतं, आनन्द, एवं दट्ठब्बं। अहं तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसि” ति।

25

१३. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

—:०:—

१. सब्बं - सी०, स्या०, रो०। २. चातिवस्सि - सी०, स्या०, रो०। ३. सुलद्धं - स्या०; सुलद्धं लाभा - रो०; सुलद्धलाभा - सी०। ४. पटिग्गण्हातू - स्या०; पतिगण्हातु - सी०, रो०।

३२. रट्टपालसुत्तं

§ १. रट्टपालपब्बज्जा

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा कुरूसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन थुल्लकोट्टिकं^१ नाम कुरूनं निगमो तदवसरि। अस्सोसुं खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कुरूसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं थुल्लकोट्टिकं अनुप्पत्तो। तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगतो — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति। सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति। सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति। साधु खो पन तथारूपानं अरहंतं दस्सनं होती” ति। अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिपणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ने खो थुल्लकोट्टिके ब्राह्मणगहपतिके भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि।

B. 245

R. 55

5

10

15

20

२. तेन खो पन समयेन रट्टपालो नाम कुलपुत्तो तस्मिं येव थुल्लकोट्टिके अगगकुलस्स^२ पुत्तो तिस्सं^३ परिसायं निसिन्नो होति।

१. थुल्लकोट्टितं — सी०, स्या०, रो०। २. अगगकुलिकस्स — सी०, स्या०, रो०।

३. तस्सं — सी०।

R. 56

B. 246

- अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स एतदहोसि – “यथा यथा ख्वाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खल्लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। यन्नूनाहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगा-
 5 रस्मा अनगारियं पव्वजेय्यं” ति। अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मण-
 गहपतिका भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्ते-
 जिता सम्पहंसिता भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
 उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिंसु। अथ
 खो रट्टपालो कुलपुत्तो अचिरपक्कन्तेसु थुल्लकोट्टिकेसु ब्राह्मण-
 10 गहपतिकेसु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
 वादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो रट्टपालो कुलपुत्तो
 भगवन्तं एतदवोच – “यथा यथाहं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं
 आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं
 एकन्तपरिसुद्धं सङ्खल्लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं, भन्ते,
 15 केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
 अनगारियं पव्वजितुं। लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पव्वज्जं,
 लभेय्यं उपसम्पदं। पव्वाजेतु मं भगवा” ति।

“अनुज्जातोसि पन त्वं, रट्टपाल, मातापितूहि अगारस्मा
 अनगारियं पव्वज्जाया” ति ?

- 20 “न खोहं, भन्ते, अनुज्जातो मातापितूहि अगारस्मा अन-
 गारियं पव्वज्जाया” ति।

“न खो, रट्टपाल, तथागता अननुज्जातं मातापितूहि पुत्तं
 पव्वाजेन्ती” ति।

- 25 “स्वाहं, भन्ते, तथा करिस्सामि यथा मं मातापितरो अनु-
 जानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाया” ति।

३. अथ खो रट्टपालो कुलपुत्तो उट्ठायासना भगवन्तं अभि-
 वादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन मातापितरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
 मातापितरो एतदवोच – “अम्मताता^१, यथा यथाहं भगवता धम्मं
 देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं

एकन्तपरिसुद्धं सङ्खल्लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं। अनुजानाथ मं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति। एवं वुत्ते, रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्टपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात रट्टपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो^१ सुखपरिभतो^२। न त्वं, तात रट्टपाल, कस्सचि^३ दुक्खस्स जानासि। एहि^४ त्वं, तात रट्टपाल, भुञ्ज च पिव च परि- 5
चारेहि च; भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय^५। मरणेन पि ते मयं अकामका विना भविस्साम। किं पन 10
मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति? दुतियं पि खो रट्टपालो कुलपुत्तो ...पे०... ततियं पि खो रट्टपालो कुलपुत्तो मातापितरो एतदवोच – “अम्मताता, यथा यथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्त-
परिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खल्लिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं 15
केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं। अनुजानाथ मं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति। ततियं पि खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्टपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात रट्टपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, तात रट्टपाल, 20
कस्सचि दुक्खस्स जानासि। मरणेन पि ते मयं अकामका विना भविस्साम। किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति?

R. 57

B. 247

15

20

25

४. अथ खो रट्टपालो कुलपुत्तो – “न मं मातापितरो अनुजानन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति^६ तत्थेव अनन्तर-
हिताय भूमिया निपज्जि – “इधेव मे मरणं भविस्सति पब्बज्जा 25
वा” ति। अथ* खो रट्टपालो कुलपुत्तो एकं पि भत्तं न भुञ्जि, द्वे पि भत्तानि न भुञ्जि, तीणि पि भत्तानि न भुञ्जि, चत्तारि पि भत्तानि न भुञ्जि, पञ्च पि भत्तानि न भुञ्जि, छ पि भत्तानि न

१. सुखे ठितो – रो०। २. सुखपरिहतो – स्या०। ३. किञ्चि – स्या०। ४-४. म० पोत्थके नत्थि। ५-५. मातापितृसु पब्बज्जं अलभमानो – सी०, रो०।

R. 58

भुञ्जि, सत्त पि भत्तानि न भुञ्जि*। अथ खो रट्ठपालस्स कुल-
पुत्तस्स मातापितरो रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात
रट्ठपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो।
न त्वं, तात रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि। उट्ठेहि, तात रट्ठपाल,

5 भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च; भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो
कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न तं मयं अनु-
जानाम अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाय। मरणेन पि ते मयं
अकामका विना भविस्साम। किं पन मयं ते जीवन्तं अनुजानिस्साम
अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाया” ति? एवं वुत्ते, रट्ठपालो कुलपुत्तो

B. 248

10

तुण्ही अहोसि। दुतियं पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं ...पे०...दुतियं पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो
तुण्ही अहोसि। ततियं पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात रट्ठपाल, अम्हाकं
एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, तात रट्ठपाल,

15

कस्सचि दुक्खस्स जानासि। उट्ठेहि, तात रट्ठपाल, भुञ्ज च पिव च
परिचारेहि च; भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो
पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा
अनगारियं पव्वज्जाय। मरणेन पि ते मयं अकामका विना भविस्साम।
किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पव्व-
ज्जाया” ति? ततियं पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि।

20

R. 59

५. अथ खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्ठपालो
कुलपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं –
“त्वं खोसि, सम्म रट्ठपाल, मातापितूनं एकपुत्तको पियो मनापो
सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, सम्म रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स
25 जानासि। उट्ठेहि, सम्म रट्ठपाल, भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च;
भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो
अभिरमस्सु। न तं मातापितरो अनुजानिस्सन्ति’ अगारस्मा अन-
गारियं पव्वज्जाय। मरणेन पि ते मातापितरो अकामका विना
भविस्सन्ति। किं पन ते तं जीवन्तं अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा

अनगारियं पव्वज्जाया” ति ? एवं वुत्ते, रट्टपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियं पि खो ...पे०... ततियं पि ...पे०... ततियं पि खो रट्टपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

B. 249

६. अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा रट्टपालस्स 5 कुलपुत्तस्स मातापितरो एतदवोचुं — “अम्मताता, एसो रट्टपालो कुलपुत्तो तत्थेव अनन्तरहिताय भूमिया निपन्नो — ‘इधेव मे मरणं भविस्सति पव्वज्जा वा’ ति । सचे तुम्हे रट्टपालं कुलपुत्तं नानुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाय, तत्थेव’ मरणं आगमिस्सति’ । सचे पन तुम्हे रट्टपालं कुलपुत्तं अनुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं 10 पव्वज्जाय, पव्वजितं पि नं दक्खिस्सथ । सचे रट्टपालो कुलपुत्तो नाभिरमिस्सति अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाय, का तस्स’ अज्जा गति भविस्सति ? इधेव पच्चागमिस्सति । अनुजानाथ रट्टपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाया” ति ।

R. 60

“अनुजानाम, ताता, रट्टपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं 15 पव्वज्जाय । पव्वजितेन च पन मातापितरो उद्दस्सेतब्बा” ति ।

अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्टपालो कुलपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा रट्टपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “उट्ठेहि, सम्म रट्टपाल, अनुज्जातोसि मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पव्वज्जाय । पव्वजितेन च पन ते मातापितरो उद्दस्से- 20 तब्बा” ति ।

७. अथ खो रट्टपालो कुलपुत्तो उट्ठित्वा बलं गाहेत्वा येन भगवा तंनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो रट्टपालो कुलपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अनुज्जातो अहं, भन्ते, मातापितूहि अगारस्मा अन- 25 गारियं पव्वज्जाय । पव्वजाते मं भगवा” ति । अलत्थ खो रट्टपालो कुलपुत्तो भगवतो सन्तिके पव्वज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अथ खो भगवा अचिरूपसम्पन्ने आयस्मन्ते रट्टपाले अड्डमासूपसम्पन्ने थुल्लकोट्टिके यथाभिरन्तं विहरित्वा येन सावत्थि* तेन चारिकं पक्कामि ।

B. 250

R. 61

अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि तदवसरि। तत्र सुदं भगवा
सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो
आयस्मा रट्टपालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो
नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं
५ पव्वजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं,
कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति अब्भञ्जासि। अञ्जतरो खो
पनायस्मा रट्टपालो अरहत्तं अहोसि।

§ २. रट्टपालेन मातापितुन्नं उद्दस्सनं

८. अथ खो आयस्मा रट्टपालो येन भगवा तेनुपसङ्कमि;
१० उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं
निसिन्नो खो आयस्मा रट्टपालो भगवन्तं एतदवोच — “इच्छामहं,
भन्ते, मातापितरो उद्दस्सेतुं, सचे मं भगवा अनुजानाती” ति। अथ
खो भगवा आयस्मतो रट्टपालस्स चेतसा चेतो' परिच्च' मनसाकासि।
यथा' भगवा अञ्जासि — “अभव्वो खो रट्टपालो कुलपुत्तो सिक्खं
१५ पच्चक्खाय हीनायावत्तितुं” ति, अथ खो भगवा आयस्मन्तं रट्टपालं
एतदवोच — “यस्सदानि त्वं, रट्टपाल, कालं मञ्जसी” ति। अथ खो
आयस्मा रट्टपालो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं
क्त्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन थुल्लकोट्टिकं तेन
चारिकं पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन थुल्लकोट्टिको
२० तदवसरि। तत्र सुदं आयस्मा रट्टपालो थुल्लकोट्टिके विहरति रञ्जो
कोरव्यस्स' मिगचीरे'। अथ खो आयस्मा रट्टपालो पुब्बण्हसमयं
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय थुल्लकोट्टिकं पिण्डाय पाविसि। थुल्ल-
कोट्टिके सपदानं पिण्डाय चरमानो येन सकपितु निवेसनं तेनुप-
सङ्कमि। तेन खो पन समयेन आयस्मतो रट्टपालस्स पिता मज्झिमाय
२५ द्वारसालाय उल्लिखापेति। अद्दसा खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता
आयस्मन्तं रट्टपालं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान एतदवोच —
“इमेहि मुण्डकेहि समणकेहि अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो

१-१. चेतोपरिवित्कं — सी०, रो०। २. यदा — सी०, रो०। ३. कोरव्यस्स —
सी०, रो०। ४. मिगाचीरे — सी०, स्या०, रो०।

पब्बाजितो” ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो सकपितु निवेसने नेव दानं अलत्थ न पच्चक्खानं; अञ्जदत्थु अक्कोसमेव अलत्थ । तेन खो पन समयेन आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी आभिदोसिकं कुम्मासं छड्डेतुकामा होति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो तं जातिदासि एतद-
वोच — “सचेतं”, भगिनि^१, छड्डनीयधम्मं^२, इध मे पत्ते आकिरा” ति । 5
अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी तं आभिदोसिकं कुम्मासं आयस्मतो रट्टपालस्स पत्ते आकिरन्ती हत्थानं च पादानं च सरस्स च निमित्तं अगहेसि ?

९. अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी येनायस्मतो रट्टपालस्स माता तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मतो रट्टपालस्स 10
मातरं एतदवोच — “यग्घेय्ये”, जानेय्यासि — ‘अय्यपुत्तो रट्टपालो अनुप्पत्तो’ ” ति ।

“सचे, जे, सच्चं भणसि^३, अदासि^४ तं करोमी” ति ।

अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स माता येनायस्मतो रट्ट-
पालस्स पिता तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मतो रट्टपालस्स 15
पितरं एतदवोच — “यग्घे, गहपति, जानेय्यासि — ‘रट्टपालो किर कुलपुत्तो अनुप्पत्तो’ ” ति ? तेन खो पन समयेन आयस्मा रट्टपालो तं आभिदोसिकं कुम्मासं अञ्जतरं कुड्डमूलं निस्साय परिभुञ्जति । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता येनायस्मा रट्टपालो तेनुपसङ्गमि; 20
उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच — “अत्थि नाम, तात रट्टपाल, आभिदोसिकं कुम्मासं परिभुञ्जिस्ससि ? ननु, तात रट्टपाल, सकं गेहं गन्तब्बं” ति ?

“कुतो नो, गहपति, अम्हाकं गेहं अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं ? अनगारा मयं, गहपति । अगमम्ह खो ते, गहपति, 25
गेहं, तत्थ नेव दानं अलत्थम्ह न पच्चक्खानं; अञ्जदत्थु अक्कोसमेव अलत्थम्हा” ति ।

“एहि, तात रट्टपाल, घरं गमिस्सामा” ति ।

“अलं, गहपति, कतं मे अज्ज भत्तकिच्चं” ।

१. सचेतं — सी०, स्या०, रो० । २-२. भगिनि आभिदोसिकं कुम्मासं छड्डेतुकामासि — सी० । ३. यग्घेय्ये — स्या० । ४. वदसि — सी०, रो० । ५. अदासी — सी०, रो० ।

“तेन हि, तात रट्टपाल, अधिवासेहि स्वातनाय भत्तं” ति ।
 अधिवासेसि खो आयस्मा रट्टपालो तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मतो
 रट्टपालस्स पिता आयस्मतो रट्टपालस्स अधिवासनं विदित्वा येन
 सकं निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा^१ महन्तं हिरञ्जसुवण्णस्स
 पुञ्जं कारापेत्वा किलञ्जेहि पटिच्छादेत्वा आयस्मतो रट्टपालस्स
 पुराणदुतियिका आमन्तेसि – “एथ तुम्हे, वधुयो, येन अलङ्कारेन
 अलङ्कता पुब्बे रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स पिया होथ मनापा तेन
 अलङ्कारेन अलङ्करोथा” ति ।

P. 252

5

R. 64

१०. अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता तस्सा रत्तिया
 अच्चवेनेन सके निवेमने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पाटयादापेत्वा
 आयस्मतो रट्टपालस्स कालं आरोचेसि – “कालो, तात रट्टपाल,
 निद्रितं भत्तं” ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
 पत्तचीवरमादाय येन सकपितु निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा
 पञ्चत्ते आसने निसीदि । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता तं
 हिरञ्जसुवण्णस्स पुञ्जं विवरापेत्वा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच –
 “इदं ते, तात रट्टपाल, मत्तिकं धनं, अञ्जं पेट्तिकं, अञ्जं पेटामहं^२ ।
 सक्का, तात रट्टपाल, भोगे च भुञ्जितुं पुञ्जानि च कातुं । एहि त्वं,
 तात रट्टपाल, सिकखं पच्चक्खाय हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु
 पुञ्जानि च करोही” ति ।

20

“सचे मे त्वं, गहपति, वचनं करेय्यासि, इमं हिरञ्जसुवण्णस्स
 पुञ्जं सकटेसु आरोपेत्वा निब्बाहापेत्वा मज्जेगङ्गाय^३ नदिया सोते
 ओपिलापेय्यासि^४ । तं किस्स हेतु? उप्पज्जिस्सन्ति हि ते, गहपति,
 ततोनिदानं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ।

अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पुराणदुतियिका पच्चेकं
 पादेसु गहेत्वा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोचुं – “कीदिसा नाम ता,
 अय्यपुत्त^५, अच्छरायो यासं त्वं हेतु ब्रह्मचरियं चरसी” ति ?

“न खो मयं, भगिनी अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरामा” ति ।

१. उपसङ्गमित्वा हरितेन गोमयेन पठविया उपलिम्पेत्वा – स्या० । २. पितामहं –
 सी०, म०, रो० । ३. मज्जे गङ्गाय – स्या०, रो० । ४. ओसीदापेय्यासि – स्या० । ५. तात
 – स्या० । ६. अय्यपुत्तक – सी०, रो० ।

“भगिनिवादेन नो अय्यपुत्तो रट्टपालो समुदाचरती” ति ता तत्थेव मुच्छिता पपत्तिसु। अथ खो आयस्मा रट्टपालो पितरं एतद-
वोच — “सचे, गहपति, भोजनं दातब्बं, देथ; मा नो विहेठेथा” ति।

“भुञ्ज, तात रट्टपाल, निट्ठितं भत्तं” ति।

अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता आयस्मन्तं रट्टपालं ५
पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तपेप्पसि सम्पवारेसि। अथ
खो आयस्मा रट्टपालो भुत्तावी ओनीतपत्तपाणी ठितको व इमा गाथा
अभासि —

“पस्स चित्तकतं बिम्बं, अरुकायं समुस्सितं।

B. 253

आतुरं बहुसङ्कप्पं, यस्स नत्थि धुवं ठिति॥

10

“पस्स चित्तकतं रूपं, मणिना कुण्डलेन च।

अट्ठित्तेन ओनद्धं, सह वत्थेभि सोभति॥

“अलत्तककता पादा, मुखं चुण्णकमक्खितं।

अलं वालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो॥

“अट्टपादकता^१ केसा, नेत्ता अञ्जनमक्खिता।

15 R. 65

अलं वालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो॥

“अञ्जनीवण्णवा^२ चित्ता^३, पृत्तिकायो अलङ्कृतो।

अलं वालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो॥

“ओदहि मिगवो पासं, नासादा^४ वाकरं मिगो।

भुत्वा निवापं गच्छामि^५, कन्दन्ते मिगबन्धके” ति॥

20

अथ खो आयस्मा रट्टपालो ठितको व इमा गाथा भासित्वा
येन रञ्जो कोरव्यस्स मिगचीरं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि।

§ ३. चत्तारि पारिजुञ्जानि

११. अथ खो राजा कोरव्यो मिगवं आमन्तेसि — “सोधेहि,
सम्म मिगव, मिगचीरं उय्यानभूमिं; गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया” ति। 25
“एवं, देवा” ति खो मिगवो रञ्जो कोरव्यस्स पटिस्सुत्वा मिगचीरं

१. अट्ठित्तेन — रो०। २. अट्टपादकता — म०। ३-३. अञ्जनीवनवाचित्ता — सी०,
स्या०, रो०। ४. नासादा — म०। ५. गच्छाम — सी० रो०।

सोधेन्तो अद्दस आयस्मन्तं रट्ठपालं अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवा-
विहारं निसिन्नं। दिस्वान येन राजा कोरव्यो तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा राजानं कोरव्यं एतदवोच - “सुद्धं खो ते, देव, मिगचीरं।
अत्थि चेत्थ रट्ठपालो नाम कुलपुत्तो इमस्मिं येव थुल्लकोट्टिके अग-
5 कुलस्स^१ पुत्तो अस्स त्वं अभिण्हं कित्तयमानो अहोसि, सो अञ्ज-
तरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसिन्नो” ति।

“तेन हि, सम्म मिगव, अलं दानज्ज उय्यानभूमिया। तमेव
दानि मयं भवन्तं रट्ठपालं पयिरुपासिस्सामा” ति।

अथ खो राजा कोरव्यो “यं तत्थ खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं
10 तं सव्वं विस्सज्जेथा” ति वत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा
भद्रं यानं अभिरुहित्वा^२ भद्रेहि भद्रेह यानेहि थुल्लकोट्टिकम्हा
B. 251 निय्यासि महच्चा राजानुभावेन आयस्मन्तं रट्ठपालं दस्सनाय।
यावतिका यानस्स भूमि यानेन गत्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको
व उस्सटाय उस्सटाय परिसाय येनायस्मा रट्ठपालो तेनुपसङ्कमि;
R. 66 15 उपसङ्कमित्वा आयस्मता रट्ठपालेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं
कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितो खो
राजा कोरव्यो आयस्मन्तं रट्ठपालं एतदवोच - “इध भवं रट्ठपालो
हत्थत्थरे^३ निसीदतू” ति।

“अलं, महाराज, निसीद त्वं; निसिन्नो अहं सके आसने” ति।
20 निसीदि राजा कोरव्यो पञ्जत्ते आसने। निसज्ज खो राजा कोरव्यो
आयस्मन्तं रट्ठपालं एतदवोच -

१२. “चत्तारिमानि, भो रट्ठपाल, पारिजुञ्जानि येहि
पारिजुञ्जेहि समन्नागता इधेकच्चे केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति। कतमानि
25 चत्तारि? जरापारिजुञ्जं, व्याधिपारिजुञ्जं, भोगपारिजुञ्जं, जाति-
पारिजुञ्जं। कतमं च, भो रट्ठपाल, जरापारिजुञ्जं? इध, भो
रट्ठपाल, एकच्चो जिण्णो होति वुड्ढो^४ महल्लको अद्दगतो वयो-
अनुष्पत्तो। सो इति पटिसञ्चिक्खति - ‘अहं खोम्हि एतरहि जिण्णो

१. अगगकुलिकस्स - सी०, स्या०, रो०। २. अभिरुहित्वा - स्या०, रो०। ३. कट्ठत्थरे -
स्या०। ४. वड्ढो - सी०, रो०।

वुड्डो महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो । न खो पन मया सुकरं
 अनधिगतं वा भोगं^१ अधिगन्तुं अधिगतं^२ वा भोगं^३ फातिं कातुं ।
 यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
 अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं^४ ति । सो तेन जरापारिजुञ्जेन
 समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा 5
 अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रट्टपाल, जरा-
 पारिजुञ्जं । भवं खो पन रट्टपालो एतरहि दहरो युवा सुसुकाळकेसो^५
 भद्रेण योव्वनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । तं भोतो रट्टपालस्स
 जरापारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा
 वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ? 10

“कतमं च, भो रट्टपाल, व्याधिपारिजुञ्जं ? इध, भो
 रट्टपाल, एकच्चो आबाधिको होति दुक्खितो वाव्हगिलानो । सो
 इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खोमिह एतरहि आबाधिको दुक्खितो
 वाव्हगिलानो । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधि-
 गन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा 15
 कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं^४ ति ।
 सो तेन व्याधिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासा-
 यानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं
 वुच्चति, भो रट्टपाल, व्याधिपारिजुञ्जं । भवं खो पन रट्टपालो
 एतरहि अप्पावाधो अप्पातङ्को समवेपाकिनिया^६ गहणिया समन्नागतो 20
 नात्तिसीताय नाच्चुण्हाय । तं भोतो रट्टपालस्स व्याधिपारिजुञ्जं
 नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा
 अनगारियं पब्बजितो ?

“कतमं च, भो रट्टपाल, भोगपारिजुञ्जं ? इध, भो रट्टपाल,
 एकच्चो अड्डो होति महद्धनो महाभोगो । तस्स ते भोगा अनुपुब्बेन 25
 परिकखयं गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खो पुब्बे
 अड्डो अहोसि महद्धनो महाभोगो । तस्स मे ते भोगा अनुपुब्बेन
 परिकखयं गता । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधि-

१. भोगा — सी०, रो० । २-२. अधिगता वा भोगा — सी०, रो० । ३. सुसुकालकेसो
 — सी० । ४. समवेपाकिनिया — सी० ।

गन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजेय्यं' ति । सो तेन भोगपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजति । इदं वुच्चति, भो रट्ठपाल, भोगपारिजुञ्जं । भवं खो पन रट्ठपालो इमस्मिं येव थुल्लकोट्टिके अगगकुलस्स पुत्तो । तं भोतो रट्ठपालस्स भोगपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्ठपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो ?

“कतमं च, भो रट्ठपाल, जातिपारिजुञ्जं ? इध, भो रट्ठपाल, एकच्चस्स बहू होन्ति मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स ते जातका अनुपुब्बेन परिक्खयं गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘ममं खो पुब्बे बहू अहेसुं मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स मे ते’ अनुपुब्बेन परिक्खयं गता । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजेय्यं’ ति । सो तेन जातिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजति । इदं वुच्चति, भो रट्ठपाल, जातिपारिजुञ्जं । भोतो खो पन रट्ठपालस्स इमस्मिं येव थुल्लकोट्टिके बहू मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तं भोतो रट्ठपालस्स जातिपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्ठपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो ?

“इमानि खो, रट्ठपाल, चत्तारि पारिजुञ्जानि, येहि पारिजुञ्जेहि समन्नागता इधेकच्चे केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति । तानि भोतो रट्ठपालस्स नत्थि । किं भवं रट्ठपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो” ति ?

§ ४. भगवता उद्दिट्ठा चत्तारो धम्मद्वेसा

१३. “अत्थि खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मद्वेसा उद्दिट्ठा, ये^१ अहं^२ जत्वा

१. ते जातका — सी०, स्या०; जातका — रो० । २-२. यमहं — स्या० ।

च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । कतमे
 चत्तारो ? 'उपनिय्यति' लोको अद्भुवो' ति खो, महाराज, तेन
 भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो धम्मदेसो
 उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं
 पब्बजितो । 'अत्ताणो' लोको अनभिस्सरो' ति खो, महाराज, तेन 5
 भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियो धम्मदेसो
 उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं
 पब्बजितो । 'अस्सको लोको, सब्बं पहाय गमनीयं' ति खो,
 महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन
 ततियो धम्मदेसो उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च 10
 अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । 'ऊनो लोको अत्तित्तो' तण्हादासो'
 ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-
 सम्बुद्धेन चतुत्थो धम्मदेसो उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा
 च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । इमे खो, महाराज, तेन भगवता
 जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मदेसा उद्दिट्ठां, 15
 ये अहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्ब-
 जितो" ति ।

R. 60

१४. "उपनिय्यति लोको अद्भुवो' ति — भवं रट्ठपालो
 आह । इमस्स', भो रट्ठपाल, भासितस्स कथं अत्थो दद्भुवो" ति ?

B. 257

"तं किं मञ्जसि, महाराज — अहोसि त्वं वीसतिवस्सु- 20
 देसिको पि पण्णवीसतिवस्सुदेसिको" पि हत्थिस्मिं पि कतावी
 अस्सस्मिं पि कतावी रथस्मिं पि कतावी धनुस्मिं पि कतावी थरुस्मिं पि
 कतावी ऊरुवली बाहुवली अलमत्तो सङ्गामावचरो" ति ?

"अहोसिं अहं, भो रट्ठपाल, वीसतिवस्सुदेसिको पि पण्णवीसति-
 वस्सुदेसिको पि हत्थिस्मिं पि कतावी अस्सस्मिं पि कतावी रथस्मिं 25
 पि कतावी धनुस्मिं पि कतावी थरुस्मिं पि कतावी ऊरुवली बाहुवली
 अलमत्तो सङ्गामावचरो । अप्पेकदाहं, भो रट्ठपाल, इद्धिमा' व'
 मञ्जे न अत्तनो वलेन समसमं समनुपस्सामी" ति ।

१. उपनीयति — सी०, स्या०, रो० । २. अत्ताणो — सी०, रो० । ३. अत्तित्तो —
 स्या० । ४. इमस्स पन — स्या०, रो०; इध पन — सी० । ५. पण्णु० — रो०; पञ्च० —
 सी० । ६-६. इद्धिमा — स्या०; इद्धिमा च — सी० ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, एवमेव त्वं एतरहि ऊखली वाहुवली अलमत्तो सङ्गामावचरो” ति ?

“नो हिदं, भो रट्टपाल। एतरहि जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्दगतो वयोअनुप्पत्तो आसीतिको^१ मे वयो वत्तति। अप्पेकदाहं,
5 भो रट्टपाल, ‘इथ पादं करिस्सामी’ ति अञ्जेनेव पादं करोमी” ति।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘उपनिव्यति लोको अद्दुवो’ ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो” ति।

10 “अच्छरियं, भो रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-सम्बुद्धेन – ‘उपनिव्यति लोको अद्दुवो’ ति। उपनिव्यति हि, भो रट्टपाल, लोको अद्दुवो।

15 “संविज्जन्ते खो, भो रट्टपाल, इमस्मिं राजकुले हत्थिकाया पि अस्सकाया पि रथकाया पि पत्तिकाया पि, ये अम्हाकं आपदासु परियोधाय^२ वत्तिस्सन्ति। ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति – भवं रट्टपालो आह। इमस्स पन, भो रट्टपाल, भासितस्स कथं अत्थो दद्दुवो” ति ?

20 “तं किं मञ्जसि, महाराज, अत्थि ते कोचि अनुसायिको^३ आबाधो^४” ति ?

“अत्थि मे, भो रट्टपाल, अनुसायिको आबाधो। अप्पेकदा मं, भो रट्टपाल, मित्तामच्चा जातिसालोहिता परिवारेत्वा ठिता होन्ति – ‘इदानि राजा कोरब्बो कालं करिस्सति, इदानि राजा कोरब्बो कालं करिस्सती’” ति।

B. 258 25 “तं किं मञ्जसि, महाराज, लभसि त्व ते मित्तामच्चे जातिसालोहिते – ‘आयन्तु मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता, सब्बेव सन्ता इमं वेदनं संविभजथ, यथाहं लहुकतरिकं वेदनं वेदि-येय्यं’ ति – उदाहु त्वं येव तं वेदनं वेदियसी” ति ?

१. असीतिको – स्या० । २. परियोदाय – स्या० । ३. अनुसायिको – सी० । ४. वाता-बाधो – रो० ।

“नाहं, भो रट्टपाल, लभामि ते मित्तामच्चे जाति-
सालोहिते — ‘आयन्तु’ मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता’, सब्बेव
सन्ता इमं वेदनं संविभजथ, यथाहं लहुकतरिकं वेदनं वेदियेय्यं’ ति ।
अथ खो अहमेव तं वेदनं वेदियामी” ति ।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता 5
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति,
यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं
पव्वजितो” ति ।

“अच्छरियं, भो रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल ! याव
सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन 10
— ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति । अताणो हि, भो रट्टपाल, लोको
अनभिस्सरो ।

‘संविज्जति खो, भो रट्टपाल, इमस्मिं राजकुले पहूतं
हिरञ्जसुवण्णं भूमिगतं च^१ वेहासगतं^२ च । ‘अस्सको लोको, सब्बं
पहाय गमनीयं’ ति — भवं रट्टपालो आह । इमस्स पन, भो रट्टपाल, 15
भासितस्स कथं अत्थो दट्ठब्बो” ति ?

‘तं किं मञ्जसि, महाराज, यथा त्वं एतरहि पञ्चहि
कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो^३ परिचारेसि, लच्छसि त्वं परत्था
पि — ‘एवमेवाहं इमेहेव पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो
परिचारेमी’ ति, उदाहु अञ्जे इमं भागं पटिपज्जिस्सन्ति, त्वं पन 20
यथाकम्मं गमिस्ससी” ति ?

“यथाहं, भो रट्टपाल, एतरहि पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो
समङ्गीभूतो परिचारेमि, नाहं लच्छामि परत्था पि — ‘एवमेव’ इमेहेव
पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेमी’ ति । अथ
खो अञ्जे इमं भोगं पटिपज्जिस्सन्ति; अहं पन यथाकम्मं 25
गमिस्सामी” ति ।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता
अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘अस्सको लोको, सब्बं

R. 71

१-१. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २. चेव-सी० । ३. वेहासट्ठं-सी०,
रो० । ४. समङ्गीभूतो-रो० । ५. एवमेवाहं-सी०, स्या०, रो० ।

पहाय गमनीयं' ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो" ति ।

B. 259 5 "अच्छरियं, भो रट्ठपाल, अब्भुतं, भो रट्ठपाल ! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा- सम्बुद्धेन - 'अस्सको लोको, सब्बं पहाय गमनीयं' ति । अस्सको हि, भो रट्ठपाल, लोको सब्बं पहाय गमनीयं ।

"ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो' ति - भवं रट्ठपालो आह । इमस्स, भो रट्ठपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

10 "तं किं मञ्जसि, महाराज, फीतं कुरुं अज्झावससी" ति ? "एवं, भो रट्ठपाल, फीतं कुरुं अज्झावसामी" ति ।

15 "तं किं मञ्जसि, महाराज, इध ते पुरिसो आगच्छेय्य पुरत्थिमाय दिसाय सद्धायिको पच्चयिको । सो तं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य - 'यग्घे महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि पुरत्थिमाय दिसाय ? तत्थद्दसं महन्तं जनपदं इद्धं चेव फीतं च बहुजनं आकिण्ण- मनुस्सं । बहू तत्थ हत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया ; बहु तत्थ धनधञ्जं ; बहु तत्थ हिरञ्जसुवण्णं अकतं चेव कतं च ; बहु तत्थ इत्थिपरिग्गहो' । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन' अभि- विजिनितुं । अभिविजिन, महाराजा' ति, किन्ति नं करेय्यासी" ति ?

R. 72 "तं पि मयं, भो रट्ठपाल, अभिविजिय अज्झावसेय्यामा" ति ।

20 "तं किं मञ्जसि, महाराज, इध पुरिसो आगच्छेय्य पच्छि- माय दिसाय ... उत्तराय दिसाय ... दक्खिणाय दिसाय ... परसमुद्दतो' सद्धायिको पच्चयिको । सो तं उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य - 'यग्घे, महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि परसमुद्दतो ? तत्थद्दसं महन्तं जनपदं इद्धं चेव फीतं च बहुजनं आकिण्णमनुस्सं । बहू तत्थ हत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया ; बहु तत्थ धनधञ्जं ; बहु तत्थ हिरञ्जसुवण्णं अकतं चेव कतं च ; बहु तत्थ इत्थिपरि- 25 ग्गहो । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन' अभिविजिनितुं । अभिविजिन, महाराजा' ति, किन्ति नं करेय्यासी" ति ?

१. दन्ताजिनं - सी०, स्या०, रो० । २. इत्थीपरिग्गहो - स्या० । ३. बलत्थेन - सी०, स्या०, रो० । ४. पारसमुद्दतो - रो० ।

“तं पि मयं, भो रट्टपाल, अभिविजिय अज्झावसंय्यामा” ति ।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो” ति ।

“अच्छरियं, भ। रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल ! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-सम्बुद्धेन — ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ ति । ऊनो हि, भो रट्टपाल, लोको अतित्तो तण्हादासो” ति ।

१५. इदमवोच आयस्मा रट्टपालो । इदं वत्वा अथापरं 10 B. 260
एतदवोच —

“पस्सामि लोके सधने मनुस्से,
लद्धान वित्तं न ददन्ति मोहा ।
लुद्धा धनं सन्निचयं करोन्ति,
भिय्यो व कामे अभिपत्थयन्ति ॥

15

“राजा पसय्हा^१ पठविं^२ विजित्वा^३,
ससागरन्तं महिमावसन्तो^४ ।
ओरं समुद्दस्स अतित्तरूपो,
पारं समुद्दस्स पि पत्थयेथ ॥

“राजा च अज्जे च बहू मनुस्सा,
अतित्ततण्हा^५ मरणं उपेन्ति ।
ऊना व हुत्वान^६ जहन्ति^७ देहं,
कामेहि लोकम्हि न हत्थि तित्ति ॥

20 R. 72

“कन्दन्ति नं^८ आती^९ पकिरियं^{१०} केसे,
अहोवता नो^{११} अमरा ति चाहु ।

25

१. पसय्हा — स्या० । २. पठविं — म० । ३. जिजित्वा — सी० । ४. महिपा वसन्तो — सी० । ५. अवीततण्हा — सी०, स्या०, रो० । ६. हुत्वा — सी०, स्या० । ७. न जहन्ति — सी०, स्या० । ८. तं — सी० । ९. आति — सी०, स्या० । १०. पकीरिय — स्या०; परिकिरिय — सी० । ११. ने — रो० ।

वत्थेन नं पारुतं नीहरित्वा,
चित्तं समादाय^१ ततो डहन्ति ॥

“सो डहति सूलेहि तुज्जमानो,
एकेन वत्थेन पहाय भोगे ।
न मीयमानस्स भवन्ति ताणा,
जातीध मित्ता अथ वा सहाया ॥

“दायादका तस्स धनं हरन्ति,
सत्तो पन गच्छति येन कम्मं ।
न मीयमानं धनमन्वेति किञ्चि^२,
पुत्ता च दारा च धनं च रट्ठं ॥

“न दीघमायुं लभते धनेन,
न चापि वित्तेन जरं विहन्ति ।
अप्पं हिदं जीवितमाहु धीरा,
असस्सतं विप्परिणामधम्मं ॥

“अड्डा दलिद्दा^३ च फुसन्ति फस्सं^४,
बालो च धीरो च तथेव फुट्ठो ।
बालो च^५ बाल्या वधितो व सेति,
धीरो च न^६ वेधति^७ फस्सफुट्ठो ॥

“तस्मा हि पञ्चा व धनेन सेय्यो,
याय वोसानमिधाधिगच्छति^८ ।
अव्योसितत्ता^९ हि भवाभवेसु,
पापानि कम्मानि करोन्ति मोहा ॥

“उपेति गढ्भं च परं च लोकं,
संसारमापज्ज परम्पराय ।
तस्सप्पपञ्चो अभिसद्दहन्तो,
उपेति गढ्भं च परं च लोकं ॥

१. समाधाय - सी० २. कञ्चि - सी० । ३. दलिद्दा - सी०, रो० । ४. फस्सा -
सी० । ५. हि - सी०, स्या०, रो० । ६-६. नावेधति - सी० । ७. वोसानं इन्दाधिगच्छति
- रो० । ८. असोसितत्ता - सी०, रो० ।

“चोरो यथा सन्धिमुखे गहीतो^१,
सकम्मुना^२ हञ्जति पापधम्मो ।
एवं पजा पेच्च परम्हि लोके,
सकम्मुना हञ्जति पापधम्मो ॥

“कामा हि चित्रा मधुरा मनोरमा,
विरूपरूपेन मथेन्ति चित्तं ।
आदीनवं कामगुणेषु दिस्वा,
तस्मा अहं पब्बजितोम्हि राज ॥

5

“दुमप्फलानेव^३ पतन्ति माणवा^४,
दहरा च वुद्धा^५ च सरीरभेदा ।
एतं^६ पि^७ दिस्वा^८ पब्बजितोम्हि राज,
अपण्णकं सामञ्जमेव सेय्यो” ति ॥

10

-----०:-----

१. गहीतो — स्या०, म० । २. सकम्मुना — रो०, सी० । ३. दुम्मफलानीव — रो० ।
४. मानवा — सी०, रो० । ५. वुद्धा — सी०, रो० । ६. एवं — सी० । ७-८. विदित्वा
— स्या० ।

३३. मखादेवसुत्तं

§ १. मिथिलायं राजा मखादेवो

B. 262

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा मिथिलायं विहरति मखादेवम्बवने। अथ खो भगवा अञ्जतरस्मिं पदेसे सितं पात्वा-
कासि^१। अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि – “को नु खो
हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन^२
५ तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति। अथ खो आयस्मा आनन्दो एकंसं
चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच –
“को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ?
न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति।

R. 75

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमिस्सा^३ येव मिथिलायं राजा अहोसि
१० मखादेवो नाम धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं
चरति ब्राह्मणगृहपतिकेसु नेगमेसु^४ चेव^५ जानपदेसु^६ च; उपोसथं च
उपवसति चातुर्दसिं पञ्चदसिं^७ अट्ठमिं च पक्खस्स। अथ खो,
आनन्द, राजा मखादेवो बहूनं^८ वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं
वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि – ‘यदा मे, सम्म कप्पक,
१५ पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि^९ जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ ति।
‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पच्चस्सोसि।
अद्दसा खो, आनन्द, कप्पको बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं
वस्ससहस्सानं अच्चयेन रञ्जो मखादेवस्स सिरस्मिं पलितानि
जातानि। दिस्वान राजानं मखादेवं एतदवोच – ‘पातुभूता खो
२० देवस्स देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ ति।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन
उद्धरित्वा मम^{१०} अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेही’ ति।

१. मखादेवसुत्तं – स्वा०, म०। २. पत्वाकासि – रो०। ३. अकारणे – सी०।
४. इमिस्सं – सी०। ५. निगमेसु – सी०। ६-६. चे पि जनपदेसु – सी०। ७. पञ्चर्दसि
– रो०। ८. बहुन्नं – सी०, रो०। ९. फलितानि – रो०। १०. मम – रो०।

“एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा रञ्जो मखादेवस्स अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेसि।

२. “अथ खो, आनन्द, राजा मखादेवो कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच — ‘पातुभूता खो मे, 5 तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिब्बे कामे परियेसितुं। एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज। अहं पन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि। तेन हि, तात कुमार, यदा त्वं पि पस्सेय्यासि 10 सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि। येन मे इदं कल्याणं वत्तं’ निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिम-पुरिसो अहोसि। यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने 15 एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिम-पुरिसो होति। तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि — येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसी’ ति।

B. 263

R. 76

“अथ खो, आनन्द, राजा मखादेवो कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा 20 जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मिं येव मखादेव-म्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं^१; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय^२ सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा 25 विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेण अब्याबज्जेन^३ फरित्वा विहासि। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा-सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा

१. वट्ठं — स्त्री०, रो०। २. चतुत्थं — सी०, रो०। ३. सब्बत्थताय — सी०, स्या०।

४. अब्यापज्जेन — सी०, रो०।

ततियं, तथा चतुर्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यावज्जेन फरित्वा विहासि।

“राजा खो पनानन्द, मखादेवो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि
५ कुमारकीळितं^१ कीळि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मिं येव मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि। सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि।

§ २. रज्जो मखादेवस्स पुत्तपुत्तका

B. 264 10

३. “अथ खो रज्जो, आनन्द, मखादेवस्स पुत्तो बहून् वस्सानं बहून् वस्ससतानं बहून् वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि – ‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जानानि, अथ खो’ आरोचेय्यासी’ ति। ‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स पच्चस्सोसि। अद्दसा खो, आनन्द,
15 कप्पको बहून् वस्सानं बहून् वस्ससतानं बहून् वस्ससहस्सानं अच्चयेन रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स सिरस्मिं पलितानि जानानि। दिस्वान रज्जो मखादेवस्स पुत्तं एतदवोच – ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ ति।

R. 77

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन
20 उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेही’ ति। ‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स पटिस्सुत्वा^३ तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेसि।

“अथ खो, आनन्द, रज्जो मखादेवस्स पुत्तो कप्पकस्स
25 गामवरं दत्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच – ‘पातुभूता खो, मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जानानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिब्बे कामे

१. ० कीळिकं – सी०, स्या०, रो०। २. मे – सी०, स्या०, रो०। ३. पटिस्सुत्वा – रो०।

परियेसितुं। एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्जं। अहं पन
 केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
 अनगारियं पब्बजिस्सामि। तेन हि, तात कुमार, यदा त्वं पि
 पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं
 दत्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा 5
 कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि।
 येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं
 अन्तिमपुरिसो अहोसि। यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने
 एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिम-
 पुरिसो होति। तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि — येन मे इदं 10
 कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो
 अहोसी' ति। अथ खो, आनन्द, रञ्जो मखादेवस्स पुत्तो कप्पकस्स
 गामवरं दत्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मिं
 येव मखादेवम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छा-
 देत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं 15
 दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति
 उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन
 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यावज्जेन फरित्वा
 विहासि। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा-
 सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा 20
 ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय
 सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्प-
 माणेन अवेरेन अब्यावज्जेन फरित्वा विहासि। रञ्जो खो पनानन्द,
 मखादेवस्स पुत्तो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि,
 चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं^१ कारेसि, चतुरासीतिवस्स- 25
 सहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मिं येव
 मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि।
 सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्म-
 लोकूपगो अहोसि।

B. 265

R. 78

४. “रञ्जो खो पनानन्द, मखादेवस्स पुत्तपुत्तका^१ तस्स परम्परा चतुरासीतिराजसहस्सानि इमस्मिं येव मखादेवम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजिमु। ते मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा
 ५ विहरिमु, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यावज्जेन फरित्वा विह-
 १० रिसु। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा- सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरिमु, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यावज्जेन फरित्वा विहरिमु। चतुरासीतिवस्ससहस्सानि^३ कुमार-
 कीळितं कीळिसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसुं, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारेसुं, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि
 १५ इमस्मिं येव मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारियं पव्वजिता ब्रह्म- चरियमचरिमु। ते चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगा अहेसुं।

B. 266

15

§ ३. निमि राजा तेसं पच्छिमको

R. 79

५. “निमि तेसं राजा^१ पच्छिमको अहोसि धम्मिको धम्म- राजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु
 २० चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसति चातुर्दसिं पञ्चदसिं अट्ठमिं च पक्खस्स।

६. ‘भूतपुब्बं, आनन्द, देवानं तार्वतिसानं सुधम्मायं सभायं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको
 २५ धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेग- मेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसति चातुर्दसिं पञ्चदसिं अट्ठमिं च पक्खस्सा’ ति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो देवे तार्वतिसे आमन्तेसि — ‘इच्छेय्याथ’ नो तुम्हे, मारिसा, निमि राजानं दट्ठुं’ ति ?

१. पुत्तपुत्तिका — सी०। २. ते० — सी०, रो०। ३. राजानं — सी०, रो०।
 ४. इच्छेय्यासि — सी०।

“इच्छाम’ मयं, मारिस, निमिं राजानं दट्ठु’ ति’। तेन खो पन, आनन्द, समयेन निमि राजा तदहुपोसथे पन्नरसे^३ सीसंन्हातो^१ उपोसथिको उपरिपासादवरगतो निसिन्नो होति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं^४ वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव – देवेसु^५ तावतिसेसु अन्तरहितो निमिस्स रञ्जो पमुखे^६ पातुरहोसि। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिं राजानं एतदवोच – ‘लाभा ते, महाराज, सुलद्धं ते, महाराज। देवा, महाराज, तावतिसा सुधम्मायं सभायं कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना – लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे^{१०} ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जान-पदेसु च; उपोसथं च उपवसति चातुद्दसिं पञ्चदसिं अट्ठमिं च पक्खस्सा ति। देवा ते, महाराज, तावतिसा दस्सनकामा। तस्स ते अहं, महाराज, सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं पहिणिस्सामि; अभिरुहे-य्यासि’, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो’ ति? अधिवासेसि^{१५} खो, आनन्द, निमि राजा तुण्हीभावेन।

७. “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिस्स रञ्जो अधिवासनं विदित्वा – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव – निमिस्स रञ्जो पमुखे अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि। अथ खो,^{२०} आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलिं सङ्गाहकं आमन्तेसि – ‘एहि त्वं, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं उपसङ्कमित्वा एवं वदेहि’ – अयं ते, महाराज, सहस्सयुत्तो आजञ्जरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो; अभिरुहेय्यासि, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो’ ति। ‘एवं, भदन्तवा’ ति खो, आनन्द,^{२५} मातलिं सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं उपसङ्कमित्वा एतदवोच – ‘अयं

B. 287

R. 80

१-१. सी० पोत्थके नत्थि। २. पण्णरसे – सी०, स्या०। ३. सीसंन्हातो – सी०; सीसंन्हातो – रो०; सीसन्हातो – स्या०। ४. सम्मिञ्जितं – सी०, स्या०। ५. मुखे – रो०; सम्मुखे – स्या०। ६. अभिरुहेय्यासि – स्या०, रो०। ७. वदेसि – सी०, रो०। ८. भदन्तवा – स्या०; होतु भदन्तवा – रो०।

ते, महाराज, सहस्सयुत्तो आजञ्जरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो;
अभिरुह, महाराज, दिव्वं यानं अविकम्पमानो। अपि च, महाराज,
कतमेन तं नेमि, येन वा पापकम्मा पापकानं कम्मानं विपाकं पटि-
संवेदेन्ति, येन वा कल्याणकम्मा कल्याणकम्मानं विपाकं पटिसंवे-
देन्ती' ति ?

‘उभयेनेव मं, मातलि, नेही’ ति।

“सम्पवेसेसि’ खो, आनन्द, मातलि, सङ्गाहको निमिं राजानं
सुधम्मं^१ सभां^२। अद्दसा खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिं
राजानं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान निमिं राजानं एतदवोच –
१० ‘एहि खो, महाराज। स्वागतं’, महाराज। देवा ते दस्सनकामा,^३
महाराज, तावतिसा सुधम्मायं सभायं कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना –
लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि
राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति
ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसति
१५ चातुर्दसिं पञ्चदसिं अट्ठमिं च पक्खस्सा ति। देवा ते, महाराज,
तावतिसा दस्सनकामा। अभिरम, महाराज, देवेसु देवानुभावेना’ ति।

‘अलं, मारिस, तत्थेव मं मिथिलं पटिनेतु। तथाहं धम्मं
चरिस्सामि ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथं
च उपवसिस्सामि चातुर्दसिं पञ्चदसिं अट्ठमिं च पक्खस्सा’ ति।

८. “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलि सङ्गाहको
आमन्तेसि – ‘एहि त्वं, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा
निमिं राजानं तत्थेव मिथिलं पटिनेही’ ति। ‘एवं, भद्दन्तवा’ ति खो,
आनन्द, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा
सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं तत्थेव मिथिलं पटि-
२५ नेसि। तत्र सुदं, आनन्द, निमि राजा धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु
नेगमेसु चेव जानपदेसु च, उपोसथं च उपवसति चातुर्दसिं पञ्चदसिं
अट्ठमिं च पक्खस्स। अथ खो, आनन्द, निमि राजा बहूनं वस्सानं
बहूनं वस्ससतानं बहूनं वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि –

B. 268

R. 81

१. सम्पवेसि – स्या०; सम्पापेसि – सी०, रो०। २-२. सुधम्मायं सभायं – स्या०।
३. सागतं – सी०, रो०। ४. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि।

‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ ति । ‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रज्जो पच्चस्सोसि । अद्दसा खो, आनन्द, कप्पको बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं वस्ससहस्सानं अच्चयेन निमिस्स रज्जो सिरस्मिं पलितानि जातानि । दिस्वान^१ निमि राजानं एतद- 5
वोच — ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ ति ।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्मि पतिट्ठापेही’ ति ।

“‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रज्जो 10
पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा निमिस्स रज्जो अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेसि । अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच —
‘पातुभूता खो मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलि-
तानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा, समयो दिब्बे 15
कामे परियेसितुं । एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं पन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात^१ कुमार, यदा त्वं पि पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा 20
कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि । येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिम-
पुरिसो होति । तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि — येन मे इदं 25
कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसी’ ति ।

९. “अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मिं येव

R. 82

मखादेवम्बवने केस्समस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
 अगारस्मा अनगारियं पव्वजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं
 फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति
 उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन
 5 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेण अव्यावज्जेण फरित्वा
 विहासि। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा-
 सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा
 ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय
 सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्प-
 10 माणेन अवेरेण अव्यावज्जेण फरित्वा विहासि। निमि खो, आनन्द,
 राजा चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि, चतुरासीति-
 वस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि^१ रज्जं
 कारेसि^२, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मिं येव मखादेवम्बवने
 अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो ब्रह्मचरियमचरि। सो चत्तारो
 15 ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि।
 निमिस्स खो पनानन्द, रज्जो कळारजनको^३ नाम पुत्तो अहोसि।
 न सो अगारस्मा अनगारियं पव्वजि। सो तं कल्याणं वत्तं समु-
 च्छिन्दि। सो तेसं अन्तिमपुरिसो अहोसि।

§ ४. तथागतो व राजा मखादेवो अहोसि

१०. “सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स — ‘अज्जो नून
 20 तेन समयेन राजा मखादेवो अहोसि, येन तं कल्याणं वत्तं निहतं’ ति।
 न खो पनेतं, आनन्द, एवं दट्ठब्बं। अहं तेन समयेन राजा मखादेवो
 अहोसिं। अहं तं कल्याणं वत्तं निहिंनिं^३, मया तं कल्याणं वत्तं
 निहितं; पच्छिमा जनता अनुप्पवत्तेसि। तं खो पनानन्द, कल्याणं
 वत्तं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न
 25 अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव ब्रह्म-
 लोकूपपत्तिया। इदं खो पनानन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं
 एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बो-
 धाय निब्बानाय संवत्तति। कतमज्जानन्द, एतरहि मया कल्याणं

B. 270

वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभि-
ञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति? अयमेव अरियो अट्टङ्गिको
मग्गो, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्मा-
कम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि।

R. 83

इदं खो, आनन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय 5
विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
संवत्तति। तं वो^१ अहं, आनन्द, एवं वदामि – ‘येन मे इदं कल्याणं
वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा^२
अहुवत्थ’। यस्मिं खो, आनन्द, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स
कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिमपुरिसो होति। 10
तं वो अहं, आनन्द, एवं वदामि – ‘येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं
अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा अहुवत्था’” ति।

११. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
भासितं अभिनन्दी ति।

---:०:---

३४. मधुरसुत्तं

§ १. धनलब्धा यस्सकस्सचि मनापचारिता

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो^१ मधुरायं विहरति गुन्दावने^२। अस्सोसि खो राजा माधुरो^३ अवन्तिपुत्तो – “समणो खलु, भो, कच्चानो मधुरायं विहरति गुन्दावने। तं खो पन भवन्तं कच्चानं एवं कल्याणो कित्तिसदो अवभुग्गतो – ‘पण्डितो वियत्तो^४ मेधावी बहुस्सुतो चित्तकथी कल्याणपटिभानो वुद्धो^५ चेव अरहा च’। साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती” ति। अथ खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो भद्रानि भद्रानि यानानि योजा-पेत्वा भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि मधुराय निय्यासि महक्का राजानुभावेन आयस्मन्तं महाकच्चानं दस्सनाय। यावतिका 10 यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच – “ब्राह्मणा, भो कच्चान, एवमाहंसु – ‘ब्राह्मणो^६ व सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणा व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ति। इध^७ भवं कच्चानो किमक्खायी” ति?

“घोसो येव खो एसो, महाराज, लोकस्मि – ‘ब्राह्मणो व 20 सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणा व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्म-

१. महाकच्चानो – सी०। २. गुन्दवने – सी०; गुन्दावने – स्या०। ३. मधुरो – रो०, स्या०। ४. व्यत्तो – रो०; व्यत्तो – सी०। ५. वुद्धो – स्या०। ६. ब्राह्मणा – सी०, स्या०, रो०। ७. इति – सी०; इदं – स्या०। ८. किमाहा – सी०, रो०।

दायादा' ति । तदमिनापेतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं – 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा' ति ।

२. "तं किं मज्झसि, महाराज, खत्तियस्स चे पि इज्जेय्य^१ धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स 5 पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादा, ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स ... सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ?

"खत्तियस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, ब्राह्मणोपिस्सास्स... 10 वेस्सोपिस्सास्स ... सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ।

"तं किं मज्झसि, महाराज, ब्राह्मणस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स 15 पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, वेस्सोपिस्सास्स ... सुट्ठोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ?

B. 85

"ब्राह्मणस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, वेस्सोपिस्सास्स 20 ... सुट्ठोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ।

B. 272

"तं किं मज्झसि, महाराज, वेस्सस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी 25 पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, सुट्ठोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ?

"वेस्सस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन

वा रजतेन वा^१ जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, सुट्ठोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ।

5 “तं किं मञ्जसि, महाराज सुट्ठस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ?

10 “सुट्ठस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ।

15 “तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

R. 86

“अट्ठा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं^१ एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी” ति ।

20 “इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति ।

§ २. सुगति दुग्गति वा कम्मविनिबद्धा

B. 273

3. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स^२ खत्तियो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो^३ फरुसवाचो^४ सम्फप्पलापी अभिज्झालु व्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि^५ कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य नो वा ? कथं वा ते^६ एत्थ होती” ति ?

१. नासं — सी०, स्या० ; नसं — रो० । २. इधस्स — सी०, स्या०, रो० । ३. पिसुणावाचो — सी०, रो० । ४. फरुसावाचो — सी०, रो० । ५. मिच्छादिट्ठी — स्या०, रो० । ६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

“खत्तियो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु व्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे एतं अरहतं सुतं” ति।

5

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो ...पे०... इधस्स वेस्सो ...पे०... इधस्स सुद्धो पाणातिपाती अदिन्नादायी ...पे०... मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

10

“सुद्धो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी ...पे०... मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे एतं अरहतं सुतं” ति।

15

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

“अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी” ति।

20

R. 87

“इमानि पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ...पे०... ब्रह्मदायादा’ ति।

४. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स खत्तियो पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

25

B. 274

30

“खत्तिंयो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो
 5 सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे एतं अरहतं सुतं” ति।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो, इधस्स वेस्सो, इधस्स सुद्धो पाणातिपाता पटिविरतो
 10 अदिन्नादाना पटिविरतो ...पे०... सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

“सुद्धो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो ...पे०... सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे
 15 एतं अरहतं सुतं” ति।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

R. 88 20 “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी” ति।

“इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसोयेवेसो लोकस्मिं – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति।

25 ५. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इध खत्तियो सन्धिं वा छिन्देय्य, निल्लोपं वा हरेय्य, एकागारिकं वा करेय्य, परिपन्थे वा तिठेय्य, परदारं वा गच्छेय्य, तं चे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्युं – ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी’। इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही” ति। किन्ति नं करेय्यासी” ति?

“धातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम^१ वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चयं^२ वा करेय्याम। तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘खत्तियो’ ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; चोरोत्वेव^३ सङ्खं^४ गच्छती” ति।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्धो सन्धिं वा छिन्देय्य, निल्लोपं वा हरेय्य, एकागारिकं वा करेय्य, परिपन्थे वा तिठ्ठेय्य, परदारं वा गच्छेय्य, तं चे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्युं — ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी। इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ ति। किन्ति नं करेय्यासी” ति?

“धातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चयं वा करेय्याम। तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘सुद्धो’ ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; चोरोत्वेव सङ्खं गच्छती” ति।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

“अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी” ति।

“इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितव्वं यथा घोसोयेवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणो व सेद्धो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति।

R. 89

20

६. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इध खत्तियो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्नादाना, विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो,^५ एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा, कल्याण-धम्मो? किन्ति नं करेय्यासी” ति?

25

“अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान; पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासन-गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि^६ धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्ति

१. फालेय्याम — स्या०। २. यथाप्पच्चयं — सी०। ३. चोरो तेव — रो०। ४. सङ्ख्यं — म०। ५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ६. ० पच्चय० — सी०, स्या०, रो०।

संविदहेय्याम । तं किस्स हेतु ? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे 'खत्तियो' ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; समणोत्वेव सङ्घं गच्छती" ति ।

B. 276

“तं किं मञ्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्धो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
6 अनगारियं पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्ना-
दाना विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो, एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा,
कल्याणधम्मो ? किन्ति नं करेय्यासी” ति ?

“अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान, पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन
वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासन-
10 गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्ति
संविदहेय्याम । तं किस्स हेतु ? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे 'सुद्धो'
ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; समणोत्वेव सङ्घं गच्छती” ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो
वण्णा समसमा होन्ति नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

15 “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा
समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी” ति ।

“इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा
घोसोयेवेसो लोकस्मिं – 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो
वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो
20 व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणो व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा
मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’” ति ।

§ ३. रज्जो माधुरस्स उपासकत्तपटिवेदनं

R. 90

७. एवं वुत्ते, राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्तं महा-
कच्चानं एतदवोच – “अभिवकन्तं, भो कच्चान, अभिवकन्तं, भो
कच्चान ! सेय्यथापि, भो कच्चान, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य,
25 पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे
वा तेलपज्जोतं धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति;
एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं

भवन्तं कच्चानं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

“मा खो मं त्वं, महाराज, सरणं अगमासि । तमेव त्वं भगवन्तं सरणं गच्छ यमहं सरणं गतो” ति ।

“कहं पन, भो कच्चान, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं 5 सम्मासम्बुद्धो” ति ?

“परिनिब्बुतो खो, महाराज, एतरहि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति ।

“सचे पि^१ मयं, भो कच्चान, सुण्य्याम तं भगवन्तं दससु योजनेसु, दस पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भगवन्तं दस्सनाय^२ 10 अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । सचे पि मयं, भो कच्चान, सुण्य्याम तं भगवन्तं वीसतिया योजनेसु, तिसाय^३ योजनेसु, चत्तारीसाय^४ योजनेसु, पञ्चासाय योजनेसु, पञ्चासं पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । योजनसते चे पि मयं भो कच्चान, सुण्य्याम तं भगवन्तं, योजनसतं पि मयं गच्छेय्याम तं भगवन्तं 15 दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । यतो च, भो कच्चान, परिनिब्बुतो सो भगवा, परिनिब्बुतं पि मयं^५ भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

B. 277

— : ० : —

१. हि — सी०, स्या०, रो० । २. सी० पोत्यके नत्थि । ३. तिसतिया — सी०, रो० ।

४. चत्तालीसाय — सी०, स्या०; चत्तालीसाय — रो० । ५. मयं तं — सी०, रो० ।

३५. बोधिराजकुमारसुतं

§ १. राजकुमारपासादे भगवा निमन्तितो

R. 91

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा भग्नेषु विहरति सुसुमार-
गिरे^१ भेसकलावने^२ मिगदाये । तेन खो पन समयेन बोधिस्स
राजकुमारस्स कोकनदो^३ नाम पासादो अचिरकारितो होति अनज्झा-
वुट्ठो^४ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । अथ
५ खो बोधि राजकुमारो सज्जिकापुत्तं माणवं आमन्तेसि — “एहि त्वं,
सम्म सज्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मम
वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्द^५, अप्पावाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं
वलं फासुविहारं पुच्छ — ‘बोधि, भन्ते, राजकुमारो भगवतो पादे
सिरसा वन्दति, अप्पावाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं वलं फासुविहारं
१० पुच्छती’ ति । एवं च वदेहि — ‘अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा
बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ ति ।
“एवं, भो” ति खो सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स
पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं
सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
B. 278 १५ एकमन्तं निसिन्नो खो सज्जिकापुत्तो माणवो भगवन्तं एतदवोच —
“बोधि खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति,
अप्पावाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं वलं फासुविहारं पुच्छति । एवं च
वदेति — ‘अधिवासेतु किर भवं गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स
स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना” ति । अधिवासेसि भगवा
२० तुण्हीभावेन ।

अथ खो सज्जिकापुत्तो माणवो भगवतो अधिवासनं विदित्वा
उट्ठायासना येन बोधि राजकुमारो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
बोधिं राजकुमारं एतदवोच — “अवोचुम्ह” भोतो वचनेन तं

१. सुसुमारगिरे — सी०, रो०, स्या० । २. भेसकलावने — सी० । ३. कोकनुदो —
स्या० । ४. अनज्झावुट्ठो — सी०, रो० । ५. वन्दहि — सी० । ६. भो गोतम राजकुमारो
— सी०, रो० । ७. अवोचुम्हा खो मयं — सी०, स्या०, रो० ।

भवन्तं' गोतमं — 'बोधि खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छति। एवं च वदेति — अधिवासेतु किरं भवं गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भतं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना' ति। अधिवुट्ठं च पन समणेन गोतमेना" ति।

5

२. अथ खो बोधि राजकुमारो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने^१ पणीतं खादनीयं भोजनीयं पाटयादापेत्वा, कोकनदं च पासादं ओदातेहि दुस्सेहि सन्थरापेत्वा याव पच्छिमसोपानकळेवरा, सज्जिकापुत्तं माणवं आमन्तेसि — "एहि त्वं, सम्म सज्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो कालं आरोचेहि — 10
'कालो, भन्ते, निट्ठितं भतं' " ति। "एवं, भो" ति खो सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो कालं आरोचेसि — "कालो, भो गोतम, निट्ठितं भतं" ति। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन बोधिस्स राजकुमारस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि। 15
तेन खो पन समयेन बोधि राजकुमारो बहिद्वारकोट्टके ठितो होति भगवन्तं आगमयमानो। अद्दसा खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान पच्चुगन्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पुरक्खत्वा येन कोकनदो पासादो तेनुपसङ्कमि। अथ खो भगवा पच्छिमं सोपानकळेवरं निस्साय अट्ठासि। अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं 20
एतदवोच — "अभिरुहतु, भन्ते, भगवा दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि; यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति। एवं वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि। दुतियं पि खो ...पे०...ततियं पि खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — "अभिरुहतु, भन्ते, भगवा। दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि; यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति। 25

B. 279

३. अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं अपलोकेसि। अथ खो आयस्मा आनन्दो बोधिं राजकुमारं एतदवोच — "संहरतु,^२ राजकुमार, दुस्सानि; न भगवा चेलपटिकं^३ अवकमिस्सति। पच्छिमं

R. 93

१. भगवन्तं — रो०। २. अधिवुत्थं — स्या०, रो०; अधिवुत्तं — सी०। ३. स्या० पोत्थके नत्थि। ४. संहरन्तु — रो०। ५. चेलपन्ति — सी०; चेलपत्तिकं — रो०।

जनतं तथागतो अनुकम्पती”” ति। अथ खो बोधि राजकुमारो
 दुस्सानि संहरापेत्वा उपरिकोकनदपासादे^१ आसनानि पञ्जापेसि^२।
 अथ खो भगवा कोकनदं पासादं अभिरुहित्वा पञ्जत्ते आसने
 निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन। अथ खो बोधि राजकुमारो बुद्धप्पमुखं
 ५ भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि
 सम्पवारेसि। अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं भुत्तावि ओनीत-
 पत्तपाणिं अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं
 निसिन्नो खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच - “मय्हं खो,
 भन्ते, एवं होति - ‘न खो सुखेन सुखं अधिगन्तव्वं, दुक्खेन खो सुखं
 १० अधिगन्तव्वं’” ति।

§ २. बोधिसत्तचरिया

४. “मय्हं पि खो, राजकुमार, पुब्बेव सम्बोधा अनभि-
 सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि - ‘न खो सुखेन सुखं
 अधिगन्तव्वं, दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तव्वं’ ति। सो खो अहं, राज-
 कुमार, अपरेण समयेन दहरो व समानो सुसुकाळकेसो भद्रेण योव्व-
 १५ नेण समन्नागतो पठमेण वयसा अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं
 रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगा-
 रस्मा अनगारियं पव्वजि।

आळारो कालामो

५. “सो एवं पव्वजितो समानो किंकुसलगवेसी अनुत्तरं
 सन्तिवरपदं परियेसमानो येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं;
 २० उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं - ‘इच्छामहं, आवुसो
 कालाम, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं’ ति। एवं वुत्ते,
 राजकुमार, आळारो कालामो मं एतदवोच - ‘विहरतायस्मा,
 तादिसो अयं धम्मो यत्थ विञ्जू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं
 सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ ति। सो खो अहं,
 २५ राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणिं। सो खो अहं,
 राजकुमार, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन जाणवादं

च वदामि, थेरवादं च जानामि पस्सामी ति चं पटिजानामि,
अहं चेव अञ्जे च। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘न खो
आळारो कालामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति; अद्धा आळारो
कालामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहरती’ ति।

5

“अथ खाहं, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुप-
सङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं – ‘कित्तावता नो,
आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरामी’ ति पवेदेसी’ ति ? एवं वुत्ते, राजकुमार, आळारो कालामो
आकिञ्चञ्जायतनं पवेदेसि। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – 10
‘न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि सद्धा, मय्हं पत्थि सद्धा;
न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि विरियं ...पे०... सति ... समाधि ...
पञ्जा, मय्हं पत्थि पञ्जा। यन्नूनाहं यं धम्मं आळारो कालामो सयं
अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स धम्मस्स
सच्छिकिरियाय पदहेय्यं’ ति। सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव 15
खिण्णमेव तं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि।
अथ खाहं, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्क-
मित्वा आळारं कालामं एतदवोचं – ‘एत्तावता नो, आवुसो कालाम,
इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ?

‘एत्तावता खो अहं, आवुसो, इमं धम्मं सयं अभिञ्जा 20
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी’ ति।

‘अहं पि खो, आवुसो, एत्तावता इमं धम्मं सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति।

‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं
तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम। इति याहं धम्मं सयं अभिञ्जा 25
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि तं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छि-
क्त्वा उपसम्पज्ज विहरसि’। यं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरसि तमहं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज पवेदेमि। इति याहं धम्मं जानामि तं त्वं धम्मं जानासि;

B. 281

यं त्वं धम्मं जानासि तमहं धम्मं जानामि । इति यादिसो अहं तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो अहं । एहि दानि, आवुसो, उभो व सन्ता इमं गणं परिहरामा' ति । इति खो, राजकुमार, आळारो कालामो आचरियो मे समानो अत्तनो' अन्तेवासि मं समानं
 ५ अत्तना समसमं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संयत्तति, यावदेव आकिञ्चञ्ञायतनूपपत्तिया' ति । सो खो अहं, राजकुमारं, तं धम्मं अनलङ्कृत्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि ।

उदको रामपुत्तो

- १० ६. "सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्निवरपदं परियेसमानो येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं - 'इच्छामहं, आवुसो, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं' ति । एवं वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्तो मं एतदवोच - 'विहरतायस्मा, तादिसो अयं धम्मो यत्थ
 १५ विञ्जू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या' ति । सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणि । सो खो अहं, राजकुमार, तावत्केनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन ज्ञाणवादं च वदामि, थेरवादं च जानामि पस्सामी ति च पटिजानामि, अहं चेव अञ्ञे' च ।
 २० तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'न खो रामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसि; अद्धा रामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहासी' ति । अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन उदको' रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं - 'कित्तावता नो, आवुसो, इमं
 २५ धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसी' ति ? एवं वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्तो नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'न खो रामस्सेव

१. सी०, स्या०, रो०, कं० पोत्यकेसु नत्थि । २. अञ्ञो - स्या० । ३. विहरति - स्या० । ४. उदको - स्या० ।

अहोसि सद्धा, मय्हं पत्थि सद्धा; न खो रामस्सेव अहोसि विरियं ... पे० ...
 सति ... समाधि ... पञ्ञा, मय्हं पत्थि पञ्ञा। यन्नूनाहं यं धम्मं
 रामो सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स
 धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्यं' ति। सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव
 खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिं। 5

“अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं;
 उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं – ‘एत्तावता नो, आवुसो,
 रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ?

‘एत्तावता खो’, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्ञा
 सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी” ति। ‘अहं पि खो, आवुसो, एत्तावता 10
 इमं धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति।

‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं
 तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम। इति यं धम्मं रामो सयं अभिञ्ञा
 सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि तं त्वं धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा 15
 उपसम्पज्ज विहरसि। यं त्वं धम्मं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा
 उपसम्पज्ज विहरसि तं धम्मं रामो सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा
 उपसम्पज्ज पवेदेसि। इति यं धम्मं रामो अभिञ्ञासि तं त्वं धम्मं
 जानासि; यं त्वं धम्मं जानासि तं धम्मं रामो अभिञ्ञासि। इति
 यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो रामो 20
 अहोसि। एहि दानि, आवुसो, तुवं इमं गणं परिहरा’ ति। इति
 खो, राजकुमार, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरिय-
 ट्ठाने मं ठपेसि, उलाराय च मं पूजाय पूजेसि। तस्स मय्हं, राज-
 कुमार, एतदहोसि – ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरो-
 धाय न उपसमाय न अभिञ्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति,
 यावदेव नेवसञ्ञानासञ्ञायतनूपपत्तिया’ ति। सो खो अहं, राज- 25
 कुमार, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमिं।

उरुवेलायं दुक्करचरिया

७. “सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं
 सन्तिवरपदं परियेसमानो, मगधेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो, येन

B. 283

5

उरुवेला' सेनानिगमो तदवसरिं। तत्थद्दसं रमणीयं भूमिभागं, पासा-
दिकं च वनसण्डं, नदिं च सन्दतिं सेतकं सुपतित्थं, रमणीयं समन्ता
च गोचरगामं। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – 'रमणीयो वत,
भो, भूमिभागो, पासादिको च वनसण्डो, नदी च सन्दति सेतका
सुपतित्था, रमणीया समन्ता च गोचरगामो। अलं वतिदं कुलपुत्तस्स
पधानत्थिकस्स पधानाया' ति। सो खो अहं, राजकुमार, तत्थेव
निसीदि – 'अलमिदं पधानाया' ति। अपिस्सु मं, राजकुमार, तिस्सो
उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

८. "सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके
10 निक्खित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय – 'अग्गिं
अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति। तं किं मञ्जसि,
राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके
निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्गिं अभिनिव्वत्तेय्य,
तेजो पातुकरेय्या" ति?

15 "नो हिदं, भन्ते। तं किस्स हेतु? अदुं हि, भन्ते, अल्लं
कट्ठं सस्नेहं तं च पन उदके निक्खित्तं, यावदेव च पन सो पुरिसो
किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा" ति।

"एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा
वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि अवूपकट्ठा विहरन्ति, यो च
20 नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा काम-
परिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो^१ होति, न सुप्पटिप्पस्सद्धो।
ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा^२ खरा
कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय
सम्बोधाय। नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा
25 तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा ते जाणाय दस्सनाय
अनुत्तराय सम्बोधाय। अयं खो मं, राजकुमार, पठमा उपमा
पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

"अपरा पि खो मं, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि
अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

९. “सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं कटुं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति। तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं अकटुं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो’ अग्निं 5 अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

B. 284

“नो हिदं, भन्ते। तं किस्स हेतु ? अदुं हि, भन्ते, अल्लं कटुं सस्नेहं किञ्चापि आरका उदका थले निक्खित्तं, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा 10 वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो होति, न सुप्पटिप्पस्सद्धो। ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। 15 नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। अयं खो मं, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

“अपरा पि खो मं, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि 20 अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

१०. “सेय्यथापि, राजकुमार, सुक्खं कटुं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति। तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं सुक्खं कटुं कोळापं आरका 25 उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्निं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“एवं, भन्ते।

“तं किस्म हेतु ?

“अदुं हि, भन्ते, सुखं कटुं कोळापं, तं च पन आरका उदका थले निक्खित्तं” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चैव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्धो । ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा^१ कटुका वेदना वेदयन्ति, भव्वा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति^२, भव्वा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बो-
 धाय । अयं खो मं, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छ-
 रिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । इमा खो मं, राजकुमार, तिस्सो उपमा पटिभंमु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

११. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं दन्तेभि दन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभि-
 निगण्हेय्यं अभिनिप्पीळेय्यं अभिसन्तापेय्यं’ ति । सो खो अहं, राज-
 कुमार, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं
 अभिनिगण्हामि अभिनिप्पीळेमि अभिसन्तापेमि । तस्स मय्हं,
 २० राजकुमार, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा
 चित्तं अभिनिगण्हतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि
 सेदा मुच्चन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दुब्बलतरं
 पुरिसं सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिगण्हेय्य अभि-
 निप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य; एवमेव खो मे, राजकुमार, दन्तेभि
 २५ दन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगण्हतो
 अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । आरद्धं
 खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति
 असम्मुट्ठा,^३ सारद्धो च पन मे काये होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव
 दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

१. स्या० पोत्यके नत्थि । २. वेदयन्ति — स्या० । ३. अप्पम्मुट्ठा — स्या० ।

१२. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । सेय्यथापि नाम कम्मरगगरिया धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

B. 286

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव’ ज्ञानं ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दब्धेन वरत्तक्खण्डेन सीसे सीसवेठं ददेय्य, एवमेव खो मे,

१-१. अप्पाणकंयेव — स्या० । २. कण्णसोततो — स्या० । ३-३. मुद्धानं ओहनन्ति — स्या० । ४. सीसवेठनं — स्या० ।

राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु
उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीमे सीसवेदना होन्ति। आरद्धं खो पन मे,
राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति अस्सम्मुट्ठा,
सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन
५ पधानाभितुन्नस्स सतो।

B. 287

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं
येव ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति। सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो
च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुद्धं। तस्स मय्हं, राजकुमार,
मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता
१० वाता कुच्छं परिकन्तन्ति। सेय्यथापि, राजकुमार, दक्खो गोघातको
वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छं परिकन्तेय्य,
एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च
अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाताय कुच्छं परिकन्तन्ति।
आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता
१५ सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो,
तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं
येव ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति। सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो
च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुद्धं। तस्स मय्हं, राजकुमार,
२० मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो
कायस्मिं डाहो होति। सेय्यथापि, राजकुमार, द्वे बलवन्तो पुरिसा
दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं
सम्परितापेय्युं; एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च
कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो
२५ होति। आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं,
उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटि-
प्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो। अपिस्सु मं,
राजकुमार, देवता दिस्वा एवमाहंसु – ‘कालङ्कतो’ समणो गोतमो,
ति। एकच्चा देवता एवमाहंसु – ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो,

अपि च कालङ्करोती' ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु - 'न कालङ्कतो समणो गोतमो, नापि कालङ्करोति । अरहं समणो गोतमो । विहारो त्वेव सो अरहतो एवरूपो होती' ति ।

१३. "तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'यन्नूनाहं सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जेय्यं' ति । अथ खो मं, राजकुमार, 5 देवता' उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं - 'मा खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि, तस्स ते मयं दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेस्साम,'^१ ताय त्वं यापेस्ससी' ति । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'अहञ्चेव खो पन सब्बसो अजज्जितं' पटिजानेय्यं । 10 इमा च मे देवता दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेय्युं, ताय चाहं यापेय्यं, तं ममस्स मुसा' ति । सो खो अहं, राजकुमार, ता देवता पच्चाचिक्खामि । 'हलं' ति वदामि ।

B. 288

"तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'यन्नूनाहं थोकं थोकं आहारं आहारेय्यं पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं यदि वा कुलत्थयूसं 15 यदि वा कळाययूसं यदि वा हरेणुकयूसं' ति । सो खो अहं, राजकुमार, थोकं थोकं आहारं आहारेसि पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळाययूसं यदि वा हरेणुकयूसं । तस्स मय्हं, राजकुमार, थोकं थोकं आहारं आहारयतो पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळाययूसं यदि वा हरेणुक- 20 यूसं, अधिमत्तकसिमानं पत्तो कायो होति । सेय्यथापि नाम आसीतिक-पब्बानि'^२ वा काळपब्बानि'^३ वा, एवमेवस्सु मे अङ्गपच्चङ्गानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम ओट्ठपदं, एवमेवस्सु मे आनिसदं होति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम वट्टनावळी, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो होति तायेवप्पाहारताय । 25 सेय्यथापि नाम जरसालाय'^४ गोपानसियो ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति, एवमेवस्सु मे फासुळियो ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकतारका गम्भीरगता ओक्खा-

१. ता देवता - स्या० । २. अज्झोहारेस्साम - स्या० । ३. अजदुक्कं - स्या० । ४. असी-
तिकपब्बानि - स्या० । ५. कालपब्बानि - स्या० । ६. जजरसालाय - स्या० ।

B. 289

- यिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्खिक्खूप्पेसु अक्खितारका गम्भीरगता ओक्खवायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय। सेय्यथापि नाम तित्त-
कालावु^१ आमकच्छिन्नो वातातपेन संफुटितो^२ होति सम्मिलातो,
एवमेवस्सु मे सीसच्छवि संफुटिता होति सम्मिलाता तायेवप्पाहार-
५ ताय। सो खो अहं, राजकुमार, 'उदरच्छवि परिमसिस्सामी' ति
पिट्टिकण्टकं येव परिगण्हामि, 'पिट्टिकण्टकं परिमसिस्सामी' ति
उदरच्छवि येव परिगण्हामि। यावस्सु मे, राजकुमार, उदरच्छवि
पिट्टिकण्टकं अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय। सो खो अहं,
राजकुमार, 'वच्चं वा मुत्तं वा करिस्सामी' ति तत्थेव अवकुज्जो
१० पपतामि तायेवप्पाहारताय। सो खो अहं, राजकुमार, इममेव कायं
अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि। तस्स मय्हं, राजकुमार,
पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्सा पपतन्ति
तायेवप्पाहारताय। अपिस्सु मं, राजकुमार, मनुस्सा दिस्वा एवमा-
हंसु - 'काळो समणो गोतमो' ति, 'सामो समणो गोतमो' ति।
१५ एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु - 'न काळो समणो गोतमो, सामो समणो
गोतमो' ति। एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु - 'न काळो समणो गोतमो,
न^३ पि^४ सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमो' ति। यावस्सु मे, राज-
कुमार, ताव^५ परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो उपहतो होति
तायेवप्पाहारताय।

- २० १४. "तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि - 'ये खो केचि
अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा
खरा कटुका वेदना वेदयिंसु, एतावपरमं नयितो भिय्यो। ये पि हि
केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरमं नयितो भिय्यो।
२५ ये पि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरमं नयितो भिय्यो।
न खो पनाहं इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरि-
मनुस्सधम्मा^६ अलमरियजाणदस्सनविसेसं; सिया नू खो अज्जो

१. तित्तिकालावु - स्या०। २. सम्फुसितो - स्या०, कं०। ३-३. नापि - स्या०। ४. ताय -
स्या०। ५. उत्तरि मनुस्सधम्मा - स्या०।

मग्गो बोधाया' ति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'अभि-
 जानामि खो पनाहं पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीताय^१ जम्बुच्छायाय^२
 निसिन्नो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं
 सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिता;
 सिया नु खो एसो मग्गो बोधाया' ति। तस्स मय्हं, राजकुमार, 5
 सतानुसारिं विज्जाणं अहोसि — 'एसेव मग्गो बोधाया' ति। तस्स
 मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'किं नु खो अहं तस्स सुखस्स
 भायामि यं तं सुखं अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेही'
 ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'न खो अहं तस्स सुखस्स
 भायामि यं तं सुखं अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति। 10

B. 290

सम्मासम्बोधि

१५. "तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'न खो तं
 सुकरं सुखं अधिगन्तुं एवं अधिमत्तकसिमानं पत्तकायेन। यन्नूनाहं
 ओळारिकं आहारं आहारेय्यं ओदनकुम्मासं' ति। सो खो अहं,
 राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेसि ओदनकुम्मासं। तेन खो
 पन मं, राजकुमार, समयेन पञ्चवग्गिया भिक्खू पच्चुपट्ठिता 15
 होन्ति — 'यं खो' समणो गोतमो धम्मं अधिगमिस्सति तं नो आरो-
 चेस्सती' ति। यतो ख। अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहा-
 रेसि ओदनकुम्मासं, अथ मे ते पञ्चवग्गिया भिक्खू निव्विज्ज
 पक्कमिसु — 'बाहुल्लिको समणो गोतमो पधानविबभन्तो, आवत्तो बाहु-
 ल्लाया' ति। 20

१६. "सो खो अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेत्वा
 बलं गहेत्वा विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज
 विहासि। वितक्कविचारानं वूपसमा दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ...
 चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासि। सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे
 परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आने- 25
 ज्जप्पते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसि। सो
 अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं
 द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं

अनुस्सरामि। अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो – यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

5 “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूप-पातत्राणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो दिव्वेन चक्खुना विद्धेद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि ...पे० ...

B. 291

10 अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो – यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं
15 खयत्राणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं अब्भञ्जासिं ...पे०... अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं अब्भञ्जासिं; ‘इमे आसवा’ ति यथाभूतं अब्भञ्जासिं ...पे०... अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं अब्भञ्जासिं। तस्स मे एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चित्थ,
20 भवासवा पि चित्तं विमुच्चित्थ, अविज्जासवा पि चित्तं विमु-च्चित्थ। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति त्राणं अहोसि। ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अब्भ-ञ्जासिं। अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया पच्छिमे यामे ततिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो,
25 आलोको उप्पन्नो – यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

§ ३. ब्रह्मयाचना

१७. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो। आलयरामा खो पनायं पजा आलयरता

आलयसम्मदिता । आलयरामाय खो पन पजाय आलयरताय आलय-
सम्मदिताय दुद्दसं इदं ठानं यदिदं — इदप्पच्चयतापटिच्चसमुप्पादो ।
इदं पि खो ठानं दुद्दसं — यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटि-
निस्सग्गो तण्हक्खयो^१ विरागो निरोधो निब्बानं । अहं चेव खो पन
धम्मं देसेय्यं, परे च मे न आजानेय्युं, सो ममस्स किलमथो, सा 5
ममस्स विहेसा^२ ति । अपिस्सु मं, राजकुमार, इमा अनच्छरिया
गाथायो^३ पटिभंसु पुब्बे अस्सुतपुब्बा —

‘किच्छेन मे अधिगतं, हलं दानि पकासितुं ।

रागदोसपरेतेहि, नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥

‘पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।

रागरत्ता न दक्खन्ति, तमोखन्धेन^४ आवुटा^५’ ति ॥

10

“इतिह मे, राजकुमार, पटिसञ्चिक्खतो अप्पोस्सुक्कताय
चित्तं नमति नो धम्मदेसनाय ।

B. 292

१८. “अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मनो सहम्पतिस्स मम
चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय एतदहोसि — ‘नस्सति वत, भो, 15
लोको; विनस्सति वत, भो, लोको । यत्र हि नाम तथागतस्स अरहतो
सम्मासम्बुद्धस्स अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति नो धम्मदेसनाया’ ति ।
अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति — सेय्यथापि नाम बलवा
पुरिसो समिञ्जितं^६ वा बाहं पस्सारेय्य पसारितं वा बाहं समि-
ञ्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि । 20
अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा
येनाहं तेनञ्जलिं पणामेत्वा मं एतदवोच — ‘देसेतु, भन्ते, भगवा
धम्मं, देसेतु सुगतो धम्मं । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका अस्स-
वनताय धम्मस्स परिहायन्ति; भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो’ ति ।

“इदमवोच, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति; इदं वत्वा अथापरं 25
एतदवोच —

‘पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,

धम्मो असुद्धो समलेहि चिन्तितो ।

१. तण्हक्खयो — म०, सी० । २. गाथा — स्या० । ३. तमोखन्धेन — स्या० । ४. आवुता
— स्या० । ५. समिञ्जितं — स्या० ।

- अपापुरेतं अमतस्स द्वारं,
 सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं ॥
 'सेले यथा पव्वतमुद्धनिट्ठितो,
 यथा पि पस्से जनतं समन्ततो ।
 5 तथूपमं धम्ममयं सुमेध,
 पासादमाकूह समन्तचक्खु ॥
 'सोकावतिण्णं' जनतमपेतसोको,
 अवेक्खस्सु जातिजराभिभूतं ।
 उट्ठेहि वीर, विजितसङ्गाम,
 10 सत्थवाह अणण^१, विचर लोके ।
 देसस्सु^२ भगवा धम्मं,
 अञ्जातारो भविस्सन्ती^३ ति ॥

B. 293

१९. "अथ स्वाहं, राजकुमार, ब्रह्मणो च अज्झेसनं विदित्वा
 सत्तेसु च कास्सज्जतं पटिच्च बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेसिं ।
 15 अहसं खो अहं, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो
 सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे
 द्वाकारे सुविज्जापये दुविज्जापये अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्सा-
 विने^४ विहरन्ते, अप्पेकच्चे^५ न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते^६ ।
 सेय्यथापि नाम उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा
 20 अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
 जातानि उदके संवड्ढानि^७ उदकानुगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि,^८
 अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
 जातानि उदके संवड्ढानि उदकानुगतानि समोदकं ठितानि, अप्पे-
 कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि
 25 उदके संवड्ढानि उदका अच्चुग्गम्म ठितानि अनुपलित्तानि उदकेन;
 एवमेव खो अहं, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो अहसं
 सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे

१. सोकावकिण्णं—स्या० । २. अनण—स्या० । ३. देसेतु—स्या० । ४. ० दस्सा-
 विनो—स्या० । ५-५. स्या० पोत्थके नत्थि । ६. संवड्ढानि—स्या० । ७. ० पोसितानि—
 स्या० ।

सुविञ्जापये दुविञ्जापये, अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते । अथ ख्वाहं, राजकुमार, ब्रह्मानं सहम्पतिं गाथाय पच्चभासिं —

‘अपारुता तेसं अमतस्स द्वारा,
ये सोतवन्तो पमुञ्चन्तु सद्धं ।
विहिससञ्जी पगुणं न भासिं,
धम्मं पणीतं मनुजेसु ब्रह्मे’ ति ॥

5

“अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति ‘कतावकासो खोम्हि भगवता धम्मदेसनाया’ ति मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि ।

10

§ ४. धम्मचक्कपवत्तनं

२०. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अयं खो आळारो कालामो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्तं अप्परजक्खजातिको । यन्नूनाहं आळारस्स कालामस्स पठमं धम्मं देसेय्यं; सो इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति । अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचं — ‘सत्ताहकालङ्कतो, भन्ते, आळारो कालामो’ ति । जाणं च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘सत्ताहकालङ्कतो आळारो कालामो’ ति । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘महाजानियो खो आळारो कालामो । सचे हि सो इमं धम्मं सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या’ ति । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अयं खो उदको रामपुत्तो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्तं अप्परजक्खजातिको । यन्नूनाहं उदकस्स रामपुत्तस्स पठमं धम्मं देसेय्यं; सो इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति । अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘अभिदोसकालङ्कतो, भन्ते, उदको रामपुत्तो’ ति । जाणं च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अभिदोसकालङ्कतो उदको

15 B. 294

20

25

रामपुत्तो' ति । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'महाजानियो खो उदको रामपुत्तो । सचे हि सो इमं धम्मं सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या' ति ।

२१. "तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'कस्स नु खो
 ५ अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती'
 ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — 'बहुकारा खो मे
 पञ्चवगिया भिक्खू ये मं पधानपहित्तं उपट्ठहिंसु । यन्नूनाहं पञ्च-
 वगियानं भिक्खूनं पठमं धम्मं देसेय्यं' ति । तस्स मय्हं, राजकुमार,
 एतदहोसि — 'कहं नु खो एतरहि पञ्चवगिया भिक्खू विहरन्ती' ति ।
 १० अद्दसं खाहं, राजकुमार, दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
 मानुसकेन पञ्चवगिये भिक्खू वाराणसियं विहरन्ते इसिपत्ते
 भिगदाये । अथ खाहं, राजकुमार, उरुवेलायं यथाभिरन्तं विहरित्वा
 येन वाराणसी तेन चारिकं पक्कमि' ।

- "अद्दसा खो मं, राजकुमार, उपको आजीवको अन्तरा च
 १५ गयं अन्तरा च बोधिं अद्धानमगप्पटिपन्नं । दिस्वान मं एतदवोच —
 'विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो, इन्द्रियाणि, परिसुद्धो छविवण्णो
 परियोदातो । कंसि त्वं, आवुसो, उद्दिस्स पब्बजितो? को वा ते
 सत्था? कस्स वा त्वं^१ धम्मं रोचेसी' ति? एवं वुत्ते, अहं, राज-
 कुमार, उपकं आजीवकं गाथाहि अज्झभासि —

B. 295 20

‘सव्वाभिभू सव्वविदूहमस्मि,
 सव्वेसु धम्मेसु अनूपलित्तो ।
 सव्वज्जहो तण्हक्खये विमुत्तो,
 सयं अभिज्जाय कमुद्दिसेय्यं ॥

- ‘न मे आचरियो अत्थि, सदिसो मे न विज्जति ।
 २५ सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि मे पटिपुगलो ॥
 ‘अहं हि अरहा लोके, अहं सत्था अनुत्तरो ।
 एकोम्हि सम्मासम्बुद्धो, सीतिभूतोस्मि’ निब्बुतो ॥

‘धम्मचक्कं पवत्तेतुं, गच्छामि कासिनं’ पुरं।
अन्धभूतस्मिं’ लोकस्मिं, आहञ्छं’ अमतदुन्दुभिं’ ति ॥

‘यथा खो त्वं, आवुसो, पटिजानासि अरहसि’ अनन्त-
जिनो’ ति ।

‘मादिसा वे जिना होन्ति, ये पत्ता आसवक्खयं ।

5

जिता मे पापका धम्मा, तस्माहमुपक’ जिनो’ ति ॥

“एवं वुत्ते, राजकुमार, उपको आजीवको ‘हुपेय्यपावुसो’
ति वत्वा सीसं ओकम्पेत्वा’ उम्मगं गहेत्वा पक्कामि ।

२२. “अथ ख्वाहं, राजकुमार, अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो
येन बाराणसी इसिपतनं मिगदायो येन पञ्चवग्गिया भिक्खू तेनुप- 10
सङ्कमिं । अदसंसु खो मं, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू दूरतो व
आगच्छन्तं । दिस्वान अञ्जमञ्जं’ सण्ठपेसुं — ‘अयं खो, आवुसो,
समणो गोतमो आगच्छति बाहुल्लिको पधानविम्भन्तो आवत्तो
बाहुल्लाय । सो नेव अभिवादेतब्बो, न पच्चुट्ठातब्बो, नास्स पत्तचीवरं
पटिग्गहेतब्बं; अपि च खो आसनं ठपेतब्बं — सचे’ सो आकह्वि- 15
स्सति’ निसीदिस्सती’ ति । यथा यथा खो अहं, राजकुमार, पञ्च-
वग्गिये भिक्खू उपसङ्कमिं, तथा तथा पञ्चवग्गिया भिक्खू ना-
सक्खिंसु सकाय कतिकाय सण्ठातुं । अप्पेकच्चे मं पच्चुगन्त्वा पत्त-
चीवरं पटिग्गहेसुं । अप्पेकच्चे आसनं पञ्चापेसुं । अप्पेकच्चे पादोदकं
उपट्ठपेसुं । अपि च खो मं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति । 20 B. 296
एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोचं -- ‘मा,
भिक्खवे, तथागतं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ’; अरहं,
भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो । ओदहथ, भिक्खवे, सोतं ।
अमतमधिगतं । अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि । यथानुसिट्ठं
तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव 25
अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं
दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’

१. अन्धीभूतस्मिं — म० । २. आहञ्जि — स्या० । ३. अरहासि — स्या० । ४. उपका —
स्या० । ५. हुवेय्यावुसो — स्या० । ६. उक्कंसित्वा जिह्वं निल्लाळेत्वा — स्या० । ७. ०
कतिकं — स्या० । ८-८. सचे आकह्वति — स्या० । ९. समुदाचरित्य — स्या० ।

- ति। एवं वुत्ते, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मं एतदवोचुं —
 'ताय पि खो त्वं, आवुसो गोतम, इरियाय ताय पटिपदाय ताय
 दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाण-
 दस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो
 5 बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सन-
 विसेसं' ति? एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू
 एतदवोचं — 'न, भिक्खवे, तथागतो बाहुल्लिको न पधानविब्भन्तो
 न आवत्तो बाहुल्लाय। अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो।
 ओदह्थ, भिक्खवे, सोतं। अमतमधिगतं। अहमनुसासामि, अहं
 10 धम्मं देसेमि। यथानुसिट्ठं तथा पटिपज्जमाना न चिरस्सेव —
 यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तद-
 नुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छि-
 कत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा' ति। दुतियं पि खो, राजकुमार,
 पञ्चवग्गिया भिक्खू मं एतदवोचुं — 'ताय पि खो त्वं, आवुसो गोतम,
 15 इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरि-
 मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहु-
 ल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरि-
 मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं' ति? दुतियं पि खो अहं,
 राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोचं — 'न, भिक्खवे, तथागतो
 20 बाहुल्लिको न पधानविब्भन्तो न आवत्तो बाहुल्लाय। अरहं, भिक्खवे,
 तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदह्थ भिक्खवे सोतं? अमतमधिगतं।
 अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि। यथानुसिट्ठं तथा पटिपज्जमाना
 नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं
 पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं
 B. 297 25 अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा' ति। ततियं पि खो,
 राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मं एतदवोचुं — 'ताय पि खो
 त्वं, आवुसो गोतम', इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय
 नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं
 एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि
 30 उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं' ति? एवं वुत्ते, अहं,

राजकुमार, पञ्चवग्निये भिक्खू एतदवोचं — ‘अभि जानाथ मे नो तुम्हे, भिक्खवे, इतो पुब्बे एवरूपं पभावितमेतं’ ति ?

‘नो हेतं, भन्ते’ ।

‘अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो । ओदहथ भिक्खवे, सोतं । अमत्तमधिगतं । अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि । 5 यथानुसिट्ठं तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ ति ।

“असक्खिं खो अहं, राजकुमार, पञ्चवग्निये भिक्खू सञ्जा- 10 पेतुं । द्वे पि सुदं, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि । तयो भिक्खू पिण्डाय चरिन्त । यं तयो भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति, तेन छब्बग्निया^१ यापेम । तयो पि सुदं, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि, द्वे भिक्खू पिण्डाय चरन्ति । यं द्वे भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति तेन छब्बग्निया यापेम । R. 94

२३. “अथ खो, राजकुमार, पञ्चवग्निया भिक्खू मया 15 एवं ओवदियमाना एवं अनुसासियमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सू” ति । एवं वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “कीव चिरेन नु खो, भन्ते, भिक्खु तथागतं विनायकं 20 लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या” ति ?

§ ५. पञ्च पथानियङ्गानि

२४. “तेन हि, राजकुमार, तं येवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि^१ । यथा ते खमेय्य, तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मज्झसि, राजकुमार, 25 कुसलो त्वं हत्थारूढहे^२ अङ्कुसगण्हे^३ सिप्पे” ति ?

१. भासितमेतं — स्या० । २. छब्बग्गा — सी०, स्या०; छब्बग्गो — रो० । ३. परि० — सी० । ४. हत्थारूढहे — सी० रो० । ५. अङ्कुसगण्हे — स्या० ।

B. 298

“एवं, भन्ते, कुसलो अहं हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पे” ति ।

“तं किं मञ्जसि, राजकुमार, इध पुरिसो आगच्छेय्य —
‘बोधि राजकुमारो हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं जानाति; तस्साहं
सन्तिके हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेस्सामी’ ति । सो चस्स
5 अस्सद्धो; यावत्तं सद्धेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स बह्वा-
वाधो^१; यावत्तं^२ अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स
सठो मायावी; यावत्तं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं न सम्पा-
पुणेय्य । सो चस्स कुसीतो; यावत्तं आरद्धविरियेन पत्तब्बं तं न
सम्पापुणेय्य । सो चस्स दुप्पञ्जो; यावत्तं पञ्जवता पत्तब्बं तं न
10 सम्पापुणेय्य । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव
सन्तिके हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्या” ति ?

“एकमेकेना^३ पि, भन्ते, अङ्गेन समन्नागतो सो पुरिसो न
मम सन्तिके हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्य, को पन
वादो पञ्चहङ्गेही” ति !

R. 95

15

२५. “तं किं मञ्जसि, राजकुमार, इध पुरिसो आगच्छेय्य—
‘बोधि राजकुमारो हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं जानाति; तस्साहं
सन्तिके हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेस्सामी’ ति । सो चस्स
सद्धो; यावत्तं सद्धेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स अप्पाबाधो;
यावत्तं अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स असठो
20 अमायावी; यावत्तं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य ।
सो चस्स आरद्धविरियो; यावत्तं आरद्धविरियेन पत्तब्बं तं सम्पा-
पुणेय्य । सो चस्स पञ्जवा; यावत्तं पञ्जवता पत्तब्बं तं सम्पा-
पुणेय्य । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव सन्तिके
हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्या” ति ?

25

“एकमेकेना पि, भन्ते, अङ्गेन समन्नागतो सो पुरिसो मम
सन्तिके हत्थारूढं अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्य, को पन वादो
पञ्चहङ्गेही” ति !

“एवमेव खो, राजकुमार, पञ्चमानि पधानियङ्गानि । कत-
मानि पञ्च ? इध, राजकुमार, भिक्खु सद्धो होति; सद्धति तथागतस्स

१. बह्वाबाधो — सी०, रो० । २. यावत्तं — स्या० । ३-३. एकमेकेनपि — सी०, रो० ।

बोधिं — 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि' सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति; अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय; असठो होति अमायावी यथाभूतं अत्तानं आविकत्ता^१ सत्थरि वा विञ्जूसु वा 5 B. 211
सब्रह्मचारीसु; आरद्धविरियो विहरित^२ अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उप्पादाय^३, थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो^४ कुसलेसु धम्मेसु; पञ्चवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्ना-
गतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनिया । इमानि खो,
राजकुमार, पञ्च पधानियङ्गानि । 10

२६. "इमेहि, राजकुमार, पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त वस्सानि । 15
तिट्ठन्तु,^५ राजकुमार, सत्त वस्सानि । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्ना-
गतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्म-
देव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छब्बवस्सानि ...
पञ्चवस्सानि ... चत्तारि वस्सानि ... तीणि वस्सानि ... द्वे वस्सानि ... एकं 20
वस्सं । तिट्ठतु, राजकुमार, एकं वस्सं । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि
समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता
सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियो-
सानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त 25
मासानि । तिट्ठन्तु, राजकुमार, सत्त मासानि । इमेहि पञ्चहि पधानि-
यङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुल-
पुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरिय-
परियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य
छ मासानि ... पञ्च मासानि ... चत्तारि मासानि ... तीणि मासानि ...

१. ० सारथी — सी० । २. आवीकत्वा — सी०; आविकत्वा — रो० । ३. होति —
स्या० । ४. उपसम्पदाय — म०, रो०, स्या० । ५. ० धूरो — रो० । ६. तिट्ठतु — रो० ।

- द्वे मासानि ... एकं^१ मासं ... अद्धमासं^२। तिठ्ठु, राजकुमार, अद्ध-
मासो। इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं
विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा
अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं
५ अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त रत्तिन्दिवानि। तिठ्ठु,
राजकुमार, सत्त रत्तिन्दिवानि। इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्ना-
गतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव
धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छ रत्तिन्दि-
१० वानि...पञ्च रत्तिन्दिवानि... चत्तारि रत्तिन्दिवानि ... तीणि रत्तिन्दि-
वानि...द्वे रत्तिन्दिवानि ... एकं रत्तिन्दिवं। तिठ्ठु, राजकुमार, एको^३
रत्तिन्दिवो^४। इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं
विनायकं लभमानो सायमनुसिट्ठो पातो विसेसं अधिगमिस्सति, पात-
मनुसिट्ठो सायं विसेसं अधिगमिस्सती” ति।

§ ६. बोधिराजकुमारस्स उपासकत्तपटिवेदनं

२७. एवं वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच – “अहो
बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स स्वाक्खातता ! यत्र हि नाम सायमनु-
सिट्ठो पातो विसेसं अधिगमिस्सति, पातमनुसिट्ठो सायं विसेसं अधिगमि-
स्सती” ति !

- एवं वुत्ते, सञ्जिकापुत्तो माणवो बोधिं राजकुमारं एतदवोच—
२० “एवमेव पनायं भवं बोधि – ‘अहो बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स
स्वाक्खातता’ ति च वदेति^५; अथ च पन^६ न^७ तं भवन्तं गोतमं सरणं
गच्छति^८ धम्मं च भिक्खुसङ्घं चा” ति।

- “मा हेवं, सम्म सञ्जिकापुत्त, अवच; मा हेवं, सम्म सञ्जिका-
पुत्त, अवच। सम्मुखा मेतं,^९ सम्म सञ्जिकापुत्त, अय्याय सुतं, सम्मुखा
२५ पटिगहितं^{१०}।

“एकमिदं, सम्म सञ्जिकापुत्त, समयं भगवा कोसम्बियं विहरति

१. स्या० पोत्थके नत्थि। २. अद्धमासं—सी०। ३—३. एकं रत्तिन्दिवं—सी०।
४. वदेसि—सी०; पवेदेति—स्या०। ५. पन भवं—स्या०। ६. सी० पोत्थके नत्थि।
७. गच्छहि—सी०। ८. मे तं—स्या०। ९. पटिगहीतं—सी०; पटिगहीतं—रो०।

घोसितारामे । अथ खो मे अय्या कुच्छिमती^१ येन भगवा तेनुपसङ्कमि ;
 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना
 खो मे अय्या भगवन्तं एतदवोच—‘यो मे अयं, भन्ते, कुच्छिगतो कुमारको
 वा कुमारिका वा सो भगवन्तं सरणं गच्छति धम्मं च भिक्खुसङ्घं च ।
 उपासकं तं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ ति । एकमिदं, 5
 सम्म सञ्जिकापुत्त, समयं भगवा इधेव भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे
 भेसकळावने मिगदाये । अथ खो मं^२ धाति^३ अङ्गेन हरित्वा^४ येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि ।
 एकमन्तं ठिता खो मं धाति भगवन्तं एतदवोच—‘अयं, भन्ते, बोधि
 राजकुमारो भगवन्तं सरणं गच्छति धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं 10
 तं^५ भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ ति । एसाहं, सम्म
 सञ्जिकापुत्त, ततियकं^५ पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
 सङ्घं च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

—:०:—

१. कुच्छिवती — रो० । २-२. ० धाती — स्या० ; ममं धाती — सी० । ३. वाहित्वा —
 सी०, रो० ; पायित्वा — स्या० । ४. नं — स्या० । ५. ततियं — रो०, सी० ।

३६. अङ्गुलिमालसुत्तं

§ १. अङ्गुलिमालपब्बज्जा

B. 301

R. 98

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रञ्जो पसेनदिस्स
कोसलस्स विजिते चोरो अङ्गुलिमालो नाम होति लुद्धो लोहितपाणि'
हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता,
5 निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा
वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय
चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवकन्तो सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवर-
मादाय येन चोरो अङ्गुलिमालो तेनद्वानमग्गं पटिपज्जि । अद्दसासुं'
10 खो गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो' भगवन्तं येन चोरो अङ्गुलि-
मालो तेनद्वानमग्गपटिपन्न । दिस्वान भगवन्तं एतदवोचुं — “मा, समण,
एतं मग्गं पटिपज्जि । एतिस्मं, समण, मग्गे चोरो अङ्गुलिमालो नाम
लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा
पि अगामा कता, निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा
15 कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । एतं हि,
समण, मग्गं दस पि पुरिसा वीसं' पि पुरिसा तिसं' पि पुरिसा चत्तारीसं'
पि पुरिसा पञ्चासं' पि पुरिसा' सङ्करित्वा' सङ्करित्वा पटिपज्जन्ति ।
ते पि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हत्थत्थं गच्छन्ती' ति । एवं वुत्ते, भगवा
तुण्हीभूतो अगमासि । दुतियं पि खो गोपालका ...पे०... ततियं पि खो
20 गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो भगवन्तं एतदवोचुं ...पे०...
ते पि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हत्थत्थं गच्छन्ती ति ।

B. 302

२. अथ खो भगवा तुण्हीभूतो अगमासि । अद्दसा खो चोरो

१. लोहितपाणी — सी०, स्या०, रो० । २. अद्दसं सु — स्या० । ३. पथाविनो — स्या०,
रो० । ४. वीसति — सी०, रो० । ५. तिसति — रो० । ६. चत्ताळीसं — स्या० । ७ — ७. स्या०,
रो० पोत्थकेसु नत्थि । ८. संहरित्वा — सी०, रो०; सङ्करित्वा — स्या० ।

अङ्गुलिमालो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वानस्स एतदहोसि –
 “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! इमं हि मग्गं दस पि पुरिसा वीसं
 पि पुरिसा तिसं पि पुरिसा चत्तारीसं पि पुरिसा पञ्चासं पि पुरिसा
 सङ्कुरित्वा सङ्कुरित्वा पटिपज्जन्ति । ते पि मम हत्थत्थं गच्छन्ति” ।
 अथ च पनायं समणो एको अदुतियो पसय्ह मज्जे आगच्छति । यन्नूनाहं 5
 इमं समणं जीविता वोरपेय्यं” ति । अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो असि-
 चम्मं गहेत्वा धनुकलापं सन्नय्हित्वा भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि ।
 अथ खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि’ यथा चोरो
 अङ्गुलिमालो भगवन्तं पकतिया गच्छन्तं सब्बथामेन’ गच्छन्तो न सक्कति
 सम्पापुणितुं । अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि – “अच्छरियं 10
 वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! अहं हि पुब्बे हत्थिं पि धावन्तं अनुपतित्वा
 गण्हामि, अस्सं पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, रथं पि धावन्तं अनु-
 पतित्वा गण्हामि, मिगं पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि; अथ च पनाहं
 इमं समणं पकतिया गच्छन्तं सब्बथामेन गच्छन्तो न सक्कोमि सम्पापुणितुं”
 ति ! ठितो व भगवन्तं एतदवोच – “तिट्ठ, तिट्ठ, समणा” ति । 15

“ठितो अहं, अङ्गुलिमाल, त्वं च तिट्ठा” ति ।

अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि – “इमे खो समणा
 सक्कपुत्तिया सच्चवादिनो सच्चपटिञ्जा । अथ पनायं समणो गच्छं’
 येवाहं” – ‘ठितो अहं, अङ्गुलिमाल, त्वं च तिट्ठा’ ति । यन्नूनाहं इमं समणं
 पुच्छेय्यं” ति । 20

३. अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि –

“गच्छं वदेसि समण ठितोमिह,
 ममं च ब्रूसि ठितमट्ठितो” ति” ।
 पुच्छामि तं समण एतमत्थं,
 कथं ठितो त्वं अहमट्ठितोमिही” ति ॥ 25

“ठितो अहं अङ्गुलिमाल सब्बदा,
 सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं ।

१. आगच्छन्ति – सी० । २. अभिसङ्खारेसि – स्या० । ३. सब्बथामेन – सी०, रो० ।
 ४-४. गच्छं येव समानो एवमाह – सी० । ५-५. ठितमट्ठितोसि – स्या० ।

R. 100

5

10

तुवं च पाणेषु, असञ्जतोसि,
 तस्मा ठितोहं तुवमट्ठितोसी" ति ॥
 "चिरस्सं वत मे महितो महेसी,
 महावनं पापुणि^१ सच्चवादी^२ ।
 सोहं चरिस्सामि^३ पहाय^४ पापं,
 सुत्वान गाथं तव धम्मयुत्तं" ॥
 इत्वेव चोरो असिमावुधं च,
 सोब्भे पपाते नरके अकिरि^५ ।
 अवन्दि चोरो सुगतस्स पादे,
 तत्थेव नं पब्बज्जं अयाचि ॥
 बुद्धो च खो कारुणिको महेसि,
 यो सत्था लोकस्स सदेवकस्स ।
 तमेहि भिक्खू ति तदा अवोच,
 एसे^६ व तस्स अहु भिक्खुभावो ति ॥

§ २. भगवतो पच्छासमणो अङ्गुलिमालो

15

20

४. अथ खो भगवा आयस्मता अङ्गुलिमालेन पच्छासमणेन
 येन सावत्थि^१ तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन
 सावत्थि तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
 पिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
 अन्तेपुरद्वारे महाजनकायो सन्निपतित्वा उच्चासद्दो महासद्दो होति-
 "चोरो ते, देव, विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्धो लोहितपाणि हतपहते
 निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा
 पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा
 वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । तं देवो पटिसेधेतू" ति ।

B. 304

25

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्चमत्तेहि अस्ससतेहि साव-
 त्थिया निक्खमि^७ दिवा दिवस्स । येन आरामो तेन पाविसि^८ । यावतिका^९

१. महेसि - रो० । २-२. समण पच्चपादि - स्या० ; समणो यं पच्चपादि - सी० ;
 समणो यं पच्चपादि - रो० । ३-३. चरिस्सामि पजहस्स - स्या० ; चरिस्सापि पहास्सं - सी० ।
 ४. अन्वकारी - रो० ; अन्वकारि - सी० । ५. एसो - सी० । ६. सावत्थी - स्या० । ७. निक्ख-
 मित्वा - स्या० । ८. पायासि - सी०, रो० । ९. यावतिको - रो० ।

यानस्स भूमि यानेन गत्वा याना पच्चोरोहित्वा^१ पत्तिको व येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच—“किं
नु ते, महाराज, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो कुपितो वेसा-
लिका वा लिच्छवी अञ्जे वा पटिराजानो” ति ?

5

“न खो मे, भन्ते, राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो कुपितो,
ना^२ पि^३ वेसालिका लिच्छवी, ना पि अञ्जे पटिराजानो । चोरो मे, भन्ते,
विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदया-
पन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा पि अनिगमा
कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा
अङ्गुलीनं मालं धारेति । ताहं^४, भन्ते, पटिसेधिस्सामी” ति ।

10

“सचे पन त्वं, महाराज, अङ्गुलिमालं पस्सेय्यासि केसमस्सुं
ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं
पब्बजितं, विरतं पाणातिपाता, विरतं अदिन्नादाना, विरतं मुसावादा,
एकभत्तिकं, ब्रह्मचारिं, सीलवन्तं, कल्याणधम्मं, किन्ति नं करेय्यासी”
ति ?

15

“अभिवादेय्याम वा, भन्ते, पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन वा
निमन्तेय्याम, अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलान-
प्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि, धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्ति संविद-
हेय्याम । कुतो पनस्स, भन्ते, दुस्सीलस्स पापधम्मस्स एवरूपो सीलसंयमो
भविस्सती” ति ?

20

तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो अविदूरे
निसिन्नो होति । अथ खो भगवा दक्खिणं बाहुं पग्गहेत्वा राजानं
पसेनदिं कोसलं एतदवोच—“एसो, महाराज, अङ्गुलिमालो” ति । अथ
खो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अहुदेव भयं, अहु छम्भितत्तं, अहु
लोमहंसो । अथ खो भगवा राजानं पसेनदिं कोसलं भीतं संविग्गं लोम-
हट्ठजातं विदित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच—“मा^५ भायि,
महाराज”, नत्थि ते इतो^६ भयं” ति । अथ खो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स

25

१. पच्चारोहित्वा—रो० । २-२. नपि—सी०, स्या०, रो० । ३. नाहं—सी०, रो० ।

४-४. मा भायि महाराज मा भायि महाराज—सी०, स्या०, रो० । ५. अतो—सी०, रो० ।

R. 102

B. 305

यं अहोसि भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा सो पटिप्पस्सम्भि । अथ
खो राजा पसेनदि कोसलो येनायस्मा अङ्गुलिमालो तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं एतदवोच – “अय्यो नो, भन्ते,
अङ्गुलिमालो” ति ?

8

“एवं, महाराजा” ति ।

“कथंगोत्तो अय्यस्स पिता, कथंगोत्ता माता” ति ?

“गग्गो खो, महाराज, पिता, मन्ताणी माता” ति ।

“अभिरमतु, भन्ते, अय्यो गग्गो मन्ताणिपुत्तो” । अहमय्यस्स
गग्गस्स मन्ताणिपुत्तस्स उस्सुक्कं करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासन-
10 गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं” ति ।

५. तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो आरज्जिको^१
होति पिण्डपातिको पंसुकूलिको तेचीवरिको । अथ खो आयस्मा
अङ्गुलिमालो राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच – “अलं, महाराज,
परिपुण्णं मे चीवरं” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा
15 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच –
“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! यावज्जिदं, भन्ते, भगवा अद-
न्तानं दमेता, असन्तानं समेता, अपरिनिब्बुतानं परिनिब्बापेता । यं हि
मयं, भन्ते, नासक्खिम्हा दण्डेन पि सत्थेन पि दमेतुं सो भगवता
20 अदण्डेन असत्थेनेव दन्तो । हन्द च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम;
बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि, महाराज”, कालं मज्जसी” ति । अथ खो राजा
पसेनदि कोसलो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
पक्कामि ।

§ ३. मूब्बहगब्भाय इत्थिया सोत्थिभावो

25

६. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय सावित्थयं पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो आयस्मा

१. मन्ताणीपुत्तो – सी०, स्या०, रो० । २. ० परिव्वारेहि – सी० । ३. आरज्जिको –
सी०, स्या०, रो० । ४. तिचीवरं – सी०, स्या०, रो० । ५. त्वं महाराज – सी०, रो० ।

अङ्गुलिमालो सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो अञ्जतरं इत्थिं
 मूब्हगबभं विघातगबभं^१ । दिस्वानस्स एतदहोसि – “किलिस्सन्ति वत,
 भो, सत्ता; किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता” ति ! अथ खो आयस्मा
 अङ्गुलिमालो सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपात-
 पटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि- 5
 वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अङ्गुलि-
 मालो भगवन्तं एतदवोच – “इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
 पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसिं । अद्दसं खो अहं, भन्ते,
 सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो अञ्जतरं इत्थिं मूब्हगबभं
 विघातगबभं । दिस्वान मय्हं^२ एतदहोसि – “किलिस्सन्ति वत, भो, 10
 सत्ता ; किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता” ति !

R. 103

B. 306

“तेन हि त्वं, अङ्गुलिमाल, येन सा^३ इत्थी^४ तेनुपसङ्कम;
 उपसङ्कमित्वा तं इत्थिं एवं वदेहि – ‘यतोहं, भगिनि, जातो’ नाभि-
 जानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते
 होतु, सोत्थि गबभस्सा’ ” ति । 15

“सो हि नून मे, भन्ते, सम्पजानमुसावादो भविस्सति । मया
 हि, भन्ते, बहु सञ्चिच्च पाणा जीविता वोरोपिता” ति ।

“तेन हि त्वं, अङ्गुलिमाल, येन सा इत्थि तेनुपसङ्कम; उपसङ्क-
 मित्वा तं इत्थिं एवं वदेहि – ‘यतोहं, भगिनि, अरियाय जातिया जातो,
 नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते 20
 होतु, सोत्थि गबभस्सा’ ” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो पटि-
 स्सुत्वा येन सा इत्थि तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं इत्थिं एतदवोच –
 “यतोहं, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं
 जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गबभस्सा” ति । 25
 अथ ख्वास्सा^५ इत्थिया सोत्थि^६ अहोसि, सोत्थि गबभस्स ।

§ ४. अरहा आयस्मा अङ्गुलिमालो

७. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो

१. विसातगबभं – स्या०, रो० । २. मे – सी०, स्या०, रो० । ३-३. सावत्थि –
 रो० । ४. जातिया जातो – सी० । ५-५. खो सोत्थित्थिया – रो०, सी० ।

R. 104

आतापी पहितत्ती विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव
धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि। ‘खीणा जाति
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि।

5 अञ्जतरो खो पनायस्मा अङ्गुलिमालो अरहतं अहोसि।

B. 307

८. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि। तेन खो पन समयेन अञ्जेन
पि लेड्डु खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अञ्जेन पि
दण्डो खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अञ्जेन पि
10 सक्खरा खित्ता आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति। अथ खो
आयस्मा अङ्गुलिमालो भिन्नेन सीसेन, लोहितेन गळन्तेन, भिन्नेन पत्तेन,
विष्फालिताय सङ्घाटिया येन भगवा तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो भगवा
आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान आयस्मन्तं
अङ्गुलिमालं एतदवोच – “अधिवासेहि त्वं, ब्राह्मण, अधिवासेहि त्वं,
15 ब्राह्मण। यस्स खो त्वं, ब्राह्मण, कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि
वस्ससत्तानि बहूनि वस्ससहस्सानि निरये पच्चेय्यासि तस्स त्वं, ब्राह्मण,
कम्मस्स विपाकं दिट्ठेव धम्मं पटिसंवेदेसी” ति। अथ खो आयस्मा
अङ्गुलिमालो रहोगतो पटिसल्लीनो विमुत्तिसुखं पटिसंवेदि; तायं
वेलायं इमं उदानं उदानेसि –

20

९. “यो पुब्बेव पमज्जित्वा, पच्छा सो नप्पमज्जति।
सोमं लोकं पभासेति, अब्भा मुत्तो व चन्दिमा॥
“यस्स पापं कतं कम्मं, कुसलेन पिधीयति”।
सोमं लोकं पभासेति, अब्भा मुत्तो व चन्दिमा॥
“यो हवे दहरो भिक्खु, युज्जति बुद्धसासने।
25 सोमं लोकं पभासेति, अब्भा मुत्तो व चन्दिमा॥

25

“दिसा हि मे धम्मकथं सुणन्तु,
दिसा हि मे युज्जन्तु बुद्धसासने।
दिसा हि मे ते मनुजा^१ भजन्तु,
ये धम्ममेवादपयन्ति सन्तो॥

“दिसा हि मे खन्तिवादानं,^१ अविरोधप्पसंसीनं^२ ।
सुणन्तु धम्मं कालेन, तं च अनुविधीयन्तु^३ ॥

R. 105

“न हि जातु सो ममं हिंसे, अञ्जं वा पन किञ्चिनं^४ ।
पप्पुय्य परमं सन्तिं, रक्खेय्य तसथावरे ॥

“उदकञ्चिह नयन्ति नेत्तिका, उसुकारा नमयन्ति तेजनं ।
दाहं नमयन्ति तच्छका, अत्तानं दमयन्ति पण्डिता ॥

5 B. 308

“दण्डेनेके दमयन्ति, अङ्कुसेहि कसाहि च ।
अदण्डेन असत्थेन, अहं दन्तोम्हि^५ तादिना ॥

“अहिंसकोति मे नामं, हिंसकस्स पुरे सतो ।
अज्जाहं सच्चनामोम्हि, न नं हिंसामि किञ्चिनं ॥

10

“चोरो अहं पुरे आसिं, अङ्गुलिमालो ति विस्सुतो ।
वुय्हमानो महोघेन, बुद्धं सरणमागमं ॥

“लोहितपाणि पुरे आसिं, अङ्गुलिमालो ति विस्सुतो ।
सरणगमनं^६ पस्स, भवनेत्ति समूहता ॥

“तादिसं कम्मं कत्वान, बहुं दुग्गतिगामिनं ।
फुट्ठो कम्मविपाकेन, अणणो भुञ्जामि भोजनं ॥

15

“पमादमनुयुञ्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी, धनं सेट्ठं व रक्खति ॥

“मा पमादमनुयुञ्जेथ, मा कामरतिसन्थवं ।
अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो, पप्पोति विपुलं सुखं ॥

20

“स्वागतं^७ नापगतं, नयिदं दुम्मन्तितं मम ।
संविभत्तेसु^८ धम्मसे; यं सेट्ठं तदुपागमं ॥

“स्वागतं नापगतं, नयिदं दुम्मन्तितं मम ।
तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कतं बुद्धस्स सासनं” ति ॥

—:०:—

१. ० बोदानं — स्या० । २. ० संसनं — स्या० । ३. अनुविधीयन्तु — स्या० । ४. कञ्चिनं — सी०, स्या०, रो० । ५. दण्डोम्हि — स्या० । ६. सरणागमनं — सी०, रो० । ७. सागतं — सी०, रो० । ८. पटिभत्तेसु — रो०; सुविभत्तेसु — स्या०; पटिभत्तेसु — सी० ।

३७. पियजातिकसुतं

§ १. गहपतिपुत्तकालकिरियावत्थु

B. 309,
R. 106

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स गहपतिस्स
एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो^१ होति । तस्स कालङ्किरियाय नेव
कम्मन्ता पटिभन्ति न भत्तं पटिभाति । सो आळाहनं गन्त्वा कन्दति —
५ “कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका” ति ! अथ खो सो गहपति येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं गहपतिं भगवा एतदवोच—
“न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठितस्स इन्द्रियानि, अत्थि ते इन्द्रियानं
अञ्जथत्तं” ति ।

१० “किं हि मे, भन्ते, इन्द्रियानं नाञ्जथत्तं भविस्सति;
मय्हं हि, भन्ते, एकपुत्तो^२ पियो मनापो कालङ्कतो । तस्स कालङ्किरि-
याय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भत्तं पटिभाति । सोहं आळाहनं
गन्त्वा^३ कन्दामि — ‘कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका’ ” ति !

१५ “एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! पियजातिका हि,
गहपति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका” ति ।

“कस्स^४ खो नामेतं, भन्ते, एवं भविस्सति — ‘पियजातिका
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ? पियजातिका हि
खो, भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका” ति । अथ खो सो गहपति
भगवतो भासितं अनभिनन्दित्वा पटिक्कोसित्वा^५ उट्ठायासना पक्कामि ।

२० २. तेन खो पन समयेन सम्बहुला अक्खधुत्ता भगवतो
अविदूरे अक्खेहि दिब्बन्ति । अथ खो सो गहपति येन ते अक्खधुत्ता

१. कालकतो — सी०, स्या०, रो० । २. एकपुत्तको — सी०, स्या०, रो० । ३. गन्त्वा
गन्त्वा — सी०, स्या०, रो० । ४-४. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेमु नत्थि । ५. पियप्पभूतिका —
स्या० । ६. कस्स — सी०; तस्स स्या० । ७. अप्पटिक्कोसित्वा — स्या० ।

तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा अक्खधुत्ते' एतदवोच—“इधाहं, भोन्तो,
 येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कामेत्वा समणं गोतमं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नं खो मं, भोन्तो,
 समणो गोतमो एतदवोच—‘न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठितस्स
 इन्द्रियानि, अत्थि ते इन्द्रियानं अञ्जथत्तं’ ति। एवं वुत्ते अहं, 5
 भोन्तो, समणं गोतमं एतदवोच—‘किं हि मे, भन्ते, इन्द्रियानं
 नाञ्जथत्तं भविस्सति; मय्हं हि, भन्ते, एकपुत्तको पियो मनापो
 कालङ्कतो। तस्स कालङ्कुरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भत्तं
 पटिभाति। सोहं आळाहनं गन्त्वा कन्दामि—कहं, एकपुत्तक, कहं,
 एकपुत्तका’ ति! 10

R. 107

B. 310

‘एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति! पियजातिका हि, गहपति,
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति।

“कस्स खो नामेतं, भन्ते, एवं भविस्सति—पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका? पियजातिका हि खो,
 भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका’ ति। अथ ख्वाहं, भोन्तो, 15
 समणस्स गोतमस्स भासितं अनभिनन्दित्वा पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना
 पक्कामि” ति।

“एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति! पियजातिका हि,
 गहपति, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका” ति।

अथ खो सो गहपति “समेति मे अक्खधुत्तेही” ति पक्कामि। 20
 अथ खो इदं कथावत्थु’ अनुपुब्बेन राजन्तेपुरं पाविसि।

§ २. पसेनदिस्स मल्लिकाय पुच्छा

३. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकं देविं आमन्तेसि
 —“इदं ते, मल्लिके, समणेन गोतमेन भासितं—‘पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’” ति।

“सचेतं, महाराज, भगवता भासितं, एवमेतं” ति।

25

१. ते अक्खधुत्ते—सी०, स्या०, रो०। २. पक्कमि—म०। ३. कथावत्थुं—सी०,
 स्या०, रो०।

“एवमेवं पनायं मल्लिका यञ्जदेव समणो गोतमो भासति तं तदेवस्स अब्भनुमोदति” ।

“सचेतं, महाराज, भगवता भासितं एवमेतं ति । सेय्यथापि नाम, यञ्जदेव आचरियो अन्तेवासिस्स^१ भासति तं तदेवस्स अन्तेवासी
८ अब्भनुमोदति — ‘एवमेतं, आचरिय, एवमेतं, आचरिया’ ” ति ।

“एवमेव खो त्वं, मल्लिके, यञ्जदेव समणो गोतमो भासति तं तदेवस्स अब्भनुमोदसि” ।

R. 108

“सचेतं, महाराज, भगवता भासितं एवमेतं” ति । “चर पि, रे मल्लिके, विनस्सा” ति ।

१० अथ खो मल्लिका देवी नाळिजङ्घं ब्राह्मणं आमन्तेसि —
“एहि त्वं, ब्राह्मण, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘मल्लिका, भन्ते, देवी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ति ।
१५ एवं च वदेहि — ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता^२ एसा वाचा — पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । यथा ते भगवा व्याकरोति^३ तं साधुकं उगगहेत्वा मम^४ आरोचेय्यासि । न हि तथागता वितथं भणन्ती” ति ।

B. 311

२० “एवं, भोती” ति खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो मल्लिकाय देविया पटिस्सुत्वा^५ येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “मल्लिका, भो गोतम, देवी भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवं
२५ च वदेति — ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता एसा वाचा — पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ” ति ।

४. “एवमेतं, ब्राह्मण, एवमेतं, ब्राह्मण ! पियजातिका

१. अन्तेवासि — सी० । २. भगवतो — स्या० । ३. व्याकरोति — सी०, रो० । ४. ममं — सी०, रो० । ५. पटिमुत्त्वा — रो० ।

हि, ब्राह्मण, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।
 तदमिनापेतं,^१ ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका । भूतपुब्बं, ब्राह्मण,
 इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्सा^२ इत्थिया माता कालमकासि ।
 सा तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथिकाय^३ रथिकं^४ 5
 सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि मे मातरं
 अद्दस्सथ,^५ अपि मे मातरं अद्दस्सथा’ ति ? इमिना पि खो एतं, ब्राह्मण,
 परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
 पियप्पभविका ति ।

R. 109

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्सा 10
 इत्थिया पिता कालमकासि ... भाता कालमकासि ... भगिनी कालम-
 कासि ... पुत्तो कालमकासि ... धीता कालमकासि ... सामिको कालम-
 कासि ... सा तस्स कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथि-
 काय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि
 मे सामिकं अद्दस्सथ, अपि मे सामिकं अद्दस्सथा’ ति ? इमिना पि खो 15
 एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्स
 पुरिसस्स माता कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तको
 खित्तचित्तो रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा 20
 एवमाह — ‘अपि मे मातरं अद्दस्सथ, अपि मे मातरं अद्दस्सथा’ ति ?
 इमिना पि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

B. 312

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्स
 पुरिसस्स पिता कालमकासि ... भाता कालमकासि ... भगिनी 25
 कालमकासि ... पुत्तो कालमकासि ... धीता कालमकासि ... पजापति
 कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तको खित्तचित्तो

१. तदमिनापेतं — स्या० । २. अञ्जतरिस्सा — सी०, स्या०, रो० । ३-३. रथियाय रथियं — स्या०, रो० ; रथिया रथियं — सी० । ४. अद्दसथ — सी०, रो० ; अदस्सथ — स्या० ।

रथिकाय रथिकं सिद्धाटकेन सिद्धाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह —
‘अपि मे पजापतिं अद्स्सथ, अपि मे पजापतिं अद्स्सथा’ ति ? इमिना
खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

- ६ “भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरा इत्थि
जातिकुलं अगमासि । तस्सा ते जातका सामिकं^१ अच्छिन्दित्वा अञ्जस्स
दातुकामा । सा च तं न इच्छति । अथ खो सा^२ इत्थि^३ सामिकं
एतदवोच — ‘इमे, मं, अय्यपुत्त, जातका त्वं’ अच्छिन्दित्वा अञ्जस्स
दातुकामा । अहं च तं न इच्छामी’ ति । अथ खो सो पुरिसो तं इत्थि
R. 110 10 द्विधा छेत्वा अत्तानं उप्फालेसि^४ — ‘उभो पेच्च भविस्सामा’ ति । इमिना
पि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका” ति ।

- अथ खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन मल्लिका देवी तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा
15 यावतको अहोसि भगवता सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं मल्लिकाय
देविया आरोचेसि ।

§ ३. मल्लिकाय धम्मी कथा

५. अथ खो मल्लिका देवी येन राजा पसेनदि कोसलो
तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा राजानं पसेनदि कोसलं एतदवोच — “तं
किं मञ्जसि, महाराज, पिया ते वजिरी^५ कुमारी” ति ?

- 20 “एवं, मल्लिके, पिया मे वजिरी कुमारी” ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, वजिरिया ते कुमारिया विपरि-
णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

- “वजिरिया मे, मल्लिके, कुमारिया विपरिणामञ्जथाभावा
जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोक-
B. 313 25 परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता

१. सामिका — सी० । २-२. सावत्थि — रो० । ३. तं — स्या०, रो० ; तथा — सी० ।

४. उप्पाटोसि — सी०, रो० । ५. वजिरी — रो० ।

सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं किं मञ्जसि, महाराज, पिया
ते वासभा खत्तिया” ति ?

“एवं, मल्लिके, पिया मे वासभा खत्तिया” ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, वासभाय ते खत्तियाय विपरि- 5
णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“वासभाय मे, मल्लिके, खत्तियाय विपरिणामञ्जथाभावा
जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता 10
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं किं मञ्जसि, महाराज, पियो
ते विडूडभो’ सेनापती” ति ?

“एवं, मल्लिके, पियो मे विडूडभो सेनापती” ति ।

B. 111

“तं किं मञ्जसि, महाराज, विडूडभस्स ते सेनापतिस्स विपरि- 15
णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“विडूडभस्स मे, मल्लिके, सेनापतिस्स विपरिणामञ्जथाभावा
जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोक-
परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता 20
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं किं मञ्जसि, महाराज, पिया
ते अहं” ति ?

“एवं, मल्लिके, पिया मेसि त्वं” ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, मय्हं ते विपरिणामञ्जथाभावा 25
उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“तुय्हं हि मे, मल्लिके, विपरिणामञ्जथाभावा जीवितस्स

पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

B. 314 5 “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं किं मञ्जसि, महाराज, पिया
ते कासिकोसला” ति ?

“एवं, मल्लिके, पिया मे कासिकोसला । कासिकोसलानं,
मल्लिके, आनुभावेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोम, मालागन्धविलेपनं
धारेमा” ति ।

10 “तं किं मञ्जसि, महाराज, कासिकोसलानं ते विपरिणामञ्जथा-
भावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“कासिकोसलानं हि’, मल्लिके, विपरणामञ्जथाभावा जीवि-
तस्स पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

15 “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ” ति ।

R. 112 “अच्छरियं, मल्लिके, अब्भुतं, मल्लिके ! यावञ्च सो भगवा
पञ्जाय अतिविज्झ मञ्जे^१ पस्सति । एहि, मल्लिके, आचमेही” ति ।

20 अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं
करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि –
“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अर-
हतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

—:०:—

३८. बाह्यतिकृतं

§ १. ओपारम्भो काय-वचो-मनोसमाचारो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय
चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन पुब्बारामो मिगार-
मातुपासादो^१ तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । तेन खो पन समयेन 5
राजा पसेनदि कोसलो एकपुण्डरीकं नागं अभिरुहित्वा^२ सावत्थिया
निय्याति^३ दिवा दिवस्स । अद्दसा खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं
आनन्दं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान^४ सिरिवड्डुं महामत्तं आमन्तेसि
— “आयस्मा नो एसो, सम्म सिरिवड्डु, आनन्दो” ति ।

B. 315

“एवं, महाराज, आयस्मा एसो आनन्दो” ति ।

10

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि —
“एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा
मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दाहि — ‘राजा, भन्ते,
पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति । एवं
च वदेहि^५ — ‘सचे किर, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चा- 15
यिकं करणीयं, आगमेतु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्तं अनुकम्पं
उपादाया’” ति ।

R. 113

“एवं, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं
आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सो 20
पुरिसो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो
आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति; एवं च वदेति — ‘सचे किर,

१. बाह्यितियसुत्तं — स्या० । २. ० मातुया० — स्या० । ३. अभिरुहित्वा — सी०, स्या०,
रो० । ४. निय्यासि — सी० । ५. दिस्वा — स्या० । ६. वदेति — सी० ।

भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिकं करणीयं, आगमेतु
 किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्तं अनुकम्पं उपादाया'” ति ।
 अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन । अथ खो राजा
 पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन गत्वा नागा पच्चो-
 5 रोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
 आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो
 राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — ‘सचे, भन्ते,
 आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिकं करणीयं, साधु, भन्ते,
 आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीरं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं
 10 उपादाया’” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

२. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीरं
 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले पञ्जत्ते आसने
 निसीदि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन
 गत्वा नागा पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि;
 15 उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एक-
 मन्तं ठितो खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच —
 “इध, भन्ते, आयस्मा आनन्दो हत्थत्थरे^१ निसीदतू” ति ।

B. 316

“अलं, महाराज । निसीद त्वं; निसिन्नो अहं सके आसने”
 ति । निसीदि खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो
 20 राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “किं नु खो,
 भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूपं कायसमाचारं समाचरेय्य, खास्स^२
 कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेही” ति ?

“न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं कायसमाचारं समाचरेय्य,
 खास्स कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ।

R. 114 25

किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूपं वचीसमाचारं
 ... पे० ... मनोसमाचारं समाचरेय्य, खास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो
 समणेहि ब्राह्मणेही ति ?

“न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं मनोसमाचरं समा-
चरेय्य, खास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि
विञ्जूही” ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! यं हि मयं, भन्ते,
नासक्खिम्हा^१ पञ्हेन^२ परिपूरेतुं तं, भन्ते, आयस्मता आनन्देन पञ्हुस्स ५
वेय्याकरणेन परिपूरितं । ये ते, भन्ते, बाला अब्भत्ता अननुविच्च अपरियो-
गाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, न मयं तं सारतो पच्चा-
गच्छाम; ये पन ते, भन्ते, पण्डिता वियत्ता^३ मेधाविनो अनुविच्च परियो-
गाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, मयं तं सारतो पच्चागच्छाम ।

३. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो ओपारम्भो १०
समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अकुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अकुसलो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सावज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सावज्जो” ?

१५

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सब्याबज्जो” ।

B. 317

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सब्याबज्जो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, २०
परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभयब्याबाधाय पि संवत्तति तस्स अकुसला
धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; एवरूपो खो, महाराज,
कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ।

कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो ... पे०... मनो-
समाचारो ... पे०... एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो ओपारम्भो २५
समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति ।

R. 115

“किं नु खो, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसं येव अकुसलानं
धम्मानं पहानं वण्णेती” ति ?

१. नासक्खिम्ह - रो० । २. समणेहि - सी० । ३. व्यत्ता - रो०; व्यत्ता - सी० ।

४. सब्यापज्जो - सी०, स्या०; सब्यापज्जो - रो० ।

“सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्म-
समन्नागतो” ति ।

§ २. अनोपारम्भो काय-वची-मनोसमाचारो

४. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो अनोपारम्भो
समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ?

5 “यो खो, महाराज, कायसमाचारो कुसलो” ।

B. 318

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो कुसलो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अनवज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अनवज्जो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अव्यावज्जो” ।

10 “कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अव्यावज्जो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सुखविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सुखविपाको ” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो नेवत्तव्याबाधाय पि
संवत्तति, न परव्याबाधाय पि संवत्तति, न उभयव्याबाधाय पि
15 संवत्तति तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभि-
वड्ढन्ति; एवरूपो खो, महाराज, कायसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि
ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति ।

R. 116

कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो ...पे०... मनोसमा-
चारो ...पे०... एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो अनोपारम्भो
20 समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति ।

“किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसं येव कुसलानं धम्मानं
उपसम्पदं वण्णेती” ति ?

“सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्म-
समन्नागतो” ति ।

§ ३. कोसलरज्जो अत्तमनता

B. 319 25

५. “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! याव सुभासितं चिदं, भन्ते,
आयस्मता आनन्देन । इमिना च मयं, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स

सुभासितेन अत्तमनाभिरद्धा । एवं अत्तमनाभिरद्धा^१ च मयं, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितेन । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स हत्थिरतनं कप्पेय्य, हत्थिरतनं पि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स अस्सरतनं कप्पेय्य, अस्सरतनं पि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, 5 आयस्मतो आनन्दस्स गामवरं कप्पेय्य, गामवरं पि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । अपि च, भन्ते, मयम्पेतं^२ जानाम – ‘नेतं आयस्मतो आनन्दस्स कप्पती’ ति । अयं मे, भन्ते, बाहितिका रञ्जा मागधेन अजात-सत्तुना वेदेहिपुत्तेन वत्थनाळिया^३ पक्खिपित्वा^४ पहिता^५ सोळससमा आयामेन, अट्ठसमा वित्थारेन । तं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो पटिगगण्हातु^६ 10 अनुकम्पं उपादाया” ति ।

“अलं, महाराज, परिपुण्णं मे तिचीवरं” ति ।

“अयं, भन्ते, अचिरवती नदी दिट्ठा आयस्मता चेव आनन्देन अम्हेहि च । यदा^१ उपरिपब्बते महामेघो अभिप्पवुट्ठो^२ होति, अथायं अचिरवती नदी उभतो कूलानि^३ संविस्सन्दन्ती गच्छति; एवमेव खो, 15 भन्ते, आयस्मा आनन्दो इमाय बाहितिकाय अत्तनो तिचीवरं करिस्सति । यं पनायस्मतो आनन्दस्स पुराणं तिचीवरं तं सब्रह्मचारीहि संविभजिस्सति । एवायं अम्हाकं दक्खिणा संविस्सन्दन्ती मञ्जे गमिस्सति । पटिगगण्हातु, भन्ते, आयस्मा आनन्दो बाहितिकं” ति । पटिगगहेसि खो आयस्मा आनन्दो बाहितिकं । 20

R. 117

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतद-वोच – “हन्द च^१ दानि मयं, भन्ते आनन्द, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मञ्जसी” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स भासितं 25 अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्तं आनन्दं अभि-वादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

१. अत्तमनाभिरद्धा – सी० । २. मयमेव तं – सी०; मयम्पनेतं – स्या० । ३. छत्तनाळिया – स्या०, रो०; जनतानाळिया – सी० । ४ – ४. पक्खिपिपोहिता – सी० । ५. पटिगगण्हातु – सी०, रो० । ६. यथा – स्या० । ७. अभिप्पवाहेति – सी० । ८. कुल्लानि – स्या० । ९. व्र – रो० ।

§ ४. भगवतो अनुमोदना

B. 320

६. अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपक्कन्तस्स रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको अहोसि रज्जा पसेनदिना कोसलेन सद्धिं
- ५ कथासल्लापो तं सव्वं भगवतो आरोचेसि । तं च बाहितिकं भगवतो पादासि । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “लाभा, भिक्खवे, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा,^१ भिक्खवे, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स; यं राजा पसेनदि कोसलो लभति आनन्दं दस्सनाय, लभति पयिरुपासनाया” ति ।
- १० ७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

३६. धम्मचेतियसुत्तं

§ १. कोसलरज्जो भगवति निपच्चकारो

R. 118

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति मेदळुप्पं^१ नाम सक्कयानं निगमो। तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो नगरकं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन। अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघं कारायनं आमन्तेसि—“योजेहि, सम्म कारायन, भद्रानि भद्रानि यानानि, उय्यानभूमिं गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया” ति। “एवं, देवा” ति खो दीघो कारायनो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिवेदेसि—“युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि। यस्सदानि कालं मज्जसी” ति। अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगर- 10 कम्हा^२ निय्यासि महच्चा राजानुभावेन। येन आरामो तेन पायासि। यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व आरामं पाविसि। अद्दसा खो राजा पसेनदि कोसलो आरामे जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि^३ अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्स- 15 राहस्सेय्यकानि^४ पटिसल्लानसारुप्पानि। दिस्वान भगवन्तं येव आरब्भ सति^५ उदपादि—“इमानि खो तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्स- राहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, यत्थ सुदं मयं तं भगवन्तं पयिरुपासाम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति। 20

B. 321

20

२. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघं कारायनं आमन्तेसि—
“इमानि खो, सम्म कारायन, तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि

१. मेदळुप्पं—म०; मेतलूपं—सी०; मेदळुप्पं—स्या०। २. नगरम्हा—सी०; नङ्गर-
कम्हा—रो०। ३. पासादनीयानि—स्या०, रो०। ४. ० सेय्यकानि—सी०, रो०। ५. पीति—
स्या०।

11, 119

पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्स-
राहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुपानि, यत्थ सुदं मयं तं भगवन्तं
पयिरुपासाम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं। कहां नु खो, सम्म कारायन,
एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति ?

5 “अत्थि, महाराज, मेदळुम्पं नाम सक्क्यानं निगमो। तत्थ सो
भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति।

“कीवदूरे’ पन, सम्म कारायन, नगरकम्हा मेदळुम्पं नाम
सक्क्यानं निगमो होती” ति ?

“न दूरे, महाराज; तीणि योजनानि; सक्का दिवसावसेसेन
10 गन्तुं” ति।

“तेन हि सम्म कारायन, योजेहि भद्रानि भद्रानि यानानि, गमि-
स्साम मयं तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति। “एवं, देवा”
ति खो दीघो कारायनो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा
भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
15 पटिवेदेसि — “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि। यस्सदानि
कालं मञ्जसी” ति। अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्रं यानं
अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगरकम्हा येन मेदळुम्पं नाम
सक्क्यानं निगमो तेन पायासि। तेनेव दिवसावसेसेन मेदळुम्पं नाम
सक्क्यानं निगमं सम्पापुणि। येन आरामो तेन पायासि। यावतिका
20 यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व आरामं
पाविसि।

B. 322

25

३. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे
चङ्कमन्ति। अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन ते भिक्खू
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “कहां नु खो, भन्ते,
एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो ? दस्सनकामा हि
मयं तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति।

“एसो, महाराज, विहारो संवुतद्वारो। तेन अप्पसद्दो उपसङ्क-
मित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेहि”।

१. कीवदूरो — सी०, स्या०, रो०। २. आळिन्दं — सी०। ३. अगगळं — सी०।
४. आकोटेहि — स्या०।

विवरिस्सति भगवा ते द्वारं” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो तत्थेव खगं च उण्हीसं च दीघस्स कारायनस्स पादासि । अथ खो दीघस्स कारायनस्स एतदहोसि — “रहायति खो दानि राजा”, इधेव दानि मया ठातब्बं” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन सो विहारो संवुतद्वारो तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा 5 अग्गळं आकोटेसि । विवरि भगवा द्वारं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विहारं पविसित्वा भगवतो पादेसु^१ सिरसा निपतित्वा^२ भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामं च सावेति — “राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो; राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो” ति ।

R. 120

४. “किं पन त्वं, महाराज, अत्थवसं सम्पस्समानो इमस्मिं सरीरे 10 एवरूपं परमनिपच्चकारं” करोसि, मित्तूपहारं^३ उपदंसेसी” ति ?

§ २. कोसलरज्जो भगवति धम्मन्वयो

५. “अत्थि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो—‘होति सम्मासम्बुद्धो 15 भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो^४ भगवतो सावकसङ्घो’ ति । इधाहं, भन्ते, पस्सामि एके समणब्राह्मणे परियन्तकत्वं^५ ब्रह्मचरियं चरन्ते दस पि वस्सानि, वीसं पि वस्सानि, तिसं पि वस्सानि, चत्तारीसं पि वस्सानि । ते अपरेन समयेन सुन्हाता^६ सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू पञ्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारेन्ति^७ । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि यावजीवं आपाणकोटिकं^८ परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरन्ते । न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्धा अज्जं एवं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं समनुपस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति 20 धम्मन्वयो होति—‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति ।

भिक्खूसु समगता

६. “पुन च परं, भन्ते, राजानो पि राजूहि विवदन्ति, खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतयो* पि

१. महाराजा — सी०, स्या०, रो० । २. पादे — सी०, रो० । ३. पतित्वा — रो० ।
४. ० पच्चाकारं — सी०, रो० । ५. चित्तूपहारं — सी० । ६. सुपटिपन्नो — सी०, रो०, स्या० ।
७. परियन्तकं — सी० । ८. सुन्हाता — सी० । ९. परिवारेन्ति — रो० । १०. आपान-
कोटिकं — रो० ।

B. 323

गहपतीहि* विवदन्ति, माता पि पुत्तेन विवदति, पुत्तो पि मातरा विवदति, पिता पि पुत्तेन विवदति, पुत्तो पि पितरा विवदति, भाता पि भगिनिया विवदति, भगिनी पि भातरा विवदति, सहायो पि सहायेन विवदति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि समग्गे^१ सम्मोदमाने आविवदमाने खीरो-
 5 दकीभूते^२ अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ते^३ विहरन्ते^४ । न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्धा अञ्जं एवं समग्गं परिसं समनुपस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति ।

R. 121

5

भिक्खूनं हट्ठपहट्ठा

७. “पुन च पराहं, भन्ते, आरामेन आरामं, उय्यानेन उय्यानं
 10 अनुचङ्कमामि अनुविचरामि । सोहं तत्थ पस्सामि एके समणब्राह्मणे किसे लूखे दुब्बण्णे उप्पण्डुप्पण्डुकजाते धमनिसन्थतगत्ते, न विय मञ्जे चक्खुं बन्धन्ते जनस्स दस्सनाय । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसिं^५ — ‘अद्धा इमे आयस्मन्तो अनभिरता^६ वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अत्थि वा तेसं किञ्चि पापं कम्मं कतं पटिच्छन्नं; तथा हि इमे आयस्मन्तो किंसा लूखा
 15 दुब्बण्णा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मञ्जे चक्खुं बन्धन्ति जनस्स दस्सनाया’ ति । त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — ‘किं नु खो तुम्हे आयस्मन्तो किंसा लूखा दुब्बण्णा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मञ्जे चक्खुं बन्धथ जनस्स दस्सनाया’ ति ? ते एवमाहंसु — ‘बन्धुरोगो नो, महाराजा’ ति । इध पनाहं, भन्ते,
 20 भिक्खू पस्सामि हट्ठपहट्ठे^७ उदग्गुदग्गे^८ अभिरतरूपे पीणिन्द्रिये^९ अप्पोस्सुक्के पन्नलोमे परदत्तवुत्ते^{१०} मिगभूतेन चेतसा विहरन्ते । तस्स^{११} मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अद्धा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उळारं पुब्बेनापरं विसेसं जानन्ति^{१२}; तथा हि इमे आयस्मन्तो हट्ठपहट्ठा

-. गहपती पि गहपतीहि — सी०; गहपती गहपतीहि — रो० । १. एत्थ ‘भाता पि भातरा विवदति’ इति अधिको पाठो सी०, रो० पोत्यकेसु अत्थि । २-२. समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता — सी० । ३-३. सम्पस्सन्ता विहरन्ति — सी० । ४. एवं होति — सी०, रो० । ५. अनभिरतं — सी० । ६. हट्ठपहट्ठे — स्या०; हट्ठपहट्ठा सी० । ७. उदग्गुदग्गा — सी० । ८. पीणिन्द्रिये — रो०; पीणित्तिन्द्रिये — सी०; पिणिन्द्रिये — स्या० । ९. परदवुत्ते — स्या०; परदवुत्ता — सी० । १०. अयम्पिस्स — सी० । ११. सञ्जानन्ति — सी०, रो० ।

उदग्गुदग्गा अभिरतरूपा पीणिन्द्रिया अप्पोस्सुका पन्नलोमा परदत्तवृत्ता
मिगभूतेन चेतसा विहरन्ती' ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति
धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो,
सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति ।

भिक्षुपरिसा सुविनीता

८. "पुन च पराहं, भन्ते, राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो; 5
पहोमि घातेतायं घातेतुं, जापेतायं वा जापेतुं, पब्बाजेतायं वा पब्बाजेतुं ।
तस्स मय्हं, भन्ते, अत्थकरणे' निसिन्नस्स अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति ।
सोहं न लभामि — 'मा मे भोन्तो अत्थकरणे निसिन्नस्स अन्तरन्तरा
कथं ओपातेथ, कथापरियोसानं मे भोन्तो आगमेन्तू' ति । तस्स मय्हं,
भन्ते, अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्षू पस्सामि; 10
यस्मिं समये भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये
भगवतो सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा । भूतपुब्बं,
भन्ते, भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रञ्जतरो भगवतो
सावको उक्कासि । तमेनं अञ्जतरो सब्रह्मचारी जण्णुकेन' घट्टेसि — 'अप्प-
सद्दो आयस्मा होतु, मायस्मा सद्दमकासि; सत्था नो भगवा धम्मं देसेती' 15
ति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — 'अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो !
अदण्डेन वत किर, भो, असत्थेन एवं सुविनीता परिसा भविस्सती' ति !
न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्धा अञ्जं एवं सुविनीतं परिसं समनु-
पस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो
भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति । 20

R. 122,
B. 324

वादरोपनका पण्डिता सावका सम्पज्जन्ति

९. "पुन च पराहं, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे खत्तियपण्डिते
निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे' । ते भिन्दन्ता' मञ्जे चरन्ति पञ्जा-
गतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम
गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती' ति । ते पञ्हं अभिसङ्खरोन्ति — 'इमं
मयं पञ्हं समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा पुच्छिस्साम । एवं चे नो पुट्ठो एवं 25

१. अडुकरणे — म०; अट्टकरणे — स्या० । २. जण्णुकेन — सी०, स्या०, रो० । ३. वाल-

वेधिरूपे — सी०, स्या०, रो० । ४. वोभिन्दन्ता — सी० ।

- व्याकरिस्सति, एवंमस्स मयं वादं आरोपेस्साम; एवं चे पि नो पुट्ठो एवं व्याकरिस्सति, एवं पिस्स मयं वादं आरोपेस्सामा' ति । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसटो' ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति । ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति
- R. 123 5 समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता न चेव भगवन्तं पञ्चं पुच्छन्ति, कुतो' वादं आरोपेस्सन्ति ? अञ्जदत्थु भगवतो सावका सम्पज्जन्ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मा-सम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावक-
- B. 325 10 सङ्घो' ति ।

१०. "पुन च पराहं, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे ब्राह्मणपण्डिते ... पे०... गहपतिपण्डिते... पे०... समणपण्डिते निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे । ते भिन्दन्ता मञ्जे चरन्ति पञ्जागतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती' ति ।
- 15 ते पञ्चं अभिसङ्खरोन्ति — 'इमं मयं पञ्चं समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा पुच्छिस्साम । एवं चे नो पुट्ठो एवं व्याकरिस्सति, एवमस्स मयं वादं आरोपेस्साम; एवं चे पि नो पुट्ठो एवं व्याकरिस्सति, एवं पिस्स मयं वादं आरोपेस्सामा' ति । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसटो' ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति ।
- 20 ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता न चेव भगवन्तं पञ्चं पुच्छन्ति, कुतो वादं आरोपेस्सन्ति ? अञ्जदत्थु भगवन्तं येव ओकासं याचन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । ते भगवा पब्बाजेति । ते तथा पब्बजिता समाना एका
- 25 वूपकट्ठा अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ते एवमाहंसु — 'मयं' वत, भो, अनस्साम; मयं वत, भो, पनस्साम' । मयं हि पुब्बे अस्समणा व समाना समणाम्हा ति पटिजानिम्हा,

अब्राह्मणा व समाना ब्राह्मणाम्हा ति पटिजानिम्हा, अनरहन्तो व समाना अरहन्ताम्हा ति पटिजानिम्हा । 'इदानी खोम्ह' समणा, इदानी खोम्ह ब्राह्मणा, इदानी खोम्ह अरहन्तो' ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति—'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति ।

5

थपतीनं भगवति सद्धा

११. "पुन च^१ परं^२, भन्ते, इमे इसिदत्तपुराणा^३ थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेसं जीविकायं दाता,^४ यसस्स आहत्ता; अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकारं^५ करोन्ति यथा भगवति । भूतपुब्बाहं, भन्ते, सेनं अब्भुय्यातो समानो इमे च इसिदत्तपुराणा थपतयो वीमंसमानो अञ्ज-
तरस्मिं सम्बाधे आवसथे वासं उपगच्छिं । अथ खो, भन्ते, इमे इसिदत्त-
पुराणा थपतयो बहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय वीतिनामेत्वा, यतो अहोसि^६
भगवा ततो सीसं क्त्वा मं पादतो करित्वा निपज्जिंसु । तस्स मय्हं,
भन्ते, एतदहोसि—'अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! इमे इसिदत्त-
पुराणा थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेसं^७ जीविकाय दाता, यसस्स
आहत्ता; अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकारं करोन्ति यथा भगवति ।
अद्धा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उळारं पुब्बेनापरं विसेसं
जानन्ती' ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति—
'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो
सावकसङ्घो' ति ।

B. 320

R. 124

10

15

१२. "पुन च परं, भन्ते, भगवा पि खत्तियो, अहं पि खत्तियो; 20
भगवा पि कोसलो^८, अहं पि कोसलो; भगवा पि आसीतिको, अहं पि
आसीतिको । यं पि, भन्ते, भगवा पि खत्तियो अहं पि खत्तियो, भगवा
पि कोसलो अहं पि कोसलो, भगवा पि आसीतिको अहं पि आसीतिको;
इमिनावारहामेवाहं भन्ते, भगवति^९ परमनिपच्चकारं कातुं^{१०}, मित्तूपहारं^{११}"

20

१. खोम्हा—सी०, रो० । २-२. चपराहं—म० । ३. इसिदत्तपुराणा—स्या०; इसिदत्त-
पुराणा—रो० । ४-४. जीवितस्स पदाता—सी०; जीवितं दाता—स्या०, रो० । ५. निपच्चा-
कारं—सी०, रो० । ६. अस्सोसुं खो भगवन्तं—रो०, स्या०; अस्सोसुं भगवन्तं—सी० ।
७. तेसं—सी०, रो० । ८. कोसलको—सी०, रो० । ९. भगवतो—सी० । १०. कतुं—सी०,
स्या०, रो० । ११. चित्तूपहारं—सी० ।

उपदंसेतुं । हन्दं च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मञ्जसी” ति ।

- अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्टायासना भगवन्तं अभि-
 ५ वादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तस्स
 रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स भिक्खू आमन्तेसि – “एसो, भिक्खवे, राजा
 पसेनदि कोसलो धम्मचेतियानि भासित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ।
 R. 125 उग्गण्हथ^१, भिक्खवे, धम्मचेतियानि; परियापुणाथ, भिक्खवे, धम्म-
 चेतियानि; धारेथ, भिक्खवे, धम्मचेतियानि । अत्थसंहितानि, भिक्खवे,
 10 धम्मचेतियानि आदिब्रह्मचरियकानी” ति ।

१३. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 अभिनन्दुं ति ।

—:०:—

४०. कण्णकत्थलसुत्तं

§ १. रञ्जो सब्बञ्जुत्तं आरब्भ पुच्छा

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा उरुञ्जायं^१ विहरति कण्ण-
 कत्थले मिगदाये । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो उरुञ्जं
 अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो
 अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहित्वं, अम्भो पुरिस, येन भगवा
 तेनुपसङ्कम^२; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि,
 अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘राजा, भन्ते,
 पसेनदि कोसलो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं
 लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ति । एवं च वदेहि — ‘अज्ज किर,
 भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय
 उपसङ्कमिस्सती’ ” ति । “एवं, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेन-
 दिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा^३ येन भगवा तेनुपसङ्कमि^४; उपसङ्कमित्वा
 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो
 पुरिसो भगवन्तं एतदवोच — “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो भगवतो पादे
 सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छति;
 एवं च वदेति — ‘अज्ज किर, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं
 भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ” ति । अस्सोसुं खो
 सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी — “अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो
 पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती” ति । अथ
 खो सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी राजानं पसेनदि कोसलं भत्ताभि-
 हारे उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — “तेन हि, महाराज, अम्हाकं पि वचनेन
 भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासु-
 विहारं पुच्छ — ‘सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे
 सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ”
 ति ।

B. 327

10

15

R. 126

20

१. उज्जुकायं — सी०; उदञ्जायं — स्या०; उजुञ्जायं — रो० । २. पटिस्सुत्वा — रो० ।
 ३. पुच्छन्ती — सी०, स्या०, रो० ।

B. 328

२. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच – “सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती” ति।

“किं पन, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी अञ्जं दूतं नालत्थुं” ति ?

“अस्सोसुं खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी –
10 ‘अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ति। अथ खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी मं भत्ताभिहारे उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं – ‘तेन हि, महाराज, अम्हाकं पि वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ – सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी भग-
15 वतो पादे सिरसा वन्दन्ति’, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ” ति।

“सुखिनियो होन्तु ता’, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी” ति।

३. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच – “सुतं
20 मेतं, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह – ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विज्जती’ ति। ये ते, भन्ते, एवमाहंसु – ‘समणो गोतमो एवमाह – नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विज्जती’ ति; कच्चि ते, भन्ते,
25 भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो’ गारय्हं ठानं आगच्छती” ति ?

R. 127

“ये ते, महाराज, एवमाहंसु – ‘समणो गोतमो एवमाह –

नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं
आणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विज्जती' ति; न मे ते
वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मं ते असता अभूतेना" ति ।

४. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विडूढभं' सेनापतिं
आमन्तेसि — "को नु खो, सेनापति, इमं कथावत्थुं राजन्तेपुरे 5
अब्भुदाहासी" ति ?

"सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो" ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि
— "एहि त्वं, अम्भो पुरिस, मम वचनेन सञ्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं
आमन्तेहि — 'राजा तं', भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती' " ति । 10
"एवं, देवा" ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
पटिस्सुत्वा येन सञ्जयो ब्राह्मणो आकासगोत्तो तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा सञ्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं एतदवोच — "राजा तं,
भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती" ति । अथ खो राजा पसेनदि
कोसलो भगवन्तं एतदवोच — "सिया नु खो, भन्ते, भगवता अञ्जदेव 15
किञ्चि सन्धाय' भासितं, तं च जनो अञ्जथा पि पच्चागच्छेय्य ।
यथा कथं पन, भन्ते, भगवा अभिजानाति वाचं भासिता" ति ?

B. 329

20

R. 128

"एवं खो अहं, महाराज, अभिजानामि वाचं भासिता —
'नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्बं जस्सति, सब्बं
दक्खति, नेतं ठानं विज्जती' " ति ।

"हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह —
'नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्बं जस्सति, सब्बं
दक्खति, नेतं ठानं विज्जती' " ति ।

§ २. चातुर्वर्णिसुद्धिपुच्छा

५. "चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,
सुद्धा । इमेसं नु खो, भन्ते, चतुन्नं वण्णानं सिया विसेसो सिया 25
नानाकरणं" ति ?

"चत्तारोमे, महाराज, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,

सुद्धा । इमेसं खो, महाराज, चतुन्नं वण्णानं द्वे वण्णा अग्गमक्खायन्ति
— खत्तिया च ब्राह्मणा च — यदिदं अभिवादनपच्चुट्ठानअञ्जलिकम्म-
सामीचिकम्मानी” ति ।

“नाहं, भन्ते, भगवन्तं दिट्ठधम्मिकं पुच्छामि; सम्परायिकाहं,
५ भन्ते, भगवन्तं पुच्छामि । चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा,
वेस्सा, सुद्धा । इमेसं नु खो, भन्ते, चतुन्नं वण्णानं सिया विसेसो सिया
नानाकरणं” ति ?

६. “पञ्चिमानि, महाराज, पधानियङ्गानि । कतमानि पञ्च ?
इथ, महाराज, भिक्खु सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधिं — ‘इति
१० पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक-
विदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति;
अप्पावाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नाति-
सीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय; असठो होति अमायावी
यथाभूतं अतानं आविकत्ता सत्थरि वा विञ्जूसु वा सब्रह्मचारीसु; आरद्ध-
B. 330 १५ विरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पढानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्प-
दाय, थामवा दब्बपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु; पञ्जवा
होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय
सम्मादुक्खक्खयगामिनिया — इमानि खो, हमहाराज पञ्च पधा-
नियङ्गानि । चत्तारोमे, महाराज, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,
२० सुद्धा । ते चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता; एत्थ^१ पन नेसं^२
अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

R. 129

“चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते
चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता; एत्थ पन नेसं, भन्ते,
सिया विसेसो सिया नानाकरणं” ति ?

२५ “एत्थ खो नेसाहं, महाराज, पधानवेमत्ततं वदामि । सेय्यथापिस्सु^३
महाराज, द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता,
द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता । तं किं
मञ्जसि, महाराज, ये ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा

१. ० कम्मं — रो०, स्या० । २-२. तं नेसं — सी०, स्या०, रो० । ३. ० पस्सु —
सी०, स्या० ।

सुदन्ता सुविनीता, अपि नु ते दन्ता व दन्तकारणं गच्छेय्युं, दन्ता व दन्त-
भूमिं सम्पापुणेय्युं” ति ?

“एवं, भन्ते”।

“ये पन ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता
अविनीता, अपि नु ते अदन्ता व दन्तकारणं गच्छेय्युं, अदन्ता व अदन्तभूमिं 5
सम्पापुणेय्युं, सेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा
सुदन्ता सुविनीता” ति ?

“नो हेतं, भन्ते”।

“एवमेव खो, महाराज, यं तं सद्धेन पत्तब्बं अप्पावाधेन असठेन
अमायाविना आरद्धविरियेन पञ्चवता तं वत अस्सद्धो बह्वाबाधो^१ सठो 10
मायावी कुसीतो दुप्पञ्चो पापुणिस्सती ति — नेतं ठानं विज्जती” ति ।

७. “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह ।
चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते चस्सु
इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता ते चस्सु सम्मप्पधाना; एत्थ
पन नेसं, भन्ते, सिया विसेसो सिया नानाकरणं” ति ? 15

“एथ खो नेसाहं, महाराज, न किञ्चि नानाकरणं वदामि —
यदिदं विमुत्तिया विमुत्ति । सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सुक्खं साककट्टं
आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो
सुक्खं सालकट्टं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो
पुरिसो सुक्खं अम्बकट्टं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; 20
अथापरो पुरिसो सुक्खं उदुम्बरकट्टं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो
पातुकरेय्य । तं किं मञ्जसि, महाराज, सिया नु खो तेसं अग्गीनं नाना-
दारुतो अभिनिब्बत्तानं किञ्चि नानाकरणं अच्चिया वा अच्चि, वण्णेन
वा वण्णं, आभाय वा आभं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, महाराज, यं तं तेजं विरिया निम्मथितं^२ पधानाभि-
निब्बत्तं, नाहं तत्थ किञ्चि नानाकरणं वदामि — यदिदं विमुत्तिया
विमुत्ति” ति ।

१. एवमेतं — स्या० । २. बह्वाबाधो — सी०, रो० । ३. निष्परति — सी० ।

§ ३. अधिदेवं पुच्छा

८. “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह । किं पन, भन्ते, अत्थि देवा” ति ?

“किं पन त्वं, महाराज, एवं वदेसि—‘किं पन, भन्ते, अत्थि देवा’ ” ति ?

६ “यदि वा ते, भन्ते, देवा आगन्तारो इत्थत्तं यदि वा अनागन्तारो इत्थत्तं” ?

“ये ते, महाराज, देवा सब्यावज्झा^१ ते देवा आगन्तारो इत्थत्तं, ये ते देवा अब्यावज्झा ते देवा अनागन्तारो इत्थत्तं” ति ।

९. एवं वुत्ते, विडूडभो सेनापति भगवन्तं एतदवोच—“ये ते, 10 भन्ते, देवा सब्यावज्झा आगन्तारो इत्थत्तं ते देवा, ये ते देवा अब्यावज्झा अनागन्तारो इत्थत्तं ते देवे^२ तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा” ति ?

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि—“अयं खो विडूडभो सेनापति रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पुत्तो; अहं भगवतो पुत्तो । अयं 15 खो कालो यं पुत्तो पुत्तेन मन्तेय्या” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो विडूडभं सेनापतिं आमन्तेसि—“तेन हि, सेनापति, तं येवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि; यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, सेनापति, यावता रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, पहोति तत्थ राजा 20 पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुज्जवन्तं वा अपुज्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ?

R. 131

B. 332

25

“यावता, भो, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, पहोति तत्थ राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुज्जवन्तं वा अपुज्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ।

१. सब्यापज्झा—सी०, स्या०; सब्यापज्झा—रो० । २. देवा—सी० । ३. निमन्तेय्या—सी० ।

“तं किं मञ्जसि, सेनापति, यावता रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, तत्थ पहोति राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुञ्जवन्तं वा अपुञ्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ?

5

“यावता, भो, रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, न तत्थ पहोति राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुञ्जवन्तं वा अपुञ्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ।

10

“तं किं मञ्जसि, सेनापति, सुता ते देवा तावतिसा” ति ?

“एवं, भो । सुता मे देवा तावतिसा । इधा पि भोता रञ्जा पसेनदिना कोसलेन सुता देवा तावतिसा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, सेनापति, पहोति राजा पसेनदि कोसलो देवे तावतिसे तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ?

15

“दस्सनं पि, भो, राजा पसेनदि कोसलो देवे तावतिसे नप्पहोति, कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सति वा पब्बाजेस्सति वा” ति ?

“एवमेव खो, सेनापति, ये ते देवा सब्बाबज्झा आगन्तारो इत्थत्तं ते देवा, ये ते देवा अब्बाबज्झा अनागन्तारो इत्थत्तं ते देवा दस्सनाय पि नप्पहोन्ति; कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा” ति ?

20

१०. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच—
“कोनामो अयं, भन्ते, भिक्खू” ति ?

“आनन्दो नाम, महाराजा” ति ।

“आनन्दो वत, भो, आनन्दरूपो वत, भो ! हेतुरूपं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह; सहेतुरूपं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह । किं पन, भन्ते, अत्थि ब्रह्मा” ति ?

25

R. 132

§ ४. अधिब्रह्मं पुच्छा

११. “किं पन त्वं, महाराज, एवं वदेसि — ‘किं पन, भन्ते, अत्थि ब्रह्मा’ ” ति ?

“यदि वा सो, भन्ते, ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्तं, यदि वा अनागन्ता इत्थत्तं” ?

5 “यो सो, महाराज, ब्रह्मा सब्बावज्झो सो ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्तं, यो सो ब्रह्मा अब्बावज्झो सो ब्रह्मा अनागन्ता इत्थत्तं” ति ।

B. 333

“अथ खो अञ्जतरो पुरिसो राजानं पसेनदि कोसलं एतदवोच — “सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो आगतो” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो सञ्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं एतदवोच — “को नु
10 खो, ब्राह्मण, इमं कथावत्थुं राजन्तेपुरे अब्भुदाहासी” ति ?

“विडूडभो, महाराज, सेनापती” ति ।

विडूडभो सेनापति एवमाह — “सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो” ति । अथ खो अञ्जतरो पुरिसो राजानं पसेनदि कोसलं एतदवोच — “यानकालो महाराजा” ति ।

15 अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “सब्बञ्जुतं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, सब्बञ्जुतं भगवा व्याकासि^१; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । चातुवणिसुद्धिं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, चातुवणिसुद्धिं भगवा व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिदेवे
20 मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा^२, अधिदेवे भगवा व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिब्रह्मानं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, अधिब्रह्मानं भगवा व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । यं यदेव च मयं भगवन्तं अपुच्छिम्हा तं तदेव भगवा व्याकासि; तं च
R. 133 25 पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मञ्जसी” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उट्टायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
पक्कामी ति ।

राजवग्गो निट्ठितो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं^१

घटिकारो रट्टपालो, मघदेवो मधुरियं ।

बोधिअङ्गुलिमालो च, पियजातं बाहितिकं ।

धम्मचेतियसुत्तञ्च, दसमं कण्णकत्थलं ॥

— :०: —

४१. ब्रह्मायुसुत्तं

§ १. महापुरिसलक्खणसमन्नागतो भगवा

B. 334

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तेन खो पन समयेन ब्रह्मायु ब्राह्मणो मिथिलायं पटिवसति जिण्णो वुद्धो^१ महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको^२ जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डु-
 5 केटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोका-
 यतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो—“समणो खलु भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तं खो पन भवन्तं^३ गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो—‘इति पि सो भगवा अरहं
 10 सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्म-
 सारथि^४ सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणि पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छि-
 कत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसान-
 कल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं^५, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति ।
 15 साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’ ” ति ।

R. 134

२. तेन खो पन समयेन ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स उत्तरो नाम माणवो अन्तेवासी होति तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उत्तरं माणवं आमन्तेसि—“अयं, तात
 20 उत्तर, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो—‘इति पि सो भगवा

१. वुद्धो—सी०, रो० । २. वीसवस्ससतिको—सी०, रो० । ३. भगवन्तं—सी० ।
 ४. ० सारथी—सी० । ५. सब्यञ्जनं—रो० ।

अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे० ...साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं
होती' ति । एहि त्वं, तात उत्तर, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम; उप-
सङ्कमित्वा समणं गोतमं जानाहि यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तं
येव सद्दो अब्भुगगतो, यदि वा नो तथा; यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो,
यदि वा न तादिसो । तथा मयं तं भवन्तं गोतमं वेदिस्सामा" ति । 5

“यथा कथं पनाहं, भो, तं भवन्तं गोतमं जानिस्सामि यदि वा तं
भवन्तं गोतमं तथा सन्तं येव सद्दो अब्भुगगतो, यदि वा नो तथा; यदि वा
सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा नो तादिसो” ति ।

“आगतानि खो, तात उत्तर, अम्हाकं मन्तेसु द्वत्तिसमहापुरिस-
लक्षणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वे^१ येव^२ गतियो भवन्ति 10
अनञ्जा । सचे अगारं अज्झावसति, राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको
धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो^३ सत्तरतनसमन्ना-
गतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथीदं — चक्करतनं, हत्थि-
रतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं^४, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव
सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्प- 15
मद्दना । सो इमं पठविं सागरपरियन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभि-
विजिय अज्झावसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं
होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्टच्छदो^५ । अहं खो पन, तात उत्तर,
मन्तानं दाता^६; त्वं मन्तानं पटिग्गहेता” ति ।

३. “एवं, भो” ति खो उत्तरो माणवो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स 20
पटिस्सुत्वा उट्ठायासना ब्रह्मायुं ब्राह्मणं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा विदे-
हेसु येन भगवा तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्षणानि समन्नेसि^७ । 25
अद्दसा खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्षणानि,
येभुय्येन ठपेत्वा^८ द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्षणेसु कङ्खति विचिकिच्छति

१. देसिस्सामा — स्या० । २ — २. द्वेव — सी०, स्या०, रो० । ३.० विरिय० — स्या० ।

४. इत्थी० — स्या० । ५. विवट्टच्छदो — सी०, रो०; विवट्टच्छदो — स्या० । ६. कत्ता —
स्या० । ७. सम्मन्नेसि — सी०, स्या०, रो० । ८. थपेत्वा — म० ।

B. 336

नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पट्टतजिह्वताय^१
 च । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं उत्तरो माणवो
 द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुंय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिस-
 लक्खणेषु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति —
 5 कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पट्टतजिह्वताय चा” ति । अथ खो भगवा तथारूपं
 इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि यथा अद्दस^२ उत्तरो माणवो भगवतो कोसो-
 हितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्तामेत्वा उभो पि कण्णसोतानि
 अनुमसि पटिमसि^३; उभो पि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि; केवलं
 पि नलाटमण्डलं^४ जिह्वाय छादेसि^५ । अथ खो उत्तरस्स माणवस्स
 10 एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्ख-
 णेहि । यन्नूनाहं समणं गोतमं अनुबन्धेय्यं, इरियापथमस्स पस्सेय्यं” ति ।
 अथ खो उत्तरो माणवो सत्तमासानि भगवन्तं अनुबन्धि छाया व
 अनपायिनी^६ ।

R. 136

४. अथ खो उत्तरो माणवो सत्तन्नं^७ मासानं अच्चयेन विदेहेसु
 15 येन मिथिला तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन
 मिथिला येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ब्रह्मायुं
 ब्राह्मणं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो उत्तरं
 माणवं ब्रह्मायु ब्राह्मणो एतदवोच — “कच्चि, तात उत्तर, तं भवन्तं
 गोतमं तथा सन्तं येव सद्दो अब्भुग्गतो, नो अञ्जथा ? कच्चि पन सो
 20 भवं गोतमो तादिसो, नो अञ्जादिसो” ति ?

“तथा सन्तं येव, भो, तं भवन्तं गोतमं सद्दो अब्भुग्गतो, नो
 अञ्जथा; तादिसो व सो भवं गोतमो, नो अञ्जादिसो । समन्नागतो
 च सो भवं गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि ।

“सुप्पतिट्ठितपादो खो पन भवं गोतमो; इदं पि तस्स भोतो
 25 गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“हेट्ठा खो पन तस्स भोतो गोतमस्स पादतलेसु चक्कानि जातानि
 सहस्सारानि सनेमिकानि सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि ।

१. पट्टतजिह्वताय — स्या० । २. अद्दसा — रो० । ३. परिमसि — सी० । ४. ललाट० —
 सी०; ललाट० — स्या० । ५. पच्छादेसि — रो० । ६. अनुपायिनी — स्या० । ७.
 सत्तानं — रो० ।

“आयतपण्हि खो पन सो भवं गोतमो ।

“दीघङ्गुलि^१ खो पन सो भवं गोतमो ।

“मुदुतलुनहत्थपादो^२ खो पन सो भवं गोतमो ।

“जालहत्थपादो खो पन सो भवं गोतमो ।

“उस्सङ्खपादो खो पन सो भवं गोतमो ।

5

“एणिजङ्घो^३ खो पन सो भवं गोतमो ।

“ठितको खो पन सो भवं गोतमो अनोनमन्तो^४ उभोहि
पाणितलेहि जण्णुकानि परिमसति परिमज्जति ।

“कोसोहितवत्थगुहो^५ खो पन सो भवं गोतमो ।

“सुवण्णवण्णो खो पन सो भवं गोतमो कञ्चनसन्निभत्तचो^६ ।

10

“सुखुमच्छवि खो पन सो भवं गोतमो । सुखुमत्ता छविया
रजोजल्लं काये न उपलिम्पति^७ ।

“एकेकलोमो खो पन सो भवं गोतमो; एकेकानि लोमानि
लोमकूपेसु जातानि ।

“उद्धग्गलोमो खो पन सो भवं गोतमो; उद्धग्गानि लोमानि
जातानि नीलानि अञ्जनवण्णानि कुण्डलावट्टानि^८ दक्खिणावट्टा-
जातानि^९ ।

15

“ब्रह्मजुगत्तो^{१०} खो पन सो भवं गोतमो ।

“सत्तुस्सदो खो पन सो भवं गोतमो ।

“सीहपुब्बद्धकायो खो पन सो भवं गोतमो ।

20

“चित्तन्तरंसो खो पन सो भवं गोतमो ।

“निग्गोधपरिमण्डलो खो पन सो भवं गोतमो; यावतक्वस्स
कायो तावतक्वस्स व्यामो^{११}; यावतक्वस्स व्यामो तावतक्वस्स कायो ।

“समवट्टक्खन्धो^{१२} खो पन सो भवं गोतमो ।

“रसग्गसग्गी^{१३} खो पन सो भवं गोतमो ।

25

“सीहहनु खो पन सो भवं गोतमो ।

B. 338,

R. 137

१. दीघङ्गुली - सी०, स्या० । २. मुदुतलुण० - स्या०, रो०; मुदुतलुण्हत्थ० - सी० ।
३. एणीजङ्घो - रो० । ४. अनोनमन्तो - रो० । ५. काञ्चन० - स्या० । ६. उपलिम्पति -
रो० । ७. ० वत्तानि - सी० । ८. पदक्खिणा० - सी०, रो० । ९. ब्रह्मजुगत्तो - सी०,
रो० । १०. व्यामो - रो० । ११. समवत्तक्खन्धो - सी०; समवत्तक्खन्धो - रो० । १२. रसत्तसग्गी
- स्या० ।

- “चत्तालीसदन्तो’ खो पन सो भवं गोतमो ।
 “समदन्तो खो पन सो भवं गोतमो ।
 “अविरल्लदन्तो’ खो पनं सो भवं गोतमो ।
 “सुसुक्कदाठो खो पन सो भवं गोतमो ।
 5 “पहूतजिह्वो खो पन सो भवं गोतमो
 “ब्रह्मस्सरो खो पन सो भवं गोतमो करविकभाणी’ ।
 “अभिनीलनेत्तो’ खो पन सो भवं गोतमो ।
 “गोपखुमो खो पन सो भवं गोतमो ।
 “उण्णा खो पनस्स भोतो गोतमस्स भमुकन्तरे जाता ओदाता
 10 मुदुतूलसन्निभा’ ।
 “उण्हीससीसो खो पन सो भवं गोतमो; इदं पि तस्स भोतो
 गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।
 “इमेहि खो, भो, सो भवं गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि
 समन्नागतो ।
 15 ५. “गच्छन्तो खो पन सो भवं गोतमो दक्खिणेनेव’ पादेन
 पठमं पक्कमति । सो नातिदूरे पादं उद्धरति, नाच्चासन्ने पादं निक्खि-
 पति; सो नातिसीघं गच्छति, नातिसणिकं गच्छति; न च अद्दुवेन’
 अद्दुवं’ सङ्घट्टेन्तो गच्छति, न च गोप्फकेन गोप्फकं सङ्घट्टेन्तो गच्छति ।
 सो गच्छन्तो न सत्थिं उन्नामेति, न सत्थिं ओनामेति; न सत्थिं सन्नामेति,
 20 न सत्थिं विनामेति । गच्छतो खो पन’ तस्स’ भोतो गोतमस्स अधर-
 कायो व इञ्जति, न च कायबलेन गच्छति । अपलोकेन्तो’ खो पन सो
 भवं गोतमो सब्बकायेनेव अपलोकेति; सो न उद्धं उल्लोकेति, न अधो
 ओलोकेति; न च विपेक्खमानो’ गच्छति, युग्गमत्तं च पेक्खति; ततो
 चस्स उत्तरि’ अनावटं जाणदस्सनं भवति । सो अन्तरघरं पविसन्तो न
 25 कायं उन्नामेति, न कायं ओनामेति; न कायं सन्नामेति, न कायं विना-
 मेति । सो नातिदूरे नाच्चासन्ने आसनस्स परिवत्तति, न च पाणिना
 आलम्बित्वा आसने निसीदति, न च आसनस्मिं कायं पक्खिपति । सो

B. 339,
R. 138

१. चत्तालीस० - सी०, स्या०; चत्तारीस० - रो० । २. अविवर० - सी०, रो० ।
 ३. करवीकभाणी - सी०, रो० । ४. ०णेतो - रो० । ५. मुदुतूलसन्निभा - स्या० । ६. दक्खि-
 णेन - स्या० । ७ - ७. अद्दुवेन अद्दवं - स्या० । ८ - ८. पनस्स - सी०, रो० । ९. अवलो-
 केन्तो - सी०, स्या०, रो० । १०. विक्खेपमानो - स्या० । ११. उत्तरि - सी०, स्या०, रो० ।

अन्तरघरे निसिन्नो समानो न हत्थकुक्कुच्चं आपज्जति, न पादकुक्कुच्चं आपज्जति; न' अद्दुवेन अद्दुवं आरोपेत्वा निसीदति; न च गोप्फकेन गोप्फकं आरोपेत्वा निसीदति; न च षाणिना हनुकं उपदहित्वा' निसीदति । सो अन्तरघरे निसिन्नो समानो न छम्भति न कम्पति न वेधति न परितस्सति । सो अछम्भी अकम्पी अवेधी अपरितस्सी विगतलोमहंसो । 5
विवेकवत्तो च सो भवं गोतमो अन्तरघरे निसिन्नो होति । सो पत्तोदकं पटिग्गण्हन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति । सो पत्तोदकं पटिग्गण्हाति नातिथोकं नातिबहुं । सो न खुलुखुलुकारकं पत्तं धोवति, न सम्परिवत्तकं पत्तं धोवति, न पत्तं भूमियं निक्खिपित्वा हत्थे धोवति; हत्थेसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते 10
धोते हत्था धोता होन्ति । सो पत्तोदकं छड्ढेति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छड्ढुयमानो । सो ओदनं पटिग्गण्हन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति । सो ओदनं पटिग्गण्हाति नातिथोकं नातिबहुं । ब्यञ्जनं खो पन भवं' गोतमो ब्यञ्जनमत्ताय आहारेति, न च ब्यञ्जनेन आलोपं अतिनामेति । 15
द्वत्तिक्खत्तुं खो भवं गोतमो मुखे आलोपं सम्परिवत्तेत्वा अज्झोहरति; न चस्स काचि ओदनमिञ्जा असम्भिन्ना' कायं पविसति, न चस्स काचि ओदनमिञ्जा मुखे अवसिट्ठा होति; अथापरं' आलोपं उपनामेति । रसपटिसंवेदी खो पन सो भवं गोतमो आहारं आहारेति, नो च रसरागपटिसंवेदी । 20

“अट्ठङ्गसमन्नागतं खो पन सो भवं गोतमो आहारं आहारेति – नेव दवाय, न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय, विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गहाय – ‘इति पुराणं च वेदनं पटिहङ्गामि नवं च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ ति । सो भुत्तावी पत्तोदकं पटिग्गण्हन्तो 25
न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति । सो पत्तोदकं पटिग्गण्हाति नातिथोकं नातिबहुं । सो न खुलुखुलुकारकं पत्तं धोवति, न सम्परिवत्तकं पत्तं धोवति, न पत्तं भूमियं निक्खिपित्वा हत्थे धोवति; हत्थेसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते धोते हत्था धोता

R. 139

25 B. 340

१. न च – सी०, स्या०, रो० । २. उपदहेत्वा – स्या०; उपादियित्वा – सी०, रो० ।
३. सो भवं – सी०, स्या०, रो० । ४. असम्भिन्नं – सी० । ५. अङ्गाय – स्या० ।

होन्ति । सो पत्तोदकं छुड्हेति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छुड्डय-
मानो^१ । सो भुत्तावी न पत्तं भूमियं निक्खिपति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न
च अनत्थिको पत्तेन होति, न च अतिवेलानुरक्खी पत्तस्मिं । सो भुत्तावी
मुहुत्तं तुण्ही निसीदति, न च अनुमोदनस्स कालमतिनामेति । सो भुत्तावी
८ अनुमोदति, न तं भत्तं गरहति, न अञ्जं भत्तं पटिकङ्खति^२; अञ्जदत्थु^३
धम्मिया कथाय तं परिसं सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।
सो तं परिसं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा
सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कमति । सो नातिसीघं गच्छति, नातिसणिकं
गच्छति, न च मुच्चितुकामो^४ गच्छति; न च तस्स भोतो गोतमस्स काये
१० चीवरं अच्चुकट्ठं होति न च अच्चोकट्ठं, न च कायस्मिं अल्लीनं न च
कायस्मा^५ अपकट्ठं^६; न च तस्स भोतो गोतमस्स कायम्हा वातो चीवरं
अपवहति^७; न च तस्स भोतो गोतमस्स काये रजोजल्लं उपलिम्पति^८ ।
सो आरामगतो निसीदति पञ्जत्ते आसने । निसज्ज पादे पक्खालेति;
न च सो भवं गोतमो पादमण्डनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो पादे
१५ पक्खालेत्वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय
परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो नेव अत्तव्यावाधाय चेतeti, न पर-
व्यावाधाय चेतeti, न उभयव्यावाधाय चेतeti; अत्तहितपरहित-
उभयहितसब्बलोकहितमेव सो भवं गोतमो चिन्तेन्तो निसिन्नो होति ।
सो आरामगतो परिसति^९ धम्मं देसेति, न तं परिसं उस्सादेति, न तं
२० परिसं अपसादेति; अञ्जदत्थु धम्मिया कथाय तं परिसं सन्दस्सेति
समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।

R. 140

B 341

“अट्ठङ्गसमन्नागतो खो पनस्स भोतो गोतमस्स मुखतो घोसो
निच्छरति – विसट्ठो च, विञ्जेय्यो च, मञ्जु च, सवनीयो च, बिन्दु च,
अविसारी च, गम्भीरो च, निन्नादी च । यथापरिसं खो पन सो भवं
२५ गोतमो सरेन विञ्जापेति, न चस्स बहिद्धा परिसाय घोसो निच्छरति ।
ते तेन भोता गोतमेन धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता
सम्पहंसिता उट्ठायासना पक्कमन्ति अवलोकयमाना येव अविजहितत्ता^{१०}” ।

१. विच्छुड्डयमानो – स्या० । २. पाटिकङ्खी – सी० । ३. अञ्जदत्थु – स्या० । ४.
विमुच्चितुकामो – सी०; मुच्चितुकामो – स्या० । ५. कायस्मि – रो० । ६. अपक्कट्ठं – सी०,
स्या० । ७. असंवहति – स्या० । ८. लिप्पति – रो०; लिम्पति – स्या० । ९. परिसति – सी०,
रो० । १०. अविजहन्ता भावेन – सी०, स्या०, रो० ।

अद्दसाम खो मयं, भो, तं भवन्तं गोतमं गच्छन्तं, अद्दसाम ठितं, अद्दसाम^१
 अन्तरघरं पविसन्तं, अद्दसाम^१ अन्तरघरे निसिन्नं तुण्हीभूतं, अद्दसाम
 अन्तरघरे भुञ्जन्तं, अद्दसाम भुत्ताविं निसिन्नं तुण्हीभूतं, अद्दसाम भुत्ताविं
 अनुमोदन्तं, अद्दसाम आरामं गच्छन्तं, अद्दसाम आरामगतं निसिन्नं
 तुण्हीभूतं, अद्दसाम आरामगतं परिसति धम्मं देसेन्तं । एदिसो च 5
 एदिसो च सो भवं गोतमो, ततो च भिय्यो” ति ।

§ २. ब्रह्मायुब्राह्मणस्स भगवति निपच्चकारो

६. एवं वुत्ते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं
 करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि –

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

10

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा ति ।

“अप्पेव नाम मयं कदाचि करहचि तेन भोता गोतमेन^२ समा-
 गच्छेय्याम ? अप्पेव नाम सिया कोचिदेव कथासल्लापो” ति !

७. अथ खो भगवा विदेहेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन
 मिथिला तदवसरि । तत्र सुदं भगवा मिथिलायं विहरति मखादेवम्बवने । 15
 अस्सोसुं खो मिथिलेय्यका^३ ब्राह्मणगहपतिका – “समणो खलु, भो,
 गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरमानो महता
 भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि मिथिलं अनुप्पत्तो, मिथि-
 लायं विहरति मखादेवम्बवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो
 कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो – ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जा- 20
 चरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देव-
 मनुस्सानं बुद्धो भगवा ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं
 सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदेति ।
 सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं
 सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन 25
 तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’ ” ति ।

R. 141

B. 342

अथ खो मिथिलेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुप-

१-१. सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २. गोतमेन सद्धि – सी०, स्या०, रो० ।

३. मेथिलेय्यका – सी०, रो० ।

सङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदिंसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु, सम्मोदनीयं कथं सारा-
णीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलिं
पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं
5 सावेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिंसु।

८. अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो – “समणो खलु, भो, गोतमो
सक्यपुत्तो सक्यकुला पव्वजितो मिथिलं अनुप्पत्तो, मिथिलायं विहरति
मखादेवम्बवने” ति। अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो सम्बहुलेहि सावकेहि^१ सद्धिं
येन मखादेवम्बवनं तेनुपसङ्कमि। अथ खो ब्रह्मायुनो ब्राह्मणस्स अविदूरे
10 अम्बवनस्स एतदहोसि – “न खो मेतं पतिरूपं योहं पुब्बे अप्पटिसंविदितो
समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमेय्यं” ति। अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो
अञ्जतरं माणवकं आमन्तेसि – “एहि त्वं, माणवक, येन समणो गोतमो
तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन समणं गोतमं अप्पाबाधं
अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ – ‘ब्रह्मायु, भो गोतम,
15 ब्राह्मणो भवन्तं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासु-
विहारं पुच्छती’ ति। एवं च वदेहि – ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो
जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्दगतो वयोअनुप्पत्तो,^२ वीसवस्ससतिको जातिया,
तिण्णं^३ वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहास-
पञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो।
20 यावता, भो, ब्राह्मणगहपतिका मिथिलायं पटिवसन्ति, ब्रह्मायु तेसं
ब्राह्मणो अग्गमक्खायति – यदिदं भोगेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो
अग्गमक्खायति – यदिदं मन्तेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अग्गमक्खायति –
यदिदं आयुना चेव यससा च^४। सो भोतो गोतमस्स दस्सन्कामो’ ” ति।

R. 142

B. 343

“एवं, भो” ति खो सो माणवको ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स
25 पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं
सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि।
एकमन्तं ठितो खो सो माणवको भगवन्तं एतदवोच – “ब्रह्मायु, भो
गोतम, ब्राह्मणो भवन्तं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासु-
विहारं पुच्छति; एवं च वदेति – ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो जिण्णो

१. माणवकेहि – सी०, स्या०, रो०। २. ० अनुपत्तो – म०। ३-३. सी० पोत्यके नत्थि।

वुद्धो^१ महल्लको अद्भुतगतो वयोऽनुपपत्तो, वीसवस्ससतिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । यावता, भो, ब्राह्मणगहपतिका मिथिलायं पटिवसन्ति, ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अग्गमक्खायति — यदिदं भोगेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अग्गमक्खा- 5 यति — यदिदं मन्तेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अग्गमक्खायति — यदिदं आयुना चेव यससा च । सो भोतो गोतमस्स दस्सनकामो^२ ” ति ।

“यस्सदानि, माणव,^३ ब्रह्मायु ब्राह्मणो कालं मञ्जती” ति ।

अथ खो सो माणवको येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं एतदवोच — “कतावकासो खोमिह^४ 10 भवता^५ समणेन गोतमेन । यस्सदानि भवं कालं मञ्जती” ति ।

९. अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो सा परिसा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान ओरमिय^६ ओकासमकासि यथा तं जातस्स यसस्सिनो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो तं परिसं एतदवोच — “अलं, भो ! निसीदथ तुम्हे सके आसने । इधाहं 15 समणस्स गोतमस्स सन्तिके निसीदिस्सामी” ति ।

अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उप- सङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीति- सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि । अद्दसा खो ब्रह्मायु 20 ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पटूतजिह्वताय च । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“ये मे द्वत्तिसा ति सुता, महापुरिसलक्खणा ।

दुवे तेसं न पस्सामि, भोतो कायस्मिं गोतम ॥

25

१. बुद्धो — सी० । २. माणवक — सी०, रो० । ३-३. खो भवं — सी०, स्या०, रो० ।

४. मञ्जसी — सी० । ५. अथ नं — सी०; ओरमत्थ — स्या०, रो० ।

“कच्चि कोसोहितं भोतो, वत्थगुहं नरुत्तम ।
नारीसमानसव्हया^१, कच्चि जिह्वा न दस्सका^२ ॥

“कच्चि पट्टतजिह्वोसि, यथा तं जानियामसे ।
निन्नामयेतं पट्टतं, कच्चि विनय नो इसे ॥

५ “दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
कतावकासा पुच्छाम^३, यं किञ्चि अभिपत्थितं” ति ॥

१०. अथ खो भगवतो एतदहोसि – “पस्सति खो मे अयं ब्रह्मायु
ब्राह्मणो द्वित्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महा-
पुरिसलक्खणेसु कच्चि विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति—
१५ कोसोहिते च वत्थगुहे, पट्टतजिह्वताय चा” ति । अथ खो भगवा
तथारूपं इट्ठाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि यथा अदस ब्रह्मायु ब्राह्मणो
भगवतो कोसोहितं वत्थगुहं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा उभो पि
कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि^४; उभो पि नासिकसोतानि^५ अनुमसि
पटिमसि; केवलं पि नलाटमण्डलं जिह्वाय छादेसि । अथ खो भगवा
१५ ब्रह्मायुं ब्राह्मणं गाथाहि पच्चभासि –

“ये ते द्वित्तिसा ति सुता, महापुरिसलक्खणा ।
सब्बे ते मम कायस्मि, मा ते कच्चिह्वा ब्राह्मण ॥

“अभिञ्जेयं अभिञ्जातं, भावेतब्बं च भावितं ।
पहातब्बं पहीनं^६ मे^७, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥

B. 345, 20
R. 144

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
कतावकासो पुच्छस्सु, यं किञ्चि अभिपत्थितं” ति ॥

११. अथ खो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि – “कतावकासो
खोमिह समणेन गोतमेन । किं नु खो अहं समणं गोतमं पुच्छेय्यं – ‘दिट्ठ-
धम्मिकं वा अत्थं सम्परायिकं वा’ ” ति । अथ खो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स
५ एतदहोसि – “कुसलो खो अहं दिट्ठधम्मिकानं अत्थानं । अञ्जे पि मं
दिट्ठधम्मिकं अत्थं पुच्छन्ति । यन्नूनाहं समणं गोतमं सम्परायिकं येव अत्थं
पुच्छेय्यं” ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि –

१. नारीसहनामसव्हया – सी०, स्या०, रो० । २. रस्सिका – सी०, स्या०, रो० ।

३. पुच्छेम – सी० । ४. परिमसि – सी० । ५. नासिकासोतानि – सी०, स्या०, रो० ।

६-६. पहीणम्मे – सी० ।

“कथं खो ब्राह्मणो होति, कथं भवति वेदगू ।
तेविज्जो भो कथं होति, सोत्थियो किन्ति वुच्चति ॥

“अरहं भो कथं होति, कथं भवति केवली ।
मुनि च भो कथं होति, बुद्धो किन्ति पवुच्चती” ति ॥

१२. अथ खो भगवा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं गाथाहि पच्चभासि —

5

“पुब्बेनिवासं यो वेदि, सग्गापायं च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिञ्जा वोसितो मुनि ॥

“चित्तं विसुद्धं जानाति, मुत्तं रागेहि सब्बसो ।
पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ।
पारगू सब्बधम्मानं बुद्धो तादी पवुच्चती” ति ॥

10

एवं वुत्ते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं
करित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च
परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामं च सावेति — “ब्रह्मायु अहं,
भो गोतम, ब्राह्मणो; ब्रह्मायु अहं, भो गोतम, ब्राह्मणो” ति । अथ खो सा
परिसा अच्छरियव्भुतचित्तजाता^१ अहोसि — “अच्छरियं वत, भो, 15
अव्भुतं वत, भो ! यत्र हि नामायं ब्रह्मायु ब्राह्मणो जातो यसस्सी एवरूपं
परमनिपच्चकारं करिस्सती” ति । अथ खो भगवा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं
एतदवोच — “अलं, ब्राह्मण, उट्ठह निसीद त्वं सके आसने यतो ते मयि
चित्तं पसन्नं” ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठित्वा सके आसने
निसीदि । 20

R. 145

§ ३. ब्रह्मायुब्राह्मणस्स अनागामिता

१३. अथ खो भगवा ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स अनुपुब्बिं कथं
कथेसि, सेय्यथीदं — दानकथं, सीलकथं, सग्गकथं; कामानं आदीनवं
ओकारं सङ्किलेसं नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अञ्जासि
ब्रह्मायुं ब्राह्मणं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्न-
चित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं, 25
समुदयं, निरोधं, मगं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं^२

B. 346

१. अच्छरियव्भूतजाता — स्या० । २. ० कालकं — सी०, ।

- सम्मदेव रजनं पटिग्गण्हेय्य^१, एवमेव ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स तस्मिं येव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं” ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो दिट्ठधम्मो पत्त-
 धम्मो विदितधम्मो परियोगाब्धधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथ-
 5 ङ्कथो विसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच —
 “अभिव्वकन्तं, भो गोतम, अभिव्वकन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम,
 निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्गं
 आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि
 दक्खन्ती ति — एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो ।
 10 एसाहं भवन्तं^२ गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं
 मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं ति । अधिवासेतु च
 मे गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना” ति । अधिवासेसि भगवा
 तुप्पहीभावेन । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो अधिवासनं विदित्वा
 उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो
 15 ब्रह्मायु ब्राह्मणो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं
 भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम,
 निट्ठितं भत्तं” ति ।

R. 146

- अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन
 ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा पञ्चात्ते आसने
 20 निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो सत्ताहं बुद्धप्पमुखं^३
 भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्प-
 वारेसि । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन विदेहेसु चारिकं
 पक्कामि । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो
 कालमकासि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु ;
 B. 347
 25 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं
 निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “ब्रह्मायु, भन्ते,
 ब्राह्मणो कालङ्कतो^४ । तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

“पण्डितो, भिक्खवे, ब्रह्मायु ब्राह्मणो पच्चपादि धम्मस्सानु-

१. पतिग्गण्हेय्य — सी०, रो० । २. भगवन्तं — सी० । ३. बुद्धप्पमुखं — सी० । ४. काल-
 कतो — सी०, स्या, ०रो० ।

धम्मं, न च मं धम्माधिकरणं विहेठेसि' । ब्रह्मायु, भिक्खवे, ब्राह्मणो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका" ति ।

१४. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दं ति ।

—: ० :—

४२. सेवसुत्तं

§ १. केणियेन जटिलेन भगवा निमन्तितो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चर-
मानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अङ्कुतेल्लसेहि' भिक्खुसतेहि येन आपणं
नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो तदवसरि । अस्सोसि खो केणियो जटिलो —
“समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु
5 चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अङ्कुतेल्लसेहि भिक्खुसतेहि
आपणं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो
अब्भुगतो — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो
सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो
भगवा ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं
10 पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्ज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति
आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवल-
परिपुण्णं परिसुद्धं सब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं
अरहतं दस्सनं होती’ ” ति ।

B. 348 15 अथ खो केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा धम्मिया
कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो केणियो
जटिलो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो
सम्पहंसितो भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय
20 भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना” ति । एवं वुत्ते, भगवा केणियं जटिलं
एतदवोच — “महा खो, केणिय, भिक्खुसङ्घो अङ्कुतेल्लसानि भिक्खु-
सतानि, त्वं च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो” ति । दुतियं पि खो केणियो
जटिलो भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि खो, भो गोतम, महा भिक्खु-
सङ्घो अङ्कुतेल्लसानि भिक्खुसतानि, अहं च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो;

अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”
 ति। दुतियं पि खो भगवा केणियं जटिलं एतदवोच — “महा खो,
 केणिय, भिक्खुसङ्घो अड्डतेळसानि • भिक्खुसतानि, त्वं च ब्राह्मणेसु
 अभिप्पसन्नो” ति। ततियं पि खो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच—
 “किञ्चापि खो, भो गोतम, महा भिक्खुसङ्घो अड्डतेळसानि भिक्खु- 5
 सतानि, अहं च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो; अधिवासेतु मे भवं
 गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना” ति। अधिवासेसि भगवा
 तुण्हीभावेन। अथ खो केणियो जटिलो भगवतो अधिवासनं विदित्वा
 उट्ठायासना येन सको अस्समो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मित्तामच्चे
 जातिसालोहिते आमन्तेसि — “सुणन्तु मे भोन्तो, मित्तामच्चा जाति- 10
 सालोहिता; समणो मे गोतमो निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खु-
 सङ्घेन। येन मे कायवेय्यावटिकं करेय्याथा” ति। “एवं, भो” ति
 खो केणियस्स जटिलस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता केणियस्स जटि-
 लस्स पटिस्सुत्वा अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ति, अप्पेकच्चे कट्टानि
 फालेन्ति, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ति, अप्पेकच्चे उदकमणिकं पतिट्ठा- 15
 पेन्ति, अप्पेकच्चे आसनानि पञ्जापेन्ति। केणियो पन जटिलो सामं येव
 मण्डलमालं पटियादेति।

§ २. सेलब्राह्मणस्स भगवति पसादो

२. तेन खो पन समयेन सेलो ब्राह्मणो आपणे पटिवसति तिण्णं
 वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं,
 पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो, तीणि च 20
 माणवकसतानि मन्ते वाचेति। तेन खो पन समयेन केणियो जटिलो
 सेले ब्राह्मणे अभिप्पसन्नो होति। अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवक-
 सतेहि परिवुतो जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन केणि-
 यस्स जटिलस्स अस्समो तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो सेलो ब्राह्मणो केणि-
 यस्स^१ जटिलस्स अस्समे^२ अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ते, अप्पेकच्चे कट्टानि 25
 फालेन्ते, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ते, अप्पेकच्चे उदकमणिकं पतिट्ठा-
 पेन्ते, अप्पेकच्चे आसनानि पञ्जापेन्ते^३, केणियं पन जटिलं सामं येव
 मण्डलमालं पटियादेन्तं। दिस्वान केणियं जटिलं एतदवोच — “किं नु

B. 349

भोतो केणियस्स 'आवाहो वा भविस्सति विवाहो वा भविस्सति महा-
यञ्जो वा पच्चुपट्टितो, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो
स्वातनाय सद्धिं बलकायेना" ति ?

- “न मे, भो सेल, आवाहो भविस्सति न पि विवाहो" भविस्सति
५ न पि राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं
बलकायेन; अपि च खो मे महायञ्जो पच्चुपट्टितो । अत्थि, भो, समणो
गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अड्ढगुत्तरापेसु चारिकं चरमानो
महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अड्ढतेल्लसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो ।
तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इति
१० पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू
अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि' सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति । सो
मे निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना" ति ।

“बुद्धो ति — भो केणिय, वदेसि" ?

“बुद्धो ति — भो सेल, वदामि" ।

- १५ “बुद्धो ति — भो केणिय, वदेसि" ?

“बुद्धो ति — भो सेल, वदामी" ति ।

३. अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “घोसो पि खो
एसो दुल्लभो लोकस्मिं — यदिदं ‘बुद्धो' ति । आगतानि खो पनम्हाकं
B. 350 मन्तेसु द्वित्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स
२० द्वे' येव' गतियो भवन्ति अनञ्जा । सच्चे अगारं अज्झावसति, राजा
होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपद-
त्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति,
सेय्यथीदं — चक्करतनं, हत्थिरतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं,
गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव' सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता
२५ भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमद्दना । सो इमं पठवि' सागरपरि-
यन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सच्चे पन
अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति सम्मासम्बुद्धो लोके
विवट्छदो" ।

१. विवाहो वा — सी०, स्या० । २. ० सारथी — सी० । ३-३. द्वेव — स्या० । ४. परि-
णायकरतनमेव — स्या०, सी० । ५. पठवि — म०, । ६. विवट्छदो — सी०; विवट्छदो — स्या० ।

“कहं पन, भो केणिय, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति ? एवं वुत्ते, केणियो जटिलो दक्खिणं बाहुं पग्गहेत्वा सेलं ब्राह्मणं एतदवोच — “येनेसा, भो^१ सेल, नीलवनराजी” ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अथ खो सेलो ब्राह्मणो ते माणवके आमन्तेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो 5 आगच्छन्तु पदे पदं निक्खिपन्ता; दुरासदा हि ते भगवन्तो सीहा व एकचरा । यदा चाहं, भो^२, समणेन गोतमेन सद्धिं मन्तेय्यं, मा मे भोन्तो अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ । कथापरियोसानं मे भवन्तो आगमेन्तू” ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं^३ वीतिसारेत्वा 10 एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि ।

अद्दसा खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, 15 पहूतजिब्हाय^४ च । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं सेलो ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पहूतजिब्हाय चा” ति । अथ खो भगवा 20 तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि, यथा अद्दस सेलो ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिब्हां निन्नामेत्वा उभो पि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि^५; उभो पि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि; केवलं^६ पि^७ नलाटमण्डलं^८ जिब्हाय छादेसि । अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि, नो अपरिपुण्णेहि; नो च खो नं जानामि 25 बुद्धो वा नो वा । सुतं खो पन मेतं ब्राह्मणानं बुद्धानं^९ महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘ये ते भवन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते सके वण्णे भञ्जमाने अत्तानं पातुकरोन्ती’ ति । यन्नूनाहं समणं गोतमं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्यं” ति ।

B. 351

25

१. भोता — स्या० । २. सारणीयं — म० । ३. पहूतजिब्हाय — स्या० । ४. परिमसि — सी० । ५-५. केवलकप्पं — स्या० । ६. ललाटमण्डलं — सी० । ७. बुद्धानं — स्या० ।

§ ३. सलब्राह्मणपब्बज्जा

४. अथ खो सेलो ब्राह्मणो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि -

- “परिपुण्णकायो सुरुचि^१, सुजातो चारुदस्सनो ।
 सुवण्णवण्णोसि भगवा, सुसुक्कदाठोसि^२ विरियवा^३ ॥
- 5 “नरस्स हि सुजातस्स, ये भवन्ति वियञ्जना^४ ।
 सब्बे ते तव कायस्मिं, महापुरिसलक्खणा ॥
- “पमन्ननेत्तो सुमुखो, ब्रह्मा^५ उजु पतापवा ।
 मज्झे समणसङ्घस्स, आदिच्चो व विरोचसि ॥
- 10 “कल्याणदस्सनो भिक्खु, कञ्चनसन्निभत्तचो ।
 किं ते समणभावेन, एवं उत्तमवण्णिनो ॥
- “राजा अरुहसि भवितुं, चक्कवत्ती रथेसभो ।
 चातुरन्तो विजितावी, जम्बुसण्डस्स इस्सरो ॥
- “खत्तिया भोगिराजानो,^६ अनुयन्ता^७ भवन्तु ते ।
 राजाभिराजा मनुजिन्दो, रज्जं कारेहि गोतम” ॥
- B. 352 15 “राजाहमस्मि सेला ति, धम्मराजा अनुत्तरो ।
 धम्मेन चक्कं वत्तेमि, चक्कं अप्पटिवत्तियं” ॥
- “सम्बुद्धो पटिजानासि, धम्मराजा अनुत्तरो ।
 धम्मेन चक्कं वत्तेमि, इति भाससि गोतम ॥
- 20 “को नु सेनापति^८ भोतो, सावको सत्थुरन्वयो^९ ।
 को ते तमनुवत्तेति^९, धम्मचक्कं पवत्तितं” ॥
- “मया पवत्तितं चक्कं, (सेला ति भगवा) धम्मचक्कं अनुत्तरं ।
 सारिपुत्तो अनुवत्तेति, अनुजातो तथागतं ॥
- “अभिञ्जेय्यं अभिञ्जातं, भावेतब्बं च भावितं ।
 पहातब्बं पहीनं मे, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥

१. सुरुची - स्या० । २-२. सुसुक्कदाठो सविरियवा - स्या० । ३. व्यञ्जना - सी० ;
 विसुञ्जना - स्या० । ४. ब्रह्मा - स्या०, कं० । ५. भोजराजानो - स्या० । ६. अनुयुत्ता -
 सी०, स्या० । ७. सेनापती - सी० । ८. सत्थुदन्वयो - स्या० । ९. नो मं अनुवत्तेति - स्या० ।

“विनयस्सु मयि कङ्खं, अधिमुच्चस्सु ब्राह्मण ।
दुल्लभं दस्सनं होति, सम्बुद्धानं अभिण्हसो ॥

“येसं वे दुल्लभो लोके, पातुभावो अभिण्हसो ।
सोहं ब्राह्मण सम्बुद्धो, सल्लकत्तो अनुत्तरो ॥

“ब्रह्मभूतो अतितुलो, मारसेनप्पमद्दनो ।
सब्बामित्ते वसी कत्वा, मोदामि अकुतोभयो” ॥

5

“इमं भोन्तो निसामेथ, यथा भासति चक्खुमा ।
सल्लकत्तो महावीरो, सीहो व नदती वने ॥

“ब्राह्मभूतं अतितुलं, मारसेनप्पमद्दनं ।
को दिस्वा नप्पसीदेय्य, अपि कण्हाभिजातिको ॥

10

“यो मं इच्छति अन्वेतु, यो वा' निच्छति गच्छतु ।
इधाहं पब्बजिस्सामि, वरपञ्जस्स सन्तिके” ॥

“एवं^१ चे रुच्चति भोतो, सम्मासम्बुद्धसासने^२ ।
मयं पि पब्बजिस्साम, वरपञ्जस्स सन्तिके” ॥

“ब्राह्मणा तिसता इमे, याचन्ति पञ्जलीकता ।
ब्रह्मचरियं चरिस्साम, भगवा तव सन्तिके” ॥

15

“स्वाक्खातं ब्रह्मचरियं, (सेला ति भगवा) सन्दिट्ठिकमकालिकं ।
यत्थ अमोघा पब्बज्जा, अप्पमत्तस्स सिक्खतो”ति ॥

B. 253

अलत्थ खो सेलो ब्राह्मणो सपरिसो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं,
अलत्थ उपसम्पदं ।

20

५. अथ खो केणियो जटिलो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके
अस्समे पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं
आरोचापेसि—“कालो, भो गोतम, निट्ठितं भत्तं” ति । अथ खो भगवा
पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन केणियस्स जटिलस्स
अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि सद्धि 25
भिक्षुसङ्घेन । अथ खो केणियो जटिलो बुद्धप्पमुखं^४ भिक्षुसङ्घं पणीतेन
खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि, सम्पवारेसि । अथ खो

केणियो जटिलो भगवन्तं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचं
आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं
भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि -

“अग्निहुत्तमुखा^१ यञ्जा, सावित्ती छन्दसो मुखं ।

५ राजा मुखं मनुस्सानं, नदीनं सागरो मुखं ॥

“नक्खत्तानं मुखं चन्दो, आदिच्चो तपतं मुखं ।

पुञ्जं आकङ्खमानानं, सङ्घो वे यजतं मुखं” ति ॥

अथ खो भगवा केणियं जटिलं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा
उट्ठायासना पक्कामि ।

§ ४. सपरिसस्स सेलस्स अरहत्तलाभो

६. अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो एको^२ वूपकट्ठो अप्पमत्तो
१० आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव - यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं - ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव
धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति,
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि ।
१५ अञ्जतरो खो पनायस्मा सेलो सपरिसो अरहतं अहोसि । अथ खो
आयस्मा सेलो सपरिसो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकंसं
चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्तं गाथाहि
अज्झभासि -

B. 354

“यं तं सरणमागम्म,^३ इतो अट्ठमि चक्खुमा ।

२० अनुत्तरेन भगवा, दन्तम्ह तव सासने ॥

“तुवं बुद्धो तुवं सत्था, तुवं माराभिभू मुनि^४ ।

तुवं अनुसये छेत्वा,^५ तिण्णो तारेसिमं पजं ॥

“उपधी ते समतिक्कन्ता, आसवा ते पदालिता ।

सीहो व अनुपादानो, पहीनभयभेरवो ॥

२५ “भिक्खवो^६ तिसत्ता^६ इमे, तिट्ठन्ति पञ्जलीकता ।

पादे वीर पसारेहि, नागा वन्दन्तु सत्थुनो” ति ॥

—०—

१. अग्निहुत्तमुखा - स्या० । २. स्या० पोत्थके नत्थि । ३. सरणमागम्ह - स्या० ।
४. मुनी - सी० । ५. छेत्तो - स्या० । ६ - ६. भिक्खवो ति सत्ता - स्या० ।

४३. अस्सलायनसुत्तं

§ १. अस्सलायनस्स जातिवादो निराकतो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकानं ब्राह्मणानं पञ्चमत्तानि ब्राह्मणसत्तानि सावत्थियं पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो तेसं ब्राह्मणानं एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो चातुवण्णिं सुद्धिं पञ्जापेति” । को नु खो पहोति समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं” ति ? तेन खो पन समयेन अस्सलायनो नाम माणवो सावत्थियं पटिवसति दहरो, वुत्तसिरो, सोळसवस्सुद्देसिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायत-महापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अथ खो तेसं ब्राह्मणानं एतदहोसि — “अयं खो अस्सलायनो माणवो सावत्थियं पटिवसति दहरो, वुत्तसिरो, सोळसवस्सुद्देसिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू ...पे०... अनवयो । सो खो पहोति समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं” ति ।

R. 147

अथ खो ते ब्राह्मणा येन अस्सलायनो माणवो तेनुपङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा अस्सलायनं माणवं एतदवोचुं — “अयं, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवण्णिं सुद्धिं पञ्जापेति । एतु भवं अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं” ति ।

15 B. 355

एवं वुत्ते, अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी; धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाहं सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं” ति । दुतियं पि खो ते ब्राह्मणा अस्सलायनं माणवं एतदवोचुं — “अयं, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवण्णिं सुद्धिं पञ्जापेति । एतु भवं अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु ।

R. 148

चरितं खो पन भोता अस्सलायनेन परिब्बाजकं” ति । दुतियं पि खो अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी; धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाहं सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं” ति । ततियं पि खो
 5 ते ब्राह्मणा अस्सलायनं माणवं एतदवोचुं — “अयं, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवण्णिं सुद्धिं पञ्जापेति । एतु भवं अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं । चरितं खो पन भोता अस्सलायनेन परिब्बाजकं । मा भवं अस्सलायनो अयुद्धपराजितं पराजयी” ति ।

एवं वुत्ते, अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “अद्धा खो
 10 अहं भवन्तो न लभामि । समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी; धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाहं सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं ति । अपि चाहं भवन्तानं वचनेन गमिस्सामी” ति ।

२. अथ खो अस्सलायनो माणवो महता ब्राह्मणगणेन सद्धिं
 15 येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अस्सलायनो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणो’ व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुज्झन्ति,
 B. 350 20 नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ति । इध भवं गोतमो किमाहा” ति ?

“दिस्सन्ति^१ खो पन, अस्सलायन, ब्राह्मणानं ब्राह्मणियो उतुनियो पि गब्भिनियो पि विजायमाना पि पायमाना पि । ते च ब्राह्मणियोनिजा व समाना एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो;
 25 ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

R. 149

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ^३ ब्राह्मणा एवमेतं

१. ब्राह्मणा — सी०, स्या०, रो० । २. दिस्सन्ते — सी०, स्या०, रो० । ३. खो — सी०, रो० ।

मञ्जन्ति – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

३. “तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, सुतं ते – ‘योनकम्बोजेसु’, अञ्जेसु च पच्चन्तिमेसु जनपदेसु द्वेव वण्णा – अय्यो चेव दासो च; अय्यो हुत्वा दासो होति, दासो हुत्वा अय्यो होती’ ” ति ? 5

“एवं, भो, सुतं तं मे – ‘योनकम्बोजेसु अञ्जेसु च पच्चन्तिमेसु जनपदेसु द्वेव वण्णा – अय्यो चेव दासो च; अय्यो हुत्वा दासो होति, दासो हुत्वा अय्यो होती’ ” ति ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ? 10

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मञ्जन्ति – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

४. “तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, खत्तियो व नु खो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो^१ फरुसवाचो^२ सम्फप्पलापी अभिज्झालु^३ व्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि^४ कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य^५, नो ब्राह्मणो ? वेस्सो व^६ नु खो ... पे० ... सुट्ठो व नु खो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु व्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, नो ब्राह्मणो” ति ? 15 20

“नो हिदं, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु व्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । ब्राह्मणो पि हि, भो 25

B. 357

१. योनकम्बोजेसु – स्या० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३-३. पिसुणावाचो फरुसावाचो – सी०, रो० । ४. अभिज्झालू – सी०, रो० । ५. मिच्छादिट्ठं – स्या०, रो० । ६. उपपज्जेय्य – सी०, रो० । ७. च – रो० ।

R. 150

गोतम ... पे० ... वेस्सो पि हि, भो गोतम ... पे० ... सुद्धो पि हि, भो गोतम ... पे० ... सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पाणातिपातिनो अदिन्नादायिनो कामेसुमिच्छाचारिनो मुसावादिनो पिसुणवाचा फरुसावाचा सम्फप्पलापिनो अभिज्झालू अब्यापन्नचित्ता मिच्छादिट्ठी
 6 कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्युं” ति ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु—‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं
 10 मञ्जन्ति—‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

५. “तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणो व नु खो पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा’ पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो’ पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय
 15 पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालू अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य, नो खत्तियो नो वेस्सो, नो सुद्धो” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम ! खत्तियो पि हि, भो गोतम, पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो
 20 मुसावादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालू अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य । ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम ... पे० ... वेस्सो पि हि, भो गोतम ... पे० ... सुद्धो पि हि, भो गोतम ... पे० ... सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पाणातिपाता
 25 पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरता अनभिज्झालू अब्यापन्नचित्ता सम्मादिट्ठी कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्युं” ति ।

B. 358

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

R. 151

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

६. “तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणो व नु खो पहोति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं^१ मेत्तचित्तं भावेतुं, नो खत्तियो, नो वेस्सो नो सुट्ठो” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम ! खत्तियो पि हि, भो गोतम, पहोति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं; ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम ... वेस्सो पि हि, भो गोतम ... सुट्ठो पि हि, भो गोतम ... सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं” ति ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

20

७. “तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणो व नु खो पहोति सोत्तिसिनानि^२ आदाय नदिं गत्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं, नो खत्तियो, नो वेस्सो, नो सुट्ठो” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम ! खत्तियो पि, भो गोतम, पहोति सोत्तिसिनानि आदाय नदिं गत्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं, ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम ... वेस्सो पि हि, भो गोतम ... सुट्ठो पि हि, भो गोतम ... सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति सोत्तिसिनानि आदाय नदिं गत्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं” ति ।

25

१. अब्यापज्झं — सी०, स्या०; अब्यापज्झं — रो० । २. सोत्ति सिनानं — स्या०; सोत्ति सिनानि — रो०; सोत्थिं सिनानि — सी० ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे०... ब्रह्मदायादा’ ” ति ? •

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं
5 मञ्जन्ति – ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

R. 153

B. 359

८. ‘तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, इध राजा खत्तियो मुद्धा-
वसित्तो नानाजच्चानं पुरिसानं पुरिससतं सन्निपातेय्य – ‘आयन्तु भोन्तो
ये तत्थ खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्ना, साकस्स’ वा
10 सालस्स वा सलळस्स’ वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स’ वा उत्तरारणि आदाय,
अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु । आयन्तु पन’ भोन्तो ये तत्थ
चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला’ रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्ना,
सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स’
वा उत्तरारणि आदाय, अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु’ ति ।
15 तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, यो एवं नु खो सो खत्तियकुला ब्राह्मणकुला
राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स
वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो,
सो एव नु ख्वास्स अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा’ च पभस्सरो च, तेन
च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; यो पन सो चण्डालकुला
20 नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया
वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणि
आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गिं न चेव
अच्चिमा न च वण्णवा न च पभस्सरो, न च तेन सक्का अग्गिना
अग्गिकरणीयं कातुं” ति ?

25

“नो हिदं, भो गोतम ! यो पि हि सो, भो गोतम, खत्तियकुला
ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स
वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो,

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. सलळस्स – सी० । ३. पदुमस्स – सी० ।
४. पुन – सी० । ५. वेणकुला – सी०, स्या०, रो० । ६. एरण्डकट्टस्स – स्या०, रो०;
एलण्डकट्टस्स – सी० । ७. वण्णिमा – स्या०, रो० ।

तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; यो पि सो चण्डालकुला नेसाद-
कुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा
सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणि आदाय
अग्गि अभिनिव्वत्तो, तेजो पातुकतो, स्वास्स' अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा 5
च पभस्सरो च, तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं । सब्बो पि हि,
भो गोतम, अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, सब्बेन पि सक्का
अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं" ति ।

R. 153,
B. 360

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ
ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो; 10
ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणा व सुज्झन्ति,
नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा
ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

“किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह; अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं
मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... 15
ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

९. “तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, इध खत्तियकुमारो ब्राह्मण-
कञ्जाय सद्धि संवासं कप्पेय्य, तेसं संवासमन्वाय पुत्तो जायेथ; यो सो
खत्तियकुमारेन ब्राह्मणकञ्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो
पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि वत्तब्बो” ति ? 20

“यो सो, भो गोतम, खत्तियकुमारेन ब्राह्मणकञ्जाय पुत्तो
उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि
वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि वत्तब्बो” ति ।

“तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, इध ब्राह्मणकुमारो खत्तिय-
कञ्जाय सद्धि संवासं कप्पेय्य, तेसं संवासमन्वाय पुत्तो जायेथ; यो सो 25
ब्राह्मणकुमारेन खत्तियकञ्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो
पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि
वत्तब्बो” ति ?

“यो सो, भो गोतम, ब्राह्मणकुमारेण खत्तियकञ्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि वत्तब्बो” ति ।

“तं किं मञ्जसि, अस्सलायन इध वळवं^१ गद्रभेन सम्पयोजेय्युं,
५ तेसं सम्पयोगमन्वाय किसोरो^२ जायेथ ; यो सो वळवाय गद्रभेन किसोरो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो पितु पि सदिसो, ‘अस्सो’ ति पि वत्तब्बो ‘गद्रभो’ ति पि वत्तब्बो” ति ?

R. 154

B. 361

“कुण्डं^३ हि सो, भो गोतम, अस्सतरो होति । इदं हिस्स, भो गोतम, नानाकरणं पस्सामि ; अमुत्र च पनेसानं^४ न किञ्चि नानाकरणं
१० पस्सामी” ति ।

“तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, इधास्सु द्वे माणवका भातरो सोदरिया^५, एको अज्झायको उपनीतो एको अनज्झायको अनुपनीतो ; कमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने^६ वा” ति ?

१५ “यो सो, भो गोतम, माणवको अज्झायको उपनीतो तमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने वा । किं हि, भो गोतम, अनज्झायको अनुपनीते दिन्नं महप्फलं भविस्सती” ति ?

“तं किं मञ्जसि, अस्सलायन, इधास्सु द्वे माणवका भातरो सोदरिया, एको अज्झायको उपनीतो दुस्सीलो पापधम्मो, एको अनज्झा-
२० यको अनुपनीतो सीलवा कल्याणधम्मो ; कमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने वा” ति ?

“यो सो, भो गोतम, माणवको अनज्झायको अनुपनीतो सीलवा कल्याणधम्मो तमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने वा । किं हि, भो गोतम, दुस्सीले पापधम्मे दिन्नं
२५ महप्फलं भविस्सती” ति ?

“पुब्बे खो त्वं, अस्सलायन, जातिं अगमासि ; जातिं गन्त्वा मन्ते अगमासि ; मन्ते गन्त्वा तपे^७ अगमासि ; तपे गन्त्वा^८ चातु-

१. वळवं - स्या० । २. किसरो - स्या० । ३. वेकुरञ्जाय - सी०, रो० ; सो कुमार-
ण्डुपि - स्या० । ४. पनेसानं - स्या०, रो० । ५. सउदरिया - सी०, रो० । ६. पाहुणे - सी० ।
७-८. तमेव ठपेत्वा - स्या० ; तमेतं त्वं - सी०, रो० ।

वणिं सुद्धि पच्चागतो, यमहं पञ्चापेमी” ति । एवं वुत्ते, अस्सलायनो
माणवो तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो
अप्पटिभानो निसीदि ।

§ २. असितदेवलइसिवत्थु

१०. अथ खो भगवा अस्सलायनं माणवं तुण्हीभूतं मङ्कुभूतं
पत्तक्खन्धं अधोमुखं पज्झायन्तं अप्पटिभानं^१ विदित्वा अस्सलायनं 5
माणवं एतदवोच — “भूतपुब्बं, अस्सलायन, सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं अरञ्जा-
यतने पण्णकुटीसु सम्मन्तानं एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति —
‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, होनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति ।
अस्सोसि खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि — ‘सत्तन्नं किर ब्राह्म-
णिसीनं अरञ्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तानं एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं 10
उप्पन्नं^२ — ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति । अथ खो,
अस्सलायन, असितो देवलो इसि केसमस्सुं कप्पेत्वा मज्झिद्ववण्णानि^३
दुस्सानि निवासेत्वा पटलियो^४ उपाहना आरुहित्वा^५ जातरूपमयं दण्डं
गहेत्वा सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं पत्थण्डिले पातुरहोसि । अथ खो, अस्सलायन,
असितो देवलो इसि सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं पत्थण्डिले चङ्कममानो 15
एवमाह — ‘हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता’; हन्द, को
नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता’ ति ? अथ खो, अस्सलायन,
सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं एतदहोसि — ‘को नायं गामण्डलरूपो विय सत्तन्नं
ब्राह्मणिसीनं पत्थण्डिले चङ्कममानो एवमाह — हन्द, को नु खो इमे
भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता; हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो 20
गता ति ? हन्द, नं अभिसपामा’ ति । अथ खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणि-
सयो असितं देवलं इसि अभिसपिंसु — ‘भस्मा^६, वसल, होहि; भस्मा,
वसल, होही’ ति^७ । यथा यथा खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितं
देवलं इसि अभिसपिंसु तथा तथा असितो देवलो इसि अभिरूपतरो चैव
होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो च । अथ खो, अस्सलायन, सत्तन्नं 25

R. 155

B. 362

१. अपटिभानं — रो०; अपटिभाणं — सी०; अपटिभाणं — स्या० । २. ० होति —
सी०, रो० । ३. मज्जेद्ववण्णानि — सी०, स्या०, रो० । ४. अटलियो — सी०, रो०; अगलियो
— स्या० । ५. आरोहित्वा — स्या०, रो० । ६. गन्ता — स्या० । ७-७. भस्मा चपला होहि भस्मा
चपली भस्मा चपली होही ति — स्या०; भस्मा वसली होही ति — रो०; भस्मा वसळा होही ति
— सी० ।

ब्राह्मणिशीनं एतदहोसि – ‘मोघं वत नो तपो, अफलं ब्रह्मचरियं । मयं हि पुट्वे यं अभिसपाम – भस्मा, वसल, होहि; भस्मा, वसल, होही ति भस्मा व भवति एकच्चो । इमं पन मयं यथा यथा अभिसपाम तथा तथा अभिरूपतरो चेव होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो
5 चा’ ति ।

‘न भवन्तानं मोघं तपो, नाफलं’ ब्रह्मचरियं । इद्ध भवन्तो, यो मयि मनोपदोसो तं पजहथा’ ति ।

B. 156

‘यो भवति मनोपदोसो तं पजहाम । को नु भवं होती’ ति ?

‘मुतो नु भवतं – असितो देवलो इसी’ ति ?

10

‘एवं, भो’ ।

‘सो ख्वाहं, भो, होमी’ ति ।

B. 363

“अथ खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितं देवलं इसि अभिवादेतुं उपक्कमिसु । अथ खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि सत्त ब्राह्मणिसयो एतदवोच – ‘सुतं मेतं, भो, सत्तन्नं किर ब्राह्मणिशीनं
15 अरञ्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तानं एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं – ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणा व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्म-
दायादा’ ति ।

20

‘एवं, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो – या जनिका माता ब्राह्मणं येव अगमासि, नो अब्राह्मणं’ ति ?

‘नो हिदं, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो – या जनिकामातु माता याव सत्तमा
25 मातुमातामहयुगा ब्राह्मणं येव अगमासि, नो अब्राह्मणं’ ति ?

‘नो हिदं, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो – यो जनको पिता ब्राह्मणि येव अगमासि, नो अब्राह्मणि’ ति ?

१. न पनाप्फलं – स्या० । २. उपसङ्कमिसु – सी०, रो० । ३. भो ति – स्या० ।
४-४. जनिमाता – स्या०; जनीमाता – सी०, रो० । ५-५. जनिपिता – स्या०; जनीपिता – सी०, रो० ।

‘नो हिदं, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो—यो जनकपितु पिता याव सत्तमा पितुपितामहयुगा ब्राह्मणि येव अगमासि, नो अब्राह्मणि’ ति ?

‘नो हिदं, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो—यथा गढभस्स अवक्कन्ति होती’ ति ? 5

‘जानाम मयं, भो—यथा गढभस्स अवक्कन्ति होती । इध मातापितरो च सन्निपतिता होन्ति, माता च उत्तुनी होती, गन्धब्बो च पच्चुपट्ठितो होती; एवं तिण्णं सन्निपाता गढभस्स अवक्कन्ति होती’ ति ।

R. 157

‘जानन्ति पन भोन्तो—तग्घ’, सो गन्धब्बो खत्तियो वा 10 ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुट्ठो वा’ ति ?

‘न मयं, भो, जानाम—तग्घ सो गन्धब्बो खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुट्ठो वा’ ति ।

‘एवं सन्ते, भो’, जानाथ—के तुम्हे होथा’ ति ?

‘एवं सन्ते, भो, न मयं जानाम—के मयं होमा’ ति ।

15 B. 364

‘ते हि नाम, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितेन देवलेन इसिना सके जातिवादे समनुयुञ्जीयमाना^१ समनुग्गाहीयमाना^२ समनुभासीयमाना न सम्पायिस्सन्ति; किं पन त्वं एतरहि मया सकस्मिं जातिवादे समनुयुञ्जीयमानो समनुग्गाहीयमानो समनुभासीयमानो सम्पायिस्ससि, येसं त्वं साचरियको न पुण्णो दब्बिगाहो’ ति ।

20

एवं वृत्ते, अस्सलायनो माणवो भगवन्तं एतदवोच—
“अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्ज-
तग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

—:०:—

१. यग्घे—सी०, स्या०, रो० । २. भोन्तो—स्या० । ३-३. केचि मयं—स्या०, रो०; के च मयं—सी० । ४. समनुञ्जियमाना—सी०, स्या०, रो० । ५. समनुगाहियमाना—सी०; समनुगाहियमाना—स्या०, रो० ।

४४. घोटमुखसुत्तं

§ १. आयस्मतो उदेनस्स धम्मदेसना

१. एवं मे सुत्तं। एकं समयं आयस्मा उदेनो वाराणसियं
विहरति खेमियम्बवने। तेन समयेन घोटमुखो ब्राह्मणो वाराणसियं
अनुपपत्तो होति केनचिदेव करणीयेन। अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो
जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन खेमियम्बवने
5 तेनुपसङ्कमि। तेन खो पन समयेन आयस्मा उदेनो अब्भोकासे चङ्कमति।
अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो येनायस्मा उदेनो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा आयस्मता उदेनेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं साराणीयं
वीतिसारेत्वा आयस्मन्तं उदेनं चङ्कमन्तं अनुचङ्कममानो एवमाह—
“अम्भो समण, ‘नत्थि धम्मिको परिब्बाजो’”—एवं मे एत्थ होति।
10 तं च खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो” ति।

एवं वुत्ते, आयस्मा उदेनो चङ्कमा ओरोहित्वा विहारं पवि-
सित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि। घोटमुखो पि खो ब्राह्मणो चङ्कमा
ओरोहित्वा विहारं पविसित्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितं खो
घोटमुखं ब्राह्मणं आयस्मा उदेनो एतदवोच—“संविज्जन्ति^१ खो,
15 ब्राह्मण, आसनानि। सचे आकङ्खसि, निसीदा” ति।

“एतदेव खो पन मयं भोतो उदेनस्स आगमयमाना न
निसीदाम। कथं हि नाम मादिसो पुब्बे अनिमन्तितो आसने निसीदितब्बं
मञ्जेय्या” ति ?

अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा
20 एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मन्तं
उदेनं एतदवोच—“अम्भो समण, ‘नत्थि धम्मिको परिब्बाजो’”—एवं
मे एत्थ होति। तं च खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ
धम्मो” ति।

“सचे खो पन मे त्वं, ब्राह्मण, अनुञ्जेय्यं^१ अनुजानेय्यासि, पटिक्कोसितब्बं च पटिक्कोसेय्यासि; यस्स च पन मे भासितस्स अत्थं न जानेय्यासि, ममं येव तत्थ उत्तरि^२ पटिपुच्छेय्यासि — ‘इदं, भो उदेन, कथं, इमस्स क्वत्थो’ ति? एवं कत्वा सिया नो एत्थ कथा-सल्लापो” ति ।

5

“अनुञ्जेय्यं खाहं भोतो उदेनस्स अनुजानिस्सामि, पटिक्को-सितब्बं च पटिक्कोसिस्सामि; यस्स च पनाहं भोतो उदेनस्स भासितस्स अत्थं न जानिस्सामि, भवन्तं येव तत्थ उदेनं उत्तरि पटिपुच्छिस्सामि — ‘इदं, भो उदेन, कथं, इमस्स क्वत्थो’ ति? एवं कत्वा होतु नो एत्थ कथासल्लापो” ति ।

B. 159

10

चत्तारो पुग्गला

२. “चत्तारोमे, ब्राह्मण, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निव्वुतो सीतीभूतो^३ सुखप्पटिसंवेदी^४ ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमेसं, ब्राह्मण, चतुन्नं पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो चित्तं आराधेती” ति ?

15

20

“ध्वायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अयं मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति; यो पायं, भो उदेन, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अयं पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति; यो पायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अयं पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति; यो च खो अयं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोग-

B. 366

25

१. अनुमञ्जेय्यं — स्या०, रो० । २. उत्तरि — सी०, स्या०, रो० । ३. सीतिभूतो — सी०, रो० । ४. सुखप्पटिसंवेदी — सी०, स्या०, रो० ।

मनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति अयमेव मे पुग्गलो चित्तं आराधेती” ति । •

“कस्मा पन ते, ब्राह्मण, इमे तयो पुग्गला चित्तं नाराधेन्ती” ति ?

R. 160

“य्वायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानं सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । यो पायं, भो उदेन, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो परं सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । यो पायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानं च परं च सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । यो च खो अयं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति, सो अत्तानं च परं च सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं नेव आतापेति न परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं आराधेती” ति ।

द्वे परिसा

३. “द्वेमा, ब्राह्मण, परिसा । कतमा द्वे ? इध, ब्राह्मण, एकच्चा परिसा सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं परियेसति, दासिदासं परियेसति, खेत्तवत्थुं परियेसति, जातरूपरजतं परियेसति । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चा परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं पहाय, दासिदासं पहाय, खेत्तवत्थुं पहाय, जातरूपरजतं पहाय, अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । स्वायं, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो

१. सुखकामे - सी०, स्या०, रो० । २. दुक्खपटिक्कूले - सी०, स्या०, रो० । ३. य्वायं - स्या० ।

अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो
सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ।

“इध^१ कतमं त्वं, ब्राह्मण, पुग्गलं कतमाय परिसाय^२ बहुलं
समनुपस्ससि — या^३ चायं^४ परिसा सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं
परियेसति दासिदासं परियेसति खेत्तवत्थुं परियेसति जातरूपरजतं 5
परियेसति, या चायं परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं
पहाय दासिदासं पहाय खेत्तवत्थुं पहाय जातरूपरजतं पहाय अगारस्मा
अनगारियं पब्बजिता” ति ?

“य्वायं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोग-
मनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपर- 10
न्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन
अत्तना विहरति; इमाहं पुग्गलं यायं परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु
पुत्तभरियं पहाय दासिदासं पहाय खेत्तवत्थुं पहाय जातरूपरजतं
पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता इमिस्सं परिसायं बहुलं
समनुपस्सामी” ति । 15

“इदानीव खो पन ते, ब्राह्मण, भासितं — ‘मयं एवं आजानाम—
अम्भो समण, नत्थि धम्मिको परिब्बाजो,’ एवं मे एत्थ होति । तं
च खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो” ति ।

“अद्धा^५ मेसा^६, भो उदेन, सानुग्गहा वाचा भासिता । ‘अत्थि
धम्मिको परिब्बाजो’—एवं मे एत्थ होति । एवं च पन मं भवं उदेनो 20
धारेतु । ये च मे भोता उदेनेन चत्तारो पुग्गला सङ्घित्तेन वुत्ता वित्थारेन
अविभत्ता, साधु मे भवं, उदेनो इमे चत्तारो पुग्गले वित्थारेन विभजतु
अनुकम्पं उपादाया” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि-
स्सामी” ति । 25

“एवं, भो” ति खो घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मतो उदेनस्स
पच्चस्सोसि । आयस्मा उदेनो एतदवोच —

१-१. इमं त्वं ब्राह्मण पुग्गलं कतमस्सं परिसायं—सी०, स्या०, रो० । २-२. या
वायं—रो०; य्वायं—सी० । ३. परिब्बजो—म० । ४-४. अद्धा खो मे सा—स्या० ।

(१) अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो

४. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अचेलको होति मुत्ताचारो
हत्थापलेखनो^१ नएहिभदन्तिको^२ नतिट्ठभदन्तिको, नाभिहटं न उद्दिस्स-
कतं न निमन्तनं सादियति । सो न कुम्भिमुखा^३ पटिग्गण्हाति^४, न कळोपि-
5 मुखा^५ पटिग्गण्हाति, न एळकमन्तरं, न दण्डमन्तरं, न मुसलमन्तरं, न
द्विन्नं भुञ्जमानानं, न गब्भिनिया, न पायमानाय, न पुरिसन्तरगताय, न
सङ्घिक्तीसु, न यत्थ सा उपट्ठितो होति, न यत्थ मक्खिका सण्डसण्ड-
चारिनी, न मच्छं न मंसं, न सुरं न मेरयं न थुसोदकं पिवति । सो
एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको
10 ...पे०...सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकस्सा पि दत्तिया
यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति ...पे०... सत्तहि पि दत्तीहि यापेति; एका-
हिकं पि आहारं आहारेति, द्वीहिकं पि आहारं आहारेति ...पे०... सत्ता-
हिकं पि आहारं आहारेति — इति एवरूपं अद्धमासिकं^६ परियायभत्त-
भोजनानुयुत्तो विहरति । सो साकभक्खो वा होति, सामाकभक्खो वा
15 होति, नीवारभक्खो वा होति, दद्धुलभक्खो वा होति, हटभक्खो वा
होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिञ्जाकभक्खो
वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमयभक्खो वा होति, वनमूलफला-
हारो यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि
धारेति, छवदुस्सानि पि धारेति, पंसुकूलानि पि धारेति, तिरीटानि पि
20 धारेति, अजिनं पि धारेति, अजिनक्खिपं पि धारेति, कुसचीरं पि धारेति,
वाकचीरं पि धारेति, फलकचीरं पि धारेति, केसकम्बलं पि धारेति,
वाळकम्बलं^७ पि धारेति उलूकपक्खं पि धारेति; केसमस्सुलोचको पि होति
केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्ठको पि होति आसनपटिक्खत्तो,
उक्कुटिको पि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिको पि
25 होति कण्टकापस्सये सेय्यं कप्पेति; सायततियकं पि उदकोरोहनानुयोगमनु-
युत्तो विहरति — इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापना-

१. हत्थावलेखनो — सी०, स्था०, रो० । २. न एहि भदन्तिको — सी०, रो०; नएहि-
भदन्तिको — स्था० । ३. कुम्भीमुखा — रो० । ४. पटिग्गण्हाति — सी०, रो० । ५. खलोपि-
मुखा — सी० । ६. अद्धमासिकं — स्था० । ७. वालकम्बलं — स्था० ।

नियोगमनुयुक्तो विहरति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्त-
परितापनानुयोगमनुयुक्तो ।

(२) परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुक्तो

५. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोग-
मनुयुक्तो ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको
साकुणिको मागविको लुद्धो मच्छघातको चोरो चोरघातको गोघातको 5
बन्धनागारिको — ये वा पनञ्जे पि केचि कुरुरकम्मन्ता । अयं वुच्चति,
ब्राह्मण, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुक्तो ।

(३) अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुक्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुक्तो

६. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापना-
नियोगमनुयुक्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुक्तो ? इध, ब्राह्मण,
एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्धावसित्तो, ब्राह्मणो वा महा- 10
सालो । सो पुरत्थिमेन नगरस्स नवं सन्थागारं कारापेत्वा केसमस्सुं ओहा-
रेत्वा खराजिनं निवासेत्वा सप्पितेलेन कायं अब्भञ्जित्वा मगविसा-
णेन^१ पिट्ठिं कण्डुवमानो नवं सन्थागारं पविसति सद्धिं महेसिया
ब्राह्मणेन च पुरोहितेन । सो तत्थ अनन्तरहिताय भूमिया हरितुपलित्ताय
सेय्यं कप्पेति । एकस्साय गाविया सरूपवच्छाय यं एकस्मिं थने खीरं 15
होति तेन राजा यापेति, यं दुतियस्मिं थने खीरं होति तेन महेसी यापेति,
यं ततियस्मिं थने खीरं होति तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति, यं
चतुत्थस्मिं थने खीरं होति तेन अग्गिं जुहति, अवसेसेन वच्छको यापेति ।
सो एवमाह — ‘एत्तका उसभा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा
हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका वच्छतरियो हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका 20
अजा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय’ एत्तका उरब्भा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका
अस्सा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय’ एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका
दब्भा लूयन्तु बरिहिसत्थाया’ ति । ये पिस्स ते होन्ति ‘दासा’ ति वा
‘पेस्सा’ ति वा ‘कम्मकरा’ ति वा ते पि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सु-
मुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो 25

B. 369

अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो ।

(४) नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो,
न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो

७. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो
५ अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मो निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी
ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति? इध, ब्राह्मण, तथागतो लोके उप्पज्जति
अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो
पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं
सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्जा
B. 270 10 सच्छिक्तवा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं
परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं
पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अञ्जतरस्मिं
वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो
तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसञ्चिक्खति—‘सम्बाधो
15 घरावासो रजोपथो अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं
अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खल्लिखितं ब्रह्मचरियं
चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छा-
देत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं’ ति । सो अपरेण समयेण अप्पं
वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं वा जातिपरिवट्टं
20 पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्टं पहाय, केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । सो एवं पब्ब-
जितो समानो भिक्खूनं सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपातं पहाय
पाणातिपाता पटिविरतो होति, निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो
सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना
25 पटिविरतो होति अदिन्नादायी दिन्नपाटिकल्ली । अथेनेन सुचिभूतेन
अत्तना विहरति । अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो
मेथुना गामधम्मा । मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्च-
वादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । पिसुणं
वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति; इतो सुत्वा न अमुत्र

अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं
 भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता, समग्गा-
 रामो समग्गरतो समग्गनन्दी समग्गकरणिं वाचं भासिता होति ।
 फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा
 नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा 5
 तथारूपिं वाचं भासिता होति । सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटि-
 विरतो होति, कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी,
 निधानवतिं वाचं भासिता कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं ।
 सो बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति । एकभक्तिको होति
 रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना 10
 पटिविरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटि-
 विरतो होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजत-
 पटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकधञ्जपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटि-
 ग्गहणा' पटिविरतो होति । दासिदासपटिग्गहणा' पटिविरतो होति । 15
 अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा' पटिविरतो होति । खेत्तवत्थुपटि-
 ग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति ।
 कयविककया पटिविरतो होति । तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो
 होति । उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । छेदन- 20
 वधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

“सो सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरि-
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति ।
 सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति सपत्तभारो व डेति,
 एवमेव भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारि- 25
 केन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति । सो
 इमिना अरियेन सीलस्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटि-
 संवेदेति ।

८. “सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो तेन
- 5 सदं सुत्वा ... पे० ... घानेन गन्धं घायित्वा ... जिह्वाय रसं सायित्वा ... कायेन फोदुब्बं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो
- 10 इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेण समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति ।

B. 372

- “सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते
- 15 सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

- “सो इमिना च अरियेण सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमायं च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो, इमिना च अरियेण इन्द्रियसंवरेण समन्ना-
- 20 गतो, इमिना च अरियेण सतिसम्पजञ्जेण समन्नागतो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा, उजुं कायं पणिधाय, परिमुखं सति उपट्ठापेत्वा । सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेण चेतसा विहरति,
- 25 अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति; व्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति; थीनमिद्धं पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति; उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति;

विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथङ्कथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

“सो इमे पञ्च नीवरणे पहांय चेतसो उपक्विकलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । 5
वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्प-
जानो, सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — B. 373
‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । 10
सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा, अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

९. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासा- 15
नुस्सतिज्जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं — एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं’ पि जातियो पञ्चासं पि जातियो जातिसतं पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्सं पि, अनेके पि संवट्टकप्पे 20
अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
यन्तो; सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि; तत्रापासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो; सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं 25
अनुस्सरति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपात-
जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिकक्कन्त-

- मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
 दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो
 सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता ... पे० ... अरियानं उपवादका
 मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा
 5 अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता
 कायसुच्चरितेन समन्नागता ... पे० ... अरियानं अनुपवादका सम्मा-
 दिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं
 सग्गं लोकं उपपन्ना’ ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
 मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
 10 दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

B. 374

- “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
 पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयव्राणाय
 चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं
 दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथा-
 15 भूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजा-
 नाति; ‘इमे आसवा’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’
 ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति,
 ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । तस्स
 एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि
 20 चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं
 विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं
 करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

- “अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापना-
 नुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो
 25 अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
 पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती” ति ।

§ २. घोटमुखस्स ब्राह्मणस्स सरणगमनं

१०. एवं वुत्ते, घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मन्तं उदेनं एतद-
 वोच — “अभिककन्तं, भो उदेन, अभिककन्तं, भो उदेन सेय्यथापि
 भो उदेन, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स

वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खु-
मन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति — एवमेवं भोता उदेनेन अनेकपरियायेन
धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं उदेनं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
सङ्घं च । उपासकं मं भवं उदेनो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं
गतं " ति ।

5

“मा खो मं त्वं, ब्राह्मण, सरणं अगमासि । तमेव^१ भगवन्तं सरणं
गच्छाहि^४ यमहं सरणं गतो ” ति ।

“कहं पन, भो उदेन, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं
सम्मासम्बुद्धो” ति ?

“परिनिब्बुतो खो, ब्राह्मण, एतरहि सो भगवा अरहं सम्मा- 10
सम्बुद्धो” ति ।

“सचे पि^५ मयं, भो उदेन, सुण्य्याम तं भवन्तं गोतमं दससु
योजनेसु, दस पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय 15
अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । सचे पि मयं, भो उदेन, सुण्य्याम तं भवन्तं
गोतमं वीसतिया योजनेसु ... तिसाय^६ योजनेसु ... चत्तारीसाय^७
योजनेसु ... पञ्चासाय योजनेसु, पञ्चासं पि मयं योजनानि गच्छे-
य्याम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । योजनसते
चे^८ पि मयं, भो उदेन, सुण्य्याम तं भवन्तं गोतमं, योजनसतं पि मयं
गच्छेय्याम तं भवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं ।

B. 375

R. 163

“यतो च खो, भो उदेन, परिनिब्बुतो सो भवं गोतमो, परिनिब्बुतं 20
पि मयं तं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च ।
उपासकं मं भवं उदेनो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं । अत्थि
च मे, भो उदेन, अङ्गराजा देवसिकं निच्चभिक्खं ददाति, ततो अहं
भोतो उदेनस्स एकं निच्चभिक्खं ददामी” ति ।

“किं पन ते, ब्राह्मण, अङ्गराजा देवसिकं निच्चभिक्खं 25
ददाती” ति ?

१. दक्खन्ती — सी०, रो० । २. ० त्वं — सी०, स्या०, रो० । ३. गच्छ — सी०, रो० ।
४. हि — सी०, स्या०, रो० । ५. तिसतिया — स्या० । ६. चत्तालीसाय — स्या० । ७. सी०,
स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

“पञ्च^१, भो उदेन, कहापणसतानी” ति ।

“न खो नो, ब्राह्मण, कप्पति जातरूपरजतं पटिग्गहेतुं” ति ।

“सचे तं भोतो उदेनस्स न कप्पति विहारं भोतो उदेनस्स कारापेस्सामी” ति ।

६ “सचे खो मे त्वं, ब्राह्मण, विहारं, कारापेतुकामो, पाटलिपुत्ते सङ्घस्स उपट्ठानसालं कारापेही” ति ।

“इमिनापहं^२ भोतो उदेनस्स भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो यं मं भवं उदेनो सङ्घे दाने^३ समादपेति । एसाहं,^४ भो उदेन, एतिस्सा च निच्चभिक्षाय अपराय च निच्चभिक्षाय पाटलिपुत्ते सङ्घस्स उपट्ठानसालं कारापेस्सामी” ति । अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो एतिस्सा च निच्चभिक्षाय अपराय च निच्चभिक्षाय पाटलिपुत्ते सङ्घस्स उपट्ठानसालं कारापेसि । सा एतरहि ‘घोटमुखी’ ति वुच्चती ति ।

—:०:—

१. पञ्च पि — स्या० । २. इमिनाहं — स्या०; इमिनापहं — रो०, सी० । ३. दानं — रो० । ४. सोहं — सी० ।

४५. चङ्कीसुत्तं

§ १. चङ्की ब्राह्मणो भगवन्तमुपसङ्कमि

R. 164

B. 379

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चर-
मानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन ओपासादं^१ नाम कोसलानं ब्राह्मण-
गामो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपा-
सादं देववने सालवने । तेन खो पन समयेन चङ्की ब्राह्मणो ओपासादं
अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधञ्जं राजभोग्गं रञ्जा ५
पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं । अस्सोसुं खो ओपासादका
ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पव्वजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं
ओपासादं अनुप्पत्तो, ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने
सालवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो 10
अवभुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरण-
सम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि^२ सत्था देवमनुस्सानं
बुद्धो भगवा’ ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समण-
ब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्मं
देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, 15
केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं
अरहतं दस्सनं होती” ति ।

२. अथ खो ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका ओपासादा निक्ख-
मित्वा सङ्घसङ्घी^३ गणीभूता उत्तरेनमुखा^४ गच्छन्ति येन देववनं सालवनं ।
तेन खो पन समयेन चङ्की ब्राह्मणो उपरिपासादे दिवासेय्यं उपगतो । 20
अद्दसा खो चङ्की ब्राह्मणो ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके ओपासादा
निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी^५ गणीभूते उत्तरेन मुखं^६ येन देववनं सालवनं

१. ओपासादं — सी०, रो० । २. ० सारथी — सी० । ३. सङ्घा सङ्घी — सी०, स्या०,
रो० । ४. उत्तरेनमुखे — रो० । ५. सङ्घे सङ्घी — सी०, स्या०, रो० । ६. मुखे गच्छन्ते — सी०
स्या०, रो० ।

तेनुपसङ्कमन्ते । दिस्वा खत्तं आमन्तेसि – “किं नु खो, भो खत्ते, ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका ओपासादा निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता उत्तरेनमुखा गच्छन्ति येन देववनं सालवने” ति ?

“अत्थि, भो चङ्की, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
 5 पव्वजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं ओपासादं अनुप्पत्तो, ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने सालवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो – ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति । तमेते
 B. 377 10 भवन्तं गोतमं दस्सनाय गच्छन्ती” ति ।

“तेन हि, भो खत्ते, येन ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कमं; उपसङ्कमित्वा ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके एवं वदेहि-
 ‘चङ्की, भो, ब्राह्मणो एवमाह – आगमेन्तु किर भोन्तो, चङ्की पि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ” ति । “एवं, भो” ति
 R. 165 15 खो सो खत्तो’ चङ्किस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके एतदवोच – “चङ्की, भो, ब्राह्मणो एवमाह – ‘आगमेन्तु किर भोन्तो, चङ्की पि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ” ति ।

३. तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकानं ब्राह्मणानं पञ्च-
 20 मत्तानि ब्राह्मणसत्तानि ओपासादे पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसुं खो ते ब्राह्मणा – “चङ्की किर ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती” ति । अथ खो ते ब्राह्मणा येन चङ्को ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा चङ्कि ब्राह्मणं एतदवोचुं – “सच्चं किर भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती” ति ?

25 “एवं खो मे, भो, होति – ‘अहं’ समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामी” ति ।

“मा भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमि । न अरहति भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो

अरहति भवन्तं चङ्की दस्सनाय उपसङ्कमितुं। भवं^१ हि चङ्की उभतो
 सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामह-
 युगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन। यं पि भवं चङ्की उभतो
 सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा
 अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं चङ्की
 समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति
 भवन्तं चङ्की दस्सनाय उपसङ्कमितुं। भवं हि चङ्की अट्ठो महद्धनो
 महाभोगो ... पे० ... भवं हि चङ्की तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं
 साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहा-
 पुरिसलक्खणेषु अनवयो ... पे० ... भवं हि चङ्की अभिरूपो दस्सनीयो 10
 पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी^२
 अखुद्दावकासो दस्सनाय ... पे० ... भवं हि चङ्की सीलवा बुद्धसीली^३
 बुद्धसीलेन समन्नागतो ... पे० ... भवं हि चङ्की कल्याणवाचो कल्याण-
 वाक्करणो पोरिया^४ वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय^५ अत्थस्स
 विज्जापनिया ... पे० ... भवं हि चङ्की बहूनं आचरियपाचरियो, तीणि
 माणवकसतानि मन्ते वाचेति ... पे० ... भवं हि चङ्की रज्जो पसेनदिस्स
 कोसलस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो ... पे० ... भवं हि
 चङ्की ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो
 अपचितो ... पे० ... भवं हि चङ्की ओपासादं अज्झावसति सत्तुस्सदं
 सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं
 राजदायं ब्रह्मदेय्यं। यं पि भवं चङ्की ओपासादं अज्झावसति सत्तुस्सदं
 सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राज-
 दायं ब्रह्मदेय्यं, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय
 उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं चङ्की दस्सनाय
 उपसङ्कमितुं” ति।

B. 378

R. 166

४. एवं वुत्ते, चङ्की ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “तेन हि,
 भो, मम^६ पि^७ सुणाथ, यथा^८ मयमेव अरहाम तं समणं” गोतमं दस्सनाय
 उपसङ्कमितुं; नत्वेव अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उप-

१. ब्रह्मवच्चसी — सी०, रो०। २. बुद्धसीली — स्या०। ३. पोरीया — रो०। ४. अनेल-
 गलाय — म०। ५-५. ममा पि — स्या०। ६. यथा यथा — स्या०। ७. भवन्तं — सी०, रो०।

- सङ्कमितुं । समणो खलु, भो, गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संमुद्गहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जाति-
वादेन । यं पि, भो, समणो गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संमुद्गहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो
5 जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । समणो खलु, भो, गोतमो प्हूतं हिरञ्जसुवण्णं ओहाय पव्वजितो भूमिगतं च वेहासट्ठं च ...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो दहरो व समानो युवा^१ सुसुकाळकेसो भद्रेन योव्वनेन समन्नागतो पठमेन वयसा
- B. 379 अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो ... पे० ... समणो खलु, भो, गोतमो अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो ...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय
- R. 167 वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुदावकासो
- 15 दस्सनाय ... पे०... समणो खलु, भो, गोतमो सीलवा अरियसीली कुसल-सीली कुसलेन सीलेन समन्नागतो ...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया ... पे०... समणो खलु, भो, गोतमो वहूतं आचरियपाचरियो ... पे०... समणो खलु, भो, गोतमो खीणकाम-
- 20 रागो विगतचापल्लो ... पे०... समणो खलु, भो, गोतमो कम्मवादी किरियवादी अपापपुरेस्वारो ब्रह्मज्जाय पजाय ... पे० ... समणो खलु, भो, गोतमो उच्चा कुला पव्वजितो असम्भिन्ना^२ खत्तियकुला^३ ...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो अड्ढा^४ कुला^५ पव्वजितो महद्धना महाभोगा ...पे०... समणं खलु, भो, गोतमं तिरोरट्ठा^६ तिरोजनपदा सम्पुच्छित्तुं
- 25 आगच्छन्ति ... पे०... समणं खलु, भो, गोतमं अनेकानि देवतासहस्सानि पाणेहि^७ सरणं गतानि ... पे०... समणं खलु, भो, गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगगतो – ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जा-चरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति ... पे०... समणो खलु, भो, गोतमो

१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२. आदीनखत्तियकुला – सी०, रो० ।
३-३. अड्ढकुला – सी०, रो०; अड्ढकुला – स्या० । ४. तिरोट्ठा – स्या० । ५. पाणेन – स्या० ।

द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो ... पे० ... समणं खलु, भो, गोतमं
 राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सपुत्तदारो पाणेहि सरणं गतो
 ... पे० ... समणं खलु, भो, गोतमं राजा पसेनदि कोसलो सपुत्तदारो पाणेहि
 सरणं गतो ... पे० ... समणं खलु, भो, गोतमं ब्राह्मणो पोक्खरसाति
 सपुत्तदारो पाणेहि सरणं गतो ... पे० ... समणो खलु, भो, गोतमो 5
 ओपासादं अनुप्पत्तो ओपासादे विहरति उत्तरेण ओपासादं देववने
 सालवने । ये' खो ते' समणा वा ब्राह्मणा वा अम्हाकं गामक्खेत्तं
 आगच्छन्ति, अतिथी नो ते होन्ति । अतिथी खो पनम्हेहि सक्कातब्बा
 गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा । यं पि समणो गोतमो ओपासादं
 अनुप्पत्तो ओपासादे विहरति उत्तरेण ओपासादं देववने सालवने, 10 B. 380
 अतिथिम्हाकं समणो गोतमो । अतिथि खो पनम्हेहि सक्कातब्बो
 गरुकातब्बो मानेतब्बो पूजेतब्बो । इमिना न अरहति सो भवं गोतमो
 अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं
 गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । एत्तके' खो अहं, भो, तस्स भोतो
 गोतमस्स वण्णे' परियापुणामि, नो च खो सो भवं गोतमो एत्तकवण्णो; 15
 अपरिमाणवण्णो हि सो भवं गोतमो । एकमेकेन पि तेन अङ्गेन
 समन्नागतो न अरहति, भो, भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं;
 अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं ति ।
 तेन हि, भो, सब्बेव मयं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा'' ति ।

R. 168

15

20

25

अथ खो चङ्की ब्राह्मणो महता ब्राह्मणगणेन सद्धि येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं
 साराणीयं' वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

§ २. भारद्वाजपुच्छाविसज्जनं

५. तेन खो पन समयेन भगवा बुद्धेहि' बुद्धेहि ब्राह्मणेहि सद्धि
 किञ्चि किञ्चि कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा निसिन्नो होति । तेन खो पन
 समयेन कापटिको' नाम माणवो दहरो वुत्तसिरो सोळसवस्सुद्देसिको 25
 जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहास-

१-१. ये पन खो केचि - सी०, स्या०, रो० । २. एत्तकं - सी०, स्या०, रो० । ३. वण्णं -
 सी०, स्या०, रो० । ४. साराणीयं - म० । ५. वुद्धेहि - स्या० । ६. कापटिको - सी०, रो०;
 कापलिको - स्या० ।

- पञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो
तस्सं परिसायं निसिन्नो होति । सो बुद्धानं बुद्धानं ब्राह्मणानं भगवता
सिद्धिं मन्तयमानानं अन्तरन्तरा कथं ओपातेति । अथ खो भगवा कापटिकं
माणवं अपसादेति—“मायस्मा भारद्वाजो बुद्धानं बुद्धानं ब्राह्मणानं मन्तय-
5 मानानं अन्तरन्तरा कथं ओपातेतु । कथापरियोसानं आयस्मा भारद्वाजो
आगमेतू” ति । एवं वुत्ते, चङ्की ब्राह्मणो भगवन्तं एदवोच—“मा भवं
गोतमो कापटिकं माणवं अपसादेसि । कुलपुत्तो च कापटिको माणवो,
बहुस्सुतो च कापटिको माणवो, पण्डितो च कापटिको माणवो,
कल्याणवाक्करणो च कापटिको माणवो, प्होति च कापटिको
10 माणवो भोता गोतमेन सिद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं” ति । अथ खो
भगवतो एतदहोसि—“अद्वा खो कापटिकस्स माणवस्स तेविज्जके
पावचने कथा^१ भविस्सति । तथा हि नं ब्राह्मणा सम्पुरेक्खरोन्ती” ति ।
अथ खो कापटिकस्स माणवस्स एतदहोसि — “यदा मे समणो गोतमो
चक्खुं^२ उपसंहरिस्सति, अथाहं समणं गोतमं पञ्हं पुच्छिस्सामी”
15 ति । अथ खो भगवा कापटिकस्स माणवस्स चेतसा चेतोपरि-
वितक्कमञ्जाय येन कापटिको माणवो तेन चक्खूनि उपसंहासि ।

(१) इदमेव सच्चं मोघमञ्जं

६. अथ खो कापटिकस्स माणवस्स एतदहोसि — “समन्नाहरति
खो मं समणो गोतमो । यन्नूनाहं समणं गोतमं पञ्हं पुच्छेय्यं” ति । अथ
खो कापटिको माणवो भगवन्तं एतदवोच—“यदिदं, भो गोतम, ब्राह्मणानं
20 पोरणं मन्तपदं इतिहिहिपरम्परायं^३ पिटकसम्पदाय, तत्थ च ब्राह्मणा
एकंसेन निट्ठं गच्छन्ति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ति । इध भवं गोतमो
किमाहा” ति ?

- “किं पन, भारद्वाज, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणो पि
यो एवमाह — ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं,
25 मोघमञ्जं’ ” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम” ।

“किं पन, भारद्वाज, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियो पि,

१. कतं—स्या०, रो०; कथं—सी० । २. चक्खुना चक्खुं—सी०, स्या०, रो० ३. इति-
हीतिह०—स्या०, रो० ।

एकाचरियपाचरियो पि, याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि, यो एवमाह
— ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं, मोघ-
मञ्जं’” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम” ।

“किं पन, भारद्वाज, ये पि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं 5
कत्तारो मन्तानं पवत्तारो येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं
पवुत्तं समिहितं तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचित-
मनुवाचेन्ति सेय्यथीदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि
अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, ते पि एवमाहंसु -- ‘मयमेतं
जानाम, मयमेतं पस्साम । इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’” ति ? 10

“नो हिदं, भो गोतम” ।

R. 170

“इति किर, भारद्वाज, नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणो पि
यो एवमाह — ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं,
मोघमञ्जं’ ति; नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियो पि एकाचरिय-
पाचरियो पि, याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि, यो एवमाह—‘अहमेतं 15 B. 382
जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ति; ये पि ते
ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो येसमिदं
एतरहि ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं तदनुगायन्ति तदनु-
भासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति सेय्यथीदं — अट्ठको
वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो 20
कस्सपो भगु, ते पि न एवमाहंसु — ‘मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम ।
इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ति ।

७. “सेय्यथापि, भारद्वाज, अन्धवेणि परम्परासंसत्ता पुरिमो
पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति; एवमेव
खो, भारद्वाज, अन्धवेणूपमं’ मञ्जे ब्राह्मणानं भासितं सम्पज्जति—पुरिमो 25
पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति । तं किं
मञ्जसि, भारद्वाज, ननु एवं सन्ते ब्राह्मणानं अमूलिका सद्धा
सम्पज्जती” ति ?

“न ख्वेत्थ, भो गोतम, ब्राह्मणा सद्धायेव पयिरूपासन्ति, अनुस्स-
वापेत्थ ब्राह्मणा पयिरूपासन्ती” ति ।

- “पुढ्वेव खो त्वं, भारद्वाज, सद्धं अगमासि, अनुस्सवं इदानी
वदेसि । पञ्च खो इमे, भारद्वाज, धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्विधा^१ विपाका ।
५ कतमे पञ्च ? सद्धा, रुचि, अनुस्सवो, आकारपरिवितक्को, दिट्ठिनिज्झा-
नक्खन्ति — इमे खो, भारद्वाज, पञ्च धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्विधा विपाका ।
अपि च, भारद्वाज, सुसद्दहितं येव होति, तं च होति रित्तं तुच्छं मुसा;
नो चे पि सुसद्दहितं होति, तं च होति भूतं तच्छं^२ अनञ्जथा । अपि च,
R. 171 भारद्वाज, सुरुचितं येव होति ... पे० ... स्वानुस्सुतं येव होति ... पे० ...
10 सुपरिवितक्कितं येव होति ... पे० ... सुनिज्झायितं येव होति, तं च होति
रित्तं तुच्छं मुसा; नो चे पि सुनिज्झायितं होति, तं च होति भूतं तच्छं
अनञ्जथा । सच्चमनुरक्खता, भारद्वाज, विञ्जुना पुरिसेन नालमेत्थ
एकंसेन निट्ठं गन्तुं — ‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ” ति ।

(२) कित्तावता सच्चानुरक्खणा होति

८. “कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुरक्खणा^३ होति,
15 कित्तावता सच्चमनुरक्खति ? सच्चानुरक्खणं मयं भवन्तं गोतमं
पुच्छामा” ति ।

- “सद्धा चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति; ‘एवं मे सद्धा’ ति —
इति वदं सच्चमनुरक्खति, नत्वेव ताव एकंसेन निट्ठं^४ गच्छति — ‘इदमेव
B. 383 सच्चं, मोघमञ्जं’ ति^५ । रुचि चे पि भारद्वाज, पुरिसस्स होति ... पे० ...
20 अनुस्सवो चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति ... पे० ... आकारपरि-
वितक्को चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति ... पे० ... दिट्ठिनिज्झानक्खन्ति
चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति; ‘एवं मे दिट्ठिनिज्झा-
नक्खन्ती’ ति — इति वदं सच्चमनुरक्खति, नत्वेव ताव एकंसेन निट्ठं
गच्छति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ ति । एत्तावता खो, भारद्वाज,

१. पयिरूपासन्ति — रो० । २. द्वेधा — म० । ३. तुच्छं — रो० । ४. सच्चानुरक्खता —
रो० । ५. नट्ठं — स्या० । ६. एत्थ ‘एत्तावता खो भारद्वाज सच्चानुरक्खता (सच्चमनु-
रक्खणा — स्या०) होति एत्तावता सच्चमनुरक्खति एत्तावता च मयं सच्चानुरक्खनं
पञ्जापेमि न त्वेव ताव सच्चानुबोधो होति’ इति अधिको पाठो सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु
अत्थि ।

सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मयं सच्चानुरक्खणं पञ्जापेम^१; न त्वेव ताव सच्चानुबोधो होती” ति ।

(३) कित्तावता सच्चानुबोधो होति

९. “एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मयं सच्चानुरक्खणं पेक्खाम । कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुबोधो होति, कित्तावता सच्चमनुबुज्झति ? 5 सच्चानुबोधं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

“इध, भारद्वाज, भिक्खु अञ्जतरं गामं वा निगमं वा उप-
निस्साय विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्रा
तीसु धम्मेषु समन्नेसति — लोभनीयेसु धम्मेषु, दोसनीयेसु धम्मेषु, मोह-
नीयेसु धम्मेषु । अत्थि नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा लोभनीया धम्मा 10
यथारूपेहि लोभनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य —
जानामी ति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामी ति, परं वा तदत्थाय^२ समाद-
पेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया ति ? तमेनं समन्ने-
समानो एवं जानाति — ‘नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा लोभनीया
धम्मा यथारूपेहि लोभनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा 15
वदेय्य — जानामी ति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामी ति, परं वा तदत्थाय
समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । तथारूपो खो
पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो वचीसमाचरो यथा तं
अलुद्धस्स । यं खो पन अयमायस्मा धम्मं देसेति, गम्भीरो सो धम्मो
दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो^३ पण्डित- 20
वेदनीयो^४; न सो धम्मो सुदेसियो लुद्धेना’ ति ।

R. 172

15

20 B. 384

१०. “यतो नं समन्नेसमानो विसुद्धं लोभनीयैहि^५ धम्मेहि
समनुपस्सति ततो नं उत्तरि^६ समन्नेसति दोसनीयेसु धम्मेषु । अत्थि
नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा दोसनीया धम्मा यथारूपेहि दोसनीयेहि
धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामी ति, अपस्सं वा 25
वदेय्य — पस्सामी ति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स

१. पञ्जापेम — म० । २. तथत्ताय — सी०, स्या०, रो० । ३. निपुणो — सी० । ४. पण्डित-
वेदनीयो — रो० । ५. लोभनीयेहि — रो० । ६. उत्तरि — सी०, स्या०, रो० ।

दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया ति ? तमेनं समन्नेसमानो एवं जानाति -
 'नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा दोसनीया धम्मा यथारूपेहि दोस-
 नीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य - जानामी ति,
 अपस्सं वा वदेय्य - पस्सामी ति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स
 ४ दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । तथारूपो खो पनिमस्सायस्मतो कायसमा-
 चारो तथारूपो वचीसमाचारो यथा तं अदुद्दस्स । यं खो पन आयस्मा
 धम्मं देसेति, गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनबोधो सन्तो पणीतो अतक्का-
 वचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो; न सो धम्मो सुदेसियो दुद्देना' ति ।

११. 'यतो नं समन्नेसमानो विसुद्धं दोसनीयेहि धम्मेहि
 R. 173 10 समनुपस्सति, ततो नं उत्तरि समन्नेसति मोहनीयेसु' धम्मेसु । अत्थि
 नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा मोहनीया धम्मा यथारूपेहि मोहनीयेहि
 धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य - जानामी ति, अपस्सं वा
 वदेय्य - पस्सामी ति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं
 अहिताय दुक्खाया ति ? तमेनं समन्नेसमानो एवं जानाति - 'नत्थि खो
 15 इमस्सायस्मतो तथारूपा मोहनीया धम्मा यथारूपेहि मोहनीयेहि धम्मेहि
 परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य - जानामी ति, अपस्सं वा वदेय्य -
 पस्सामी ति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय
 दुक्खाय । तथारूपो खो पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो
 वचीसमाचारो यथा तं अमूब्हस्स । यं खो पन अयमायस्मा धम्मं देसेति,
 B. 385 20 गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो
 निपुणो पण्डितवेदनीयो; न सो धम्मो सुदेसियो मूब्हेना' ति ।

"यतो नं समन्नेसमानो विसुद्धं मोहनीयेहि धम्मेहि समनुपस्सति;
 अथ तम्हि सृद्धं निवेसेति, सद्धाजातो उपसङ्कमति^१, उपसङ्कमन्तो
 पयिरुपासति, पयिरुपासन्तो सोतं ओदहति, ओहितसोतो धम्मं सुणाति,
 25 सुत्वा धम्मं धारेति, धतानं^२ धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति, अत्थं उप-
 परिक्खतो धम्मा निज्झानं खमन्ति, धम्मनिज्झानक्खन्तिया^३ सति छन्दो
 जायति, छन्दजातो उस्सहति, उस्सहित्वा तुलेति, तुलयित्वा पदहति,
 पहितत्तो समानो कायेन चैव परमसच्चं^४ सच्छिक्करोति पञ्जाय च नं^५

१. मोहनियेसु - रो० । २. रो० पोत्यके नत्थि । ३. धारितानं - रो० । ४. धम्म-
 निज्झानखन्तिया - रो० । ५. परमत्थसच्चं - स्या० । ६. तं - रो० ।

अतिविज्भ पस्सति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुबोधो होति,
 एत्तावता सच्चमनुबुज्भति, एत्तावता च मयं सच्चानुबोधं पञ्जापेम;
 न त्वेव ताव' सच्चानुप्पत्ति' होती" ति ।

(४) किंतावता सच्चानुप्पत्ति होति

१२. "एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुबोधो होति, एत्तावता
 सच्चमनुबुज्भति, एत्तावता च मयं सच्चानुबोधं पेक्खाम । किंतावता
 पन, भो गोतम, सच्चानुप्पत्ति होति, किंतावता सच्चमनुपापुणाति ?
 सच्चानुप्पत्तिं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति ।

"तेसं येव, भारद्वाज, धम्मानं आसेवना भावना बहुलीकम्मं
 सच्चानुप्पत्ति होति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुप्पत्ति होति,
 एत्तावता सच्चमनुपापुणाति, एत्तावता च मयं सच्चानुप्पत्तिं पञ्जा-
 पेमा" ति ।

R. 174

१३. "एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुप्पत्ति होति, एत्तावता
 सच्चमनुपापुणाति, एत्तावता च मयं सच्चानुप्पत्तिं पेक्खाम । सच्चा-
 नुप्पत्तिया पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? सच्चानुप्पत्तिया
 बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति ।

15

"सच्चानुप्पत्तिया खो, भारद्वाज, पधानं बहुकारं । नो चेत्तं
 पदहेय्य, नयिदं सच्चमनुपापुणेय्य । यस्मा च खो पदहति तस्मा
 सच्चमनुपापुणाति । तस्मा सच्चानुप्पत्तिया पधानं बहुकारं" ति ।

"पधानस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? पधानस्स
 बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति ।

20

"पधानस्स खो, भारद्वाज, तुलना बहुकारा । नो चेत्तं तुलेय्य,
 नयिदं पदहेय्य । यस्मा च खो तुलेति तस्मा पदहति । तस्मा पधानस्स
 तुलना बहुकारा" ति ।

B. 386

"तुलनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? तुलनाय
 बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति ।

25

"तुलनाय खो, भारद्वाज, उस्साहो बहुकारो । नो चेत्तं उस्सहेय्य,

नयिदं तुलेय्य । यस्मां च खो उस्सहति तस्मा तुलेति । तस्मा तुलनाय उस्साहो बहुकारो” ति ।

“उस्साहस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? उस्साहस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

5 “उस्साहस्स खो, भारद्वाज, छन्दो बहुकारो । नो चेत्तं छन्दो जायेथ, नयिदं उस्सहेय्य । यस्मा च खो छन्दो जायति तस्मा उस्सहति । तस्मा उस्साहस्स छन्दो बहुकारो” ति ।

R. 175

“छन्दस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? छन्दस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

10 “छन्दस्स खो, भारद्वाज, धम्मनिज्झानक्खन्ति बहुकारा । नो चेत्ते धम्मा निज्झानं खमेय्युं, नयिदं छन्दो जायेथ । यस्मा च खो धम्मा निज्झानं खमन्ति तस्मा छन्दो जायति । तस्मा छन्दस्स धम्मनिज्झानक्खन्ति बहुकारा” ति ।

15 “धम्मनिज्झानक्खन्तिया पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? धम्मनिज्झानक्खन्तिया बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

“धम्मनिज्झानक्खन्तिया खो, भारद्वाज, अत्थूपपरिक्खा^१ बहुकारा । नो चेत्तं अत्थं उपपरिक्खेय्य, नयिदं धम्मा निज्झानं खमेय्युं । यस्मा च खो अत्थं उपपरिक्खति तस्मा धम्मा निज्झानं खमन्ति । तस्मा
20 धम्मनिज्झानक्खन्तिया अत्थूपपरिक्खा बहुकारा” ति ।

“अत्थूपपरिक्खाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? अत्थूपपरिक्खाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

“अत्थूपपरिक्खाय खो, भारद्वाज, धम्मधारणा बहुकारा । नो चेत्तं धम्मं धारेय्य, नयिदं अत्थं उपपरिक्खेय्य । यस्मा च खो धम्मं
25 धारेति तस्मा अत्थं उपपरिक्खति । तस्मा अत्थूपपरिक्खाय धम्मधारणा बहुकारा” ति ।

“धम्मधारणाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? धम्मधारणाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

“धम्मधारणाय खो, भारद्वाज, धम्मस्सवनं^१ बहुकारं । नो चेत्तं धम्मं सुणेय्य, नयिदं धम्मं धारेय्य । यस्मा च खो धम्मं सुणाति^२ तस्मा धम्मं^३ धारेति । तस्मा धम्मधारणाय धम्मस्सवनं बहुकारं” ति ।

B. 387

“धम्मस्सवनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? धम्मस्सवनस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

5

“धम्मस्सवनस्स खो, भारद्वाज, सोतावधानं बहुकारं । नो चेत्तं सोतं ओदहेय्य, नयिदं धम्मं सुणेय्य । यस्मा च खो सोतं ओदहति तस्मा धम्मं सुणाति । तस्मा धम्मस्सवनस्स सोतावधानं बहुकारं” ति ।

R. 176

“सोतावधानस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? सोतावधानस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

10

“सोतावधानस्स खो, भारद्वाज, पयिरूपासना बहुकारा । नो चेत्तं पयिरूपासेय्य, नयिदं सोतं ओदहेय्य । यस्मा च खो पयिरूपासति तस्मा सोतं ओदहति । तस्मा सोतावधानस्स पयिरूपासना बहुकारा” ति ।

“पयिरूपासनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? पयिरूपासनाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

15

“पयिरूपासनाय खो, भारद्वाज, उपसङ्कमनं बहुकारं । नो चेत्तं उपसङ्कमेय्य, नयिदं पयिरूपासेय्य । यस्मा च खो उपसङ्कमति तस्मा पयिरूपासति । तस्मा पयिरूपासनाय उपसङ्कमनं बहुकारं” ति ।

“उपसङ्कमनस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? उपसङ्कमनस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा” ति ।

20

“उपसङ्कमनस्स खो, भारद्वाज, सद्धा बहुकारा । नो चेत्तं सद्धा जायेथ, नयिदं उपसङ्कमेय्य । यस्मा च खो सद्धा जायति तस्मा उपसङ्कमति । तस्मा उपसङ्कमनस्स सद्धा बहुकारा” ति ।

§ ३. भारद्वाजसरणगमनं

१४. “सच्चानुरक्खणं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह^१, सच्चानुरक्खणं भवं गोतमो व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च

25

१. धम्मसवनं - रो०; धम्मसवणं - सी० । २-२. रो० पोत्यके नत्थि । ३. अपुच्छिम्हा - स्या० ।

- तेन चम्ह^१ अत्तमना^२ । सच्चानुबोधं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुबोधं भवं गोतमो व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुप्पत्तिं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुप्पत्तिं भवं गोतमो व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुप्पत्तिया बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुप्पत्तिया बहुकारं धम्मं भवं गोतमो व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । यं^३ यदेव^३ च मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह तं तदेव भवं गोतमो व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना ।
- 10 मयं हि, भो गोतम, पुब्बे एवं जानाम – ‘के च मुण्डका समणका इब्भा कण्हा बन्धुपादापच्चा, के च धम्मस्स अज्जातारो’ ति ? अजनेसि वत मे भवं गोतमो समणेषु समणपेमं, समणेषु समणपसादं, समणेषु समणगारवं । अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणपेतं सरणं गतं” ति ।

:०:

४६. एसुकारीसुत्तं

§ १. चतस्सो पारिचरिया

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो एसुकारी ब्राह्मणो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं
साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, चतस्सो 5
पारिचरिया पञ्जापेन्ति” — ब्राह्मणस्स पारिचरियं पञ्जापेन्ति, खत्तियस्स
पारिचरियं पञ्जापेन्ति, वेस्सस्स पारिचरियं पञ्जापेन्ति, सुद्दस्स पारि-
चरियं पञ्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स पारिचरियं
पञ्जापेन्ति — ‘ब्राह्मणो वा ब्राह्मणं परिचरेय्य, खत्तियो वा ब्राह्मणं
परिचरेय्य, वेस्सो वा ब्राह्मणं परिचरेय्य, सुद्दो वा ब्राह्मणं परिचरेय्या’ 10
ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स पारिचरियं पञ्जापेन्ति ।
तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स पारिचरियं पञ्जापेन्ति —
‘खत्तियो वा खत्तियं परिचरेय्य, वेस्सो वा खत्तियं परिचरेय्य, सुद्दो वा
खत्तियं परिचरेय्या’ ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स
पारिचरियं पञ्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स पारि- 15
चरियं पञ्जापेन्ति — ‘वेस्सो वा वेस्सं परिचरेय्य, सुद्दो वा वेस्सं परि-
चरेय्या’ ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स पारिचरियं
पञ्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्दस्स पारिचरियं पञ्जापेन्ति
— ‘सुद्दो वा सुद्दं परिचरेय्य । को’ पनञ्जो सुद्दं परिचरिस्सती’ ति ?
इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्दस्स पारिचरियं पञ्जापेन्ति । ब्राह्मणा, 20
भो गोतम, इमा चतस्सो पारिचरिया पञ्जापेन्ति । इध भवं गोतमो
किमाहा” ति ?

R. 178

B. 389

२. “किं पन, ब्राह्मण, सब्बो लोको ब्राह्मणानं एतदवभनु-
जानाति — ‘इमा चतस्सो पारिचरिया पञ्जापेन्तु’” ति ।

१. पञ्जापेन्ति — म० । २. च — सी० । ३. को वा — सी० । ४. पञ्जापेन्ती — म० ।

“नो हिदं, भो गोतम” ।

- “सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दलिद्दो^१ अस्सको अनाब्बिहयो । तस्स अकामस्स विलं ओलग्गेय्युं — ‘इदं ते, अम्भो पुरिस, मंसं खादितव्वं, मूलं च अनुप्पदातव्वं’ ति । एवमेव खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा
- 5 अप्पटिञ्जाय तेसं समणब्राह्मणानं, अथ च पत्तिमा चतस्सो पारिचरिया पञ्चापेन्ति । नाहं, ब्राह्मण, ‘सव्वं परिचरितव्वं’ ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, ‘सव्वं न परिचरितव्वं’ ति वदामि । यं हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाहं तं ‘परिचरितव्वं’ ति वदामि; यं च ख्वास्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु
- 10 सेय्यो अस्स न पापियो तमहं ‘परिचरितव्वं’ ति वदामि । खत्तियं चे पि, ब्राह्मण, एवं पुच्छेय्युं — ‘यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो; कमेत्थ परिचरेय्यासी’ ति, खत्तियो पि हि, ब्राह्मण, सम्मा व्याकरमानो एवं व्याकरेय्य — ‘यं हि मे परिचरतो पारिचरियाहेतु
- 15 पापियो अस्स न सेय्यो, नाहं तं परिचरेय्यं^२; यं च खो मे परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमहं परिचरेय्यं’ ति । ब्राह्मणं चे पि, ब्राह्मण ... पे०... वेस्सं चे पि, ब्राह्मण ... पे०... सुद्धं चे पि, ब्राह्मण, एवं पुच्छेय्युं — ‘यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न
- 20 पापियो; कमेत्थ परिचरेय्यासी’ ति, सुद्धो पि हि, ब्राह्मण, सम्मा व्याकरमानो एवं व्याकरेय्य — ‘यं हि मे परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाहं तं परिचरेय्यं; यं च खो मे परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमहं परिचरेय्यं’ ति । नाहं, ब्राह्मण, ‘उच्चाकुलीनता सेय्यंसो’ ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण,
- B. 390 25 ‘उच्चाकुलीनता पापियंसो’ ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, ‘उळारवण्णता सेय्यंसो’ ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, ‘उळारवण्णता पापियंसो’ ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, ‘उळारभोगता सेय्यंसो’ ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, ‘उळारभोगता पापियंसो’ ति वदामि ।

३. “उच्चाकुलीनो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाती

होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणावाचो होति, फरुसावाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु^१ होति, व्यापन्नचित्तो^२ होति, मिच्छादिट्ठि होति । तस्मा 'न उच्चाकुलीनता सेय्यंसो' ति वदामि । उच्चाकुलीनो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, ६ कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय^३ वाचाय^४ पटिविरतो होति, फरुसाय^५ वाचाय^६ पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अव्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति । तस्मा 'न उच्चाकुलीनता पापियंसो' ति वदामि ।

10

४. "उल्लारवण्णो पि हि, ब्राह्मण ...पे०... उल्लारभोगो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाती होति ...पे०... मिच्छादिट्ठि होति । तस्मा 'न उल्लारभोगता सेय्यंसो' ति वदामि । उल्लारभोगो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति ...पे०... सम्मादिट्ठि होति । तस्मा 'न उल्लारभोगता पापियंसो' ति वदामि । नाहं, ब्राह्मण, 'सब्बं परिचरितब्बं' ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, 'सब्बं न परिचरितब्बं' ति वदामि । यं हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु सद्धा वड्ढति, सीलं वड्ढति, सुतं वड्ढति, चागो वड्ढति, पज्जा वड्ढति, तमहं 'परिचरितब्बं' ति वदामि^१ । यं हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु न सद्धा वड्ढति, न सीलं वड्ढति, न सुतं वड्ढति, न चागो वड्ढति, न पज्जा वड्ढति, २० नाहं तं 'परिचरितब्बं' ति^२ वदामी^३ ति ।

15

R. 180

§ २. चत्वारि धनानि

५. एवं वुत्ते, एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच—“ब्राह्मणा, भो गोतम, चत्वारि धनानि पज्जापेन्ति—ब्राह्मणस्स सन्धनं^१ पज्जापेन्ति, खत्तियस्स सन्धनं पज्जापेन्ति, वेस्सस्स सन्धनं पज्जापेन्ति, सुद्धस्स सन्धनं पज्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स सन्धनं २५ पज्जापेन्ति भिक्खाचरियं; भिक्खाचरियं च पन ब्राह्मणो सन्धनं

B 301

25

१. अभिज्झालू—सी०, रो० । २. व्यापन्नचित्तो—रो० । ३-३. पिसुणावाचा—सी०; पिसुणावाचाय—रो० । ४-४. फरुसा वाचा—सी०; फरुसावाचाय—रो० । ५-५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ६. सद्धनं—स्या० ।

अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति गोपो व अदिन्नं आदियमानो ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति धनुकलापं; धनुकलापं च पन खत्तियो सन्धनं अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति गोपो व अदिन्नं आदियमानो ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति कसिगोरक्खं; कसिगोरक्खं च पन वेस्सो सन्धनं अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति गोपो व अदिन्नं आदियमानो ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्धस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति असितव्याभङ्गिं; असितव्याभङ्गिं च पन सुद्धो सन्धनं अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति गोपो व अदिन्नं आदियमानो ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्धस्स सन्धनं पञ्जापेन्ति । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमानि चत्तारि धनानि पञ्जापेन्ति । इध भवं गोतमो किमाहा” ति ?

१५ ६. “किं पन, ब्राह्मण, सब्बो लोको ब्राह्मणानं एतदव्वभनुजानाति—‘इमानि चत्तारि धनानि पञ्जापेन्तू’” ति ?

R. 181

“नो हिदं, भो गोतम” ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दलिट्ठो अस्सको अनाब्बिहयो । तस्स अकामस्स त्रिलं ओलगेय्युं—‘इदं ते, अम्भो पुरिस, मंसं खादितव्वं, मूलं च अनुप्पदातव्वं’ ति । एवमेव खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा अप्पटिञ्जाय तेसं समणब्राह्मणानं, अथ च पनिमानि चत्तारि धनानि पञ्जापेन्ति । अरियं खो अहं, ब्राह्मण, लोकुत्तरं धम्मं पुरिसस्स सन्धनं पञ्जापेमि । पोराणं खो पनस्स मातापेत्तिकं कुलवंसं अनुस्सरतो यत्थ यत्थेव अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति । खत्तियकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘खत्तियो’ त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; २५ ब्राह्मणकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘ब्राह्मणो’ त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; वेस्सकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘वेस्सो’ त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; सुद्धकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘सुद्धो’ त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । सेय्यथापि, ब्राह्मण, यं यदेव पच्चयं पटिच्च

B. 392

अग्निं जलति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति । कटुं^१ चे पटिच्च अग्निं जलति 'कटुग्नि' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; सकलिकं चे पटिच्च अग्निं जलति 'सकलिकग्नि' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; तिणं चे पटिच्च अग्निं जलति 'तिणग्नि' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; गोमयं चे पटिच्च अग्निं जलति 'गोमयग्नि' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो अहं, ब्राह्मण, अरियं 5 लोकुत्तरं धम्मं पुरिसस्स सन्धनं पञ्जापेमि । पोरानं खो पनस्स मातापेत्तिकं कुलवंसं अनुस्सरतो यत्थ यत्थेव अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“खत्तियकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'खत्तियो' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; ब्राह्मणकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 10 'ब्राह्मणो' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; वेस्सकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'वेस्सो' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; सुद्धकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'सुद्धो' त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“खत्तियकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटि- 15 विरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु^१ होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । 20

“ब्राह्मणकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति ...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

R. 182

“वेस्सकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटि- 25 विरतो होति...पे०...सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“सुद्धकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटि-

विरतो होति ...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

B. 393

“तं किं मञ्जसि, ब्राह्मण, ब्राह्मणो व नु खो पहोति अस्मि पदेसे अवेरं अब्बापज्झं^१ मेत्तचित्तं भावेतुं, नो खत्तियो नो वेस्सो नो सुद्धो” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पहोति अस्मि पदेसे अवेरं अब्बापज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं; ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम ... वेस्सो पि हि, भो गोतम ... सुद्धो पि हि, भो गोतम ... सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति अस्मि पदेसे अवेरं अब्बापज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं” ति ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चे पि अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति ... पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“ब्राह्मणकुला चे पि, ब्राह्मण ... वेस्सकुला चे पि, ब्राह्मण ... सुद्धकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति ... पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

७. “तं किं मञ्जसि, ब्राह्मण, ब्राह्मणो व नु खो पहोति सोत्तिसिनानि^२ आदाय नदिं गत्वा रजोजल्लं पवाहेतुं, नो खत्तियो नो वेस्सो नो सुद्धो” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पहोति सोत्तिसिनानि आदाय नदिं गत्वा रजोजल्लं पवाहेतुं; ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम ... वेस्सो पि हि, भो गोतम ... सुद्धो पि हि, भो गोतम ... सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति सोत्तिसिनानि आदाय नदिं गत्वा रजोजल्लं पवाहेतुं” ति ।

R. 183

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चे पि अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म

पाणातिपाता पटिविरतो होति ... पे० ... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । ब्राह्मणकुला चे पि ... वेस्सकुला चे पि .... सुद्धकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अन्नगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति ... पे० ... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । 5

८. “तं किं मञ्जसि, ब्राह्मण, इध राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो नानाजच्चानं पुरिसानं पुरिससतं सन्निपातेय्य – ‘आयन्तु भोन्तो ये तत्थ खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्ना साकस्स’ वा’ सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु; आयन्तु पन भोन्तो ये तत्थ चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्ना सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्ठस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु’ ति ? 10

B. 394

“तं किं मञ्जसि, ब्राह्मण, यो एवं नु खो सो खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुम कस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो सो एव नु खास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; यो पन सो चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्ठस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि न च्चेव अच्चिमा न च वण्णवा न च पभस्सरो न च तेन सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं” ति ? 15

“नो हिदं, भो गोतम । यो पि हि सो, भो गोतम, खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; यो पि सो चण्डालकुला नेसादकुला 25

R. 184

१-१. सी० पोत्थके नत्थि । २. वेणकुला - सी०, स्या०, रो० । ३. एण्डकट्ठस्स - स्या०, रो० ; एण्डकट्ठस्स - सी० । ४-४. सी० पोत्थके नत्थि । ५. वण्णमा - सी०, रो० ; वण्णमा - स्या० ।

वनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा
 सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकटुस्स वा उत्तरारणि आदाय
 अग्नि अभिनिव्वत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा
 च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्निना अग्निकरणीयं कातुं । सब्बो पि
 5 हि, भो गोतम, अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च सब्बेन
 पि सक्का अग्निना अग्निकरणीयं कातुं” ति ।

395

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चे पि अगारस्मा अनगारियं
 पव्वजितो होति ... पे० ... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं
 धम्मं कुसलं । ब्राह्मणकुला चे पि ... वेस्सकुला चे पि ... सुद्धकुला चे पि,
 10 ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं
 धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटि-
 विरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो
 होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो
 होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्न-
 15 चित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं”
 ति ।

एवं वुत्ते, एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – “अभिवकन्तं,
 भो गोतम, अभिवकन्तं, भो गोतम ... पे० ... उपासकं मं भवं गोतमो
 धारेत् अज्जतम्गे पाणपेतं सरणं गतं” ति ।

४७. धनञ्जानिसुतं'

§ १. सारिपुत्त-धनञ्जानिब्राह्मणवत्थु

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो दक्खिणागिरिस्मिं चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु राजगहे वस्सं^१ वुत्थो^२ येन दक्खिणागिरि येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि^३; उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि ।^५ सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं भिक्खुं आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “कच्चावुसो, भगवा अरोगो च बलवा चा” ति ?

R. 185

“अरोगो चावुसो, भगवा बलवा चा” ति ।

“कच्चि पनावुसो, भिक्खुसङ्घो अरोगो च बलवा चा” ति ?^{१०}

“भिक्खुसङ्घो पि, आवुसो, अरोगो च बलवा चा” ति ।

“एत्थ, आवुसो, तण्डुलपालिद्वाराय^४ धनञ्जानि नाम ब्राह्मणो अत्थि । कच्चावुसो, धनञ्जानि ब्राह्मणो अरोगो च बलवा चा” ति ?

B. 396

“धनञ्जानि पि खो, आवुसो, ब्राह्मणो अरोगो च बलवा चा” ति ।

15

“कच्चि पनावुसो, धनञ्जानि ब्राह्मणो अप्पमत्तो” ति ? “कुतो पनावुसो^५, धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स अप्पमादो ? धनञ्जानि, आवुसो, ब्राह्मणो राजानं निस्साय ब्राह्मणगहपतिके विलुम्पति, ब्राह्मणगहपतिके निस्साय राजानं विलुम्पति । या पिस्स भरिया सद्धा सद्धकुला^६ आनीता सा पि^७ कालङ्कता^८; अञ्जास्स भरिया अस्सद्धा अस्सद्धकुला आनीता” ।^{२०}

“दुस्सुतं वतावुसो, अस्सुम्हा^९, दुस्सुतं वतावुसो, अस्सुम्हा; ये

१. धनञ्जानिसुतं—सी०, रो० । २-२. वस्संवुट्ठो—म०; वस्सं वुट्ठो—रो० ।

३. तण्डुलपालिद्वारायं—सी०, स्या०, रो० । ४. नो आवुसो—सी०, स्या०, रो० । ५. सद्धा कुला—सी०, स्या०, रो० । ६. पिस्स—सी०, रो० । ७. कालकता—सी०, स्या०, रो० ।

८. अस्सुम्ह—म० ।

मयं धनञ्जानि ब्राह्मणं पमत्तं अस्सुम्हा । अप्पेव नाम मयं कदाचि करहचि
धनञ्जानिना ब्राह्मणेन सद्धि समागच्छेय्याम, अप्पेव नाम सिया कोचि-
देव कयासल्लापो” ति ?

२. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो दक्खिणागिरिस्मिं यथाभिरन्तं
५ विहरित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चर-
मानो येन राजगहं तदवसरि । तत्र सुदं आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे
विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्ह-
समयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । तेन खो
पन समयेन धनञ्जानि ब्राह्मणो बहिनगरे भावो गोठे दुहापेति^१ । अथ
१० खो आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपात-
पट्टिकन्तो येन धनञ्जानि ब्राह्मणो तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो धन-
ञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मन्तं सारिपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान
येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि ; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं
एतदवोच – “इतो, भो सारिपुत्त, पयो, पीयतं ताव^२ भत्तस्स कालो भवि-
१५ स्सती” ति ।

“अलं, ब्राह्मण । कतं मे अज्ज भत्तकिच्चं । अमुकस्मिं मे रुक्खमूले
दिवाविहारो भविस्सति । तत्थ^३ आगच्छेय्यासी” ति । “एवं, भो” ति खो
धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि । अथ खो
धनञ्जानि ब्राह्मणो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुप-
२० सङ्गमि ; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं
खो धनञ्जानि ब्राह्मणं आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – “कच्चिसि,^४
धनञ्जानि, अप्पमत्तो” ति ?

B. 397

“कुतो, भो सारिपुत्त, अम्हाकं अप्पमादो येसं नो मातापितरो
२५ पोसेतब्बा, पुत्तदारो पोसेतब्बो, दासकम्मकरा^५ पोसेतब्बा^६, मित्तामच्चानं
मित्तामच्चकरणीयं कातब्बं, जातिसालोहितानं जातिसालोहितकरणीयं
कातब्बं, अतिथीनं अतिथिकरणीयं कातब्बं, पुब्बपेतानं पुब्बपेतकरणीयं

१. दोहापेति – सी०, रो० । २. तव – स्या० । ३. तत्र – स्या० । ४. कच्चासि –
म० । ५. दासकम्मकरपोरिसं – सी०, स्या०, रो० । ६. पोसेतब्बं – सी०, स्या०, रो० ।

कातब्बं, देवतानं देवताकरणीयं कातब्बं, रज्जो राजकरणीयं कातब्बं, अयं पि कायो पीणेतब्बो ब्रूहेतब्बो” ति ?

§ २. अधम्मचारी निरया न मुच्चति

३. “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो मातापितूनं” हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं निरयपाला उपकड्ढेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो मातापितूनं’ हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला’ ति, माता- 5
पितरो वा पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा नं निरयं निरयपाला’ ” ति ?

R. 187

“नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं^१ येव निरये निरयपाला पक्खिपेय्युं” । 10

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो पुत्तदारस्स हेतु अधम्म-चारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं निरयपाला उपकड्ढेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो पुत्तदारस्स हेतु अधम्म-चारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला’ ति, पुत्तदारो वा पनस्स लभेय्य ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि 15
मा नं निरयं निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं^२ येव निरये निरयपाला पक्खिपेय्युं” ।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु 20
निरयं निरयपाला उपकड्ढेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो दासकम्मकर-पोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरय-पाला’ ति, दासकम्मकरपोरिसा^३ वा पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी, विसमचारी अहोसि, मा नं निरयं निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं^४ येव निरये 25
निरयपाला पक्खिपेय्युं” ।

१. ० पितुन्नं—सी०, रो० । २. विक्कन्दन्तं—स्या०, रो० । ३. ० पोरिसं—सी०, स्या०, रो० । ४. लभेय्य—सी०, रो०, स्या० ।

B. 398

“तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो मित्तामच्चानं हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु
निरयं निरयपाला उपकङ्खेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो मित्तामच्चानं
हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला’ ति,
५ मित्तामच्चा वा पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी
विसमचारी अहोसि, मा नं निरयं निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्युं” ।

“तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो जातिसालोहितानं
१० हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरिया-
हेतु निरयं निरयपाला उपकङ्खेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो जाति-
सालोहितानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं
निरयपाला’ ति, जातिसालोहिता वा पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो अम्हाकं
हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा नं निरयं निरयपाला’ ” ति ?

१५ “नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्युं” ।

“तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो अतिथीनं हेतु अधम्म-
चारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं
निरयपाला उपकङ्खेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो अतिथीनं हेतु अधम्म-
२० चारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला’ ति, अतिथी’ वा
पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि,
मा नं निरयं निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्युं” ।

R. 188

25

“तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो पुब्बपेतानं हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु
निरयं निरयपाला उपकङ्खेय्युं; लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो पुब्बपेतानं हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला’ ति,

पुब्बपेता वा पनस्स लभेय्युं 'एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा नं निरयं निरयपाला' " ति ?

"नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये निरयपाला पक्खिपेय्युं" ।

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो देवतानं हेतु अधम्म- 5 B. 399
चारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं
निरयपाला उपकड्ढेय्युं; लभेय्य नु खो सो 'अहं खो देवतानं हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला' ति, देवता
वा पनस्स लभेय्युं 'एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी
अहोसि, मा नं निरयं निरयपाला' " ति ? 10

"नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्युं" ।

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो रञ्जो हेतु अधम्म-
चारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं
निरयपाला उपकड्ढेय्युं; लभेय्य नु खो सो 'अहं खो रञ्जो हेतु अधम्म- 15
चारी विसमचारी अहोसि, मा मं निरयं निरयपाला' ति, राजा वा
पनस्स लभेय्य 'एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि,
मा नं निरयं निरयपाला' " ति ?

"नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्युं" । 20

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो कायस्स पीणनाहेतु'
ब्रूहनाहेतु^१ अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसम-
चरियाहेतु निरयं निरयपाला उपकड्ढेय्युं; लभेय्य नु खो सो 'अहं खो
कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा मं
निरयं निरयपाला' ति, परे वा पनस्स लभेय्युं 'एसो खो कायस्स 25
पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा नं निरयं
निरयपाला' " ति ?

"नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तं येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्युं" ।

४. “तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा मातापितूनं हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा मातापितूनं हेतु धम्मचारी
समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

“यो हि, भो सारिपुत्त, मातापितूनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी
५ अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, मातापितूनं हेतु धम्मचारी
समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि^१, भो
सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

B. 400

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं^२ हेतुका^३ धम्मिका कम्मन्ता,
येहि सक्का मातापितरो चेव पोसेतुं, न च पापकम्मं कातुं,^४ पुञ्जं च
१० पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा पुत्तदारस्स
हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा पुत्तदारस्स हेतु धम्मचारी
समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

§ ३. अधम्मचारि-धम्मचारीसु कतमो सेय्यो

R. 189

५. “यो हि, भो सारिपुत्त, पुत्तदारस्स हेतु अधम्मचारी
विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, पुत्तदारस्स हेतु
१५ धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसम-
चरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं^२ हेतुका^३ धम्मिका कम्मन्ता
येहि सक्का पुत्तदारं^४ चेव पोसेतुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्जं च
पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा दासकम्मकर-
२० पोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा दासकम्मकर-
पोरिसस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

“यो हि, भो सारिपुत्त, दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु अधम्मचारी
विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, दासकम्मकर-
पोरिसस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्म-
२५ चरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया
सेय्यो” ति ।

१. अधम्मचरियविसमचरियाहि - स्या० । २. सहेतुका - सी०, रो०, स्या० । ३. कत्तुं -
सी० । ४-४. अञ्जे सहेतुका - सी०, रो०, स्या० । ५. पुत्तदारे - सी०, रो०, स्या० ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का दासकम्मकरपोरिसे^१ चेव पोसेतुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्जं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा मित्तामच्चानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा मित्तामच्चानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

5

“यो हि, भो सारिपुत्त, मित्तामच्चानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, मित्तामच्चानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का मित्तामच्चानं चेव मित्तामच्चकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्जं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा जातिसालोहितानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा जातिसालोहितानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

B. 401

“यो हि, भो सारिपुत्त, जातिसालोहितानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, जातिसालोहितानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

15

R. 190

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का जातिसालोहितानं चेव जातिसालोहितकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्जं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा अतिथीनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा अतिथीनं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

20

“यो हि, भो सारिपुत्त, अतिथीनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, अतिथीनं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

25

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता,

येहि सक्का अतिथीनं चेव अतिथिकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्ञं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा पुब्बपेतानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा पुब्बपेतानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

- 5 “यो हि, भो सारिपुत्त, पुब्बपेतानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, पुब्बपेतानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

- 10 “अत्थि खो, धनञ्ञानि, अञ्ञेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का पुब्बपेतानं चेव पुब्बपेतकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्ञं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं म ञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा देवतानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा देवतानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

B. 402

- 15 “यो हि, भो सारिपुत्त, देवतानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, देवतानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

R. 191

- 20 “अत्थि खो, धनञ्ञानि, अञ्ञेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का देवतानं चेव देवताकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्ञं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा रञ्ञो हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा रञ्ञो हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

- 25 “यो हि, भो सारिपुत्त, रञ्ञो हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, रञ्ञो हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्ञानि, अञ्ञेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का रञ्ञो चेव राजकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्ञं च पटिपदं पटिपज्जितुं । तं किं मञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा कायस्स

पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो” ति ?

“यो हि, भो सारिपुत्त, कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का कायं चेव पीणेतुं ब्रूहेतुं, न च पापकम्मं कातुं, पुञ्जं च पटिपदं पटिपज्जितुं” ति ।

§ ४. ब्रह्मसहस्रनाम मणो

६. अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो अपरेन समयेन आबाधिको अहोसि दुक्खितो बाब्हगिलानो । अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । येन च आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति । एवं च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’” ति । “एवं, भन्ते” ति खो सो पुरिसो धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो भगवन्तं एतदवोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती” ति । येन चायस्मा सारि-

B. 403

15 R. 192

20

25

पुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं
 सारिपुत्तं एतदवोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो
 बाळ्हगिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दति, एवं
 ५ च वदेति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन धनञ्जा-
 निस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’ ” ति।
 अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन।

७. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
 येन धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
 १० पञ्चत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो आयस्मा सारिपुत्तो धनञ्जानिं
 ब्राह्मणं एतदवोच — “कच्चि ते, धनञ्जानि, खमनीयं, कच्चि याप-
 नीयं ? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति ? पटिक्क-
 मोसानं पञ्चायति, नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा
 १५ वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं पञ्चायति,
 नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन^१
 मुद्धनि^२ अभिमत्थेय्य^३; एवमेव खो, भो^४ सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता
 मुद्धनि च ऊहनन्ति। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं, न यापनीयं। बाळ्हा
 मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं
 २० पञ्चायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो
 दब्बहेन वरत्तक्खण्डेन^५ सीसे सीसवेठं ददेय्य; एवमेव खो, भो सारिपुत्त,
 अधिमत्ता सीसे सीसवेदना। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं।
 बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्क-
 मोसानं पञ्चायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, दक्खो
 २५ गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन^६ कुच्छिं परि-
 कन्तेय्य; एवमेव खो, भो सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता कुच्छिं
 परिकन्तन्ति। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं, न यापनीयं। बाळ्हा मे
 दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं

१. सिखरेण — सी०। २. मुद्धनं — सी०, स्या०, रो०। ३. अभिमत्थेय्य — सी०।

४. मे भो — सी०, स्या०, रो०। ५. वरत्तक्खण्डेन — स्या०; वरत्तवन्धणेन — सी०; वरत्तावन्धेन — रो०। ६. गोविकत्तनेन — सी०।

पञ्जायति, नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं सम्परितापेय्युं; एवमेव खो भो सारिपुत्त, अधिमत्तो कायस्मिं डाहो' । न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं । बाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति । अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटिक्कमो" ति । 5

८. "तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – निरयो वा तिरच्छानयोनि वा" ति ?

"निरया, भो सारिपुत्त, तिरच्छानयोनि सेय्यो" ति ।

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसयो^१ वा" ति ? 10

"तिरच्छानयोनिया, भो सारिपुत्त, पेत्तिविसयो सेय्यो" ति ।

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – पेत्तिविसयो वा मनुस्सा वा" ति ?

"पेत्तिविसया, भो सारिपुत्त, मनुस्सा सेय्यो" ति । 15

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – मनुस्सा वा चातुमहाराजिका^२ वा देवा" ति ? R. 194

"मनुस्सेहि, भो सारिपुत्त, चातुमहाराजिका देवा सेय्यो" ति ।

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – चातुमहाराजिका वा देवा तावतिसा वा देवा" ति ? 20

"चातुमहाराजिकेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि तावतिसा देवा सेय्यो" ति ।

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – तावतिसा वा देवा यामा वा देवा" ति ?

"तावतिसेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि यामा देवा सेय्यो" ति । 25 B. 405

"तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो – यामा वा देवा तुसिता वा देवा" ति ?

१. दाहो – सी०, रो० । २. पित्तिविसयो – स्या० । ३. चातुम्महाराजिका – सी०, स्या०, रो० ।

“यामेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि तुसिता देवा सेय्यो” ति ।

“तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो—तुसिता वा देवा निम्मानरती वा देवा” ति ?

“तुसितेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि निम्मानरती देवा सेय्यो” ति ।

5 “तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो—निम्मानरती वा देवा परनिम्मितवसवत्ती वा देवा” ति ?

“निम्मानरतीहि, भो सारिपुत्त, देवेहि परनिम्मितवसवत्ती देवा सेय्यो” ति ।

10 “तं किं मञ्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो परनिम्मित-वसवत्ती वा देवा ब्रह्मलोको वा” ति ?

“‘ब्रह्मलोको’ ति—भवं सारिपुत्तो आह; ‘ब्रह्मलोको’ ति—भवं सारिपुत्तो आह” ति ।

अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि—“इमे खो ब्राह्मणा ब्रह्मलोकाधिमुत्ता । यन्नूनाहं धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स ब्रह्मानं सहव्यताय”
15 मगं देसेय्यं” ति ।

“ब्रह्मानं ते, धनञ्जानि, सहव्यताय मगं देसेस्सामि; तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति । “एवं, भो” ति खो धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच—“कतमो च, धनञ्जानि, ब्रह्मानं सहव्यताय
20 मगो ? इध, धनञ्जानि, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं^१; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय^२ सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । अयं खो, धनञ्जानि, ब्रह्मानं सहव्यताय मगो ।

25 ९. “पुन च परं, धनञ्जानि, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा ... पे०... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन

१. सहव्यताय—सी०, रो० । २. चतुत्थि—सी०, रो० । ३. सब्बत्तताय—सी० ।

चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्ब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । अयं खो, धनञ्जानि, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्नो” ति ।

“तेन हि, भो सारिपुत्त, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्बह-
गिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । अथ खो आयस्मा 5
सारिपुत्तो धनञ्जानिं ब्राह्मणं सति उत्तरिकरणीये’ हीने ब्रह्मलोके
पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो
अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते सारिपुत्ते कालमकासि, ब्रह्मलोकं च
उपपज्जि ।

B. 406

१०. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “एसो, भिक्खवे, 10
सारिपुत्तो धनञ्जानिं ब्राह्मणं सति उत्तरिकरणीये हीने ब्रह्मलोके
पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो” ति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं
एतदवोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्बह- 15
गिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती” ति ।

“किं पन त्वं, सारिपुत्त, धनञ्जानिं ब्राह्मणं सति उत्तरिकरणीये
हीने ब्रह्मलोके पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो” ति ?

B. 196

“मय्हं खो, भन्ते, एवं अहोसि — ‘इमे खो ब्राह्मणा ब्रह्मलोकाधि-
मुत्ता । यन्नूनाहं धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गं 20
देसेय्यं’ ” ति ।

“कालङ्कतो च, सारिपुत्त, धनञ्जानि ब्राह्मणो, ब्रह्मलोकं च
उपपन्नो” ति ;

—:०:—

४८. वासेट्टसुतं

§ १. वासेट्ट-भारद्वाजानं माणवानं अन्तरकथा

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा इच्छानङ्गले^१ विहरति
इच्छानङ्गलवनसण्डे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिञ्जाता
अभिञ्जाता ब्राह्मणमहासाला इच्छानङ्गले पटिवसन्ति, सेय्यथीदं – चङ्की
ब्राह्मणो, तारुखो ब्राह्मणो, पोक्खरसाति ब्राह्मणो, जानुस्सोणि^२ ब्राह्मणो,
५ तोदेय्यो ब्राह्मणो, अञ्जे च अभिञ्जाता अभिञ्जाता ब्राह्मणमहासाला^३ ।
अथ खो वासेट्टभारद्वाजानं माणवानं जङ्घाविहारं अनुचङ्कमन्तानं^४ अनु-
विचरन्तानं^५ अयमन्तराकथा उदपादि – “कथं, भो, ब्राह्मणो होती” ति ?
भारद्वाजो माणवो एवमाह – “यतो खो, भो, उभतो सुजातो मातितो च
पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुप-
१० क्कुट्टो जातिवादेन – एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती” ति । वासेट्टो
माणवो एवमाह – “यतो खो, भो, सीलवा च होति वत्तसम्पन्नो च –
एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती” ति । नेव खो असक्खि भारद्वाजो
माणवो वासेट्टं माणवं सञ्जापेतुं, न पन असक्खि वासेट्टो माणवो भारद्वाजं
माणवं सञ्जापेतुं । अथ खो वासेट्टो माणवो भारद्वाजं माणवं आम-
१५ न्तेसि – “अयं खो, भो भारद्वाज, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तं खो पन
भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसदो अब्भुगतो – “इति पि सो
भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू
अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा” ति ।
२० आयाम, भो भारद्वाज, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्गमिस्साम; उप-
सङ्गमित्वा समणं गोतमं एतमत्थं पुच्छिस्साम । यथा नो समणो गोतमो
व्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा” ति । “एवं, भो” ति खो भारद्वाजो
माणवो वासेट्टस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

१. इच्छानङ्गले – सी० । २. जानुस्सोणि – सी० । ३. महासाला – सी० । ४. अनु-
चङ्कममानानं – सी० । ५. अनुविचरमानानं – सी० ।

§ २. जातिवादं आरब्ध भगवतो देसना

२. अथ खो वासेट्टुभारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसङ्क-
मिसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं
साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो
वासेट्टो माणवो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“अनुज्जातपटिज्जाता, तेविज्जा मयमस्सु^१ भो^२ ।

5

अहं पोक्खरसातिस्स, तारुक्खस्सायं माणवो ॥

“तेविज्जानं यदक्खातं, तत्र^३ केवलिनोस्मसे ।

पदकस्मा वेय्याकरणा^४, जप्पे आचरियसादिसा ।

तेसं नो जातिवादस्मिं, विवादो अत्थि गोतम ॥

“जातिया ब्राह्मणो होति, भारद्वाजो इति भासति ।

10 B. 408

अहं च कम्मना^५ ब्रूमि, एवं जानाहि चक्खुम ॥

“ते न सक्कोम जापेतुं, अज्जमज्जं मयं उभो ।

भगवन्तं पुट्ठुमागमा^६, सम्बुद्धं इति विस्सुतं ।

“चन्दं यथा खयातीतं^७, पेच्च पञ्जलिका^८ जना ।

15

वन्दमाना नमस्सन्ति, एवं लोकस्मिं^९ गोतमं ॥

“वक्खुं लोके समुप्पन्नं, मयं पुच्छाम गोतमं ।

जातिया ब्राह्मणो होति, उदाहु भवति कम्मना ।

अजानतं नो^{१०} पब्रूहि^{११}, यथा जानेमु ब्राह्मणं” ति ॥

३. “तेसं वो अहं व्यक्खिस्सं,^{१२} (वासेट्टा ति भगवा)

४

अनुपुब्बं यथातथं^{१३} ।

20

जातिवेभज्जं पाणानं, अज्जमज्जा हि जाद्वियो ॥

“तिण्णक्खे पि जानाथ, न चा^{१४} पि पटिजानरे^{१५} ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

१-१. मयमस्सु भो-सी० । २. तत्थ-सी० । ३. नो व्याकरणा-स्या० ।

४. कम्मना-सी० । ५. पुट्ठुमागम्म-सी० ; पुट्ठुं आगम्म-स्या० । ६. खयातीकं-सी० ।

७. पञ्जलिका-स्या० । ८. लोकस्मि-स्या० । ९-९. नो च ब्रूहि-स्या० । १०. व्याचि-

क्खिस्सं-स्या० ; व्याचिक्खिस्सं-सी० । ११. यथाकथं-स्या० । १२. वा-स्या० । १३. पटि-

जानने-स्या० ।

“ततो कीटे पटङ्गे^१ च, याव^२ कुन्थकिपिल्लिके ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥

“चतुष्पदे पि जानाथ, खुद्दके च महल्लके ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥

5 “पादुदरे पि जानाथ, उरगे दीघपिट्टिके^३ ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥

“ततो मच्छे पि जानाथ, उदके वारिगोचरे ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥

10 “ततो पक्खी पि जानाथ, पत्तयाने विहङ्गमे ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥

“यथा एतासु जातीसु, लिङ्गं जातिमयं पुथु ।
एवं नत्थि मनुस्सेसु, लिङ्गं जातिमयं पुथु ॥

B. 409

“न केसेहि न सीसेहि^४, न कण्णेहि न अक्खीहि ।
न मुखेन न नासाय, न ओट्ठेहि भमूहि वा ॥

15 “न गीवाय न अंसेहि, न उदरेन न पिट्ठिया ।
न सोणिया न उरसा^५, न सम्बाधे न मेथुने ॥

“न हत्थेहि न पादेहि, नङ्गुलीहि^६ नखेहि वा ।
न जङ्घाहि न ऊरूहि, न वण्णेन सरेन वा ।
लिङ्गं जातिमयं नेव, यथा अञ्जासु जातिसु ॥

20 ४. “पच्चत्तं च^७ सरीरेसु, मनुस्सेस्वेतं न विज्जति ।
वोकारं च मनुस्सेसु, समञ्जाय पवुच्चति ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, गोरक्खं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, कस्सको सो न ब्राह्मणो ॥

25 “यो हि कोचि मनुस्सेसु, पुथुसिप्पेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, सिप्पिको सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, वोहारं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, वाणिजो^८ सो न ब्राह्मणो ॥

१. पटङ्गे - सी० । २. कुन्थिके - सी० । ३. सीसेन - सी० । ४. उरस्मा - स्या० ।

५. नाङ्गुलीहि - सी० ; न अङ्गुलीहि - स्या० । ६. स - सी० । ७. वानिज्जो - स्या० ।

- “यो हि कोचिं मनुस्सेसु, परपेस्सेन जीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि, पेस्सको^१ सो न ब्राह्मणो ॥
- “यो हि कोचि मनुस्सेसु, अदिन्नं उपजीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि, चोरो एसो न ब्राह्मणो ॥
- “यो हि कोचि मनुस्सेसु, इस्सत्थं उपजीवति । ६
 एवं वासेट्ठ जानाहि, योधाजीवो न ब्राह्मणो ॥
- “यो हि कोचि मनुस्सेसु, पोरोहिच्चेन जीवति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि, याजको सो न ब्राह्मणो ॥
- “यो हि कोचि मनुस्सेसु, गामं रट्ठं च भुञ्जति ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि, राजा एसो न ब्राह्मणो ॥ १०
- “न चाहं ब्राह्मणं ब्रूमि, योनिजं मत्ति सम्भवं । B. 410
 भोवादि नाम सो होति, सचे होति सकिञ्चनो ।
 अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
५. “सब्बसंयोजनं छेत्वा, यो वे न परितस्सति ।
 सङ्गातिगं^२ विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ १५
- “छेत्वा नद्धि^३ वरत्तं च, सन्दानं^४ सहनुक्कमं ।
 उक्खित्तपल्लिघं^५ बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “अक्कोसं वधवन्धं च, अदुट्ठो यो तितिव्वति ।
 खन्तीबलं^६ बलानीकं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “अक्कोधनं वतवन्तं^७, सीलवन्तं अनुस्सदं^८ । २०
 दन्तं अन्तिमसारीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “वारिपोक्खरपत्तेव, आरग्गेरिव सांसपो ।
 यो न लिम्पति कामेसु, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
 पन्नभारं विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ २५

१. पेस्सिको - सी० । २. सङ्गातीतं - स्या० । ३. नद्धि - सी० । ४. सन्धानं - स्या० ।

५. उक्खित्तपल्लिघं - सी० । ६. खन्तिबलं - सी०, स्या० । ७. धुतवन्तं - स्या० । ८. अनुस्सुदं - स्या०; अनुस्सुकं - सी० ।

“गम्भीरपञ्चं मेधावि, मग्गामग्गस्स कोविदं ।
उत्तमतथमनुप्पत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“असंसद्वं गहट्ठेहि, अनागारेहि चूभयं ।
अनोकसारिमप्पिच्छं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

5 “निधाय दण्डं भूतेसु, तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“अविरुद्धं विरुद्धेसु, अत्तदण्डेसु निब्बुतं ।
सादानेसु अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

10 “यस्स रागो च दोसो च, मानो मक्खो च ओहितो ।
सासपोरिय आरग्गा, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

B. 411

६. “अकक्कसं विञ्जापनिं^१, गिरं सच्चं उदीरये ।
याय नाभिसजे^२ किञ्चि, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यो च^३ दीघं व रस्सं^४ वा, अणुं थूलं सुभासुभं ।
लोके अदिन्नं नादेति^५, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

15 “आसा यस्स न विज्जन्ति, अस्मिं लोके परमिह च ।
निरासासं^६ विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यस्सालया न विज्जन्ति, अञ्जाय अकथङ्कथी^७ ।
अमतोगधं अनुप्पत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

20 “योध पुञ्चं च पापं च, उभो सङ्गं उपच्चगा ।
असोकं विरजं सुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“चन्दं व विमलं सुद्धं, विप्पसन्नं अनाविलं ।
नन्दीभुवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

25 “यो इमं पलिपथं^८ दुग्गं, संसारं मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारङ्गतो^९ भायी, अनेजो अकथङ्कथी ।

अनुपादाय निब्बुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

१. पातितो-सी०, स्या० । २. विञ्जपनि-सी० । ३. नाभिसज्जे-म०, रो०, स्या० । ४. पि-स्या० । ५. रस्वं-सी० । ६. नादियति-सी०; नामेति-स्या० । ७. निरासयं-सी० । ८. अकथंकथि-म०, स्या० । ९. पळिपथं-सी० । १०. पारगतो-सी० ।

- “योध कामे पहन्त्वान^१, अनागारो परिब्वजे ।
 कामभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “योध तण्हं पहन्त्वान, अनागारो परिब्वजे ।
 तण्हाभवपरिक्खीणं,^२ तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “हित्वा मानुसकं योगं, दिब्बं योगं उपच्चगा ।
 सब्बयोगविसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “हित्वा रतिं च अरतिं, सीतीभूतं निरूपधिं ।
 सब्बलोकाभिभुं वीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “चुत्ति यो वेदि सत्तानं, उपपत्तिं च सब्बसो ।
 असत्तं सुगतं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “यस्स गतिं न जानन्ति, देवा गन्धब्बमानुसा ।
 खीणासवं अरहन्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “यस्स पुरे च पच्छा च, मज्झे च नत्थि किञ्चनं ।
 अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “उसभं पवरं वीरं, महेसि विजिताविनं ।
 अनेजं न्हातकं^३ बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
- “पुब्बेनिवासं यो वेदि, सग्गापायं च पस्सति ।
 अथो जातिकखयं पत्तो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
७. “समञ्जा हेसा लोकस्मिं, नामगोत्तं पकप्पितं ।
 सम्मुच्चा^४ समुदागतं, तत्थ तत्थ पकप्पितं ॥
- “दीघरत्तानुसयितं,^५ दिट्ठिगतमजानतं ।
 अजानन्ता^६ नो पब्रुन्ति,^७ जातिया होति ब्राह्मणो ॥
- “न जच्चा ब्राह्मणो^८ होति, न जच्चा होति अब्राह्मणो^९ ।
 कम्मना^{१०} ब्राह्मणो^{११} होति, कम्मना होति अब्राह्मणो^{१२} ॥

5

10

B. 412

15

20

१. पहन्त्वान—सी० । २. कामभवपरिक्खीणं—स्या० । ३. नहातकं—सी० ।
 ४. समुच्च—स्या० । ५. दीघरत्तमनुसयितं—सी०, स्या० । ६. जानन्ता—सी० । ७. च
 ब्रूहन्ति—स्या०; पब्रुवन्ति—सी० । ८. वसलो—स्या० । ९. ब्राह्मणो—स्या० । १०.
 कम्मना—सी० । ११. वसलो—स्या० । १२. ब्राह्मणो—स्या० ।

- “कस्सको कम्मुना होति, सिप्पिको होति कम्मुना ।
 वाणिजो कम्मुना होति, पेस्सको होति कम्मुना ॥
 “चोरो पि कम्मुना होति, योधाजीवो पि कम्मुना ।
 याजको कम्मुना होति, राजा पि होति कम्मुना ॥
 5 “एवमेतं यथाभूतं, कम्मं पस्सन्ति पण्डिता ।
 पटिच्चसमुप्पाददसा’, कम्मविपाककोविदा ॥
 “कम्मुना वत्तति लोको, कम्मुना वत्तति पजा ।
 कम्मनिबन्धना सत्ता, रथस्साणी व यायतो ॥
 “तपेन ब्रह्मचरियेन, संयमेन दमेन च ।
 10 एतेन ब्राह्मणो होति, एतं ब्राह्मणमुत्तमं ॥
 “तीहि विज्जाहि सम्पन्नो, सन्तो खीणपुनब्भवो ।
 एवं वासेट्ठ जानाहि, ब्रह्मा सक्को विजानतं” ति ॥

§ ३. वासेट्ठ-भारद्वाजानं सरणगमनं

B. 413

८. एवं वुत्ते, वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्तं एतदवोचुं —
 “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम,
 15 निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्गं
 आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि
 दक्खन्ती’ ति — एवमेवं’ भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मोपकासितो ।
 एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मं च भिक्खुसङ्घं च ।
 उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गते” ति ।

—:०:—

४६. सुभसुत्तं

§ १. गहट्टपब्बजितकम्मट्टानेसु विभज्जवादो

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो सावत्थियं पटिवसति अञ्जतरस्स गहपतिस्स निवेसने केनचिदेव करणीयेन । अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो यस्स गहपतिस्स निवेसने पटिवसति तं गहपतिं एतदवोच—“सुत्तं मेतं”, गहपति—“अविवित्ता सावत्थी^१ अरहन्तेही” ति । कं नु ख्वज्ज समणं-ब्राह्मणं वा पयिरुपासेय्यामा” ति ? 5

“अयं, भन्ते, भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथवा पिण्डकस्स आरामे । तं, भन्ते, भगवन्तं पयिरुपासस्सू” ति ।

अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो तस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच—“ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहंसु—‘गहट्टो आराधको होति जायं धम्मं कुसलं, न पब्बजितो आराधको होति जायं धम्मं कुसलं’ ति । इध भवं गोतमो किमाहा” ति ? 10

२. “विभज्जवादो खो अहमेत्थ, माणव ; नाहमेत्थ एकंसवादो । गिहिस्स वाहं, माणव, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपत्तिं न वण्णेमि । गिही वा हि, माणव, पब्बजितो वा मिच्छापटिपत्तो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु न आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । गिहिस्स वाहं, माणव, पब्बजितस्स वा सम्मापटिपत्तिं वण्णेमि । गिही वा हि, माणव, पब्बजितो वा सम्मापटिपत्तो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जायं धम्मं कुसलं” ति । 15

“ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहंसु—‘महट्टमिदं^४ महाकिच्चं महा-

१-१. सुतमेतं-स्या० । २. सावत्थि-सी०, रो० । ३. सारणीयं-म० । ४. महत्थमिदं-स्या० ।

धिकरणं महासमारम्भं घरावासकम्मट्टानं^१ महप्फलं होति; अप्पट्ठमिदं^२ अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं पव्वज्जा कम्मट्टानं अप्पफलं होती' ति । इध भवं गोतमो किमाहा" ति ।

- “एत्था^३ पि खो अहं, माणव, विभज्जवादो^४; नाहमेत्थ एकंस-
 5 वादो । अत्थि, माणव, कम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमा-
 रम्भं विपज्जमानं अप्पफलं^५ होति; अत्थि, माणव, कम्मट्टानं महट्ठं महा-
 किच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति; अत्थि,
 माणव, कम्मट्टानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्ज-
 मानं अप्पफलं होति; अत्थि, माणव, कम्मट्टानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पा-
 R. 198 10 धिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति । कतमं च, माणव,
 कम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्प-
 फलं होति ? कसि^६ खो, माणव, कम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं
 महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । कतमं च, माणव, कम्मट्टानं
 महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं
 15 होति ? कसि येव खो, माणव, कम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं
 महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति । कतमं च, माणव, कम्मट्टानं
 अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं
 होति ? वणिज्जा^७ खो, माणव, कम्मट्टानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधि-
 करणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । कतमं च माणव,
 20 कम्मट्टानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं
 महप्फलं होति ? वणिज्जा येव खो, माणव, कम्मट्टानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं
 अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति ।

३. “सेय्यथापि, माणव, कसि कम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महा-
 धिरकणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति; एवमेव खो, माणव,
 B. 415 25 घरावासकम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्ज-
 मानं अप्पफलं होति । सेय्यथापि, माणव, कसि येव कम्मट्टानं महट्ठं
 महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति;
 एवमेव खो, माणव, घरावासकम्मट्टानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं

१. अप्पत्थमिदं - स्या० । २. एत्थ - स्या०, रो० । ३. विभज्जवादो - स्या० । ४. अप्प-
 फलं - स्या० । ५. कसी - रो० । ६. वणिज्जा - स्या० ।

महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति । सेय्यथापि, माणव, वणिज्जा कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति; एवमेव खो, माणव, पब्बज्जा कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । सेय्यथापि, माणव, वणिज्जा येव कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं 5 अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति; एवमेव खो, माणव, पब्बज्जा कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होती” ति ।

R. 199

§ २. अन्धवेणूपमा ब्राह्मणा

४. “ब्राह्मणा, भो गोतम, पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाया” ति ।

10

“ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय — सचे ते अगरे — साधु ते पञ्च धम्मे इमस्मिं परिसति भासस्सू” ति ।

“न खो मे, भो गोतम, गरे यत्थस्सु भवन्तो वा निसिन्नो^१ भवन्तरूपो^२ वा” ति ।

15

“तेन हि, माणव, भासस्सू” ति ।

“सच्चं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा पठमं धम्मं पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । तपं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा दुतियं धम्मं पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । ब्रह्मचरियं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ततियं धम्मं पञ्जापेन्ति 20 पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । अज्जेनं^३ खो, भो गोतम, ब्राह्मणा चतुत्थं धम्मं पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । चागं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्चमं धम्मं पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमे पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाया 25 ति । इध भवं गोतमो किमाहा” ति ?

१. निसिन्ना — सी०, रो०, स्या० । २. भवन्तरूपा — सी०, स्या०, रो० ।

३. अज्जेसनं — सी० ।

५. “किं पन, माणव, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणो पि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाकं पवेदेमी’ ” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम” ।

B. 416

5 “किं पन, माणव, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियो पि एकाचरियपाचरियो पि याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाकं पवेदेमी’ ” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम” ।

R. 200

10

“किं पन, माणव, ये पि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा’ पोरणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथीदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमत्तग्गि अङ्गीरसो’ भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, ते पि एवमाहंसु —
15 ‘मयं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाकं पवेदेमा’ ” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम” ।

“इति किर, माणव, नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणो पि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
20 विपाकं पवेदेमी’ ति; नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियो पि एकाचरियपाचरियो पि याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाकं पवेदेमी’ ति; ये पि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो ... पे०... ते पि न एवमाहंसु — ‘मयं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
25 विपाकं पवेदेमा’ ति’ ।

“सेय्यथापि, माणव, अन्धवेणि परम्परासंसत्ता’ पुरिमो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति; एवमेव खो,

१. ब्राह्मणानं — स्या० । २. अङ्गीरसो — रो० । ३. एत्थ ‘नो हेतं भो गोतम’ इति सी० पोत्थके अधिको पाठो दिस्सति । ४. ० संसत्त — रो० ।

माणव, अन्धवेणूपमं मञ्जे'ब्राह्मणानं भासितं सम्पज्जति — पुरिमो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सती" ति ।

§ ३. उत्तरिमनुस्सधम्मनं सच्छिकिरिया

६. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवता अन्धवेणूपमेन वुच्चमानो कुपितो अनत्तमनो भगवन्तं येव खुंसेन्तो भगवन्तं येव वम्भेन्तो भगवन्तं येव वदमानो — 'समणो गोतमो पापितो भविस्सती' ति भगवन्तं 5
एतदवोच — "ब्राह्मणो, भो गोतम, पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको एवमाह — 'एवमेव पनिधेकच्चे समणब्राह्मणा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियज्जाणदस्सनविसेसं पटिजानन्ति । तेसमिदं भासितं हस्सकं येव सम्पज्जति, नामकं येव सम्पज्जति, रिक्तकं येवासम्पज्जति, तुच्छकं येव सम्पज्जति । कथं हि नाम मनुस्सभूतो उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरिय- 10
ज्जाणदस्सनविसेसं जस्सति' वा दक्खति' वा सच्छि वा करिस्सती ति — नेतं ठानं विज्जती' " ति ?

B, 417

R. 201

"किं पन, माणव, ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको सव्वेसं येव समणब्राह्मणानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाती" ति ?

"सकाय पि हि, भो गोतम, पुण्णिकाय दासिया ब्राह्मणो 15
पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको चेतसा चेतो परिच्च न पजानाति, कुतो पन सव्वेसं येव समणब्राह्मणानं चेतसा चेतो परिच्च पजानिस्सती" ति ?

"सेय्यथापि, माणव, जच्चन्धो पुरसो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न 20
पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिट्टुकानि^१ रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं^२, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिम-सुरिये^३ । सो एवं वदेय्य — 'नत्थि कण्हसुक्कानि रूपानि, नत्थि कण्हसुक्कानं रूपानं दस्सावी; नत्थि नीलकानि रूपानि, नत्थि नीलकानं रूपानं दस्सावी; नत्थि पीतकानि रूपानि, नत्थि पीतकानं 25
रूपानं दस्सावी; नत्थि लोहितकानि रूपानि, नत्थि लोहितकानं रूपानं

१. जायिस्सति — सी० । २. दक्खिस्सति — सी०, रो०; दक्खति — स्या० ।

३. मज्जेट्टुकानि — सी०, स्या०, रो० । ४. समविसमानि — रो०, स्या० । ५. ०सूरिये—म० ।

दस्सावी; नत्थि मज्झिट्टुकानि रूपानि, नत्थि मज्झिट्टुकानं रूपानं
दस्सावी; नत्थि समविसमं, नत्थि समविसमस्स दस्सावी; नत्थि तारक-
रूपानि, नत्थि तारकरूपानं दस्सावी; नत्थि चन्दिमसुरिया^१, नत्थि
चन्दिमसुरियानं दस्सावी । अहमेतं न जानामि, अहमेतं न पस्सामि;
५ तस्मा तं नत्थी' ति । सम्मानु खो सो, माणव, वदमानो वदेय्या" ति ?

“नो हिदं, भो गोतम । अत्थि कण्हसुककानि रूपानि, अत्थि
कण्हसुककानं रूपानं दस्सावी; अत्थि नीलकानि रूपानि, अत्थि नीलकानं
रूपानं दस्सावी; अत्थि पीतकानि रूपानि, अत्थि पीतकानं रूपानं
दस्सावी; अत्थि लोहितकानि रूपानि, अत्थि लोहितकानं रूपानं दस्सावी;
१० अत्थि मज्झिट्टुकानि रूपानि, अत्थि मज्झिट्टुकानं रूपानं दस्सावी;
अत्थि समविसमं, अत्थि समविसमस्स दस्सावी; अत्थि तारकरूपानि,
अत्थि तारकरूपानं दस्सावी; अत्थि चन्दिमसुरिया, अत्थि चन्दिम-
सुरियानं दस्सावी । 'अहमेतं न जानामि, अहमेतं न पस्सामि; तस्मा तं
नत्थी' ति; न हि सो, भो गोतम, सम्मानु वदमानो वदेय्या" ति ।

B. 418

R. 202

१५ “एवमेव खो, माणव, ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभग-
वनिको अन्धो अचक्खुको । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरिय-
जाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सती ति—नेतं
ठानं विज्जति ।

७. “तं किं मज्झसि, माणव, ये ते कोसलका ब्राह्मणमहासाला,^२
२० सेय्यथीदं—चङ्की ब्राह्मणो तारुक्खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति ब्राह्मणो
जाणुस्सोणि ब्राह्मणो पिता च^३ ते तोदेय्यो, कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते
सम्ममुच्चा^४ वाचं भासेय्युं यं वा असम्ममुच्चा” ति ?

“सम्ममुच्चा, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं^५ सेय्यो, यं वा ते मन्ता वाचं भासेय्युं यं वा
२५ अमन्ता” ति ?

“मन्ता, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते पटिसङ्घाय वाचं भासेय्युं यं वा
अप्पटिसङ्घाया” ति ?

१. ० सूरिया—म० । २. ० महासाला—सी० । ३. वा—सी०, स्या०, रो० ।
४. सम्मुसा—सी०, रो०; सम्मुच्चा—स्या० । ५. तेसं—सी०, स्या०, रो० ।

“पटिसङ्ख्वाय, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते अत्थसंहितं वाचं भासेय्युं यं वा अनत्थसंहितं” ति ?

“अत्थसंहितं, भो गोतम” ।

“तं किं मञ्जसि, माणव, यदि एवं सन्ते, ब्राह्मणेन पोक्खरसातिना ओपमञ्जेन सुभगवनिकेन सम्मुच्चा वाचा भासिता असम्मुच्चा” ति ? 5

“असम्मुच्चा, भो गोतम” ।

“मन्ता वाचा भासिता अमन्ता वा” ति ?

“अमन्ता, भो गोतम” ।

“पटिसङ्ख्वाय वाचा भासिता अप्पटिसङ्ख्वाया” ति ? 10

“अप्पटिसङ्ख्वाय, भो गोतम” ।

“अत्थसंहिता वाचा भासिता अनत्थसंहिता” ति ?

“अनत्थसंहिता, भो गोतम” ।

“पञ्च खो इमे, माणव, नीवरणा । कतमे पञ्च ? कामच्छन्द-
नीवरणं, व्यापादनीवरणं, धीनमिद्धनीवरणं^१ उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, 15
विचिकिच्छानीवरणं – इमे खो, माणव, पञ्च नीवरणा । इमेहि खो
माणव, पञ्चहि नीवरणेहि ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको
आवुतो निवुतो ओफुटो^२ परियोनद्धो । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा
अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा
करिस्सती ति – नेतं ठानं विज्जति । 20

८. “पञ्च खो इमे, माणव, कामगुणा । कतमे पञ्च ?
चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया,
सोतविज्जेय्या सद्दा ...पे०... धानविज्जेय्या गन्धा ... जिह्वा विज्जेय्या
रसा ... कायविज्जेय्या फोढुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता
रजनीया – इमे खो, माणव, पञ्च कामगुणा । इमेहि खो, माणव, पञ्चहि 25
कामगुणेहि ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको गथितो
मुच्छित्तो अज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्जो परिभुज्जति ।
सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा
दक्खति वा सच्छि वा करिस्सती ति – नेतं ठानं विज्जति ।

“तं किं मञ्जसि, माणव, यं वा तिणकट्ठुपादानं पटिच्च अग्निं जालेय्य यं वा निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादानं अग्निं जालेय्य, कतमो नु स्वास्स अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा' च पभस्सरो चा” ति ?

“मचे तं, भो गोतम, ठानं निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादानं अग्निं जालेतुं,
5 स्वास्स अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो चा” ति ।

“अट्ठानं खो एतं, माणव, अनवकासो यं निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादानं अग्निं जालेय्य अञ्जत्र इद्धिमता । सेय्यथापि, माणव, तिणकट्ठुपादानं पटिच्च अग्नि जलति तथूपमाहं, माणव, इमं पीतिं वदामि यायं पीति पञ्च कामगुणे पटिच्च । सेय्यथापि, माणव, निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादानो'
10 अग्नि जलति तथूपमाहं, माणव, इमं पीतिं वदामि यायं पीति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ।

“कतमा च, माणव, पीति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ? इध, माणव, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०...पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, माणव, पीति अञ्जत्रेव कामेहि
B. 420 15 अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि । पुन च परं, माणव, भिक्खु' वितक्कविचारानं वूपसमा दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, माणव, पीति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ।

९. “ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, कतमेत्थ ब्राह्मणा धम्मं महप्फलतरं
20 पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाया” ति ?

“येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चागमेत्थ ब्राह्मणा धम्मं महप्फलतरं पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाया” ति ।

§ ४. अनुकम्पजातिका समणा सेट्ठा

१०. “तं किं मञ्जसि, माणव, इध अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स
25 महायञ्जो पच्चुपट्ठितो अस्स । अथ द्वे ब्राह्मणा आगच्छेय्युं — ‘इत्थन्नामस्स ब्राह्मणस्स महायञ्जं अनुभविस्सामा’ ति । तत्रेकस्स' ब्राह्मणस्स

१. वण्णिमा — सी०, स्या०, रो० । २. ० तिणकट्ठुपादानं — सी०, रो० । ३. स्या० पोत्यके नत्थि । ४. तत्थेकस्स — रो० ।

एवमस्स — ‘अहो वत ! अहमैव लभेय्यं भत्तग्गे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं, न अञ्जो’ ब्राह्मणो लभेय्यं’ भत्तग्गे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं’ ति । ठानं खो पनेतं, माणव, विज्जति यं अञ्जो ब्राह्मणो लभेय्यं भत्तग्गे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं, न सो ब्राह्मणो लभेय्यं भत्तग्गे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं । ‘अञ्जो ब्राह्मणो लभति 5 भत्तग्गे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं, नाहं लभामि भत्तग्गे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं’ ति — इति सो कुपितो होति अनत्तमनो । इमस्स पन, माणव, ब्राह्मणा किं विपाकं पञ्जापेन्ती” ति ?

B. 207

“न ख्वेत्य, भो गोतम, ब्राह्मणा एवं दानं देन्ति — ‘इमिना परो’ कुपितो होतु अनत्तमनो’ ति । अथ ख्वेत्य ब्राह्मणा अनुकम्पा- 10 जातिकं येव दानं देन्ती” ति ।

“एवं सन्ते, खो, माणव, ब्राह्मणानं इदं छट्ठं पुञ्जकिरियवत्थु’ होति — यदिदं अनुकम्पाजातिकं” ति ।

“एवं सन्ते, भो गोतम, ब्राह्मणानं इदं छट्ठं पुञ्जकिरियवत्थु होति — यदिदं अनुकम्पाजातिकं” ति । 15

“ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमे त्वं पञ्च धम्मे कत्थ बहुलं समनु- पस्ससि — गहट्ठेसु वा पब्बजितेसु वा” ति ?

“येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमाहं पञ्च धम्मे पब्बजितेसु बहुलं 20 समनुपस्सामि अप्पं गहट्ठेसु । गहट्ठो हि, भो गोतम, महट्ठो महाकिच्चो महाधिकरणो महासमारम्भो, न सततं समितं सच्चवादी होति; पब्ब- जितो खो पन, भो गोतम, अप्पट्ठो अप्पकिच्चो अप्पाधिकरणो अप्प- समारम्भो, सततं समितं सच्चवादी होति । गहट्ठो हि, भो गोतम, महट्ठो महाकिच्चो महाधिकरणो महासमारम्भो न सततं समितं 25 तपस्सी होति ... ब्रह्मचारी होति ... सज्झायबहुलो होति ... चागबहुलो होति; पब्बजितो खो पन, भो गोतम, अप्पट्ठो अप्पकिच्चो अप्पाधि- करणो अप्पसमारम्भो सततं समितं तपस्सी होति ... ब्रह्मचारी होति ...

B. 421

१-१. अञ्जे ब्राह्मणा लभेय्यं — स्या० । २. च वो — स्या० । ३. ० किरियावत्थु — सी०, रो०; किरियावत्थुं — स्या० ।

सज्झायबहुलो होति ... चागबहुलो होति । येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा' पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमाहं पञ्च धम्मे पब्बजितेसु बहुलं समनुपस्सामि अप्पं गहट्ठेसू" ति ।

- R. 206 5 “ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय चित्तस्साहं एते परिक्र्वारे वदामि—यदिदं चित्तं अवेरं अब्यावज्झं तस्स भावनाय । इध, माणव, भिक्खु सच्चवादी होति । सो ‘सच्चवादीम्ही’ ति लभति अत्थवेदं, लभति धम्मवेदं, लभति धम्मूपसंहितं पामोज्जं^१ । यं तं कुसलूपसंहितं पामोज्जं, चित्तस्साहं एतं परिक्र्वारं वदामि—यदिदं चित्तं अवेरं
- 10 अब्यावज्झं तस्स भावनाय । इध, माणव, भिक्खु तपस्सी होति ...पे०... ब्रह्मचारी होति...पे०...सज्झायबहुलो होति...पे०...चागबहुलो होति । सो ‘चागबहुलोम्ही’ ति लभति अत्थवेदं, लभति धम्मवेदं, लभति धम्मूपसंहितं पामोज्जं । यं तं कुसलूपसंहितं पामोज्जं, चित्तस्साहं एतं परिक्र्वारं वदामि—यदिदं चित्तं अवेरं अब्यावज्झं
- 15 तस्स भावनाय । ये ते माणव, ब्राह्मणा, पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चित्तस्साहं एते परिक्र्वारे वदामि—यदिदं चित्तं अवेरं अब्यावज्झं तस्स भावनाया” ति ।

§ ५. ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो

११. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतद-
वोच—“सुतं मेतं, भो गोतम—‘समणो गोतमो ब्रह्मानं सहव्यताय’
20 मग्गं जानाती’ ” ति ।

“तं किं मज्झसि, माणव, आसन्ने इतो नळकारगामो, नयितो दूरे नळकारगामो” ति ?

- B. 422 “एवं, भो, आसन्ने इतो नळकारगामो, नयितो दूरे नळ-
कारगामो” ति ।

- 25 “तं, किं मज्झसि माणव, इधस्स पुरिसो नळकारगामे जात-
वद्धो^२; तमेनं नळकारगामतो तावदेव अवसटं नळकारगामस्स मग्गं

१. समणब्राह्मणा—रो० । २. सच्चवादिम्ही—सी०, स्या० । ३. पामुज्जं—सी०, स्या०, रो० । ४. सहव्यताय—सी०, रो० । ५. जातवद्धो—स्या० ।

पुच्छेय्युं; सिया नु खो, माणव, तस्स पुरिसस्स नळकारगामे जात-
वद्धस्स नळकारगामस्स मग्गं पुट्टस्स दन्धायितत्तं वा वित्थायितत्तं
वा” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम ।

“तं किस्स हेतु ?

5

“अमु हि, भो गोतम, पुरिसो नळकारगामे जातवद्धो ।
तस्स सब्बानेव नळकारगामस्स मग्गानि सुविदितानी” ति ।

“सिया नु खो, माणव, तस्स पुरिसस्स नळकारगामे जात-
वद्धस्स नळकारगामस्स मग्गं पुट्टस्स दन्धायितत्तं वा वित्थायितत्तं
वा ति, न त्वेव तथागतस्स ब्रह्मलोकं वा ब्रह्मलोकगामिनिं वा पटिपदं
पुट्टस्स दन्धायितत्तं वा वित्थायितत्तं वा । ब्रह्मानं चाहं, माणव, पजा-
नामि ब्रह्मलोकं च ब्रह्मलोकगामिनिं च पटिपदं; यथापटिपन्नो च
ब्रह्मलोकं उपपन्नो तं च पजानामी” ति ।

R. 207

10

“सुतं मेतं, भो गोतम—‘समणो गोतमो ब्रह्मानं सहव्यताय
मग्गं देसेती’ ति । साधु मे भवं गोतमो ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गं
देसेतु” ति ।

15

“तेन हि, माणव, सुणाहि, साधुकं मनसि^१ करोहि^२; भासि-
स्सामी” ति । “एवं भो” ति खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवतो
पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच—

१२. “कतमो च, माणव, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो ? इध,
माणव, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति,
तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थि^३; इति उद्धमधो तिरियं
सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन
महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । एवं
भाविताय खो, माणव, मेत्ताय चेतोविमुत्तिया यं पमाणकत्तं कम्मं न
तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । सेय्यथापि, माणव, बलवा
सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चातुद्दिसा^४ विञ्जापेय्य; एवमेव खो, माणव

20

25

...पे०...एवं भाविताय खो, माणव, मेत्ताये चेतोविमुत्तिया यं पमाण-
कतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । अयं पि खो,
माणव, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो ।

B. 423

“पुन च परं, माणव, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा ... पे०...

८ मुदितासहगतेन चेतसा ... पे० ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं
फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थि; इति
उद्धमथो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेण अब्बावज्जेन फरित्वा
विहरति । एवं भाविताय खो, माणव, उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया यं

R. 203

10 पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । सेय्यथापि,
माणव, वल्लवा सङ्खमो अप्पकसिरेनेव चातुट्ठिसा विज्जापेय्य; एवमेव
खो, माणव ... पे० ... एवं भाविताय खो, माणव, उपेक्खाय चेतो-
विमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति ।
अयं पि खो, माणव, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो” ति ।

§ ६. सुभस्स माणवस्स सरणगमनं

15 १३. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतद्वोच—
“अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो
गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स
वा मग्गं आचिकखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य—चक्खुमन्तो
रूपानि दक्खन्ती ति—एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो
20 पक्कासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं
च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं ।
हन्दि, च दानि मयं, भो गोतम, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहु-
करणीया” ति ।

“यस्सदानि त्वं, माणव, कालं मज्जसी” ति ।

25

अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दि-
त्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
पक्कामि ।

तेन खो पन समयेभ जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सब्बसेतेन वळवाभिरथेन^१ सावत्थिया निय्याति दिवा दिवस्स। अद्दसा खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सुभं माणवं तोदेय्यपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान सुभं माणवं तोदेय्यपुत्तं एतदवोच—“हन्द, कुतो नु भवं भारद्वाजो आगच्छति दिवा दिवस्सा” ति ?

5

“इतो हि खो अहं, भो, आगच्छामि समणस्स गोतमस्स सन्तिका” ति।

B. 424

“तं किं मज्जसि भवं भारद्वाजो समणस्स गोतमस्स पञ्चावेय्यत्तियं पण्डितो मज्जेति” ?

“को चाहं, भो, को च समणस्स गोतमस्स पञ्चावेय्यत्तियं जानिस्सामि ? सो पि नूनस्स तादिसो व यो समणस्स गोतमस्स पञ्चावेय्यत्तियं जानेय्या” ति।

10

R. 209

“उळाराय खलु भवं भारद्वाजो समणं गोतमं पसंसाय पसंसती” ति।

“को चाहं, भो, को च समणं गोतमं पसंसिस्सामि पसत्थपसत्थो^२ व^३ सो भवं गोतमो सेट्ठो देवमनुस्सानं। ये चिमे, भो, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्चापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय; चित्तस्सेते^४ समणो गोतमो परिक्रवारे वदेति^५—यदिदं चित्तं अवेरं अब्बावज्झं तस्स भावनाया” ति।

15

एवं वुत्ते, जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सब्बसेता वळवाभिरथा ओरो-
हित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा
उदानं उदानेसि—“लाभा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा
रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स यस्स विजिते तथागतो विहरति अरहं
सम्मासम्बुद्धो” ति।

20

—:०:—

१. वलवाभिरथेन—स्या०; वलभिरथेन—सी०। २. पसत्थप्पसत्थो—स्या०।

३. च—सी०, स्या०, रो०। ४. चित्तस्स ते—सी०, रो०; चित्तस्सेव—स्या०। ५. वदेति—सी०, रो०।

५०. सङ्गारवसुत्तं

§ १. सङ्गारव-धनञ्जानीवत्थु

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति
महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन धनञ्जानी^१ नाम ब्राह्मणी
चञ्चलिकप्पे^२ पटिवसति अभिप्पसन्ना बुद्धे च धम्मं च सङ्घे च । अथ
खो धनञ्जानी ब्राह्मणी उपक्खलित्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि – “नमो
५ तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । नमो तस्स भगवतो अरहतो
R. 210 सम्मासम्बुद्धस्स । नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

तेन खो पन समयेन सङ्गारवो नाम माणवो चञ्चलिकप्पे
पटिवसति तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं
B. 425 इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु
१० अनवयो । अस्सोसि खो सङ्गारवो माणवो धनञ्जानिया ब्राह्मणिया
एवं वाचं भासमानाय । सुत्वा धनञ्जानिं ब्राह्मणिं एतदवोच –
“अवभूता व^३ अयं धनञ्जानी ब्राह्मणी परभूता^४ व अयं धनञ्जानी
ब्राह्मणी, विज्जमानानं तेविज्जानं^५ ब्राह्मणानं, अथ च पन तस्स
मुण्डकस्स समणकस्स^६ वण्णं भासिस्सती” ति ।

१५ “न हि पन त्वं, तात भद्रमुख, तस्स भगवतो सीलपञ्चाणं
जानासि । सचे त्वं, तात भद्रमुख, तस्स भगवतो सीलपञ्चाणं जानेय्यासि,
न त्वं, तात भद्रमुख, तं भगवन्तं अक्कोसितब्बं परिभासितब्बं मञ्जे-
य्यासी” ति । •

“तेन हि, भोति, यदा समणो गोतमो चञ्चलिकप्पं अनुप्पत्तो
२० होति अथ मे आरोचेय्यासी” ति । “एवं, भद्रमुखा” ति खो धनञ्जानी
ब्राह्मणी सङ्गारवस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

१. सङ्गारवसुत्तं – स्या० । २. धनञ्जानी – सी०, रो० । ३. चण्डलकप्पे – सी०,
रो०; पच्चलकप्पे – स्या० । ४. च – सी०, स्या०, रो० । ५. पराभूता – सी०, स्या०, रो० ।
६. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ७. समणस्स – स्या० । ८. भासती – सी०, स्या०, रो० ।

अथ खो भगवा कौसलेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन चञ्चलिकप्पं तदवसरि । तत्र सुदं भगवा चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यानं ब्राह्मणानं अम्बवने । अस्सोसि खो धनञ्जानी ब्राह्मणी — “भगवा किर चञ्चलिकप्पं अनुप्पत्तो, चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यानं ब्राह्मणानं अम्बवने” ति । अथ खो धनञ्जानी ब्राह्मणी येन सङ्गारवो माणवो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा सङ्गारवं माणवं एतदवोच — “अयं, तात भद्रमुख, सो भगवा चञ्चलिकप्पं अनुप्पत्तो, चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यानं ब्राह्मणानं अम्बवने । यस्सदानि^१, तात भद्रमुख, कालं मञ्जसी” ति ।

२. “एवं, भो” ति खो सङ्गारवो माणवो धनञ्जानिया ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसोरत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “सन्ति खो, भो गोतम, एके समणब्राह्मणा दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति । तत्र, भो गोतम, ये ते समणब्राह्मणा दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति, तेसं भवं गोतमो कतमो” ति ?

§ २. दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्तो भगवा

३. “दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्तानं, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्तानं पि खो अहं, भारद्वाज, वेमत्तं^२ वदामि । सन्ति, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा अनुस्सविका । ते अनुस्सवेन दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति; सेय्यथापि ब्राह्मणा तेविज्जा । सन्ति पन, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा केवलं सद्धामत्तकेन दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति; सेय्यथापि तक्की वीमंसी । सन्ति, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु सामं येव धम्मं अभिञ्जाय दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति । तत्र, भारद्वाज, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु सामं येव धम्मं अभिञ्जाय दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति, तेसाहमस्मि । तदमिनापेतं, भारद्वाज, परियायेन वेदितब्बं, यथा ये ते

१. यस्सदानि त्वं — सी०, स्या०, रो० । २. वेमत्तं — सी०, रो० ।

समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु सांमं येव धम्मं अभिञ्जाय
दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति,
तेसाहमस्मि ।

बोधिसत्तचरिया

४. “इध मे, भारद्वाज, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स
५ बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो,
अवभोकासो पब्वज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्त-
परिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं
केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
R. 212 अनगारियं पब्वजेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, अपरेन समयेन
10 दहरो व समानो सुसुकाळकेसो^१ भद्रेन योव्वनेन समन्नागतो पठमेन
वयसा अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सु ओहारेत्वा
कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्वजिं । सो
एवं पब्वजितो समानो किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो
येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं
15 एतदवोचं—‘इच्छामहं, आवुसो कालाम, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं
चरितुं’ ति । एवं वुत्ते, भारद्वाज, आळारो कालामो मं एतदवोच —
‘विहरतायस्मा । तादिसो अयं धम्मो यत्थ विञ्जू पुरिसो नचिरस्सेव
B. 427 सकं आचरियकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ ति ।
सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणिं । सो
20 खो अहं, भारद्वाज, तावतकेनेव ओट्ठपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन
‘जाणवादं च वदामि, थेरवादं च जानामि, पस्सामी’ ति च पटि-
जानामि, अहं चेव अज्जे च । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि
— ‘न खो आळारो कालामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति; अद्धा आळारो कालामो
25 इमं धम्मं जानं पस्सं विहरती’ ति ।

“अथ खाहं, भारद्वाज, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं;
उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं—‘कित्तावता नो, आवुसो
कालाम, इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति”

पवेदेसी' ति ? एवं वुत्ते, भारद्वाज, आळारो कालामो आकिञ्च-
 ज्जायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि—'न खो
 आळारस्सेव कालामस्स अत्थि सद्धा, मय्हं पत्थि सद्धा; न खो आळारस्सेव
 कालामस्स अत्थि विरियं ...पे०... सति ... समाधि ... पञ्जा, मय्हं पत्थि
 पञ्जा । यन्नूनाहं यं धम्मं आळारो कालामो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा 5
 उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पद-
 हेय्यं' ति । सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं सयं
 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । अथ ख्वाहं, भारद्वाज,
 येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं
 एतदवोचं—'एत्तावत्ता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिञ्जा 10
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी' ति ?

'एत्तावत्ता खो अहं, आवुसो, इमं धम्मं सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी' ति ।

'अहं पि खो, आवुसो, एत्तावत्ता इमं धम्मं सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी' ति । 15

“‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं
 तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम । इति याहं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छि-
 क्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि तं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरसि’; यं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरसि तमहं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उप- 20
 सम्पज्ज पवेदेमि । इति याहं धम्मं जानामि तं त्वं धम्मं जानासि, यं
 त्वं धम्मं जानासि तमहं धम्मं जानामि । इति यादिसो अहं तादिसो
 तुवं, यादिसो तुवं तादिसो अहं । एहि दानि, आवुसो, उभो व सन्ता
 इमं गणं परिहरामा’ ति । इति खो, भारद्वाज, आळारो कालामो
 आचरियो मे समानो अत्तमनो अन्तेवासिं मं समानं अत्तना^१ समसमं 25
 ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज,
 एतदहोसि—‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय
 न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव

B. 428

आकिञ्चञ्जायतनूपपत्तिया' ति । सो खो^१ अहं, भारद्वाज, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि^२ ।

५. “सो खो अहं, भारद्वाज, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवर-
पदं परियेसमानो येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि^३; उपसङ्कमित्वा
६ उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘इच्छामहं, आवुसो, इमस्मिं धम्मविनये
ब्रह्मचरियं चरितुं’ ति । एवं वुत्ते, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो मं
एतदवोच — ‘विहरतायस्मा । तादिसो अयं धम्मो यत्थ विञ्जू पुरिसो
नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरेय्या’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं
१० परियापुणिं । सो खो अहं, भारद्वाज, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपित-
लापनमत्तेन ‘जाणवादं च वदामि, थेरवादं च जानामि, पस्सामी’ ति
च पटिजानामि, अहं चेव अञ्जे च । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि-
‘न खो रामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसि^३; अद्धा रामो इमं धम्मं जानं
१५ पस्सं विहासी” ति । अथ ख्वाहं, भारद्वाज, येन उदको रामपुत्तो
तेनुपसङ्कमि^३; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘कितावता
नो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरामी ति पवेदेसी’ ति ? एवं वुत्ते, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो
नेवसञ्जानासञ्जायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि-
२० ‘न खो रामस्सेव अहोसि सद्धा, मय्हं पत्थि सद्धा; न खो रामस्सेव
अहोसि विरियं ... पे० ... सति ... समाधि ... पञ्जा, मय्हं पत्थि पञ्जा ।
यन्नूनाहं यं धम्मं रामो सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरामी ति पवेदेसि तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्यं’ ति ।
सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिञ्जा
२५ सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिं ।

B. 429

“अथ ख्वाहं, भारद्वाज, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि^३;
उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘एतावता नो, आवुसो,
रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’
ति ?

‘एत्तावता खो, आवुसो रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ।

“अहं पि खो, आवुसो, एत्तावता इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति ।

“लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं 5 तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम । इति यं धम्मं रामो सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि तं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि; यं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि तं धम्मं रामो सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि । इति यं धम्मं रामो अभिञ्जासि तं त्वं धम्मं 10 जानासि, यं त्वं धम्मं जानासि तं धम्मं रामो अभिञ्जासि । इति यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो रामो अहोसि । एहि दानि, आवुसो, तुवं इमं गणं परिहरा’ ति । इति खो, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरियट्ठाने मं ठपेसि, उल्लाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — 15 ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव नेवसञ्जानासञ्जायतनूपपत्तिया’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, तं धम्मं अनलङ्घुरित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि ।

६. “सो खो अहं, भारद्वाज, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवर- 20 पदं परियेसमानो मगधेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन उरुवेला सेनानिगमो तदवसरि । तत्थद्दसं रमणीयं भूमिभागं, पासादिकं च वनसण्डं, नदिं च सन्दन्ति सेतकं सुपतित्थं रमणीयं, समन्ता च गोचरगामं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘रमणीयो वत, भो, भूमिभागो, पासादिको च वनसण्डो, नदी च सन्दति सेतका सुपतित्था रमणीया, 25 समन्ता च गोचरगामो । अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाया’ ति ।

B. 430

तिस्सो अस्सुतपुब्बा उपमा

७. “सो खो अहं, भारद्वाज, तत्थेव निसीदिं — ‘अलमिदं पधानाया’

ति । अपिस्सु मं, भारद्वाज, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा —

“सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं । अथ पुरिमो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । तं किं मज्झसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो’ अग्निं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम ।

“तं किस्स हेतु ?

“अदुं हि, भो गोतम, अल्लं कट्ठं सस्नेहं, तं च पन उदके निक्खित्तं; यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेवचित्तेन च कामेहि अवूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु काम-
15 च्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो^१ होति न सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो च पि ते भोन्तो समण-
ब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति अभब्बा
20 व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, भारद्वाज, पठमा उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“अपरा पि खो मं, भारद्वाज, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका उदका थले
25 निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । तं किं मज्झसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्निं अभिनिब्बत्तेय्य तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“नो हिदं, भो गोतम ।

“तं किस्स हेतु ?

“अदुं हि, भो गोतम, अल्लं कटुं सस्नेहं, किञ्चा पि आरका उदका थले निक्खित्तं; यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

5

B.431

“एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो होति न सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, 10 अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, भारद्वाज, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । 15

“अपरा पि खो मं, भारद्वाज, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“सेय्यथापि, भारद्वाज, सुक्खं कटुं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । तं किं मज्झसि, भारद्वाज, 20 अपि नु सो पुरिसो अमुं सुक्खं कटुं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्निं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“एवं भो गोतम ।

“तं किस्स हेतु ?

25

“अदुं हि, भो गोतम, सुक्खं कटुं कोळापं, तं च पन आरका उदका थले निक्खित्तं” ति ।

“एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च 30

अज्झत्तं सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चे पि ते भोन्तो समण-
 ब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति,
 5 भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, भारद्वाज, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । इमा खो मं, भारद्वाज, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

B. 432

८. “तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगगण्हेय्यं
 10 अभिनिप्पीळेय्यं अभिसन्तापेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगगण्हामि अभिनिप्पीळेमि अभिसन्तापेमि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगगण्हतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति ।
 15 सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दुब्बलतरं पुरिसं सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिगगण्हेय्य अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य; एवमेव खो, भारद्वाज, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगगण्हतो अभि-
 निप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । आरद्धं
 20 खो पन मे, भारद्वाज, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मूढा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

अप्पाणकं भानं

९. “तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं’
 येव’ ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च
 25 अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । सेय्यथापि नाम कम्मारागगिरिया धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु

उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातनिं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति ।
आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता
सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो,
तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं 5
येव ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो
च कण्णतो^१ च अस्सासपस्सासे उपरुद्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज,
मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता
वातामुद्धनि ऊहनन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो, तिण्हेन सिख-
रेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य; एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च 10 B. 433
कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति ।
आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति
असम्मुट्ठा; सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव
दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव 15
ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो
च अस्सासपस्सासे उपरुद्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो
च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना
होन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दब्बहेन वरत्तक्खण्डेन^२ सीसे
सीसवेठं ददेय्य; एवमेव खो, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च 20
अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । आरद्धं
खो पन मे, भारद्वाज, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा,^३
सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधा-
नाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव 25
ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो
च अस्सासपस्सासे उपरुद्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च
कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छिं परि-
कन्तन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी

वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छं परिकन्तेय्य; एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छं परिकन्तन्ति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, विरियं होति असल्लीनं उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

१० “ तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि—‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेय्यं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुद्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो होति ।
 10 सेय्यथापि, भारद्वाज, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं सम्परितापेय्युं; एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो होति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, विरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति
 15 अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो । अपिस्सु मं, भारद्वाज, देवता दिस्वा एवमाहंसु—‘कालङ्कतो’ समणो गोतमो’ ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु—‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, अपि च कालङ्करोती’ ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु—‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, ना पि कालङ्करोति; अरहं समणो गोतमो, विहारो त्वेव सो
 20 अरहतो एवरूपो होती’ ति ।

सब्बसो आहारुपच्छेदो

११. तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि—‘यन्नूनाहं सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जेय्यं’ ति । अथ खो मं, भारद्वाज, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं—‘मा खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि, तस्स ते मयं दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेस्साम्’ । ताय त्वं यापेस्ससी’
 25 ति । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि—‘अहं चेव खो पन सब्बसो अजज्जितं’ पटिजानेय्यं, इमा च मे देवता दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झो-

हारेय्युं, ताय चाहं यापेय्यं । 'तं ममस्स मुसा' ति । सो खो अहं, भारद्वाज,
ता देवता पच्चाचिक्खामि, 'हलं' ति वदामि ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोहि—‘यन्नूनाहं थोकं थोकं आहारं
आहारेय्यं पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं, यदि वा कुलत्थयूसं, यदि
वा कळाययूसं, यदि वा हरेणुकयूसं’ ति । सो खो अहं, भारद्वाज, 5
थोकं थोकं आहारं आहारसिं पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं, यदि वा कुल-
त्थयूसं, यदि वा कळाययूसं, यदि वा हरेणुकयूसं । तस्स मय्हं, भारद्वाज,
थोकं थोकं आहारं आहारयतो पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं, यदि वा
कुलत्थयूसं, यदि वा कळाययूसं, यदि वा हरेणुकयूसं, अधिमत्तक-
सिमानं पत्तो कायो होति । सेय्यथापि नाम आसीतिकपब्बानि वा काळ- 10
पब्बानि वा, एवमेवस्सु मे अङ्गपच्चङ्गानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय;
सेय्यथापि नाम ओट्ठपदं, एवमेवस्सु मे आनिसदं होति तायेवप्पाहारताय;
सेय्यथापि नाम वट्टनावळी, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो
होति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम जरसालाय^१ गोपानसियो
ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति, एवमेनस्सु मे फासुळियो ओलुग्गविलुग्गा 15
भवन्ति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने^२ उदक-
तारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्खिकूपेसु
अक्खितारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय;
सेय्यथापि नाम तित्तकालाबु आमकच्छिन्नो वातातपेन संफुटितो^३
होति सम्मिलातो, एवमेवस्सु मे सीसच्छवि संफुटिता होति सम्मि- 20
लाता तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, भारद्वाज, ‘उदरच्छविं परि-
मसिस्सामी’ ति पिट्टिकण्टकं येव परिग्गण्हामि, ‘पिट्टिकण्टकं परि-
मसिस्सामी’ ति उदरच्छविं येव परिग्गण्हामि; यावस्सु मे, भारद्वाज,
उदरच्छवि पिट्टिकण्टकं अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय । सो खो
अहं, भारद्वाज, ‘वच्चं वा मुत्तं वा करिस्सामी’^३ ति तत्थेव अव- 25
कुज्जो पपतामि तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, भारद्वाज, इममेव
कायं अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि । तस्स मय्हं, भारद्वाज,
पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्मा पपतन्ति
तायेवप्पाहारताय । अपिस्सु मं, भारद्वाज, मनुस्सा दिस्वा एवमाहंसु —
‘काळो समणो गोतमो’ ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु — ‘न काळो 30

B. 435

समणो गोतमो, सामो समणो गोतमो' ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु--
'न काळो समणो गोतमो न पि सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमो'
ति; यावस्सु मे, भारद्वाज, ताव परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो
उपहतो होति तायेवप्पाहारताय ।

B. 436

१२. "तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि - 'ये खो केचि
अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा
कटुका वेदना वेदयिंसु, एतावपरमं, नयितो भिय्यो; ये पि हि
केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरमं, नयितो भिय्यो;
10 ये पि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरमं, नयितो भिय्यो ।
न खो पनाहं इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरि-
मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं । सिया नु खो अञ्जो मग्गो
बोधाया" ति ? तस्स मय्हं भारद्वाज, एतदहोसि - 'अभिजानामि खो
15 पनाहं पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीताय जम्बुच्छायाय निसिन्नो विवि-
च्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवे-
कजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिता । सिया नु खो एसो
मग्गो बोधाया' ति ? तस्स मय्हं, भारद्वाज, सत्तानुसारि विञ्जाणं
अहोसि -- 'एसेव मग्गो बोधाया' ति । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतद-
20 होसि - 'किं नु खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अञ्जत्रेव
कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति ? तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतद-
होसि - 'न खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अञ्जत्रेव
कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति ।

१३. "तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि - 'न खो तं सुकरं
25 सुखं अधिगन्तुं एवं अधिमत्तकसिमानं पत्तकायेन । यन्नूनाहं ओळारिकं
आहारं आहारेय्यं ओदनकुम्मासं' ति । सो खो अहं, भारद्वाज, ओळा-
रिकं आहारं आहारेसि ओदनकुम्मासं । तेन खो पन मं, भारद्वाज,
समयेन पञ्चवग्गिया भिक्खू पच्चुपट्ठिता होन्ति - 'यं खो समणो
गोतमो धम्मं अधिगमिस्सति तं नो आरोचेस्सती' ति । यतो खो अहं,

भारद्वाज, ओळारिकं आहारं आहारेसिं ओदनकुम्मासं, अथ मे ते पञ्चवग्गिया भिक्खू निब्बिज्ज पक्कमिसु – ‘बाहुल्लिको समणो गोतमो पधानविबभन्तो आवत्तो बाहुल्लाया’ ति ।

बोधिलाभो

१४. “सो खो अहं, भारद्वाज, ओळारिकं आहारं आहारेत्वा बलं गहेत्वा विविच्चेव कामेहि ... पे० ... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासिं । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदि- 5 भावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासिं ।

B. 43.

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासा- 10 नुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ... पे० ... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो; यथा तं 15 अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

१५. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चतुपपात- 20 जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त मानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो; यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूप- 25 क्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं अब्भञ्जासिं, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं अब्भञ्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति

B. 438

यथाभूतं अब्भञ्जासि, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं
 अब्भञ्जासि; 'इमे आसवा' ति यथाभूतं अब्भञ्जासि, 'अयं आसव-
 समुदयो' ति यथाभूतं अब्भञ्जासि, 'अयं आसवनिरोधो' ति यथाभूतं
 अब्भञ्जासि, 'अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं अब्भ-
 5 ञ्जासि । तस्स मे एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं
 विमुच्चित्थ, भवासवा पि चित्तं विमुच्चित्थ, अविज्जासवा पि चित्तं
 विमुच्चित्थ । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं अहोसि । 'खीणा जाति,
 वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति अब्भञ्जासि ।
 अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया पच्छिमे यामे तत्तिया विज्जा
 10 अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको
 उप्पन्नो; यथा तं अप्पमतस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो" ति ।

§ ३. देवानं अत्थिता

१६. एवं वुत्ते, सङ्गारवो माणवो भगवन्तं एतदवोच-
 "अट्ठितवतं भोतो गोतमस्स पधानं अहोसि, सप्पुरिसवतं भोतो गोत-
 मस्स पधानं अहोसि; यथा तं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । किं नु खो,
 15 भो गोतम, अत्थि देवा" ति ?

"ठानसो मेतं भारद्वाज, विदितं यदिदं - अधिदेवा" ति ।

"किं नु खो, भो गोतम, 'अत्थि देवा' ति पुट्ठो समानो
 'ठानसो मेतं, भारद्वाज, विदितं यदिदं अधिदेवा' ति वदेसि । ननु, भो
 गोतम, एवं सन्ते तुच्छा मुसा होती" ति ?

R. 213 20

"अत्थि देवा' ति, भारद्वाज, पुट्ठो समानो 'अत्थि देवा' ति
 यो वदेय्य, 'ठानसो मे विदिता' ति यो वदेय्य; अथ ख्वेत्थ विज्जुना
 पुरिसेन एकंसेन निट्ठं गन्तब्बं यदिदं - 'अत्थि देवा' ति ।

"किस्स पन मे भवं गोतमो आदिकेनेव न व्याकासी" ति ?

"उच्चेन सम्मतं खो एतं, भारद्वाज, लोकस्मिं यदिदं -
 25 'अत्थि देवा' ति ।

१. अट्ठितवत - सी०, स्या०, रो० । २. खो पनेतं - स्या० । ३. अत्थि देवा - सी०,
 स्या०, रो० । ४. तुच्छं - सी० । ५-५. ठानसो विदिता - सी०, स्या०, रो० । ६. उच्चे -
 सी० ।

§ ४. सङ्गारवस्स माणवस्स सरणगमनं

१७. एवं वुत्ते, सङ्गारवो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो. गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपण्णोत्तं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति—एवमेवं’ भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । 5

एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

B. 43

ब्राह्मणवग्गो निट्ठितो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

ब्रह्मायु सेलस्सलायनो, घोटमुखो च ब्राह्मणो ।

एसु चङ्की धनञ्जानि, वासेट्ठो सुभगारवो ति ॥

मज्झिमपण्णासकं निट्ठितं ।

—:०:—

विसेसपदान
अनुक्कमणिका

अ		अज्जेनं	४७१
अकण्हअमुक्कं, कम्मं	६५	अज्जलिकरणीयो	१३०
अकण्हं अगुक्कं अकण्हअमुक्कविपाकं, कम्मं	६३	अज्जतिथियपुब्बो	१८९, २१०
अकुसला	१८४, ४२२	अज्जतिथिया	१८
—तयो धम्मा	१८४	—परिव्वाजका	११४
—सङ्कप्पा	२५०	अज्जदिट्ठकेन, दुज्जानो	१८०
—सीला	२५०	अज्जाराधना	१७०
अक्खधुत्ता	३५२	अज्जे जीवं अज्जं सरीरं	१०७
अग्गिहुत्तमुखा, यज्जा	४०२	अज्जेनज्जं पटिचरति	१२६
अग्गुपट्ठाको	२७२, २७७	अट्ठकनागरो, गहपति	१५, १८, १९
अघतो	११८	अट्ठको	४३३, ४४२
अङ्गकुलगट्ठे	३३९	अट्ठङ्गसमन्नागतो	३८८
अङ्गमगधानं	२२५	अट्ठिकङ्कलूपमा, कामा	३३
अङ्गराजा	४२५	अट्ठिकङ्कलं	३३
अङ्गारकासूपमा	३५	अट्ठकोसकाहारा	२२९
अङ्गीरसो	४३३, ४७२	अट्ठवेलुवाहारा	२२९
अङ्गुत्तरापानं निगमो, आपणं	१३१, ३९६	अण्डकोसम्हा, कुक्कुटच्छापकस्सेव	२५
अङ्गुत्तरापेसु	२७, १३१, ३९६, ३९८	अतक्कावचरो	१८०, ३३२
अङ्गुलिमालको, आरज्जिको	३४८	अताणो, लोको	२९३, २९४
अङ्गुलिमालपव्वज्जा	३४४	अतित्तो, लोको	२९३, २९६
अङ्गुलिमालो, अरहा	३४९	अतिथिकरणीयं	४५०
—आयस्मा	३४७, ३४९, ३५०	अत्तन्तपो	६, ७, ८९, ९०
—चोरो	३४४, ३४५	—पुग्गलो	५
—पच्छासमणो	३४६	—होति अत्तपरितापनानुयोग०	४१५
अचिरवती, नदी	३६०, ३६३	अत्तुक्कंसना	७९
अचेलको	७, ६१, ८९, ४१८	अत्थिकवादो	८०, २१३
अचेलो, सेनियो	६२, ६५, ६६	अदिट्ठं	३९
अच्छरायो	२८८	अदोसो	१८४
अच्छरियव्भुतचित्तजाता	३९३	अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु	४५२
अजातसत्तुना, मागधेन	३६३	अधम्मचारी	४५४
अजितो, केसकम्बलो	२२५	अधिच्चापत्तिको	१२८
अजिनक्खिपं	४१८	अधिदेवे, भगवा व्याकासि	३८०
अज्झापको	४१०	अधिब्रह्मानं, भगवा व्याकासि	३८०

अधिब्रह्मं पुच्छा	३८०	अनोपारम्भो, कायसमाचारो	३६२
अनच्छरिया	३३३	अन्तरा च गयं, अन्तरा च बोधि	३३६
अनज्ज्ञापको	४१०	अन्तवा, लोको	१०७, १७६
अनत्तजिनो	३३७	अन्तिमपुरिसो	३०१, ३०३, ३०८
अनत्ततो	११८	अन्धवेणूपमा, ब्राह्मणा	४७१
अनन्तवा, लोको	१०७, १७६	अन्नभारो	२२४
अनभिस्सरो, लोको	२९२, २९४	अपण्णको, धम्मो	७७, ७९, ८६, ८७
अनस्सासिकानि, ब्रह्मचरियानि	२१२, २१७, २१८	अपरन्तो	२५७, २६९
अनस्सासिकं, ब्रह्मचरियं	२१८, २२०	अपरप्पच्चयो	१८६, १८७, ३९४
अनाजानिया	३८	अपरिसङ्कृतं	३९
अनाशपिण्डकस्स आरामे, जेतवने	७२, १००, १०७, ११४, १२०, १७६, २४७, २६७, २८६, ३४४, ३४६, ३५२, ३५९, ४०३, ४४१, ४६९	अपुच्चण्डताय, समापन्नो	२४
अनापत्तिवहुलो	१२६, १२७	अप्परजक्खजातिको	३३३, ३३५
अनावत्तिधम्मो	१६, १८, १५१, १५२, २७८, ३९५	अप्परजक्खे	३३४
अनिक्खित्तधुरो	२३	अप्पसद्दकामो	२५५, २९९
अनिच्चतो	११८	अप्पाटिहीरकतं, भासितं सम्पज्जति	२५९
अनिच्चसञ्जं	१०५	अप्पाणकं, ज्ञानं	३२७, ३२८, ४९०, ४९१
अनिच्चा	१९६	अप्पाहारो	२२८
अनिच्चानुपस्सी	१०६	अप्पोस्सुक्कताय, चित्तं नमति	३३३
अनिच्चुच्छादनपरिमद्दभेदनविद्धंसनधम्मो	१९५, २४०	अब्भोकासिका	२३१
अनुज्जातो, मातापितृहि	२८२	अब्भोकासो, पव्वज्जा	१०, ४२०, ४८४
अनुत्तरो	९, २३, ७७, १९८, २२०, २४३, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	अव्याकतपञ्हा, मालुक्यपुत्तस्स	१०७
अनुपुब्बकिरिया	१७०	अव्याकतानि, दिट्ठिगतानि	१०७
अनुपुब्बपटिपदा	१७०	अव्याकतं	११२
अनुपुब्बसिक्खा	१७०	— कस्मा	१११
अनुपुब्बि, कथं	५२, ३९३	अव्यापन्नचित्तो	४२२
अनुप्पत्तसदत्थो	१६७, १८५, २२२	अन्नह्यचरियवासा, चत्तारो	२११, २१७
अनुप्पत्तो, आपणं	३९८	अन्नह्यचरियवासो	२१४, २१५, २१८
अनुयुत्तो, जागरियं	२२	अभयो राजकुमारो	६७, ६८, ७१
अनुहद्धो, आयस्मा	१४८, १५२, १५५	अभिवक्कमोसानं	४५८
अनुविच्चकारो	५२	अभिज्ज्ञा	१४९
अनुसायिको, आबाधो	२९४	अभिज्ज्ञादोमनस्सा	४२२
अनुस्सवसच्चो	२१९	अभिज्ज्ञावोसानपारमिप्पत्ता	२३५, २३६, २४०-२४२, २४४, २४५
अनुस्सविका, समणब्राह्मणा	४८३	अभिष्णापत्तिको	१२६
अनुस्सविको, सत्था	२१८	अभिदोसकालङ्कतो	३३५
अनुस्सवो	४३४	अभिनीलनेत्तो	३८६
		अभिप्पमोदयं, चित्तं	१०५
		अभिभायतनानि, अट्ट भावेन्ति	२३६
		अभिसङ्कृतं	१६
		अभिसञ्चेतयितं	१६

अमतदुन्दुभि	३३७	— सम्मासतिया समन्नागतो	१३०
अमराविक्लेषं	२१९	असेखेन, सम्माआजीवेन समन्नागतो	१३०
अमोहो	१८४	— सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो	१३०
अम्बलट्टिका	९२	— सम्माब्राणेन समन्नागतो	१३०
अम्बवने, कोमारभच्चस्स	३९	— सम्मावायामेन समन्नागतो	१३०
अयं आसवसमुदयो	१२५	— सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो	१३०
अय्यपुत्तो, रट्टपालो	२८९	— सम्मासमाधिना समन्नागतो	१३०
अय्या, कुच्छिमती	३४३	अस्मिमानो	१०५
अय्यो, गगो	३४८	अस्सकाया	२९४
अय्यो चेव, दासो च	४०५	अस्सको, लोको	२९३, २९५
अरति	१०५	अस्सजिपुनव्वसुका, भिक्खू	१६२, १६३
अरहन्तो	४, १६७, २६९	अस्सतरो	४१०
अरहं	९, २३, ७७, १९८, २२०, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	अस्सदम्मको	१२९, १३०
अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं	२३३	अस्सदम्मा	३७६
— दुक्खं	२३३	अस्सरतनं	३८३, ३९८
अरियसावको	२२, २५, ३७, ११६	अस्सलायतो, माणवो	४०३, ४०४, ४११
— सीलसम्पन्नो	२१	अस्साजानियो	१३०
अरियस्स विनये	१२३	— भद्रो	१२९
अरियो अट्टङ्गिको	३०९	अस्साजानीयूपमो, भिक्खु	१२८
अरियं अट्टङ्गिकं मगं, भावेन्ति	२३५	अस्सुतपुव्वा	३२४, ३३३
अरूपसञ्जी	२३६, २३७, ३३७	आ	
अलमरियजाणदस्सनविसेसं	२४, १२३, ३३०, ३३८		
अलाबुलोमसानि	२३०	आकारपरिवितक्को	४३४
अलोभो	१८४	आकारवती, पटिपदा	२६१, २६३
अवन्तिपुत्तो, माधुरो	३१०, ३१६	— सद्धा	७७
अविज्जासवो	१४, १२५, २२२, २६५, ४९६	आकासगोत्तो संज्जयो, ब्राह्मणो	३७५, ३८०
अविरलदन्तो	३८६	आकासधातु	१०२
असञ्जीगब्भा	२१६	आकाससमा, भावना	१०४
असद्धम्मसञ्जति	७९	आकासानञ्चायतनं	१७, ७५, ११८, २३६
असमाहितं	२४३	आकिञ्चञ्जायतनं	१७, ७५, ११९, २३६, ३२१, ४८५
असस्सतो, लोको	१०७, १७६	आगमेहि, त्वं सारिपुत्त	१४४
असितव्याभिङ्ग	४४४	आगिलायति, पिट्ठि	२०
असितो देवलो, इसि	४११, ४१२	आचरियधनं	१८
असुतं	३९	आचामभक्खो	८, ४१८
असुभं	१०५	आचारगोचरसम्पन्नो	२१
असेखाय, सम्मादिट्ठिया समन्नागतो	१३०	आजञ्जरथो	३०५
— सम्मावाचाय समन्नागतो	१३०	आजानीयसुसूपमं, धम्मपरियायं	१२९
— सम्माविमुत्तिया समन्नागतो	१३०	आजानीया	३८
		आजीवकसते, एकूनपञ्जास	२१६
		आजीवको	१७५

— उपको	३३६, ३३७
आतुमारी, भिक्खुस्स	१३२
आदिकल्याणा, धम्मा	२३
आदिकल्याणं	९, २८१, ३८२, ३९६, ४२०, ४२७
आदिब्रह्मचरियकं	११३
आदिब्रह्मचरियं	४८३
आदीनवो	३३
आनन्दस्स, पञ्चसतविहारं कारापेसि	१९
आनन्दो	३७९
— आयस्मा	१५, २१, ७३, ७६, ११५, ११९, १४८, २११, २१२, २७१, २८०, ३००, ३०९, ३५९, ३६०, ३६३, ३७८
आनापानभावना	१०५
आनापानस्सति	१००, १०५
आपणं, अङ्गुत्तरापानं निगमो	१३१, ३९६
— अनुप्पत्तो	३९८
— नाम, अङ्गुत्तरापानं निगमो	२७
आपत्तिबहुलो	१२६
आपोकायो	२१६
आपोधातु	१०१
आपोसमा, भावना	१०३
आवाधतो	११८
आवाधो, अनुसायिको	२९४
आभिसमाचारिको पि धम्मो	१५७
आमकमंसपटिग्गहणा, पटिविरतो	११
आमलकीवने, चातुमायं	१४१
आयतपण्हं	३८५
आरञ्जिका	२३१
आरञ्जिको, अङ्गुलिमालो	३४८
आरद्धविरियो	२३
आलयरता	३३२
आलयरामा	३३२
आलयसम्मुदिता	३३३
आलोकसञ्जी	१२
आवट्टनिं, मायं जानाति	४७, ५४
आवट्टनी, माया	५७
आवट्टभयं	१४४, १४६
आवासो, किमत्थियो	९४

आवाहो	३९८
आविभावं	१९०, २४१
आवुसोवादेन	३३८
आवेसनं	२७९
आसवट्टानीयानं, धम्मानं पटिघाताय	१२९
आसवनिरोधगामिनीपटिपदा	१४, १२५, १६५, ४९६
आसवनिरोधो	१४, १२५, २६५, ४९६
आसवसमुदयो	१४, २६५, ४९६
आसवा	१४, १६, १८, १२५, २६५, ४९६
आसवानं खयजाणाय	२६५
— खयं	११८
आसीतिको, भगवा	३७१
आहारूपच्छेदो	४९२
आहारं, ओळारिकं	४९४
आळारो, कालामो	३२०, ३२१, ३३५, ४८४, ४८५
आळाहनं	३५३

इ

इच्छानङ्गलवनसण्डे	४६२
इच्छानङ्गले, विहरति	४६२
इतिहासपञ्चमानं	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९, ४३१
इतिहितिहपरम्पराय	२१९, ४३२
इत्थिरतनं	३८३, ३९८
इदप्पच्चयतापटिच्चसमुप्पादो	३३३
इद्धाभिसङ्खारं	३९२, ३९९
— अभिसङ्खासि	३४५
इद्धिपादे, चत्तारो भावेन्ति	२३४
इद्धिपादं भावेत्ति, चित्तसमाधिपधान-	
सङ्खारसमन्नागतं	२३५
— छन्दसमाधिपधान-	
सङ्खारसमन्नागतं	२३४
— वीमंसासमाधिपधान-	
सङ्खारसमन्नागतं	२३५
— समाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं	२३५
इद्धिविधं, पच्चनुभोन्ति	१९०, २४१
इन्द्रियवेमत्तता	१३७, १३८

इन्द्रियसते	२१६
इन्द्रियसंवरणे, समन्नागतो	११, १२
इन्द्रियानि	१६९, ३३६, ३५२
इन्द्रियेषु, गुप्तद्वारो	२१, २२, २४
इड्भा कण्हा बन्धुपादापच्चा	४४०
इसयो, पुत्र्यका	४७२
इसिदत्तपुराणा, थपतयो	३७१
इसिपतने, मिगदाये	२७५, ३३६, ३३७

उ

उक्कासितमहो	२२७
उक्कुटिकप्पधानं	२१४, २१५
उक्कुटिको	८
उग्गाहमानो, परिव्वाजको	२४८
कुलीनता, पापियंसो	४४२
— सेय्यंसो	४४२
उच्चाकुलीनो	४४२
उच्चासदा, महासदा	१४१
उच्छिन्नमूला	१८२
उज्जातिको	२७०
उजु, सारिपुत्तो	११०
उण्हीससीसो	३८६
उण्होदकपटिसेवी	४९
उतुनियो, ब्राह्मणियो	४०४
उत्तमपत्तिपत्तं	२४८
उत्तरारणि	४४७
— आदाय	४०८
उत्तरिमनुस्सधम्मा	१२३, १२४, ३३०, ३३८, ४७३, ४७५
उत्तरिमनुस्सधम्मानं, सच्छिकिरिया	४७३
उत्तरो, माणवो	३८२, ३८३, ३८४
उत्तानसेय्यको	२४९
उदकावसेसं, उदकाधाने ठपेत्वा	९२
उदको, रामपुत्तो	३२२, ३२३, ३३५, ४८६, ४८७
उदगचित्तं	३९३
उदरच्छविं, परिमसिस्सामी	४९३
उदायी, आयस्मा	७२, १३१, १४०
उदेनो, आयस्मा	४१४
उद्दिस्सकत्तं, मंसं	३९

उद्धग्गलोमो	३३
उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं	४७५
उद्धच्चकुक्कुच्चं	१४८
उपक्को, आजीवको	३३६, ३३७
उपट्टानसालं, कारापेहि	४२६
उपमा, सल्लविद्धपुरिसस्स	११०
उपालि, गहपति	४७, ४८, ५३, ५६, ५९
उपेक्खको	१२
उपेक्खाविहारी, ब्रह्मा	४१
उपेक्खासतिपारिसुद्धि	२४, ३७
— चतुत्थं, ज्ञानं	१३
उपेक्खासम्बोज्झङ्गं, भावेति	२३५
उपेक्खासहगतेन चेतसा	१७, ४१, ३०१, ३०८, ४६०
उपेक्खं	१०५
उपोसथिको	३०५
उपोसथं	३०६
— उपवसति	३०४
उभतोकोटिकं, पञ्चं	६८, ६९
उभतोभागविमुत्तो	१२२, १६७
उरुञ्जाय विहरति	३७३
उरुवेला	३२४
उरुवेलायं	३३६
— दुक्करचरिया	३२३
उरुवेला, सेनानिगमो	४८७
उळारभोगता, पापियंसो	४४२
— सेय्यंसो	४४२
उळारभोगो	४४३
उळारवण्णता, सेय्यंसो	४४२
उळारवण्णो	४४३

ऊ

ऊनो, लोको	२९३, २९६
ऊमिभयं	१४४

ए

एकन्तमुखो, लोको	२६१, २६३, २६४
एकपुण्डरिको, परिव्वाजकारामो	१७३
एकपुण्डरिकं, नागं	३५९
एकभत्तिको	१०, ३१५

एकागारिको	७, ३१७, ३१५, ४१८
एकालोपिको	७, ४१८
एकासनभोजनं	१२०
एकेकलोमो	३८५
एकसवादो	४६९
एणिजङ्घो	३८५
एवंवादी, सत्था	२१२, २१४, २१५, २१६
एसुवारी, ब्राह्मणो	४४१, ४४३, ४४८

ओ

ओतप्पी	२३
ओदनकुम्मासूपचयो	१९५, २४०
ओदनकुम्मासं	४९४
ओपक्कमिका, दुक्खा	३३०, ४९०, ४९४
ओपपातिको	१६, १८, ११८, १५१, १५२, २७८, ३९५
ओपमञ्जो, सुभगवनिको, पोक्खरसाति	४७३
ओपारम्भो, कायसमाचारो	३६०
— मनोसमाचारो	३६०
ओपासादका	४२७
ओपासादं, कोसलानं ब्राह्मणगामो	४२७
ओरब्भिको	८
ओरम्भागियसंयोजनपहानपटिपदा	११५
ओरम्भागियानं, संयोजनानं	१६, ११४, १५१, २७७, ३९५
ओहितभारो	१६७, १८५, २२२
ओळारिकं, आहारं	४९४

क

कच्चायनो, पकुधो	२२५
कटग्गहो	८०
कणभक्खो	८, ४१८
कण्टकापस्सयिको	८, ४१८
कण्हसुक्कं, कम्मं	६४
कण्हो, अञ्जो वण्णो	४०४
कण्हं कण्हविपाकं, कम्मं	६३
— कम्मं	६४
कण्णकथलं	३८१
कण्णकथले, भिगदाये	३७३

कतकरणीया	१६८
कतपरप्पवादे	३६९
कत्तारो	४७२
कथा, धम्मी	३५६
कथावत्थुस्मिं, वादं आरोपेहि	४७
कथं, अनुपुब्बिं	५२, ३९३
कन्दरको, परिब्बाजको	३
कण्ठिवत्थुस्मिं, निग्रोधारामे	२०
कण्णको	३०७
कम्मदायादा, सत्ता	६४
कम्मन्ता, पटिक्खित्ता	२८
कम्मवादी	१७५
कम्मविनिबद्धा, सुगति दुग्गति वा	३१२
कम्मनि	४३, ४४
कम्मासधम्म, कुरुनं निगमो	१९८
कम्मं, अकण्हसुक्कं	६५
— अकण्हं असुक्कं अकण्हसुक्कविपाकं	६३
— कण्हसुक्कं	६४
— — कण्हसुक्कविपाकं	६३
— कण्हं	६४
— — कण्हविपाकं	६३
— महासावज्जतरं	४५
— सुक्कं	६४
— — सुक्कविपाकं	६३
करुणामहगतेन चेतसा	१७, ४१, ३०१, ३०८, ४६०
करुणं	१०४
कलन्दकनिवापे, वेळुवने	६७, ९२, १५६, १८४, २२४, २५५, ४४९, ४५०
कलिग्गहो	७९
कल्याणमित्ते, भजमानो	१६९, १७०
कल्याणो, कित्तिसद्धो	३९८, ४६२
कल्लचित्तं	३९३
कसिगोरक्खं	४४४
कसिणायतनानि, दस भावेन्ति	२३८
कस्सपो	४३३, ४७२
— पूरणो	२२५, २२६
— भगवा	२७१, २७६
कहापणसतानि	४२६
कळायपटिभस्तानि	२७७

कळाययूमं	३२९, ४९३	कायानुपस्सी	४, २३४
कळारजनको	३०८	कायो, रूपी	१९५
कापटिको, माणवो	४३१	कारायनो, वीवो	३६५
कापिलवत्थवा, सक्या	२०, २६	काठामो, आठारो	३२०, ३२१, ३३५, ४८४, ४८५,
कामगुणा	१३८, ४७५	कारिकं	१६३
कामच्छन्दनीवरणं	४७५	कारिङ्गारज्जं	५१
कामच्छन्दो	११४, ३२४, ४८८	कामिकचन्दनं	३५८
कामपिपासा	३२४, ४८८	कामिकोसला	३५८
कामरागानुसयो	११५	कामिराजा, किकी	२७५, २७६, २८०
कामरागो	११६	कासीनं निगमो, कीटागिरि	१६२
कामसङ्कपो	२५२	कामीसु	१६२
कामा, अङ्गारकासूपमा	३५	किकी, कासिराजा	२७५, २७६, २८०
— अट्टिकङ्कलूपमा	३३	कित्तिसदो, कल्याणो	३६२, ३९८
— तिणुक्कूपमा	३४	किमिलो, आयस्मा	१४८
— मानुसका	३०७	किरियवादी	१७५
— मंसपेसूपमा	३४	किलमयो	३३३
— याचितकूपमा	३५, ३६	किमं, सङ्किच्चं	२२३
— हक्खफलूपमा	३६, ३७	किसोरो, गदभेन	४१०
— सुपिनकूपमा	३५	किकुसलगवेसी	३२३, ४८४, ४८७
कामानं, आदीनवं	३९३	कीटागिरि, कासीनं निगमो	१६२
कामासवा	१४, १२५, २२२, २६५, ४२४, ४९६	कुक्कुटच्छापकस्सेव, अण्डकोसम्हा	२५
कामे, दिब्बे	३०७	कुक्कुटारामो	१५
कामेसु, कामच्छन्दो	११५	कुक्कुरवतिको, सेनियो	६१, ६२, ६५, ६६
कायकम्मं	४४, ९८	कुच्छिपरिहारिकेन, पिण्डपातेन	११, ४२१
— दुक्खद्वयं	९४	कुच्छिमती, अय्या	३४३
कायदण्डो व, महासावज्जतरो	४६, ४८, ५१	कुतूहलसालायं, सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं	२२५
कायपरिहारिकेन, चीवरेन	४२१	कुमारकीळितं	३०२
कायसक्खि	१२२, १६७, १६८	कुमारी, वजिरी	३५६
कायसङ्खारं	६४, १०५	कुम्भकारो, घटिकारो	२७२-२७४, २७७
कायसमाचारो, अकुसलो	३६१	कुम्भीलभयं	१४४, १४५
— अनवज्जो	३६२	कुरुनं निगमो, कम्मासधम्मं	१९८
— अनोपारम्भो	३६२	— — थुल्लकोट्टिकं	२८१
— अब्यावज्जो	३६२	कुरुसु	१९८, २८१
— ओपारम्भो	३६०	कुलत्थयूमं	३२९, ४९३
— कुसलो	३६२	कुलपुत्तो, रट्टपालो	२८१
— दुक्खविपाको	३६१	कुसचीरं	४१८
— सब्यावज्जो	३६१	कुसला, तयो धम्मा	१८४
— सावज्जो	३६२	— सङ्कप्पा	२५०
— सुखविपाको	३६१	— सीला	२५०

कूटागारसालायं, महावने	१७३
कुलपलुगं	२७७
क्रेणियो, जटिलो	३९६, ३९७, ४०१
केवट्टा, मच्छविलोपे	१४१
केसकम्बलो, अजितो	२२५
केसमस्सुलोचको	८, ११८
केसमस्सुलोचनं	२१४, २१५
कोकनदो नाम, पासादो	३१८
कोण्डञ्जो, आयस्मा	१४८
कोमारभच्चकस्स, जीवकस्स अम्बवने	३९
कोरव्यो, राजा	२८९, २९०, २९९
कोलियपुत्तो गोवतिको	६३, ६५
- पुण्णो	६१, ६३, ६५
कोलियानं निगमो, हलिहवसनं नाम	६१
कोसकाहारा	२२९
कोसम्बियं	२११, ३४२
कोसलका, ब्राह्मणमहासाला	४७४
कोसलानं ब्राह्मणगामो, ओपासादं	४२७
- - - - - साला	७७
कोसलेसु	७७, १४८, २७१, ४२७, ४८२, ४८३
कोसलो, पसेनदि	३४६, ३४८, ३५३, ३५८-३६०, ३६३, ३६५, ३६७, ३७१, ३७३-३७५, ३७८, ३७९, ३८१
कोसोहितवत्थगुहो	३८५

ख

खगं च उण्हीसं	३६७
खत्तियकञ्जाय, ब्राह्मणकुमारो	४०९
खत्तियकुमारो, ब्राह्मणकञ्जाय	४०९
खत्तियकुला	४०८
खत्तियपण्डिते	३६९
खत्तिया	३७५
खत्तियाय, वासभाय	३५७
खत्तियो, भगवा	३७१
खयधम्मा	१९६
खिपितसद्दो	२२७
खीणासवा	१६७, १६९, १८५, २२२
खुरकासे	१३०

खुलुखुलुकारकं	३८७
खेमियम्बवनं	४१४

ग

गगगराय, पोक्खरणिा तीरे	३
गगो, अय्यो	३४८
- मन्ताणिपुत्तो	३४८
गङ्गाय, तीरं गच्छेय्य	२१४
गण्डतो	११८
गद्वभेन, किमोरो	४१०
- वलवाय	४१०
गविभनियो	४०४
गम्भीरो, धम्मो	३३२
गहपति, अट्टकनागरो, दसमो	१५, १८, १९
- उपालि	४७, ४८, ५३, ५६, ५९
- पोतलियो	२७, ३३
गहपतिरत्तनं	३८३, ३९८
गहपतिवादेन	२७
गाथायो	३३३
गिञ्जकूटे पव्वते, सूकरखतायं	१९३
गुत्तद्वारो, इन्द्रियेसु	२२, २४
गुन्दावने, मधुराय विहरति	३१०
गोतमस्स, मुखतो घोसो	३८८
गोतमो, मायावी	४७
- सक्कपुत्तो	३९०, ३९६, ३९८, ४२८, ४६२
- समणो	६८, २२५, २२७, ३३७, ३५३, ३५४, ३८३, ४०३, ४६२, ४७३, ४७८, ४९४

गोत्तपटिसारिनो	२६
गोदम्मा	३७६
गोपखुमो	३८६
गोमयभक्खो	८, ४१८
गोलियानि, भिक्खु	१५६
गोवतिको, कोलियपुत्तो	६१, ६३, ६५
गोविकन्तनेन कुच्छि परिकन्तो	१३३
गोसालो, मक्खलि	२२३, २२५, २२६

घ

घटिकारो	३८१
- कुम्भकारो	२७२-२७४, २७७

भरावासो, रजापथो	४२०, ४८४
— सम्बाधो	१०, ४८४
घासच्छादनपरमो	२८
घोटमुखो, ब्राह्मणो	४१८, ४१७, ४२४, ४२६
ओसितारामे	२११, ३४३

च

चक्रारतानं	३८३, ३९८
चक्रवर्त्ती	३८३, ३९८
चक्रवृत्ता, दिव्येन	१२५, १९१, २४४, २९५
चक्रवृन्दिनं	११, २२
चङ्की, ब्राह्मणो	४२७, ४३१, ४६२, ४७४
चञ्चलिकण्ठे, पटिवर्गति	४८२
चण्डालकुला	४४७
चतुर्थं, ज्ञानं	१७, २३, ७५, १३८, २२१, २४०, २६३, २६४, ३३१, ४२३, ४९५

— उपेक्षासतिपात्तिमुद्धि

चतुष्पदं, वेद्याकर्णं	१७१
चत्तालीसदन्तो	३८६
चन्दिमसुगिये	२४१
चन्दो, नखवृत्तानं मुखं	४०२
चम्पायं	३
चम्पं, अन्तरेन	५
चागं	४७१
चातुमहाराजिका देवा	४५९
चातुमायं, अमलकीवने	१४१
चातुमेय्यका, सख्या सन्धागारे	१४२
चातुम्महाभूतिको	१९५, २१३, २८०
चातुयामसंवरसंवृतो	४९
चातुरन्तो	३८३, ३९८
चातुवर्णिमुद्धि, भगवा व्याकासि	३८०
चितन्तरंसो	३८५
चित्तपटिसंवेदी	१०५
चित्तसङ्खारपटिसंवेदी	१०५
चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं	
इद्विपादं भावेति	२३५
चित्तानुपस्सी	४, २३४
चित्तं, अभिप्पमोदयं	१०५
— चीवरकम्मं	१२०

— विमोचयं	१०६
— समादहं	१०६
चीवरं, कायपरिहारिकेन	४२१
चुतूपपातजाणाय, सत्तानं	१३, २२१, २६५
चेतोविमुत्ति	२५, ११९, १७४, १९१, २४५, ४७९
चेलपटिकं	३१९

छ

छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं	
इद्विपादं भावेति	२३४
छन्दमो मुखं साविती	४०२
छवो, मनोदण्डो	४६, ४८
छाभिजातियो	२१६

ज

जटिलो, केणियो	३९६, ३९७, ४०१
जनकुहनत्थं	१५१
जनपदत्थावरियणत्तो	३८३, ३९८
जनपदेसु, पच्चन्तिमेसु	४०५
जन्नुकेन, घट्टेसि	२२८
जम्बुच्छायाय	३३०, ४९४
जरापारिजुञ्जं	२९०
जागरियं अनुयुत्तो	२२
जाणुसोणि, ब्राह्मणो	४६२, ४७४, ४८१
जातरूपरजतं	४२६
जातिवादो निराकतो	४०३
जालहत्थपादो	३८५
जीवको, कोमारभच्चो	३९, ४२
जैतवने, अनाथपिण्डकस्स आरामे	७२, १००
	१०७, ११४, १२०, १७६, २४७, २६७, २८६, ३४४, ३४६, ३५२, ३५९, ४०१, ४०३, ४६९
जोतिपालो, माणवो	२७२-२७४, २८०

झ

ज्ञानानि, चत्तारि भावेन्ति	२३८
ज्ञानं, अप्पाणकं	३२७, ३२८, ४९०, ४९१

अ	वातिदासी २८७ वातिपारिजुञ्ज २९० वातिसालोहितकरणीयं ४५०	तोदेय्यपुत्तो, माणवो ४६९, ४७३, ४७८ ४७९, ४८० तोदेय्यो, ब्राह्मणो ४६२, ४६३ तं जीवं तं सरीरं १०७, १७६
त	तक्कपरियाहृतं २१९ तक्की होति, वीमंसी २१९ - सत्था २१९ तण्डुलपटिभस्तानि २७७ तण्डुलुपालिद्वाराय ४४९ तण्हाक्खयो ११८, ३३३ तण्हादासो २९३, २९६ ततियं, ज्ञानं १२, १६, २३, ७४, १३८, २२१, २३९, २६३, ३३१, ४२३, ४९५ तत्थ परिनिव्वायी १६, १८, ११८, ३९५ तत्रग्गिवेस्सन १९४, १९५ तथागतं, विनायकं ३४१ तथागतो, किवादी २२० तपं ४७१ ताहक्खो, ब्राह्मणो ४६२, ४७४ तालावत्थुकता १५०, १८२ तावतिसा, देवा ३०४, ३७९, ४५९ तिकोटिपरिसुद्धं, मंसं ३९ तिक्खिन्द्रिये ३३४ तिणभक्खो ८, ४१८ तिणुकूपमा ३४ तिण्णविचिकिच्छो १८६, ३९४, ४२३ तित्थायतनं १७५ तिरच्छानकथं, कथेन्तिया २११, २२४, २४७, २५५	थ थपतयो, इसिदत्तपुराणा ३७१ थपति, पञ्चकङ्गो ७२, ७३, २४७, २४८, २५४ थीनमिद्धनीवरणं ४७५ थीनमिद्धं १४९ थुल्लकोट्टिका, ब्राह्मणगहपतिका २८१, २८२ थुल्लकोट्टिकं, कुरुनं निगमो २८१, २८६
द	तिरच्छानयोनि ४५९ तिरोभावं १९०, २४१ तुसिता देवा ४५९ तेचीवरिको ३४८ तेजोकायो २१६ तेजोधातु १०२ तेजोसमा, भावना १०३ तेविज्जानं ४६३ तेविज्जो, भगवा १७४	द दक्खिणागिरि ४४९ दक्खिण्यो १३० दण्डकारञ्जं ५१ दण्डानि ४३ ददुल्लभक्खो ८, ४१८ दवत्ते १३० दसमो, गहपति, अट्टकनागरो १५, १८, १९ दहरो २४९ दानकथं ५२, ४९३ दासिया, पुण्णिकाय ४७३ दामो च, अय्यो चैव ४०५ दिदुधम्माभिञ्जावोसानपारमिण्यत्तो, भगवा ४८३, ४८४ दिदुधम्मो ३९४ दिट्ठिकन्तारो १७९ दिट्ठिगतानि १७८ - अव्याकतानि १०७ दिट्ठिगतं १७९, १९४ दिट्ठिगहनं १७९ दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्ति ४३४ दिट्ठिप्पत्तो १२२, १६७, १६८ दिट्ठिविप्फन्दियं १७९ दिट्ठिविसूकं १७९ दिट्ठिसंयोजनं १७९ दिट्ठी १९५ दिट्ठीनं पहानं १९४

दिब्बाय, मोतघानुया	१९०, २४२
दिब्बे, कामे	३०७
दिब्बेन, चक्खुना	१२५, १९१, २४४, ४९५
दिवाविकालभोजनं	१३२
दीघद्धगुलि	३८५
दीघतपस्सी, निगण्ठो	४३, ४६, ४८, ५३
दीघनखो, परिब्बाजको	१९३, १९४
दीघो, कारायनो	३६५
दुक्करकारको	६१
दुक्करकारिका	३३८
दुक्करचरिया, ख्वेलायं	३२३
दुक्खतो	११८
दुक्खनिरोधगामिनि, पटिपदं, अरियसच्चं	२३३
दुक्खनिरोधगामिनी, पटिपदा	१४, ११३, १२५, २६५, ४२४, ४९६
दुक्खनिरोधो	१४, ११३, १२५, २३३, २९५, ४२४
दुक्खसमुदयो	१४, ११३, १२५, २३३, २६५, ४२४, ४९५
दुक्खा, ओपक्कमिका	३३०, ४९०, ४९४
दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तव्वं	३२०
दुक्खं	१४, ५३, ११३, १२५, २६५, ३९३, ४२४, ४९५
— अरियसच्चं	२३३
दुज्जानो, अज्जदिट्ठिकेन	१८०
दुतियं, ज्ञानं	१२, १६, २३, ७४, १३८, २२०, २३९, २६३, ३३१, ४२३, ४९५
दुइसो	३३२
दुरनुबोधो	१८०, ३३२
दुविज्जापये	३३४
देवकतसोन्भो	२११
देवता	२६४
देवताकरणीयं	४५१
देवदत्तो	३००, ३०७
देवमनुस्सानं सत्था	९, २३, २८१
देवलो, इसि, असितो	४११, ४१२
देववने, सालवने	४२७
देवा	२१६, ३७८
— तावतिसा	३०४, ३७९

देवानमिन्दो, सर्वको	३०४-३०६
देवा, मनोसत्ता	४९
देवी, मल्लिका	३५६
दोणमिमे, सुखदुक्खे	२१७
दोसो	१८४
द्वदुत्तरकप्पा	२१६
द्वट्ठिपादा	२१६
द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि	३८३, ३८४, ३९१, ३९२, ३९८
द्वागारिको	७, ४१८
द्वालोपिको	७, ४१८
द्वे व वण्णा	४०५

ध

धनज्जानि, ब्राह्मणो	४४९, ४५०, ४५७, ४६१
धनज्जानी, ब्राह्मणी	३२३, ४८३
धनानि, चत्तारि	४४३
धनुकलापं	४४४
धम्मचक्कप्पवत्तनं	३३५
धम्मचक्कं	३३७
धम्मदेयना, सामुक्कंसिका	५३, ३९३
धम्मन्वयो, भगवति	३६७, ३६९, ३७०
धम्मपरियायं, आजानीयसुसूपमं	१२९
धम्मराजा	३०६, ३८३
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति	२३५
धम्मा, आदिकल्याणा	२३
धम्मानं पटिघाताय, आसवद्वानीयानं	१२९
धम्मामनुपस्सी	४, २३४
धम्मामनुसारी	१२२, १६७, १६९
धम्मिकथा	२१२, ३५६
धम्मद्देसा, चत्तारो	२९२
धम्मो, अपण्णको	७७, ७९, ८६, ८७
— गम्भीरो	३३२
धम्मं देसेति, आदिकल्याणं	९
धावे	१३०

न

नएहिभइत्तिको	७, ४१८
नक्खत्तानं मुखं, चन्दो	४०२
नत्तिट्ठभइत्तिको	७
नत्थि दिन्नं	२१२

— पञ्चयो, सत्तानं सङ्किलेसाय •	२१५
— यिट्टं	२१२
— हेतु, सत्तानं सङ्किलेसाय	२१५
नदी, अचिरवती	३६०, ३६२
न निमित्तगाही होति	११
नन्दं, वच्छं	२२३
नञ्कपाने, पलासवने	१४८
नञ्कारगामो	४७८
नागावाससते, एकूनपञ्जास	२१६
नागं, एकपुण्डरीकं	३५९
नातपुत्तो, निगण्ठो	४३-४५, ४९, ५५, ६७, २२५, २५७
नानातिथिया	१२२
नानावेरज्जकानं	४०३, ४२८
नानुव्यञ्जनगाही	२२
नाळन्दा	५०
नाळन्दायं, विहरति भगवा	४३
नाळिजङ्घो, ब्राह्मणो	३५३, ३५६
निगण्ठिगम्भा	२१६
निगण्ठो, दीवतपस्सी	४३, ४६-४८, ५३
— नातपुत्तो	४३-४५, ४९, ५५, ६७, २२५, २५७
निगगहितोसि	२२६
निग्रोधपरिमण्डलो	३८५
निग्रोधारामे, कपिलवत्थुस्मि	२०
निट्ठितचीवरो	१२०
निपका	४
निब्वानं	११८, ३३३
निमित्तगाही	२२, ४२२
निमि, राजा	३०५
निम्मानरती, देवा	४६०
निरयपाला	४५१, ४५२
निरयसते	२१६
निरयो	४५९
निरुपधि	१३८
निरोधधम्मा	१९८
निरोधानुपस्सी	१०६
निरोधं	५३, ३९३
निल्लोपं	३१५
नीवरणा	४७५

नीवरणे, पहाय	१२, ४२३
नीवारभक्खो	८, ४१८
नेला, वाचा	१०
नेवसञ्जानासञ्जायतनं	७५, २३६ ३२२, ४८६
नेसादकुला	४४७
प	
पञ्चन्तिमेसु, जनपदेसु	४०५
पञ्चासीसमानरूपो	२२७
पञ्छासमणो, अङ्गुलिमालो	३४६
पञ्छिमसोपानकल्लेवरा	३१९
पञ्चकङ्गो, थपति	७२, ७३, २४७, २४८, २५४
पञ्च धम्मा, बुद्धे	२३२
— नीवरणे	२२०
पञ्चवगिया, भिक्खू	३३६-३३९, ४९४, ४९५
पञ्चसतविहारं कारापेसि, आनन्दस्स	१९
पञ्चिन्द्रियानि	२३५
पञ्चोरम्भागियानि, संयोजनानि	११४, ११५, ११७
पञ्जवा	२३
पञ्जा	३२१, ४४३, ४८५, ४८६
पञ्जाक्खन्धेन, समन्नागतो	२३३
पञ्जावलं	२३५
पञ्जाविमुत्ति	२५, ११९, १७४, १९१
पञ्जाविमुत्तो	१२२, १६७, १६८, २४५
पञ्चिन्द्रियं	१६९, १७०
पञ्हं, उभतोकोटिकं	६८, ६९
पटिक्कमो, नो	४५८
पटिघो	१०५
पटिच्चसमुप्पन्ना	१९६
पटिनिस्सगानुपस्सी	१०६
पटिपदा, आकारवती	२६१, २६३
पटिपुगलो •	३३६
पटिराजानो	३४७
पटिविरतो, आमकमंसपटिगहणा	११
— बीजगामभूतगामसमारम्भा	१०
पटिसङ्खान, योनिसो	२२
पठमाभिनिब्भदा	२५
पठमं, ज्ञानं	१२, १६, २३, ७४, ११८, १२४, १३८, २२०, २३८, २६३, ३३१, ४२३, ४९४, ४९५

पठवीकसिणमेको, सञ्जानाति	२३८	१ वेखनसो	२६७
पठवीकायो	२१६	— सकुलुदायि	२४६, २५५, २६३,
पठवीधानु	१०१		२६५
पठवीसमा, भावना	१०३	— सन्दको	२११, २१२, २२३
पणामितो, भिक्खुसङ्घो	१४२, १४४	— समणमुण्डिकापुत्तो	२४८
पणामेमिवो	१४२	परियायदेसिता, वेदना	७३
पणीतो	३३२	परियोगाळहधम्मो	३९४
पण्डितवेदनीयो	१८०, ३३२	परियोसानकल्याणं	१०, २३, २८१, ३८२,
पत्तधम्मो	३९४		३९६, ४२०, ४२७
पत्तिकाया	२९४	परिसा, द्वे	४१६
पदको	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९,	पलासवने, नळकपाने	१४८
	४३२, ४८३	पलोकतो	११८
पधानविब्वन्तो	३३७	पविवित्तो	२२९
पधानियङ्गानि, पञ्च	३३९, ३७६	पसन्नचित्तं	३९६
पपातसतानि	२१६	परोनदि, कोसलो	३४६, ३४७, ३५३, ३५८-
पपाता	२१६		३६०, ३६३, ३६५, ३६७,
पव्वजितभयानि	१४४		३७२-३७५, ३७८, ३७९
पव्वज्जा, अवभोकासो	१०, ४२०, ४८४	पस्सद्धिसम्बोज्जङ्गं, भावेति	२३५
परतो	११८	पहूतजिब्व्हाय	३८४, ३९१, ३९२, ३९९
परदत्तवुत्ते विहरन्ते, भिक्खू	३६८	पहूतजिब्व्हो	३८६
परदवुत्ता विहरन्ति, भिक्खू	१३७	पाटलिपुत्तकं	१९
परनिम्मितवसवत्ती, वा देवा	४६०	पाटलिपुत्तं, अनुपुत्तो	१५
परन्तपो	५, ८, ८९, ९०, ४१५, ४१९	पाटिपदो, सेखो	२४
परमकुसलं	२४८	पातिमोक्खसंवसरसंवुत्तो	२१
परमनिपच्चकारं	३६७, ३७१	पादमण्डनानुयोगमनुयुत्तो	३८८
परमो, वण्णो	२५८, २६७	पापियंसो, उच्चाकुलीनता	४४२
परलोकवज्जभयदस्साविने	३३४	— उल्लारभोगता	४४२
परवम्भना	७९	पायमाना पि	४०४
परिकखीणभवसंयोजनो	१६७, १८५, २२२	पारिवरिया, चतस्सो	४४१
परिणायकरतनं	३८३, ३९८	पारिजुञ्जानि	२८९, २९०, २९२
पडिब्व्राजकसते	२१६	पावारिकम्बवनं	४३, ४८
परिब्व्राजका	२२४	पाहुनेय्यो	१३०
— अञ्जतिथिया	११४	पिञ्जाकभक्खो	८, ४१८
परिब्व्राजकारामो, एकपुण्डरीको	१७३	पिटकसम्पदाय	४३२
— मोरनिवापो	२२४, २५५	— धम्मं देसेति	२१९
परिब्व्राजको, उग्गाहमानो	२४७, २४९	पिट्ठि, आगिलायति	२१
— कन्दरको	३	पिट्ठिकण्टकं	४९३
— वीघनखो	१९३, १९४	पिण्डपातिको	२३०, ३४८
— मागण्डियो	१९८, २०६, २१०	पिण्डपातेन, कुञ्छिपरिहारिकेन	११, ४२१
— वच्छगोत्तो	१७३, १७४,	पियजातिका	३५३
	१७६, १८४, १८९		

पिलक्कुगुहायं, पटिवसति	२११
पिसाचा	२१६
पीतिप्पटिसंवेदी	१०५
पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेते	२३५
पीतिसुखं, विवेकजं	१२
— समाधिजं	१२
पुक्कुसकुल	४७७
पुगलवेमत्तता	६६
पुगला, चत्तारो	८९, १३७, ४१५
पुच्छा, अधिब्रह्मं	३८०
पुञ्जकिरियवत्थु	४७७
पुञ्जं, नत्थि ततोनिदानं	२१४
पुणिकाय, दासिया	४७३
पुण्णो, कोलियपुत्तो, गोवतिको	६१, ६३, ६५
पुथुज्जनो	११५
पुब्बका, इसयो	४७५
पुब्बन्तो	२५६, २५७, २५९
पुब्बपेतकरणीयं	४५०
पुब्बारामो, मिगारमानुपासादो	३५९
पुब्बेनिवासानुस्सति	२२१
पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणं	१३, २६४, ४२३
.० जाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसि	३३१, ४९५
पुब्बेनिवासं	१३, २४, ३७, १२५, २५७
— अनुस्सरन्ति	२८३
पुरिसदम्मसारथि	९, २३, ७७, १८१, १९८, २२०, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२
पुरिसभूमियो, अट्ट	२१६
पूतिमूलानि, लोमानि	४९३
पूरणो, कस्सपो	२२५, २२६
पूतिविसयो	४५९
पूस्सो, हत्थारोहपुत्तो	३, ४, ६, ७
पूस्सवरसाति, ब्राह्मणो	४६२, ४७३, ४७४
पूतलियो, गहपति	२७, ३३
पुंसुकूलिका	२३०, ३४८

ब

बन्धनागारिको	८
वरिहिसत्थाय, दम्भा लूयन्तु	९
बलानि, पञ्च, भावेन्ति	२३५
बळवाभिरथेन	४८१

बाराणसियं, भगवा कस्सपो	२७५
बाराणसी	२७५, ३३६, ३३७, ४१४
बालवेधिरूपे	३६९
बाहितिका	३६३
बाहुल्लिको	३३८
— समणो गोतमो पधानविम्भन्तो	४९५
बिम्बिसारो, सेनियो	३९८, ४३१
बीजगामभूतगामसमारम्भा, पटिविरतो	१०
बुद्धचक्खुता	३३४
बुद्धे, पञ्च धम्मा	२३२
बुद्धो	३८२, ३९६, ४२७, ४६२
बेलुकाहारा	२२९
बेलुवगामके	१५
बोज्झङ्गे, सत्त, भावेन्ति	२३५
बोधि राजकुमारो	३१८-३२०, ३४०, ३४२, ३४३
बोधिलाभं	४९५
बोधिसत्तचरिया	३२०, ४८४
व्याकतं	११२
व्याधिपारिजुञ्जं	२९०
व्यापन्नचित्तो	३१२
व्यापादनीवरणं	४७५
व्यापादसङ्कप्पो	२५२
व्यापादानुसयो	११५
व्यापादो	१०४, ११४, ११५, ११६, १४९
ब्रह्मचरियपरियोसानं	६६, १६२, १९२, २१०, २८६, ३३७, ३३८, ३३९, ३४२, ३५०, ४०२
ब्रह्मचरियवासो	११९
— समणे गोतमे	२२३
ब्रह्मचरियानि, अनस्सासिकानि	२१२, २१७, २१८
ब्रह्मचरियानुगैहाय	२२
ब्रह्मचरियं	१०, १०९, ३८२, ४२०, ४७१
— अनस्सासिकं	२१८, २२०
— सङ्खल्लिखितं	१०, २८२, २८३, ४२०, ४८४
ब्रह्मजा	३१०
ब्रह्मदायादा	३१०, ४०४
ब्रह्मदेय्यं, राजदायं	४२७, ४२९
ब्रह्मानिम्मिता	३१०, ४०४

ब्रह्मभूतेन अत्तना, विहरति	६, ९
ब्रह्मयाचना	३३२
ब्रह्मलोकगामिनि च पटिपदं	४७९
ब्रह्मलोकाधिमुत्ता	४६०
ब्रह्मलोकूपगो	३०२
ब्रह्मलोको	२४२, ४६०, ४७९
ब्रह्मवच्छसी	४३०
ब्रह्मवण्णी	४३०
ब्रह्मविहारे	३०८
ब्रह्मविहारे, चत्तारो	१०४, ३०२
ब्रह्मसहव्यताय, मग्गो	४५७
ब्रह्मस्सरो	३८६
ब्रह्मा	३८०
— उपेक्खाविहारी	४१
— मेत्ताविहारी	४०
— सहम्पति	१४३, ३२३, ३३५
ब्रह्मानं सहव्यताय, मग्गो	४६०, ४७८, ४७९
ब्रह्मायु, ब्राह्मणो	३८२, ३८४, ३८९— ३९४
ब्रह्मजुगत्तो	३८५
ब्रह्मनापेसा, सनडकुमारं	२६
ब्रह्मना, सनडकुमारं	२६
ब्रह्मनोपुत्ता	३१०
ब्राह्मणकञ्जाय, खत्तिकुमारो	४०९
ब्राह्मणकुमारो, खत्तिककञ्जाय	४०९
ब्राह्मणकुला	४०८
ब्राह्मणगहपतिका	४२७
— मिथिलेय्यका	३८९
ब्राह्मणमहासाला	४६२
— कोसलका	४७४
ब्राह्मणा, अन्धवेणूपमा	४७१
ब्राह्मणानं अम्बवने, तोदेय्यानं	४८३
— तेविज्जानं	४८२
— नानावेरज्जकानं	४२८
ब्राह्मणियो, उतुनियो	४०४
ब्राह्मणियोनिजा	४०४
ब्राह्मणिसयो	४११, ४१२
ब्राह्मणी, धनञ्जानी	४८२, ४८३
ब्राह्मणो	३५०, ३७५, ४४१, ४७१

— एमुक्करी	४४३, ४४१, ४४८
— घोटमुखो	४१४, ४१७, ४२४, ४२६
— चङ्की	४२७, ४३१, ४३२, ४७४
— जागुस्सोणि	४७४, ४८१
— धनञ्जानि	४४९, ४५०, ४५७, ४६१
— नाळिजङ्घो	३५४, ३५६
— रोक्खरसाति	४७४
— ब्रह्मायु	३८२, ३८४, ३८९ ३९०— ३९४
— भारद्वाजगोत्तो	१९९
— व सुक्को वण्णो	४०४
— व मेट्ठो —	४०४
— सञ्जयो	३७५
— सेओ	३९७

भ

भगवति, धम्मन्वयो	३६७
भगवतो, सितस्स पानुकम्माय	२७१
भगवा	२३, ७७
— आसीतिको	३७१
— कस्सपो	२७१
— — बाराणसियं	२७५
— खत्तियो	३७१
— तेविज्जो	१७४
— दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिपत्तो	४८३
— निट्ठितचीवरो	१२०
— महापुरिसलक्खणसमन्नागतो	३८२
भगिनिवादेन	२८९
भगु	४३३, ४७२
— आयस्मा	१४८
भग्गवो	२७८
भग्गेसु	३१८, ३४३
भद्दालि	१२०, १२१, १२६, १३०
भद्दियो, आयस्मा	१४८
भयदस्सावी	२१
भवासवा	१४, १२५, २२२, २६५, ४९६
भारद्वाजगोत्तो, ब्राह्मणो	१९९
भारद्वाजपुच्छाविसज्जनं	४३१
भारद्वाजो	४३२, ४३३, ४६२, ४७२, ४८४, ४९६

भावना, आकाससमा	१०४
— आपोसमा	१०३
— तेजोसमा	१०३
— पृथ्वीसमा	१०३
— वायोसमा	१०४
भिक्षाचरियं	४४३
भिक्षु, अस्साजानीयूपमो	१२८
भिक्षुसङ्घो, पणामितो	१४२, १४४
भिक्षुस्स, आतुमारी	१३२
भिक्षु, पञ्चवगिया	३३६-३३९, ४९४, ४९५
भूनहुनो, समणो गोतमो	१९८
भैसकळावने, मिगदाये	३१८, ३४३
— सुसुमारगिरे	३१८, ३४३
भोगपारिजुञ्जं	२९०
भोजने मत्तञ्जू	२२, २४

म

मक्कटच्छापकं	५७
मक्खलि, गोसालो	२२३, २२५, २२६
मखादेवम्बवने	३००, ३८९, ३९०
मखादेवो	३०२
— राजा	३००, ३०१, ३०८
मगधेसु, अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो	४८७
मगो	३०९
— ब्रह्मसहव्यताय	४५७
— ब्रह्मानं सहव्यताय	४७८
मगं	५३, ३९३
मङ्गुरच्छवि	४९४
मच्छविलोपे, केवट्टे	१४१
मज्जेकल्याणं	१०, २३, २८१, ३८२, ३९६, ४२०, ४२७
मणिरतनं	३८३, ३९८
मण्डले	१३०
मत्तञ्जू, भोजने	२२, २४
मधुरायं विहरति, गुन्दावने	३१०
मधुरियं	३८१
मनिन्द्रियं	११, २२, ४२२
मनुस्सकसटे, एवं	५
मनोकम्मं	४४, ९७, ९८
— महासावज्जतरं	४५

मनोदण्डो	४६, ४८, ५०
— छवो	४६, ४८
मनोदण्डं	४३, ४४
मनोपदोसेन, भस्मं करिस्सामि	५०
मनोसङ्घारं	६४
मनोसत्ता, देवा	४९
मनोममाचारो, ओपारम्भो	३६०
मन्ताणिपुत्तो, गगो	३४८
मन्ताणी	३४८
मन्तानं	४७२
— पवत्तारो	४७२
मल्लिका	३५३
— देवी	३५६
मल्लिकाय, आरामे पटिवसति	२४७
महग्गतं	२४३
महाकच्चानो, आयस्मा	३१०
महाजानियो	३३६
महानाम	२१
महापञ्जो	३९८, ४७६
महापुरिमलक्खणसमन्नागतो, भगवा	३८२
महामत्तं, सिरिवद्धं	३५९
महामोगल्लानो, आयस्मा	१६१
महारजक्खे	३३४
महावने, कूटागारसालायं	१७३
महासावज्जतरो व कायदण्डो	४६, ४८-५१
महासावज्जतरं कम्मं	४५
— मनोकम्मं	४५
महिद्धिको, वच्छगोत्तो भिक्षु	१९२
मागण्डियो, परिब्राजको	१९८, २०६, २१०
मागधो, अजातसत्तु	३६३
— राजा	४३१
— सेनिषो	३४७, ३९८, ४३१
मागविको	८
माणवो, अस्सलायनो	४०३, ४०४, ४४१
— उत्तरो	३८२, ३८३, ३८४
— कापटिको	४३१
— जोतिपालो	२७२-२७४, २८०
— सोदेय्यपुत्तो	४६९, ४७३, ४७८, ४८०
— बासेट्टुभारद्वाजो	४६३, ४६८
— बासेट्टो	४६३

— सङ्गारवो	४८२, ४८३, ४९६
— सञ्जिकापुत्तो	३१८, ३४२
— सुभो	४६९, ४७९, ४८०
मातङ्गारञ्जं	५१
मातलि, मङ्गाहको	३०५
मातापितृहि, अनुञ्जातो	२८२
मातापेत्तिकसम्भवो	१९५, २४०
मातुमारी, भिक्खुस्स	१३२
माधुरो, अवन्तिपुत्तो	३१०, ३१६
— राजा	३१०, ३१६
मानुसका, कामा	३०७
माया, आवट्टनी	५७
मायावी, गोमो	४७
मायं जानानि, आवट्टनि	४७, ५४
मालुक्यपुत्तस्स, अब्बाकनपञ्हा	१०७
मालुक्यपुत्तो, आयस्मा	१०७, ११३, ११४
मिगदाये, इसिपतने	२७५, ३३६, ३३७
— भेसकळावने	३१८, ३४३
मिगभूतेन चेतसा	३६८
मिगारमातुपासादो, पुब्बारामो	३५९
मिच्छादिट्ठि	६२, ७९, ३१२, ४४३
— अकिरियवादो	८३
मिच्छापटिपन्नो	४६९
मिच्छावाचा	७९
मिच्छासङ्कणो	७९
मित्तामच्चकरणीयं	४५०
मिथिला	३००, ३८४, ३८९
मिथिलायं, पटिवसति	३८२
मिथिलेय्यका, ब्राह्मणगहपतिका	३८९
मुखतोजाता	३१०
मुग्गपटिभस्तानि	२७७
मुग्गयूसं	३२९, ३९३
मुण्डकस्स, समणकस्स	४८२
मुत्ताचारो	७, ८९, ४१८
मुदितसहगतेन चेतसा	४१, ३०१, ३०८, ४६०
मुदितं	१०५
मुदिन्द्रिये	३३४
मुदुचित्तं	३९३
मुदुतलुनहत्थपादो	३८५
मुसिकुक्करो	२७७

मूळहगब्भं	३४९
मेञ्जारञ्जं	५१
नेत्ताविहारी, ब्रह्मा	४०
मेत्तासहगतेन चेतसा	१७, ३९, ३०१, ३०८, ३६०
मेत्तं	१०४
मेदळुम्पं, सक्क्यानं निगमो	३६५, ३६६
मोरनिवापो, परिब्बाजकारामो	२२४, २५५
मोहो	१८४
मंसखलं, एकं	५०
मंसपेसूपमा, कामा	३४
मंसं, उद्दिस्सकत्तं	३९
— तिकोटिपरिसुद्धं	३९

य

यञ्जत्थाय, उसभा हञ्जन्तु	९
यञ्जा, अग्निहुत्तमुखा	४०२
यत्वाधिकरणमेनं	२२
यथाकम्मूपगो, सत्ते	१३
यमतग्नि	४३३, ४७२
याचितकूपमा, कामा	३५, ३६
यामा, वा देवा	४५९
यूपत्थाय, रुक्खा छिज्जन्तु	९
योगक्खेमं	१६
योनकम्बोजेसु	४०५
योनिपमुखसतसहस्सानि	२१६

र

रजकपुत्तो, रत्तपाणि	५८
रजोधायुयो	२१६
रजोपथो, घरावासो	४२०, ४८४
रट्टपालपव्वज्जा	२८१
रट्टपालो	३८१
— अय्यपुत्तो	२८९
— आयस्मा	२८६, २८७, २८९, २९७
— कुलपुत्तो	२८१-२८५
रत्तनानि, सत्त	३९८
रत्तपाणि, रजकपुत्तो	५८
रत्तिभोजना, अञ्जत्रेव	१६२
रत्तूपरतो	१०, ३१५
रथकाया	२९४
रथकारकुला	४४७

रसगसगगी	३८५
रागो	१०५
राजकरणीयं	४५१
राजकुमारो, अभयो	६७, ६८, ७१
- बोधि	३१८-३२०, ३४०, ३४२, ३४३
राजगहे	३९, ६७, ९२, १५६, १८४, १९३, २२४, २५५, ४४९
राजगहं, वस्सावासं ओसटा	२२५
राजगुणे	१३०
राजञ्जकुला	४०८
राजदायं, ब्रह्मदेय्यं	४२७, ४२९
राजा	३९८
- पसेनदि	३४६, ३४८, ३५३, ३५८- ३६०, ३६३, ३६५, ३६७, ३७२- ३७५, ३७८, ३७९
- मागधो	४३१
रामपुत्तो, उदको	३२२, ३२३, ३३२, ४८६
रामो	३२३, ४८६, ४८७
राहुलो, आयस्मा	९२, ९९, १०१, १०६
रुक्खफलूपमा, कामा	३६, ३७
रुक्खमूलिका	२३१
रुचि	४३४
रूपगतं	११८
रूपसञ्जी	२३६
रूपस्स अत्यङ्गमो	१७९
- समुदयो	१७९
रूपी, कायो	१९५
- चातुम्महाभूतिको	१९५
रूपं	१००, १७९
रेवतो, आयस्मा	१४८
रोगतो	११८

ल

लिच्छवि, वेसालिका	३४७
लोकविदू	९, २३, ७७, १९८, २२०, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२
लोकायतमहापुरिसलक्षणेषु अनवयो	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९, ४३२, ४८३
लोके, विवट्टच्छदो	३९८

- सम्मासम्बुद्धो विवट्टच्छदो	३८३
लोको, अताणो	२९३, २९४
- अतित्तो	२९३, २९६
- अनन्तवा	१०७, १७६
- अनभिस्सरो	२९३, २९४
- अन्तवा	१०७, १७६
- असस्सतो	१०७, १७६
- अस्सको	२९३, २९५
- ऊनो	२९३, २९६
- एकन्तसुखो	२६१, २६३, २६४
- सस्सतो	१०७, १११, १७६, १७७, १७९
लोकं, सदेवकं	३९६
लोमानि, पूतिमूलानि	४९३
लोमो	१८४
लोहितपाणि	३४४

व

वचीकम्मं	४४, ९५, ९८
वचीदण्डो	४३, ४४, ४८, ५०
वचीराह्वारं	६४
वच्छगोत्तो, आयस्मा	१९१
- परिब्बाजको	१७३, १७४, १७६, १८४, १८९
- भिक्खु, महिद्धिको	१९२
वच्छं, नन्दं	२२३
वजिरी, कुमारी	३५६
वणिज्जा	४७०
वण्णा, चत्तारो	३१४, ३७५
- द्वेव	४०५
वण्णो, परमो	२५८, २६७
वत्थगुह्हे, कोसोहिते	३८४, ३९१, ३९२, ३९९
वयधम्मा	१९६
वरधरो	२२४
वस्सावासो	२७६
वळवाय, गद्रभेन	४१०
वाकचीरं	४१८
वाचा, नेला	१०
वाचाविक्खेपं	२१९
वादप्पमोक्खाय, चर	२२६
वादं आरोपेहि, कथावत्थुस्मि	४७
वामको	४३३, ४७२

वामदेवो	४३३, ४७२	विगगानुपस्सी	१०६
वायोकायो	२१६	विरियमम्बोज्जङ्गं भावेति	२३५
वायोधातु	१०२	विरियिन्द्रियं	१६९, १७०, २३५
वायोममा, भावना	१०४	विरियं	३२१, ४८५, ४८६
वासभाय, खत्तियाय	३५७	विवट्टकप्पे	१३, १९१, ४२३
वामेट्टभारद्वाजा, माणवा	४६३, ४६८	विवट्टच्छदो, लोके	३९८
वामेट्टो	४३३, ४६२, ४७२	विवाहो	३९८
— माणवो	४६३	विवेकजं, पीतिसुखं	१२
वाळकम्बलं	४१८	विसमचारी	४५४
विकालभोजना, विरतो	१०	विमंयुत्तो	१३७, १३८
विकालभोजनं	१३२	विहिंसासङ्कप्पो	२५२
विगतकथङ्कथो	१८६, १८७, ३९४	विहिंसूपरतिया	२२
विघातगम्भं	३४९	— ब्रह्मचरियानुगहाय	३८७
विघातो	१९४	विहेसा	१०४, १९४, ३३३
विचिकिच्छानीवरणं	४७५	वीमंसानुचरितं	२१९
विचिकिच्छानुसयो	११५	वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं,	
विचिकिच्छो	११४-११६, १४९	इद्धिपादं भावेति	२३५
विजायमाना पि	४०४	वीपंसी, तक्की होति	२१९
विजितावी	३९८	वीसवस्ससतिको	३९०
विज्जाचरणसम्पन्ना	९, २३, २५, २६, ७७, १९८, २२०, २८१, २८२, ३९६, ४२७, ४६२	वुसितवन्तो	१६७
विज्जाणगतं	११८	वुसितवा	१८५, २२२
विज्जाणञ्चायतनं	१७, ७५, ११९, २३६	वेखनसो, परिब्बाजको	२६७
विज्जाणसङ्खाविमुत्तो	१८२	वेगळिङ्गं, नाम गामनिगमो	२७१, २७७
विज्जाणस्स अत्थङ्गमो	१७९	वेदना	७२, १००, १७९, १९५
— समुदयो	१७९	— कति	७२
विज्जाणं	१००, १७९	वेदनागतं	११८
— एत्थ	२४०	वेदना, तिस्सो	७३
— सतानुसारि	३३१, ४९४	— द्वे*	७३
विङ्गडभो, सेनापति	३५७, ३७८, ३८०	वेदनानुपस्सी	४, २३४
विदेहानं	३०४, ३०६	वेदना, परियायदेसिता	७३
विदेहेसु	३८२, ३८४, ३८९	वेदनाय अत्थङ्गमो	१७९
विनये, अरियस्स	१२३	— समुदयो	१७९
विनायकं, तथागतं	३४१	वेदनासङ्खाविमुत्तो	१८२
विनीवरणचित्तं	५३, ३९३	वेदानं, तिण्णं, पारगू	३८२, ३९०, ३९७, ४०३-४२९, ४३१, ४८२
विपस्सना	१८९	वेनकुला	४४७
विमोक्खे, अट्ट, भावेन्ति	२३६	वेय्याकरणो	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९, ४३२, ४६३, ४८३
विमोचयं, चित्तं	१०६	वेय्याकरणं, चतुप्पवं	१७१
विरागधम्मा	१९६	बेलट्टपुत्तो, सञ्जयो	२२५

वेसारज्जप्पत्तो	१८६, १८७, ३९४
वेमालिका, लिच्छवी	३७७
वेमालिकं	१९
वेमालियं	१५, १७३
वेस्सा	३७५
वेस्सामित्तो	४३३, ४७२
वेस्सो	४४१, ४४४, ४४६
वेळुवने, कलन्दकनिवापे	६७, ९२, १५६, १८४, २२४, २५५, ४४९, ४५०
वोहारसमुच्छेदो	२८, ३७, ३८
वोहारा समुच्छिन्ना	२८

स

सकदागामि	१५१
सकुला, भगिनी	३७३
सकुलदायी	२२४, २४६
— परिट्वाजको	२४६, २५५, २६३, ३६५
सक्कायदिट्ठानुसयो	११५
सक्कायदिट्ठि	११४, ११५
सक्केसु	२०, ३६५
सक्को, देवानमिन्दो	३०४-३०६
सक्यपुत्तिया	३४५
सक्यपुत्तो	७७, २८१
— गोतमो	३९६, ३९८, ४२८, ४६२
— सक्यकुला पब्बजितो, गोतमो	३९०
सक्या, कापिलवत्थवा	२०, २६
सक्यानं निगमो, मेदळुम्पं	३६५, ३६६
सक्या, सन्थागारे चातुमेय्यका	१४२
सगकथं	५२, ३९३
सगं, लोकं उपपन्ना	२४५
सङ्कप्पा, अकुसला	२५०
— कुसला	२५०
सङ्किच्च, किमं	२२३
सङ्खता	१९६
सङ्खलिखितं, ब्रह्मचरियं	९०, २८२, २८३, ४२०, ४८४
सङ्खारगतं	११८
सङ्खारसङ्खविमुत्तो	१८२
सङ्खारा	१००, १७९
सङ्खारानं, अत्यङ्गमो	१७९
— समुदयो	१७९

सङ्गारव-धनञ्जानीवत्थु	४८२
सङ्गारवो, माणवो	४८२, ४८३, ४९६, ४९७
सङ्गाहको, मातलि	३०५
सच्चानुप्पत्ति	४३७
सच्चानुबोधो	४३४
सच्चानुरक्खणा	४३४
सच्छिकिरिया, उत्तरिमनुस्सधम्मानं	४७३
सज्जयो	३८०
— ब्राह्मणो	३७५
— बेलट्टपुत्तो	२२५
सज्जिकापुत्तो, माणवो	३१८, ३४२
सज्जा	१००, १७९
सज्जागतं	११८
सज्जाय, अत्यङ्गमो	१७९
— समुदयो	१७९
सज्जावेदयितनिरोधो	७६, २३६
सज्जासङ्खविमुत्तो	१८२
सज्जीगब्भा	२१६
सतानुसारि, विज्जाणं	३३१, ४९४
सति	३२१, ४८५, ४८६
सतिन्द्रियं	१६९, १७०, २३५
सतिपट्ठाना, चत्तारो	४
सतिपट्ठानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता	४
सतिमा	२३
सतिसम्पज्जनेन समन्नागतो	१२, ४२२
सतिसम्बोज्जङ्गं, भावेति	२३५
सत्तकाया	२१६
सत्तरतनसमन्नागतो	३८३
सत्ता, कम्मदायादा	६४
सत्तागारिको	७, ४१८
सत्तानं, चुतूपपातत्राणाय	१३, २२१, २६५
सत्तालोपिको	७, ४१८
सत्ताहकालङ्कतो	३३५
सत्तुस्सदो	३८५
सत्ते, यथाकम्मूपगे	१३
सत्थलूखानि	२३०
सत्था	२८१
— अनुस्सविको	२१८
— एवंवादी	२१२, २१४, २१६
— तक्की होति	२१९

— देवगनुस्मानं	९, २३, ७७, १९८, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२
मत्थुसासने	१८६, १८७
मदेवकं, लोकं.	३९६
मद्धा	४३४, ४४३, ४८५, ४८६
— आकाग्वती	७७
सद्धानुसारी	१२२, १६७, १७०
सद्भावलं	२३५
सद्भावमुत्तो	१२२, १६७, १६९
सद्विन्द्रियं	१६९, १७०, २३५
सधम्मसञ्जनि	८०
सनडकुमारेन, ब्रह्मना	२६
— ब्रह्मनापेसा	२६
सनिघण्डुकुटुभानं	३८२, ३९०, ३९६, ४०३, ४२९, ४३१
सन्तुट्ठा, इतरीतरेन चीवरेन	२२८
— — पिण्डपातेन	२२८
— — सेनासनेन	२२८
— होति, कायपरिहारिकेन चीवरेन	११
सन्तो	३३२
सन्थागारं	८, २०
— पविसति	४१९
सन्दको, परिब्बाजको	२११, २१२, २२३
सन्दिट्टिकं	१६३
सन्धनं	४४३
सपदानचारिणो	२३०
सव्वकायप्पटिसंवेदी	१०५
सव्वञ्जहो	३३६
सव्वञ्जुता, सततं समितं	२५५
सव्वञ्जुतं, भगवा व्याकासि	३८०
सव्वञ्जू	२१८, २५६, ३७४
— समणो गोतमो	१७३
सव्वदस्सावी	१७३, २१८, २५६, ३७४
सव्ववारिधुतो	४९
सव्ववारिफुटो	४९
सव्ववारियुतो	४९
सव्ववारिवारितो	४९
सव्वसङ्खारसमथो	११८, ३३३
सव्वसन्धारि	२०
सव्वाभिभू	३३६

सव्ववधिपटिनिस्सुग्गो	११८, ३३३
समग्गारामो	१०
समणकस्स, सुण्डकस्स	४८२
समणब्राह्मणा, अनुस्सविका	४८३
समणमुण्डिकापुत्तो	२४७
— परिब्बाजको	२४८
समणे गोतमे, ब्रह्मचरियवासो	२२३
समणो, गोतमो	६८, २२५, २२७, ३३७, ३५३, ३५४, ३८३, ४०३, ४६२, ४७३, ४७८, ४९४
— — पधानविभन्तो, बाहुल्लिको	४९५
— — भूतहुनो	१९८
समतक्कमो	१४०
समथो	१८९
समदन्तो	३८६
समन्नागतो, सम्माकम्मन्तेन असेखेन	१३०
समन्नागतो, असेखाय सम्मावाचाय	१३०
समयप्पवादके, तिन्दुकाचीरे, एकसालके	२४७
समवट्टकवन्धो	३८५
समादहं चित्तं	१८६
समाधि	२२१, ४८५, ४८६
समाधिजं, पीतिसुखं	१२
समाधिन्द्रियं	१६९, १७०, २२५
समाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं,	
इट्ठिपादं भावेति	२३५
समाधिवल्लो	२३५
समाधिसम्बोज्झङ्गे, भावेति	२३५
समाहितं	२४३
सपुदयं	५३, ३८३
सम्पजानकारी	४२२
सम्पजानमुसावादो	३४९
सम्पन्नकुसलं	२४८
सम्बाधो, घरावासो	१०, ४८४
सम्मदञ्जाविमुत्तो	१६७, १८५, २२२
सम्मदिट्टिका	२४५
सम्मप्पधाने, चत्तारो भावेन्ति	२३४
सम्माआजीवेन, समन्नागतो	२५३
— — असेखेन	१३०
सम्माआजीवो	३०९
सम्माकम्मन्तेन, समन्नागतो असेखेन	२५३

सम्माकम्मन्तो	३०९	सहव्यताय, ब्रह्मानं	४६०
— भावेति	२३५	सहम्पति, ब्रह्मा	१४३, ३३३, ३३५
सम्माज्जाणेन, समन्नागतो	२५३	सहस्सपुत्तो	३०५
— — असेखेन	१३०	साकभक्खो	८, ४१८
सम्मादिट्ठि ८०, ८३, ८७, ३०९, ११४		साकुणिको	८
सम्मादिट्ठिका	१३	साक्वरप्पभेदानं	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९, ४३१, ४८२
सम्मादिट्ठिया, समन्नागतो	२५३	साखल्ये	१०३
— — असेखाय	१३०	सामाकभक्खो	८, ४१८
सम्मादिट्ठि, भावेति	२३५	सामुक्कंसिका, धम्मदेसना	५३, ४९३
सम्मापटिपत्ति	४६९	सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखाति,	
सम्मावाचा ८०, ८७, २०९		पञ्चमत्तानि भिक्खुमत्तानि	१४१
— भावेति	२३५	सारिपुत्तमोग्गल्लाना	१४४
सम्मावाचाय, समन्नागतो	२५३	सारिपुत्तो, आयस्मा	१५६, १९६, ४४९, ४५०, ४५७, ४५८, ४६१
सम्मावायामेन समन्नागतो, असेखेन	१३०	सालवने, देववने	४२७
सम्मावायामो	३०९	साला, कोसलानं ब्राह्मणगामो	७७
सम्मावायामं, भावेति	२३५	सालेय्यका	७७
सम्माविपुत्तिया, समन्नागतो	२५४	— ब्राह्मणगहातिका	९१
— — असेखाय	१३०	सावत्थि	२८५
सम्मासङ्कप्पेन, समन्नागतो	२५३	सावत्थियं ७२, १००, १०७, ११४, १२०, १७६, २४७, २६२, ३४४, ३४६, ३५२, ३५९, ४०३, ४४१, ४६९	
— — असेखेन	१३०	— वस्सं उपगता	१२१
सम्मासङ्कप्पो ८७, ३०९		साविती, छन्दमो मुखं	४०२
सम्मासङ्कप्पं, भावेति	२३५	सितस्स पातुक्कमाय, भगवतो	२७१
सम्मासति	३०९	सितं पात्वाकासि	३००
सम्मासतिया, समन्नागतो	२५३	सिनायितुं	३७३
— — असेखाय	१३०	सिरिवद्धं, महामत्तं	३५९
सम्मासति, भावेति	२३५	सीतीभूतो मुखपटिसंवेदी	६
सम्मासमाधि	३०९	सीतोदकपटिक्खित्तो	४८
सम्मासमाधिना, समन्नागतो	२५३	सीलकर्त्त	५२, ३९३
— — असेखेन	१३०	सीलक्खन्धेन, समन्नागतो	११, १२, ४२२
सम्मासमाधि, भावेति	२३५	सीलव्वतपरामासानुसयो	११५
सम्मासम्बुद्धो ९, २३, ७७, १९८, २२०, २८१, ३३६, ३८२, ३९६, ३९८, ४२७, ४३०, ४६२		सीलव्वतपरामासो	११४, ११५, ११६
सम्मासम्बोधि	३३१	सीलसम्पन्नो, अरियसावको	२१
सयपटिभानं	२१९	सीला, अकुसला	२५०
सल्लतो	११८	— कुसला	२५०
सल्लविद्धपुरिसस्स, उपमा	११०	सीलं	४४३
सस्सतो, लोको १०७, १११, १७६, १७७, १७९		सीहपुव्वद्धकायो	३८५
सहकथी	१८४		

मीहमेय्यं	२१, २२	मेनियो, अचेलो	६२, ६५, ६६
मीहहनु	३८५	— कुक्कुरवतिको	६१, ६२, ६५, ६६
मुक्को, वण्णो	३१०	— बिम्बिसारो	३४७, ३९८, ४३१
मुक्कं, कम्मं	६४	— मागधो	३४७, ३९८, ४३१
— मुक्कविपाकं, कम्मं	६३	सेय्या	४५६
मुखदुक्खी	२६२	सेय्यमो, उच्चाकुलीनता	४४२
मुखदुक्खे, दोणमिते	२१७	— उल्लारभोगता	४४२
मुखप्पटिमंवेदी	१०५	— उल्लारवण्णता	४४२
मुखविहारी	१२	सेलब्राह्मणपब्बज्जा	४००
मुखानि, पणीतपणीततरानि	७४	सेलो, आयस्मा	४०२
मुखमच्छवि	३८५	— ब्राह्मणो	३९७
मुखेन मुखं अधिगन्ताव्यं	३२०	मोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा	३५३
सुगति दुग्गति वा, कम्मविनिवद्धा	३०२	मोतधातुया, दिब्बाय	१९०, २४२
सुगतो	९, २३, ७७, १९८, २२०, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	मोतापन्ना	१५३, १५५
सुञ्जतो	११८	मोत्तिसिन्नानि आदाय, नदि गमिस्साम	२७२
सुद्धो	३७५, ४४०, ४४८, ४४५	सोमा च भगिनी	१३०, १३७
सुधम्मायं सभायं	३०४	मंयुत्तो	१३७, १३८
सुधम्मं सभं	२०६	मंयोजनानि, पञ्चोरम्भागियानि	११४, ११५, ११७
सुपिनकूपमा, कामा	३५	मंयोजनानं, ओरम्भागियानं	१६, ११४, १५१, २७७, ३९५
सुप्पतिट्ठितचित्ता, सतिपट्ठानेगु	४	— तिण्णं	१५३
सुप्पतिट्ठितपादो	३८४	मंवट्टकप्पे	१३, १४९, ४२०
सुभगवन्निको, पोक्खरसाति	४७३	मंसुद्धगहणिको	४३०
सुभो, माणवो	४६९, ४७९, ४८०	ह	
सुवण्णवण्णो	३८५		
सुविञ्जापये	३३४	हटभक्खो	८, ४१०
सुमुकाभयं	१४४, १४७	हत्थापलेखनो	७, ८९, ४१०
सुमुकाळकेसो	३२०, ४८४	हत्थारूढहे	३३९
सुमुक्कदाठो	३८६	हत्थारोहपुत्तो, पेस्सो	३, ४, ६, ७
सुसुमारगिरे, भेसकळावने	३१८, ३४३	हत्थिकाया	२९४
सूकरखतायं, गिज्जकूटे पब्बते	१९३	हत्थिदम्मा	३७६
सूकरिको	८	हत्थिरतनं	३८३, ३९८
सेक्खा	४	हये	१३०
सेखो, पाटिपदो	२४	हरेणुकयूसं	३२९, ४९३
सेट्ठो वण्णो	३१०	हलिहवसनं नाम, कोलियानं निगमो	६१
सेनानिगमो	३२४	हिरिमा	२३
— उरुवेला	४८७	हीनो, अञ्जो वण्णो	४०४
सेनापति, बिड्डभो	३५७, ३७०, ३७८	हुपेय्यपावुसो	३३७
		होति तथागतो परं मरणा	१०७, १७७

उपमायो

- सेय्यथापि, अनुहृदा, तालो मत्थकच्छिन्नो अभब्बो पुनर्विरुद्धिहया १५०
- सेय्यथापि आकासे १९०
- सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स समतिनित्ता काकपेय्या, अथ दुब्बलको पुरिसो आगच्छेय्य—
‘अहं इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं वाहाय सोनं छेत्वा सोत्थिना पारं गच्छिस्सामी’ ति ११७
- सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स समतिनित्ता काकपेय्या, अथ वलवा पुरिसो आगच्छेय्य—
‘अहं इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं वाहाय सोनं छेत्वा सोत्थिना पारं गच्छिस्सामी’ ति ११७
- सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो मारवतो तच्च अच्छेत्वा फेगुं अच्छेत्वा सारच्छेदो भविस्सती ति ११७
- सेय्यथापि उदके १९०, २४१
- सेय्यथापि, उदायि, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजानिको आदामे वा परिगुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सकणिकं वा ‘सकणिकं’ ति जानेय्य, अकणिकं वा ‘अकणिकं’ ति जानेय्य २४३
- सेय्यथापि, उदायि, उदकरहदो गम्भीरो उब्भिदोदको; तस्म नेवस्स पुरत्थिमाय दिमाय उदकस्स आय-
मुखं, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिमाय उदकस्स आयमुखं, न दक्खि-
णाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, देवो च न कालेन कालं सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य, अथ खो
तम्हा व उदकरहदा सीता वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय्य
परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स, किञ्चि सव्वावतो उदकरहदस्स सीतेन वारिना
अप्फुटं अस्म २३९
- सेय्यथापि, उदायि, उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि
वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवड्ढानि उदकानुगगतानि अन्तो तिमुग्गपोम्पिनि, तानि
याव चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिमन्त्रानि परिमन्त्रानि परिपूगानि परिप्फुटानि,
नास्स किञ्चि सव्वावतं, उप्पलानं वा पदुमानं वा पुण्डरीकानं वा सीतेन वारिना अप्फुटं अस्म २३९, २४०
- सेय्यथापि, उदायि, गहपति वा गहपति पुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो, नेकानं निक्खगणानं चयो,
नेकानं धञ्जगणानं चयो, नेकानं खेत्तगणानं चयो, नेकानं वत्थुगणानं चयो, नेकानं अरियगणानं
चयो, नेकानं दासगणानं चयो, नेकानं दासिगणानं चयो १३६
- सेय्यथापि, उदायि, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवामी वा सपरिकम्मकनाय मत्तिकाय यं यदेवं
भाजनविकर्ति आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिप्फादेय्य २४२
- सेय्यथापि, उदायि, दक्खो न्हापको वा न्हापकन्तेवामी वा कंसथालो न्हाणीयचुण्णानि आकिरित्वा उदकेन
परिप्फोसकं परिप्फोसकं सन्नेय्य, नास्स न्हाणीयपिण्ड स्नेहानुगता स्नेहपरेतो सन्तरवाहिरा
फुटा स्नेहेन न च पग्घरिणी २३९
- सेय्यथापि, उदायि, द्वे अगारा सद्दारा, तत्र चक्खुमा पुरिसो मज्झे ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेहं पविसन्ते
पि निक्खमन्ते पि अनुचङ्कमन्ते पि अनुविचरन्ते पि २४५
- सेय्यथापि, उदायि, पव्वतसङ्खेपे उदकरहदो अच्छो विण्णसन्नो अनाविलो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो
पस्सेय्य सिप्पिसम्बुक्कं पि सक्खरकठलं पि मच्छगुम्भं पि चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि २४५
- सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो एवं वदेय्य अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी तं इच्छामि तं कामेमी ति २५८
- सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो ओदातेन वत्थेन समीगं पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सव्वावतो
कायस्स ओदातेन वत्थेन अप्फुटं अस्स २४०
- सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दळिद्दो अस्सको अनाळिहयो तस्सस्स एकं अगारकं ओलुगविलुगं काकाति-
म० २-६६

दायि न परमरूपं, एका खटोपिका ओलुगविलुगा न परमरूपा, एकिसा कुम्भिया धञ्ज-	
समवापकं न परमरूपं, एका जायिका न परमरूपा	१३५
मेय्यथापि, उदायि, पुरिमो दिवसमन्तत्ते अयोकटाहे द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य	१३७
मेय्यथापि, उदायि, पुरिमो मुञ्जम्हा ईमिकं पव्वाहेय्य; तस्म एवमस्स -- अयं मुञ्जो, अयं ईमिका;	
अञ्जो मुञ्जो, अञ्जा ईमिका; मुञ्जम्हात्वेव ईमिका पव्वाळहा	२४१
मेय्यथापि, उदायि, वलवा मङ्गधमो अप्पकमिरेनेव चतुद्दिमा विञ्जायेय्य	२४२
मेय्यथापि, उदायि, मणि वेळुरियो सुभो जानिमा अट्टंमो सुपरिकम्मकतो अच्छो विण्णसत्तो सव्वाकार-	
गम्भत्तो; तत्रस्म सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदात्तं वा पण्डुसुत्तं वा । तमेव चक्खुमा	
पुरिमो हत्थे करित्वा पच्चवेक्खेय्य -- 'अयं खो मणि वेळुरियो सुभो जानिमा अट्टंमो सुपरि-	
कम्मकतो अच्छो विण्णसत्तो सव्वाकारगम्भत्तो; तत्रिदं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं	
वा ओदात्तं वा पण्डुसुत्तं वा' नि	२४०
मेय्यथापि, उदायि, लट्टुकिा सकुणिा पुनिल्लताय वन्धन वद्धा तत्थेय वधं वा वन्धं वा मरणं वा आग-	
मेति	१३३
मेय्यथापि, एतरहि भोता गोतमेव गम्मा भिक्खुमङ्गो पटिादितो	३
मेय्यथापि, एतरहि मया सम्मा भिक्खुमङ्गो पटिादितो	४
मेय्यथापि, कच्चान, पुरिमो एवं वरेय्य -- 'अहं या इमस्मि जन्मपदं जन्मपदकथाणी तं इच्छामि तं कामेभि	२६७
मेय्यथापि, गहपति, अङ्गारकामु साधिकपोरिया, पुग अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमनं	३५
मेय्यथापि, गहपति, कुक्कुरो जिघच्छादुक्खल्लपरेतो गोवातकसूतं पच्चुपट्ठितो अस्स	३३
मेय्यथापि, गहपति, गामस्य वा निगमस्य वा अविदुरे निव्वो वनगण्डो	३६
मेय्यथापि, गहपति, गिज्जो वा कङ्को वा कुल्लो वा मंसपेमि आदाय उड्डीयेय्य	३४
मेय्यथापि, गहपति, पुरिमो अण्डहारको गत्त्वा उव्वतेहि अण्डेहि आगच्छेय्य	५६
मेय्यथापि, गहपति, पुरिमो आदित्तं तिण्णकं आदाय पटिवात्तं गच्छेय्य	३४
मेय्यथापि, गहपति, पुरिमो याचित्तं भोगं याचित्वा यानं वा पोरिगेय्यं पवरमणिक्कुण्डलं	३५
मेय्यथापि, गहपति, पुरिमो सुपित्तं पस्सेय्य आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्ख-	
रणिरामणेय्यकं	३५
मेय्यथापि तवकी वीमंसी	४८३
मेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुवितीता	३७७
मेय्यथापि नाम आसीतिकपव्वानि वा काळपव्वानि वा	३२९, ४९३
मेय्यथापि नाम उदकमणिको हुत्वा उदञ्चनिको अस्स	२६६
मेय्यथापि नाम उप्पलिनियं वा पटुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पटुमानि	
वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवड्ढानि उदकानुगगतानि अन्तोनिमुगगोमीनि,	
अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पटुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवड्ढानि	
उदकानुगगतानि समोदकं ठितानि, अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पटुमानि वा पुण्डरीकानि	
वा उदके जातानि उदके संवड्ढानि उदका अच्चुगम्म ठितानि अनुपलित्तानि उदकेन	३३४
मेय्यथापि नाम उमापुष्कं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सतं नीलनिभासं	२३७
मेय्यथापि नाम ओट्टपदं	३२९
मेय्यथापि नाम ओसधितारका ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सता ओदातनिभासा	२३८
मेय्यथापि नाम कणिकारपुष्कं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सतं पीतनिभासं	२३७
मेय्यथापि नाम कम्मारागगरिया धममानाय अधिमत्तो सहो होति	३२७, ४९०
मेय्यथापि नाम कुञ्जरो सट्ठिहायनो गम्भीरं पोक्खरणि ओगाहेत्वा साणधोविकं नाम कीळितजातं कीळति	४७

सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकुतारका गम्भीरगता ओक्वायिका दिस्सन्ति	२२९, ४९३
सेय्यथापि नाम जरयालाय गोपानसियो ओलुगविलुग्गा भवन्ति	३२९, ४९३
सेय्यथापि नाम तित्तकालावु आमकच्छिन्नो वातातानेन संकुटितो होति सम्मिलातो	३३०, ४९३
सेय्यथापि नाम पक्खी सक्कुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारो व डेति	११
सेय्यथापि नाम पुरिसस्स अयोगिह्वाटकं कण्डे दियगं, सो नेव सक्कुण्येय उगिलितुं न सक्कुण्येय ओगिलितुं	६८
सेय्यथापि नाम पुरिसो चानुम्महापये खुद्धमयुं अनेलकं पीळेय्य। तमेनं महाजनकायो पच्चासीसमान- रूपो पच्चुपट्ठितो अस्स	२२७
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो दीघलोभिकं एठकं लोभेगु गहेत्वा आक्कुंयेय परिकुंयेय सम्परिकुंयेय, एवमेवाहं समणं गोतमं वादेन पादं . . .	४६
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्भिज्जनं वा वाहं पसारयेय पसारितं वा वाहं समिज्जेय्य १४३, ३०५, ३३३	
सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाकम्मभारो गहत्तं सोण्डिकाकिलज्जं गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपित्वा कण्णे गहेत्वा आक्कुंयेय परिकुंयेय सम्परिकुंयेय	४६
सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाधुत्तां पाळं कण्णे गहेत्वा ओधुत्तेय निद्धुत्तेय निष्फोटेय्य	४७
सेय्यथापि नाम, यज्जदेव आचरियो अन्तेवासिस्स भासाणि तं तदेवस्स अन्तेवासी अब्भनुमोदति — 'एव- मेतं, आचरिय, एवमेतं, आचरिया' ति	३५४
सेय्यथापि नाम वट्टनावली	३२९, ४९३
सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे पित्ते निव्वेठियमानमेव पळेति	२१७
सेय्यथापि नाम गृद्धं यत्थं अण्णकालकं सम्मदेव रजनं पटिगणहेय्य	५३, ३९४
सेय्यथापि पक्खी सक्कुणो	१९०, २४१
सेय्यथापि पठवियं	१९०
सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दय्हो अस्सको अनालिह्यो। तस्स अकामस्स विलं ओलगेय्युं — 'इदं ते, अम्भो पुरिस, ममं खादितव्वं, मूलं च अनुप्पदातव्वं' ति	४४२, ४४४
सेय्यथापि, ब्राह्मण, यं यदेव पच्चयं पटिच्च अग्निं जलति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति	४४४
सेय्यथापि ब्राह्मणा तेविज्जा	४८३
सेय्यथापि, भन्ते आनन्द, पुरिसो एकं निधिमुखं गवेसन्तो मकिदेव एकादस निधिमुखानि अधिगच्छेय्य	१८
सेय्यथापि, भन्ते, नानापुप्फानं महापुप्फराणि, तमेनं दक्खो मालाकारो वा मालाकारन्तेवासी वा विचित्तं मालं गन्थेय्य	६०
सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसस्स अगारं एकादमद्वारं, सो तस्मिं अगारे आदित्ते एकमेकेन पि द्वारेन सक्कु- णेय्य अत्तानं सोत्थि कातुं	१८
सेय्यथापि, भन्ते, वीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अज्जयत्तं सिया विपरिणामो	१४२, १४३
सेय्यथापि, भन्ते, वच्छस्स तरुणस्स मानरं अपस्सन्तस्स सिया अज्जयत्तं, सिया विपरिणामो	१४२, १४३
सेय्यथापि, भारद्वाज, अन्धवेणि परम्परासंसत्ता पुरिसो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति	४३३
सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका उदकाथले निक्खितं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्निं अभिनिव्वत्तेस्साणि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति	४८८
सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खितं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्निं अभिनिव्वत्तेस्साणि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति।	४८८
सेय्यथापि, भारद्वाज, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छिं परिकन्तेय्य	४९१
सेय्यथापि, भारद्वाज, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुव्वलतरं पुरिसं नानावाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्ता-	

मेय्यं सम्परितापेय्यं	४९२
मेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो, तिण्हेन मिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य	४९१
मेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दुव्वल्लरं पुरिसं सीसे वा गहेत्वा खन्वे वा गहेत्वा अभिनिगण्हेय्य अभिनिष्पीळेय्य अभिमन्तापेय्य	४९०
मेय्यथापि, भारद्वाज, सुक्खं वट्ठं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तराणि आदाय — ‘अग्गि अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति	४८९
मेय्यथापि, भो गोतम, निव्वकुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचि- क्खेय्य, अन्धकारे वा नेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति	४८०, ४९७
मेय्यथापि, भो गोतम, मणि वळ्ळुगियो सुभो जातिमा अट्ठं सो सुपरिकम्मकतो पण्डुक्खले निक्खित्तो भासतं च तपते च विरोचति च	२६८
मेय्यथापि, भो गोतमो, गङ्गा नदी समुद्धिन्ना समुद्धपोणा समुद्धपव्वभारा समुद्धं आहच्च तिट्ठति	१८९
मेय्यथापि, भो गोतमो, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महासालरूक्खो। तस्स अनिच्चता साखा- पलामे पळुज्जेय्य, तच्चपट्टिका पळुज्जेय्य, फेगु पळुज्जेय्य; सो अपरेन समयेन अपगतसाखा- पलामो अपगततच्चापट्टिको अपगतफेगुको गुद्धो अस्स, सारे पटिट्ठितो	१८३
मेय्यथापि, भो सारिपुत्त, दध्वा गोवानको वा गोवातकन्तेवामी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छि परि- कन्तेय्य	४५८
मेय्यथापि, भो सारिपुत्त, द्वे वल्लवन्तो पुरिसा दुव्वल्लरं पुरिसं नानावाहामु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यं सम्परितापेय्यं	४५९
मेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो तिण्हेन मिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य	४५८
मेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो दळ्ळेन वरत्तक्खण्डेन सीसे सीसवेठं ददेय्य	४५८
मेय्यथापि महानाम, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधि- सयितानि सम्मा परिसेदितानि सम्मा परिभावितानि, किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वतिमे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिव्विज्जेय्य’ ति, अथ खो भव्वा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुख- तुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिव्विज्जितुं	२४
मेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सुक्खं साकवट्ठं आदाय अग्गि अभिनिव्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथा- परो पुरिसो सुक्खं सालकट्ठं आदाय अग्गि अभिनिव्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो सुक्खं अम्बवट्ठं आदाय अग्गि अभिनिव्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो सुक्खं उदुम्बरकट्ठं आदाय अग्गि अभिनिव्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य	३७७
मेय्यथापि महासमुद्धो। उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उप- पज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेती ति	१८२
मेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरूपात्तो पक्कगतो किप्पीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विष्प- तच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेय्य	२०३
मेय्यथापि, मागण्डिय, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अट्ठो महद्धनो महाभोगो पञ्चहि कामगुणेहि सम- प्पितो समङ्गीभूतो परिचारेय्य	२०२
मेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो; सो न पस्सेय्य कण्हसुककानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिट्टुकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये	२०६, २०८
मेय्यथापि, माणव, अन्धवेणि परम्परासंसत्ता पुरिसो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति	४७२

- सेय्यथापि, माणव, कसि कम्मट्ठानं महत्तं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्प-
फलं होति ४७०
- सेय्यथापि, माणव, कसि येवं कम्मट्ठानं महत्तं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जगानं
महप्फलं होति ४७०
- सेय्यथापि, माणव, जच्चन्धो पुरिमो न पस्सेय्य कण्हमुत्तकानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मञ्जिदुकानि रूपानि,
न पस्सेय्य समविसामं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये। सो एवं वदेय्य —
'नत्थि कण्हमुत्तकानि रूपानि, नत्थि कण्हगुक्कानं रूपानं दस्सावी'; नत्थि नीलकानि रूपानि,
नत्थि नीलकानं रूपानं दस्सावी ४७३
- सेय्यथापि, माणव, तिणकट्ठुपादानं पटिच्च अग्गि जलति ४७६
- सेय्यथापि, माणव, निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादानो अग्गि जलति ४७६
- सेय्यथापि, माणव, बलवा सङ्खधमो अप्पकमिरेनेव चातुद्दिशा विज्जापेय्य ४७९, ४८०
- सेय्यथापि, माणव, वणिज्जा येवं कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं
महप्फलं होति ४७९
- सेय्यथापि, मालुक्यपुत्त, पुरिमो शल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाळहपलेपनेन। तस्स भित्तामच्चा
वातिभालोहिता भिसक्कं शल्लकत्तं उपट्ठपेय्युं ११०
- सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं वट्ठं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं। अथ पुरिमो आगच्छेय्य
उत्तरारणि आदाय — 'अग्गि अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति ३२५
- सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं वट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं। अथ पुरिमो आगच्छेय्य उत्तरारणि
आदाय — 'अग्गि अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति ३२४
- सेय्यथापि, राजकुमार, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवामी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छि परि-
कन्तेय्य ३२८
- सेय्यथापि, राजकुमार, द्वे बलवन्तो पुरिमा दुब्बलतरं पुरिमं नानावाहासु गहेत्वा अङ्गारकामुया सन्ता-
पेय्युं सम्परितापेय्युं ३२८
- सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिमो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य ३२७
- सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिमो दळ्ळेभ वरत्तक्खण्डेन सीमे सीसवेठं ददेय्य ३२७
- सेय्यथापि, राजकुमार, सुक्खं वट्ठं कोळाप आरका उदका थले निक्खित्तं। अथ पुरिमो आगच्छेय्य
उत्तरारणि आदाय — 'अग्गि अभिनिव्वत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति ३२५
- सेय्यथापि, राहूल, आकामो न कत्थचि पतिट्ठितो १०४
- सेय्यथापि, राहूल, आपांसि सुचिं पि धोवन्ति, अमुचिं पि धोवन्ति, गूथगतं पि धोवन्ति, मुत्तगतं पि
धोवन्ति, खेळगतं पि धोवन्ति, पुव्वगतं पि धोवन्ति, लोहितगतं पि धोवन्ति, न च तेन आपो
अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा १०३
- सेय्यथापि, राहूल, तेजो सुचिं पि दहति, अमुचिं पि दहति, गूथगतं पि दहति, मुत्तगतं पि दहति, खेळगतं
पि दहति, पुव्वगतं पि दहति, लोहितगतं पि दहति, न च तेन तेजो अट्ठीयति वा हरायति वा
जिगुच्छति वा १०४
- सेय्यथापि, राहूल, पठविद्या सुचिं पि निक्खिपन्ति, अमुचिं पि निक्खिपन्ति, गूथगतं पि निक्खिपन्ति,
मुत्तगतं पि निक्खिपन्ति, खेळगतं पि निक्खिपन्ति, पुव्वगतं पि निक्खिपन्ति, लोहितगतं पि
निक्खिपन्ति, न च तेन पठवी अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा १०३

मेय्यथापि, राहुल, रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्णवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्मं करोति, पुरिमेन पि कायेन कम्मं करोति, पच्छिमेन पि कायेन कम्मं करोति, सीमेन पि कम्मं करोति, कण्णेहि पि कम्मं करोति, दन्तेहि पि कम्मं करोति, नङ्गुट्टेन पि कम्मं करोति रक्खेतेव सोण्ड	९३
मेय्यथापि, राहुल, वायो मुचि पि उपवायति, अमुचि पि उपवायति, गूथगतं पि उपवायति, मुत्तगतं पि उपवायति, खेळगतं पि उपवायति, पुव्वगतं पि उपवायति, लोहितगतं पि उपवायति, न च तेन वायो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा	१०४
मेय्यथापि मत्ता नेरयिका	६४
मेय्यथापि, मन्दक, पुरिसरस हत्थपादा छिन्ना	२२२
मेय्यथापि सो दुव्वलको पुरिसो	११७
मेय्यथा वा पन गहपति पुरिसो अक्खिकट्ठागको गन्त्वा उव्वतेहि अक्खीहि आगच्छेय्य	५६
मेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं दन्तस्मिं यं यदेव दन्त- विकर्त्ति आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्फादेय्य	२४२
मेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं सुवण्णस्मिं यं यदेव सुवण्णविकर्त्ति आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्फादेय्य	२४२
मेय्यथा वा पनुदायि, पुरिसो अहिं कोमिया पव्वाहेय्य	२४१
मेय्यथा वा पनुदायि, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य	२४१

सुद्धिपण्णं

पिट्ठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	पिट्ठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
६	९	पुगला	पुगला	२३२	१०	सगणो	समणो
६	२७	अभिनन्दित्व	अभिनन्दित्वा	२३३	७	विज्जति	विज्जति
२८	६	जातरूप	जातरूपं	२३९	२५	जानानि	जातानि
२८	२५	संवत्तन्ती	संवत्तन्ती	२४०	२८	ओदात	ओदातं
२४ (सिरो)		तिणूक्कूपमा	तिणूक्कूपमा	२४४	१८	साकार	साकारं
५८	६	रजतपुत्तो	रजकपुत्तो	२५१	१२	उप्पादाउय	उप्पादाय
५९	४	निगट्ठं	निगण्ठं	२५६	२७	समित	समितं
६४	४	कायसङ्खार	कायसङ्खारं	२७६	२७	खा	खो
६७ (सिरो)		०राजकुमारमुत्तं	०राजकुमारमुत्तं	२७७	१५	कुम्भकारा	कुम्भकारो
७८	१	अपण्णको	अपण्णको	२७७	१९	घटिकारो	घटिकारो
८६	१३	विज्जनं	विज्जानं	२८९	६	सन्तपेप्पि	सन्तपेप्पि
९१	८	इत्थत्ताया	इत्थत्ताया	२९३	४	अनगारिय	अनगारियं
९४	१७	सहसक्कं	ससक्कं	२९४	२५	त्व	त्वं
९९	५	पच्चवेक्खित्वा	पच्चवेक्खित्वा	२९५	२०	भागं	भोगं
१०१	२३	आपोधातुरेवसा	आपोधातुरेवसा	२९७	६	भा	भो
१०२	३	येन	येन	३०१	१८	निहितं	निहितं
१०३	२२	आयोगमं	आपोममं	३०७	२५	इद	इदं
१२०	२	जतवने	जतवने	३११	६	पियवादा	पियवादी
१३२	२	इङ्गं	इङ्गं	३१९	३	किरं	किर
१४५	२०	भुज्जितव्व	भुज्जितव्वं	३३१	१७	खा	खो
१५०	२२	सम्पस्सामानो	सम्पस्सामानो	३३३	१४	ब्रह्मनो	ब्रह्मनो
१५१	२३	पञ्चा	पञ्चं	३३९	१	अभि जानाथ	अभिजानाथ
१७०	२१	अनुव्वकिरिया	अनुपुव्वकिरिया	३४१	६	विहरित	विहरति
१७७	३	धो	भो	३६२	१४	संवत्तत	संवत्तति
१८२	२६	उपपज्जती	उपपज्जति	३७६	१४	अतानं	अत्तानं
१८६	२४	ओम्भागियानं	ओरम्भागियानं	३७६	१८	हमहाराज	महाराज
१८७	८	०विच्छिक्किच्छा	०विचिक्किच्छा	३९४	२५	उपङ्कमित्वा	उपसङ्कमित्वा
१९२	२५	अत्तनमा	अत्तमना	४०१	७	पटिमन्तेतु	पटिमन्तेतुं
१९६	३	समयेवेदनं	समये वेदनं	४२२	२३	पल्लङ्क	पल्लङ्कं
१९६	१६	वुसितं	वुसितं	४४७	१६	पदुम कस्स	पदुमकस्स
१९७	२	वेसारज्जपत्ता	वेसारज्जपत्तो	४४८	१	वनकुला	वेनकुला
१९९	१	दमागण्डिय	मागण्डिय	४५६	११	मज्जसि	मज्जसि
२००	२५	निस्सरण	निस्सरणं	४६९	७	अनाथवा	अनाथ-
२१३	८-९	दत्तु-पञ्जत्त	दत्तु-पञ्जत्तं	४७०	२३-२४	महा-धिरकणं	महाधिकरणं
२१४	२४	भव	भवं	४७०	३	कम्मट्ठानं	कम्मट्ठानं
२१५	४	अभिसम्परायं	अभिसम्परायं	४७३	९	येवासम्पज्जति	येवसम्पज्जति
२२४	८	सकुलुदायो	सकुलुदायी	४८८	२७	कट्ठं	कट्ठं
२२९	१३	मानोन्ति	मानन्ति	४९५	७	ज्ञान	ज्ञानं

मुद्रक—सम्मेलन मुद्रणालय, इलाहाबाद
प्रकाशक—भिक्षु जगदीश काश्यप, मन्त्री, पालि प्रकाशन मण्डल
बिहार, नालन्दा (पटना)

